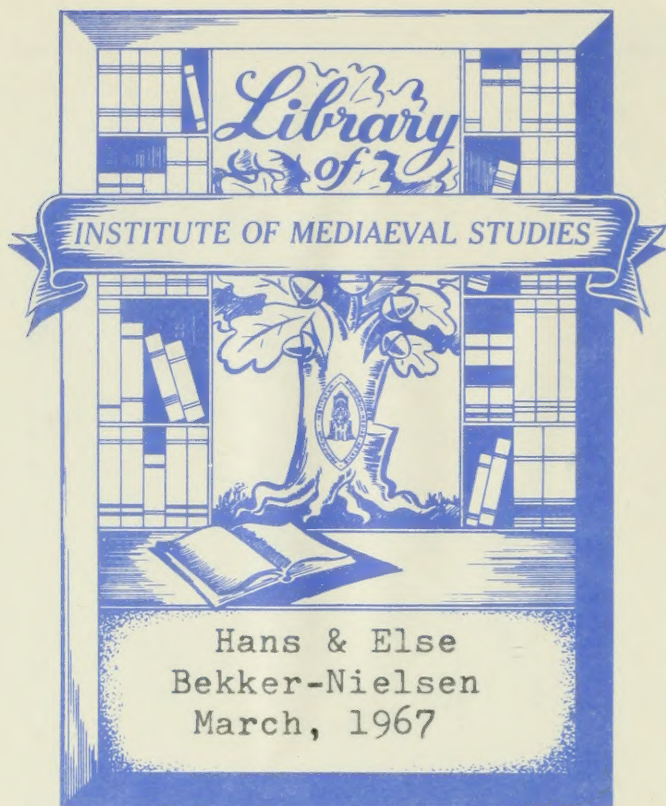
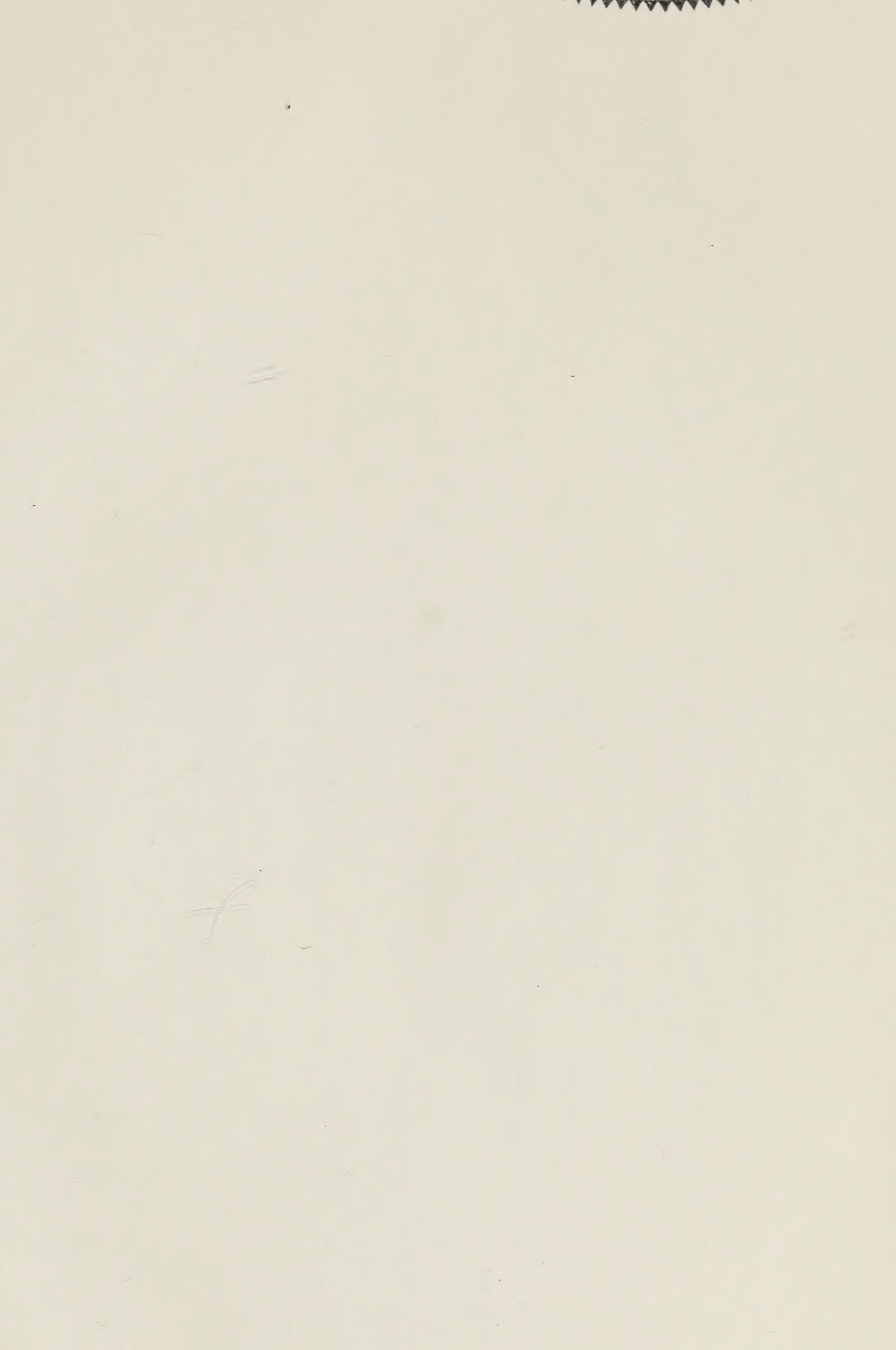

Library
of
INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
Hans & Else
Bekker-Nielsen
March, 1967

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Ottawa

http://www.archive.org/details/embedsskrivelser00rnim

ARNE MAGNUSSON

EMBEDSSKRIVELSER

OG

ANDRE OFFENLIGE AKTSTYKKER

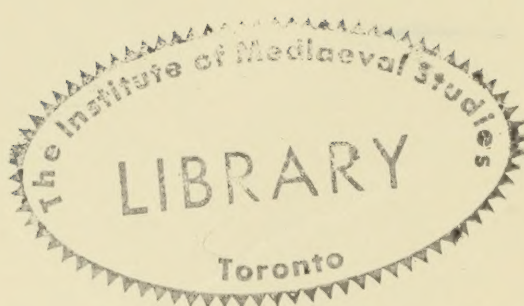
PÅ CARLSBERGFONDETS BEKOSTNING

UDGIVET AF

KR. KÅLUND

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
KØBENHAVN 1916 KRISTIANIA

JUL 20 1967

28798

TRYKT HOS J. JØRGENSEN & Co. (IVAR JANTZEN)

INDHOLD.

RETTELSE.

S. 494, l. 17: $^{22}/_{7}$ 1713 *læs* $^{15}/_{5}$ 1713.

FORTALE.

NÆRVÆRENDE bind, som foruden de som tillæg givne Uddrag indeholder 207 numre, optages væsenlig af aktstykker, som står i forbindelse med ARNE MAGNUSSONS kommissionsvirksomhed på Island 1702—12, altså af indberetninger og andragender fra ham eller ham og hans medkommissær P. VIDALIN (men også disse redigerede af ham) til kongen eller rentekamret, og myndighedernes skrivelser til A. M. eller kommissærerne. Hertil kommer nogle skrivelser vekslede mellem A. M. eller kommissærerne og Islands stiftamtmand U. C. Gyldenløve, kommissærernes kundgørelser på Island (hovedsagelig på islandsk), A. M.s indlæg og erklæringer i hans private islandske retstvist med Magnus Sigurdsson på Brødretunge, nogle redegørelser fra A. M. om islandske forhold. Endelig slutter sig hertil nogle aktstykker af mere privat karakter eller nærmest angående hans personal-historie: ansøgninger, embedsudnævnelser, indlæg på andres vegne, samt nogle af ham redigerede betænkninger. For dem af disse akter, som foreligger trykte i Forordninger for Island eller Lovsamling for Island, henvises hertil, så at kun indholdet kortelig refereres; det samme gælder nogle i C. Bruuns Fr. Rostgaard og i Arne Magnussons håndskriftfortegnelser (Kbh. 1909) aftrykte skrivelser. Som tillæg gives højesterets votering i 3 A. M. (eller kommissærerne) angående sager.

Hovedmængden af det her meddelte er hentet fra rigsarkivet og den Arnamagnæanske samling, idet rigsarkivet indeholder kommissærernes indberetninger og lign. (for så vidt de er bevarede i original), den AMske. sml.s nr. 438—451, folio kommissions-papirerne, hvoriblandt de kgl. reskripter og rentekammer-skrivelser til kommissærerne samt A. M.s udkast til eller kopier af de til konge og rentekammer afsendte skrivelser, derimellem adskillige, hvortil nu i rigsarkivet intet tilsvarende findes. Enkelte numre er hentede fra islandske samlinger, fra det kgl. bibliotek, konsistoriums arkiv og 1 fra Ledreborgs håndskriftsamling.

Samtlige de i dette bind optagne numre er aftrykte bogstavret, dog således, at i de med skriverhånd udførte (undtagen kongebreve) er brugen af store og små bogstaver normaliseret (versaler indskrænkede til egennavne, titulatur og efter punktum), ligeledes er interpunktion normaliseret og bindestreg anvendt til forbindelse af adskilte ordled, brugen af *u*, *v* normaliseret, *j* gennemført i forlyd og forlænget *i* inde i ordene opfattet som *i*; ß må i mange tilfælde gengives *s*; det sammenslyngede *sh* er opfattet som *sch*. I Arne Magnussons egenhændige skrivelser er versal kun normaliseret efter skilletegn og tegnsætningen lejlighedsvis ændret; dog er i A. M.s koncepter grænsen mellem store og små bogstaver ofte tvivlsom, særlig gælder dette *C* og *S*, så at nogen inkonsekvens her ikke har kunnet undgås. Til grund for aftrykket lægges den originale skrivelse, hvor denne forekommer, dog sammenholdt med kopi eller koncept, og således, at hvor en egenhændig koncept af A. M. foreligger, følges dennes retskrivning. Ved samlingens udgivelse har det været formålet dels at belyse A. M.s virksomhed og personlighed i hans bedste arbejdsår, som helt optoges af videnskaben uvedkommende anliggender, med fremdragning af hvad der fra hans embedstid foreligger skriftlig udarbejdet af ham, dels at give bidrag til et ikke uvigtigt afsnit af Islands historie.

Af Arne Magnussons liv er enkelte hovedpunkter angivne ved de i samlingen trykte dokumenter, således hans bestalling som professor 1694 (nr. 1), dennes konfirmation 1701 (nr. 8), hans bestalling som arkivsekretær 1697 (nr. 3), dennes konfirmation 1700 (nr. 4), hans sendelse til Island 1702 (nr. 11—12), hjemkaldelsen 1712 (nr. 142), vanskelighederne ved jordebogsarbejdets afslutning 1714 ff. år (nr. 152 ff.), beskikkelsen af en medhjælper i gehejmearkivet 1729 (nr. 201), A. M.s testament 1730 (nr. 205), men i øvrigt henvises til de i fortalen til den samtidig udkommende Arne Magnussons brevveksling med Torfæus givne meddelelser og til lævnedsbeskrivelsen i Dansk Biografisk Lexikon. Også om A. M.s medarbejder sysselmand og lagmand (indtil 1706 vicel.) P. Vidalin kan henvises til Biografisk Lexikon[1]. Hovedgrunden til hans valg har vel været, at han var en mand, som A. M. ønskede at samarbejde med, og hvis gode ævner han kendte; som anbefaling har rimeligvis tjænt hans i 1699, i anledning af Islands beklagelige tilstand, udarbejdede forslag til landets opkomst Deo, Regi, Patriæ, på latin, hvoraf J. Erichsen har givet et kommenteret dansk uddrag

[1] Et autobiografisk fragment i annalform for årene 1700—1709 foreligger i Aldarfarsbók, Rkv. 1904, benyttet af þ. Sveinbjarnarson i den til udg. af P. V.s Fornyrði Lögbókar føjede Æfisaga, men her urigtig henført til præsten þorsteinn Ketilsson.

1768. De angivne forslag har i øvrigt ingen betydning og er praktisk uanvendelige.

Udsendelsen af en kommission til Island foranledigedes ved et andragende fra altinget 1700 og de overvejelser, som dette affødte. En række uår med fattigdom og nød bevægede det islandske alting til i nævnte år at andrage om, at en af lagmændene måtte nedrejse til København for mundtlig at forestille kongen landets tilstand, hvilket bevilgedes. Imod den dertil fra Island udpegede lagmand L. Gottrup rejste sig dog det følgende år en opposition, som fik støtte hos amtmand C. Müller, så at afrejsen fandt sted under protest fra en minoritet af altinget (sml. nr. 7). Det lykkedes G. at opnå nogle læmpelser i den islandske takst; sit forslag om at lade havnenes særskilte forpagtning afløse af en kompagnihandel fik han derimod ikke gennemført; tillige henledte han opmærksomheden på forskellige overgreb af købmændene og misbrug overfor fæsterne, særlig i Guldbringe syssel med kongsgården Bessastad, og hævdede nødvendigheden af skærpede bestemmelser angående tyende og løsgængere. Lejlighedsvis udkastede han tanken om en kommissions udsendelse til Island ($^{28}/_{1}$ 02), og myndighederne greb også til denne udvej, men kommissionens endelige sammensætning kan ikke have været efter hans ønske; Arne Magnusson, der kom til at lede den, var, som det senere viste sig, en bestemt modstander af kompagnihandel og stod overfor Gottrup sammen med P. Vidalin på den islandske oppositions side, men havde for øvrigt også meget ringe tanker om G.s daværende modstander amtmand Müller.

Oprindelig var planen for kommissionens sammensætning (som det ses af nr. 12) væsenlig forskellig, Arne Magnusson skulde, i forbindelse med den senere landfoged P. Beyer som skriver, besørge kommissionen efter samråd med amtmanden, bægge biskopperne og bægge lagmændene. Forandringen er sikkert sket efter A. M.s ønske. Ligeledes er den oprindelige instruktion noget forskellig fra den endelig vedtagne, dog kommer det meste af dennes indhold igen i den senere, som er bleven udvidet ved nogle artikler af mindre væsenlig betydning.

Af instruksens 30 paragraffer omhandler de fleste jordebogens indretning og beskrivelse af kongsgodset, besigtigelse af kongsgården Bessastad med Vidø kloster, og af kirke- og kloster-gods, eftersyn af de på bispestolene værende skoler, eftersøgning af svovl og mineralier, hvorhos det indskærpes befolkningen at fremlægge de dokumenter, som kan være til nytte for kommissionen. I forbindelse hermed skulde foretages en folketælling. Ligeledes skulde kommissionen have sin opmærksomhed henvendt på handelsforholdene og forpagtningen af

landets indkomster, påvise handelsdistrikternes bekvemmeste afgrænsning, undersøge 2 tilfælde af hård fremfærd ved mindre forseelser mod monopolhandelen, give beretning om formentlige overgreb angående bemandingen af de til Bessastad hørende fiskerbåde m. v.; andre bestemmelser sigtede til fremme af fiskeri og håndværk; klager over misbrug og forurettelser skulde modtages, og sluttelig forvæntedes en almindelig indberetning afgivet om alt hvad der kunde tjæne til landets opkomst — opgaver, som til dels var foranledigede ved de af lagmand Gottrup indleverede forestillinger, som det ses af den kgl. resolution i anledning af G.s andragende om Islands tilstand, Lovsml. for Island I, s. 577—80[1].

Angående den stillede opgaves omfang rådede en besynderlig uklarhed — selv A. M. mente at kunne være tilbage om c. 1½ år (se A. M.s brevveksling med Torfæus s. XVIII) —; og mangel på forudseenhed så vel hos regeringen som kommissærerne, i forbindelse med mangehånde uheldige tilstødende omstændigheder, bevirkede idelige forhalinger, og at det endelige resultat så godt som alene blev jordebogsmaterialet, der dog inden den endelige aflevering forringedes ved tab af væsenlige dele.

Optagelsen af en almindelig jordebog var kommissionens hovedopgave, og arbejdet var anlagt så udførligt, at det noget nær blev en statistisk-topografisk beskrivelse af landet, som ikke alene kunde afgive grundlaget for en endelig matrikel, men også — dels direkte, dels indirekte ved de under arbejdets gang indsamlede oplysninger — kunde fremskaffe materiale til en almindelig redegørelse for landets tilstand, dets brøst og vejene til manglernes afhjælpning. Planen for jordebogen ses så vel af denne selv og instruksen, som af et i AM. 462, fol. indeholdt skema for den enkelte gårds beskrivelse[2]. Denne omfattede beliggenhed, navn, vurdering, angivelse af ejer og bruger, afgifter og pligtarbejde, kvægbestand, fordele ved fjældgræsning, skov, tørveskær, bær, fugl, fiskeri og andre herligheder, og på den anden side mangler og ulæmper, endv. fæstehuse, ubebyggede øer og holme m. m. Samtidig skulde forhøres om fattigvæsen og løsgængere, fæsteres og fiskeres kår, handelsforhold og bygdens ejendommeligheder. Ramme for beskrivelsen dannede den enkelte land-

[1] Den islandske rektor Jón Þorkelsson (Therkelsen, Thorchillius), som havde kendt A. M. personlig, beretter i sin c. 1750 skrevne latinske biografi af ham »Analecta ad memoriam Arnæ Magnæi«, at A. M. nægtede at arbejde i kommission sammen med Gottrup eller P. Beyer, således som først var påtænkt, men forlangte P. Vidalin. [2] Et i samme nr. indeholdt egenhændigt udkast af P. Vidalin med regler for jordernes vurdering har muligvis skullet danne grundlaget for en endelig matrikel. Trykt i bladet Íslendingur III, Rkv. 1862, s. 77 ff.

kommune (tingsogn, repp), indenfor hvilken man gik frem i bestemt topografisk orden, og efter endt arbejde kunde da tingsognene ordnes indenfor de pågældende sysler. Hvert tingsogn opskreves i et særskilt gennemdraget folio-hæfte, som forsegledes til vitterlighed af to tilstedeværende, vel som regel reppstyrerne (tingsognsfogderne), som havde den pligt at iagttage, om de fremmødte bønder svarede rigtig til det de blev spurgt om[1]. Efter planen skulde enhver sogneopskrivning indledes med en angivelse af tid og sted for optagelsen, og af navnene på de mænd, som foretog forretningen: efter den oprindelige forudsætning de to kommissærer selv (se A. M.s fremstilling i nr. 27 og 101 samt rentekamrets svar nr. 104). Herfra afveges dog hurtig, og jordebogsarbejdet foregik spredt og med mange afbrydelser. En klar oversigt over arbejdets gang får man gennem de enkelte jordebogs-hæfters datering sammenholdt med A. M.s indberetninger og for årene 1702—9 af P. Vidalins optegnelser i den autobiografiske Aldarfarsbók (Rkv. 1904).

Efter at A. M. 1702 var ankommen til Island og kommissærerne havde forhandlet indbyrdes og afgjort de nødvendigste forretninger, deriblandt et besøg på amtmands-gården Bessastad, rejste de til vestlandet, hvor A. M. jævnlig om somren havde standkvarter hos sin broder, præsten på Hvam i Dala syssel, og arbejdede på jordebogen i Snefjældsnæs syssel[2]. — 1703 gav kommissærerne A. M.s broder Jon Magnusson, som var sysselmand i Stranda syssel, men boede i Dala syssel, fuldmagt til at forfatte jordebogen over Dala syssel, men tog selv til Bardastrands syssel, hvor de virkede et par uger i forsomren ($^{6}/_{6}$—$^{20}/_{6}$). Da nåede dem rentekammerskrivelse og kgl. reskript (nr. 22—23) med ordre bl. a. til nøjere at besigtige Bessastad, og de anså sig da forpligtede til at vende om[3]. Senere på året rejste de til Bessastad og opskrev ved denne lejlighed Guldbringe syssel. — 1704 begyndte kommissærerne med at arbejde hver for sig, A. M. rejser til Vestmanø og optager jordebog over denne ø, P. V. virker i Kjos' syssel, hvor A. M. (opholdt af vind og vejr) senere støder til ham; samtidig fortsætter Jon Magnusson i Dala syssel. Senere på året tog bægge kommissærer til Vester-Skaftafells syssel og afgjorde største delen af dette. — 1705 tilendebragte A. M. resten af VSkf., P. V. fortsatte i Kjos s. og Jon Magnusson i Dala s.; senere på året

[1] Sml. den i AM. 462, fol. indeholdte påmindelse til de tilstedeværende ved forretningens begyndelse. [2] P. Vidalin skriver, at arbejdet gik langsomt, da der blev opskrevet omstændelig og folk var uvante med at besvare spørgsmålene. [3] Således A. M. i nr. 101. Efter Aldarfarsbók s. 15 ser det ud, som om de af egen drift har afbrudt arbejdet og først på tilbagevejen i Hvam har modtaget de kgl. ordrer.

arbejdede P. V. i Hunavatns syssel. — 1706 arbejder P. V. i Borgefjords syssel, Ånæs (Árnes) s. og Hunavatns s., Jon Magnusson i Stranda s.; A. M., som tilbragte vinteren 1705—6 i København, har ikke dette år deltaget i jordebogs-arbejdet. — 1707 arbejdede P. V. i Borgefjords s. og senere i Snefjældnæs s., hvorhen bægge kommissærer fulgtes, men A. M. var optaget af vidtløftige indberetninger, indtil koppe-epidemien afbrød alt arbejde. — 1708 opskrev A. M. et enkelt tingsogn i Rangåvolde syssel, P. V. arbejdede i Myre, Borgefjords og Ånæs sysler; i Hunavatns syssel opskreves ved hjælp af en fuldmægtig. Vinteren 1708—9 tilbragte A. M. i København, men havde antaget på egen bekostning dygtige mænd i sit sted (se nr 101; også Jon Magnusson betalte A. M.); den ene af disse, sysselmand Hákon Hannesson, skulde i forbindelse med en lovrettemand afgøre Rangåvolde syssel og må antages at have afgjort her 1 tingsogn 1708 og 2 i vinteren 1709. P. V. arbejder 1709 i Myre, Hnappadals og Ånæs sysler og senere hen i Skagefjords syssel; efter sin tilbagekomst opskrev A. M. ifølge Aldarfarsbók to tingsogne i Ånæs syssel; den anden stedfortræder, sysselmand Isleiv Einarsson, sammen med en af A. M.s skrivere, skulde afgøre Øster-Skaftafells syssel, hvad også skete (se nr. 106). — Angående de vanskelig tilgængelige Isefjords og Mule sysler havde A. M. ønsket tilladelse til at rejse direkte til disse fra København (efter at have tilbragt den foregående vinter dêr), men dette afsloges, og kommissærerne rejste da om somren 1710 til Vestfjordene, hvor Isefjords syssel og den resterende del af Bardastrands syssel blev afgjorte, medens Jon Magnusson opskrev et tingsogn i Stranda syssel, og ligeledes et tingsogn i Rangåvolde syssel blev opskrevet. — 1711 opskrev P. V. et tilbagestående tingsogn i Snefjældsnæs syssel, ligeledes afgjordes det vidtstrakte Mule syssel (nr. 135), hvorhen sendtes P. V.s betroede skriver Þorsteinn Sigurðsson (senere sysselmand); senere på året kom hertil et tingsogn i Ånæs syssel. — 1712 rejste A. M. i rettergangs-anliggender til København, men samtidig havde regeringen besluttet at ophæve kommissionen og hjemkalde A. M., som altså ikke mere vendte tilbage til Island, og jordebogens afslutning kom nu til at påhvile P. V. — 1712 arbejdedes i Øfjords og Tingø sysler, 1713 i Øfjords, Skagefjords og Hunavatns sysler, og 1714, i hvilket år P. V. modtog 300 rdl. for at afslutte jordebogen, afgjordes de manglende tingsogne i Skagefjords, Hnappadals og Snefjældsnæs sysler.

Gennemgår man jordebogen sysselvis, får man det bedste overblik over arbejdets gang og den anvendte fremgangsmåde[1].

[1] Syslerne behandles her i samme rækkefølge som i min Islandsbeskrivelse.

Guldbringe syssel er opskrevet 1703 fra 17. august til 23. oktober af Arne Magnusson og P. Vidalin. Beskrivelsen af hvert tingsogn åbnes med en redegørelse for, at disse to har forfattet jordebogen i overværelse af den hertil sammenkaldte almue og to underskrivere, som ved 1ste tingsogn udtrykkelig betegnes som bygdens reppstyrere. I nogle tilfælde både her og senere er de enkelte tingsogne stykkevis attesterede i mindre partier ad gangen.

Kjos' syssel er opskrevet 1704—5; 1ste tingsogn ($^{19}/_{6}$ 04) nævner i indledningen alene P. V. som optager, 2det ($^{26}/_{6}$ 04) nævner både A. M. og P. V. [3. fascikel, som er fortsættelse af 2det tingsogn, har ingen navne i den $^{17}/_{6}$ 05 daterede indledning, men er underskrevet af P. Vidalin og på A. M.s vegne af Þórður Pétursson]; syslets 3dje og sidste tingsogn, som opskreves $^{17}/_{6}$ 05, har indledning og underskrivning som 3. fascikel.

Ånæs (Árnes) syssel opskreves i årene 1706, 1708, 1709, 1711. I eftersomren 1706 virkede P. V. og afgjorde 2 tingsogne, ifølge indledningerne i forbindelse med lovrettemand Hálfdan Jónsson i A. M.s sted; dog ses det af attesteringerne, at for en del af det ene tingsogn (Ölves), hvis opskrivning falder i to afdelinger, har i nogle dage Þorsteinn Sigurðsson erstattet A. M. — 1708 opskreves 3 tingsogne, ifølge indledningerne af P. V., som i ét tilfælde optræder alene, i to med bistand af Þorsteinn Sigurðsson på A. M.s vegne. — 1709 opskreves 7 tingsogne, 4 af disse er ifølge indledningerne udførte af P. V. i forening med Þorst. Sigurðsson på A. M.s vegne, 1 af Þ. S. alene på bægge kommissærers vegne, 2 nævner i indledningen intet navn, men det ene af de to vitterligheds-vidner er A. M.s skriver Þórður Þórðarson, med hvis hånd hæfterne er skrevne, og disse to er ifg. Aldarfarsbók s. 81 besørgede af A. M. — Syslets sidste, 1711 optagne tingsogn ($^{29-30}/_{10}$) giver heller ingen oplysning i indledningen, men er som de to nys nævnte skrevet med Þ. Þórðarsons hånd.

Rangåvolde syssel. Her begyndte A. M. i forbindelse med sysselmand Hákon Hannesson opskrivningen af et tingsogn i foråret 1708; dette tingsogns beskrivelse fortsattes om efteråret og afsluttedes næste forår, rimeligvis af H. H., men uden at noget navn er angivet. — 1709 opskreves 4 andre tingsogne, utvivlsomt ved samme mand, men indledningerne nævner intet navn; det samme gælder et 1710 optaget tingsogn, og de resterende 4 har hverken indledning eller datering, sandsynligvis er også de optagne ved H. H., men når kan ikke siges.

Vestmanø syssel er som nævnt besørget af A. M. og foreligger i hans egenhændige nedskrift, underskrevet af ham og øens sysselmand Ólafur Árnason i vicelagmand P. V.s sted.

Borgefjords syssel opskreves i årene 1706—8, i årene 1706—7 af P. V. med lovrettemændene Þórður Pétursson og Þorsteinn Ólafsson i A. M.s sted, 1708 derimod af P. V. alene.

Myre syssel (indbefattet under Borgefjord) opskreves 1708—9 af P. V. og Þorsteinn Sigurðsson i A. M.s sted.

Hnappadals syssel. Af dette lille syssels tre repper er 1. afgjort 1709 af P. V. og i A. M.s sted Þorsteinn Sigurðsson, 2—3. 1714, af hvilke 2. intet navn nævner i indledningen, 3. ingen indledning har; men vidnerne er tilkaldte af P. V.

Snefjældsnæs syssel. Med tre tingsogne i dette syssel begyndte A. M. og P. V. jordebogsarbejdet 1702. Indledningerne angiver, at disse to i forening har besørget de første to tingsogne, medens P. V. for det tredjes vedkommende har taget til medhjælper sysselmand Jon Magnusson, i steden for A. M., som var bortrejst i andre kommissions-ærender[1]. Jon Magnusson er ved alle tre tingsogne benyttet som skriver; det andet af disse mangler efterskrift og attestering. Derefter fortsattes arbejdet her igen 1707 (med Breiðuvíkur hrepp), men afbrødes ved koppe-epidemien, og tingsognets anden halvdel optoges først 1711; til beskrivelsen 1707 mangler indledning, men af Aldarfarsbók ses, at arbejdet skyldes P. V. og Hólar-fogden Pétur Markússon, som A. M. havde taget til medhjælper ved jordebogs-arbejdet, men som kort efter døde af kopperne (sml. nr. 101); år 1711 optoges desuden endnu et tingsogn, udført af A. M. alene. Endvidere stod tilbage 1 tingsogn, som afgjordes 1714; indledningen nævner intet navn, men i en af de tilhørende attestationer erklærer de pågældende mænd, at de er kaldte til vidne af den kgl. kommissær P. Vidalin.

Dala syssel er optaget i årene 1703—5 og samtlige tingsogne opskrevne ved sysselmand Jon Magnusson, efter den fuldmagt og befaling, som kgl. Maj.s kommissærer havde givet ham dertil.

Bardastrands syssel. Her synes mærkelig nok jordebogen aldrig at være afleveret, og den foreligger delvis kun i koncept. Optagelsen falder i årene 1703 og 1710. I forsomren 1703 berejste kommissærerne øerne i Bredefjord og bygderne Bardastrand og Rødesand på den nordfor liggende kyst, men blev som nævnt (s. IX) afbrudte i arbejdet. A. M. udtaler gentagne gange (nr. 27, 50), at ved denne lejlighed halvdelen af syslet tilendebragtes. Hvad der angående de tre denne gang besøgte tingsogne (Ø-repp, Bardastrand, Rødesand) foreligger, er dog kun en i AM. 469, fol. opbevaret material-samling, delvis med A. M.s egen hånd, hvor det i indledningerne til det på

[1] Jfg. Aldarfarsbók red A. M. »fyrir Jökul snöggva ferð«.

Bjarnøerne og Flatø forrettede anføres, at det er foretaget af A. M. og P. V. Således at lade en materialsamling gå forud for den endelige affattelse af tingsogns-beskrivelsen er sikkert en undtagelse, som regel må det antages, at bøndernes mundtlige opgivelser er bleven umiddelbart indførte i jordebogen. Resten af Bardastrands syssel, 6 tingsogne, optagne i efteråret 1710, forligger i sædvanlig form, men uden navn i indledningerne; fasciklerne er skrevne af A. M.s skriver Magnus Einarsson; blandt vidnerne er Þorsteinn Sigurðsson, som efter et indlagt brev at dømme i al fald i ét tilfælde synes at have ledet forretningen. Det må vel antages, at A. M. har holdt disse fascikler tilbage, indtil jordebogen over de tre 1703 optagne bygder kunde blive endelig udarbejdet, men det har han så aldrig nåt[1].

Isefjords syssel. Dette store og vanskelig tilgængelige syssel beskreves $^1/_7$—$^4/_9$ 1710, forud for den tilbagestående del af det sydfor liggende Bardastrands syssel. A. M. har sandsynligvis straks ved somrens begyndelse begivet sig landvejs herhen og P. V. er stødt til ham efter endt alting, men man kan ikke se, hvilken umiddelbar andel de har haft i opskrivningen, da her ingen oplysning gives om affatterne; 8 af syslets 14 tingsogne mangler endvidere helt indledning (har åben plads for sådan); nedskrivningen er udført af A. M.s skrivere Þórður Þórðarson og Magnus Einarsson (sml. nr. 126)[2].

Stranda syssel, det nordligste af de tre Vestfjord-sysler, beskreves i årene 1706, 1709, 1710 af distriktets sysselmand, A. M.s broder Jon Magnusson, efter kommissærernes fuldmagt, således som det udtrykkelig er angivet i indledningen til de enkelte tingsogne med undtagelse af et enkelt 1709 (dog også med hans hånd skrevet), som mangler indledning.

Hunavatns syssel, nordlandets vestligste syssel, hvor P. V. var bosat, beskreves ved efterårstid i årene 1705, 1706, 1708, med undtagelse af et enkelt tingsogn, som først afgjordes 1713. År 1705 opskrev P. V. 4 tingsogne i forening med retsfuldmægtigen Jón Eiríksson i A. M.s sted, 1706 opskriver han ligeledes 4 tingsogne, de to i forening med J. E., de to alene, 1708 foretages opskrivningen (3 tingsogne) af Þorsteinn Sigurðsson efter skriftlig ordre fra kommissærerne. For det 1713 optagne tingsogn (Þingeyrasveit) findes ingen oplysning (indledning mangler).

Skagefjords syssel opskreves i årene 1709, 1713, 1714 (1 tingsogn), alle 11 fascikler med åben plads for indledning og uden op-

---

[1] Om landfoged Skule Magnussons endelige redaktion af Bardastrands syssel, se s. 589, anm. [2] Jón Ólafsson (i AM. 437, fol.) fortæller som bevis på, at A. M. selv havde været på stedet, at han havde hørt ham mindes sin rejse fra Hóll i Bolungarvík og den slette vej på Snæfjallaströnd.

lysning om affatter, samtlige tingsogne må dog antages at være besørgede ved eller for P. V. (sml. nr. 106, 148, 151—54)[1].

Øfjords syssel er for største delen (9 tingsogne) beskrevet 1712, det resterende (2 tingsogne) 1713. Oplysning om affatter gives ikke, et enkelt tingsogn mangler indledning. Samtlige opskrivninger må antages at være sket på P. V.s foranstaltning.

Tingø syssel (senere Norder- og Sønder-T.) tæller ikke mindre end 16 tingsogne, som alle er optagne 1712, hæfterne indeholder ingen oplysning om affatter, og 2 mangler indledning. Jón Ólafsson fra Grunnavík beretter i sin biografi af A. M. i AM. 437, fol., at Þorsteinn Sigurðsson besørgede dette arbejde. For hele østlandet, Mule syssel (senere Norder- og Sønder-M.) og Skaftafells syssel (Øster- og Vester-S.) mangler jordebogen og må antages efter arbejdets afslutning at være gået tabt, sandsynligvis ved Københavns brand 1728.

Mule syssel, hvorhen A. M. ikke, som oprindelig påtænkt, nåede selv at komme, opskreves 1711 af Þorsteinn Sigurðsson, senere sysselmand sammesteds (se nr. 135)[2].

Skaftafells syssels østre del opskrev sysselmand Isleiv Einarsson 1709 med bistand af en af A. M.s skrivere (nr. 101, 106—7), den vestre del havde A. M. og P. V. afgjort 1704 med undtagelse af syslets vestligste bygd, Mýrdalssveit, som A. M. besørgede 1705 (nr. 50, 101 samt Aldarfarsbók s. 18, 25)[3].

Den givne oversigt vil vise, at om end skemaet for jordebogen overholdtes, lykkedes det dog ikke at gennemføre planen som den oprindelig var udkastet, bægge kommissærer virkede kun undtagelsesvis sammen og i adskillige landsdele var ingen af dem tilstede; kontrollen med bøndernes opgivelser måtte således blive ulige, og særlig efter 1707 kom nye vanskeligheder til, da også hensyn skulde tages til de ved koppe-epidemien bevirkede forandringer. Hvor kommissærerne ikke selv kom, måtte desuden de planlagte undersøgelser angående landets almindelige tilstand bortfalde (men det derhen hørende materiale kendes i øvrigt ikke). Det kan heller næppe nægtes, at det i de senere år udførte i nogen grad bærer præg af hastværksarbejde. Alt dette forhindrer dog ikke, at jordebogen er et

[1] Aldarfarsbók ender med en oplysning om, at P. V. om efteråret 1709 indtil vinterens begyndelse gjorde jordebog over Skagefjords syssel. [2] Sml. Þ. S.s biografi i Sýslumanna æfir IV, s. 778—81 (her henført til 1712). [3] Jón Ólafsson (AM. 437, fol.) nævner som bevis på, at A. M. har rejst i Skaftafells syssel, at han har hørt ham fortælle om jøklen, som stundum svulmer op, stundum trækker sig tilbage, og at han havde stukket sin stok i den, og da stod en stråle ud, som når man tager tappen af en tønde (vistnok Myrdals-jøklen).

enestående arbejde, som for al tid vil bevare sin betydning for Islands topografi og statistik.[1]

Da kommissionen opløstes og A. M. tilbagekaldtes 1712 (nr. 142), skyldtes dette, foruden almindelig utålmodighed over forretningens vidtløftighed og krigsvanskeligheder, de ugunstige indberetninger om kommissærernes færd, som rentekamret havde modtaget fra den islandske stiftamtmand Gyldenløve, som var påvirket af de to fuldmægtige, vicelagmand Odd Sigurdsson og landfoged P. Beyer, som i hans og den aldrende amtmand Müllers sted siden 1707 styrede Island. A. M., som følte sig dybt krænket over tilbagekaldelsen og højlig forurettet ved at kommissærernes honorar ikke siden 1709 var bleven udbetalt, havde på grund af krigen ladet jordebogs-papirerne blive tilbage på Island og vilde eller kunde ikke afgive nogen almindelig indberetning (nr. 148 pp.). Da jordebogen endelig 1720 ankom til København, forholdt han sig ligeledes afvisende overfor rentekamrets krav om at få fasciklerne oversatte og ordnede, og de mellem ham og rentekamret vekslede skrivelser (Rk. nr. 162—64, 169, 180, 185—86, 188—89, 193—94, 197, 202 og A. M. nr. 187, 195) afgiver interessante vidnesbyrd om, hvor vidt han drev sin passive modstand. Uheldigvis blev endelig de to kister med jordebogs-hæfterne, som 1721 var blevne afleverede til rentekamret, afgivne til A. M. 1727, for at han kunde ordne jordebogen (nr. 195). Efter A. M.s død fandtes kisterne i hans kammer i gehejmearkivet, og A. M.s bo gik nu i gang med oversættelsen (se s. 588—89), men nu manglede hele østlandet og Bardastrands syssel. Det sandsynligste er, at Bardastrands syssel som nævnt aldrig er bleven afleveret fra kommissærerne, og at Mule og Skaftafells sysler har været udtagne af A. M. til benyttelse i hjemmet og her er brændte 1728 med andre dele af hans bibliotek, uagtet det er påfaldende, at A. M. flere gange skønsvis opgiver fasciklernes antal til 120—30, medens de nu udgør (bortset fra Bst.) 141, de beskrevne tingsognes antal dog kun 135, idet to tingsogne optager hvert 3 fascikler, to hvert 2.

I nær forbindelse med jordebogens indretning stod en folketælling og optagelsen af kreaturregistre (nr. 20—21); disse lister er bevarede i rigsarkivet og har i flere henseender betydelig interesse[2].

---

[1] For nærmere kendskab til arbejdet henvises til den nu af det islandske Fræðafjelag i København påbegyndte udgave »Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns«, Kph. 1913 ff. [2] J. Erichsen meddeler i »Forberedelse« til Olavius, Oeconomisk Reise igiennem . . Island, Kbh. 1780, s. LXXI, at man år 1777 blandt det Magnæanske legati samlinger fandt nogle udkast, som stod i forbindelse med kommissionens jordebogs-forretning (d. v. s. forarbejderne til Bardastrands syssel) og tillige en efterretning om 'at adskillige derhen hørende papirer vare, endnu

Folketællingen vakte opsigt, og da koppe-epidemien 1707 rasede, skal det have været den almindelige mening, at Vor Herre hjemsøgte dem med denne svare sygdom, fordi kommissærerne efter kgl. befaling havde ladet dem tælle[1]. Ligeledes knyttede sig til jordernes opskrivning oplysninger om handelsdistrikternes bedste afgrænsning, hvorom en redegørelse foreligger (nr. 137). Kommissærerne skal også have indgivet et forslag til købstæders anlæg på Island, som A. M. siges mundtlig at have forebragt kongen, men hvis gennemførelse ved Københavns brand tilintetgjordes[2].

Af de forskellige andre hverv, som ved siden af jordebogen var overdragne kommissærerne, behandler allerede den første indberetning (nr. 17) nogle. Om Bessastads og Vidø-klosters tilstand gives udførlig beretning, ligeledes om fordelingen af den 1701 tilståede landskyld-lettelse og forskellige misbrug ved fæsteafgiftens beregning; i forbindelse hermed belystes vanskelighederne ved andre restancer og kgl. understøttelser, hvorhos kommissærerne fremdrog en sag, som i den følgende tid skaffede dem meget bryderi, nemlig revision og nedsættelse af den lagmand Gottrup på altinget tilståede godtgørelse for hans sendelse til København 1701—2. Rentekamret bestemte, at regnskabet skulde revideres af kommissærerne (nr. 23), men først 1710 fulgte den endelige afslutning efter langvarig forhaling (se nr. 24, 32, 39, 48, 78, 79, 105, 118). Samtidig indsendte kommissærerne en udførlig redegørelse for den mangelfulde retstilstand (nr. 18); så vel sysselmændene og deres underretsdomme som lagmandsdommene på altinget og de som bisiddere fungerende lagrettesmænd kritiseres, nødvendigheden af en ny lovbog fremhæves, og kommissærerne stiller i udsigt at gøre forarbejder til en sådan i vintertiden (sml. nr. 27), hvad dog aldrig skete, ligesom de også vil indhente oplysninger til brug for et politi-reglement. Særlig fremhæves landstingets (altingets) uheldige behandling af 2 sager, af hvilke den ene var provsten P. Ámundasons arvesag, hvor A. M. tog bestemt parti for provsten og havde meget arbejde uden dog at opnå noget tilfredsstillende resultat (se nr. 38), og kommissærerne foreslog indskærpelsen af en ældre forordning, så at lagmandsdommene kunde

---

medens denne kommission havde varet, blevne sendte til København og henlagte til bevaring i rentekammerets arkiv', hvilket førte til eftersøgning af mandtalslisterne fra 1703 og kreaturregistrene. Denne »efterretning« kendes nu ikke.

[1] Således J. Therkelsen, Tilgift til Andersons Efterretninger om Island s. 333. Sml. Aldarfarsbók s. 12. [2] Se det Kbh. 1798 anonymt udgivne »Beretning og Forslag om tienlige Midler til Islands Opkomst skr. i Aaret 1736« af lagmand H. Becker, i en årrække skriver hos A. M.; sml. det i J. Erichsens Udtog af P. V.s Deo, Regi, Patriæ s. 48—49 meddelte Uddrag af H. B.s da utrykte afhandling.

appelleres til en islandsk overret, bestående af amtmanden og 24 mænd. Den almindelige indberetning for det følgende år 1703 (nr. 27, sml. 28) imødegår den i reskript nr. 23 indeholdte forudsætning, at kommissionen allerede var endt, og fremhæver, at den almindelige reform bedst opsættes til hvervets tilendebringelse, som anslås til 6 år, dersom kommissærerne ikke forhindres ved ekstraordinære forretninger, som både dette og foregående år er sket. Samme år måtte yderligere overslag over Bessastads og Vidø-klosters udbedring gives og andre spørgsmål besvares (nr. 30, 32). I en 4de indberetning 1703 (nr. 33) fremdrog kommissærerne lagmand Gottrups overgreb overfor nogle bønder, som han havde fået straffet for vægring ved at give ham attest for eksemplarisk vandel som sysselmand i Hunavatns syssel. Så vel denne sag som P. Ámundasons arvesag medførte den ulæmpe for kommissærerne, at de beordredes til at tage sæde i den overret, for hvilken vedkommende sag indstævnedes, og således fik deres tid beslaglagt. 1704 blev et skæbnesvangert år for A. M. ved den tvist han indvikledes i med storbonden Magnus Sigurdsson på Brødretunge i Ånæs syssel, i nærheden af bispegården Skalholt, hvor A. M. havde sit vinterophold. Den drikfældige og skinsyge mand beskyldte sikkert uden grund A. M. for at stå i forhold til hans kone, som havde søgt tilflugt mod hans mishandlinger hos sin svigerinde på Skalholt, og A. M. kunde have grund til sagsanlæg mod ham, men retsforfølgningen blev dreven så energisk og bødekravene stillede så højt, at sagen først for højesteret fandt sin afslutning 1709, efter M. S.s død, med underkendelse af de tidligere faldne domme (se s. 593—600 og de der anførte numre, navnlig A. M.s fremstilling nr. 96)[1].

Om somren 1704 havde kommissærerne modtaget et reskript angående deres hverv (nr. 36), hvori en af posterne lød, at de skulde indlevere en fuldkommen relation om hvorvidt kommissionen var avanceret og forklaring på hvad de kan have observeret. Dette tilskyndede kommissærerne til at udarbejde et forslag om øjeblikkelig afhjælpning af visse fæstebønderne pålagte tyngsler, navnlig ansvar for lejekvægets vedligeholdelse (nr. 39; sml. Aldarfarsbók s. 18—21), hvilket affødte forordningen af 15. 5. 1705 om adskillige misbrugs afskaffelse på Island (sml. nr. 48), som dog blev kilde til mange fortrædeligheder for dem, idet jordegodsejere og administratorer (særlig lagmand Gottrup) var højlig utilfredse hermed og på mange måder

[1] Hvorledes den berygtede Jón Torfason som aktor i sagen færdedes på Island 1707, se Aldarfarsbók s. 45, 56—60.

protesterede (nr. 81, 83, 84)[1]. Få dage efter gav kommissærerne indberetning om forskellige tilfælde af mislig rettergang, de såkaldte enormiteter, hvoraf det første vidtløftig omhandler den i instruksens § 22 nævnte husmand i Guldbringe syssel, som for en ringe handelsforseelse havde fået legemlig afstraffelse, de andre angik til dels forlængst afsagte domme, som lagdes lagmand Sigurd Bjørnsson til last, og endelig et forhold, hvor lagmand Gottrup som fordringshaver havde taget nogle kirkekar i pant (nr. 40). Førstnævnte sag forligtes ved at den sysselmand, som havde eksekveret dommen over husmanden, betalte ham en erstatning, de andre gav anledning til vidtløftige processer, og deres fremdragning til fornyet undersøgelse har vistnok været kommissærernes største misgreb. Året 1705 bragte befaling for kommissærerne til at deltage i to overretsdomme (deriblandt sagen mellem Gottrup og bønderne), desuden for A. M. at tiltræde et kommissorium. Endvidere fik kommissærerne befaling til at tiltræde en kommission angående nogle stridigheder lagmand Gottrup vedkommende, hvad de dog senere fritoges for (nr. 47, 59, 63).

Samtidig med at kommissærerne modtog meddelelse om forordningen af $^{15}/_{5}$ 1705, sendtes dem til betænkning adskillige indlæg og forslag angående den islandske handels forandring fra enkeltvis bortforpagtning af havnene til en hele landet omfattende kompagnihandel. Gottrup havde under sin sendelse 1701—2 stærkt fremhævet ulæmperne ved den med havnenes særskilte forpagtning følgende inddeling i bestemt afgrænsede distrikter og indbyggernes ufrihed i valget af handelssted, men var ikke trængt igennem med sin mening. Nu var kommercekollegiet og købmændene stemte for et kompagni, og der var allerede givet et foreløbigt tilsagn om et sådants oprettelse (se Lovsml. for Island I, s. 622, sml. 626—27). For A. M. var bibeholdelsen af distriktsinddelingen en livssag, og han mente, at Islænderne overfor et kompagni vilde stå aldeles værgeløse og blive skånselsløst udbyttede. Efter at have modtaget aktstykkerne om handelsordningen besluttede han derfor på eget ansvar at rejse til København for at forestille myndighederne sagen (se nr. 50), og under sit vinterophold i Danmark fik han ved anstrængt arbejde gennemført sin opfattelse. I december indleverede han en foreløbig erklæring (nr. 51), og i begyndelsen af januar 1706 kom en udførlig erklæring mod kompagnihandel (nr. 52, 53). Følgen heraf blev, at endelig resolution angående handelens ordning skulde opsættes et år, for at Arne Magnussons mening kunde høres, og da købmændene viste deres misfornøjelse hermed,

[1] Ang. islandske fæsteforhold og afgifter sml. Jón Jónsson, Fæstebondens kår på Island i det 18. årh. (Hist. Tidsskr. 6. R. IV, 563—645).

bestemtes, at handelen som sædvanlig skulde forpagtes ved bortavktionering af havnene enkeltvis (Lovsml. for Island I, 628—29). I overvejelserne ang. den påfølgende oktroj og fastsættelse af taksten tog A. M. virksom del (nr. 53 anm., 54—58) og havde stor indflydelse på resultatet. A. M.s biografer fortæller, at denne hans optræden pådrog ham købmændenes uforsonlige had, og at de efter den tid på alle måder søgte at skade ham [1].

Under sit ophold i København forestillede A. M. ligeledes udførlig, i anledning af den forestående bortforpagtning af de kgl. jordebogs-indtægter, de for fæstere og småkårsfolk ubillige eller særlig trykkende pålæg, som havde indsneget sig, navnlig i Guldbringe syssel, med forslag til deres ophævelse (nr. 61, 64), ligesom han efter tilbagekomsten til Island måtte imødegå amtmand Müllers indvendinger mod forordningen af $^{15}/_{5}$ 05 (nr. 70), og næste år måtte kommissærerne så vel afgive betænkning om lagmand Gottrups kritik af samme forordning (nr. 83) som om de trafikerendes bemærkninger til konditionerne for jordebogs-afgifternes forpagtning (nr. 84, sml. 85); ligeledes foretog de i Snefjældsnæs syssel en afgrænsning mellem to handelsdistrikter.

År 1707 overdroges det kommissærerne at dømme i de i nr. 40 opregnede enormitets-sager, og disse krævede nu en stor del af deres tid. 1708 pådømte de på altinget 5 af dem. Tre af sagerne var imod lagmand Sig. Björnsson alene (idet hans meddommer, den anden lagmand, var død), én imod lagmændene S. B. og Gottrup, og endelig som den femte kirkekar-sagen mod lagmand Gottrup.

I Jon Hreggvidssons sag, hvor den med kgl. lejdebrev af 1685 til Island tilbagevendte J. H. var forbleven uantastet, uden at en mod ham for drab fældet dødsdom var bleven indstævnet for højesteret, dømtes S. Bjørnsson til at have sit embede forbrudt, hvad der, da han havde frasagt sig lagmandsembedet år 1705 og var bleven efterfulgt af P. Vidalin, næppe kunde betyde andet end en dom på hans ære, og at den ham af efterfølgeren ydede godtgørelse skulde bortfalde.

[1] Således både Jón Ólafsson fra Grunnavík og navnlig Thorchillius, efter hvis referat A. M. synes at have givet en fremstilling af handelens historie på Island i 17. årh. og har efterladt sig et udmærket indlæg mod kompagnihandel (Skulde det være det i nr. 184 tilbudte?). Også P. Vidalin i Aldarfarsbók (s. 37—38) omtaler købmændenes forbitrelse på kommissærerne og fortæller, at deres afvisning i januar 1706 af resolution om handelens fortsættelse et år på de gamle vilkår havde fornærmet kongen, som derfor anordnede havnenes bortavktionering, som fik et for købmændene uheldigt udfald (sml. også nr. 85). Thorchillius fortæller, at A. M. skal have fået et tilbud om 400,000 kr. daler(!) for ikke at modarbejde købmændene.

I Magnus Benediktssons sag, hvor en for trolddom anklaget mand efter lagretsdom 1678 uden fuldgyldigt bevis var bleven hudstrøgen, idømtes S. B. en mulkt.

I Are Pálssons sag, hvor en mand efter lagretsdom 1681 var bleven brændt på ubeviste beskyldninger om forgørelse, og som efter senere egen tilståelse kun havde befattet sig med forholdsvis uskyldige overtroiske forestillinger, dømtes S. B. til at have sit løsegods forbrudt.

Endelig idømtes S. B. sammen med lagmand Gottrup en mulkt i en blodskamssag (Geirny-sagen), hvis behandling lagdes dem bægge til last, og i den femte sag (kirkekar-sagen) dømtes G. til mulkt og vederlagsløs udlevering af det pantsatte kirkeinventar (se nr. 89—93).

Sagerne indstævnedes for den islandske overret, og til forsvar for kommissærernes domme i de tre førstnævnte indsendte de 1710 udførlige indlæg (nr. 120—22). Disse utvivlsomt af A. M. forfattede, på islandsk skrevne redegørelser er særdeles læseværdige, og navnlig er nr. 121 en hel lille afhandling. Kommissærernes dom i Jon Hreggvidssons sag synes nærmest foranlediget af en her ilde anbragt doktrinær formalisme. I Are Pálssons sag har A. M. øjensynlig grebet lejligheden til at sige sin mening om den fantastiske trolddoms-rædsel, som formørkede næsten alle hans landsmænds dømmekraft, og med varme og indignation taler han de ulykkelige ofres sag. Men anledningen synes unægtelig noget hårtrukken, dels på grund af sagens ælde og fordi hovedansvaret påhvilede S. B.s kollega, en 1694 afdød lagmand, dels også fordi den egenlige »brandtid« allerede havde fået sin afslutning, efter at fuldbyrdelsen af en troldkarls-dødsdom af år 1690 ved landfoged Heidemanns indskriden var bleven forhindret. A. M. giver ikke alene en udsigt over processens gang, men tillige en historisk oversigt over sådanne sagers behandling siden 1656 og benytter lejligheden til at føre bevis for, at bægge lagmænd altid i forening bør dømme i lagretten, hvad P. V. nu tiltræder, skønt han tidligere havde været af en anden mening (dette fremstilles udførligere i nr. 130, et indlæg stilet til formændene i overretten). Den tredje sag behandles kortere, med henvisning til det forud sagte[1]. Overretten, som dette år kun foretog den første af de nævnte sager, frifandt Sig. Bj.son for kommissærernes beskyldninger, for så vidt han vilde aflægge ed på ikke at have sluttet uogen aftale med Jon Hreggvidsson om dennes upåtalte ophold på Island mod at han ikke indstævnede den ham overgåede dom for højesteret. Denne afgørelse

[1] Thorchillius fortæller, at A. M. ved alle lejligheder talte imod galdretroen, hvad mange regnede ham til last, og tillægger ham æren for, at forfølgelser af denne art stansede.

indankedes for højesteret, men Sig. Bj.son aflagde trods kommissærernes protest den foreskrevne ed (se nr. 123—24, 132); højesterets afgørelse faldt 15. maj 1713, hvorved S. B. erklæredes fri for al tiltale og fik sig tildømt processens omkostning hos kommissærerne (se s. 600—611 og de dêr anførte nrr.). Allerede ved reskript af $^4/_5$ 1709 havde S. B. opnåt, at de fældede kommissionsdomme indtil sagens endelige udgang ikke skulde komme ham til skade og præjudits, og efter allehånde forhalinger og udflugter fra bægge sider afvistes hans tre andre enormitetssager af overretten 1714 (se nr. 140, indledn.), på en tid hvor P. V. var indviklet i den heftigste strid med sine modstandere, der 1713 havde fradømt ham hans lagmandsembede, som han dog ved højesteretsdom 1716 fik tilbage[1]. Den resterende enormitetssag, hvorved den en mand ved navn Asbjørn Joakimsson år 1681 for opsætsighed overgåede legemsstraf optoges til fornyet prøvelse, kom ikke til kommissærernes påkendelse 1708, efter deres mening på grund af den beskikkede sagførers vrangvilje, og da de desuden havde ringe tro til den islandske overret, for hvilken de frygtede deres dom indstævnet, bad de sig fritaget for at dømme (nr. 111, 133). Også denne sag forhaledes; endnu 1714 oplæstes på altinget en kgl. befaling til stiftamtmand Gyldenløve om med det forderligste at føre sagen til ende — men sandsynligvis er den hermed døt hen[2].

Efterhånden begyndte kommissærernes stilling at blive uholdbar. Rentekamrets utålmodighed over kommissionens langvarighed gav sig stedse kraftigere udtryk (nr. 87, 100, 119, 129), indtil tilsidst ordre om afslutning påfulgte (nr. 142); de 1707 stedfundne forandringer i

---

[1] Fra denne retssag stammer det s. 611—12 behandlede indlæg af A. M.

[2] Samtidig med pådømmelsen af Sig. Bjørnssons sag dømte højesteret, at amtmand Müller skulde sagsøge Jón Hreggviðsson for højesteret, og der udgik reskript til stiftamtmand Gyldenløve om at skaffe fra Island 6 nærmere angivne dokumenter fra årene 1683—84 til sagens oplysning, ligesom J. H., der førtes til København, fik beneficium paupertatis. Sagen påkendtes 25. juli 1715, og samtlige voterende stemte for frifindelse. J. H., som hidtil må antages at være holdt fængslet, vendte det følgende år tilbage til Island. Jon Olavsson fortæller, at han jævnlig gik til Arne Magnusson, hvor han fik mad. Både A. M. og P. Vidalin fejrede den endelige afgørelse med ironiske småvers, af hvilke Arne Magnussons lyder

Líta munu upp í ár
Íslands búar kærir,
að Hreggviðs niður hærugrár
höfuð til landsins færir.

J. H., hvis sag kommissærerne 1708 havde krævet genoptaget, var ved overretten 1710 dømt til Bremerholms-slaveri.

Islands styrelse, hvorved stiftamtmand Gyldenløve, som aldrig selv besøgte landet, tog til fuldmægtig på Island vicelagmand Odd Sigurdsson, en ganske ubehersket og uberegnelig mand, som var en personlig uven af P. Vidalin, og amtmand Müller, som ikke uden grund følte sig tilsidesat af kommissærerne, fik fast ophold i København og til fuldmægtig på Island antog landfoged P. Beyer, medførte, at der fra forskellige sider tilflød regeringskontorerne ugunstige indberetninger om kommissærernes færd (se nr. 142). A. M.s gentagne rejser bort fra Island (1705, 1708, 1712) vakte også misnøje, navnlig rejsen 1708—9 i anledning af hans proces med Magnus Sigurdsson, således at hans andragender om at tilbringe vintertiden 1709—10 og senere 1710—11 i hovedstaden bægge afsloges, hvad der var til megen ulæmpe for ham, som under sit ophold i København 1709 var bleven gift. Yderligere vanskeligheder gjorde krigstilstanden siden 1709, og ved et særligt uheld forliste kommissærernes indberetninger 1710.

Under sit ophold i København 1709 fik A. M. afregning for det kommissionen da resterende diæt-beløb (nr. 102, 107), men efter den tid stansede udbetalingen, så at A. M. endog måtte låne hos landfogden (nr. 131, 135), og efter A. M.s tilbagekomst var anvisningen af dette tilgodehavende et af tvistepunkterne mellem ham og rentekamret (nr. 153, 156, 187, 193—94). Efter opgørelse i rentekamret 1727 var til kommissionen i alt udbetalt 6805 rdl.; efter en opgørelse af A. M. 1714 tilkom der ham endnu 2286 rdl. A. M.s forhold til centraladministrationen efter hans tilbagekomst fra Island prægedes hovedsagelig af striden om kommissionsværkets afslutning og honorarudbetalingen, men ved siden heraf vedblev dog myndighederne at søge A. M.s råd i islandske anliggender (nr. 166, 168, 175—77, 181—83). Mere besynderligt er det, at A. M. under det spændte forhold af egen drift vilde gøre forslag til en stykkevis reform af islandsk administration, som da også tilbagevistes (nr. 158—59, 161). Som andre velstående folk havde A. M. under krigen måttet yde staten et lån (nr. 113, 115), og 1714 solgte han til kongen det ham tilhørende hus på slotspladsen, som hans kone havde medbragt i ægteskabet. I sine skrivelser til rentekamret bevarer A. M. sin selvfølelse, og hans omtale af modstanderne er så hvas, at rentekamret må vise ham til rette (nr. 148, 158, 160—61). Det har vistnok været A. M. en støtte, at han nød Frederik IV.s gunst, som hans biografer beretter. Den ham efter branden 1728 tilståede gave (nr. 199) er også et vidnesbyrd herom, da A. M. ingenlunde hørte til de trængende; og ved samme lejlighed skal kongen undskyldende have afvist klager over A. M., som havde brugt skarpe ord om øvrighedens mangelfulde foranstaltninger (sål. Thorchillius). Jon Olavsson

beretter, at det var A. M.s ønske ikke at overleve sin konge, hvad også skete, om de end døde bægge samme år. Når der beskikkes A. M. en medhjælper i gehejmearkivet 1729, hvad der ikke var ham behageligt, er det vistnok nærmest, fordi vedkommende — som i øvrigt snart gik over i et andet embede — skulde forsørges. Kongens velvilje har rimeligvis A. M. også haft at takke for den heldige udgang af beslaglæggelsen af hans papirer og manuskripter, som samtidig med jordebøgerne 1720 førtes med et krigsskib fra Island af den nye, efter Gyldenløves død udnævnte stiftamtmand admiral Raben (nr. 169—74). A. M. nærede siden den tid megen uvilje mod Raben, som ellers skildres som velvillig og godmodig, og det sagdes, at A. M.s uvenner havde forestillet R., at det indsamlede med urette var ejerne frataget; dog kunde admiral Raben efter rentekamrets anmodning af $^{23}/_{5}$ 20 om kommissionspapirernes modtagelse på Island have grund til at ansé en ubestemmelig del af det medførte som statsejendom. Kendskab på højere sted kan også have været A. M. nyttig til løsning af hans broders vanskeligheder 1710 (se nr. 116). Til belysning af A. M.s udtryksform og tankegang er i samlingen medoptaget nogle af ham som universitets-professor affattede vota og erklæringer (nr. 167, 178, 198), en henvisning til hans tidligere trykte udtalelser ang. det kgl. biblioteks indkøb på den Rostgårdske avktion (nr. 190—91) og beskrivelse af et håndtegnet Grønlands-kort (nr. 196); ligeså en tysk redegørelse for den islandske kirkes tilstand (nr. 192).

A. M.s universitetsvirksomhed indskrænkede sig til hans deltagelse i konsistoriums forhandlinger. Også i gehejmearkivet, hvis egenlige bestyrer han var, har han efterladt sig mærkværdig få spor, om end Gram i hans gravskrift fremhæver hans utrættelighed i at ordne det, ligesom han selv betragtede arkivsekretærstillingen som sit fornemste embede (sml. nr. 3—5, 201, 204; se endv. A. D. Jørgensen, Udsigt over de danske rigsarkivers historie s. 68). C. Bruun anfører i sin bog Fr. Rostgaards Liv og Levnet I, 382 som bevis på, at A. M. efter Rostgårds fald 1725 styrede arkivet uden nogen ny gehejmearkivar over sig, at »dette fremgaar f. Ex. af en Korrespondance med den svenske Minister Adlerfeldt angaaende nogle Dokumenter om noget Jordegods i Halland ført 1725 efter Rostgaards Fald«, men uden kildeangivelse, og disse breve har desværre ikke kunnet opspores[1].

---

[1] Den af A. D. Jørgensen s. 253, anm. 3, nævnte notits i gehejmearkivets journal om udtagelsen af Lex Regia 1699 er ikke skrevet af Arne Magnusson, derimod findes med hans hånd noteret et udlån 1715 til Rostgård af amtmand Lilienskjolds beskrivelse af Finmarken (2 folianter), hvis tilbagelevering R. selv attesterer.

A. M.s indberetninger og erklæringer er klare og forstandige, men noget brede, og medtager flere enkeltheder end rentekamret skøttede om; for ham, der havde svært ved at gå fra overvejelse til handling, må den hurtige redaktion årlig have kostet overvindelse. Selve rejserne gennem den uvejsomme ø og opholdet på landgårde eller i tælte uden de tilvante bekvemmeligheder har øjensynlig faldet hårdt for ham, som i 16 år ikke havde besøgt landet[1].

Trods det modsætningsforhold, hvori A. M. ifølge sin stilling kom til at stå til mange ledende mænd på Island, synes dog hans personlige omgang med dem i påfaldende ringe grad påvirket heraf. Det virker besynderlig at se (af Aldarfarsbók), at kommissærerne 1703 to nætter i træk er lagmand Sig. Bjørnssons gæster, og at A. M. ved Sig. Bj.s fratræden som lagmand 1705 ordner embedsindkomstens fordeling mellem ham og hans efterfølger P. Vidalin. Lagmand S. B. hørte til A. M.s håndskrift-forsynere, og Thorchillius fortæller, at A. M.s gode forhold til S. B. og hans søn landstingsskriver Sigurd Sigurdsson bevaredes trods alt, at A. M. på forskellig måde hjalp S. S. til rette i København, og at de i venskabelighed sejlede sammen fra Island 1712. Ligeledes fremhæver Thorchillius, at adskillige købmænd forstod at påskønne A. M.

Arne Magnusson har utvivlsomt sat sagen over personerne. Jon Olavsson siger, at han »var alle tider den største Islands patriot, ja sukkede og ærgrede sig over alt, som dêr gik galt til«. Hans indberetninger viser hans medfølelse med samfundets stebørn og hans ønske om at lette deres kår. At hans forarbejde til en bedre ordning afbrødes eller ikke nåede sin afslutning, må have naget ham til det sidste. Thorchillius fremhæver blandt kommissionens heldbringende virkninger, at almuen lærte på forstandig vis at forlige sine trætter under hensyn til loven, og at embedsmændene afvænnedes med vilkårlig straffen uden lov og dom. At det under den forvirrede retstilstand var vanskeligt at grunde dommene på virkelig gældende lovbestemmelser og undgå at dømme arbitrært, fremgår tilstrækkelig tydelig af samlingens indhold.

København, februar 1916.

Kr. Kålund.

[1] Det passer godt hermed, at A. M. ifg. Thorchillius frarådede svenskeren Nils Dal at besøge Island og forestillede ham de næsten uovervindelige vanskeligheder ved en sådan rejse.

1. 14. juli 1694. København.

Kgl. bestalling for Arne Magnusson som professor ved universitetet.

Rigsarkivet, Sjællandske registre 1693—95, nr. 122.

[Kristian V. etc.] G. a. v. at vi allernaadigst haver besckicket oc forordnet, saa oc hermed besckicker oc forordner Arne Magnussen til at vere professor philosophiæ paa universitetet her i vores kongelig residentz stad Kiobenhafn oc efter sit senium at at ascendere, naar noget udi samme facultet ledigt bliver, effter dennem, som vi forhen i lige maade allernaadigst forordnet haver, dog at hand først for samme profession effter vores allernaadigst udgifne lov publice disputerer, oc at fundationes, leges, statutæ et consvetudines academiæ laudabiles, salvis omnium professorum juribus, i alle maader u-forkrenket bliver. Forbydendis etc.

Hafniæ dend 14. julii a°. 1694.

2. 6. oktober 1694. Leipzig.

Arne Magnusson til de deputerede i rentekammerkollegiet. Dansk gengivelse og nærmere motivering af morfaderens, pastor Páll Ketilssons erklæring over en af biskop og amtmand anbefalet ansøgning fra præsteenken Sigríður Hákonardóttir om for sin livstid at bruge en af Stadarstad præstekalds beneficii-jorder Syðri Tunga. Egenhændig.

Rentekamrets Personalia 1660—99.

Høiædle oc velbaarne, velædle oc velbiurdige Herrer, deputerede udi Hans kongl. Maj. til Danmarck oc Norge høiberømmelige rentecammer Collegio.

Som de høi- oc respective herrer hafver udi nestafvigte Majo til min morbroder udi Iisland, Hr. Poul Kietelsen, præst til Stadarstads meenighed, henskicket en Copie af en Suppliqve dat.

d. 27. Julii 1692, hvorinde den afdøde præstis enke Sigridur Hakonar daatter begierer Hans Maj. tilladelse at maa fri nyde hendis lifstid en af Staderstads beneficii iorder, kaldet Sidretunga, samt dermed følgende bispens oc Amtmandens paaskriffter oc derhos befalet hand sig der paa skulde erklære, saa hafver bemelte min morbroder, icke andet vidende end ieg endnu skulde opholde mig udi Kiøbenhafn, mig fra Iisland tilsendt en project paa Iislandsk spraag, indeholdende det hand paa de høi- oc respective herrers høi- og gunstige missive vilde hafve svaret, med begiering ieg det samme vilde i Dansk stiil forfatte oc de høi- oc respective herrer allerydmygst insinuere, som kunde validere for hans erklæring paa forskrefne Suppliqve. Udi samme project foregifver hand den begierte iord Sidretunga icke uden præstens til Stadarstad hans største skade fra præstegaarden at kunde undveris, saasom den der 1. ligger nest op til præstegaarden, hafvende en heel god græsgang, som ved præstegaarden merkeligen fattis, hvorudofver et støcke af dens land storligen hehøfvis for qvæget, som præsten ellers icke kand underholde uden stor besværlighed oc omkostning. 2. hafver forbemelte iord en temmelig beleilig forstrand, hvorpaa af søen undertiden opdrifvis store oc smaa træer, som nu høre præsten til oc hand (saafremt den liden herlighed skulle komme i fremmede hænder) nødvendigen maatte for sine egne penge tilhandle sig af den, som der til blef berettiget, efftersom de uforbigengeligen stædse behøfvis til Kirkens oc præstegaardens vedligeholdelse, som hand nu foredrager begge at vere seer brøstfeldige oc i saa maade icke uden vitløftige materialer oc stor omkostning at kunde repareris. Begierer derfore udi største ydmyghed de høi- oc respective herrer ald denne beskaffenhed høi- oc gunstigen vilde considerere, oc icke tilstæde at kaldets indkomst ved denne eller andre umistelige iorders abalienation aldformeget skulde blifve forringet, andragende derhos, at skulde Hans. Maj. endeligen vere sindet allernaadigst at tillegge forbemelte enke noget af kaldet, der til da med mindre præstens skade at kunde denomineris afgifften af en anden iord kaldet Itretunga, hvilken iord ligger nær ved den, som enken paaboer, oc skylder aarligen half andet hundret, foruden smørleie effter half siette kogilde, hvilket tilsammens bedrager sig imod 10. Rixdler, dog herhos allerydmygst begierende, at da maatte høi- oc gunstigen blifve i agt taget, at præsten formedelst forberørte

aarsager kunde som tilforn ved bemelte iord nyde forstrandsrettigheden, samt fornøden plats til at sette hans fisker baader paa, som præsterne hid indtil stædse have der hafft oc ingenlunde kunde undvere, saa fremt dennem icke skal betagis en stor leilighed at bruge det sædvanlige fiskerie, efftersom der fremfor andre stæder findis en beleilig plats til samme baaders opsættelse, oc dette icke udi ringeste maade kand præjudicere dem, som ellers kunde nyde afgifften. Saavit indholden af forskrefne project, hvorudi som ieg seer et oc andet at fattis, som dog til sagens opliusning høiligen siunis at vere fornøden, saa understaar ieg mig dette effterskrefne af mit eget her til at føie, at de høi- oc respective herrer ald beskaffenheden desto beder derved kunde erfare, formodende allerydmygst den min dristighed icke skal blifve ilde optagen. Denne enke Sigrid Haagensdaatter er en af de allerrigeste personer paa det heele Iisland, hvilket bispen, Amtmanden, alle Iislands kiøbmænd der om kring som hun boer, mig oc alle de mennisker i Iisland, som nogen forstand eller curieusité hafve om at informere sig om andres tilstand, vel er vitterligt; oc skulle de aarlige revenuer af hendis iordegods befindis langt at ofvergaa Staderstads præstekalds indkomst. Til med hafver hun forleden aar tilhandlet sig af hans Maj. en kostelig iord udi samme sogn, som den begierte iord Sidretunga ligger udi, hvor hun nu boer, oc i saa maade icke trænger til nogen residence. Min morbroder derimod er en mand ickun af maadelig tilstand, som allerede hafver anvendt en god deel penge paa at underholde en af hans sønner ved Academiet i Kiøbenhafn, oc hafver sig dislige despenser med de to øfrige at forvente, som kiøbmændene dette alt sammen monne vide at verificere. Der til kommer, at hand af høflighed imod enken, den tid hand kom til kaldet, tog i mod en ruineret præstegaard oc saa affeldig kirke, at dens ganske tømmer (veggene oc taget er af iord eller tørf) er af herrids prousten oc andre uvillige mænd blefvet vorderet for 22 Rixdler, efftergifvende alt det som hun oc hendis tvende børn skulde effter Iislands lou hafve udgifvet til bemelte kirkes oc præstegaards reparation, som hand nu paa hans egen omkostning maa lade opbygge, hvorimod hun søger at skille hannem ved en deel af hans underholdning, foruden nogen hendis fornødenhed eller brugelig sedvane i landet, saasom der formodentlig icke skulle gifvis paa det heele landet ofver 3 eller 4 præsteenker, som noget nyde af kaldene, oc setter

i saa maade den Hans Maj. udi Suppliqven allegerede Specialnaade imod enken udi Hiterdal ingen general regel, helst efflerdi dislige begiering skal denne enkes søster Elen Haagensdaatter, præstens efflerleverske udi Vatzfiord, for et aar eller noget (*sål.*) vere blefven afslagen, som udi Hans Maj. Danske Cancellie nøiagtig underretning monne omfindis. Icke heller kand enken, effter min allerydmygste tanke, her til berettiges ved den passage af den Norske loubog, som udi Amtmandens erklæring citeris, saasom bemelte loubog icke er en rettesnor eller regel for Iisland, før end hans Maj. det allernaadigst befaler, hvilket, mig vitterligen, icke endnu er skeet, mens der imoed dømmis oc rettis alle geistlige sager udi Iisland udi denne dag effter Sal. oc høipriseligst ihukommelse C. 4ti Norske kirke ordinance, hvorinde icke et ord findis om enkernis pension af kaldene, oc det effter høiestbemelte konges urevocerede oc uforandrede befaling af dato 1622. Oc skulle dette nu endeligen gaa effter bemelte Norske loubog, da siger den, saa vel som det icke endnu confirmerede concept af den ny Iislandske lou, som bispen oc Amtmanden hafve forfattet oc til revision nedsendt til Kiøbenhafn, at denne enkernis pension skal reguleris af prousten oc tvende præster udi Herredet, som ald leiligheden øiensiunligen kunde erfare, mens taler intet om bispen oc Amtmanden, som icke altid kunde vide platsernis tilstand oc i saa maade undertiden maa bygge deris tanker paa andres relation. Skal oc bemelte pension enken tilleggis efter kaldets leilighed oc hendis vilkaar, mens icke at hun præcisè skal hafve den 8de eller (som udi bemelte concept findis) den 10de deel af indkomsten, enten hun er rig eller fattig, enten hun hâr det beder fornøden end præsten eller icke. Hvad bispens oc Amtmandens erklæringer ellers angaar, da ere de (effter min allerydmygste meening) der udi ufuldkomne, at de (af uvidenhed, som ieg gietter, mens ei med villie) intet tale om forstrandsrettigheden, eller den fordeel som iordens hosbond der af kunde hafve, mens indefinitè sige bemelte iords afgifft icke at ofvergaa den 8de (10de) deel af kaldets indkomst, saasom den der, effter bispens beretning, icke importerer meere end 12 Rixdler aarligen, hvilket retteligen er at forstaa om landskylden oc smørleien, thi forstrands rettigheden er a part oc hører hosbonden, mens icke leilendingen til, hvilken om her skulle forstaaes under denne 8de (10de) deel, da blef den samme temmeligen stor imod de andre 7 (9) at regne, helst om lycken treffede forstranden, med

hvalfiskers eller store træers opdrifvende. Oc endeligen strider denne enkens begiering directè imod forbemelte Iislandske lous concept, som udtrøckeligen siger: Dersom kirken eier mange iorder, da skal den afdøde præstis enke nyde en af dem, som for hende kand vere mest beleilig oc præsten kand undvere foruden sin skade. Naar nu de høi- oc respective herrer dette alt sammen ofverveie, saa formoder ieg udi største ydmyghed enkens rettighed til denne pension, allerhelst til den begierte iord Sidre tunga, at skulle blifve liden, begierende derhos allerydmygst, at i fald enken self eller bispen, Amtmanden eller andre paa hendis vegne noget nyt her om skulde hafve indgifvet eller her effter indgifve, mig da maatte Copie der af meddeelis, før end sagen kom til endelig resolution, hvorpaa ieg paa min morbroders vegne sandfærdeligen oc udførligen straxen skal svare her fra stæden, saa vel som en videre forklaring uden ophold allerydmygst fremsende paa et eller andet her af, hvor om de høi- oc respective herrer kunde siunis at ville hafve nogen videre opliusning, det første ieg derom faar at fornemme deris høi- oc gunstige villie eller tilladelse. I det øfrige vil ieg denne sag, oc mig i særdelished, udi deris høi- oc gunstige faveur allerydmygst hafve recommenderet, forblifvende effter min største pligt

De høi-ædle oc velbaarne, velædle oc velbiurdige Herrers

Allerydmygste ringeste tiener

Arne Magnussen.

Leipzig d. 6. Octobr. 1694.

3. 20. februar 1697. København.

Kgl. bestalling for Arne Magnusson som arkivsekretær.

Rigsark., Sjællandske registre 1696—97, nr. 30. På foden af koncepten er tilføjet »Effter geheime raad Moths ordre skreven paa et ark pap. til 4 rdr.«

[Kristian V. etc.] G. a. v. at vi allernaadigst haver beskicket oc forordnet, saa oc hermed beskicker oc forordner os elskelig Arne Magnussen, professor philosophiæ paa universitetet her i vores kongel. residentz stad Kiøbenhafn, til at vere tillige med voris archiv secreterer, thi skal hand fremdeelis vere os som sin absolut oc souverain arve konge oc herre huld oc tro, vores oc vores kongel. arvehuuses gafn oc beste søge, vide oc ramme, skade oc forderf af yderste magt, evne oc formue hindre, forekomme oc afværge; i særdeelished skal hand samme archiv secreterers bestilling med største flid oc vindskibelighed betienne

oc forestaa; saa skal hand oc altid taus oc stille hos sig holde hvis hannem enten befalis eller under hænder betrois oc hemmelig bør at holdes, oc sig derudi saavelsom udi alle andre maader saaleedis skicke oc forholde, som det een ærekier archiv secreterer oc kongl. tro tienner vel eigner oc anstaar oc hand agter at ansvare oc bekiendt vere, effter dend æed hand os derpaa allerunderdanigst giort oc aflagt haver. Forbydendes etc.

Hafniæ dend 20. februarii a°. 1697.

4. 9. marts 1700. København.

Kgl. konfirmation på Arne Magnussons bestalling som arkivsekretær.

Rigsark., Sjællandske registratur over konfirmationer $^{25}/_{8}$ *1699, nr. 157.*

Af supplik-protokollen ses, at Arne Magnusson i september 1699 har søgt om konfirmation som arkivsekretær, men ansøgningen haves ikke.

I reglementet for civil-etaten 11. marts 1699 er A. M. opført med en løn af 300 rdl., uden dog at få denne udbetalt.

For 1700 og flg. år opføres lønnen med 500 rdl.

[Frederik IV. etc.] G. a. v. at vi til confirmation paa vores elskel. kiere Hr. faders sal. og høyloflig ihukommelses den 20. febr. anno 1697 udgivne bestallings-brev allernaadigst haver beskikket og forordnet, saa og hermed beskikker og forordner os elskelig Arne Magnussen til at vere fremdeeles vores archiv secreterer, thi skal hand vere os som sin *etc. som 1697* forestaa, og velvillig gaa vores geheime archivarius til haande, udi hvis hand af hannem til vores tieneste ve[d] archivet tid efter anden kunde begiere, saa skal hand og altid holde taus og stille hos sig selv, hvad hannem allernaadigst enten *etc. som 1697* egner og vel anstaar [*herefter er sætningen fra 1697* oc — vere *udeladt*] efter den eed *etc. som 1697* haver; for saadan hans archiv secreterers tieneste vi allernaadigst have bevilget og forundt hannem til aarlig løn og besolding hvis samme charge i kammer reglementet allernaadigst tillagt er eller vorder, som hannem rigtigen skal betales og begynde fra nytaarsdag sidst forleden [n. s. f. *i koncepten tilsat i oprindelig åben plads*] og saaledes continuere, indtil vi anderledes derom tilsigendes vorder. Hvorefter de vedkommende sig allerunderdanigst haver at rette, ei giørendes hannem derudi hinder eller forfang under vor hyldest og naade. Givet etc.

Hafn. 9 martii 1700.

5. 20. april 1700. København.

Arne Magnusson ansøger om vederlag for $2^1/_2$ års tjæneste som arkivsekretær uden løn.

Rigsark., Suppliker til rentekamrets ,resolutioner. Egenhændig. På foden er påtegnet »d. 23. April. 1700.«

Stormægtigste Allernaadigste
Arvekonge og Herre!

At Eders Kongl. Majestet haver mig udi min forige Archiv-Secreterers charge conserveret og den af Eders Kongl. Maj. Sal. og høilofligst ihukommelse Hr. fader mig udgifne bestalling allernaadigst confirmeret, derfore aflegger ieg herved min allerunderdanigste tacksigelse. Og saasom ieg for den af mig udi høiestbemelte Eders Kongl. Majestets Sal. Hr. faders tid over half tredie aar ved Archiven allerunderdanigst giorde opvartning aldeelis ingen løn bekommet haver, saa indflyer ieg endnu til Eders Kongl. Majestets store naade, allerunderdanigst begierende, at Eders Kongl. Majestet allernaadigst vil ansee mine ringe vilkaar og i saa maade mig for samme min giorde tieniste allernaadigst betænke. Ieg skal derimod, saa længe ieg lever, priise Eders Kongl. Majestets naade, og i det øfrige ved alle occasioner lade paakiende, at ieg efter min allerunderdanigste pligt er

Eders Kongl. Majestets,
Min Allernaadigste Arve herres,
Allerunderdanigste tro tiener
Arne Magnussen.

Kiøbenhafn d. 20. April A°. 1700.

Til
Hans Kongl. Majest.

Allerunderdanigste Supplique fra
Arne Magnussen.

6. 2. juni 1701. København.

Arne Magnusson ansøger om konfirmation på sit expectancebrev som professor ved universitetet.

Begærer tillige, at ham i steden for professor philosophiæ må forundes titel af prof. historiæ et antiqvitatum danicarum.

Rigsark., Indlæg til Sjæll. konfirmations-protokol $^{22}/_{10}$ 1701, nr. 27. Egenhændig.

Stormægtigste Allernaadigste
Arve Konge og Herre !

Eders kongl. Majestets Sal. og høiloffligst ihukommelse Hr. fader haver for 7 aar siden allernaadigst forundt mig et expectanz-bref paa en professionem philosophicam ved Universitetet her i byen. Nu som ved bemelte Eders Majestets Universitet, formedelst Doctor Jørgen Seerups dødelig afgang et stæd ledigt er, saa er min allerunderdanigste begiering, at Eders Kongl. Majestet høibemelte Eders Majestets Sal. Hr. faders bref allernaadigst ville behage at confirmere. Og som ieg fornemmeligen haver anvendt min tid paa Historiæ Danicæ og Antiqvitatum patriarum studium, saa begierer ieg derhos allerunderdanigst, at Eders Majestet i stæden for titul af Professor Philosophiæ allernaadigst vil forunde mig nafn af Professor Historiæ et Antiquitatum Danicarum, og at ieg saaledis efter Senio Academico ydermeere maa ascendere, naar noget udi facultate philosophicâ fremdelis ledigt vorder. I mod den Kongelige naade skal ieg, nest guds bistand, med tiden et og andet for liuset fremdrage, som visseligen skal tiene til Eders Majestets og Fædernelandets berømmelse, og i det øfrige ved alle leiligheder udvise, at ieg efter min pligt er

Eders Kongl. Majestets
Min Allernaadigste Arveherres
Allerunderdanigste tro tiener
Arne Magnussen.

Kiøbenhafn d. 2. Junii 1701.

7. 20. juli 1701. Þingvellir.

Fuldmagt for Arne Magnusson fra biskoppen i Skalholt, vicelagmanden over syd- og østlandet, 3 præster og 3 sysselmænd til at varetage deres memorialer i kancelli og rentekammer.

Rigsark., Breve fra Island 1699—1709. A. M.s egenh. kopi.

Denne fuldmagt er foranlediget ved uenigheden på altinget 1701. Efter at altinget år 1700 havde andraget om, at en af lagmændene måtte drage til København og forestille landets ved uår bevirkede, sorgelige tilstand, og efter at dette ved reskript af $^{30}/_{4}$ 1701 var tilladt, traf lagmand L. Gottrup efter aftale anstalter til rejsen og forberedte på altinget 1701 forskellige suppliker til underskrift. Men her rejste sig et af biskop J. Vidalin og vicelagmand P. Vidalin ledet parti imod ham, som fik omstemt amtmand Müller til at modarbejde hans afrejse og indgav en moderklæring om, at en lagmand på grund af landets fattigdom ikke burde nedsendes, men at de ved amtmanden vilde lade en memorial overrække.

Kongl. Majest. Archiv-Secreterer, Edle Arne Magnussen, ombedis her med tienstligen, paa vores samtlige vegne, at naar vores allerunderdanigste Supplique og memorialer enten i Hans Kongl. Majest. Cancellie eller Rente Cammer bliver indleveret, vilde vore Concepter interpretere til det beste, og hvis objectioner der i mod af nogen kunde giøres, der paa at svare. Givendis hannem her med vores fuldmagt, forberørte vore concepter, som sagt er, at interpretere, og paa behørige stæder at forsvare, under vores hænder.

Datum Thingvelle d. 20. Julii A° 1701.

J. Thorkelsen Widalin.
Poul Jonsen Widalin.

Arne Thorvardsen. Jon Eyolfsen. Olafur Peturssen.
Jon Magnussen. Olafur Jonsen. Haldor Einarsen.

8. 22. oktober 1701. København.

Kgl. konfirmation på Arne Magnussons bestalling som professor ved universitetet.

Beskikkes til at være professor philosophiæ og antiqitatum danicarum.

Trykt efter Consistorii Copiebog 1687—1712. Findes også i rigsark. konfimations protokol (Sjæll. reg.), nr. 27.

Over skrivelsen er i kopibogen tilføjet »30 Rdaler«, under denne »Allerunderdanigst læst paa Consistorio d. 29. Octob. A° 1701. J. Bartholin Universit. Secretær«. I Acta Consistorii findes foruden meddelelse om, at kongebrevet den dag blev læst, følgende: Magnificus Rector [C. Bartholin] refererede, at hand hafde talt med Gros-Canceler om Arnas Magnusens senio, om det skulde regnis effter dend sl. kongis bref, eller effter denne kongis, hvor til hand svarede, at hand strax skulde tiltræde dend sted, som var vacant.

Vi Friderich dend fierde af Guds Naade Konge til Danmarck og Norge, de Wenders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormaren og Ditmersken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, Giøre alle vitterligt, at vi, til confirmation paa voris Elsk. kiere Hr. faders, sl. og høiloflig ihukommelses, dend 14 julii a° 1694 udgivne bref, allernaadigst hafver beskicket og forordnet, saa og hermed beskicker og forordner os elskel. Arne Magnusen, voris archiv-secreterer, til at være tillige med professor philosophiæ og antiqvitatum danicarum ved universitetet i voris Kongl. residentz stad Kiøbenhafn, og naar noget in facultate philosophica ledigt vorder, da effter hans senium at ascendere effter dennem, som forhen i lige maade allernaadigst

forordnede ere. Dog at hand først for samme philosophiæ profession effter loven disputerer, og at fundationes, leges, statuta et consvetudines academiæ laudabiles, salvis omnium professorum juribus, i alle maader uforkrenket blifver. Forbydendis alle og enhver herimod, effter som forskrefvet staar, at hindre eller udi nogen maade forfang at giøre, under vor hyldest og naade. Gifvet paa vor slott Kiøbenhafn d. 22 octob. a° 1701.

Under vor Kongl. haand og zignet
Friderich R.
(L. S.)

D. Wibe.

9. 25. april 1702. København.

Reskript til professor Arne Magnusson at gå til Island og forrette hvad de ham medgivne instruktioner indeholde, samt indberette hvad han af sig selv kan observere kongen til tjæneste og det gemene til bedste.

Original i AM. 438, folio. Trykt i Lovsamling for Island I, 580—81. Underskrift: Friderich R. — D. Wibe.

Årsag til denne sendelse gav de af lagmand Gottrup foranledigede overvejelser ang. Islands tilstand. Efter sin ankomst til København efter altinget 1701 indgav han en udførlig supplikats med forslag til ophjælpning af landet, samt udkast til en politiordning, til hvis overvejelse to kommissioner nedsattes (se Lovsml. for Island I, $^{22}/_{10}$ 1701 og $^{23}/_{2}$ 1702), ligesom der også udarbejdedes en læmpeligere handelstakst (Lovsml. for Isl. $^{10}/_{4}$ 1702). Til svar på G.s andragende om Islands tilstand udkom en udførlig resolution (Lovsml. for Isl. $^{15}/_{4}$ 1702), hvor andragendets enkelte punkter gennemgås og i flere tilfælde henvises til den kommission (eller de kommissarier), som skal sendes til Island. Muligvis har G. selv givet stødet til kommissionens udnævnelse. I et indlæg under forhandlingerne om hans supplikats ($^{28}/_{1}$ 1702, Rigsark., Dokumenter til protokol over kommissioner i rådstuen), hvori han bl. a. havde talt for havnedistrikternes ophævelse og kompagnihandels indførelse, foreslår han subsidiært, at her fra Danmark fire fornemme mænd af kondition ordineres til kgl. kommissarier, at begive sig med første lejlighed til Island og der at inddele havnene efter samråd med lagmændene samt vedkommende sysselmænd og lovrettemænd, og da tilligemed at informere sig om al landsens lejlighed, desligeste hvorledes indbyggerne af købmændene medhandles, om havnenes besejling og lign.

10. 17. maj 1702. København.

Arne Magnusson til rentekammer-kollegiet. Overslag over omkostningerne ved den anordnede islandske kommission.

Rigsark., Acta til expeditions protokol 1701—2, nr. 138 (egenhændig); kopi i AM. 441, folio.

Høiædle og Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrer udi Kongl. Majest. Rente-Cammer Collegio!

Som de høie herrer mig befalet haver at opsætte de omkostninger, som til den forehavende Iislandske reise og Commission behøvedes, saa vil jeg allerunderdanigst formoede, at Hans Kongl. Majestet Commissarierne paa efterskrefne maade betaler.

Mig for allerede til equipage udlagde penge .... 200 Rdler. hvilke ieg allerunderdanigst begierer at mig før min afreise her maatte betales.

Til fortæring over søen for mig og en tiener, at regne fra min afreise fra Kiøbenhafn til ankomsten til Iisland, ugentlig tilsammens .... 4 Rixdler.

Til fortæring i landet, at regne fra min ankomst, saa længe Commissionen varer, indtil ieg, om gud sparer livet, igien landet quiterer, daglig .... 2 Rdler.

Til vicelougmandens, som min medcommissarii, fortæring, saa længe Commissionen varer, at regne fra den dag, som den Kongl. Befaling hannem udi Iisland leveres, til Commissionens ende, dagligen .... 1 Rxdler.

Angaaende disse penge begieres allerunderdanigst, at der maatte giøres anstalt om deres betaling udi Iisland, saasom de der skulle udgives.

Til min og en tieners fortæring tilbage over søen, at regne fra min afreise fra landet til ankomsten til Kiøbenhafn, ugentlig .... 4 Rdler.

Naar Hans Kongl. Majestet nu herudi allernaadigst bevilger, saa lover ieg, paa mine og vicelougmandens som min medcommissarii vegne, selve at lønne en Commissionsskriver der i landet, saafremt hand der paa stædet af os, paa vores eget forsvar, maa antages, saa og paa egen bekostning at reise omkring i landet, forskaffe papir og andet deslige, som til Commissionen i saa maade kunde behøves, og for bemelte Commission, saaviit den der i landet forrettes, aldelis intet videre end forskrevet staar at begiere.

Kiøbenhafn den 17. Maii 1702.

Arnas Magnussen.

11. 22. maj 1702. Frederiksborg.

Ordre til Arne Magnusson og Povl Vidalin om at rejse til Island som kommissarier.

Original i AM. 438, fol. Trykt i Lovsamling for Island I, 582—83. Underskrift: Friderich R. — E. U. Dose. H. Rosencreutz. — I. Neve.

Kommissærerne henvises til medfølgende instruktion, hvorefter de skal rette sig og efter ævne befordre så vel almuens bedste som kongens interesse; skulde den ene af dem få forfald, gives der den anden fuldmagt til at vælge en pålidelig person i hans sted. Kommissionen får det i Arne Magnussons memorial foreslåede vederlag.

12. 22. maj 1702. Frederiksborg.

Instruktion for Arne Magnusson og Povl Vidalin som kommissarier på Island.

Original i AM. 438, fol. Trykt i Lovsamling for Island I, 584—92. Underskrift: Friderich R. — E. U. Dose. H. Rosencreutz. — I. Neve.

Instruktionen, der betegner kommissærerne som forordnede til en rigtig jordebogs indrettelse og adskillige indsnigende urigtigheder og misbrugs afskaffelse, indeholder 30 paragraffer, nemlig:

§ 1. Om jordebogens indretning, med et skema for opskrivning af den enkelte gård.

§ 2. Ordre til kommissærerne om at gennemrejse landets samtlige sysseler og herreder og tage det i øjesyn eller, hvor dette ikke lader sig gøre, da at søge oplysning hos kyndige mænd.

§ 3. Bemyndigelse til hos proprietærerne at indkræve jordebøger og adkomster på deres jordegods, og påbud om at undersøge kronens ældre mageskifter.

§ 4. Møder med almuen skal afholdes.

§ 5. Undersøgelse skal foretages, om almuen er bleven ubillig betynget ved forhøjelse af fæste, landskyld, småredsel og lign.

§ 6. Klager over embedsmænd og proprietærer skal modtages og i alvorligere tilfælde indberettes.

§ 7. Købmændenes rette overholdelse af handelsoktrojen skal påsés.

§ 8. Sysselmænd og præster skal forfatte et mandtal over alle personer, med særlig angivelse af betlere.

§ 9. De besejlede havne skal optegnes og den bedste inddeling af havnedistrikterne angives.

§ 10. Domkirkerne og bispestolene skal besigtiges.

§ 11. De ved bispegaardene værende skolers tilstand skal optegnes.

§ 12. Forslag til en ny fundats for skolerne skal indgives.

§ 13. Fortegnelse over kirkegods, hospitaler og lignende stiftelser skal optages.

§ 14. Klostergodset skal efterses.

§ 15—16. Det kgl. jordegods med dets afgifter skal optegnes og forslag til den bedste udnyttelse indgives.

§ 17. Bessestad kongsgård og Vidø kloster skal besigtiges.

§ 18. De kgl. forpagteres påståede, uretmæssige forøgelse af antallet af inventarii-både på Bessestad skal undersøges.

§ 19. Samme forpagteres påståede opkrævning af ulovlige afgifter skal undersøges.

§ 20. Den rette gennemførelse af den kgl. resolution af $^{10}/_{1}$ 1701 om 600 rds. eftergivelse for dem, som ikke har kunnet svare landskyld, skal påsés.

§ 21. Besigtigelse af det kgl. jordegods' indkomst i Snefjældsnæs syssel skal foretages.

§ 22. Beretning skal indgives om sagen mod Holmfast Gudmundsson, som 1699 for en ringe overtrædelse af handels-oktrojen blev kagstrøgen.

§ 23. Ligeledes indgives beretning om sagen mod Tomas Konradsson, som for forbuden handel er bleven dømt til Bremerholm.

§ 24. Det skal undersøges, om kongen med fordel kan købe noget biskoppeligt og andet strøgods i Guldbringe syssel.

§ 25. Årsagerne til svovlmine-driftens ophør skal efterforskes og mineralier opspores.

§ 26. Muligheden af en fiskehukkerts udredning af hver landsfjærding skal undersøges.

§ 27. Beretning om fremmede nationers forbudne handel skal indgives.

§ 28. Islandske drenge skal nedsendes til at lære håndværk.

§ 29. Dokumenter ved domkirker, klostre eller hos privatmænd, som kan være til nytte, skal uden tergiversation fremvises.

§ 30. Alt hvad kan tjæne til landets tarv og opkomst samt de kgl. indkomsters forbedring overlades i øvrigt til kommissærernes nidkærhed, som vil blive nådig påskønnet.

Under samme dato udstedtes reskript til de deputerede for finanserne ang. de islandske kommissariers lønning, samt patent ang. kommissionen i Island og reskript til biskopperne på Island, amtmanden og lagmændene ang. kommissærernes sendelse — trykte i Lovsml. for Island I, 592—94.

Adskillige af ovenstående instruktions påbud skyldes de af Gottrup i hans supplik fremførte klager, således § 9, 18, 19, 20, 22, 23, 26. Se den kgl. resolution af $^{15}/_{4}$ 1702 i anledning af G.s andragende om Islands tilstand, Lovsml. for Island I, 578—80.

I Rigsarkivet (Dokumenter vedkommende den under $^{22}/_{10}$ 1701 anordnede kommission) findes foruden et udkast til ovenanførte instruktion, som i sin endelige skikkelse ganske stemmer med den i Lovsml. for Island trykte tekst, et andet herfra forskelligt, stærkt korrigeret, som ikke er kommet til anvendelse. Ifølge dette skulde A. M., med den senere landfoged på Island Povl Beyer som sekretær, begive sig til Island og træde i kommission med amtmanden, bægge bisper og bægge lagmænd, hvorhos visse anliggender skulde undersøges af A. M. alene med sekretærens bistand. Udkastet, som i flere henseender har interesse, aftrykkes nedenstående med to tilhørende skrivelser.

Instruction, hvoreffter Vii Friderich dend Fierde etc. allernaadigst ville, at vores secreterer med(!) vores archiv og professor, os elskelig, edle og velb. Arnes Magnus sig i vores ærinder udi Iisland, med fleere committerede, sig effter de hannem medgifne commissioner allerunderdanigst rette og forholde skulle.

§ 1. Naar bemeldte vores archiv secreterer og professor [med skrifveren Povel Beyer *senere tilf.*] der til landet kommer, skal hand strax communicere de andre hans med committerer(!), nemlig amtmanden, begge bisperne og begge laugmendene derpaa landet hans ankomst og søge, at de forderligst kunde samles paa et beleilig sted for at ofverlegge, hvor og paa hvad steder og tider de kunde

komme til stede, at ofverlegge paa hvad maade de deres commission føieligst kunde foretage, foruden at besverge undersaatterne der i landet formeget, med det samme kunde oc lade udgaa deris circulair brefve til alle proprietarier i det stifft de først forretage, at de indlefvere rigtige og underskrefne jordebøger og adkomster paa deres jordegodz, saa fremt de det icke ville hafve forbrut, hvor og da commissionen skal obnes og parterne copie af instructionen, for saavit dennem vedkommer, tilstilles.

§ 2. Naar de da ere enige om forretningerne, skal deres første gierning vere, at de for sig tage et stifft og derofver forfatte en ret gen. matriricul [og lands beskrifvelse *tilf.*] effter landets rette og sande beskaffenhed, som saaledes skal vere conditionered og indretted.

Skalholts biskopdøme.
Rangerwalde og Arne syssler.
Sogn.

Bispens residens, i hvad stand dend nu befindes.

1. Af bøgning.

2. Inventarium af alle slags levende og [døde inventarier *tilf.*], som bør at vere stedzvarende ved bispegaarden indted undtagen i nogen maade.

3. Hvorledes skolens biugning er underholdet.

4. Rector scholæ, collegas og scholares, hvormange der ved stedet underholdes, og paa hvad tider om aaret.

5. Med bispens, skolemesterens og sognepresten til domkirkens raad at projectere en fundats, hvoreffter skolens betiente aarl. kunde lønnes og diciplerne døgtig underholdes, i særdeleshed de som paa vores kost i skolerne fri underholdes; som vi siden allernaadigst ville approbere.

6. De fundatzer, som nu der for er, saavelsom af alt andet som i saa maade ved domkirkerne og alle andre kirker, clostere og capeller sampt beneficia og christfæiorder findes, deraf skal gifves sandferdig copier, som udi matricul ord fra ord skal indføres.

7. Vores archiv secreterer skal i særdeleshed vere forbunden at fordre af bispen en rigtig jordebog paa bispestolens og skolens gods og kongetiender, hvorfra det af arrildztiid er dennem til kommen og siden formeret, af biskopen underskrefved, igiennem draged og med hans segell forseglet.

Bispestolens og skolens gods bliver ellers beskrefven et hver paa sine steder, hvor det i syslerne og sognerne falder.

§ 3. Naar commissarierne forskrefne ved bispegaarden og ellers hvad mere der befindes observered og beskrefved (*sål.*), forføie de dennem til domkircken og beskrifve hendes leilighed.

1. Udi bøgningerne.

2. Inventarier.

3. Legata, om nogen derved findes.

4. Lader vores archiv secreterer gifve sig af biscopen en rigtig jordebog ofver domkirkens jordegods, hvor det ofver alt er beliggende, af bispen underskreffven og med domkirkens segl forsegled, ellers beskrifves land godsed over alt landet, hvor det er beliggende, à parte.

§ 4. Dernest følger closterne eller ombudsholderne; om noged der i sogned findes hos dennem, skal nøie inqvireris.

1. Om closternes tilstand, bøgning og tilligende herlighed og indkomst, hvori det sig bestaar.

2. At tage rigtige copier af deres forpagtnings breve og dennem i commissionen indføre.

3. Rigtige inventarier af alle der tilhørende lefvende og døde inventarier, indted (*sål.*) af alt i hvad det kaldes eller nefnes kand, som hos closterne bør perpetueres og uforgaalige vedlige holdes.

4. At ofverlegge det om afgiffter og forpagtningerne af closterne og ombuderne til vores støre nøtte ei skulle kunde udbringes og forpagtige.

Lige som med closterne procederes det med ombudsholderne og deres ombuder i de sogne de findes.

§ 5. Nu følger jorde godset.

N. syssel. | N. sogn.

Præsten Hr. N. N. Gaardens dyrhed er sat for R... in specie.	Præstegaarden N. N. i...	kand føde om sommeren N. heste, kiør, qviler, faar, lam. Kand vindtre af slags heste, kiør, qviler; hafver nu til beste.

Her beskrives prestegaarden med alle des herligheder, rettighed og tilleg.

Findes der og husmænd, inderster eller andre paa prestegaardens grund boende, da skulle de ved ingen forbigaa, men specialiter antegne baade for deres landskyld og leding.

Denne gaard tilhører N. N. Jordens dyrhed er anset for Rdr... in specie.	Glyers klýd (ɔ: Geirshlíð). Opsideren N. N. skylder aarlig leiequiler — 9 landskylden . . . penge beregned	Kand føde om sommeren n heste n kiør n qviler n faar, lam; hafver nu til beste.

Dersom paa denne gaard findes enten husmend eller indester specificeres de som ofven ermeldet.

Denne gaard eller jord tilhører N. N. er nu sat for Rd.... in specie.	N. N. en ødegaard er blefven øde aº . . . formedelst . . . .

NB. er dend at hielpe ved afslag, saa skulle commissarierne hielpe og sette dend for dend taxt dend kan staa for, og saaledes skal det procederes med alle andre afredingsgaarder, dog at de med rigtige documenter belegges.

§ 6. Naar de alting paa denne maade, neml. alt jordegodzed i et sogen med hvis dertil hører, er beskrefved, da skal vel tages i agt, om der er nogen kiøbmandz hafn eller kiøbsted i sogned.

§ 7. Findes nogen, da skal dend beskrifves 1. af hvad natur, 2. og hvo dend besegler. Og som os er forrekommen store klagter om hafnernes districter, saa ville vi allernaadigst, at disse vores commissarier derhen skal vere betenckt, saaledes at sette hver hafn eller kiøbsted sit visse destrict og tillegge en hver hafn eller kiøbsted saa mange baier og gaarder, som føielig passer sig til dend handelsted, thi vi allernaadigst ville, at vores undersaatter der i landet for dend besværing skal vere forskaanede, hvorudi vi os om commissariernes promtitude og forsigtighed os allernaadigst lade forsickre.

§ 8. Skulle de, førend de sluter nogen sogn, fligtig erkøndige sig om og beskrifve:

1. Om nogensted der i sogned og paa hvad steder der findes nogen tegen af mineralier, nemlig svogl, salpeter eller andre mineraliske vande.

2. Om der i forige tider og paa hvad steder hafver vered nogen anbrücher af svogel eller salpeter eller andre saadanne ertsgange, da at beskrifve aarsagen, hvorforre de ere indstillede.

3. Og skal vores archiv secreterer sendes (!) os rigtige prøfver der af; hvad omkostning hand derpaa giør, ville vi hannem allernaadigst refundere.

§ 9. Naar da alt hvad som syssel, sogn og annex det gandske stifft igennem er observeret og beskrefven, saa skal det for sig self samles og slutes, og paa det andet stifft begøndes og dermed procederis, udi alt, saa vit ske kand, som dette.

§ 10. Og som os i aar er forrekommen adskillige ønckelige klagemaaler ofver landets slete tilstand, saa skall commissionen vere betenckt paa at samle et rigtig mandtall ofver alle familierne der i landet fra beste til ringeste mand, hvorudi de skulle specificere og forklare hosbondens og hustruens nafn, deres børns og frenders nafn som hos dem (*sål.*), item alle tieneste karle, tienste drenge, tieneste qvinder og piger, in summa ingen undtagen, store og smaa, unge og gamle, som i det helle land findes, hvorved dend store mengde af fattige ved hver sted nøie skal observeris og beskrifves. Dette mandtall skulle de om mueligt beverbe dennem om at faa ferdig, at det kand sendes ud ad aare.

§ 11. Paa ligemaade ville vi allernaadigst, at de skulle forfatte et rigtig mandtal paa alt det qveg, som der i landet nu findes, saasom heste, føl, kiør, qviler, faar og lam, sogen fra sogen, syssel effter andet, NB. blifve ellers ved hver gaard, ofver alt beskrefved.

§ 12. Og som vi vel allernaadigst considerere, at ved denne commission skal falde vitløfftige reiser, ja vel og de steder, som de icke kand komme til, saa er dog vores allernaadigste villie og befaling, at de skulle til sig forskrifve presterne, sysselmendene, repstiorerne og de kyndigste mend fra det sted commissionen icke kand komme, som skal gifve dennem effterretning om hvis de behøfve.

§ 13. Og som det vil komme meged an paa sysselmendenes vittighed og flitighed i alt at gaa commissionen tilhende, i hvad som de befale, saa skal det vere dennem hermed anbefaled, saa kier deres bestilling er, hvorimod vi effter sagens beskaffenhed og deres fligtighed allernaadigst vill tillegge dennem noget for deres umage og omkostning.

§ 14. Og som vi nu hafve forreskrefved commissionen, hvorledes de en rigtig lands beskrifvelse og matricul over det gandske Island (*sål.*). Da end dog vi skulle tvifle, at der jo findes de onde blant de gode, som af gierighed mere paalegger og plager deres fattige bønder med mere afgifft, end de stympere kunde til veie bringe, saa ville vi, at commissionen som redelig christenemend og vores tro tiennere derpaa nøie skulle give agt og, hvor de saadant (*opr.*: saadan gierighed kunde vere begaaed og jordebøgerne forhøiede) befinder, nøie betegne og derhos (*derefter slettet*: sette deres mercke im margine), saa ville vi derudi giøre saadan anstalt, at hans gierighed skal blifve hannem betalt.

Andre poster, som icke vedkommer hofved commissionen, men (*derefter slettet*: skal alt undersøges af vores archiv secreterer og skrifver allene).

1. post. Saasom os af laugmanden Lauridz Christensen klagel. er andraged, hvorledes

1. Holmfaster Gudmundsen skal vere kagstrøgen for $3^1/_2$ ℔ fisk hand hafver solt i Keblevigshafn.

2. og en anden ved nafn Thomas Conradsen for lige forseelse dømbt til Bremmerholm, da som os saadan rigereusité meget hart forrekommer, altsaa er vores allernaadigste villie og befaling, at I eder om samme tvende sager, saa og I ellers om alt andet, hvormed dend fattige almue hemmelig besverges, inqvirerer, optegner og os tilsender, saa ville vi derpaa allernaadigst raade bod.

2. p. Klages meged over, at forpagterne, som hafve forpagted vores indkomster i landet, (1) meget misbruger de 15 inventarii fiskerbaade, som ved residentz gaarden Bessested findes, i det de skal hafve forøget antallet til 50 à 60 baade, hvortil de skal optage folcket fra bøndernes baade, som kommer til søen at roe, saavel og de fattige bønders egne tompthuusmand (*sål.*) og deres arbeidskarle, item de løse mend, som yder kongen skat og har frihed effter loven, samt deres arbeids karle, saa bøndernes baade derofver maa opsettes og icke kand udgaa til fiskerie. (2) At samme forpagtere ophøier fæsterne af jorderne til dend mestbydende, da dog fattigdommen der i landet er saa stoer, at det icke kand taalis. (3) At de tager ubillige gieftolde, og naar husmendene for armod icke kand betale, maa proprietarierne for dem betale med videre. Saa hafve de iligemaader derom i nøieste maader at inqvirere, og hvis de derom finde sant at vere, det nøie antegne og os allerunderdanigst tilkiendegifve; hvorledes det og har sig med gieftolden, som skal komme de arme husmend i Guldbringe syssel og Snefeldnes syssel saa meget høit, er og en post, som I maa nøie inquirere om og med forrige allerunderdanigst underretning give.

3. p. Og som vi allernaadigst icke ville, at vores jordebog der i landet maa sepereris fra dend aldgemeene landtz beskrivelse og matricul, saa ville vi dog allernaadigst, at I dend i alle sinne poster nøie effterregner, paa det vi kunde have fornøielig og special rigtighed om samme vores jordebogs rette bedrag, saa at I ved hver gaard specifice og klarligen indføre og beregne ved gaarderne alle husmender, risheste, kul og alle andre smaa species, som gaarden bør svare til, saasom de nu betaler til forpagterne. Belangende vores kongsgaard Bessested, des kirke, samt Widøes kloster, da som os berettes, at de steder skal vere i en saare disulat tilstand, altsaa ville vi og allernaadigst, at det skal vere en med de første gerninger, som I eder foretager at hielpe, hvorom I og med første skibe, som der gaar fra landet, hafve at gifve eders sandferdige betenckning, hvo udi des ødelegelse skyldig er.

5. (!) p. Om vores konge tiende derudi landet hafde vi gierne nogen nøie effterretning, hvo dennem oppeberger og er tillagt. *Senere tilføjet.*

6. p. Bispen paa Schalholt eier $18^1/_2$ proprietarie jorder udi Guldbring syssel. Da i fald det os til nogen synderlig nøtte eller herlighed kunde vere, saa ville vi os dennem allernaadigst til mageskiffte imod andet vederlag, hvor det kunde lige bispen beleiligere. *Senere tilf.*

7. p. Os skal og vere frakommen for nogen tid siden af vores jordebog der i landet $41^1/_2$ leie qviler udi Snefielsnes syssel, som og vil effter spørges og i rigtighed bringes. *Senere tilf.*

8. p. Og som vi vel formerke, at denne commission vil tage mere tid hen, end mand hafde troed, altsaa hafve vi allernaadigst anbefaled vores deputered for financerne, at de til dend lange reise til landet skulle betale nemlig vores archiv secreterer og professor os elskel. edle og velb. Arnes Magnus toehundrede og halftredsindstiuge rdl., og daglig, saa lenge hand der er udi landet, paa sig og sinne folck samt skydsferds bekostning, betaling i logementerne, bleck og papir og alt saadant, fire rdl., til skriveren Povel Beyer paa sig

og sinne folck til udredning til landet 150 rdl., item til hans og hans folckes kost, fortering, skydsferd, bleck og papir til commissionen daglig tre rixd.

F4.

Til commissarierne, amtmand Müller, begge bisperne og begge laugmendene paa Island.

Vor synderlig gunst til forn. Efftersom os allerunderdanigst berettes, hvorledes vi ickon skal have en hel ringe underretning om vores gode land Island, altsaa have vi for got eragted at indsende udi landet nerverende vores archiv secreterer og profesor os elskelige Arnes Magnus saasom en lands indfød med en fuldkommen instruction om adskillige vore ærender der i landet at forrette, og paa det vores allernaadste. intention des bedre maa bestyrckes at trede med eder i commission om en gen. beskrivelse og matricul derpaa landet at indrette. Thi er vor allernaadste. villie og befaling, at saa snart bemt. Arnes Magnus med skriveren Povel Beyer der til landet kommer, at I da effter instructionens 1ste og 2den post kommer tilsammen og alting til vores fornøielse og landets velstand og beste befordre. Derudi skeer vores alvorlige villie og befaling, befalendes eder gud, etc.

F4.

Til Povel Beyer.

Vide maa du, at som vi til forn haver ladet dig ansige ved vores estats raad Rosencreutz, at vi behøfvede dig til skrifvere ved en commission, som vi hafve forordnet udi vort land Island til et gen. landets beskrivelse og matriculs forfattelse med videre samme commission ord for ord indeholder, hvor af hand dig saavelsom de andre commissarier rigtige copier, naar du til landet og i commissionen træder, meddelendes vorder; og haver du der hen at see, at baade de jordebøger, som dig herfra medgives, saa og de du der udi landet bekommer, nøie forvarer; imillertid du der i landet er, ville vi ved alle leiligheder forvente effterretning fra dig til vores rentecammer, hvorledes I med commissionen avancerer, og naar du med beholden reise og vel forreted ærende her hid tilbage kommer, dig effter dine meriter med Kongl. naade ansee. Dermed skeer vor villie etc.

13. 22. maj 1702. København.

Arne Magnussons ansøgning om at hans embeder ved det kgl. arkiv og universitetet må stå ham åbne, medens hans sendelse til Island varer, med tilhørende **kgl. resolution**, hvorved ansøgningen bevilges.

Rigsark·, Resolutioner skr. på supplicationer etc. udi begge rigerne 1700—1702, bl. 437.

Angående denne sag indeholder Acta Consistorii for $^{27}/_{5}$ 1702: Justitz Raad Rømer gaf Consistorium tilkiende paa Professor Arnas Magnusens vegne, at Hans Kongl. [Maj.] allernaadigst hafver beordret ham at reise til Island og ham effter hans allerunderdanigste supplication var bevilget at nyde indkomsten af hans profession, hvortil Consistorium svarede, at hvis ham tilkom paa universitetet udi hans fraværelse skulde Professores hafve omsorg for at skulde komme ham til gode.

Stormegtigste allernaadigste arve konge og herre!

Jeg haver allerunderdanigst bekommet Eders Kongl. Majts. befaling angaaende at tage mig til een reise ad Island for at forrette der til Eders Majts. tienniste, hvis min medgivende instruction mig skulle tilholde, effter hvilken høystbemte. Kongl. befaling jeg, som skyldigt er, mig allerunderdanigst retter. Imidlertid begierer jeg allerunderdanigst, at dend charge ved det Kongl. archiv, som Eders Majt. mig allernaadigst betroed haver, saavelsom dend ved universitetet her udi lige naade mig forundte profession maa, imedens denne mig anbefalede reise varer, staa obne, paa det jeg ved min hiemkomst til dennem kand ubehindred igientræde. Jeg forventer herpaa allerunderdanigst Eders Kongl. Majts. allernaadigste resolution og i det øvrige forbliver til min død.

Eders Kongl. Majts. min allernaadigste
arve herres allerunderdanigste tro arve tienner
Arne Magnussen.

Kiøbenhafn d. 15. maii anno 1702.

Vi have dette allernaadigst bevilget. Skrevet paa vort slot Friderichsborg d. 22. Maii Anno 1702.

Friderich R:

D. Wibe.

14. 29. maj 1702. København.

Arne Magnussons bevis for 7 fra rentekamret udlånte jordebøger og lign.

Rigsark., Dokumenter ang. den islandske handel, jordebogsafgifterne, komm. 1702 etc. Kopi.

Designation over effterskrefne udi det Kongel. Rentecammer befindende jordebøger over Island og Westmanøe neml.

1. Een general jordebog af fogden Johan Klein forfattet og paa rentecammeret leveret a° 81.

2. Een dito jordebog dateret rentecammeret den 18. maii a° 1695, af da værende renteskriver Jacob Sørensen underteigned.

3. Een dito jordebog af amtmand Christian Møller underskrefved og udi cammer collegio produceret d. 11. april a° 1698.

4. Een jordebog paa Kongel. Majts. eget gods af Thomas Nicolass. underskreved og forfatted a° 1660.

5. Een dito jordebog paa Kongel. Majts. gods af fogden Johan Klein underskreved, datr. Bessestad d. 4. augusti a° 1683.

6. Een extract af Kongel. Majts. eget beholdene jordegods af amtmand Møller underskreved og produceret i cammer collegio d. 11. april a° 1698.

7. Een extract paa indkomsterne af begge bispestoler i Island, iligemaade af amtmand Møller underskreved og dat. d. 8de december a° 1699.

Forbemelte siuf jordebøger haver Kongel. Majts. renteskriver Sr. Regul Rasmussen effter det Høilovlig Cammer Collegii order mig leveret til fornøden brug og underretning ved dend af Hands Kongel. Majt. allernaadigst anbefahlede Islandske commission, hvoreffter de igien i rentecammeret skal vorde indleveret.

Kiøbenhafn den 29. maii a° 1702.

A. Magnussen.

15. 18. juli 1702. ved Öxará.

Kommissærernes kundgørelse på altinget, at jordejerne til brug ved jordebogs-arbejdet skal forfatte en »jordebog« over deres besiddelser og indsende den til sysselmændene tillige med afskrift af deres ejendoms-dokumenter.

Original i AM. 1057 I, 4to; *skr. af P. Vidalin,* med kommissærernes egenh. underskrifter og påtegnet af landstingsskriveren.

AM. 462, folio indeholder I. Regler for jordernes vurdering, skr. af P. Vidalin, trykt i bladet Ísafold III, s. 77 ff. (1862), II. Plan for selve jordebogens indretning og fremgangsmåden ved skyld-ansættelsen (påtegnet af Arne Magnusson og skr. af en af hans skrivere) — udarbejdede af kommissærerne til brug ved jordebogs-arbejdet.

Kongl. Mayt. tilsetter Commissarii á Islande, vid Arne Magnusson og Paall Jonsson Widalin, giörum hier med kunnigt, ad á medal annara erenda, sem hædstnefnd Kongleg Maiestat ockur allra nádugast befalad hefur hier i lande ad utrietta, er ad samanntaka eina rigtuga og fullkomna jardabok yfer allt landed, hvar fyrer og i þeirri konglegu instruction, sem ochur allranadugast giefenn er, jardeigendunum er befalad ochur ad lata til handa koma rigtugar og af þeim underskrifadar jardabækur yfer þeirra eigner, so vel sem þau eignarskiöl, er þeir fyrer sierhvorre jordu hafa. Þvi tilseigest hier med ollum og sierhvorium jardeigendum hier á lande, andlegum og veralld-

legum, upp ad teikna allar sijnar jarder, med þeirra dijrleika, landskulld og kugilldum, item hiaaleigur og búder, þar sem þær eru, med þeirra afgifftum og vid sierhvoria jörd specificerast laata, i hvada aurum afgifftenn betalast, þar sem skileyrer tiltekenn er, sem og hvad annad er þeir fyrer utann landskulld og leigur i skylldunafne af þeirra jördum og leiglendingum uppbera. Þessu jarda registre skulu filgia vottadar, riett og læselega skrifadar utskriffter af öllum eignarskiölum, er eignarmennerner fyrer þessum sijnum jördum, eirnre edur fleirum, hafa, og skulu sömu eignarskiöl, þar sem fleire enn eitt hiá einum manne eru, sierhvort sier i lage skrifast, enn ei oll til samans, uppa þad þau þess hæglegar sijdann nidurskipast og i vissar classes leggiast kunne. Hier under skiliast jarder þeirra kyrkna, er á bændajördum standa, hveriar kyrkiustadanna eignarmenn skulu uppteiknast láta, med ollu odru, er sömu kyrkium tilheirer, hvert helldur þad eru kugillde edur annad inventarium, og þad so skilmerkilega, ad þar af fullkomenn underrietting fást kunne. Skulu þar og i sama máta medfilgia utskriffter af ollum kyrknanna eignarskiolum, hvar hellst sem þau uppa hlioda. Þesse jarda registur vilium vid hid snarasta fullgiörest, og syslumönnum i hierade afhendest, hvorier þau a næstkomandi alþijnge ochur láte til handa koma. Advarast hier med aller og sierhvorier, ad þeir þesse jarda registur, sem sagt er, án nochrar forsomunar edur yferdrepskapar af hende láte, so framt þeir sier ei hætta vilia under þad straff, er instructionen umgietur, hverrar þridie postur so hliódar: Saa skal alle proprietarierne vere forpligtet rigtige og underskrefne jordebøger og adkomster paa deres jordegods at indlevere, saa fremt de det iche ville have forbrudt. Tilseigest landsþijngsskrifaranum þetta bref ordrett i þijng bokena ad innfæra, enn syslumönnum þad sama sijdann i hierade vid kyrkiur ad láta upp lesa, þess publication sier til afsokunar vottad ad taka og þá somu edur hennar utskrifft til næsta alþijnges med sier færa, edur ochur senda. Datum vid Öxaraa þann 18. Julij, A° 1702.

A. Magnussen. Paall Jonsson Widalin.

Þetta fyrskrifad i lögrettu vid Öxaraa upp lesed þann 19. July Anno 1702 Testerar

Sigurdur Sigurdsson.

16. 31. juli 1702. Garðar.

Arne Magnusson til rentekamret. Foreløbig indberetning efter ankomsten til Island.

Trykt efter koncept med skriverhånd i AM. 440, folio; ikke funden i rigsarkivet. A. M. har egenh. tilsat underskriftens forbogstaver og i marginen tilf. »1702. 31. Iulii«.

Høyædle, Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrer udi Hans Kongl. Mayts. Rente-Cammer-Collegio!

Efter at jeg d. 24. junii paa Hofsoos-haun norden paa landet lyckeligen ankom, reiste jeg sønder paa til landstinget og der communicerede vice-laugmanden Poul Jonsen Vidalin Hans Majestets allernaadigste befaling og instruction, den os anbefalede commission angaaende. Paa samme landsting have vi giort en og anden anstalt tienende til allerunderdanigste fuldbyrdelse af høiestbemelte Hans Majestets befaling. Ere saa derfra reiste herhid paa sønderkanten, hvor vi paa og omkring Bessested inqvireret have om nogle poster, som mindst forhaling taalte. Det øfrige, som her paa stedet forefalder at bestille og icke saa meget haster, have vi til en beqvemmere tid opsat og resolveret at reise længst vesterpaa landet 12 dages reise herfra, paa det vi den kant af landet i høst kunde afgiøre, førend den skarpeste vinter paafalder. Det vi her paa stedet til Hans Majestets tieneste observeret haver, kunde vi med disse sønder skibe umueligt fremsende, af aarsage at vice-laugmanden (som førend paa landstinget intet viste af Hans Majestets befaling) straxen maa reise herfra norderpaa, for at sætte hans huus i rigtighed, førend hand tiltræder denne lange høstreise, som icke vil faae ende førend sidst i octobri, og i saa maade icke kand opbie den tid, som behøves til at giøre klart det, som vi af den os allernaadigst anbefalede commission allerede fuldgiort haver og i aar agter at udsende. Imidlertid arbeider jeg herpaa, og mødes vi saa om 8 à 10 dage midt veies vestenpaa landet, 6 dages reise herfra, hvor vi da al ting reenskrive og af os underskrevet med Stickesholms eller Skagestrands skib allerydmygest fremsende. Her i landet er ellers alle vegne ved søesiden en elendig tilstand formedelst den store brøst af fiskerie, som meget haardere end forleden aar trøcker de arme folk, saa at de icke aleene side i boundløs gield, som de aldrig monne kunde betale, mens end og denne tilstundende vinter have at befrøgte dem for hungers nød, saafremt den gode gud icke raader bod derpaa. De, som boe

op i landet, ere i lige maade herudover geraadne i armod, saasom de icke heller kand undvere fisken, som de dennem fra strandsidderne pleie at tilhandle, og var vel den meste deel deraf icke bedre faren end de ved søesiden, hvis icke denne forgangne vinter og derpaa fuldte foraar hafde veret saa milde, hvorudover qvæget, som de forige haarde aaringer have sparet, er blevet conserveret, saa er og græsset paa de fleste stæder vel groet, saa at det seer ud til en god høebiering, saa fremt gud vil unde tørt veier fremdelis. Hvad videre om landets tilstand kand vere at referere, beder jeg allerydmygst de høie Herrer ville behage høigunstigen at vente med bemelte Stickesholms eller Skagestrands skibe, da nest guds hielp en udførlig beretning om alting skal indkomme. Til beslutning recommenderer jeg mig allerydmygst udi deris høie gunst og forbliver

Garde paa Alftenæs $^1/_4$ veies fra Bessested
d. 31. julii 1702. A. M. S.

17. 15. september 1702. Hvamm.

Kommissærerne til kongen. Almindelig indberetning.

Trykt efter skriver-koncept i AM. 440, fol.; ikke funden i rigsarkivet. Egenhændig har Arne Magnusson i marginen tilføjet dateringen »1702. 15. 7bris« og, hvor afsnits-inddeling skulde foretages, »ny linie«, samt hist og her rettet teksten. På en løs seddel har han givet følgende værdiberegning: 1 fiskur = $3^3/_5$ ß dansk, 1 fiordungr = 1 ﬃ 2 ß, 1 vætt = 1 rdl. 3 ﬃ, 1 skippund eda 4 v. = 6 rdler.«

Stormægtigste Allernaadigste Arve Konge og Herre!

Efter at vi paa landztinget (som holdes hos Øxeraa sønden paa landet og begynder d. 8. julii) ere blefne samlede, have vi samtligen allerunderdanigst igiennem læst den af Eders Kongl. Majestet os allernaadigst gifne instruction og derpaa der sammestæds giort en og anden anstalt, som i sin tid skulle tiene til samme os meddeelte instructions allerunderdanigste fuldbyrdelse. Fra landztinget ere vi reiste sønden paa hen til Eders Majestets gaard Bessested, hvor vi, efter vores instructions 17. post, have ladet gaardens kirke besigtige, strax der paa begave vi os hen til Vidøe-kloster, og der i ligemaade loede i vores nærverelse bygningen oversee og optegne. Den slette tilstand, hvorudi bemelte kirke og kloster sig befinde, vilde Eders Majestet allernaadigst behage at fornemme af de her hos følgende tvende besigtigelser. Hvad kirken angaar, da er den af amtmand Christoffer Heideman, den tid hand var landfoget her i landet, bleven

opbygt, undtagen kooret, som hans formand Hr. assessor Johan Klein hâr ladet reise. Om samme bygning Eders Majestet er bleven ført til regenskab eller icke, veed vi icke fuldkommeligen, uanseet her i almindelighed meenes det saaledis at vere skeet, hvor af (om det sig saa befinder) skulde sluttes, at bemelte Bessesteds kirke pleiede paa Eders Majestets omkostning at opbygges og repareres, siges og her for vist, at da bemelte amtmand Heideman lod reparere gaarden Bessested (som nu igien er ganske forfalden) hand der fore hâr opbaaret af Eders Majestet en fuldkommen betaling. Ellers holdes det saaledis her i landet, baade med klosternes bygninger (som ere closter-holdernes residentzer) og de der hos staaende kirker, at det til sammens holdes ved lige af closterholderen, uden nogen Eders Majestets bekostning, hvilket icke synes saa letteligen at lade sig giøre med bemelte Eders Majestets gaard, eller den der hos verende kirke, efterdi den omkostning, som der paa vilde anvendes, skulde langt overgaa det, som nødvendigen behøves til closternis kirkers og bygningers vedligeholdelse og i saa maade formoedentligen udkræfve enten et tillæg til amtmandens gage, om hand skulde staa for bemelte kirkes og gaards reparation, eller om samme reparations forsvar blef paalagt dem, som Eders Majestets indkomster her i landet enten ved forpagtning eller paa anden maade opbar, da en afkortning af den for samme opbørsel ventelige summa, og saaledis enten paa den ene maade eller den anden altid komme Eders Majestet til udgift. Hvis ellers Eders Majestet skulde vere sindet dette fremdelis saa at ordinere, at der icke paa engang skulde behøves saa stor summa penge til forskrefne kirkes og gaardz reparation, som nu lader sig ansee at vilde vere fornøden, da er voris uforgribelige meening, det samme best at kunde skee paa den maade, at Eders Majestet nu en gang for alle loed saavel kirken som gaardens bygning til nytte reparere og siden paa en maade obligerede dem, som Eders Majestets indkomster her i landet opbar, til at holde bemelte kirke og gaard ved hæfd og magt, efter et skriftligt syn og tydeligt instrument, som over samme bygning kunde in duplo forfattes og det ene examplar der af forvares paa Eders Majestæts rentecammer, det andet forblive ved stædet hos amtmanden, som med samme vedligeholdelse skulde have flittig opsiun, saa fremt hand i fremtiden icke vilde self svare til mangelerne. I det øfrige lader det sig ansee, at tiit næfnte Eders

Majestets gaard og der hos staaende kirke kunde med langt mindre bekostning, end nu behøves, have blefvet repareret, hvis Eders Majestet af dem, som have holdt huus paa samme gaard, var bleven i tide allerunderdanigst erindret om den der paa faldene brøstfeldighed, førend den blef saa stor, som den nu sees at vere.

Angaaende Vidøe closter da er det (saa viit vi paa aastædet have kundet udforske) i langsommelig tid icke blevet repareret, undtagen hvis i dets besigtelse mældis om badstuen, mens haver saa staaet og efterhaanden forfaldet indtil nu, at huusene ere færdige at falde over de vanføre mennisker, som ved Eders Majestets munificentz og naade deri underholdes. Det er en uryggelig og paa kongelige befalinger funderet praxis, at bygningen paa closternis og andre slige Eders Majestets jorder her i landet bør over alt af de paa samme jorder boende bønder at holdes ved lige paa deres egen bekostning og i det øfrige staa i closter- eller ombuds-holdernis forsvar, i fald bonden icke derved giør det, som hand er pligtig. Herpaa synis at følge, at forpagterne, som opberge in natura landskylden og smørleyen af Eders Mayts. jorder udi Guldbringe og Kioser sysseler, bør (saafremt bonden forsømmer noget i bygningens vedligeholdelse) at indstaae Eders Mayt. derfor, ligesom de ufeilbarligen ere pligtige at lade conserveris qvæget hos alle ovenskrefne jorder, item Eders Mayts inventarii baade og andet dislige, som bør at perpetueris. Om nu med hospitals huusene paa Vidøe skal forholdes ligesom med bygningen paa de andre jorder, veed vi icke egentligen. Det lader sig vel ansee, at samme Vidøe-closter kunde noget anderledes considereris, saasom det forpagterne intet importerer, mens allene synes at hænge ved forpagtningen som et onus, forbindende dennem, efter den med Eders Majestet oprettede forpagtnings contract, at forskaffe de derinde verende hospitals lemmer lefnets middeler, og det for særdelis betaling, som udi sin summa derforuden synes at forklare, at der under icke skal forstaaes hospitals huusenes melioration. Imidlertid kand vi icke andet see, end at de, under hvis direction bemelte Vidøe closter hâr veret, burdte jo længesiden allerunderdanigst at have erindret Eders Majestet om hvis der fattedes, og icke saaledes ladet hospitals huusene i grund forfalde, hvorudover den totale reparation, som nu behøves, vil koste treidobbelt imod det, som den ellers kunde have beløbet sig, hvis mand

efter haanden hafde med omhyggelighed forbedret det, som da styckviis var fornøden at reparere. Vi ere icke til nøye informerede, om amtmand Heideman tidtnæfnte Vidøe-huuse ved syn annammet haver af Sr. assessor Johan Klein eller fra sig leveret til de nu verende forpagtere, det maatte vel bemelte amtmand best vide at forklare, og kunde da formodentligen af de instrumenter, som derom kunde vere forfattede, best sees, i hvad tilstand hver en bemelte hospitals huuse haver annammet og fra sig leveret, hvorefter Eders Majestet siden efter allernaadigst behag endeligen kunde resolvere, hvad her skulde vere videre ved at giøre.

Hvad sig belanger de 600 rixdaler, som Eders Kongl. Majestet haver allernaadigst eftergivet de fattige bønder her, og siden udi den os meddeelte instruction, 20. post, befalet at skulle inqvireres om, hvorledis derover er her i landet blevet disponeret, da haver det sig dermed som følger:

Fra anno 1696 til aarets udgang 1700 ere Eders Majestets bønder udi Guldbringe og Kioser sysseler blevne skyldige til dennem, som Eders Majestets indkomster af Island forpagtet have, 351 vætter $10^2/_3$ fiske, som bemelte forpagtere regne at beløbe sig udi penge 526 rixdaler 5 ₰ $6^2/_3$ ß danske, nemlig naar hver skippund anslaaes til 6 rdlr., saa som det samme forpagtere uden tvivl er bleven beregnet. Ydermere er sysselmanden udi Borger-fiord og Myre sysseler, ved nafn Jon Sigurdson, anno 1698, 1699 og 1700 paa afgifften af hans sysseler bleven skyldig til sammens 319 alne vadmel, som af overskrefne (!) forpagtere ere blefne anslagne til 53 rdr. 1 ₰ danske, nemlig hver alen til 1 ₰, giør til sammens 580 rdr. $6^2/_3$ ß. Herudover have ovenbemelte forpagtere anno 1700 d. 11. decembris ved en supliqve begieret, at Eders Majestet i henseende til disse restantzer allernaadigst vilde efterlade dennem en deel af den udlovede afgift, hvor paa Eders Majestet d. 11. januari 1701 allernaadigst haver resolveret, at landets indbyggere, som for deris slette tilstand ei haver kundet svare deris landskyld, maatte gotgiøres og efter lades 600 rdr., som jordebogens forpagtere igien udi deris afgifts summa skulde komme til gode, og at samme Eders Majestets efterladelse skulle lignes og proportioneres af ambtmanden i mellem ovenbemelte indbyggere, og efter hans ligning tingsvidne forhverves, at de det saaledis hafde nydt. Herpaa have forpagterne samme aar 1701 i junio og julio allevegne i bemelte Guld-

bringe og Kioser sysseler til tinge ladet oplæse bøndernis restantzer og efter hver ens egen tilstaaelse tingsvidne for-hvervet, at de saa-ledis vare skyldige, som de udi den summerede regning af 351 vætter $10^2/_3$ fiske vare anskrefne, disligeste at de deris landskylder og andre afgifter umueligen kunde betale udi fisk, efterdi gud den icke hafde givet af søen. Ydermeere er Høiestbemelte Eders Majestets resolution d. 14. junii samme aar bleven publiceret, ambtmanden i ligemaade ved et patent af dato 4. augusti samme aar til kiende givet, at bønderne efter samme Eders Majestets resolution for overskrefne restantz skulle være qvitte og kravesløse. Sysselmanden Jon Sigurdsen fornemmes iligemaade udi dette aar 1701 af forpagterne at vere qviteret for bemelte 319 alne vadmels restantz. Imidler tid til drog sig, at afgiften af det halve Bardestrande syssel (som er 30 rdr. specie, og burte udi bemelte aar 1701 at vere betalt) manqverede, formedelst at sysselmanden der sammestæds, ved nafn Søren Matthiassen, om vinteren tilforne bort døde uden nogen efterladte middeler. Som da Eders Majestets ovenskrefne naade og efterladelse var determineret til 600 rdlr., saa ere samme 30 rdlr. specie af titnefnte forpagtere blefne der udi indtagne og føiede til de forige 580 rdr. $6^2/_3$ ß og i saa maade den summa, som Eders Majestet landet hafde efftergivet, her ved completeret.

Hvad nu denne Eders Majestets naade og de 600 rdlrs. efflerladelse i almindelighed angaar, da er der om baade udi Kiøbenhafn og her i landet viitløftig blevet disputeret, om den sig skulde stræcke til alle Eders Majestets bønder over det heele landet, eller alleneste til dennem, som boe paa Eders Majestets jorder udi Guldbringe og Kioser sysseler og i saa maade in naturâ bør at svare til forpagterne landskyld, smørleie, skat, tiende, gieftold og andre Eders Majestets rettigheder. Vi kand icke slutte andet, end at Høiestbemelte Eders Majestets naade jo bør i særdelished at forstaaes om dennem, som til forpagterne burde at yde landskyld eller anden slig kongelig rettighed. 1. Thi først haver Eders Majestet allernaadigst resolveret, angaaende disse 600 rdlrs. efftergivelse, paa forpagternis og icke andres supplique, hvor udi samme forpagtere uden ald tvil have henseet paa de af Eders Majestets bønder, som til dennem burdte at svare afgiften, og icke paa de andre, som besidde de jorder, som closter- eller ombudsholdere af dennem igien forpagtet haver, effterdi slige bønders restantzer icke kunde komme dennem,

mens bemelte closter- og ombudsholdere til skade, hvilken i saa maade, og icke forpagterne, tilfaldt at andrage for Eders Majestet deris under havende bønders armod og der af dependerende deres egen slette tilstand, som og offte skeet er. 2. For det andet vilde der, om disse 600 rdler. skulde været deelt i mellem alle Eders Majestets bønder, som hafde nogen effter-ladelse fornøden, over det heele landet, saa lidet have kommet paa hvers part, at de snart ingen nytte hafde haft der af. Kand i saa maade icke sees, at forpagterne derudi nogen uræt eller undersleb begaaet hafver, at de denne 600 rdlers. effterladelse allene have hentydet paa de af Eders Majestets undersaatter, som til dennem egentlig burte at svare afgiften in natura og det formedelst fattigdom icke kunde bringe til veie.

Hvad ellers denne restantz belanger, og i særdelished de 30 rdler. specie, eller rettere 19 rdler. 5 ₡ 10 ß af afgifften af fornæfnte halve Bardestrander syssel, hvilke, som sagt er, af forpagterne ere blefne beregnede udi den summa af 600 rdler., som Eders Majestet indbyggerne hafde efftergivet, da seeis icke, at de til samme efftergifne summa egentligen hører, effter som benæfnte half Bardestrande syssel blef først anno 1700 confereret Søren Matthiassen, fra hvilcken i saa maade icke nogen betaling var at vente førend i julio 1701. Forpagterne der imod anno 1700 supplicerede til Eders Majestet om afslag, formedelst de allerede paa faldene restantzer udi Island, og der paa erlangede Eders Majestets resolution først i aaret 1701, da ingen kunde vide, at Søren Matthiassen skulde enten døe eller manqvere i hans betaling.

Angaaende de 319 alen vadmel, som til anno 1700 ere blefne resterende hoss sysselmanden udi Borgerfiord og Myre sysseler, da er det vist, at samme sysselmand sidder med et hus fuld af børn og hielper sig kummerlig nock, saa som en der ingen synderlige middeler hâr, er og uden tvil i andres gield. Imidlertid bør det icke at forties, at hand dog eier noget jorde gods, som hand til bemelte restantzes afbetaling kunde afhænde, saa fremt hannem skulde overgaa den skarpeste ret, staar det i saa maade allene til Eders Majestet at decidere, om bemelte hans restantz skal eragtes at vere effter Eders Majestets allernaadigste intention indkommen udi forskrefne 600 rdlers. (eller rettere 580 rdlers. $6^2/_3$ ß) summa eller icke. Ellers maa vi allerunderdanigst erindre, at om disse 319 alne vadmel skulde blive for-

pagterne anskrefne til mangel og de i saa maade søge deres regress hos bemelte sysselmand, da vilde det komme hannem sær besverligt samme vadmel at betale effter den priis, som forpagterne det anskrefvet haver, nemlig hver alen for 1 ℳ danske, saa som en alen vadmel her i landet, saavel hoss kiøbmændene som indbyggerne, allevegne kand løses med $10^2/_3$ ß danske. Vides og icke egentlig, af hvad fundament vadmelet af forpagterne saaledis her er bleven taxeret, med mindre det dennem af Eders Majestet paa den maade kunde vere anslaget. Thi at vadmelet saa meget ongefer i Kiøbenhafn gielder, synes icke ellers at kunde komme her i consideration, efftersom forpagterne, og icke sysselmanden, synis her paa kiøbmandsviis at skulde udstaa saa vel risico over søen som alle andre af transporten dependerende onera og der fore nyde hvis det transporterede mere gielder der end her, hvilcket som det icke kand nogentid komme sysselmanden til gode, saa skulde det og synes icke at kunde komme hannem til udgift og conseqventer for forskrefne 319 alne vadmel af hannem icke kunde meer fordres end 35 rdler. 2 ℳ $10^2/_3$ ß danske, det er saa meget som de herudi Issland hos kiøbmændene gielde.

Belangende de 351 vætter $10^2/_3$ fiske, som hos Eders Majestets bønder udi Guldbringe og Kioser sysseler ere til anno 1700 blefne bestaaende, da ere disse restantzer allevegne til tingene, som forbemelt er, af bønderne self vedgaaen og i saa maade nocksom legitimerede. Ovenskrefne 351 vætter $10^2/_3$ fisk ere af forpagterne bleven anskrefne for 526 rdler. 5 ℳ $6^2/_3$ ß danske, effter hvilken regning hver skippund beløber sig 6 rdler., hver vætt 1 rdler 3 ℳ, hver fisk $3^3/_5$ ß danske, saa som og fisken dennem skall vere bleven beregnet. Ellers effter den taxt, som fisken selges hoss kiøbmændene her i landet, gielder samme 351 vætter $10^2/_3$ fisk ickun 312 rdler udi croner 1 ℳ 6 ß ongefer, nemlig naar 1 vætt regnes for 5 ℳ $5^1/_3$ ß danske, en fisk for $2^1/_{15}$ ß danske. Hvad samme restantz ellers anbelanger, da er det bekendt, at de fleste af disse bønder umueligen kunde betale det de vare skyldige. Imidler tid findes der og indførte de, om hvilcke vel retteligen kand siges, at de deris afgifter in natura, det er i fisk, ingenlunde kunde betale (effter som fiskeriet saa storligen mislingede), mens der hoss maa tilstaaes, at de samme deris gield med penge eller andre dygtige landz-varer vel kunde have clareret. Deris nafne og restantz ere som følger:

Hr. Arne Thorleefsen, præst paa Hvalnæs, staar anskrefven for smørleie for......	4	vætter	»	fiske
Vilhelm Jonssön paa Kirkebool, lougrettesmand, for smørleie..................	4	—	»	—
Olaf Thorleifsen paa Lambestad for smørleie	2	—	»	—
Torckel Jonssen paa Indre Niardviig, lougrettesmand, for smørleie..............	3	—	»	—
Torlack Arvidsen paa Store Vaage, lougrettesmand, for smørleie..............	2	—	20	—
for en riishest......................	»	—	5	—
Eyolf Arnesen paa Brøndestad for smørleie	4	—	»	—
for 2 riisheste......................	»	—	10	—
Joen Arnesen paa mindre Vatzløse for smørleie..........................	1	—	»	—
for en riishest......................	»	—	5	—
Laugmand Sigurd Biørnsen for en half riishest..........................	»	—	$2^1/_2$	—
Jon Eyolfsen, sysselmand i Guldbringe og Kioser sysseler, for smørleie..........	6	—	»	—
Brages encke paa Thernøe (har nu præsten paa Mosfell) for rest af landskylden...	»	—	20	—
Summa.....	27	vætter	$22^1/_2$	fisk.

Hvilcke beregnede til den pris, som fisken gielder hos kiøbmændene her udi landet, beløbe sig 36 rdler. 4 ᛘ 15 ß udi danske croner. Alle disse ere, som sagt er, saa formuende, at de deris restantzer med penge eller andre dygtige landzvare vel kunde betalle, og i saa maade icke egentligen siunis at kunde forstaaes ved Eders Majestets allernaadigste resolution, som taller om dennem, som ey haver kundet svare deris landskyld. Der vil vel siges her imod, at disse hafve icke mere end de andre kundet betale deris afgiffter i fisk, og der fore retteligen nydt Eders Majestets munificence. Det første er sandt, det sidste dependerer allene Eders Majestets decision, i hvorvel det er mere end vist, at her i dette fattige land ere mangfoldige, som frem for disse behøve afslag og kongl. naade. Ydermeere vil der af forpagterne ufeilbarligen blive forestillet, at alle disse skulde have betalt deris afgiffter med fisk og der fore nu (saa fremt Eders Majestet ovenskrefne 27 vætter $22^1/_2$ fisk af den efftergifne summa skulde udelucke og icke vilde forpagterne got giøre) for

samme fiske restantz bør at erlegge, icke 36 rdler. 4 ℳ 15 ß, som fisken her i landet gielder, mens 41 rdler. 1 ℳ 14 ß effter den priis, som fisken forpagterne skal vere bleven beregnet, nemlig hver skippund til 6 rdler., hver vætt til 1 rdler. 3 ℳ, hver fisk til $3^{3}/_{5}$ ß danske udi croner (med mindre Eders Majestet, det som fisken dennem høiere er bleven anslagen, end den her i landet gielder, self skulde vilde behage at gotgiøre). Dette er en ting, som allene beroer paa Eders Majestets allernaadigste resolution. Ellers er det ufeilbarligen vist, at det skulde blive landzfolckene aldeelis utaaleligt, om de i almindelighed bleve tilholdte de dennem paa kommende restantzer saaledis at betale. Det skulde og uden tvil fremdelis skrecke folck fra at fæste de af Eders Majestets jorder, hvor af fisk betales, lige som det allerede er gaaet med et af Eders Majestets ombuder her i landet, kaldet Arner Stapens ombud, hvilcket nu snart af alle saa got som skyes, af aarsage, at de, som det have hafft i forlæning nu snart paa 100 aars tid, alle der ved ere komne til stor skade, formedelst at mand i de aaringer, naar fiskeriet har mislinget, af dennem haver fordret en hoben penge for den fisk, som de til afgifft skulde betale.

Ydermeere findis udi bemelte 351 vætters $10^{2}/_{3}$ fiskes restantz hos atskillige fattige bønder anskrefne $48^{1}/_{2}$ riisheste, hvor af enhver beregnes til 5 fiske, giør til sammens 6 vætter $2^{1}/_{2}$ fisk, og effter landets fiske taxt hoss kiøbmændene udi croner 5 rdler. 2 ℳ $5^{1}/_{3}$ ß, mens naar skippundet anslages til 6 rdler, bedrager de sig 9 rdler 9 ß. Med disse riisheste hâr det sig saaledis, at iblant de smaa reedseler, som af bonden ere blefne fordrede, er at skaffe saa meget birckeriis hiem til gaarden Bessested, som kand føres paa en hest. Nu hâr bonden i de gode fiskeaaringer heller villet betale 5 fiske for samme riishest, end at hendte den en lang vei fra gaarden og saa levere den in natura. Riishestetageren hâr og heller villet have fisken end riishesten. Der ofver er det kommet i brug, at den er bleven anskreven for 5 fiske, og i saa ma[a]de her, formedelst fiskeriets mislingelse, ført til restantz. Hvad nu bemelte riishestes restantz og dens betaling angaar, da kunde bonden ufeilbarligen den have in natura fyldistgiort, hvis den af hannem i rette tide in natura hafde blevet esket eller annammet, mens nu schulde det vere besverligere samme riisheste at ind-drive, saa som endeel af de skyldige bønder uden tvil ere bort fra gaardene, andre formedelst armod

blefne til betlere og nogle bortdøde. Forpagterne ville og vel sige, at disse riisheste ere dem nu icke meget nyttige, effter som de icke ere en gængse vare i landet, mens bruges allene til brænde paa Bessested, hvor til hver aar mere end nock af bonden forskaffis, og i saa maade ey behøfves de forige aars riisheste. Ydermeere ville de vel svare, at det de have samme riisheste anslaget til fisk, og fisken igien til restantz, er icke et nyt paalæg af dennem, mens haver saa for deris tied været brugeligt, hvilcket omendskiønt sig saaledis i sandhed befinder, saa have vi dog icke tørt lade gaa forbi ald denne beschaffenhed Eders Majestet allerunderdanigst at berette, efflerdi vi uforgribeligen meene denne riishestes anslagelse til fisk at vere en missbrug, uanseet den er noget gammel, og i saa maade det at skulle staa til bonden, om hand heller vil yde riishesten in natura end de 5 fiske der fore.

Endeligen staa der i forskrefne 351 vætters $10^2/_3$ fiskes restanz disseéffterskrefne antegnede

Thorlak Arvidsen paa Store Vaage for gieftold for 2 huusmænd	»	vætter	20	fiske
Hr. Odder Arnesen, præst paa Kalvetiørn, for gieftold for 13 huusmænd	3	—	10	—
Hr. Olaf Petersön, proust og præst paa Gørdum, for gieftold for 25 huusmænd	6	—	10	—
Summa	10	vætter.		

Som giøre i penge effter landets taxt 8 rdler. 5 # $5^1/_3$ ß danske udi croner, og effter forpagternis taxt 15 rdler. Her af kand fornemmes det at vere sandt, som Eders Majestet er bleven forebragt angaaende gieftoldenes opbørsel udi Guldbringe syssel, nemlig at naar huusmanden den icke kand betale, da anskrives den bonden self eller huusmandens hosbond til gield. Huusmændenes hosbønder beklage storligen deris condition herudi, effter som de i disse aaringer, naar fiskeriet slaar feil, ingen nytte hafve af huusmændene og maa dog betalle for dennem af sit eget. Det er vel sandt, at dette onus er dennem bleven paalagt udi den med de nuværende forpagtere paa Eders Majestets vegne oprettede contract, som udtrøckeligen siger, art. 1., at bønderne skulde for dem, som de paa jorderne indtage, svare hvis de bør at gielde og betale. Er og icke først hermed begynt udi disse forpagteres tid. Imidler tid er det en ting, som icke lidet

trøcker folck, helst i disse haarde aaringer, da de icke kand faa det ringeste igien af huusmændene. Allerutaaleligst skulde det blive almuen, om den blef til holdt at betale slige huus mænds restantzer effter forpagternis taxt, som setter fisken snart dobbelt op imod det, som den her i landet gielder. Er der fore den fattige almues allerunderdanigste forhaabning, at Eders Majestet herudi saa ledis allernaadigst resolverendis vorder, at de fremdelis blive befriede forat svare for deris huusmænd, af hvilcke hosbonden i de gode aaringer fornemmeligen haver den nytte, at de roe paa hans baade, dog beholde self deris fangst, og i de haarde aaringer icke ere uden hannem til tyngsel. Hvad ellers disse antegnede personner angaar, da ere de alle saa formuende, at de den ovenskrefne restantz for denne gang kunde betalle, om icke med fisk, da dog med andre dygtige landzvare, saa fremt Eders Majestet det endeligen skulde vilde befale, hvor fore de dog forhaabe ved Eders Majestets allernaadigste dispensation at blive befriede.

Hvad ellers disse to sysselers indbyggere i almindelighed angaar, da kand vi icke nocksom beskrive deris armod og elendige tilstand. De sidde i bundløs gield hos kiøbmændene, formedelst fiskeriets mislingelse, og der udover maa enten fattes alt hvis de fra dennem behøve til lifs ophold, eller leve af kiøbmandens discretion, som lidet eller intet har sig at vente for hans udlaante vare, og i saa maade icke uden i smaa qvantiteter deeler dennem ud det de have fornøden. Hvis de af landmanden behøve, maa de i lige maade miste, saa som de icke heller have noget at give hannem for sine vare. Jordskylden for dette og forleden aar staar en stor deel inde hos dennem ubetalt, kand og icke nogenlunde betales, saa længe gud inde holder med velsignelsen af søen.

Ved bemelte fiskeriets mislingelse ere indbyggerne udi Arnerstapens ombud her vesten paa landet ligeledis geraadne udi den tilstand, at de deris landskylder (som gemeenligen pleie at ydes udi fisk) umueligen kunde in natura betale. Af samme indbyggere have nogle udi hver af de fire, Budes, Arnerstapens, Revets, og Stickesholms districter i aar ved fire suppliqver (som amtmanden til Eders Majestets rente-cammer monne fremsende) Eders Majestet forebragt deris nød og armod, med allerunderdanigste begiering, at Eders Majestet de paa-faldne landskylderestantzer dennem vilde allernaadigst eftergive. Vi misunde

ingenlunde disse stackels folck den naade, som de af Eders Majestet kunde erlange; imidlertid lader det sig ansee, at saadane deris begiering (om den saaledis blef bevilget) alt for meget vil foringe den indkomst, som Eders Majestet af samme Arnerstapens ombud aarligen opberger, efterdi den, som nu hâr ombudet i forlæning, og conseqventer Eders Majestets jordebogs forpagtere, straxen vilde ansøge om saa stor efterladelse af den udlovede forpagtning, som denne af Eders Majestet da efter gifne landskylde restantz kunde beløbe. Vi formeene der fore, uforgribeligen, at saa fremt Eders Majestet disse nødlidende folckes begiering udi naade agter at ansee, det da paa den maade med mindst Eders Majestets skade kunde skee, om Eders Majestet allernaadigst tilloed, at de af bemelte ombuds bønder, som med klare tings-vidner kunde beviise for amtmanden, at de ingen fisk hafde til at afhænde, maatte udi deris landskylder levere andre, dygtige og i landet gangbare vare, saa som kunde vere: faar, køer, uldengodz, ræve- og lamskind, klippinger (ɔ: ragede faareskind, som bruges til søe-klæder), oxehuuder, penge, ny koberkiedler, og andet deslige, som ingen af landets proprietarier med rette kand vegre sig at annamme udi deris landskylder, og at ombuds holderen maatte vere pligtig samme dygtige vare af dennem at annamme efter den taxt, som de i slige udisputerlige udgifter gaa og gielde i landet. Hand der imod maatte vere tilladt, hvor hand formedelst disse haarde aaringer umueligen kunde bringe fisken til veie, ombudets afgift til jordebogens forpagtere at klarere med alle slags dygtige kiøbmandsvare, bereg-nede til den summa, som den af ombudet udlovede fisk kand gielde her i landet hos kiøbmændene. Paa denne maade kunde jordebogens forpagtere her icke med føie begiere af Eders Majestet mere end vederlag for det, som den fisk, hvilken i saa maade blef klareret med andre kiøbmandz vare, dennem kunde vere høiere anslagen end den her i landet gielder, hvilket uden ald tvil var meget ringere end det, hvorom de ellers kunde have aarsage at anholde, om Eders Majestet eftergaf landskylden aldelis disse fattige supplicanter, hvilke vi formeene paa denne maade saavit at blive hiulpne, at de nogenledis kunde subsistere, ind-til den gode gud engang sin velsignelse af søen igien til landet vender; dog fick her hos bemelte ombudsholder strængeligen at forbindes til at giøre ald sin flid i at forskaffe fisken, saa vit hannem paa det allerydersle kunde vere mueligt, og oven

skrefne naade icke at komme hannem til-gode, førend hand for amtmanden beviisligt giorde, at hand ingen fisk eiede eller sig anskaffe kunde. Thi ellers kunde hand sælge den liden fisk, hand hafde, til en og anden, og siden frivilligen betale afgiften med andre vare, hvorudover det overskud, som forpagterne hafde at vente hos Eders Majestet, formedelst at fisken dennem saa høit var anslagen, kunde imod billighed og fornødenhed til voxe.

Ibland Eders Majestets clostere her i landet er Kirkebai-closter, hvis aarlig afgift hid indtil haver veret 136 rdr. specie. Samme closter er bortforpagtet til tvende personer, Poul Amundsen og Thorder Thorlefsen, som forleden aar med tingsvidne for amtmanden forklaret have, hvorledis samme closter og dets underliggende jorder ved fieldskrider, sand og vandfloder over alt vare fordervede, og een del der af saa ruinerede, at de icke paa nogen maade kunde bygges eller bortleies. Dette tingsvidne monne bemelte amtmand udi Eders Majestets rente-cammer fra sig have leveret. Nu i aar paa landztinget have forskrefne tvende closterholdere indgivet en memorial til amtmanden, hvis indhold er, at de nu i saa mange aar have betalt afgiften af samme closter, i hvor vel de af bønderne eendeel lidet, eendeel slet intet bekommet have, af hvis de til dennem burde at betale. Nu sige de sig icke længer at kunde dette udstaa og begiere derfore, at amtmanden dennem fra samme closter og dets forpagtning vil erledige. Paa benæfnte deris memorial haver amtmanden resolveret, at de fick at blive ved den engang indgaaene forpagtning, indtil Eders Majestets allernaadigste resolution her om i landet indkom, og i det øfrige saa her efter som til forn betale den sædvanlige afgift. Her paa ere samme closterholdere kommen til os med indstendig begiering, vi denne sags beskaffenhed Eders Majestet allerunderdanigst ville berette, have og der hos troverdigen forklaret, at hiemme-closteret, hvor den ene residerer, er af sandfog (sand, som vinden fører der eller der hen) saaledis blevet fordervet, at der nu icke kunde underholdes uden 3 høveder, i den stæd der tilforn har veret en god høe-bierging; bygningen i ligemaade er af samme sandfog saa angreben og under-lagt, at hverken victualier eller andet sligt der inde kand bevares fra fordærvelse, naar det blæser, og udvortes kand qvæget snart gaa over huusene, formedelst sandens store qvantitet. Closterets jorder angaaende have benæfnte closterholdere med utvilagtige tingsvidner beviist, at de alle (en eniste

undtagen) af fieldskrider, jordfald (ɔ: hvor jorden veltes om, saa der intet græs groer paa), vandflode og mest af sandfog storligen ere fordærvede og een deel aldelis ruinerede. Udi saadanne tilstand befindes nu samme closter og dets jorder, og kunde vi icke see, at nogen menniskelig omhyggelighed der udi det ringeste kand forbedre, mens befrøgte mere, at den heele egnen engang af sand og vande aldelis bliver forødet og giort til udørken. Ommælde closter-holdere formoede derfore allerunderdanigst, ved Eders Majestets allernaadigste resolution der fra at befries, vi indstille allerunderdanigst deris ansøgning til Eders Majestets allernaadigste villie. Imidlertid er vores uforgribelige meening, at saa fremt Eders Majestet paa deris allerunderdanigste forebringende udi naade skulde reflectere, det da skulle vere gaunligre for Eders Majestet at holde dennem fremdelis ved deris contract og forringe noget afgiften, heller end at licentiere dennem aldelis fra forpagtningen, saa som det vil ufeilbarligen blive vist, at naar disse (som begge ere temmeligen bemidlede) engang træde af, da vil der blive umage at faa en veder-hæftig mand igien til bemelte closter, uanseet afgiften blef forringet. Det andet, at naa fremdelis den samme afgift, som nu betales der af, er i vores tanke snart uventeligt. Skulde nu Eders Majestet dette vores allerunderdanigste forslag allernaadigst behage at approbere, da kunde af amtmanden, eller af hannem og os tillige, om Eders Majestet saa vilde befale, udnæfnis upartiske fornuftige mænd, som disse beskadigede closter-jorder kunde tage i øiesyn og skrifftligen overlegge, hvor meget der af billigen kunde gaa til afgift. Der efter kunde giøres en ligning om closterets afgift over-hovet, og siden med disse closterholdere saa som paa ny der om accorderes, paa nogen visse aaringer, inden hvilke mand kunde agte, om landet aar fra aar mere og mere forværredis, eller syntis at ville udi sin forige tilstand noget blifve bestaaende.

Eders Kongl. Majestet haver af høipriiselig naade igien givet de fattige præster i Hoolestift den af høiloflig i-huhommelse Friderico Secundo funderede kongelige almisse, som udi nogle aar hafde ophørt. Præsterne, som holde de udi fundatzen mentionerede kald, meene denne almisse allene at til-komme dennem, andre præster udi i stiftet, som ere fattigere end en deel af hine, meene, at de bør at vere i bland dem, som opberge samme Eders Majestets almisse, saa som de der mere have den behof end

en deel af de andre, som i bland ere formuende, om end skiønt de betiene et af disse ringe kalde. Denne controversie vil uden tvil bryde ud og i saa maade indvikle biskopen (som denne Eders Majestets almisse skal uddeele) i process med den eene deel af ommældte præster, hvilket i tide kunde forebygges, hvis Eders Majestet allernaadigst behagede at decidere, enten bemelte kongelige almisse skulde uforanderligen blive ved de i fundatzen mentionerede kald, enten de betienes af en fattig eller formuende præst, eller og komme til gode de præster over det heele stiftet, som beviisligen vare de fattigste og mest nødlidende, uden nogen henseende til de udi bemelte Friderici Secundi fundatz ommældte præstekald.

Af den udi landet i aar indkomne ny taxt erkiende indbyggerne udi største underdanighed, som skyldigt er, Eders Majestets store naade og kongl. omsorg for deris velfærd. Imidlertid ere der i bland icke faa misnøiede med laumandens Lars Christensen Gottrups (som angaaende samme taxt sidstledne vinter var i Kiøbenhafn) conduite, i det hand, som de meener, icke har andraget for Eders Majestet det, som fornemmeligen kunde have været til den fattige almues nytte udi deris negotie med de trafiqverende. Allermest besverge de dem over, at i stæden for 4 aars forlindring paa visse species vare, nu af bemelte laumand pretenderes end considerable contribution af landet. Forleden aar 1701, da laumanden (imod en deel af de fornemste landets indbyggeres villie, som meente andre at vere landets beskaffenhed beder bekiendt, item uden instruction, som samme personer meente hannem at skulde medgives, om hand endeligen skulde der til udvelges) fore-tog at reise til Kiøbenhafn, gafve een deel af sysselmændene hannem deris reverser, den paa 20, den paa 30, den paa 40 rixdler, som hand til hans fortæring skulde opberge i Kiøbenhafn og de eller deris sysselers indbyggere samme penge betale her i landet. Disse reverser beløbe sig til 300 rdler. eller der over, og ere en deel der af blefvne betalte i Kiøbenhafn, een deel icke. Paa landstinget sidst forleden blef (enten af bemelte laugmand, eller hans collega Sigurd Biørnsen) conciperet en project til en revers, hvorinde de, som under skulde skrive, obligerede dennem til at erlegge til bemelte laugmand for hans reisebekostning af hver jordshundret (et jords hundret koster 6 a 8 rdler), som de eiede, 1 fisk (2 ß Danske) og af hver tiende-hundred over det heele landet (1 tiende-hundred

er, naar qvæg beregnes, 4 rdlers verdi, udi atskillige frugtesløse vare giør det 12 rdlers verdi) lige saa meget. Denne project frem-viiste laugmand Gottrup i amtmandens, den ene biskops, den anden laugmands, vores og andre fleeres nærverelse, begierende vores betænkende derover. Amtmanden og vi lode os forlyde, at os kom dette for som en almindelig contribution, som ingen var beføiet til at paa-legge landzfolkene over-hovet. uden Eders Majestet allene, formeente i det øfrige, at bemelte laugmand giorde beder, om hand enten fremviiste for de fornemste af lands-tingsfolkene regenskab paa de udgifter, som hand paa landets vegne hafde maat udstaa, eller i det ringeste denominerede en viss summa, som hand for hands reise vilde pretendere, hvilken siden kunde proportionaliter lignes i bland sysselerne, og siden af Eders Majestet begieres en allernaadigste permission til at opberge samme summa af indbyggerne, paa det hand for hans reise kunde blive skadesløs; foreholdte der hos hannem og hans parti, at den begierte contributions summa var alt for uendelig og ville vel af alle troes at beløbe sig til meere penge end en mand kunde pretendere for sin og par tieneres fortæring i Kiøbenhafn en vinter. Vores forslag behagede laugmændene aldelis icke, imidlertid blef icke deris project for dengang af de vedkommende almindeligen approberet. Siden trængte de dog saa vit dermed igiennem, at bemelte revers blef af de fleste paa landztinget verende sysselmænd, item en hoben laugrettesmænd, for deris egne personer under skreven. Nogle af sysselmændene lovede og til lige underskrivelse og betaling at disponere deris sysselers indbyggere. Siden landz-tinget have sysselmændene (dog icke alle vegne) holt ting i deris sysseler og der presenteret almuen ovenbemelte revers til underskrivelse. Een deel af samme sysselmænd siges her med at have omgaaes med moderation og allene fore holdt almuen laugmændenis begiering, mens ingen tvunget eller overiilet til at love noget eller under-skrive, som de ellers icke vilde, andre foregives med større alvorlighed at have procureret dette ærende. Self laugmanden Gottrup reiser omkring i egen person til tingene nord i landet; biskopen paa Holum berettes med stor flid at persvadere hans præster til samme contributions erleggelse. Paa denne maade er bemelte revers af en stor deel af almuen bleven underskreven, somme have det giort aldeelis frivillige, andre ved viitløftige persvasioner, een deel formoedentlig af frygt, hvilke og, efter

slige enfoldige folkes sædvane, saa vel efter som før besverge sig over samme udgift, hvilken de foregive sig icke at kunde betale, uden de der fore skal siden lide nød, og allermindst faa stunder, nu i deris beste arbeidstid, at bringe det, som af dennem fordris, lang vei fra deris hiemme hen til kiøbstæden, som dog er venteligt, at de paa endeel stæder i kraft af deris underskrift bliver eller er bleven til nødde. Een deel af almuen, helst de, som have nogen medhold af deris hosbønder, have plat nægtet at underskrive bemelte revers, sige og rundt ud, at de samme contribution ingen lunde kand betale, og om de end kunde, saa vilde de dog icke, førend Eders Majestet det befaler. De, som vilde vere billigere imod tiit næfnte laugmand, foregive, at de vel ville contribuere til hans reise, holdende for uret, at ald den omkostning, som hand der ved har udstaaet, skulde gaa ud over hans egne middeler, mens pretendere der hos, at hand skal specificere og med regenskab forklare, hvor mange penge hand i landets ærender haver tilsat, og der efter blive betalt, i det øfrige self bekoste hans hustrues og børns reise, samt andre dislige uden for landets ærender giorde dépenser. Og meene de, at den summa, som forleden aar af sysselmændene blef udlovet, skulde da noget nær recke til reise-bekostningens afbetaling. Hvordan der om blef, da er det venteligt, at den i aar begierte og een deel stæder opbaarne contribution skulde, om den blef samlet, beløbe sig meer end tredobbelt imod det, som bemelte laugmand efter de annammede reversers proportion synis at have veret fornøiet med forleden aar. Denne gandske sag (hvis beskaffenhed vi icke have toort lade forbi umentioneret) og alt andet herovenskrevet indstille til Eders Majestets allernaadigste resolution og gotbefindende vi

Eders Kongl. Majestets
Allerunderdanigste tro tienere.

Hvamm præstegaard i Dale
syssel vesten paa Iisland den
15. septembr. 1702.

18. 15. september 1702. Hvamm.

Kommissærerne til kongen. Indberetning om rettens slette administration.

Trykt efter skriver-koncept i AM. 440 fol.; ikke funden i rigsarkivet. »1702. 15. 7bris« tilf. egenh. A. M. i marginen. Hertil findes i rigsarkivets supplik-

protokol H. 171. 1702. »Arnes Magnussen. Indsender sin Relation om Iislands tilstand angaaende Loug og Ret administration, hvilchen hand i adschillige støcher formeener at burde reformeres, underschrefven tillige med af Bispen (!) Powell Jonsen Widalin. Videatur.« Med vedtegning. »Udsettes til en Commission angaaende Iisland holdes«.

Stormægtigste Allernaadigste Arve Konge og Herre!

Ibland de mange og store uordener, hvorved Eders Majestets land Iisland er fordervet og moxen ruineret, er icke den ringeste rettens slette administration her i landet, som fornemmeligen bestaar udi efterfølgende poster:

1. Sysselmændene (som ere herridsdommere) ere ibland saadanne personer, der icke forstaae landslouen, som det sig burdte, hvorudover sagerne til hiemtingene saa fordunkles, at de ofte til landstinget enten icke, eller icke uden stor besværing og ny inqvisition, kunde dømmes.

2. Samme sysselmænd (undertiden for de icke tør befatte dem med at dømme, undertiden formodentlig til deris egen fordeel) forlige de fleeste af sagerne hiemme og lade de mindste komme til doms, derudover mister Eders Majestet sin rettighed, hvor sagefald burdte paafølge, og den brøstholdne (som ofte træder til forliigen meer for sysselmandens myndige persvasion end sin egen frivillie) forurettes i lige maade og skilles ved den loumæssige satisfaction, som hand af sin vederpart burte at nyde.

3. Naar sagerne ellers komme til yderste process og skulde til tinge paakiendes, da er gierne det første at disputere vitløftig om et forskrevet eller uret sat ord eller bogstaf i stæfningen, hvorover kald og varsel ofte spildes og den brøstholdne ved slige udflugter nødes til at lade sin ret falde og enten aldelis gaae fra sagen eller og i det mindste indgaae en forlig, saadan som den da vil blive, med sin vederpart.

4. Naar der endeligen skal gaa dom i sagen, saa er den ibland saa u-endelig eller ufuldkommen, at mand sig derefter lidet kand rette. Det gemeenligste er ellers at henviise sagerne til landstinget og laugmandens decision, og det ofte uden at af sige nogen sententz til hiemtinget.

5. Hvad landstinget, hvor tvende laugmænd presidere, angaar, da ere der 36 assessores, som kaldes laugrettesmænd, hvilke efter louen bør at have vota og decidere i sagerne tilligemed laugmændene. Deres myndighed er nu omstunder heel liden, saa at de fleeste deraf tier gierne stille eller sige mesten ja til

det, som laugmændene proponere, naar de af dennem om deris meening blive tilspurdte.

6. Ved landstinget holdes ingen rigtig igiennemdragen protocoll, mens landstingsskriveren skriver acterne paa klack, hvilket hand siden reenskriver hiemme og ibland de vedkommende uddeeler.

7. Louen angaaende, hvorefter landsfolket mesten dømmes, er endnu den gamle, herudi landet saa længe brugelige loubog, som kong Magnus Lagabæter (ɔ: Louernes forbedrer) hâr udgivet og skicket herhid hen ved aar 1280. Til den ere siden komne mangfoldige rettebøder og forordninger, endeel udgifne af de gamle norske konger, og andre af kongerne af den høiloflige Oldenborgiske stamme, hvilke alle endnu passere her for lou, og bør uden tvil at passere, indtil Eders Mayt. anderledes befalendes vorder. Her foruden have laugmændene (uden nogen special befaling, saavit os er bekiendt) taget dem for i bland at dømme efter høiloflig ihukommelse, Christiani 4ti recess, item efter de Danske og Nordske loubøger, siden de af Eders Mayts. sal. og høilofligst ihukommelse Hr. fader ere blefne promulgerede, og det i de sager, som ellers efter dette lands loue klarligen kunde blevet dømte. Høiestbemelte sal. kong Christianus qvintus hâr i hans regerings tid befalet, at laugmændene her med de fornufftigste mænds hielp skulde forfatte et concept, conform, saavit skee kunde, med den Norske Lou. Det er saavit af dennem blevet efterlevet, at de have skrevet noget sammen og det samme til Danmark nedskicket, hvilket saaledes er blevet liggende. Det er og paa den maade indrettet, at det endnu behøver en stor reformation, og icke skulde kunde tiene, saa som det nu er, til at rette landet efter. Imidlertid er det dog passeret, at laugmændene i visse tilfælde have i deris afsigter refereret dem til samme u-approberede concept. Over disse mange loue og adskillige judicaturer er almuen moxen bleven confunderet og veed snart icke, hvor efter hand hâr sig at rette, de fleeste ønske inderligen, og haabe allerunderdanigst, at Eders Majestet dennem med en viss lou engang skal begave, hvorunder de med deris middeler tryggere kunde boe, end de under disse louers mangfoldighed nu bygge. Vi have i sinde i vinter, da der ingen leilighed er til at reise omkring, for os at tage den Norske loubog, og, saavit vi forstaa, deraf annotere hvis sig med dette lands leilighed best synes at beqvemme og det samme siden ved

den os allernaadigst anbefalede commissions ende Eders Mayt. allerunderdanigst at tilstille. Politien angaaende (som i dette land er paa det alleruordentligste) ere vi sindede udi Eders Mayts. nafn at tilsige sysselmændene, at de hver i sit syssel med repp-stiorernis hielp og videnskab concipere, hvis de i saa maade eragte at vere mest tienligt for deris herreder, og det samme til os levere, paa det vi det saa tilsammenføyet allerunderdanigst kunde tilstille Eders Majestet, i fald det i sin tid kunde tiene til et bedre reglements indrettelse i politien, end her nu befindes.

8. Udi landstingsdommene settes ingen motiver eller argumenter, hvorfor saaledes er bleven kiendt i sagen, men der dømmes absolutè sine allegationibus juris vel rationum, ligesom udi Eders Mayts. høyeste ret.

9. Herved foraarsages det ibland, at den eenfoldige, som icke er forfaren i louen, tør icke fremdeles staae paa sin ret, af frygt at der maa vere noget louligt at sige imod hannem, eftersom lougmændene saaledes dømt have. Da dog undertiden deriblant findes det, som icke funderer sig paa nogen lou eller deraf udleedte conclusion, mens allene er conciperet efter deris eget got befindende. (*Hertil føjer A. M. egenh. fg. marginal* Eins og i þoroddz þiofs mali.)

10. Naar det hender sig, at laugmændene udi en sag ere af ulige meeninger og hver af dennem haver en deel af laugrettesmændene paa sin side, da følges icke altid de fleeste vota, mens slutningen ibland indrettes efter de mindste.

11. Laugmændene decidere ibland og dømme i de sager, som aldrig have været til herridsting eller af nogen part eller dommere til landstinget ere blefne indstæfnede eller henviiste, mens alleniste af den ene part spørsmaalsviis proponerede, den anden part aldeles ustæfnet og uadvaret, hvoraf stor prejudice skeer, eftersom samme laugmænds decisioner siden af den, som de ere for, som et præjudicatum og uryggeligt document bruges, og af dommerne, i det ringeste dennem self, derfore ansees. (*Hertil A. M.* Eins og i mali M. Biörns og Stefans Sigurdz sonar.)

12. Tvert imod skeer det undertiden, at samme laugmænd intet endeligt dømme udi de fra underretterne til landstinget ordentligen indkomne sager, mens dennem opsette til nestkommende landsting uden nogen synlig fornødenhed eller loumessig aarsage, tvert imod Christiani 4ti høiloflig ihukommelse for-

ordning de dato 9. may 1593, som siger, at ingen sager skal fraviises fra landstinget, førend derudi er gaaen dom. Denne post angaaende er der til os indkommet et klagemaal fra en proust østen paa landet, ved nafn Hr. Poul Amundson, som tretter om en arvepart med en enke af nafn Christine Jonsdaatter, som er forlovet med den ene laugmands søn. Samme proust haver til sidstafvigte landsting ingen endelig slutning kundet erlange udi denne hans sag, saasom Eders Mayt. af hosfølgende extract af landstingsbogen allernaadigst kand fornemme. Og meener hand denne opsættelse at vere skeet allene til at vinde tiden og imidlertid supplicere til Eders Mayt. om den i bemelte landstingsbogs extract ommældte rettebods eller forordnings afskaffelse. Haaber dog allerunderdanigst, at Eders Mayt. skal lade sagen blive ved lands lou og ret, og til den ende af os begiert haver samme kong Haagens rettebod udi Dansk translateret her hos at føye, paa det Eders Mayt. kunde see, af hvad beskaffenhed denne sag er. Hvilket hannem at negte vi icke have os understaaet, mens indstille dette, saasom det er beskaffet, til Eders Majestets allernaadigste resolution, allerunderdanigst erindrende, om det icke skulde vere af conseqvence, at laugmændene saaledis have udi deris landstings act in antecessum saa got som casseret denne kongl. forordning, og om det er den respect gemes, som mand fremfarne gode lougivere er pligtig, saaledes publicè at blâmere deris velmeente constitutioner, i sær denne, om hvilken laugmændene self og alle andre loukyndige mænd her i landet veed, at den tilligemed alle andre samme kong Haagens rettebøder er af kong Christiano 2°. bleven confirmeret, siden udi considerables arvesager holdt for en rettesnor og aldrig af nogen af de efterfølgende konger revoceret[1].

13. Naar nu nogen sig over en landstingsdom eller laugmandsforretning vil besverge, da er det kommet saa vit her i landet, at mand snart icke veed, hvor det loumessigen skal skee. Hvilket saa meget dis meere er bleven kiendeligt, som her nu i aar ere forefaldne tvende sager, hvorudi der nødvendigen behøvedes en viss ordre om slige appellationer. Den ene angaar en sysselmand, som haver indstæfnet en laugmandsdom for

[1] Ved kgl. befaling af $^{3}/_{3}$ 1703 til lagmændene tilholdtes disse, i henhold til provst P. Ámundasons supplik, på forestående alting at dømme i arvesagen mellem ham og hans afd. svogers enke, hvorefter faldt dom, som gik provsten imod. Se M. Ketilsson, Forordninger, III, 331.

amtmanden og de 24 meddomsmænd, som hand til nestkommende landsting til sig tagendes vorder. Den anden er af følgende beskaffenhed. Anno 1697 har her en mand ved nafn Erlend Gislesen slaget en ihiel og derover er paagreben. Sysselmændene forbydes udi en sal. og høiloffligst ihukommelse Frederici 3tii forordning at dømme udi lifs og æresager, hvorfore denne herridsdommer alleneste forhørdte vidnerne til hiemtinget og i det øfrige henviiste sagen til laugmændenes paakiendelse. Til landstinget falt dommen, at manddraberen burte at straffes paa livet, med mindre Kongl. Mayt. (i henseende til nogen circonstancer, som udi processen berøres) derudi anderledes vilde dispensere. Dommen tilligemed manddraberens supplicqve (hvorudi hand ickun naade begierte) bleve samme aar nedsendte til cancelliet udi Kiøbenhafn, hvorpaa anno 1699 i det da verende cancellie-collegio skal vere blevet resolveret, at samme manddraber enten skulde formaliter appellere, eller lide efter landstingsdommen. Samme resolution (om den saaledes hâr veret) kom icke herhid bemelte aar 1699, icke heller nogen kongl. decision angaaende samme sag anno 1700. Imidlertid sad manddraberen fangen hos sysselmanden. Anno 1700 supplicerede sysselmanden (hvis naun er Haagen Hannessen) til Eders Mayt., begierende, at der maatte giøres den anstalt, at hand fra samme fange, dens forsvar og paafølgende omkostning, engang kunde blive befriet. Hvorpaa Eders Mayt. anno 1701 allernaadigst resolverede, at denne sag skulde forfølges til ober-retterne efter louen. Samme Eders Mayts. resolution indkom herhid i landet med de sidste skibe, da ald tid var forløben til at begynde nogen process her udi det aar. Til nestafvigte landsting, nu in julio, indfandt sig bemelte sysselmand, havende med sig fangen og de i sagen ergangne domme, presenterede og Eders Mayts. allernaadigste resolution for amtmanden, som, i tanke at giøre det hannem herudi kunde tilkomme, udnæfnede en commission bestaaende af 24 de beste mænd i landet, for hvilke fangen og processen skulde stilles, skref derhos laugmændene, om de icke til at giøre en ende paa denne langvarlige og sysselmanden saa kostbare process vilde ustæfnede møde og svare til deris dom. De (som ellers formeenis at have ret og louligen dømt i denne sag) svarede herpaa, at de icke viste dennem skyldige til at møde i rette angaaende deris dom, som icke var af nogen til svæckelse bleven indstæfnet. Hermed hørte denne commission op, og amt-

manden allene skriftlig citerede samme laugmænd til at møde næstkommende aar 1703 og da forsvare deris dom. Nu lade laugmændene dennem forlyde med, at de hverken udi den ene eller den anden sag agte at møde for amtmanden, uden de derom seer Eders Mayts. expresse befaling. Den ene af dennem, Sigurd Biornsen, hâr og discours-viis sagt til os begge samtligen, at de ingenlunde kiendte hannem for deris overdommere. Amtmanden ellers udi hans citation og forbemelte sysselmand udi hans stæfning (parterne stæfne her self, naar de det formaar at giøre) have grundet deris procedure paa sal. og høiloflig ihukommelse Christiani 4ti hosfølgende forordning, hvilken endnu formenes at staae ved fuld magt, saasom den der icke alleniste af ingen af de efterfølgende konger er bleven revoceret, mens derimod af Eders Mayts. sal. og høiløfligst ihuhommelse Hr. fader saa vit approberet, at da en herfra, ved nafn Jon Eggertsøn, anno 1682 hafde taget en høieste rettes stæfning over en landstingsdom, er samme stæfning af bemelte forordnings anledning aaret efter 1683 ved en kongl. ordre bleven revoceret og sagen befalet at paakiendes af assessor Johan Klein (som da forrettede amtmands function her) og 24 de fornemste mænd i landet. Iligemaade er der anno 1690 gaaen en kongl. befaling til den nu her verende amtmand, at hand skulde presidere udi den process, som da holdtes om bispen paa Holum Mag. Jon Vigfusson. Hvilken process derfra først indkom til høieste ret. Ydermere er der anno 1693 til samme amtmand gaaen en kongl. befaling, at hand med 24 mænd skulde kiende paa en landstingsdom, angaaende en arvesag. Laugmanden, udi den med os herover holdte privat samtale, vilde forstaa disse exempler for en særdelis kongl. dispensation, som icke kunde sætte en almindelig regel, foregaf og, at i den ommældte Christiani qvarti forordning icke tales om amtmanden, mens specificè om kongens l e e n s m a n d. Vi kunde snart ikke tvile paa, at forbemelte kongl. befalinger jo ere blefne udstædde ved titnæfnte Christiani qvarti forordnings anledning, hvorudi (saavit vi af mange copiers eftersyn kunde slutte, originalen er icke at finde her i landet, det mand veed) bør at staa e m b e d s m a n d og icke l e e n s m a n d, hvilket ellers icke synes at vere stor dispute værdt, efterdi den, som nu kaldis amtmand, heed da i alle folkes munde e m b e d s m a n d og l e e n s m a n d. Vi tilspurdte laugmanden, om de da heller vilde for deris domme indstæfnis lige til høieste ret, og foreholdt hâm, at landsfolkene

maatte dog endeligen vide, hvorhen de sig i slige sager skulde vende. Hand svarede derpaa, at gaa lige til høieste ret var almuen utaaleligt, i det øfrige refererede sig til det af hannem og den sidst afdøde laugmand giorde ny Iislandske Lous concept (om hvilket tilforne udi den 7de post mældt er), hvorinde staar, at laugmændene for deris domme skulde søges for den, som dertil hâr befaling af kongen. Vi formeene bemelte passage at vere alt for utydelig i saa vigtig en materie. Om det er saaledes giort af beraad hu eller icke, staar ey til os at decidere. Det er ellers klart, at den saaledes er conciperet, at amtmanden (igiennem hvis hænder bemelte concept skulde gaa, førend det kom til Kiøbenhafn) letteligen kunde tænke udi samme passage af concipisterne at vere henseet paa hannem og i saa maade intet af den forige praxi at vere forandret. Laugmændene igien kunde, naar dem saa syntes, giøre det, som nu er skeet, nemlig at undslaa dem for amtmandens jurisdisdiction og hentyde samme passage paa extra ordinaire til deris dommes revision af kongen udskickede commissarier, hvilke at erholde vilde falde indbyggerne meget vanskeligere end at gaa lige til høieste ret, i hvor besværligt det laugmanden self icke uden aarsage syntes. Thi baade vilde det umaadeligen forhale sagerne, til med vilde uden tvil samme commissarier have betaling for deris umage, hvilken icke kunde faaes hos den fattige bonde, og af Eders Majestet den hver gang at vente synes ubilligt og uriimeligt. Endeligen kunde denne passage vries hen paa en stiftbefalingsmand, som i saa maade fick at sættes, om den icke var sat, og om den var, da herved blef obligeret i egen person at reise herhid, hvergang en bonde, sommetids med rette, sommetids uden føie, besvergede sig over en laugmand. Saa ville da Eders Kongl. Mayt. allernaadigst considerere, om det icke er høifornøden herudi at giøre en viss tydelig constitution, som tilkommendes aar kunde udviise, hvorledes Eders Majestet med ovenskrevne appellationer vilde have forholdet, og om det icke skulde vere til almuens beste, at naar nogen sig over en laugmandsdom kunde have at besverge, amtmanden da med 24 de forstandigste og fornemste mænd i landet samme laugmandsdom for sig udi rette kaldede og paakiendte efter tidtnæfnte Christiani 4ti høiloflig ihukommelse forordning. I det øfrige skulle det vere at befrygte, at saafremt til nestkommende landsting udi berørte drabssag intet endeligt kunde dømmes formedelst mangel af slig kongl. con-

stitution (thi uden den monne laugmændene icke møde, som før er mældt), derudover da mange skulle afskreckes fra at søge i fremtiden og antage Eders Majestets sysseler her i landet, eftersom laugmændene paa den maade kunde, naar de ville, med en liden clausulâ i deris afsigter sette en i vitløftig forsvar og endeløs process og omkostning. Dette alt sammen indstilles saa allerunderdanigst til Eders Mayts. overveyelse og resolution, af os, som efter voris pligt ere og altid forblive

Eders Kongl. Majestets,

Vores allernaadigste arve herres

Allerunderdanigste tro tienere

A. M. S. P. J. W.

Hvamm i Hvamssveit i Dale syssel vesten paa Iisland d. 15. septembr. 1702.

19. 16. september 1702. Hvamm.

Kommissærerne til rentekamret. Følgeskrivelse, hvormed relation til kongen indsendes.

Trykt efter skriver-koncept i AM. 440, fol.; ikke funden i rigsarkivet. »1702. 16. 7bris« tilf. egenh. A. M. i marginen.

Høiædle, Velbaarne, Velædle, Velbyrdige Herrer udi Hans Kongl. Majestets Rente Cammer-Collegio!

Hermed fremsendis allerydmygst en allerunderdanigste relation til Hans Kongl. Majestet, angaaende de poster af den os allernaadigst medgifne instruction, som vi allereede have faaet afgiorde. Det øfrige, som forpagterne angaaende var at observere udi Guldbringe syssel (saa som kunde vere om inventarii-baadernis tal, gieftoldenis opbørsel og andet disslige) have vi denne gang icke kundet afgiøre, efterdi det var i bondernis høe-tiid, da vi vare der paa stædet, hvorudofver det hafde blevet lige saa stor tyngsel for bonden at gaa til tinge og bie der, indtil inqvisionen(!) hafde været overstaaen, helst efterdi den kandskee blef viitløftigere, naar mand kom i med den, end mand i førstningen kunde tænkt. Ellers ere kongens bønder der i egnen ganske udarmede, eendeel for-medelst fiskeriets mislingelse, og eendeel formedelst store paalæg, som de i disse haarde aaringer icke kand udstaa, dog have vi icke i den hast, som vi vare der, synderligen fornummet til, at samme paalæg vare udi disse for-

pagteres tid opkomne, mens mere at de vare temmeligen gamle og for deris tid brugelige. Huusene paa kongens jorder ere, saa vel der i egnen som andre stæder i landet, udentvil slettere end de vel burt at vere, hvor efter at see vil blive et viitløftigt verk, som vi i egne personer umueligen kunde forrette, mens have i sinde (om vi ingen anden ordre faar) at deputere nogle visse mænd paa hvert stæd der til, om hvis redelighed vi mindst tvile, og dennem tilsige at forfatte et instrument over de af dennem besigtigede jorder. Ellers er her over alt i landet saa stor armod og fattigdom, som her vel icke i lang tid har veret, fiskeriet slaar feil over alt, qvæget er i de forige haarde aaringer bort dødt, gaardene derover staar øde mange stæder. De faa penge, som her til forne have veret, ere moxen alle udaf landet, formedelst at indbyggerne, udi mangel af vare, dermed have maat betale deris gield hos kiøbmændene og kiøbe det de til lifs ophold fornemmeligen hafve haft fornøden. De drivende træer, som aarligen pleiede at komme flydende her til landet, høre op, hvilket er snart den største plage for landet, saa som det tømmer, som af kiøbmændene her hid føres, er icke halfparten saa got, og dog meget dyrere. Østerlandets vesterste deel anfægtes saa storligen af sandfog og flydende store elvers magt, at det synis at ville blive blive øde inden en kort tid. Den haver og nu udi nogle aar hvert foraar veret plaget med orme, som opæde græsiorden og i grund ødelegge græset, saa gud maa vide, hvorledis det vil løbe af dermed; saa er og i blant aarsage til denne landets usele tilstand eendeel proprietariers haardhed imod deris underhavende, som ved den os allernaadigst anbefalede commissions ende nock som skal udviises. Her er og snart ingen skickelighed angaaende huusauen eller disciplinam oeconomicam, saa at tieneren raader i blant mere end hosbonden og almindeligen giør det ham got synes. Alle disse uordener have fylt landet op med betlere, hvor i bland findis mange friske, føre mennisker, hvilke, naar de af bonden intet bekomme til givende, eller icke saa meget som de vil, saa stiele de og forøve andre motvilligheder. Naar nogen af slige paagribes og efter louen føres til sysselmanden under straf, da hender det sig, at hand giør difficulteter i at tage imod dennem, forevendende sommetids, at det staalne icke er af saa stor verdi, at det udkræver nogen synderlig straf (tyvene ere og saa kloge i bland, at de heller stiele ofte og lidet, end meget paa en gang,

og det til at eludere landzloven, som ingen synderlig straf setter paa tyveri, som er inden 24 ß Danske), mens hovet-aarsagen er, at sysselmanden der ofver kommer i omkostning, somme lader dem og bevæge af barmhiertighed. Over alt ere mange af øfrigheden her i landet icke saa omhyggelige for at udrydde uordener og de landet mest skadelige laster, saa som det sig vel burde, fattigdommen trøcker en deel der af, saa at de icke kunde bringe til veie det de ellers kandske vilde. Andre der af penetrene icke stort, hvad der kunde høre til de dennem anbetroede herreders beste. Angaaende Messieurs Matz Christensens og Jacob Sørensen Graahes memorial, hvor om de høie Herrer haver befalet, at vi skulde efterforske og voris underretning til Kongl. Maj. rentecammer indsende, kand vi intet endeligt skrive, saa som vi endnu icke have veret paa stædet og i saa maade icke have den fuldkomne efterretning derom. Imidlertid kand vi af det, som stædets sysselmand og en anden der fra egnen os berettede paa landztinget, icke slutte af (!) deris pretension i alle maader kand vere gyldig. Anno 1683, den tid sal. assessor Johan Klein leverede Bessesteds gaard og Vidøe til Hr. amtmand Heideman, er om samme annammelse giort et instrument, hvor inde nødvendigen maa findes specifice antegnede saa vel Bessesteds gaards huuse ved syn som andet inventarium der ved stædet, vere sig qvæg, huusgeraad eller andet, item qvæget og huusgeraad, som hos Vidøe kloster bør at vere perpetuum. Samme instrument er enten icke at bekomme her i landet, eller icke uden i en urigtig copie, hvor paa intet er at bygge. Der fore begiere vi allerydmygst de høie Herrer der af vilde os til foraaret sende en rigtig copie, saa fremt originalen sig i Kongl. Majestets rente cammer befinder, og om den der icke skulde vere til stæde, da at befalle Madame Klein (som bemelt instrument med amtmand Heidemans paategnede qvitering ufeilbarligen forvarer) en rigtig og fuldkommen copie der af at indlevere, som os til vores efterretning kunde sendes. Hos bemelte Bessesteds gaard ligger en forfalden skantze; hvad den bør at folge enten af ammunition eller andet, eller paa hvad maade den er bleven indrettet og siden repareret, skal icke vere let at udforske her, med mindre vi fra de høie herrer nogen registratur eller fundatzer der om kunde er-holde, thi hos Bessesteds gaard skal intet saadanne findes. Samme er at sige om skantzen paa

Vestmannøe, hvor om man her i landet liden underretning skal kunde bekomme, untagen hvorledis den nu er staaende, om hvilket at give en god relation ellers vil blive os det vanskeligste, saa som vi udi den materie liden kunskab have. Skulle og udi Hans Majestets rente cammer vere at finde enten inventarium paa Hans Majestets baade ved Vestmannøe eller andet sligt samme øe angaaende, saa hafde vi høi-fornøden der af at bekomme en copie. Item af hvis registere over closternis inventari der kunde befindes, saa som intet saadan er at finde udi amts kisten paa Bessested og de, som slige documenter kunde i hænde have, have interesse i at fordølge dennem, om hellers tingen hos dennem icke var i rigtighed, som det sig burde. I det øfrige bede vi allery[d]mygst, at de høie herrer vilde interpretere til det beste, hvis enten udi voris allerunderdanigste relation til Hans Majestet eller her udi i mod voris villie kand vere forseet, saa som vi udi alting allene have haft henseende til Hans Majestets tieniste, og for resten stædse ere og forblive

De Høiædle Velbaarne Velædle og
Velbyrdige Herrers
allerydmygste lydigste tienere
Arnas Magnussen. Povel Jonsson Widalin.

Hvamm præstegaard udi Dale
syssel vesten paa Issland. d.
16. september 1702.

20. 5.—21. oktober 1702. Helgafell og Staðarstað.

Kommissærernes cirkulære til sysselmændene om folketælling.

Trykt efter Arne Magnussons egenhændige udkast i AM. 439, fol. Forekommer også i Upsala-håndskriftet R. 714, her stilet til sysselmanden i Hegranes þíng Þorsteinn Þorleifsson og dateret Stadastad 31. oktober, og i provst Jón Halldórssons brevbog i Landsarkivet i Reykjavík, dat. Stadastad 21. okt. og underskrevet af kommissærerne [Arne Magnusson og Pall Jonsson Widalin].

Konglegrar Majestatis Syslumann i — — — Syslu.
Monsieur!

A medal annarra erenda, sem Konungleg Majestat ockur allra nádugast befalad hefur hier i landi ad utrietta, er ad lata samantaka eitt fullkomid registur yfir allt folked i landinu, ungt og gamallt, manns- og kvennpersonur. Þvi tilseigest ydur hier

med uppa hædstnefndrar Konunglegrar Majestatis vegna nefntt fólkregistur i ydar Syslu skírlega og fullkomlega saman ad taka, so eingum þarinne gleymt verde. Eiga i þvi registre ad uppteiknast, bæ fra bæ, bondi og husfreyia, börn og annad heimilesfolk, med sierhvers nafne, födurnafne og alldre; item hiáleigu-, huuss- og budarmenn, þar þeir eru, med þeirra konum, börnum, og heimilisfolke, sierhver med nafne, födurnafne og alldre, og hia hverre einne manns- og kvennpersonu skilmerkelega ad specificerast, hvad sá eda su fyrer sig leggur, hvört helldur er buskapur, husmennska, lausamennska, vinnumennska eda annar ærlegur lifernishattur. Þeir sem ur framandi Syslum til utródra edur annarrar þvilikrar stundarveru i ydar Syslu vera kunna, þurfa ei upp ad teiknast; enn þeir, sem annadhvert til nefndra utródra edur annarrar þvilikrar burtveru ur sinum atthaga reister eru, skulu þó þar uppskrifast, er þeir heima eiga. So skulu og i nefnt registur med nöfnum og alldri innfærast aller þeir ómagar, sem á sveitunum i ydar Syslu eru á næstkomandi langaföstu, hvert helldur þeir nidursetter eru eda um sveiternar flytiast. I þessa folkregisturs samantekiu kunna hreppstiórar i sierhverri sveit ydur til handa ad ganga, hverium hier med alvarlega og under straff befalast sig i öllu þvi greida og kostgiæfna ad audsyna, sem þier til fyrrnefnds registurs fullkomnunar þeim tilseigiande verded. Enn ydur tilseigest fyrer öllu þessu so ad siá, ad optnefnt registur skirlega og rigtuglega saman tekid verde, og so sidan under ydar hende á næstkomandi Öxarárþinge ockur afhendist, uppá þad hædstnefndrar Konglegrar Majestatis befalningu hier uti fullnægia giörd verde. Framar þessu befalast nefndum hreppstiorum, ad þeir sveitanna bændum, hialeigu- eda budarmönnum edur ödrum husrádendum, öllum og sierhverium, vid kirkiur eda ödruvis tímanlega tilseige, sier skiallega ad tilkynna, hverier utansveitar husgangs menn i þeirra husum gista nottena fyrer næstkomandi Paska 1703, hvadan þeir sömu seigiast vera, hvert einhleyper eda med börnum, og hversu mörgum, og hvers kyns. Þetta utansveitarhusgangsmanna registur skulu hreppstiorar med kostgiæfne samantaka og af sier underskriftad ydur i hönd koma láta so tímanlega, at þad ásamt ofanskrifudu folkregistre ockur á nefndum stad og tíma afhendast kunni. Vitande fyrer víst, ad ef annadhvert þeir eda sialfar husrádendurner nockurt

hirduleyse eda yfirhilming hier i audsyna, þá skulu þeir sömu þar fyrer á sinne tíd tiltale og straffe mæta. Gude alltid Befalader.

Jone Þorlakss. Bessa Gudmundzs.
Birne Peturss. Isleife Einarss. } Helgafelli i Helgafellz sveit 5. Octob. 1702.

Þorlake Gudbr. s. Paale Thorfas.
Ara Þorkelss. Einare Einarss. Olafi Einarss.
Hakoni Hannessyne. Vigfuse Hannessyni. Item
Olafi Arnasyni. Joni Eyolfssyni, firir tvær syslur.
Joni Sigurdsyni. Magnuse Biörnss. } Stadarstad þann 21. Octobr. Anno 1702.

De to første af sidste gruppes navne samt dateringen her er med P. Vidalins hånd.

21. 21. oktober 1702. Staða[r]stað.

Kommissærernes cirkulære til sysselmændene om mandtalsbøger og kvægregistre.

Trykt efter P. Vidalins egenh. kopi i Isl. Landsbibl. 332, 4to, som indeholder et til lagmand L. Gottrup stilet ekspl. med efterfølgende varianter for de almindelige sysselmands-cirkulærer. Forekommer også i *provst Jón Halldórssons brevbog i Reykjavik* (defekt), hvorfra underskrifterne er tagne, samt, med nogle småafvigelser og udeladt begyndelse, i Upsala-håndskriftet R. 714.

Hier med tilseigest ydur uppa Kongl. Majestatis vegna i vetur upp ad skrifa og ockur af hædstnefndri Kongl. Majestat tilsettum Commissariis ad sumre a alþinge afhendast lata þriggia ara manntals bækur ur ydar syslu, fullkomnar og rictugliga skrifadar, so sem þier sydann vidstanda vilied. Skulu i sierhvorre þessarra manntalsboka skilmerkeliga specificerast jardar og lausafiar tyunder, skattar, giaftollar, manntalsfiskar og allt annad, er þier med skylldu og i Kongl. Majts. nafne af syslunnar innbyggiurum uppborid hafid, med þeirra nofnum, er sierhvort þetta golldid hafa. Item i hvada aurum hvert fyrer sig þar af golldid er, so vitt sem þier þar um underretting hafa kunnid. Framar tilseigest ydur uppa hædstnefndrar Kongl. Majts. vegna hreppstiorum i ydar syslu ad befala, ad þeir sierhverer i sinne sveit skilmerkeliga og an yfer hilmingar uppteikne allann þann qvikfienad, er a næstkomande vore 1703 a mote fardögum a jordunum lifande er, so vel hia hialeigu og husmonnum sem bændum edur ödrum jardanna abuendum. Skal i þessu qvikfiar registre first setiast bæar eda hialeigu nafned, þar næst abu-

andans, og so hvad hia sierhverium til er af kuum, qvigum, kalfum, gielldnautum med synum alldre, asaud og gielld fie med synum alldre, geitfie, þar þad vera kann, hestum, hrossum, folum edur unghryssum aungu undann skildu. Hia sierhvoriu skal setiast, hvad af þessu jardar innstæda er og hvad abuandans eign. Item þar sem so vid haga kann, hvad hier af til vetrar gaungu edur fódurs þar verid hefur, og hvadann. Hier til kunna hreppstiorar i vor fyrer fardaga i sveitunum samkomur ad hallda. Enn ydur tilseigest þa, so vel sem sialfa qvikfienadarins eignar menn, alvarliga ad aminna, ad þeir hier i aungvann yferdrepskap eda hirduleise sia late, helldur qvikfied so frammtelie og uppteikne, ad eckert, sem sagt er, undann fellest. Hvor af þeim, sem hier a mote giorer, vite firer víst, ad hann þar fyrer straffast skal so sem sa, er i kongligum erendum odygd og otruskap syner. Vilium vid, ad firnefnd qvikfiar registur af hreppstiórunum underskrifud so tímanliga til ydar komest, ad þaug med firskrifudum mantalsbokum ockur a nefndum stad og tima afhendast kunne. Efunst ei um, ad þier ydur hier effter hallda muned, so vid ei ordsök fáum þad hier uti forsomast konungl. Majtt. allra underdanugast ad tilkynna. Gude alltid befalader.

Skrifad Stadastad d. 21. Octobr. Anno 1702.

Arne Magnusson. Pall Jonsson Widalin.

22. 18. maj 1703. [København.]

Rentekamret til kommissærerne.

Trykt efter original i AM. 438, fol.; kopi i rigsarkivets ekspeditionsprotokol. Rødt laksegl (rentekamrets signet). I marginen har A. M. anført datoen.

Edle Høitærede herrer Commissarier!

Paa tvende Deres skrivelser af Island daterede *31.*[1] july og 16. septembr. er dette vores venlige giensvar.

1. Hvad Hans Kongl. Majt. paa Deres allerunderdanigste relation af 15. septembr. allernaadigst haver resolveret, finde de udi hosfølgende.

2. Hvor vidt de da vare komne med deres commission saa og hvad de berette om landets armelige tilstand, have vi og af commerce-raad og ambtmand Müllers relation fornommed,

[1] 3. fejlagtig originalen.

ønskende at de med Deres forretninger vel maa reussere, og at dend gode Gud ville forandre sin vrede over landet til ald velsignelse.

3. De mange uordener, som i landet tid effter andet ere tilvoxne, tvifle vi gandske icke paa Hans Kongl. Majt. jo allernaadigst lader redressere, saa snart deres relation og commission indkommer, at da om alt tienlige forordninger forfattes kand.

4. Om Bessested gaards og skandtzens tilstand og hvad imellem Klein og Heidemand derom er passered, derom finde vi inttet her i rente-cammeret, ei heller hos Madm. Klein effter anmoding(!), hvorfore det vill være høit fornøden, at de effter deres instruction, i men de er der, om dend post og alt des vedkommende ubesverged nøie inqvirerer og, saa vidt mueligt er, rigtighed forskaffer, hvorudi Hr. commerce-raad og ambtmand Müller saavelsom itzige forpagtere formodentl. meged skal kunde secundere dennem. Det samme vil og forstaaes om Vestmanøe, hvorom her iligemaade gandske ingen effterretning findes, tviflende gandske icke paa Deres gode villie og dexterité i alt det, som Hans Kongl. Majts. tienneste og rigtighed her udi rente-cammeret behøves, saavit mueligt er, forskaffer.

5. Og paa det de icke skulle mancqvere midler til Deres subsistence, have vi ordineret hos jordebogs forpagterne at betale dennem fem hundrede rigsdlr., hvorom assignationen her udi følger. For det øfrige tvifle vi icke paa, at de jo med løcke, med de i aar der fra landet udgaaende skibe, udkomme, da vi ville give os dend ære med dennem om alting nermere at conferere. Imidlertiid ville vi befale Dennem Gud allermegtigste og forblive

Edle Høitærede Hrr. Commissariers Tienestvillige

E. U. Dose. H. Rosencreutz. J. Worm.

N. Leth. M. F. Thombsen.

Rentecammeret den 18. may 1703.

Reguel Rasmussen.

Udskrift:

Kongl. Maits. Archiv Secreterer Edle Arnas Magnussen og Vice Laugmand Poul Joensen Widalin, samtlig Høystbemte. Hans Kongl. Maits. forordnede Commissarier udi Island.

F4. Island.

23. 18. maj 1703. København.

Reskript til kommissærerne ang. kommissionens fremgang m. m.

Trykt i Lovsml. for Island I, 596—98 efter kopi i rentek. eksped. protokol. Original i AM. 438, fol. Underskrift Friderich R. — E. U. Dose. H. Rosencreutz. — N. Leth.

Besvarer kommissærernes indberetning af $^{15}/_{9}$ 1702 under følgende punkter:

1) Der forlanges overslag på udgifterne ved en udbedring af Bessestad og Vidø kloster, men foreløbig anvises en mindre sum til reparation.

2) De 600 rdlr., som er eftergivne bønderne 1701, gælder alene kronens fattige bønder; også restancerne for 1702 skal med hensyn på disses fattigdom gennemgås. Anordning om de øvrige fremhævede afgifter opsættes til kommissionens hjemkomst.

3) Skaden på Kirkebæ kloster skal takseres.

4) Med Frederik II.s gave til de fattige præster i Hole stift skal forholdes efter fundatsen.

5) Lagmand Gottrups fortærings-regnskab skal af kommissærerne revideres.

6) Kommissærerne, hvis hverv nu antages endt, påmindes om at gøre sig færdige til at forlade landet med de nu afgående skibe og medtage alle fornødne efterretninger.

24. 16. juli 1703. að Þingvelli.

Kommissærernes kundgørelse ang. lagmand Gottrups rejsegodtgørelse: Efter kgl. missive opfordrer de lagm. G. til at indsende sit regnskab til revision, og sysselmændene og alle andre til foreløbig ikke at indkræve yderligere bidrag til dækning af rejseomkostningen samt indlevere regnskab over hvad de allerede har oppebåret.

Trykt efter egenhændig underskreven kopi i AM. 448, fol., påtegnet af landstingsskriveren.

Konglegrar Majestatis commissarii, vid Arne Magnusson og Paall Jonsson Widalin, auglysumm hier med öllumm og sierhveriumm, ad ockur er til handa komid hædstnefndrar Konunglegrar Majestatis allra-nádugasta missive, skrifad i Kaupenhafn þann 18. may þessa árs 1703, hvar inne ockur medal annars þetta effterskrifad befalast. Lögmannsins Lauritz Gottrups kostnadar reikning umm þa tid sem hann á ummlidnu áre var hier i Kaupenhafn landsins vegna, skulud þid af hönumm heimta og i giegnumm skoda, og hvad þid þa fyrer billegt og riktugt finned, þad skulud þid jafna ámilli innbyggiaranna i landinu, so honumm þad, og ei framar, betalast meige. Til þessarar konglegu befalingar fullkomnunar giefumm vid þetta hier med til vitundar Hr. logmannenumm Lauritz Gottrup, uppa þad hann epter hædst nefndre konglegre befalingu tiedan utsiglingar kostnadar reikning fyrer ockur pro-

ducere. Og þeim sama reikninge fylgia láte skira uppskrifft sierhvers þess, er hann firer nefndan utsiglingar kostnad alla reidu af landsins innbyggiurumm uppbored hefur. Enn Kongl. Majis. syslumönnumm og öllumm ödrumm, sem sier kunna fyrer hendur teked hafa, nockud fyrer nefndan herra lögmannsins utsiglingar kostnad af almuganumm ad uppbera, tilseigest hier med, ad þeir ölldungis eckert, framar enn skied er, i nefnds kostnadar nafne af tiedumm almuga uppbere, fyrr enn þeir fra ockur skriflega ávisun fá, hverninn þar umm framveiges halldast skule, nema hædst nefnd Konungleg Majestat hier effter þar umm adra skickun giöre. Framar tilseigest nefndumm syslumönnumm, og öllumm ödrum fyrrskrifudumm hlut adeigendumm, ad þeir so snarlega, sem skie kann, ockur sende skira og yferhilmingarlausa reikninga upp á allt þad, er þeir i fyrrtieds utsiglingar kostnadar nafne uppbored hafa. Somuleidis hid allra fyrsta þeir vidkomid gieta, almuganum til vitundar gefe, hverninnn med tittnefndann herra logmannsens utsiglingar kostnad effter hædst nefndre konglegre befalningu halldast á.

Skrifad ad Þingvelle þann 16. july anno Christi 1703.

Arne Magnusson. Paall Jonsson Widalin.

Þetta var i lögrettu auglyst þann 18. July A° 1703. Til merkes

Sigurdur Sigurdsson.

25. 16. juli 1703. að Þingvelli.

Kommissærernes kundgørelse til sysselmændene om at indsende afskrift af deres bestillingsbreve: Med disse skal følge specificeret register over de ombudsjorder, som vedk. har i forlening. Endv. tilsiges **klosterholderne** at indsende register over inventarium og herligheder.

Trykt efter kopi i AM. 1057, 4to med egenh. underskrifter og påtegning af landstingsskriveren.

Konglegrar Majestatis syslumönnumm yfer allt Island tilseigiumm vid underskrifader, hædstnefndrar Konglegrar Majestatis commissarii, ad þeir á næstkomande Auxar ár þinge ockur afhende vottadar utskriffter af sinumm bestillingar brefumm. Sömuleidis tilseigiumm vid hier med klaustur hölldurumm, umbods hölldurumm og öllum ödrumm, er nockud af hædstnefndrar Konglegrar Majis. jardagotse i forlening hafa, ad þeir i nefnd-

umm stad og tima ockur afhendi riktugar utskriffter af sinumm forleningar brefumm, hvert sem þau af Konglegre Majestat edur hædstnefndrar Konglegrar Majestatis umbodsmönnumm hier i lande utgefin eru. Þessumm forleningar brefa utskrifftumm skal sierhver fylgia láta registur yfir allar þær klausturs, umbods edur einstaka kongs jarder, sem hann i forlening hefur, so skilmerkilega nidur sett, ad þar af siast kunne, hversu margar jarder hveriu klaustre og umbode nu fylgia, hvar sierhver þessara kongs jarda liggur, og hvernenn þær eda þær umbods jarder almennelega in genere kallast. Hia sierhverre jördu skal specificerast, hversu mörg leigu kugillde þar nu eru, hversu há landskulld og i hveriumm aurumm þetta betalast, item hialeigur, sem af jördunumm kunnu bygdar ad vera, med sinumm nöfnumm, leigukugillda-fiöllda og landskulldar hæd, sem fyrrsagt er. Framar tilseigest klaustur höldurunumm ockur á fyrrsögdumm stad og tima ad athenda edur afhendast lata fullkominn registur yfer allt þad inventarium, er sierhveriu klaustre nu fylger, hvört helldur þad vera kann malnytu-kugillde med heima-klaustrenu, gelldur peningur, hestar, busgögn, skiöl, edur hvad annad sem sierhver af sinumm formanne medteked hefur, uppa þad hier vid samanberast kunne þau elldre klaustra registra, er vid i höndumm höfumm. Hier ad auke skal hver klaustur halldare skilmerkilega uppskrifa alla þa reka, selveidar, laxveidar og önnur þvilik hlunnindi, sem sierhvert klaustur átölulaust eda bevisanlega á fyrer annarra jarda löndumm, og þa sömu uppskrifft klaustur-jarda registrenu til ockar fylgia láta. Vid forlátumm ockur til, ad sierhver kongsins godur þegn og eidsvare mune þetta allt so vel og trulega framqvæma, ad Hans Konglegrar Majestatis þienusta eigi fyrer þeirra undandrátt edur hirduleysi hier uti forsomest. Vitande ad þetta fyrrskrifad er hædstnefndrar Konglegrar Majestatis vilie og befaling.

Skrifad ad Þingvelle þann 16. julij anno 1703.

Arne Magnusson. Paall Jonsson Widalin.

Eins hliódande Document hefur underskriffadur medteked og vill i Alþynges Bókena Innfæra. Til merkis vid Øxará þann 16. July A° 1703.

Sigurdur Sigurdsson.

26. 16. juli 1703. að Þingvelli.

Kommissærernes fornyede opfordring til jordejerne om at indsende ejendoms-beskrivelse og adkomst-dokumenter.

Trykt efter kopi i AM. 1057, 4to med egenh. underskrifter og påtegning af landstingsskriveren.

Konglegrar Majestatis commissarii, vid Arne Magnusson og Paall Jonsson Widalin, advörumm hier med alla jardeigendur, þa sem ei hafa effter ockar tilsögn i fyrra hingad til þessa alþings sendt jardabækur uppá sinar eigner samt eignarskiöl fyrer þeirra jördumm, so vel sem þa, er skiölenn hafa at hende láted, enn eigi jardabækurnar, sem vera átte, framsendt, ad þeir nefndar jardabækur og eignarskiöl án alls undandráttar ockur sende hid fyrsta þeir vidkomid fa og ei sidar enn á næstkomanda alþing. Forsómest þad enn nu, þa vite fyrer vist, ad vid asetiumm þad hid sama hædstnefndre Konglegre Majestat allra underdanugast ad tilkynna, og meiga þeir þa sialfumm sier kienna þann skada, sem þeim fyrer þetta hirduleyse edur þriotsku uppákoma kann. So er þad og eigi nóg, ad sierhver jardeigande tilláte utskriffter af þeim kaupbrefumm edur eignarskiölum, sem fyrer nockrumm árumm kunna vid hann umm hans eigner giörd vera. Helldur eiga med þvilikumm nyustu eignar skiölumm ad fylgia þau hin elldre (so framt sem þau til eru, og so mörg, sem fyrer hende eru), hvar af siast kunni, hverninn su edur su jörd til forna hafe sölumm fared. Er þad vel giört af þeim, er i höndumm hafa þvilik eignar skiöl umm annarra jarder, þau sömu eigendunumm ad meddeila. Enn þeir sem eingenn þvilik skiöl edur og ölldungis eingin fyrer sinumm jördumm edur jardarpörtumm hafa, sendi þo skriflegt, sem fyrrskrifad stendur, hverninn jardernar, so vitt þeir til baka muna, erfdumm, kaupumm edur giöfumm fared hafa. Sama er ad segia umm þeirra kirkna, halfkirkna edur bænhusa document, er á bænda jördumm standa. Eigi er þar helldur nog ad frammleggia þeirra sidstu biskupa visitationes, helldur eiga til ad látast utskriffter af þeim gömlu máldögumm og öllumm ödrumm þvilikumm þessarra kirkna skiölumm. Er ei ovist, ad sidar tillited verde, ef þvilik document einn hvern tima frammkoma kynne, sem nu med vilia dyliast, hvadan og frá hveriumm þau sömu þá i liós leidast. Þetta er öllumm til efftertektar skrifad, og tilætlad, ad i alþings bokina innfærast skule. Enn syslumenn late þad sidan i hierudumm vid kirkiur almennelega upplesa, og take þa sömu publi-

cation vottada i hveriumm stad. Skrifad ad þingvelle þann 16. iuly a° 1703.

Arne Magnusson. Paall Jonsson Widalin.

Eins hliódande document hefur underskriffadur medteked og vill i þyngbókena Innfæra. Til merkes vid Öxara þann 16. Julij Anno 1703.

Sigurdur Sigurdsson.

27. 30. avgust 1703. Hvalsnes.

Kommissærerne til kongen. Indberetning om land-matriklens plan og arbejdets varighed (c. 6 år), med henstilling ang. vinterens anvendelse til den islandske lovs revision.

Trykt efter kopi i AM. 440, fol., sammenholdt med Arne Magnussons vedlagte, egenhændige (stærkt gennemrettede) koncept, hvis retskrivning følges. Omslags-påtegning »address. til Rente Cammeret«. Ikke funden i rigsarkivet. Referat i resolutionsprotokollen 1. maj 1704 (nr. 7) med vedtegnet anbefaling og henvisning til svaret 16. 5. 1704.

Stormægtigste, Allernaadigste Arve konge og Herre!

Eders Kongelig Majestets Allernaadigste missive af dato Kiøbenhafn d. 18. Maii udi indeværende aar have vi i næstafvigte Julio allerunderdanigst bekommet. Af dets slutning fornemme vi allerunderdanigst, at Eders Majestet er udi den tanke, at den os allernaadigst anbefalede Commission og Land-Matrickels indrettelse skulle nu saavit af os vere bragt til fuldkommenhed, at den i aar med de her fra gaaende skibe kunde vere at vente. Mens Allernaadigste Herre! Naar Eders Majestet allernaadigst behager at considerere forskrefne commissions vitløftighed og landets leilighed, saa formoede vi allerunderdanigst, at Eders Majestet icke skal pretendere af os saa vitløftig en arbeid i saa kort en tid. Og hvad matrickelen i særdelished angaar, da monne de Herrer Deputerede ved Eders Majestets Financer nocksom vide at berette Eders Maiestet, at da Sal. Assessor Johan Klein for ongefer 20 aar siden blef befalet at indrette en Jordebog herover landet, varede det i syv aar, inden den blef fuldkommen, uanseet at den af Sysselmændene, hver i sin district, blef sammentagen, saa at bemelte Assessor Klein intet andet giorde der ved end at føre i orden Sysselmændenis papirer og udgive til dennem mangelposterne. Paa samme maade er tilsammen sanket den Jordebog, som den nu værende Eders Maj. Amtmand hâr i

Eders Majestets Rente-Cammer indleveret, hvor med hand dog tilbragte 3 aar. Og ere dog i bemelte jordebøger hiemmegaardene allene specificerede, og alle hiaaleigemænd og huusmænd aldelis gaaene for bi, som vi efter den os allernaadigst med gifne instruction alle paa det nøieste optegner, tilligemed deris afgifter, item hvormeget qvæg paa hver gaard kand underholdis, og hvormeget der nu tilstæde er, med videre denne forretning angaaende, som altsammen i forbemelte Jordebøger fattes, hvilke dog derforuden icke ere meer accurat end saa, at end og i Gullbringe Syssel, strax ved Bessestæd, merkelige fauter derinde findes. Og hvad de os af Eders Majestets Rente-Cammer i hænde leverede Jordebøger i almindelighed angaar, da ere derinde glemte endeel af Eders Majestets eiendomme, gaarderne uden nogen orden optægnede, Deris nafne ofte urette og somme stæder derved aldelis ukiendelige, Jordernis dyrhed, landskylden og leieqvillernis tal icke altid, saasom de med rette er eller bør at vere, hvilket kommer deraf, at de, som samme Jordebøger have colligeret, have forladt dem paa andre, som i bland af nacklæssighed, sommetids kandske for interesse skyld, slige urigtige efterretninger have fra sig leveret, vi derimod, foruden foromrørte vitløftighed (som den af os indrættende matrickel bør at indeholde) tilholdes at reise sogn fra sogn og altingest selve i egne personer at forrette.

Saa have vi nu paa det nøieste overlagt, hvor længe denne matrickels indrettelse vilde vare, og formeene vi, at saafremt vi icke ved nogen extraordinaire forretninger (som baade i aar og forleden aar skeet er) skulde blive forhindrede, og gud ellers gaf maadelige vintere, den da ved anni 1708 udgang kunde blive færdig, og icke før, om den ellers til nogen nøtte og efter den os allernaadigst meddeelte instruction (som visseligen burdte) skal blive indrettet. Og paa det sagens beskaffenhed kand desto beder blive Eders Majestet bekiendt, da falder her først allerunderdanigst at berette, at den heele tiden, udi hvilken mand for veierligets skyld kand reise om kring og forrette noget, er fra medio Maji til medio Octobris. Udi resten af aaret kand mand icke reise formedelst snee, ont vææer og mangel af hestefoer, thi om end skiønt mand vilde kiøbe foderage hos bonden, saa kand hand den for ingen betaling undvere. Saa ere og bøndernis boliger uden varme, og ere her icke paa det heele landet over 7 a 8 kackelounsstuer. Om foraaret ere folkene snart allevegne

hiemmen fra deris hus ved søekanten at fiske, saa det mand da saadanne herreder haver at forrette, falder tre gange saa besverligt som ellers, formedelst mand da af mange naboer maa udfiske det, som bonden (om hand var self tilstæde) med et ord kunde berette. Om Sommeren (som er snart det eniste støcke af aaret, som til disse reiser og forretninger bekvem er) indfalde i bland hæftige regn og stormvinde, som i denne sommer storligen have grasseret. Da kand man ingensteds reise, mens maa ligge stille, formedelst at mand her alting fører paa kløfsadel, ligesom i Norge, og i saa maade hvis proviant og anden bagage mand medfører, ganske forderves, hvis mand det icke under tælterne (som mand formedelst mangel af huusværelser hos den gemeine mand allevegne paa reiserne om kring medfører) i stilhed bevarer. Saa fylder og ibland regnen de smaa elver saa meget, at mand derover icke kand komme, uden at forderve alt hvis mand medhaver, og sommetids skiere de gandske passen af, efterdi derover ingen broer eller færger ere. Veiene (som her i landet ordinairement slemme ere) blive og i slige storregn saa onde, at mand icke uden meget langsom kand komme fort. Hvis mand og i saadanne uvæer paa et stæd kunde have at bestille, maa da opsættes, formedelst at stormen og storregn icke tilstæde noget til gauns at forrette i tæltene, og paa huse, som i slige storregn skulde vere tætte og trygge til nogen merkelig forretning, er her icke at bygge, endda hos de fleste præster. Og hvor de ere, saa ere de gierne mørke eller i andre maader saa ubeleilige, at mand icke kand kalde mange folk der ind. Naar mand paa reiserne kand komme til at manqvere heste, proviant eller andet lige nødvendigt til reisernes fortsettelse, maa mand ibland skicke vit der efter og bie saa længe, thi ingen her paa landet hâr provision af slige ting, mens hver allene søger at fournere sig self. Med et ord at sige, mand kand icke i hast beskrive alle de uleiligheder, som udi dette land møde en, der skal reise om kring at forrette noget. Og paa det Eders Majestet icke skulle komme i den tanke, at vi, til at undskylde vores langsomhed, skulle exaggerere denne materie, saa beder vi allerunderdanigst, at Eders Majestet allernaadigst vil behage herom at lade forspørsel gaa hos Amtmanden (som vi fornemmer at ville reise at Kiøbenhafn og der i vinter at forblive), de Iislandske Kiøbmænd eller andre, som landets leilighed nogenledis er bekiendt, og ville vi formoede, at icke en deraf skal dette

vorde benægtendis. — Foruden disse almindelige incommoditeter hår det og os i særdelished tiden forkortet, at vi mit i voris forretning og udi den beste aarets tid hår maat reise til landztinget, og endnu ad aare, om vi leve, formedelst Eders Majestets tieniste derhen maa reise. Commissionen self angaaende, da er det vitløftigste deraf, og det som mest tid medtager, at faa at vide, hvormeget qvæg hver en gaard kand underholde, thi herudi ville de mindste ud med sandhed. Gaardens eiermand, hvor hand er tilstæde, søger gierne at giøre det større end det er, af frygt, at mand engang skulle eftersee, hvor mange leiekøer der ere, og hvor mange bonden conseqventer kand have. Leilendingen derimod forringer gierne Jordens godhed, sig self til nytte i fremtiden, som hand meener heraf at kunde komme, saa at dette er det allervanskeligste i det hele verket, og besverligt herudi at komme efter sandhed. Ydermeere forefalder der ibland et og andet at annotere, som mand af bøndernis tale og forspørseler observerer at tiene til landets almindelige vesen og vere af conseqvence, hvilket i lige maade nogen tid udkræver.

Naar nu Eders Majestet allernaadigst considererer ald denne beskaffenhed og derhos landets vitløftighed, saa formoede vi allerunderdanigst, at Eders Majestet icke skal imputere os nogen nacklæssighed, mens allernaadigst tænke, at vi, efter vores allerunderdanigste pligt, giøre for Eders Majestets tieniste alt det vi formaa.

Saa ere vi nu med forskrefne vitløftige matrickels verk saavit avancerede, at disse efterskrefne Sysseler allerede ere til den ende, som det sig bør, igiennem gaaene: 1. Det halve Snæfellz Syssel; 2. Dale Syssel, den største deel; 3. Det halve Bardestrand Syssel; 4. en stor deel af Guldbringe Syssel, hvorudi vi nu ere begrebne, og faa den til visse afgiort inden vinteren; formoedentligen ogsaa 5. Kioser Syssel.

Tilbage ere 1. Det halve Bardestrand Syssel; 2. Isefiord Syssel; 3. Strande Syssel; 4. Hunevatz Syssel; 5. Skagefiord Syssel; 6. Øefiord Syssel; 7. Thingøer Syssel; 8. Muule Syssel (som er det aller vitløftigste her i landet og ved store floder og udørkener saa got som separeret fra resten af landet); 9. Skaftefellz Syssel (som formedelst store elver snart inaccessible er); 10. Rangervalle Syssel; 11. Arness Syssel; 12. Vestmannøe; 13. Borgerfiord Syssel; 14. det halve Snæfellz syssel og der henhørende Hnappedals Syssel.

Udi øster deelen af landet (som bestaar af forskrefne Muule- og Skaftefells Sysseler) hâr icke, det mand veed, nogen af alle de Amtmænd, som siden den Lutherske reformatz paa Eders Majestets vegne have veret her i landet, formedelst store elver og andre veiernes farligheder, toert sig begive, hvor af nocksom er at slutte, at der monne vere et og andet, som nødvendigen behøfvede eftersiun.

Samme østerdeel hâr og, formedelst bemelte uleiligheder, saa liden commercier med de andre deele af landet, at derved icke kand naaes den underretning, som mand forlangede, og, uden tvil, fornøden var. Ellers hâr vi allereede faaet en temmelig kundskab om de fleeste misbrug og uordener, som dette fattige land have bragt udi den elendige tilstand, hvorudi det nu ligger. Dog er icke at tvile paa, at io fremdelis ved reiserne omkring i landet monne derforuden endnu nogle forekomme, som kandske ere ligesaa vigtige som disse, som vi allerede have annoteret. Kand og icke negtes, at det io er en stor aarsage til landets fordervelse, at de, som paa Eders Majestets vegne her have haft at befale, ickun lidet have reist om kring og beseet landet, og i saa maade icke have naaet den kundskab om landets væsen, som kunde være tilstreckelig til at give tienlige forslag om atskillige fra lang tid efter haanden indsnegne uordeners afskaffelse og reformation.

Som nu den af Eders Kongl. Majestet os allernaadigst anbefalede commission, saavit Matrickelens indrettelse angaar, vil vare saa længe, som før er meldt, saa ville vi til næstkommende foraar allerunderdanigst ervarte Eders Majestets allernaadigste ordre, om vi, saa fremdelis som der indtil, skulle fortfare med at reise om kring og fuldfærdige bemelte matrickel indtil enden, efter den os allernaadigst medgifne instruction, eller og om vi næstkommende sommer skulle begive os til Kiøbenhafn, og da medbringe hvis vi til Eders Majestets tieniste og landets melioration observeret have. Det er vist, at landzfolket i en og andre maader behøver hastige remedier og derover gierne skulle see, at de indsnegne misbrug og uordener Eders Majestet io før io heller retteligen bleve foredragne, mens derimod ville med reisen til Kiøbenhafn (om den skulle foretages) snart en heel sommer af commissionen forhales, og matrickelens fuldfærdigelse i saa maade vare et aar længer end ellers, hvilken dog syntes at vere nødvendig, førend landets væsen endeligen kunde regleris og sættis

i fuldkommen orden, saasom Eders Majestet der af kunde erfare, i hvad stand iordegodset her i landet befindis, og hvorledes det og den der paa boende almue i en og anden maade hidindtil er bleven gouverneret. Saa sees og icke, at noget endeligt kunde constitueres om Districterne og der af dependerende negotiens maade, før end mand hâr været om kring landet og altingest nøie taget i øiesiun; som den os allernaadigst medgifne instruction os tilholder at giøre. Skulle nu Eders Majestet allernaadigst behage, at vi indtil Matrickelens fuldfærdigelse stædse forblef her i landet, saa kunde vi om vinterne foretage den Iislandske lous revision, hvorom vi allerunderdanigst have erindret udi den allerunderdanigste memorial til Eders Majestet, som vi forleden aar indsendte til Eders Majestets Danske Cancellie. Det er og en af de nødvendigste poster til dette lands velfærd, efterdi rettergangen her i landet er, og nu om stunder været haver, temmelig urigtig udi mange maader, som fornemmeligen er foraarsaget der ved, at lougmændene et tag have tiltaget dem saa stor myndighed, som de ingenstæds have udi Eders Majestets riger og lande, i det de ofte rette og have rettet de dennem forekommende sager efter deris egen tycke og icke efter nogen lou, som med mange exempler kand bevises. Saa sette de og meget sielden udi deris landztings afsigter de motiver eller louens passager, hvorfore de saa eller saaledis kiende i sagen, men dømme absolutè uden nogen lous- eller raisons-allegation, ligesom udi Eders Majestets høieste Ret, hvorudover de, som icke ere desto loukyndigere, blive confunderede og tør icke fremdelis staa paa sin ret, af frøgt at der maa vere noget louligt at sige imod dennem. Det er og nu om stunder temmeligen besverligt her at faa ret over lougmændene, omendskiønt en viste, hvor i den bestoed. Og ere der icke faa af deris afsigter, hvormed de vedkommende dennem storligen finde besvergede, nogle og, som klarligen sees icke at accordere med louen eller billighed, hvilken misbrug er den fornemste i bland de urigtigheder, som her behøve en hastig og alvorlig reformation. Vi ville, som før er meldt, allerunderdanigst ervarte Eders Majestets allernaadigste ordre, hvorledis vi os udi forbemelte materie allerunderdanigst skulle forholde.

Hvad underretninger Eders Majestet allernaadigst haver paalagt os i aar at forskaffe, skulle, saa vit os kand vere mueligt, med norder skibene allerunderdanigst fremsendis. Om hvis vi

formedelst tidens korthed icke kunde afstæd komme, forhaabe vi Eders Majestets allernaadigste dispensation, allerunderdanigst til voris befrielse forebringende, at vi nu ere begrebne mit udi Guldbringe Syssel, hvor Eders Majestets fornemste eget iordegods er beliggende og vi, efter den os allernaadigst medgifne instruction, meer end andre stæder have at observere, hvilke vores forretninger om vi nu skulle aldelis have opsat og allene hengivet os til bemelte efterretningers færdiggiørelse, saa vilde den største deel af sommeren have gaaet der med, og vi derover maat ad aare reist her hid igien, Voris Commission icke til ringe tidsspilde og os self velmueligt til større forsvar. I det øfrige forblive vi indtil døden

Eders Kongelig Majestets
Allerunderdanigste tro arvetienere
A. M. S. P. J. W.

Hvalsnæs præstegaard
udi Guldbringe syssel
d. 30. Aug. 1703.

28. 1. september 1703. Hvalsnes.

Kommissærerne til rentekamret. Følgeskrivelse med relationen af 30. avgust, hvori henvises til, at matriklens udarbejdelse giver indsigt i mange misbrug, og kommissionens pengevæsen m. v. bedes ordnet, samt landets almindelige tilstand berøres.

Trykt efter kopi i AM. 440 fol., sammenholdt med Arne Magnussons vedlagte, egenhændige udkast, hvis retskrivning følges. Ikke funden i rigsarkivet.

Høiædle og velbaarne, velædle og velbyrdige Herrer
udi Hans Kongl. Majestets Rente-Cammer Collegio!

Af Deris høi- og gunstige missive de dato 18. Maii næstforledne seer vi, at De nu med disse her fra landet gaaende skibe vente os tillige med land-matrickelen og andre underretninger, som vi udi den af Hans Kongl. Majestet os medgifne Instruction forleden aar bleve befalede allerunderdanigst at indhændte her i landet. Vi meene udi hosfølgende voris allerunderdanigste Relation til Høiestbemelte Hans Kongl. Majestet til nøie at have demonstreret denne sags umuelighed og bede udi dybeste ydmyghed De Høie Herrer ville saa vit vere paa vores side hos Hans Kongl. Majestet, at os icke bliver tilregnet for forsømmelse det, som vi ingenlunde kunde forrette, i hvor gierne vi ville.

Saa ville De høigunstigen behage af bemelte allerunderdanigste relation at fornemme, hvorvit vi udi det os anbefalede verk ere avancerede, og hvormeget deraf er tilbage. Imidlertid agte vi efter mueligheđ at fare fort, indtil vi ad aare fra Hans Majestet eller de høie Herrer bekomme nogen ordre, om vi saa fremdelis skulle continuere, eller og begive os til Kiøbenhafn. Vi have allerede observeret og annoteret en hoben uordener, hvis afskaffelse merkeligen skulle hielpe landet paa fode. Mens som vi ved reiserne lære af erfarenhed, at udi atskillige herrider ere ulige misbrug, og almuen udi hver deel af landet trænges paa sin maade, saa have vi icke villet hidindtil føie dette udi en relation, meenende at faa denne misbrugers og uordeners forteignelse io længer, io meer complet, som og fast dagligen skeer, hvortil matrickelens indrettelse os icke lidet hielper, efterdi bonden, af frøgt for hans hosbond og andre overmænd, icke gierne vil ud med nogen ting (i hvor skadelig den og skulde vere for hannem og det gemeene landets væsen), naar hand merker, at det gaar ud paa en inqvisition, ofte og formedelst den lange vane icke forstaar at reflectere paa de største gravamina, mens naar mand hannem, ved bemelte matrickels indrættelse, styckvis spørger, om smaaredseler, hiemmetægt, foerqvæg, mandslaan, hestlaan, Dagslæt og andre slige extraordinaire paalæg, som af hannem fordres, da svarer hand directè, og i saa maade uden sin vidskab informerer en om det, som forlanges. (Det er og icke uden aarsage, at bonden saaledis frøgter, thi om det er nogenstæds besværligt for den gemeine mand at faa ret over eller med ret at forsvares imod dem, som ere mægtigere, da er det visseligen i dette fattige land.) Herudover ere vi udi den uforgribelige tanke, at end og til at blive paa denne maade ret informeret om landets tilstand skulde bemelte matrickels indrettelse vere aldelis nødvendig. Derom tør vi forsickre, at ved dens fuldfærdigelse skulde i Hans Majestets Rente-Cammer indkomme saa gode og dygtige underretninger om Jordegodset her, og anden landets almindelige tilstand, som der formoedentligen aldrig have veret til forne. Mens at dette verk icke gaar saa fort for sig, som mand gierne self ønskede, der om begiere vi udi dybeste ydmyghed at blive excuserede, og give skylden paa commissionens vitløftighed og landets ubeleilighed, som vi udi bemelte voris allerunderdanigste relation til Hans Majestet udførligen have forklaret.

De 500 Rdler, som de høie herrer til vores Subsistence herhid haver transmitteret, ere til os efter Sr. Knud Storms ordre rigtigen blefne betalte, som mine, Arne Magnussens, qviteringer, monne udvise. Vi sige for denne De høie Herrers omsorg og vigilance for os underdanig tack, fremdelis udi dybeste ydmyghed begierende, at saa fremt Hans Majestet allernaadigst vorder resolverendis, at vi næst kommende aar skulle begive os til Kiøbenhafn, De høie herrer da vilde behage paa samme maade os at transmittere 360 Rxdler, hvilke vi nødvendigen behøvendis vorder til at betale en og anden smaa gield, som vi forud seer inden den tid icke at kunde undgaa. Mens skulde Hans Majestet allernaadigst behage, at vi her i landet fremdelis skulde continuere med Commissionen, da er voris underdanige bøn, at De høie Herrer vilde giøre den anstalt, at den heele Summen, som vi efter Hans Majestets allernaadigste tilsaugn af d. 22. Maii 1702 allerunderdanigst have at vente for dette aar indtil Ste. Hans dag 1704, saa vel som de ongefer 100 Rdler, som vi allerunderdanigst formeene os at restere for det forgangne aar til næstafvigte Ste. Hans dag, maa os her ved Jordebogens Forpagteres fuldmægtig eller paa anden maade blive betalte, udi høigunstig henseende, at om mand trængte, saa ere her i landet ingen penge at bekomme til laans, ihvor stor lage mand og deraf vilde give, Reiserne derimod, og de der af dependerende omkostninger udkræve en hoben penge (helst efterdi her ingen smaa mynt er gangbar), naar mand ellers vil vere billig og betale det mand fortærer, hvortil Hans Majestets allernaadigste missive af dato 22. Maii 1702 (foruden den almindelige skyldighed, som hver en i dette fald burdte at obligere) os forbinder. Saa haver og velbaarne Hr. Ober-Secreterer Dose udi Hans Majestets nafn mundtlig forbøden mig Arne Magnussen at tage fri skyds, hvilket om vi ret eller icke observere, de høie herrer læt kand faa at vide, om der efter bliver spurt. Angaaende fri skyds er ellers her i landet en Sal. og høilofligst ihukommelse Kong Friderici Tertii forordning (hvis copie hermed følger), som ofte storligen er bleven misbrugt og i disse besværlige aaringer for almuen synis at vere moxen utaalelig. Landsfolkenes almindelige allerunderdanigste ønske er, at Hans Majestet samme forordning allernaadigst vilde behage at revocere, hvilket for landet (fornemmeligen for dette Guldbringe Syssel) var en stor lættelse, som dog efter voris uforgribelige meening beqvemmeligst kunde

skee paa den maade, at Indbyggerne dog blef forbunden til for rigtig betaling at skydse Hans Majestets Amtmand med sin bagage, naar hand i vitterlige Kongens ærende og sin bestillings forretninger reiste om i landet, eller til den ende nogen med sit pass (som kunde komme paa hans forsvar) udskickede, thi ellers kunde Amtmanden for landets ubeleiligheds skyld ofte icke komme fort, og det derover forsømmes, som icke burdte. I sine egne affaires kunde Amtmanden self forskaffe sig fodringskab, og Almuen icke dertil at nødis, hverken for betaling eller uden betaling, icke heller til at skydse nogen af de andre Kongelige betiente i landet i deris ordinaire embedes forretninger, saa som de alle eller fleeste ere boesidendis her, og i saa maade self have raad til heste og andet sligt reisefartøi. I extra-ordinaire dennem anbefalede Kongelige ærender kunde de nyde den samme ret som Amtmanden, nemlig for betaling, paa det tyngselen icke skulle allene ligge paa Almuen. Dette understaae vi os icke for Hans Kongelig Majestet at proponere, befryglende, at vi her udi skulde raisonnere formeget. Tør dog icke heller denne landets hastige fremtarf aldelis fortie. I det øfrige forlade os udi dybeste ydmyghed til de høie herrers godhed, at De det, som herudi af os imod intention kand vere forseet, høigunstigen vorder tilgivendis.

Hvad landets almindelige tilstand er angaaendis, da kand den forgangne vinter regnis ibland dem, som paa det hæftigste have trøkt landet, i det sneen uden ophør nedfaldt og siden continuerlig blef liggende paa marken og bedeckede den, undtagen udi nogle faa herrider nord i landet. Vinteren varede og saa længe ud paa foraaret, at mand sidst i Maio og først i Junio icke kunde komme over biergene paa anden maade end at sanke en hoben heste til at bryde igiennem sneen og giøre vei, i hvilken mand bag efter kunde gaa til fods. Herudover hørte høet op midt i den tid, som det mest behøvedis, qvæget der over mange stæder uddøde, og det, som er bleven tilbage, hår formedelst dets slette tilstand giort lidet gaun i denne sommer. I Ugen for Pintzdag indfaldt et forfærdeligt uvæer med frost og snee, som storligen ødelagde de unge lam. Samme tid kom der til landet drivendis den Grønlandske iis (hafiis kalde de her), som tildeckede vester- og norvest-kanten af landet og i saa maade formeenede folkene søen, som visseligen hafde i mængde døet af sult, hvis icke Guds barmhiertig haand samme

hafiis inden kort tid hafde igien taget fra landet. Med høebiergingen hâr det her søndenlands, norder- og vesterpaa i denne sommer seet ud paa det allersletteste, i det her siden medio Julii have været continuerlige regn, saa at folkene derudover vare fast blefne mistrøstige. Nu for 8 dage begyndte regnen at høre op, saa at mand siden den tid haver bierget høet, saa fordærvet som det var, allene det lader sig icke ansee at ville blive tilstræckelig vinterføde for qvæget, i hvor lidet der af er blevet til overs. Hvad fiskeriet er anlangende, da hâr det her søndenlands, og flere stæds, været flugs bedre end forleden aar, mens siden regnen begyndte, er fangsten til stor skade fordervet og ibland aldelis opraadnet. Hvad videre her fra kunde vere at berette, skal om 10 a 12 dage her fra egnen sendis til norderskibene, tillige med det, som vi efter den til os i aar allernaadigst ergangne Kongl. befaling allerunderdanigst agte at referere, da vi med det samme De høie herrer udi dybeste ydmyghed og vorder opvartendis. I midler tid recommendere vi os allerydmygst udi de høie Herrers gunst og forsvar, stædse, efter skyldighed, forblivende

De Høiædle velbaarne

A. M. S. P. J. W.

Hvalsnæs præstegaard
udi Guldbringe syssel
d. 1. 7bris 1703.

29. Udateret [1. sept. 1703?]. [Hvalsnes?]

[Arne Magnusson] til rentekamret. Brevskriveren overdrager dette Johan Buckholts egenhændige islandske jordebog.

Trykt efter A. M.s egenhændige koncept i AM. 440 fol. Udateret og uden underskrift; indlagt i nr. 28.

Høiædle, velbaarne, velædle og velbyrdige herrer!

Dennem hermed allerydmygst berettes, at som ieg forleden aar var reisefærdig fra Danmark[1], blef mig etstæds[2] foræret en gammel iordebog over alt det Kongelige Jordegods her i landet, som ieg siden hâr fornummet at vere skreven med Johan Buckholtz egen haand, hvilken Buchholt her i landet var Amtmand for 120 aar siden. Samme Jordebog er bedre og meget ordentligere end de, som ieg efter De Høie herrers ordre anammede

[1-2] Opr. skrevet »Kiøbenhafn« og »af en particulier (af en viss) goed ven«.

paa Hans Maj. Rente-Cammer, og kand mand see, at den og tilforn hâr hørt til Rentecammeret, paa hvad maade den og er kommen der fra. Som den nu paa den maade icke hører mig til med rette, saa giver ieg det tilkiende, paa det, om mig her i landet noget kunde til komme, den da her efter kunde kræves af mine arvinger. Jeg recommenderer mig allerydmygst til De høie herrer. Forbliv.

30. 13. september 1703. Utskaale (Útskálar).

Kommissærerne til kongen. Indberetning med overslag på Bessestad kirkes og Vidø klosters reparation samt bygning af et falkehus. Endv. om restancerne i Guldbringe syssel.

Trykt efter kopi i AM. 440 fol., sammenholdt med Arne Magnussons vedlagte, egenhændige udkast, hvis retskrivning følges. Ikke funden i rigsarkivet. Sml. resolutionsprotokol 1704, nr. 8.

Vedlagt er udkast til 3 bilag med specificerede overslag: 1. Arne Magnussons koncept til »Overslag paa hvis der behøves til Bessesteds kirkes reparation«, samt afskrift heraf, dat. Utskaale 12. sept. 1703, med kommissærernes egenhændige underskrift (Bekostningen anslås til 249 danske kroner), 2. A. M.s koncept til »Overslag paa hvis der behøves til Vidøe klosters og kirkes reparation« med en af skriverhånd tilføjet datering Utskaale 13. sept. 1703 og kommissærernes forbogstaver som underskrift (Bekostning 221 d. kr.), 3. A. M.s koncept til »Overslag paa hvis der behøves til falkehuuset paa Bessested« med en af skriverhånd tilføjet datering Utskaale 13. sept. 1703 og kommissærernes forbogstaver som underskrift (Bekostning 97 d. kr.). En del overslags-materiale er indlagt.

Stormægtigste Allernaadigste Arvekonge og Herre!

Vi have til Eders Majestets Rente-Cammer nyligen fremsendt en voris allerunderdanigste Relation af d. 30. Augusti sidstledne, hvor til os allerunderdanigst referere. Herved søge vi nu (saa vit os denne gang muëligt er) at efterkomme Eders Majestets allernaadigste befaling af dato Kiøbenhafn 18. Maii 1703. 1. Og hvad sig anbelanger det overslag, som vi allernaadigst anbefales at giøre over Bessesteds kirkes brøstfældigheder og reparations omkostninger, da følger det hermed Num. 1., saaledis som vi det efter nøieste overveielse have kundet concipere. Priisen paa timmeret er sat efter den af Eders Majestet forleden aar allernaadigst udgifne Iislandske taxt, og fisketalet (hvorpaa alting udi samme taxt regnis) anslaget i Danske Croner. som efter bemelte taxt gielde à 30 fiske. Alleniste have vi udi dette voris overslag maat lade staa utaxerede 20 tølfter Gullandske

deele, formedelst at det slags vare udi samme Iislandske taxt icke findis specificerede, icke heller her hos kiøbmændene ere at bekomme, med mindre de særdelis bestilles.

Vidøe-Closter angaaende, da have vi i sidstledne Augusto det paa ny ladet ved 4 mænd besigtige, og overslag giøre, hvad til dets brøstfældigheders reparation skulde behøves. Samme forretning kunde vi denne gang icke faa stunder at translatere i Dansk, mens allene for tidens korthed skyld der af maa extrahere de behøvende sorter og dennem efter høiestbemelte Eders Majestets befaling anslaa i penge, tillige med hvis videre til samme closters bygnings reparation uforbigængeligen udkræves, hvilket alt, saa vit vi kunde eftertænke, udi hosfølgende overslag Num. 2. optegnet findes.

Her forefalder allerunderdanigst at berette, hvorledis de falker, som til Eders Majestets tieniste aarligen fanges her i landet, paa Eders Majest. gaard Bessested forvares (fra den tid de paa bemelte Bessested leveres, indtil de blive indskibede) udi 3 meget brøstfældige hytter, saa got som uden tag, hvorom falconnieren Willum von der Bieschen med os haver talt og sig storligen beklaget, at samme falker var (som og øiensynligt er) udi største fare, hvergang der indfalt store regn eller sterk blæst. Disligeste at hand, imidlertid hand her i landet sig opholder, intet andet logement hafde end et ganske forfalden loft, hvorpaa hand sig og sit tøi icke kunde befrie for regn, blæst eller støb af marken. Saa have vi da med bemelte falconnier overlagt, at til samme falker skulle behøves et huus 34 Iislands alne langt og 6 alne breedt, hvoraf de 30 alne skulle tiene til falkernis logering og de øfrige 4 alne til et lille Cammer til falconnierens seng og reisetøi. Og kunde samme falkehuus staa paa det stæd, som nu staar den største af de hytter, hvorinde falkerne nu forvares, og mand i saa maade af dens vegge og timmer have nogen hielp. Det øfrige, som til dette falkehuuses bygning skulle behøves, have vi i 4 ærlige mænds nærverelse optegnet, og i penge anslaget, saa som det paa hosfølgende specification Num. 3. allerunderdanigst forestilles. Herforuden behøver slagterhuuset (ɔ: en hytte, hvor kiødet til falkerne hackes og de syge falker indsættes) nødvendigen en reparation, som paa samme specification Num. 3. ligeledis antegnet og udi penge anslagen findis. Vi formeene denne Falkehuusernis brøstfeldighed at vere af conseqvence og letteligen at kunde foraarsage Eders Majest.

større skade end reparationen kand vere værd, og for den aarsage tør vi icke gaa forbi det til Eders Majestet io før io heller allerunderdanigst at referere.

Hvad ellers disse trende specificationer overalt angaar, da er derforuden at giøre facit paa nogle omkostninger, som kunde anvendes paa at føre forskrefne materialier fra haunerne, hvor de bliver kiøbte, hiem til Bessested og Vidøe-Closter, hvilke omkostninger vi icke have kundet sette for noget vist, efterdi vi icke kunde vide, hvor samme materialier skulde kiøbes, eller paa hvad haun hver for sig, eller og de beste af hvert slag, kunde vere at bekomme. Og hvad de forskrefne Gullands deele angaar, da ere de (som før er meldt) icke at bekomme her i landet, saa at, om Eders Majestet vil have dennem (som nødvendigt synis) anvendte paa Bessesteds Kirkes reparation, saa lader det sig ansee, at de da expres dertil maa indkiøbes i Danmark og i de paa Holmen eller Haunefiord destinerede skibe, saasom de nærmeste ved Bessested, indskibes. De andre materialier angaaende, som udi den af Eders Majestet allernaadigst udgifne Iislandske taxt specificeres og vi derefter have anslaget udi penge, frøgte vi ligeledis icke at skulde vere paa en studs at bekomme i saa stor mængde ved de næstliggende haune, omendskiøndt pengene til deris betaling vare i parat, med mindre kiøbmændene om deris anskaffelse i tide blef atvarede, og om de nu endeligen skulde vere at bekomme, saa var det uvist, om alle disse sorter vare af den godhed, som de burdte (thi timmeret, som her findis paa endeel haune, er heel slet og ringe). Saa er da voris uforgribelige tanke, at disse udi forbemelte trende specificationer anførte sorter med mindre omkostning og større visshed kunde bestilles sønden paa Norge, og siden til deris indførsel i landet befragtes et rom i Holmens, Haunefiords eller Kieblevigs skibe, hvortil samme skibers befragtere præsumeris at monne lade dem finde villige, efterdi i disse skibe, naar de gaa her hid til landet, gierne findes en hoben rom leddig, som paa denne maade icke foer frugtesløs.

2. Angaaende de 600 Rixdlers distribution, som Eders Majestet af høipriselig Kongelig naade for 2 aar siden haver efterlat Eders Majestets fattige bønder her i landet, kunde vi denne gang intet udførligere berette, end forleden aar skeet er. Tilkommendis aar formoede vi derom at kunde give en fuldkommen allerunderdanigste relation, saasom vi nu ere over at samle

matrickelen her i Guldbringe syssel og ved den leilighed efter allerunderdanigste pligt stædse erindre det, som Eders Majestet os om denne sag allernaadigst baver befalet. Vi have og fundet nogle smaa mangeler udi den restantz, som Eders Majestets Jordebogs forpagtere anno 1701 qvitede med bønderne for forskrefne 600 Rixdler, hvilke tillige med hvis andet vi om samme 600 Rixdler fremdelis vorde observerendis, at aare allerunderdanigst skal fremvises. Hvad bemelte forpagteres for anno 1702 tilstaaende restantz hos bønderne anbelanger, da er den os først den 10. Septembris sidst afvigte af deris fuldmægtig her bleven leveret, hvorudover vi allerunderdanigst forhaabe allernaadigst at blive undskyldte hos Eders Majestet, om vi icke denne gang kunde efterkomme det, som Eders Majestet udi høiestbemelte til os i aar ergangne missive om denne restantz allernaadigst haver befalet. Vi ere nu og, som forbemelt er, begrebne paa det stæd, hvor vi dag efter dag skulle indhænte de underretninger, som til samme Eders Majestets befalings fyldistgiørelse nødvendige ere. Det allene kand vi for denne gang allerunderdanigst berette om samme restantz, at vi til dato icke kunde erfare, at forpagternis da værende fuldmægtig med nogen flittighed haver exigeret af bønderne det de anno 1701 og 1702 burdte at betale til forpagterne, hvilket om af hannem retteligen hafde været forrettet, da hafde visseligen deris restantzer icke blevet saa store, som de nu sees at vere. Hvis videre om samme restantz, efter Eders Majestets allernaadigste ordre, kand vere støckviis at observere, skal saavit vi kand komme i erfaring om, tilkommendis aar allerunderdanigst vorde refereret af os, som i det øfrige ere og til voris død forblive

Eders Kongl. Majestets
Voris Allernaadigste Arveherris.

Utskaale paa Rosmhvalenæs
udi Guldbringe syssel d.
13. 7bris 1703.

31. 13. september 1703. Utskaale.

Kommissærerne til rentekamret. Følgeskrivelse til indberetningen af samme dato.

Trykt efter original i rigsarkivet (Dokumenter ang. den isl. handel, jordebogsafgifterne, kommissionen af 1702 etc.). Skr. af Arne Magnusson, med kommissærernes egenhændige underskrift.

Høi ædle og vel baarne, velædle og velbyrdige Herrer!

Nærverende allerunderdanigste relation til Hans Kongl. Majestet affærdige vi udi største hast, efterdi skibet, som den skal med sendis, nu er under segl; vi bede derfore allerydmygst, at de høie Herrer vilde have den godhed for os at interpretere alting til det beste og i det øfrige icke fortørnis over denne altfor hastige skrivelse, hvor med de for denne gang opvartes af

Deris allerydmygste, lydigste tienere

Arnas Magnussen. Povel Jonsson Widalin.

Utskaale d. 13. 7bris 1703.

32. 15. september 1703. Utskaale.

Kommissærerne til kongen. Indberetning som svar på kgl. missive af 18. maj. Om Bessestad og Vidø er allerede forestillet. Redegør for Kirkebæ klosters tilstand og lagmand Gottrups reisegodtgørelse.

Trykt efter koncept med skriverhånd i AM. 440, fol. Ikke funden i rigsarkivet. Referat i resolutionsprokotokollen 1704, nr. 9. Indlagt er Arne Magnussons egenhændige »Extract af de 5 Sysselmænds forretning angaaende Kirkebai-Closter og dets iorders tilstand«, af samme dato, underskrevet med kommissærernes forbogstaver, og A. M.s skematiske oversigt »Angaaende Sysselmændenis forretning om Kirkebai-Closter«. Konceptet er af A. M. påtegnet »1703. 15. 7br.«

Stormægtigste Allernaadigste Arve-Konge og Herre.

Til Eders Kongl. Majestets Rente-Cammer have vi udi indeværende maanet fremsendt tvende allerunderdanigste relationer, den første af den 30. augusti og den anden af den 13. septembris. Udi denne sidste have vi af yderste flid søgt at efterkomme det, som Eders Majestet udi den til os i aar af den 18. maii ergangne missives første post angaaende 1. overslag over Bessesteds kirkes og Vidøe-Closters reparation allernaadigst haver befalet, forhaabende allerunderdanigst, at saa fremt noget udi samme overslag skulde med tiden erfares at vere forseet (som vi dog allerunderdanigst formeene icke at skulle vere af nogen synderlig vigtighed), Eders Majestet da allernaadigst vil behage det samme at tilregne voris menniskelighed og icke voris utroeskab.

2. Paa den anden post udi høiestbemelte Eders Majestets allernaadigste missive have vi os i ligemaade, saa vit det i denne tid skee kunde, allerunderdanigst erklæret.

3. Hvad den tredie post, om Kirkebai-Closter, angaar, da have vi paa nest afvigte landzting (som indfalder midt i julio) efter Eders Majestets allernaadigste befaling udnæfnet 5 sysselmænd (nemlig Jon Eyolfsen, sysselmand udi Guldbringe- og Kiosersysseler, Olaf Einersen og Isleif Einersen, sysselmænd i Skaftefells syssel, Vigfus Hannesson, sysselmand i Arness syssel, og Haagen Hannesson, sysselmand i Rangaarvalle syssel), som bemelte closter og dets underliggende jorder skulle tage i øiesiun og den dennem paakomne skade nøie eftersee. Samme sysselmænd have over bemelte closters og dets jorders nærverende tilstand forfattet et instrument, hvilket, som det icke kom os i hænder (kunde og icke komme) førend sidst i næstforgangne augusto [den 24. eller 25. *A. M.s egenhændige tilføjelse*], saa have vi, for andre forretningers skyld, ickc faaet stunder til at oversette det ord fra ord i dansk og derfore tilnødes allerunderdanigst at begiere, at Eders Majestet allernaadigst vil give os tid med samme translation til næstkommende aar, da den i sin rette form allerunderdanigst skal fremkomme. Imidlertid, paa det ved samme translations udeblivelse icke skulle fattes den oplysning, som Eders Majestet os allernaadigst haver befalet at forskaffe, da have vi i denne hast foretaget at giøre en extract af bemelte sysselmænds forretning, hvilken hermed allerunderdanigst fremsendes, og ere der indførte de fornemste essentialia, som i forskrefne forretning ere at finde. Hvad ellers forretningen i sig self angaar, da kand af bemelte extract sees, at proportionen i den ny taxerings forslag icke er altid paa det beste observeret, i det øfrige en deel af jorderne saa høit satte, at mand icke uden aarsage kand tvile paa, om den leie længe skulle kunde have bestand, hvilket de dog, uden tvil, have giort i tanke at vere (som skyldigt er) paa Eders Kongl. Majestets profit, saa meget som skee kunde.

Til bemelte sysselmænds forretnings extract have vi, til Eders Majestets desto beqvemeligere allernaadigste eftersiun, føiet differencen paa de gamle og ny forslagne landskylder, anslagen udi penge, item differencen paa det gamle leieqviellers tal og det, som forskrefne sysselmænd have eragtet nu at vere taaleligt, med videre, som vi allerunderdanigst have tænkt at kunde tiene til denne sags oplysning. Og kand saa Eders Majestet heraf allernaadigst see, hvor høit de heele forskrefne closters landskylder og leier have bedraget dennem udi penge, hvor

meget efter sysselmændernes forslag mistes, hvor stor afgift Eders Majestet af samme closter haft haver, og hvor meget af benæfnte indkomst er kommet i forpagternes deel, da jordene vare ufordærvede, hvor hos allernaadigst er at fornemme, at den største deel af Eders Majestets jordegodz her i landet (saa vel clostere som ombudsiorder) ere paa den maade bortforpagtede, at forpagterne betale til Eders Majestet, som viss afgift udi specie penge, ongefer halfdeelen af den summa, som forlæningernes landskylder og leier importere. Den halve deel (sommestæder lidet meere, sommestæder mindre) hiemfalder samme closter- og ombuds-forpaglere, og det i henseende at de 1° tage paa dem alle restantzerne og derfore ingen afkortning nyde, 2° holde bygningerne ved lige paa jordegodset uden nogen vederlaug, 3° staae for alle leieqvillerne og closternes qvæg og af deris eget got giøre bonden de mangeler, som derpaa kunde falde, 4° have umage med at oversætte i specie penge den deel af opbørselerne, som de skulle betale til Eders Majestet, og den til Eders Majestets gaard Bessested at henføre, 5° betale nogle smaa udgifter til closternis præster, degnen, landstingsskriveren etc. Vi indstille alt dette til Eders Kongl. Majestets allernaadigste resolution, allerunderdanigst herhos erindrende, at saafremt Eders Majestet paa forskrefne closter-forpagteris (Poul Amundsens og Thorder Thorlefsens) allerunderdanigste anmodning om afslag, samt sysselmændenis forretning, udi naade skulde vorde reflecterendes, da ville nødvendigen behøves en allernaadigste ordre, hvorledes handles skulle med de qvieller, som icke kunde faa plats paa closteriorderne (efter forretningen ere de $59^1/_2$) samt det overflødige qvæg, som closteret, formedelst den derpaa komne skade, nu icke kand underholde, hvilket og derforuden synes icke at vere der til nogen nøtte, mens alleene til dens tyngsel og forsvar, som closterforpagtningen haver ihænde. Voris uforgribelige, allerunderdanigste tanke er, at samme overflødige qvæg og qvieller skulle selges og af closterforpagterne giøres i penge, som efter Eders Majestets allernaadigste disposition et stæds til Eders Majestets tieniste siden kunde anvendes.

4. Den fierde post af Eders Majestets allernaadigste missive have vi biskopen paa Holum Mag. Biörn Thorlefsen paa sidstholdne landsting communiceret.

5. Hvad Eders Majestet udi høiestbemelte allernaadigste missives 5. post, angaaende laugmand Lauritz Gotrups fortærings-

regenskab, allernaadigst haver befalet, have vi paa forskrefne landsting bemelte laugmand communiceret og samme regenskab af hannem esket. Det er til dato icke os til hænde kommet, formodes dog at komme engang i vinter, hvis icke ermeldte laugmand (som en deel meene) allerede haver af almuen meer opbaaret, end hand sig ved hans regenskabs revision kunde synes at have at vente. I hvordan derom er beskaffet, da haver høiestbemelte Eders Majestets ordre hnsvalet mangen en af den gemeene mand, som med laugmændenis forrige procedere vare misnøiede og nu icke uden aarsag frøgtede for at miste sit, uden at faae at vide, enten det var tilsat i landets ærender og til landets gaun, eller og henvent paa laugmandens personelles dépenser, og til hans og hans families privat nøtte. Vi skulle fremdeles udi denne og alle andre os anbefalede forretninger stricté efterleve de til os allernaadigst ergangne befalinger, og i alting udvise, at vi efter allerunderdanigste skyldighed ere og forblive

Eders Kongl. Majestets

Utskaale i Guldbringe syssel
15. septembris 1703.

33. 18. september 1703. Utskaale.

Kommissærerne til kongen. Indberetning om de af lagmand Gottrup fremtvungne attester fra 8 bønder i Hunavatns syssel. Endvidere om skansen på Bessastad, om en af en rømningsmand bortsolgt gård i Borgarfjord syssel, om Krísuvík svovlminer.

Trykt efter Arne Magnussons egenhændige koncept i AM. 440 fol., sammenholdt med en kopi med skriverhånd sammesteds. Ikke funden i rigsarkivet.

Ved reskript af $^{13}/_{5}$ 1704 beordredes amtmand Müller til at appellere dommen over de 8 bønder, uden nogen omkostning for dem (Lovsml. for Island I, 602—3) og ved reskript af $^{24}/_{3}$ 1705 til at lade lovrettemændene udnævne efter Norske lov (Lovsml. for Isl. I, 621); ved reskript af samme dato beordredes kommissærerne til som meddomsmænd i overretten at dømme i samme sag (Lovsml. for Isl. I, 621—22). Sml. referat af indberetningen i rigsarkivets supplik-protokol 1704, N. 542, med vedføjet uddrag af amtmand M.s supplik af febr. 1705.

Stormægtigste Allernaadigste Arve konge og Herre!

Udi trende allerunderdanigste relationer til Eders Kongl. Majestet (som vi i aar til Eders Majestets Rente-Cammer allerunderdanigst have fremsendt) formeene vi efter tidens leilighed at have fyldistgiort Eders Majestets Allernaadigste missive af dato Kiøbenhafn d. [18: *åben plads for dato*] Maii udi inde-

værende aar 1703. Af denne voris fierde allerunderdanigste (som og i aar bliver den sidste) ville Eders Majestet allernaadigst behage at fornemme, hvorledis her i landet en tid lang haver veret og er endnu den misbrug, at mange aldelis uden aarsage, nogle formedelst løse folkes umærkelig eftertale, andre til at stoppe munden paa almuen, som de kunde frøgte engang at vilde eller skulle tale eller vidne noget imod dem, have self opsat eller af andre ladet opsætte attester om deris egne personer, som gierne gaar der ud paa, at de testerende icke vide om dennem andet end got og berømmeligt. Ere saa med samme opsatte attester gaaen til tinge eller anden forsamling, med begiering, at almuen, mand efter mand, dennem ville approbere og underskrive. Almuen tager gemeenligen her i mod og bejaer attesterne, sommetids fordi de i sig self ere sandfærdige (om end skiønt proceduren er urimelig og uefterretlig), sommetids formedelst de ingen formand have og isaamaade hver for sig befrøgte at vere den første i at nægte underskriften og dermed at offendere den anden, som attesterne begierer. Kunde og velmueligt vere exempler, at den, som attesterne forlangede, hafde til forn subordineret nogle, 3 a 4, som attesterne først skulle verificere og dermed bane de andre veien.

1. Efter berørte maade haver laugmanden over Norder- og Vester-Iisland, Lauritz Christiansen Gotrup i næstforgangne foraar 1703 til alle tingene i Hunevats Syssel ved herridsdommeren Sigurd Einersen (Laumanden er self Sysselmand i benefnte Syssel og holder denne vice-dommere til at administrere retten og opberge intraderne) af samme syssels almue esket en Attest, efter den form, som hand self foreskrevet hafde og bemelte sin vicedommere medgivet. Indholden er 1. Om hand hâr brugt uloulig aager, da hand til almuen haver solt fisk, smør, meel og anden ædende vare; 2. Om hand hâr tvunget nogen i mod deris villie til at antage tillige med disse ædende vare tobak, brændevin og andre slige unødvendige ting; 3. Om hand haver solt hans brendevin eller tobak dyrere end hans formænd (skal vel vere at forstaa om den forige laugmand Thorlef Cortsen, som i lige maade boede paa Thingøre-Closter og flittig negotierede med tobak og brændevin); 4. Hvorledis hans omgængelse og embedes forretninger have været. — Herpaa gaf almuen til tingene deres svar, som benefnte vice-dommere Sigurd Einersen paa hvert stæd i tingprotocollen indførte. Meeningen er, at de paa de 3 første

poster svare med Nei og undskylde laugmanden for alle forberørte ting, og hvad den 4de post angaar, da berømme de høiligen laugmandens gode levnet og omgængelse, samt hans embedes forretninger, og det saa vitløftigen, at mand let kand slutte det, som om denne 4de post er indført i attesterne, ikke at vere almuens stiil, mens snarere af en anden (kandske vice-dommeren) opsat, efter de regler, som mand i bøger finder optegnede for dem, der ville vere og holdes for gudfrygtige, fromme mænd og fuldkommene ustraffelige øfrigheds personer.

Dette haver, som sagt er, den største deel af almuen i forskrefne Hunevats-syssel, hver paa sin maade, attesteret. Endeligen vare der 8 bønder, som separerede dem fra de andre og veigrede sig ved at underskrive forskrefne attester. Dennem stæfnede strax laugmanden til tinge for benefnte vice-dommere til at producere der de aarsager, hvorfore de fremfor andre hafde forhalet at give hannem attest efter hans spørsmaal, settende i rette (saa lyder stævningen), om de icke ere pligtige at give hannem en attest angaaende forberørte hans spørsmaal, enten med eller i mod, og da (om de icke ville vidne med hannem) at producere Der strax for den ret loulige bevisligheder (at forstaa om hans contraire forhold i en eller fleere af posterne). Hviss de det icke kunde giøre, saa giver hand dem for samme deris tergiversation i at udgive attesterne en fuldkommen sag, sigende der hos i stæfningen, at de hermed have vanæret hans person og givet andre stor forargelse. Herpaa kom sagen til tinge, hvor de fleeste af bønderne svarede, at aarsagen, hvorfore de icke med resten af almuen hafde samme attester strax bejaet, var, at de i saadane hast icke begreeb de dennem forelagde laugmandens propositioner og derfore icke kunde saa fage svare der til. Een deel sagde der hos, at de icke viste, af hvad aarsage laugmanden slige attester fordrede. Endeligen blef Dommen, at de var og hafde været skyldige til at sige Strax enten ia eller nei til laugmandens spørgsmaal og derfore burdte for den hannem forvoldte omkostning at betale 7 Rxdler og dennem levere hiem til laugmanden inden Ste. Michaelis førstkommende. Hvad den affront angick, som laugmanden syntes her ved at vere skeet, da efterdi mand ingen udtydelig lou derom fant, mens ansaa dog denne tergiversation for ubillig, besønderligen imod saa høi en bestillings person og dette lands høieste øfrighed (disse ere slut[n]ingens formalier), saa blef det henvist

til landztinget, hvor høit de her fore skulle ansees. Herpaa gave forskrefne 8 bønder, der strax paa stædet, deris attester, ongefer af den samme indhold som de andre udgivet hafde, og det med vilie og utvungen, som udi samme deris attester formeldis. Som den til landztinget henviste post i sidst holdene laugrette, nu i nestafvigte Julio, blef produceret, faldt der saaledis afsigt, At slig opsætsighed i mod sin øfrighed burdte aldelis icke at taales uden straff og correction, saa vel af den geistlige øfrighed for Christelig kierlighed skyld, som med nogen mulct til fattige indensogns-vanføre, hvorfore og de anklagede bleve tilfundene at betale en viss pengestraff, som vice-dommeren med gode mænds raad dennem efter deris formue skulle paalegge, og i det øfrige de skyldige for gifne ont exempel ydmygeligen at søge forliig og forladelse hos bemelte laugmand.

Over denne process besverge nu bønderne, som sagen angaar, dennem storligen og have, een deel skriftligen, en deel mundligen, begiert af os, at vi al sagens omstendighed Eders Majestet allerunderdanigst vilde foredrage, hvorfore vi os icke have tort undslaa og derfore contestere, at dette ovenskrefne er en rigtig og fuldkommen extract af de i sagen passerede documenter, som vi for Eders Majestet fremdelis ville bekiente vere.

Hvad ellers disse attester angaar, da er os ubekient, af hvad aarsage laugmanden med saa stor alvorlighed dennem haver villet søge, med mindre det kunde vere til at forsickre sig om almuens stillhed i fremtiden, om vi der i egnen hos hannem, som andre stæder, engang vilde informere os om tilstanden i en eller anden maade. Thi om hand (som foregives) skulle have tænkt samme attester i sin tid at bruge til at igiendrive det, som hannem for nogen tid siden af eendeel skal vere forekastet angaaende tobaks og brændevins handel og anden slig kiøbmandskab, da kunde lætteligen giettes, at de vedkommende ufeilbarligen vilde excipere, at hverken de eller nogen paa deris vegne hafde været til stæde, hvor disse attester toges.

Bøndernis sag i sig self angaaende, da findis aldelis intet i den Iislandske lou, hvor efter de for slige attesters ophold, eller og platte nægtelse, kunde komme i straff, hvilket og herridseller vice-dommeren og hans meddomsmænd self saa got som bekient have. Om vidner staar ellers i Kiøbebalkens 13. Cap. og Mandhelgebalkens 10. Cap. og fleere stæder i loubogen, at mand er pligtig at vidne, naar hans attest louligen fordris, om

en haandsgierning, hvor hand hâr været hos, eller om ord eller Contract, som ere passerede i hans nærverelse. Af bemelte Mandhelgebalkens 10. Cap. seis og klarligen, at mand icke falder i straff, før end hand, til tinge louligen stævnet, negter at vidne om det, som hand haver seet eller hørt, og efter louen bør om at vidnes, saaat her i landet ingen lou er om vidner, som skulde stride imod de høiloflige Danske og Norske loue. Er det saa, som mældt er, uden lovens fundament, at herridsdommeren (laugmandens vicedommere) haver tilfundet disse bønder at betale omkostning, for det de icke straxen, ubetænkt sag, vilde angive deris naune ibland den anden almue, som uden at betænke dem strax undertegnede det dennem blef forelagt. Kand og icke nogenstæds af den Iislandske lou sees, at dens author (Kong Magnus, som døde 1280) skulde have giort facit paa slige sældsomme attesters indsamling. Ydermeere siger Kiøbebalkens 13. Cap., at den, som behøver vidner, skal holde dennem al kost, saa at disse bønder, i stæden for at erstatte laugmanden hans omkostning, burdte af hannem at have reparation for deris tidspilde den stund de vare paa tinget, og det endda, om deris vidne hafde været nødvendigt, og conseqventer nu meget meere, da det efter voris allerunderdanigste formeening icke saaledis var. Der ere herforuden i herridstings acterne en og andre circonstancer, som icke skulde vel accordere med louen, om de nøie bleve examinerede. Mens som de icke egentligen angaa hovetsagen og den derpaa fuldte domsslutning, saa tør vi icke dermed opholde Eders Majestet.

Hvad sig landstings slutningen anbelanger, da er den efter voris allerunderdanigste formeening icke mindre betænkelig end herrids dommen, idet 1. Laugmanden Gotrup, som var sagsøger, sad self i retten, imens sagen blef dømt, og i saa maade enten self dømte i sin egen sag eller i det ringeste (som og er troligre) med sin nærverelse og der af dependerende auctoritet understøttede sagen, da derimod de enfoldige bønder ingen talsmand eller procurator hafde; 2. Kaldis bøndernis betænkende eller ophold i at undertegne attesterne opsætsighed, og dømmis at vere utaalelig, uden at sige derhos, efter hvad fundament den kand saa kaldes, og efter hvad lou den icke bør at taales: 3. Synis laugrettismændene (verdslige dommere) med den eene laugmand Sigurd Biørnsen (saa fremt laumand Gotrup, som presumeres, icke hâr dømt i hans egen sag) enten at dømme

disse bønder til at udstaa kirkens disciplin og aabenbare skrift eller og med deris afsigt at ville obligere den geistlige øfrighed til at antage sagen, naar de den slap, og endeligen drage disse bønder under forberørte kirkens disciplin, thi foruden det seeis icke, paa hvad maade den benæfnte geistlige øfrighed dennem kunde straffe og corrigere; 4. Dømmes disse bønder i mulct til indensogns fattige. Efter hvad lou, tales intet om; 5. Beordres vice-dommeren i Hunevatsthing til at benæfne mulcten efter hvers formue, Den samme som nyligen udi herridstings acterne hafde tilstaaet, at hand ingen udtydelig lou viste, hvor efter denne sag kunde rettes, og i saa maade til laugrætten henvist, hvorhøit disse bønder skulle ansees; 6. Tilfindes bønderne at afbede hos laugmanden dette af dennem gifne onde exempel, da de dog hannem intet ont exempel gifvet hafde, mens allene (som pretenderedis) uret giort, som de nu, efter dommen, herforuden skulde med pengestraff og, uden tvil, aabenbare skriftemaal afsone.

Efter saa befunden sag og bøndernis indstændig klage have vi ald dessen beskaffenhed communiceret Eders Majestets Amtmand her paa stædet før hans afreise og paa bemelte bønders vegne søgt hans assistence, paa det disse forsvarsløse mennisker icke skulle til deris total ruin med exsecution overiles, inden sagen Eders Majestet allerunderdanigst kunde vorde foredragen, hvorpaa hand og exsecutionen til videre haver suspenderet, som Eders Majestet af hos følgende document allernaadigst vilde behage at fornemme.

Saa beroer det nu allene paa Eders Majestets allernaadigste behag, hvorledis udi forskrefne sag fremdelis skal procederes, og om disse bønder skulle have nogen reparation eller icke, og om, da paa hvad maade. Voris allerunderdanigste uforgribelige tanker ere, at saa fremt de ingen videre assistence skulle faae imod laugmandens myndighed og nidkierhed for at vinde sin sag, da ville uden tvil deris og andre lige condition undergifnes vilkaar her i landet der ved icke lidet forringes, i det ingen fremdelis skulde lætteligen vove sig til at klage over noget saadant, som dennem kunde hænde at overkomme, mens heller lide det meste de kunde udstaa. Hvad bønderne i Hunevats syssel ellers almindeligen angaar, da er deris condition i disse tider noget anderledis end de fleste andre bønders i landet, i det laugmand Gotrup der samme stæds residerer og forvalter

det derinde situerede Thingøre-Closter med dets underliggende iorder, item endnu andre ombudsiorder (kaldede Vatsdals iorder) inden samme Syssel beliggende; herforuden er hand stædets Sysselmand og derfore holder en vice-dommere, hvilken, som før er mældet, paa hans vegne retten administrerer og opbørselerne inddriver. Endeligen er hand stædets laugmand, saa at, naar en af bønderne for en eller anden sag skulle tiltales, da skal det skee for forskrefne hans vice-dommere, og naar den da kunde synes at vere fornermet, da er laugmanden self den, som hans egen vicedommeris afsigter skal revidere og paakiende.

2. Om den aldelis forfaldene Skantze hos Bessested skal vi næstkommende aar allerunderdanigst indkomme med en fuldkommen relation; for denne gang eragte vi fornøden allerunderdanigst at berette, at paa samme Skantzes ruiner endnu ligge 6 iernstycker uden raperter, som formeenis at vere 6-punderter og synis at vere uskaddede, undtagen at eendeel der af ved smaadrenge eller andre vanartige folk ere opfyldte med smaa steene. Vi kunde icke see, at samme Skantze skulle meritere at repareris og fremdelis ved lige holdes paa dette stæd, hvorudover disse 6 støcker, efter voris uforgribelige meening, der ingen nøtte skaffe, mens beder kunde tiene i Danmark, og til den ende (om Eders Majestet saa behagede) uden stor omkostning indskibes i Haunefiords eller Holmens skibe, tillige med de 167 styck kugler, som endnu ere i behold paa Bessested af de 200 ongefer, som for 30 aar (da skantzen først blef bygt) foregives at vere leverede til skantzen med støckerne. Saa ere og endnu paa Bessested 6 mousquette-røer, som (om de ellers due noget) der i lige maade til ingen nøtte forvares. Hvad det øfrige mousqueterie anbelanger, item 30 kaarder og andet, som i førstningen skal have fuldt med skantzen og nu berettes at vere ødelagt og en stor deel bortstaalen siden anno 1685, derom skulle vi næstkommendis aar forskaffe en udførlig dygtig relation.

3. Udi Borgerfiord-Syssel hâr i næstforgangne vinter et qvindfolk myrdt hendis barn og er derfore paa sidstafvigte landsting bleven rettet. Barnefaderen, efterat hand allereede i bland folk var bleven suspect om medvideri i sagen, rømte endelig, og forhen (som berettes) solte et stycke gaard, hand eiede, for penge til en af hans slægt, som, formoedentligen, kunde giette, at gaarden i fremtiden ellers vilde henfalde til Eders Majestet. Vi vide vel voris allerunderdanigste skyldighed til at inqvirere om denne

sag med videre, som deraf formoedentligen kunde dependere, mens som den os allernaadigst anbefalede Commissions vitløftighed icke tilstæder, at vi alt for længe skulde opholdes paa hvert stæd, og det lader sig ansee, at mand icke lætteligen skulde kunde til nøie blive informeret om alt det, som udi samme rømnings-sag er passeret, uden ved nogle tings holdelse og vitløftige interrogatorier, saa er voris allerunderdanigste forslag, at Eders Majestets Amtmand (som herforuden paa bemelte sag ufeilbarligen reflecterer) maatte befales at denominere til samme inqvisitions forretning en forstandig Sysselmand eller en anden dygtig mand, som landsloven og processernis maade her var velbekiendt, saa vilde vi (om Eders Majestet allernaadigst saaledis behagede at befale) med samme inqvisiteur conferere og hannem voris betænkende om sagen og dens fortsættelse meddeele.

4. Hos Kriseviig i Gulbringe syssel er et Svouelnam, hvor, hen ved anno 1669, er bleven opgravet en hoben svovel. Nu nyligen anno 1700 og 1701 have de omliggende bønder paa ny der begynt at grave og deraf opført hen ved 80 tønder svovel, som de paa Grindevigs haun siden have solt. Vi have, ved voris nærverelse der i egnen, angaaende samme svovelnam optegnet alt hvis vi der om kunde fornemme, hvilket som vi denne gang formedelst andre forretninger icke kunde føre i orden, saa maa vi med videre relation der om forbie til næstkommendis aar, da vi dermed allerunderdanigst skulle fremkomme og derved, som ved alle andre leiligheder, udvise, at vi stædse ere

Eders Kongl. Majestets, Voris allernaadigste herres

Allerunderdanigste tro tienere

A. M. S. P. I. S.

Utskaale i Guldbringe-Syssel
d. 18. 7bris 1703.

Nogen udførligere relation om svovlet kendes ikke, derimod findes i AM. 441, fol. følgende udaterede, egenhændige optegnelse af Arne Magnusson, der måske er udkast til en sådan:

Hos Krisevig i Grindevig er Svofvelnam hos og rundt om kring nogen hvære (sydheedt vand), og er det meget besværligt at tage op, formedelst faren af det sydende vand. I bland dette Svofvel er en hoben leer (moor), dog icke meer end saa, at to tønder raat svofvel giør en, naar de blive vel udtoede i vand. Det er og saa tungt, før end det bliver udtoet, at man kand icke vel føre paa en hest meer end en $^1/_2$ tønde paa begge sider af kløfsadelen (α), hvoraf mand kand slutte at det maa vere temmelig rigt. Bønderne i Grindevig

meene, at naar dette svovel blivet(!) gravet, da vaagser det saa til igien, at mand om 7 eller 8 aar kand i de samme gruber, og det snart saa rigeligen som tilforne, opgrave paa ny. Udi disse nam hâr der en, ved nafn Gisle Magnussøn, ladet opgrave svovel for ongefer 34 aar siden (hen ved 1669) og det solt til en Hollænder, som lagde sig ved Herdisarvig og befragtede skibet (som skal have været ickun lidet) med svovel. Siden den tid har gruben hvilet til anno 1700. Bønderne i Grindevig fortelle, at en mand, i hvor flittig hand er, kand icke grave meer om dagen end en $^1/_2$ tønde, og kand de icke gierne faa folk der til formedelst foromrørte farlighed.

Anno 1700 hâr bonden paa Krisevig, Sigvalde Biarnesön, opgravet der 4 tønder svovel og dennem solt udi Grindevigs hafn til Underkiøbmanden Rasmus Krog. Og dette er skeet alle uadspurt. Aaret der efter hâr samme Sigvalde ført til Grindevigs hafn og der solt 24 tønder à 45 fiske. Samme aar foretoge de andre Grindevigs indbyggere at opgrave der svovel, alle uadspurt, hvorover bonden, bemelte Sigvalde, sig lod forlyde, at hand icke vilde tilstæde dem græset paa hans iord, eller at de for intet skulle træde grunden der. Samme aar 1701 kom Runolf paa Starnes til Krysevig med 6 heste, committeret af Anders Stub, Kiøbmand paa Baassand, til at grave der efter svofvel (for betaling). Hand bragte med sig bemelte Stubs skriftlig recommendation til bonden, at hand i midlertid skulde icke formeene hâm græset der, hvilket og skeede. Saa grof Runolf der, og bragte med 3 tønder, som hand for betaling til Kiøbmanden extraderede (NB. Grindevigs og Bossands hauner ere under en reeder, som og var en i Jordebogens forpagtning). Samme aar 1701 skickede bonden paa Krysevig 1 tønde til Laugmand Lauritz Gotrup, som da var i Kieblevig, seiglfærdig til Kiøbenhafn, og gaf hand bonden derfor 70 fiskes værdi. Siden anno 1701 hâr gruben hvilet.

Lista paa det svofvel, som (saa vit mand hâr kundet komme der efter) er opført af Krysevigs svofvelnam:

Af Sigvalde Biarnesøn paa Krysevig, som forskrevet er	29	tønder.
Af Runolf Svendsen paa Starnæs	3	tønder.
Af Jon Eyolfsen, hiaaleigemand i Krysevig	10	t.
Af Magnus Thordersen, hiaaleigemand i Krysevig	8	t.
Af Oluf Thorvardsen, hiaaleigemand i Krysevig	$3^1/_2$	t.
Af Jon Thordvardsen, hialeigemand i Krysevig	3	t.
Af Ofeig Olafsen, hialeigemand i Krysevig	$4^1/_2$	t.
Af Jon Jonsen, hiaaleigemand i Krysevig	$2^1/_2$	t.
	$63^1/_2$	t.

Alle disse hiaaleigemænd hâr solt deris Svofvel paa Grindevigs haun og kiøbmanden der i mod taget for 45 fiske hver tønde.

Af Haller Sigmundsen paa Isolfsskaale, hvorfore hand bekom 40 f.	1	tønde,
Af Eyolfer paa Thorkatlestad	2	tønder.
Af Gunnløg Thordersen, hiaaleigemand paa Thorkatlestad	$^1/_2$	tønde.

Af Jon Sigmundsen paa Hoope i mod	2	tønder.
Af Thorsten Thorstensen paa Jarngerdestad i mod ...	3	tønder.
NB. Hand loed grave svovelet efter Kiøbmandens begiering, som betalte hannem for umagen og hesteleien, mens hafde svovelet fri.		
Af Thorgrimer Einersen, hiaaleigemand paa Jarngerdestad .... icke fuld	1	tønde,
som han solte for 40 f.		
Nock	2	tønder,
som hand grof op efter kiøbmandens begiering og fick til løn 10 fiske. Kiøbmanden skaffede self heste og en arbeidskarl til hielp.		
Af Runolf Gislesen, hiaaleigemand paa Jarngerdestad ..	1/3	tønde.
fick der fore 14 fiske.		
Magnus Hiortsen, hiaaleigemand paa Jarngerdestad ...	1/4	tønde,
fick der fore 11 f.		
Af Olaf Poulsen paa Huusetofte	5	tønder
a 45 fiske.		
	17	tønder.

Til *a* findes ingen tilsvarende anmærkning, men indlagt er 3 notitssedler: 1) 1 tønde Kryseviger svovel veier $3^1/_2$ wett. Relatio efterliggiarans, 2) Svovelet er got, mens sort, og icke nær saa gult som det som kommer fra Holland, 3) Svovelet tog fiskenn burt i Herdisarvík, en kom þó aptur cum tempore. Vid Krysevik er lacus sem eckert ur rennur, og er þad hentugt — samt et par overstregede notitser, der er optagne i beretningen (for svovlsalget i Herdisarvik citeres Torfe Hakonarson).

34. 18. september 1703. Utskaale.

Kommissærerne til rentekamret. Følgeskrivelse til årets sidste indberetning.

Trykt efter original i rigsarkivet (Dokumenter ang. den islandske handel m. v., kommissionen af 1702 etc). Skrevet af Arne Magnusson, med kommissærernes egenhændige underskrift.

Høi ædle og velbaarne, velædle og vel byrdige Herrer,
Deputerede udi Hans Kongl. Maj. Cammer-Collegio!

Denne nærverende allerunderdanigste relation til Hans Kongl. Majestet bliver i aar den sidste, som vi til de høie Herrer allerydmygst fremsende, forsickrende os, nu som til forne, om, at hvis i alle disse voris forretninger kand vere forseet, os det icke tilregnis som en vitterlig forseelse, mens tilskrives voris menniskelighed og ufuldkomne væsen. Vi ere os herinde intet medvidende, erindre og icke denne gang noget, som skulle vere glemt, af all det, som vi kunde have udrettet. Recommendere

os i det øfrige til de høie Herrers mægtige bevaagenhed, og stedse, efter skyldighed, beflitte os paa at vere

De Høiædle, velbaarne, velædle og velbyrdige Herrers
Allerydmygste lydigste tienere
Arne Magnussen. Povel Jonsson Widalin.

Utskaale d. 18. 7bris 1703.

35. [Kundgjort 28.—29. april 1704. Vatnsleysu þing.]

Arne Magnusson til underrets-dommerne. Klage over et fra Magnús Sigurðsson i Bræðratunga 8. april modtaget fornærmeligt brev, hvori han sigter A. M. for at stå i forhold til hans kone.

Trykt efter et eksemplar i AM. 444 fol., skriverhånd, med egenhændig underskrift, gennemdraget med snor, som er fæstet med rødt laksegl. Nedenunder står 2 originale påtegninger, henholdsvis af sysselmanden i Árness syssel og af landstingsskriveren, om brevets fremlæggelse på Vatnsleysa-ting og i lovretten. De udhævede ord er understregne med rødkridt.

Den af sysselmanden tiltrådte 6 mands dom (Vatnsleysa $^{28}/_{4}$ 1704) kender M. S. skyldig ang. alle 13 klageposter, men henskyder nogle af disse til lagretten på Øxaråting (se Þingbók Árnessýslu 1703—5, s. 23—37, Isl. Landsarkiv). Arne Magnussons egenhændige danske oversættelse foreligger i AM. 444, fol. Sml. nr. 37.

Virdulege valldsmann, Ehruprydder dómsmenn!

Fyrer ydur kiære eg hier i dag, ad Magnus Sigurdsson i Brædratungu hefur mier þann 8. aprilis næstlidna eitt bref sendt, hvar inne hann (epter minne meiningu) mier adskilianlegann óriett giört hefur.

I°. I fyrstu meina eg osæmelegar vera þær óbæner edur formælingar, sem hann i þetta sitt bref infærer, seigiande: Nu þott eg mætte óttast ydar faþickiu, hvoria ei þikest hafa forþienad, þa hef eg von til Gudz almáttugz, ad þeirra kraptur fáe ei meira verkad nie frammkomed, enn Gud lidur eda leyfer, hans almattug hönd utbreide sig yfer reide þeirra, er mig einmana og fárádann hata, og óvina minna.

Yfer hverium Magnus þessar bæner þylie, er audráded þar af, ad strax epter i brefinu sveiger hann ad mier, ad sier saklausum gremiest og án saka mótfallinn sie, og hvad skylldu þessar formælingar i bref til min, ef þær ödrum meintar være? Svo hygg eg mig þá hier á sök eiga, og krefst af ydur dóms, hveriu Magnus skal mier fyrer þessar orsakalausar óbæner sekur vera.

II°. I annann máta seiger Magnus: Ei veit eg hvadan kiemur, ad þier án saka skylldud hata mig. Item: Uskyllt er ydur gremiast mier saklausum, edur mier án saka mótfallinn vera.

Hier vil eg Magnus bevíse, ad eg honum án saka hatur, gremi edur mótfall synt hafe, hvad ef hann eigi giört gietur, edur ei giörer, svo krefst eg, ad þier hann epter lögum og riettu vid mig sekann dæmed, fyrer sierhvert þessarra þrennra svigurmæla, sem eg meina ósæmeleg til ad veita nockrum án tilgiörda.

III°. I þridia stad klaga eg til Magnusar, þad hann i nefndu sinu brefe svo skrifar: Sie þar nockud tilhæfe til, ad ydur hafe i rædu komed og ord umfared, ad heyrt hefdud eg hefde átt ad orda ydur af konu minne, þá, hafe eg þar nockud mátt ummtala, mun eg ei af sialfum mier þad uppdiktad hafa. Hygg eg hvorke mig nie adra til þess ordróms, kunne hann vera nockur, upphaflegre ordsök enn siálfa hlutadeigendurna, er vera kann nockra grunseme eda hneixlis tilefne giefe edur giefed hafe. Hier krefst eg 1°. ad Magnus nu á þessu þinge löglega frammleide þá menn, sem fyrr enn hann ordlagt hafe mina umgeingne vid kvinnu hans Þordise Jónsdóttur og med þvi sinu umtale og þar af kveiktum ordróm honum (Magnuse) orsök gefed til ad orda mig af nefndre sinne qvinnu. Hvad ef hann ei giörer eda giöra kann, þá seige eg hann af siálfum sier uppdiktad hafa þad, er hann um greindt efne hefur (sem hann siálfur seiger) tala mátt, item þad hann um annarra manna ordróm hier skrifar. Og beidest, ad þier (dómendur) mier af honum ánægelega satisfaction dæmed, fyrer þad hann i þann máta upplosted hefur, sem være min ósæmeleg umgeingne vid hans qvinnu bygdarfleyg og eg þar fyrer i margra manna umtale.

2°. Krefst eg, ad Magnus frammlegge þær upphaflegar orsaker, er eg gefed hafe til nockurs vanryktes hier um, sem og þau grunsemdar edur hneixlis tilefne, er hann umskrifar, hvad ef hann eige giörer, þá krefst eg af ydur (domendur) ad þier hann svo sem fyrer fiölmæle vid mig sekann dæmed. Vonande, ad eigi munud þier hier fyrer gillda afbotun taka, þad sem hann i miög óskilianlegum stíl skrifar um samtöl qvinnu hans og mín i mínu huse. Og skyllde nu nockrum þad (á móti von minni) álita verdt þikia, þá ann eg Magnuse ad nióta votta sinna um þad, já, þad meira er, þverneita þvi, ad qvinna hanns

þórdis hafi þrálega geinged einmana i hus til mín, þar eg hafe alleina inne vered, og svo optlega ein hiá mier vered ad apturlyktum dyrum. Og þótt Magnus nu þetta bevisa kynne (sem alldrei verdur), þa vona eg eingenn dæma mundi, ad eg þar med hefde honum orsök gefed til ad orda mig af qvinnu sinne, ad eg ecke meinade henne ad tala vid mig i mínu huse. Þvi eigi mun þad i lögum finnast, ad menn meige, ad ósekiu, klæke sveigia ad hverium þeim, er vottalaust tala vid eina ærlega og af eingum misþeinkta qvennpersonu. Svo veit eg ecke helldur sidvana vered hafa, edur almennings reglu, ad taka hurdina af hiörum, edur slá henne til baka ad veggnum, svo dyrnar opnar stæde (hellst um vetrartima), meir fyrer þad, ad ein ærleg qvinna inn fyrer dyrnar geinge, helldur enn þó einn karlmadur til annars kiæme. Enn hier um er þarflaust margt ad tala, fyrr enn Magnus bevísingar leider ad þvi, er hann skrifad hefur um qvinnu sinnar og mín samtöl á þennann hátt. Hveriar ef bresta (sem verda mun), þá getur hann siálfur ecke neitad sig oriett giört hafa i þvi, ad hann mier, ad ósönnu, dreifer vid þad, sem honum þiker þvi mále skipta, ad hugur sinn þar af sturlast þurfi, og eg þar fyrer um glæpe misþeinktur vera kunne af sier og ödrum.

Og legg eg svo 3°. under ydar dóm, hveriu hann skule hier fyrer vid mig s e k u r vera.

IIII°. I fiórda stad skrifar Magnus: Er þad þá ónátturlegt, eda er mier þá ecke vorkiennande, þó hugur minn sturladest þar af? einkum hafe vidlikt mátt ádur undanfara, med blidskapar atvikum og heimuglegum vidmælum.

Ad þesse blidskapar atvik og heimugleg vidmæle eige ad mier ad sveigiast, er audskiled af þeim næst fyrer farande brefsordum, svo er og ecke vandráded i, ad þau mune hafa átt ad vera ödruvis enn sæmeleg, þvi vid ærleg og veniuleg blidskapar atvik, edur leyfeleg einmæle, munde ei nockurs manns hugur sturlast, nema rænulaus være, edur siálfur órádvandur, epter málshættinum: Hvinn meinar hver mann stele.

Svo krefst eg þá af Magnuse löglegra bevisinga. sem afbate þesse hanns svigurmæle og satt giöre, ad eg vid nefnda hans qvinnu nockurn tima, fyrr edur sidar, i framme haft hafe nockur ósæmeleg blidskapar atvik, edur óleyfeleg einmæle, hveriar ef eigi frammkoma, þá krefst eg af ydur, dómendum, ad þier mier af þessu Magnusar skrife, svo sem ödru fiölmæle, r i e t t g i ö r e d.

V⁰. I fimtu grein þikia mier þesse ord i brefe Magnusar isiár-verd: Vilie þier ei vorkienna mier, þó mig sturle Þordisar háttseme (þvi eitthvad hrak má þar uti vera), ad hun so orden er vid mig.

Hier skyllde eg óska af Magnuse frekare urgreidslu, hverskyns hrak þetta være, og hvort mier þad nockud vidkiæme, ef hann eigi siálfur sidar i brefenu med berum ordum segde, ad eg afvalldur være þeim mótvilia, sem qvinna hans hönum synde, hvar um eg sidar frekara tala mun. Svo meina eg þá Magnus hier med, enn einu sinne, mier óriett giört hafa, og beidest þar fyrer ydar, dómenda, álits, hveriu hann hier fyrer skal vid mig sekur vera.

VI⁰. I sietta stad fære eg hier inn þesse ord ur brefi Magnusar: Svo hun (Þordis) i mínu forbodi situr med litt gódann róm ödrum nálægt, sem litid, kann vera, bæte rád hennar, eda sæke epter hennar virdingu.

Hier oska eg af ydur, dómendur, ad þier Magnus tilskyllded ad seigia skilianlega, hverier þeir »adrer« eru, sem i samveru vid Þordise qvinnu hanns litid, kann vera, bæte rád hennar, eda sækia epter hennar virdingu, og med hveriu móte hann helldur þeir sömu lited, kann skie, bæte rád hennar, edur sæke epter hennar virdingu. Hvad ef hann eige giörer, edur og alleinasta einhveriar ómerkelegar flækiur fyrer sig ber, þá (med þvi ad brefed er mier tilskrifad, og vidar þar inne ad mier sveigt, þad sem jafnvæge er þessa ordalags, item strax epter talad um mitt erendi til Brædratungu) oska eg dóms á, hvert eigi synest, ad Magnus þesse sin brefs ord mier (ad visu med ödrum) meint hafe. Og ef svo synest, hveriu hann þá hier fyrer skule vid mig sekur vera. Hvad þann litt góda róm áhrærer, er Magnus hier um skrifar, þá referera eg mig til þess, er eg i 3dia postenum áminnst hefe. Og beidest hier ad nyiu rettar mins; nema Magnus löglega bevise, ad adrer hafe, fyrr enn hann, þessum ordróm á lopt komed.

VII⁰. I siöunda lage ber eg framm fyrer ydar dóm þau ord ur brefe Magnusar, er svo hlióda: Ei vissa eg erindi ydar hingad i fyrra vetur, nema hvad mier sidan til eptertekta gefest hefur, hvornenn Þordise konu minne brá vid ydar hierkomu.

Þetta eiga dylgiur ad vera, eun eru þo nógu liósar: Mitt erende til heimilis Magnusar (anno 1703, strax epter nytt ár) á eckert ad hafa vered, nema þad, ad atelia konuna til ad setia

sig upp á mote mannenum; þvi eg hefe (epter Magnusar meiningu sidar i brefenu) ollad og er afvalldur hennar þvergiede og mótvilia vid hann.

Hier beidest eg ad þier, domendur, tilskyllded Magnus ad syna med löglegum falslausum vitnisburdum, hvernig kvinnu hanns brugdid hafe vid mina þangadkomu, svo þar epter dæmast kunne, hvert þau nybrygde þess-slags vered hafe, ad likindavænlegt sie mier fyrer þau skulld ad giefa. Verde þad ecke, þá meina eg Magnus hier fyrer epter lögum sekann verda eiga, og beidest hier á riettar mins.

Og svo ydur, domendur, þess liósara verde, hversu óriettilega þetta af Magnuse skrifad er, þá ber hann mier siálfur i upphafe brefsens vitni um, hvert mitt erende (ad visu nockud af þvi, þótt aller hans misþankar sanner være) vered hafe til hans heimilis, nefnelega ad fá til láns hiá honum nockur document, sem hann mier þá, epter minne ósk, lánade, og nu sumpart honum aptur send eru, sumpart enn nu hiá mier liggia. Hefur svo þesse hans briefsgrein audsynelega i þann máta sin upptök af fáheyrdre illmennsku og óalmennelegre girnd til ad ósæma adra.

VIII⁰. Framar skrifar Magnus, ad, svo sem kvinnu sinne hafe brugded vid mina komu til Brædratungu, svo hafe henne sidar vid hennar heimkomu til min enn meir brugded, epter sem eg (seiger Magnus) fann og merkte hennar gedzmune umbreitta, og hennar gott gied svo ad segia frá mier horfed þá apturkom, epter þad hun hafde mest allann mánudagenn þar heima i ydar huse vered og seted med samtale vid ydur; er mier ei grunlaust eg hafe þá vered fyrer henne afþockadur, og þar mune rádagiörder, eda samtök nockur, frammfared hafa.

Þetta er sier siálfu likt. Eins og eg i Brædratungu á ad hafa byriad fortölur fyrer konunne, til ad setia sig upp á móte mannenum, svo á eg sidar, heima hiá mier, ad hafa fylgt þessu framm, afþockad mannenn fyrer henne (þad er, epter þvi sem eg Islendsku skil, haft þær umtölur fyrer konunne, hvar af hun leida feinged hafe og stygd á manne sinum) og med þessum fortölum þvi ollad, ad hennar giedzmuner umbreittst hafe, og hennar gott gied frá mannenum horfed.

Hier vantar ecke til ad giöra mig ad vændismanne, nema bevísingar um þad, ad eg af þessu fyrrskrifudu valldur sie; þeirra krefst eg hier i dag af Magnuse, og kome þær eige framm

(sem þær ad eylifu ei munu), þá krefst eg af ydur, dómendur, og beidest, ad þier mier fyrer þessa ósæmd af honum epter lögum riett dæmed, og þar fyrer utan, med dóme ydrum alykted Magnus hier epter bera eiga þá hneisu, sem þeim epter Gudz og manna lögum bære, sem kiæme sier upp á millum hióna, og áteldi eina konu til ad mótfalla mann sinn ad sakalausu.

Þad Magnus hier skrifar, ad kvinna sin Þórdis hafe mestallan mánadagenn, sem hann tilgreiner, i minu huse seted á samtale vid mig, þyrfti og bevisinga, ef á nockru ride. Enn med þvi eg hygg hennar dvöl þar, mála seinast upp á mitt forsvar koma, þá hirde eg ecke hier um margordt ad hafa. Þó er þad hvergi nærri sönnu, ad hun mest allann dagenn þar vered hafe, svo sem allmarger, er á bænum voru, vita ad seigia; ecke helldur sat hun þar á samtale vid mig, helldur talade hun jafnlega vid biskupenn, sem þar var hinn þridie madur i husenu, og vid systur sina, biskupsins hustru, sem þar nockra stund nálæg var, samt vil eg eigi af mier bera, ad eg til þeirra samtals og svarad hafe einu og ödru, er Magnus (epter þvi sem af fyrrtiedum brefsordum skilia er) grunar vered hafe rádagiörder edur samtök nockur, enn brestur hier, sem optar, rök og sanninde til ad byggia sina grunseme uppá.

IX°. Framveigis skrifar Magnus: Hvor ad hafe lagt af pening vid hana (Þordise), er hun keypte kutenn fyrer, er hun mier færde, hygg eg ydar göfugheit nockud tilvita.

Þesse ord skildi eg ecke i fyrstu, og vissi ei hvernig af sier stódu, sidan hefur mier tilkynnt vered, ad þá qvinna Magnusar, Þórdis Jónsdótter, i fyrra bad hann leyfis ad meiga fara heim i Skalhollt, til ad tala vid naunga sina þar, hafe hann vid hana áskilid, ad hun fyrer þessa hans tillátseme skyllde, þá heim aptur kiæme, færa honum einn brennevins kut; þad heyri eg sked vera, og er ad raun um komenn, ad biskupsins hustru hefur af vid hana lagt einn rixdl., sem fyrer brennevinskutinn gefenn var. Svo kunned þier, dómendur, ad siá, med hvada rádleysu Magnus hier fer. Hann mun kannskie svara, hier ride ecke miked á, hvernig þessu sie háttad.

Eg veit þo ei, nema þesse ord kunne nockud iskyggeleg ad virdast, hellst ef þier, dómendur, med athygle epter lited, hvernig þau teingiast vid hin fyrerfarande brefs orden. Samteingingenn ordanna er þesse: Er mier ei grunlaust eg hafe þá vered fyrer

henne (konu minne) afþockadur, og þar mune rádagiörder eda samtök nockur frammfared hafa etc. Hvor ad hafe lagt af pening vid hana — hygg eg ydar göfugheit nockud til vita.

Svo óska eg nu og beidest, ad Magnus giöre grein á, hvad hann hefur viliad láta skiliast under þvi [etc.] *sål.*, er hann sett hefur epter þau ord: Frammfared hafa. Hvar til ef hann engu svarar, edur þvi sem óeptertakanlegt kann synast, þá fel eg ydur, dómendur, á hende ur ad skiera, hvert óliklegt sie, ad Magnuse hier hafe þad i skape vered, sem hann hafe hikad vid ad skrifa med berum ordum, og hafe þvi sett þetta [etc.] til þess, ad hver sem brefed læse (mier er flutt ad hann þad, edur þess utskrift, einum og ödrum synt hafe), skylldi skilia meira enn skrifad være, hellst þá hann læse framm i þad, er epter kiemur um peningenn. Og eg spyr: Med þvi brefed frá upphafe til enda ei innehelldur nema formælingar, klaganer, ákiærur, svigurmæle og sakargipter, er þá annad nær enn ad skilia þetta (um brennevins kuts andvirdis utlátenn) i sama máta fyrer ákiæru? hellst þar, svo vel þær næst fyrerfarande greiner, sem þær næst epterfylgiande, eru ei nema um óriett og kiærumál. Þike ydur þad ad álitum giörande, þá virdest mier þar mune adreka, sem eg sagde, ad þesse ord munde kannskie ei svo skuggalaus synast. Þvi ef þesse fyrer brennevins kutinn utgefne peningur (af minum munum, sem Magnus dylgiulited ástingur) má vera ákiæruefne, þá verdur hann ólöglega edur ósæmelega utgefinn ad vera. Enn hvad þar um sie, vona eg þier, dómendur, af minum fyrerfarande ordum nóglega frædder sieud.

Eg vil hier ei fleira umtala, enn fel ydur, sem adur sagt hefe, á hende, þad hier ur ad giöra, sem riett synest, gefande ydur til umþeinkingar, hvert kiósa mundud, ad þvilikt skriftarform um ydur, qvinnur ydar og dætur giört og almennelega lesed yrde.

X°. Hier epter fylger i optnefndu Magnusar brefe: Af hverium sem (Þórdis) lært hefur þau ord, er hun med fór, og eg visse hana alldrei fyrr til min seigia.

Eige þetta ad mier ad sveigiast (sem nærre lage mun ljóst synast, og hvar til skyllde þad annars i þetta bref?), þá vantar Magnus frá ad skýra, hver þesse ord vered hafe, og hafe þau ósæmeleg vered, þá vantar hann ad bevisa, ad þau frá mier komenn sieu, ef þad svo heita á. Hvernig sem þessu öllu er vared, þá eru þessar dylgiur, eins og margt annad i brefenu, þar

til skrifadar, ad þær mier til ofrægdar verda kynne hiá lesaranum, enn þad þó svo, ad eg þær, edur annad þvilikt, ei skyllde i ákiæru færa kunna. Eg er þo þeirrar meiningar, ad sierhver sie skylldur, svo skriflega, sem munnlega, ad hallda sier frá svigurmælum, i þvi er nockud áridur. Og set þvi i riett, hvert Magnus ecke skule á þessum dylgiuordum frekare grein giöra, edur og fyrer þau vid mig sekur verda.

XI⁰. Þessu nærst seiger Magnus: Eg þikest nockud tilfinna, hvad sárt er ofrike, óriett og skapraun ad lida, sem mier er synd, nær sem Gud, sá riettláte dómare, vitiar þess á þeim, er mier litilmagna soddann yfergang veita.

Hier krefst eg enn nu einu sinne af ydur, domendur, ad þier Magnus tilskyllded greinelega ad ánefna, hverier þeir eru, sem honum þetta ofrike, oriett, skapraun syna og yfergang veita. Vilie hann þad eige giöra, edur hier til med berum ordum nefna adra enn mig, um hveria hann þetta skrifad hafe, þá helld eg mig af honum (medal annarra) hier med meintann, og beidest þá, ad hann hier um uppá mina sidu skiallegar bevísingar frammlegge, ellegar af ydur fyrer sierhvert þessarra atridis orda sekur vid mig dæmdur verde.

XII⁰. Sidarst i brefenu skrifar Magnus á þennann hátt: Eg get þvi ei ur grun minum slefft, ad þier afvallder sieud eda ollad hafed hennar (konu minnar) þvergede og motvilia vid mig.

Hier dregur af svigurmælen, og eru þetta nógu liós beryrde, sem Magnus siálfur og jata verdur i næst epterfylgiande briefslinu.

Krefst eg nu og beidest, ad optnefndur Magnus Sigurdsson hier fyrer dóm frammlegge þau rök og bevísingar, er hann til þessarrar sinnar ákiæru hafa þikest. Hvad ef hann eige giörer, þa óska eg, enn sem optar, af ydur, dómendur, ad þier mier af honum (Magnuse) riett minn dæmed fyrer þetta hanns ósannenda og ósæmdar skrif, og á ofan álykted hann ad vera og halldast eiga eins rádvandann mann og þann, er svo telur um fyrer þeirre konu, sem ádur hefur gódlynd vered, ad hun sidan manne sinum þvergied og mótvilia, mótþróa og ulfbud syner.

XIII⁰. Ad sidustu vil eg áminnst hafa þær kringumstædur, er ad optnefndu Magnusar brefs-skrife hniga, sem er, ad hann ótilneyddur, og med epterþanka (sem audsied er) brefed ritad hefur heima hia sier og þad sidan, med sinum eigen þiónustumanne (Rögnvallde nockrum) mier sendt og afhenda láted

heima á minu heimile. Virdest mier þetta eingu minne tilgiörd, enn ad Magnus mig á minu heimile i reidi atyrdt hefdi. Þier, domendur, munud hier ur giöra, hvad löglegt og riettvist vera kann.

Um kongs sekter þær, er Magnus Sigurdsson kann i fallenn vera, fyrer þad hann (epter minne meiningu) svo marglega i opt áminnstu brefe lög broted hefur á mier, mins Hr. Kongsins þegne, rædi eg eckert sier i lage, epterlátande ydur, dómendur, þá athugaseme og eptersión, sem þar um kann tilheyreleg vera og hafast á.

Framar þessu er eg Ydur
Þienustuviliugur
Arne Magnusson.

Þetta bref var fyrer Riettenum á Vatnzleisu þinge þann 28. og 29. Aprilis mánadar þessa aars 1704.

Vygfus Hannesson.

Anno 1704 þann 14. Julii var þetta bref fyrer Rettenum i Log-Rettu á Öxarárþínge. Til sanns Merkes

Sigurdur Sigurdsson.

36. 16. maj 1704. Ringsted.

Reskript til kommissærerne ang. udførelsen af deres hverv.

Trykt i Lovsamling for Island I, 603—4 efter kopi i rentek. eksped. prot. Original i AM. 438, fol. Underskrift: Friderich R. — I. v. Ahlefeldt. E. U. Dose. — N. Leth.

Ang. relation af $^{30}/_{8}$ 1703 svares, at kommissionen skal fortsættes og relation indgives med efterhøst-skibene; erklæring over distriktinddelingen imødeses. Ang. relationerne af $^{18}/_{9}$ og $^{15}/_{9}$ meddeles, at reparation af Bessestad kirke, Vidø kloster og kirke samt falkehuset vil blive foretaget; underretning om Kirkebæ kloster og det kgl. jordegods forventes.

37. 14. juli 1704. Thingvelle (Þingvellir).

Fortegnelse over Arne Magnussons omkostning under rettergangen med Magnus Sigurdsson.

Trykt efter A. M.s egenhændige oversættelse i AM. 444, fol., i anledning af sagens indstævning for højesteret.

Lagrettens dom i sagen A. M. ctr. M. S. afsagdes 16. juli 1704 og foreligger i A. M.s egenhændige oversættelse i AM. 444, fol. Af de 13 klagepunkter — sml. nr. 35 — afgjorde herredsdommen det 4. (M. S. skal bøde kongen 2 mark,

sekretær A. M. »halvret«), 5. (kongen 4 mark, sekretæren »fuldret«), 7. (4 mark til kongen, sekretæren »fuldret«). 8. (ligeså). 12. (4 mark til kongen, sekretæren »fuldret«); dommen i de andre henskødes til lagrettens endelige afgørelse, og her fældedes følgende kendelser: 1. 2 hundrede at betale til nærmeste hospital, 2. 12 mark tilkendes A. M. som »bedste fuldret«, 3. 4 mark til kongen, sekretæren hans »fuldret«. 6. M. S. benægter at have sigtet til A. M., 9. 2 mark til kongen, 6 mark til sagsøgeren, 10. Forbigås, 11. M. S. frikendes, 13. enkelt »sægt« til kongen og sagsøgeren. Sagsomkostning 2½ hundrede i landsøre.

Num. 9.

Fortegnelse paa den omkostning, som ieg allereede hafver giort til at faa ret over det bref, som Magnus Sigurdsen i Brødretunge skref mig til den 8. Aprilis 1704.

Tvende mine tieneres Thorder Thordersens og Didriks tidsspilde, den dag ieg lod stæfne Magnus, hvilken ieg regner 6 alnes verdie for hver en af dennem. Er til sammen	12 alne.
Tvende stæfnings vidners tid-spilde, den samme dag, til sammens	10 alne.
Leie for 4 heste denne samme dag, à 1 alen. Er	4 alne.
For umage at skrive Copie af stefningen og det tillige med hende overleverede bref, item papir her til .	2 alne.
Sysselmanden Vigfus Hanssen sendt Copie af bemelte Magnuses bref, Skriverløn for at skrive den, item betaling til den som bragte hannem mit bref angaaende denne sag	3 alne.
Dem som bragte mig Sysselmandens svar paa dette mit bref, gifne	5 alne.
Min forsømmelse paa Vatnsløse-ting kand ieg icke self taxere	0
Mine to tieneres tidsspilde i 2 dage regner ieg for . . .	24 alne.
Stefningsvidnernes tidspilde	10 alne.
Teltmands løn disse 2 dage	10 alne.
Stefningsvidnernes og Teltmandens kost, mens tinget varede	3 alne.
Hesteleier til dette ting	20 alne.
For høe til hesterne paa Vatnsløse de 2 dage som tinget stod	20 alne.
Skriverpenge til Sysselmandens skriver	30 alne.
Skriverløn for at skrive 3 Exemplarier af mit indleg, et som ieg self haver, andet som blef leveret til	

Sysselmanden, og det tredie som Magnus Sigurdsen bekom med dommen, regner ieg til sammens ...	10 alne.
Skriverløn for at skrive dommen, som ieg loed forkynde for Magnus	3 alne.
Papir til ommældte documenter	3 alne.
For dens umage, som forkyndte for Magnus Vatnsløse dommen og leverede hâm mit indleg	24 alne.
Deres forsømmelse, som reiste med som vidner	11 alne.
Hesteleier for 3 heste den dag	3 alne.
Hesteleier til samme vidner, til deres altingsreise, 2 alne om dagen for 2 heste. Bliver ongefer 16 eller	18 alne.
Forsømmelse fra deres hiemme i en uge eller der om, i denne beste nærings tid, veed ieg icke at taxere, mens agter at betale dennem efter lougtingsmændenes sigelse	60 alne.
Kost og natteleie haver ieg holdet disse vidner siden i onsdags morgens. Regner ieg det nu at beløbe sig hen ved...................................	15 alne.
Saa haver ieg paa denne sag kostet	IIc.

foruden det som ieg bliver skyldig til benefnte vidner for deres forsømmelse fra deres hus, item hvis min forsømmelse, som ieg maatte have paa Vatns løse ting, kand blive anseet for.

Arnas Magnussen.

Thingvelle d. 14. Julii 1704.

38. 14.—24. juli 1704. Við Öxará.

Overretsdom ang. gyldigheden af kong Håkons retterbod om arv (1313). Afsagt af kommissærerne som medlemmer af 24 mands retten og amtmanden i en arvetvist mellem provst Páll Ámundason og landstingsskriver Sigurður Sigurðsson på hans hustru, enken Kristín Jónsdatters vegne.

I AM. 439, fol. og AM. 446, fol. foreligger retsforhandlingerne med domskonklusionen og tilhørende bilag — henholdsvis 1 islandsk ekspl. + 1 i dansk oversættelse og 2 isl. ekspll. + 1 i dansk oversættelse gennemrettet af Arne Magnusson.

Dommen faldt i henhold til kong Håkons retterbod til gunst for provst P. Ámundason, og om retterbodens gyldighed udtales (i oversættelsen i 446): »Angaaende dend oftnævnte kong Haagens rætterboeds articul og dends gyldighed, da er paa sagsøgernes vegne for os bleven bevislig giort 1) At bemte. kong

Haagens rætterboed er af kong Christiano 2do bleven confirmeret og tilskicket at vere lou for Island, 2) Efter denne saaleedes confirmerede rætteboed er strax der efter om folkes odel og eiendomme bleven dømt her i landet, 3) Efter alle andre articler i bemte. rætterboeds bref er mange gange her i landet blevet dømt og de fleste deraf udi dend trøekte lovbog indførte, 4) Denne trætte articul af bemte. Kong Haagens rætterboeds-brev findes i nogle gamle Islandske lovbøger, 5) Dend førommældte C. 2di confirmation er af ingen efterkommende Norges konge bleven abrogeret, 6) Hans Mait. vores allernaadte. konge udi sit missive til laugmændene 1703 befaler at dømme efter rætterboeden, hvorimoed laugmændene a⁰ 1702, 1703 og for denne rætt dette efterskrevne have forebragt: 1. at denne rætterboed er icke udi begyndelsen given her hid til Island, 2. at den er af C. 2do skicket over Iisland, da kong Hans (høilofl. ihukommelse) end nu levede, 3. at den icke findes indført udi bogens text, 4. at den icke stemmer over ens med lovbogens text, 5. at udi lang tid er icke bleven efter den dømt, 6. at udi lige sager have lavgmændene dømt imod den i de næste 30 aar, 7. at høvidsmanden Pros Mundt haver icke veret til freds med den, 8. at Benedict Hesten høvidsmand haver dømt i moed den, 9. at den er bleven kaldet Rætte-spilde, 10. at i den sag om Mødrevelle er paa det sidste skeed et forlig. Hvilket alt naar vi overveie, saa siunes os, at disse laugmændenis paastaaende icke kunde igiendrive sagsøgernis bevisligheder eller svæcke bemeldte rætterboeds gyldighed. Og hvad i særdeelished angaar det 1te, 3de, 5te, 8de og 10de af disse paastaaende, da siunes, at de lidet eller intet bevise i denne sag. Angaaende det 2det, da er for os bleven demonstreret, at dend tid C. 2dus confirmerede rætterboeden, da regerede hand i Norge og havde kongl. myndighed over Norges rige, hvoraf lættelig kand sluttes, at det 6te og 7de paastaaende faar at vige herfor; kunde og icke, i hvilket som var, sette nogen regel, allermindst at være et fundament til dend kongl. befaling angaaende at dømme efter dend hid ind til i brug værende lov, heldst da de altingsdomme 1672 og 1683, som laugmændene her anføre, saasom til at vise, hvad der er bleven dømt udi deslige sager, kommer icke ved denne rætterboed; og dend tredie dom 1692 siunes nogenleedis at vige fra den. At denne rætterboeds-articul icke stemmer over et med bogens text, som laugmændene udi det 4de paastaaende ommælde, see vi icke, men os siunes, at den er en exception udi den 3de arv — lige som dend articul saa meget goeds som moderen legger til sine børn etc. er udi dend 1te arv. Findes og fleere stæds i lovbogen slig art af odels rætt udi nogle serdeles tilfælde. Det 9de paastaaende om det navn Rætte-spilde tage vi saa meget mindre for gyldigt i denne sag, at os siunes utilbørligt at tale saa u-reputerlig om een god konges ordentlig anordning, allerheldst at indskrive sligt udi tingbøger eller publique documenter, om end skiøndt nogen af vanvittighed eller for stor dristighed kunde til forne have ladet sligt af sig høre. Er saa endeligen vores underskrevne mænds dom og kiendelse her om, at oftbemte. Haagen Norges konges rætteboed om faders eller moders arverettighed efter det sit barn, som tilforne haver arvet den eene af sine forældre, er og haver været rætt Islands lov, og bør og haver burt der efter at dømmes i saadanne tilfælde, og at efter denne rætterboed tilhører nu Christine Jons daatter og hendes arvinger efter hende (ligesom de 6 sysselmænd a⁰ 1702 have anseet) alt det løsegods, som hende faldt til arv efter hendes og Torves søn Gudmund. Af det faste goeds, som Torve Gudmundssen i hans døds time efter sig loed, skal Christines fæstensgave louligen udsvares og den (tilligemed bemte. løsegoeds) vere hendes og hendes arvingers eiendom ævinde-

ligen. Alt andet fastegoeds, som barnet Gudmund[1] arvede efter sin fader, skal nu, ved erlige af begge parterne tilnæfnte mænd, besigtiges og opskrives, i hvad tilstand det er, og naar det er bleven giort, da skal Christine Jons daatter bemte. fastegoeds beholde hendes livs-tid til all opbørsel og forsvar, men efter hendes dag skal dette fastegoeds tilhøre den af bemte. barns Gudmund Torvesens fæderne slægtninger, som kand vere nest til at arve samme Gudmund efter loven. Denne voris dom til bekræftelse skrive vi voris navne her under«.

Sagen appelleredes til højesteret, som voterede i den $^{6}/_{3}$ 1709, med det resultat, at sagen skulde refereres for kongen, for at han kunde decidere ang. de stridige love. Herefter udkom et reskript 15. maj 1711, om at Jonsbogen og ikke kong Haakons retterbod skulde gælde i arvesager, trykt i Lovsml. for Island I, 679—80. I anledning af den foreståande højesterets-sag affattede A. M. på amtmand Müllers, P. Vidalins og egne vegne en $^{4}/_{3}$ 1709 dateret redegørelse for kong Håkons retterbod, som findes i AM. 208, 4to.

Af sagens forhistorie anføres: Kommissærerne havde i indberetning om rettens administration $^{15}/_{9}$ 1702 under punkt 12 anket over, at lagmændene uden grund havde opsat at dømme i P. Ámundasons fra underretten indkomne sag. Derefter udstedtes reskript til lagmændene af $^{5}/_{5}$ 1703, om at de til foreståande alting skulde dømme i sagen (Forordninger for Island III, 331), og til amtmand Müller $^{10}/_{8}$ 1704 om til efterretning for overretten at konferere med kommissærerne ang. retterboden.

39. 20. september 1704. Thyckebai (Þykkvabæjar) kloster.

Kommissærerne til kongen. Indberetning i henhold til kgl. missive af 16. maj. Sml. nr. 36.

Trykt efter original i rigsarkivet (Dokumenter ang. den isl. handel m. v., kommissionen af 1702 etc.), sammenholdt med koncept i AM. 440. fol. Den med skriverhånd udførte beretning er gennemdraget med snor, fæstet med kommissærernes segl (rødt lak), og med disses egenhændige underskrifter.

Stormægtigste Allernaadigste arve Konge og Herre!

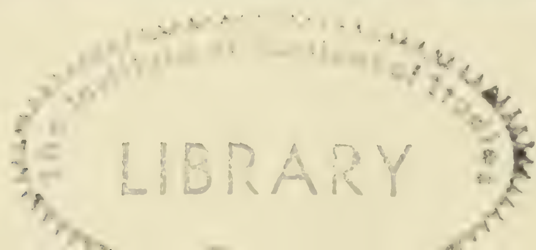
Eders Kongl. Majestets allernaadigste missive af dato Ringsted 16. maii, indeværende aar, have vi allerunderdanigst bekommet tidlig i næstafvigte julio, hvorinde vi befales at indsende med de i aar her fra landet gaaende skibe: 1. En fuldkommen relation hvor vit vi med den os allernaadigst anbefalede commission ere avancerede, 2. En fuldkommen forklaring om hvis vi angaaende landets væsen allerede kunde have observeret, 3. Underretning om districterne, hvorledis de paa den beqvemligste maade efterdags kunde vorde inddeelte, og 4. Forklaring om Kirkebai-Closters og dets undertiggende jorders, samt andet Eders Majestets jordegodses beskaffenhed her i landet.

---

[1] Christine Jons datters afdøde søn af 1ste ægteskab.

I⁰. Hvad commissionens avancement anbelanger, da have vi næstafvigte efterhøst (som her i landet indfalt usedvanlig mild og god) med matriculens indrettelse continueret indtil i november maanet, og i saa maade, inden vi begave os i vinter-qvarteer, afgiort det ganske Guldbringe syssel, og icke meer; siden vinteren ere blefne absolverede ongefer de to tredie deele af Kioser syssel, og Westmannøe, som er et eyland, tilhørende aldelis Eders Majestet, liggende fra det faste land ude i søen, og meget besverligt og farligt at komme til og fra, hvorudover det og icke i 200 aar, det mand veed, er bleven besøgt af dennem, som paa Kongl. Majestets vegne have haft at befale her i landet.

II⁰. Angaaende det vi om landets væsen og indbyggernes mangeslags slette tilstand ved reiserne og matriculens indrettelse have observeret, da som vi udi foraaret icke giorde facit paa, at Eders Majestet dette skulle fordre af os før end en gang ved commissionens ende, saa loede vi slige vores temmeligen vitløftige annotationer blive hiemme til bage, hvorudover os umueligt er til veie at bringe det, som os i denne post allernaadigst befales. Samme vores anmerkninger ere og en stor deel af den beskaffenhed, at de anrøre det almindelige landets væsen, og i saa maade besværligen kunde remederis, uden ved louens og landvæsenets saagot som total reformation, efter di moxen alle ting ere i uorden her i landet, som ved commissionens ende, om icke før, klarligen og udførligen skal vorde demonstreret. Her for uden lader det sig ansee, at ved en deel af de remedier, som den gemeene mand til hans conservation nødvendigen synes at behøve, noget skulde afgaa Eders Majestet i en og anden maade, hvorom at giøre forslag vi icke understaar os, før end ved nærmere kundskab af det heele landet kunde erfares, hvormed samme Eders Majestets intraders afnam formoedentligen kunde i gien erstattes. Saa er da vores allerunderdanigste formeening, at de gravamina, som ved landzlouens vanskelighed ere indførte, tillige med dem som kunde have sin oprindelse af negotiens maade og jorddrotternis gammel prætendere[n]de ret over deris bønder, samt andre slige almindelige misbrug, fick at tolereris, indtil de ved matriculens indrettelses slutning kunde alle paa en gang allerunderdanigst stilles Eders Majestet for øiene og da, efter deris befindende beskaffenhed, allernaadigst remederes. Thi hvis Eders Majestet allernaadigst vilde anstille en støckviis reformation her i landet, saa var det at befrøgte, at amtmanden her,

LIBRARY

kandskee og vi, fick meer end nock at bestille med almuen, som formoedentligen icke ophørte at beklage deris tilstand for dennem, af hvilke de ventede dennem nogen assistence. Imidlertid kunde det vere bemelte almue til stor hielp og lættelse, om Eders Majestet ved en allernaadigste forordning behagede ad interim at befale:

1. At alle hosbønder, vere sig forpagter[n]e over Eders Majestets jordegods eller jordeierne her i landet, entholde dem fra at paalegge deris bønder nogen ny onera, over det som af samme jorder haver gaaet af arrilds tid, under tre dobbelt saa store bøder til bonden, som samme ny paalæg kunde anseeis at vere værdt.

2. At alle hosbønder giver deres bonder et bygnings bref (fæstebref), hvor inde skulle specificeres alle de conditioner, hvor om hosbonden og bonden ere foreenede, og bonden icke at vere forpligtet til at præstere noget, som icke er indført i samme bygnings bref.

3. At alle hosbønder give deres bønder en tydelig skriftlig qvitering paa hvis de yde, hvergang de noget af deris paaboende jorders afgift levere, og de, som det forsømme eller icke ville giøre, miste det, som kunde restere hos bonden.

4. At ingen hosbond fremdelis understaar sig at tage leie efter uddødt qvæg, videre end som louen tillader (Kiøbebalken cap. 16.), og at de contracter, som her i mod kunde bonden ved persvasion eller myndighed vere aftvungen, angaaende at bondcn skulle paa hans egen bekostning holde leie køerne ved lige, eragtes af ingen verdi, mens hosbonden dennem at reparere, naar de blive forgamle eller døe af nogen de tilfælde, som louen befrier leilendingen for at svare til. (Her i landet følge med hver gaard visse leiekiøer, som jordeieren opbær leie af, og der i mod, efter louen og gammel sedvane, bør self at holde dem ved lige. Nu omstunder have een deel jorddrotter med urette sat den tyngsel paa bonden at holde samme leiekiøer ved lige, og saaledis taget leier af dennem længe efter at de vare uddøde, nogle i 10, 20, 40 aar, hvilket aldelis ruinerer og ruineret haver bonden, foruden den ubillighed, som det synis med sig at føre.)

5. At ingen bonde skal vere pligtig at føre hans smørleie hiem til hans hosbond, længere vei end hand kand reise i 2 dage.

6. At ingen hosbond, vere sig de som over Eders Majestets jordegods have at sige eller andre jorddrotter i landet, geistlige eller verdslige, maa udvise nogen bonde af jorderne, som dennem engang have leiet, saa længe de louligen besidder jorden, og giver og betaler der af det, som af arrildstid der af gaaet haver og gaa bør med rette. Kommer her trætte om, skal sysselmanden, i hvis syssel jorden ligger, erforske sagen og uden tergiversation hielpe bonden til den ret, som hand kand have, under hans bestillings fortabelse.

7. At sysselmændene efter louen, Kiøbebalkens 10. cap., uden nogen undskyldning eller ophold antager bøndernis klagemaal, naar de sig for dennem over en eller anden besverger, kalder sagvolderen i rette og skaffer den brøstholdene det hannem efter louen bør. Negter sysselmanden nogen bonde slig rettens assistence, eller hannem med udflugter eller forevendinger opholder, miste hans bestilling som for anden rettens benegtelse. Siger hand nei for, at bonden sligt af hannem haver begiert, da verge sig med sin eed. (Kiøbebalken siger, at sysselmanden skal procurere dens sag, som icke self formaar at søge sin ret, hvilket nu omstunder paa de fleeste stæder icke er bleven observeret, mens sysselmændene til at spare umagen have giort og giøre almuen heri alle haande cbicaner og forevendinger, hvor udover den mister og mist haver sin ret.)

8. At sysselmændene annammer og opbærger skatterne efter louen, og icke anderledis, item holder ret regenskab med bønderne paa skatte tingene, og ingenlunde opberger formeget af dennem, uden at anskrive det og føre sig til efterkommende aars indtægt. (Skatterne betales i bland i vadmel, og kand det hende sig, at der hænge ved 3 a 4 allen eller mindre, som bonden icke vil skiere der fra, mens lade det følge og qvitte i efterfølgende aars udgifter, som og gaar ud paa det samme; det samme er om hoser, naar deris verdie icke treffer lige ind med udgiftens summa.) Befindes nogen sysselmand her i mod at giøre og opberge skatter over det, som loven [til]holder, da at straffes paa sin ære.

9. At sysselmænd, laugmænd og alle andre, som betiene nogen ret, i alle deris afsigter expres anfører de passager af louen og raisons, hvor paa de deris domme fundere, item udi alle deris domme hensee til louen, og icke understaa dennem at dømme noget uden for den, efter deris eget hovet og bare tycke,

som hid indtil mange gange skeet er, i særdelished af laugmændene paa landztinget. Item at de udi samme deris afsigter bruge tydelig Islandsk, og icke beflitte dem paa dunkel, uforstaaelig stiil, som mange hid ind til giort have.

10. At amtmanden med nidkierhed holder over disse articler, saa vel som louen i almindelighed, og uden nogen persons anseelse suspenderer de dommere, som befindis vitterligen at forurette almuen der i mod, og lader dennem siden paa deris bestilling tiltale.

III°. Angaaende haunernes districter, hvorledis de paa beqvemmeligste maade kunde inddeelis, have vi icke endnu, uden paa nogen faa stæder, kundet indhente saa fuldkommen underretning, at vi for Eders Majestet der med toerte allerunderdanigst fremkomme, desperere og om at naa nogen almindelig kundskab der om, før end vi det heele landet have omreist. Skulde Eders Majestet fremdelis behage noget der om af os allernaadigst at fordre inden commissionens ende, da have vi ingen andre raad end at communicere den Eders Majestets befaling med syssel-mændene og siden bygge voris allerunderdanigste relation paa deris underretninger, i hvor usikkert det kunde vere paa en deel stæder.

Denne controversie om districterne er ellers (saa vit indbyggerne angaar) icke af den vigtighed, som den af en deel nyligen er bleven anskreven for i Kiøbenhafn, thi paa de stæder, hvor reiserne til ladestæderne falder aller besverligst for almuen, kand der umueligt nogen forandring giøres, og hvad ladestæderne i Guldbringe syssel belanger, da ere de saa nær ved hinanden, at det snart var lige got, hvorledis districterne der bleve indrettede, naar mand ickun toeg i agt, at hver district blef saa vitløftig, at den nogenledis kunde forslaa til at befragte et skib. Ellers formeene vi allerunderdanigst, at districterne i bemelte Guldbringe syssel kunde beleiligst være paa efterskrefne maade. Til Grindevigs haun kunde, som hid indtil haver været, ligge Krysevig og det ganske sogn Grindevig, og kunde denne haun ved haunernes forpagtning icke vel separeres fra Baassende, formedelst at dens district er saa liden, at det der hen destinerede skib kunde, naar fangsten var slet i Grindevig, læt komme til at gaa halfleddigt hiem, hvis det icke fick nogen subsidier fra Baassende, hvilket vel kunde skee, naar gud gaf rigeligen sin velsignelse der i districten. Baassendis district kunde, som hid indtil,

begynde af det lille sogn Hauner og continuere saa langs med søen over Stafnes, Midnes og lige hen til den pynt Skagen. Kieblevigs district kunde begynde ved forskrevne Skage og begribe i sig Garden, Leyren, Niardvigerne, Vaage og Brøndestade, og endes ved pynten af Brøndestade-tange. Udi Haunefiords district bleve saa beliggende Vatsløsestranden fra Brøndestade tange, Rønnene og den ganske Alftenæss-hrep. Og synis, at der til kunde med god føie legges det sogn Selvaag, mens der om undseer vi os dog allerunderdanigst denne gang at giøre fuldkommen forslag, af aarsage, at vi samme Selvaags sogn og der hen liggende veie icke end nu have taget i øiesyn. Holmens district fick vel at vere, som den nu er, saa at der til bleve beliggende Seltiarnenæs, Mosfelds sveit, Kialernæs, Kioosen, og saa fremdelis ind at Borgerfiord, som hid indtil veret haver, og er denne district overflødig stor og rig af kiøbmands vare, baade udi fisk og qvæg. Dette er nu alt det, som vi paa denne gang med sickerhed og fuld videnskab kunde referere om districternes inddeeling, formoede allerunderdanigst, at Eders Majestet os for det øfrige allernaadigst forskaaner, ind til vi der om rigtige kundskaber ligeledis kunde indsamle.

IIII⁰. At forskaffe nogen dygtige underretninger om Eders Majestets jordegodses beskaffenhed og tilstand her i landet, før end ved eller i mod den os allernaadigst anbefalede commissions ende, er os icke mueligt, efter di en deel af samme Eders Majestets gods ligger atspreet i atskillige herrider, moxen over det heele landet, og i saa maade paa hvert stæd af os i sin orden antegnes og omstændeligen i matriculen indføres, hvilket som i de forige jordebøger icke er bleven observeret, saa ere de samme herudi saa forvirrede, at mand icke uden vitløftige forspørseler kand vide, i hvad herrid eller sogn den eller den gaard ligger. Saa ere og en deel smaajorder af samme Eders Majestets strøegodz aldrig anslagne til nogen viss afgift, mens følge sysselerne og ere indberegnede i deris aarlige afgift, og findis samme smaa jorder, een deel med ingen accuratesse, en deel aldelis icke indførte i de særdelis jordebøger over Eders Majestets samlet- og strøe-gods, hvilket dog burdte at skee og skal af os med tiden, naar vi om dennem alle faa nøiagtig kundskab, efter vores instructions 15de post allerunderdanigst vorde observeret.

Kirkebai Closter angaaende, og hvis underretninger Eders Majestet allernaadigst haver befalet der om at indgive, da til

allerunderdanigste fyldistgiørelse af høiestbemelte befaling have vi i næstafvigte augusto foretaget en lang og besverlig reise her hid i den vestere part af Skaftefells syssel, hvor benæfnte Kirkebai kloster og Thyckebai Closter med deris underliggende jorder, item de saa kaldede Tunge jorder (hvilke tillige med begge ovenbenæfnte klostere tilhøre Eders Majestet) ere beliggende, og ere vi nu occuperede med at indrette matriculen over denne sysselets part og med det samme inqvirere om bemelte Kirkebai closters saa vel som det andet godses sande beskaffenhed og tilstand. Matriculen over alt forskrefne Eders Majestets jordegods saavelsom det kirkers og proprietariers gods, som der i bland er forstrøet, formeene vi inden vinteren at faa ferdig, mens inden skibene afseigler kunde vi det umueligen bringe til veie (i hvor gierne vi vilde), langt mindre af matriculen i gien uddrage og i rigtighed bringe det, som kunde tiene for en dygtig relation om samme jordegodses itzige tilstand og efterdags ventelige afgift. Bede der fore allerunderdanigst, at Eders Majestet vil her udi have taalmodighed med os, allernaadigst anseende, at det for os vilde vere meer uforsvarligt at frembære for Eders Kongelig Majestet urigtige relationer end ingen.

V°. For to aar siden have vi allerunderdanigst med omstændigheder refereret, hvorledis Sigurder Biörnssen, laugmand over Sønder- og Øster-Island, med nogle sysselmænd foretoeg at paalegge almuen her i landet en considerable contribution, til at erstatte laugmand Lauritz Gotrup den omkostning, som hand paa hans i landets ærender til Kiøbenhaun giorde reise hafde anvent. Vi berettede og samme gang allerunderdanigst, hvorledes een deel sysselmænd samme contribution af almuen fordrede og indsamlede, med videre, som samme voris allerunderdanigste relation af d. 15. septembris 1702 om bemelte materie indeholder. Der paa befoel Eders Majestet forleden aar 1703, at vi af laugmand Gottrup skulde fordre hans fortærings regenskab, det samme revidere, og hvis der af kunde eragtes billigt hannem af landets indbyggere proportionaliter lade betale. Høiestbemelte Eders Majestets befaling have vi paa landztinget samme aar notificeret laugmanden, disligeste skriftligen tilsagt sysselmændene, at de, hver for sig, skulde til os indlevere rigtige regenskaber, paa hvis de af almuen i denne contribution hafde opbaaret. Paa sidstledne landzting haver laugmanden os i hænde leveret et regenskab paa 1158 rixdler, hvis copie her med allerunder-

danigst følger. Sysselmændene een deel have i lige maade indleveret de af dennem forlangede underretninger, mens nogle sidde inde dermed og ville icke ud med regenskab paa den i deris sysseler indsamlede contribution, kandskee for di mand icke vil vere bekiendt, hvor høit samme contribution sig haver beløbet. Herudover have vi icke hid ind til kundet bragt i verk, det som Eders Majestet udi denne post os allernaadigst haver befalet, fortvifle og om at kunde giøre nogen ende der paa, med mindre Eders Majestet ved en expresse befaling samme sysselmænd tilholder, under suspension fra deris bestillinger eller anden straff, at indlevere til os rigtige og udførlige regenskaber, paa hvis de i forskrefne contribution eller udseglings omkostning hver i sin district opbaaret haver, tillige med hvis andre notitier vi fra dennem kunde behøve til høiestbemelte Eders Majestets befalings efterkommelse, thi for os vil det vere om sonst at giøre nogen videre anfordring der om hos samme sysselmænd, som uden tvil ere sindede icke at komme frem der med, om de maa raade. Slige fortrædeligheder møder dennem her oppe, som paa Eders Majestets vegne noget have at forrette, helst nu i nogen aars tid, siden een deel øfrigheds personer her have fattet saa sterk opinion om dem self, at de og tør giøre aabenbare uret, snart ved siden af dem, som de i slige tilfælde burdte at undsee sig for.

Hvad laugmandens hosføiede regenskab ellers i sig self angaar, da kunde synes, at derudi vare mange ting heel resolut anskrefne, og neppe rimeligt for en deputeret fra saa fattigt et land at giøre slige dépenser, som der inde i bland findes opførte, om det saaledis skulde vere skeet, hvor om dog ingen beviiser af laugmanden til os ere indleverede. Saa ere og der i bland antegnede de udgifter, som laugmanden ligeledis hafde haft fornøden, om hand hafde siddet i stillhed hiemme i hans eget huus, med videre, som formoedentligen vil blive giort til mangeler, naar samme regenskab engang grundeligen skal examineres. I det øfrige sees af bemelte regenskab, at laugmanden for sin reises omkostning allerede haver bekommet af landet 426 rixdler, hvor hos naar mand betragter, at de mænd, som anno 1683 udseiglede for at accordere med de trafiqverende om taxten, fick foruden bare kosten i Kiøbenhafn (som laugmanden her næfner kost og tæring) 300 rixdler til mands for deris reise-omkostninger, og icke meer, som laugmanden self tilstaar, da vilde det

blive en stor ulighed her i mellem, om laugmanden til ovenskrefne 426 rixdler nu skulde af landet opbære 731 rixdler. Thi at taxten da blef forhøiet, skeede vel efter tidernis tilstand og Kongl. Majestets villie og befaling, mens icke efter deris propositioner, saa synis det ei heller at vere en conseqvence, at fordi laugmanden med hans reise udrettede meer end hine mange, der fore skulle hand nu af landet bekomme lige saa meget, som de de tilsammens opbar, thi at de vare fleere end en, skeede efter Kongl. Majts. befaling, og fick da deris fortærings summa at regleris efter deris mængde, efter di de til sammens icke kunde nøies med en mands sparsommelig fortæring. Mens at laugmanden noget nær kunde have kommet ud med den summa, som en af dennem satte til, var meer at formoede, undtagen hvad fortæringen i Kiøbenhaun nu i en eller anden post kand vere kostbarere end for 20 aar. Saa vides og icke, at laugmanden anno 1701 hâr accorderet med landet om noget extraordinaire honorarium, mens snarere ladet sig forlyde, at hand ex nobili officio, og af den kierlighed som hand bar til landet, hvorinde hand stædse hafde lidt vel, og sine børn, som efter hans dag skulde der forblive, vilde paatage sig den reise. Hvis videre paa forskrefne laugmandens regenskab kunde falde at reflectere, lade vi beroe til efterkommende tid, i midlertid ervarte allerunderdanigst Eders Majestets allernaadigste resolution angaaende foromrørte underretninger, som til dets endelige revision fra sysselmændene nødvendigen behøves. Og i det øfrige forblive

Eders Kongl. Majestets
Voris Allernaadigste Arve Herres
Allerunderdanigste tro tienere
Arnas Magnussen. Povel Jonsson Widalin.

Thyckebai Closter østen paa Iisland
d. 20. septembris 1704.

40. 24. september 1704. Kirkebai (Kirkjubæjar) kloster.

Kommissærerne til kongen. Indberetning om Holmfast Gudmundssons sag, Asbjørn Joakimssons sag, mislig rettergang, uretmæssig pantsættelse af Grund kirkes disk og kalk.

Trykt efter original i rigsarkivet (Dokumenter ang. den isl. handel m. v., kommissionen af 1702 etc), skriverhånd; gennemdraget med snor, fæstet ved

kommissærernes segl, og med disses egenhændige underskrifter. Sammenholdt med koncept i AM. 440, fol. Koncepten bærer følgende egenhændige påtegning af A. M. »Denne forskrefne Relation sendte vi til Rente-Cammeret 1704, meenende at den derfra kunde komme til Cancelliet, men den blef der beliggende«. Indberetningen er refereret i rigsarkivets supplik-protokol for 1706, W. 166 (»A. M. indgiver kopi af et memorial, som han og medcommissarius skal have indsendt fra Island«). Referatet har følgende vedtegninger »Copier af 2. og 4de punckt indgifves endnu den 10. junii til K. resolution af Arne Magnussen« og »Samme supplique er endnu den 8. januarii 1707 indlefveret af Cantzel R. Mathesio paa Arne Magnussens vegne, som endnu anholder om resolution af Skalholt, dat. 9. sept. 1706. Dend første sag siger hand endnu at være forliigt, men erindrer særdelis om resolution på nr. 2 og 4«. Endv. »Conseillet d. 18. aug: udsettes« og »Conseillet d. 14. febr: Nr. 2 rescriberet at commissarierne skal dømme i denne punckt no. 2 og K. order til stiffta. at beskikke Asbiørn en procurator sagen for ham uagtet dens ælde at udføre uden omkostning, item K. o. til stifftambtm. at constituere en actor, som de andre sager og enormiteter skal udføre og til commissarierne at dømme derpaa«, samt udfor referatets punkt 4 »Indbegribes i resolutionen ved 2. punkt, at denne sag tillige med de andre udføres«.

Stormægtigste Allernaadigste arve Konge og Herre!

Eders Kongl. Majestet haver udi den os allernaadigst medgifne instructions 22. post befalet, at vi med flid skulde inqvirere om en huusmands udi i Haunefiords district, ved naun Holmfaster Gudmundsens sag, som var bleven kagstrøgen, fordi hand udi Kieblevigs haun hafde solt half fierde marck fisk, og at vi om samme sags beskaffenhed skulde give voris allerunderdanigste relation. Der med forholder sig som følger:

I. Holmfaster var huusmand paa en gaard, kaldes Brøndestad, om hvilken gaard og nogle fleere hosliggende en tid lang haver været controversie, om de samme skulde ligge til Haufnefiords eller Kieblevigs districter. Anno 1698 tog Holmfaster med sin egen baad fra Brøndestad hen til Kieblevigs haun, førende med sig af sit eget 10 iiser og 3 langer (beløber sig icke fuldt 2 mark danske), hvilke hand solte der i kramboden. Item tog Holmfaster med sig der hen 8 fiske (1 ℔ danskes verdie), som til hørdte en anden mand, og solte dem der paa hans vegne til en af kiøbmandens arbeids folk. Denne samme tid fuldtes med Holmfaster paa hans baad en ved nafn Jon Erlendsön, som førdte med sig 20 fiske (ongefer $2^1/_2$ marks verdie) og solte dem i Kieblevigs skib. Aaret efter 1699, i maio, paa mandtals tinget anklagede forpagternis fuldmæglig, Jens Jørgensen, paa kiøbmanden i Haunefiord Knud Storms vegne, bemelte Holmfaster, fordi hand hafde drevet ovenskrefne handel udi Kieblevig. Holm-

faster vedgick strax det hand blef beskylt for, og udnæfnede sysselmanden udi Guldbringe syssel, Jon Eyolfsen, her paa 6 mænd til at dømme i sagen, hvilket dog icke skeede, mens de optoge den, indtil at Knud Storm, som da var ventendis, kunde komme til landet. Storm kom og vilde endeligen hente straff over Holmfaster. Blef saa et ting berammet den 27. julii samme aar 1699, hvor hen sig, tillige med sysselmanden, begave amtmanden og kiøbmanden Knud Storm. Som nu Holmfaster icke af sig self kom til tinget (efter di hand der hen aldrig var bleven stævnet), saa blef der skicket bud efter hannem. Hand kom og ufortøvet, blef saa hans sag og forhen giorde bekiendelse strax den samme dag af for-skrefne sysselmand og 6 meddomsmænd foretagen og i amtmandens nærverelse paakiendt. Dommen blef endeligen, at Holmfaster, fordi hand hafde ført forskrefne fisk af Haunefiords district og den paa en anden haun solt, og i saa maade forseet sig i mod kongl. forordninger og octroien, skulde være forfalden i brevebruds sægt 8 merker (og i fald hand disse 8 merker — er 10 rxdlr. in [4 ♯ *koncepten*] specie — icke kunde betale, da at lide 16 slag af bødelsriis) og derforuden straffes paa Bremerholm, hvis icke den høie øfrighed hannem der fore i naade vilde forskaane, hvilket sysselmanden og hans meddomsmænd ydmygeligen begierte at maatte skee. Som Holmfaster nu hørte, hvad dommen skulle vere, bad hand for sig og frembød i dette sagefald en gammel baad, som hand eiede; den blef icke accepteret, mens hand, strax efter dommen gaaen, ført hen i en huustompt, der strax ved tinget, hvor taget var borte, og et stort støcke træ lagt tvert over tompten i mellem veggene; op til dette træ bleve Holmfasters hænder bundne, og i saadan positur bekom hand 16 slag af bøddelen. Og der med var hans sag ende. Dette sidste om executionens maade have os refereret een deel af dennem, som vare paa tinget, og det foregaaende er extraheret af acterne, undtagen nogen faa omstændigheder, som vi dog have af ærlige folkes troværdige relationer.

Hvad denne process nu angaar, da kunde synes: 1°. At sysselmanden derudi haver faret noget forfage, at hand dømte Holmfaster til straff, for di hand af Haunefiords district hafde udført og solt fisk udi Kieblevigs haun, uden at inqvirere om, eller i ringeste maade at examinere, om Brøndestad, hvorfra fisken blef ført, med rette hørte til Haunefiord district eller icke. Thi det burdte, efter voris uforgribelige meening, først af Haunefiords

kiøbmand [-mænd *koncepten*] at udføres med interessenterne paa Kieblevig, og siden den decision, som der udi kunde falde, at bruges som et præjudicatum i Holmfasters sag, og i det ringeste synes, at kiøbmanden paa Kieblevig (som da var Oluff Klou) burdte at have været citeret til gienmæle til dette samme ting, som Holmfaster blef dømt paa, efter di Holmfaster icke kunde med ret eller billighed komme i straff, med mindre Oluf Klou, som hafde handlet med hannem, og blef straf fældig, saa som en der hafde forseet sig i mod octroien. Her til vil formoedentligen svares, at den dispute om Kieblevigs og Haunefiords districters endemerker hafde icke fornøden at komme under disqvisition paa dette ting, saa som den længe til forn var med et tingsvidne forklaret og af sal. rigens admiral, da verende gouverneur over Iisland, tilfuldte decideret for Haunefiord. Vi vide icke egentligen, i hvad form dette ting[s]vidne (hvor paa mand i forskrefne controversie sig haver beraabet) er forfattet, icke heller hvor høit den der paa bygte sal. Hr. Henrich Bielches decision kand probere Haunefiords interessenters formeente ret til Brøndestad og de hosliggende gaarde, saa som vi disse tvende documenter icke have kundet faaet at see; der i moed falder allerunderdanigst at erindre det gamle folk paa stædet, som prætendere grundeligen at vide denne controversies beskaffenhed, os berettede forleden efter-høst, da vi vare der i egnen. I gamle dage (sagde de) handlede de af Vatzløsestrandens indvaanere, som boede i mellem de forbierge Keilisnæs og Stapen (der i bland er Brøndestad), udi Haunefiords og Kieblevigs hauner i fleng, og søgte kiøbmændene paa begge stæderne med atskillige høfligheder at drage dennem til sig fra den anden. Dette stod saa et langt tag indtil anno 1680 ongefer, da begyndte de i Haunefiord at anke her paa og forhvervede nogen attester om disse gaarder. Det blef dog ved det forige, at folkene handlede i fleng, som til forn, uanseet de i Haunefiord hermed vare misnøiede, indtil hen ved anno 1690 eller der om trent; fra den tid begyndte de i Haunefiord med større alvorlighed end til forn at forbyde folkene handelen udi Kieblevig, og endeligen gick disputen ud over Holmfaster, som forberørt er, og var hand den første, som for denne forbøden handel udi Kieblevig blef søgt til tinge og straffet, andre uden tvil til exempel og vedersyn. Hvis dette nu skulde forholde sig saaledis, da synes, som denne controversie om Haunefiords og Kieblevigs districters endemerker end da icke var aldelis klar,

den tid dommen gick i Holmfasters sag. Ydermeere have de trafiqverende paa Haunefiord og Kieblevig a^{0} 1702 i april maaned sig foreenet om de yderste tre af forskrefne omtvistede gaarde (Store Vaage, Mindre Vaage og Brøndestad), saaledis at samme tre gaarde skulde denne forpagtnings tid ud ligge til Kieblevigs haun, af hvilken foreening, om vi os ret erindre (den er icke os i hænde), kand nogenledis sluttes, at interessenterne paa Haunefiord da have meer tvilet paa deris pretensions retmæssighed i forskrefne dispute end sysselmanden om deris ret til Brøndestad, den tid hand afsagde dommen udi Holmfasters sag.

I hvordan nu her om er beskaffet, da er det 2^{0}. icke efter louen, at Holmfaster, forhen ustæfnet, er ved et bud hentet til tinget, den samme dag som sagen skulde for, og saaledis paa staaende fod ført for retten uden at vide, hvortil hand skulde svare, hvormed hannem er bleven betagen ald leilighed til at vere sig om en procurator eller communicere de hannem paaførte beskyldninger med andre, som kunde have givet hannem raad i sagen, hâm til nogen befrielse.

3^{0}. Burdte sysselmanden efter landslouens anledning (Kiøbebalk cap. 10 og Mandhelgebalk cap. 2.) at have forskaffet Holmfaster (end da om hand hafde været louligen stæfnet) en procurator, som kunde ageret hans sag i mod kiøbmanden, og om end skiønt Holmfaster icke hafde forstand til at begiere saadan, da viste dog sysselmanden (i det ringeste burdte at vide) louens meening i slige tilfælde.

4^{0}. Haver sysselmanden udeladt af tings acterne halfparten af Holmfasters bekiendelse, thi hand (efter erlige folkes relation, som vare paa tinget) icke alleeniste tilstoed, at hand de forskrefne 10 iiser og 3 langer hafde ført til Kieblevig og der solt, mens end og der hos overlyste og sagde, at hand samme iiser og langer hafde til forn haft i Haunefiord til at selges, og hafde de der været bleven udskudt saasom udøgtige kiøbmands vare. Hvilket, om end skiønt det beroede allene paa hans udsigende, saa burdte det dog i det mindste at have været noget nermere examineret, i det allerringeste icke ganske forglemt af acterne.

5^{0}. Om end skiønt nu Holmfaster hafde været louligen stæfnet, hannem en procurator sat, den uloulige handel hannem overbevist og alting med sagen i mod hannem været paa det rigtigste efter loven, saa kand vi dog ei andet see, end at den over hannem fældte dom jo er uloumæssig. Thi for det første

siger den de trafiqverende paa Iisland allernaadigst meddeelte octroi og taxten, hvor efter denne sag burdte at rettes, at den, som der i mod handler med ufrihandlere, skal straffes paa bestilling, formue og i jern paa Bremmerholm, mens taler intet om brevebruds sægt, kunde og icke tale, thi om alle eens midler ere for forbøden handel confisqvables, hvor med skulde hand da betale breve bruds sægten? uden med huden, som her er skeet, og vilde det da per conseqvens blive almindeligt, at hvo der betrædedis med forbøden handel, skulle miste hans boeslod, kagstryges og gaa paa Bremmerholm, hvilket hverken octroien eller den da i brug verende taxt tilholdt, mens allene, som før er mældet, taldte om boeslods og Bremmerholms straff.

Med brevebruds sægt har det ellers den beskaffenhed, at Haagen Magnussen, Norgis konning, haver for meer end 300 aar siden ved et aabet bref befalet, at hvo, som befandtis at foragte kongelige domme, confirmationer, beskiermelses breve eller andre dislige kongelige breve, skulle betale til kongen 8 merker (er nu saa meget som 10 rixdler 4 ℔ specie). Denne forordning om breve brud er af dommerne her i landet, en deel af vanvittighed, een deel af uretmæssig egen-nyttighed, ofte bleven misbrugt i mod det, som sees at have været den gode konges intention, hvilket og med fleere kongelige forordninger skeet er, og skeer kandske end nu i dag her i landet frem for andre stæder. Og paa den samme maade er bemelte forordning her uden louens anledning bleven anseet, da Holmfaster (om hans brøde kunde eragtis straffværdig) burdte at dømmes alleene efter taxten og octroien.

For det andet, om end skiønt bemelte forordning om breve brud hafde hørt hiemme i forskrefne sag, da er det icke egentlig efter louens bogstaf, at Holmfaster, i fald hand icke kunde betale de 8 merker, skulde i stæden der fore lide 16 slag af bøddelsriis. Mens der udi skulde sysselmanden, efter voris allerunderdanigste meening, mest vere at undskylde, om brevebruds sægten hafde været rigtig, formedelst den almindelige praxin, som før og i hans tider haver i lige tilfælde veret gængse, og hænger det saa sammen med slig kagstrygen (som nu om stunder haver veret altfor-gemeen her i landet), at udi loubogen (som kong Magnus udi Norge henved anno 1280 haver givet her hid til landet) tales icke om kagstrygen uden i tyfs-, rufferies- og andre slige uærlige sager, mens udi ærlige sager synis, at de, som icke kunde betale de dennem paalagde bøder, hâr enten forsonet sig

med dem, som bøderne skulde opbære, efter deris formue, eller og hos dennem eller andre arbeidet til samme bøders afbetaling. Dette haver saa almindeligen været i brug indtil anno 1564 og endda længer. Udi benæfnte aar loed Poul Stigsen, befalings mand her i landet, efter kongl. befaling, paa landztinget ved 24 mænd forfatte en lov om blodskam, horerie og skiørlefnet, som indtil den tid icke synderligen var bleven straffet her i landet uden med kirkens disciplin. Udi samme lou (som almindeligen kaldes den Store Dom) settes der visse bøder paa alle leiermaals forseelser, og der hos, at hvis de skyldige icke kunde afsone deris brøde med penge, de da for hver mark skulle udstaa 2 slag af riis.

Samme Store Dom er af kong Friderico secundo høiloflig ihukommelse bleven confirmeret og gaar endnu for lou her i landet, uanseet nogle meene, at den paa een deel stæder kunde med føie forandres, om Eders Majestet engang saa behagede, anføre og i bland de passager, som efter deris meening icke ere af de 24 mænd nocksom bleven overlagte, at de have indført over landet i almindelighed saa spottelig en straffs maade, som i andre lande icke leggis uden paa uærlige folk eller andre de liderligste mennisker. I midlertid er det bleven foraarsaget ved bemelte Store Dom, at øfrigheden her i landet, saa som tagende exempel der af, have i almindelighad ladet slaa dem til kaget, som formedelst armod icke have kundet betalt deris bøder, for hvad sager det og kunde vere, og er der udi gemeenligen bleven observeret, at de for hver mark (1 rdr. 2 ₰ specie) skulle lide 2 slag, hvilken maade og end nu almindeligen holdes i landet, undtagen hos nogle faa, som i henseende til loubogens intention sette dennem i arbeid, som formedelst ærlige forseelser forfalde i straff og icke formaa at befrie dem med penge. Og efter denne Store Doms praxi er, uden tvil, Holmfaster bleven dømt til at hudstryges, i fald hand icke kunde betale brevebruds sægten, hvilket efter voris allerunderdanigste meening kunde, som før er mældt, undskyldes, hvis icke det var skeet paa et uret fundament, nemlig at hand var skyldig at udgive brevebruds sægt, hvilket, efter voris foromrørte meening, icke saaledis var eller kunde vere.

Og bestaar saa for det tredie denne doms mislighed derudi, at i den stæd Holmfaster, om hand ellers var skyldig, burdte efter taxtens og octroiens klare bogstaf at dømmes til Bremmer-

holm, da haver sysselmanden først, uden for taxten og octroien, og, saa vit vi kunde see, uden fundament dømt hâm til kaget og siden hen-vist hannem til høie øfrigheds naade eller unaade angaaende Bremmerholms straff, saa at hand i saa maade, saa fremt høie øfrighed hannem icke vilde benaade, skulde beholde det hand efter ingen lou var bleven kagstrøgen, og siden efter kongl. loues formelding gaa i jern paa Holmen. I det øfrige lader det sig ansee, som sysselmanden haver udi denne sag veret i betryck, i det, paa den ene side hâr staaet Holmfasters sag, saa dannet som før er mældt, og hâr hannem kandske syntes for haardt at dømme hannem til ævig trældom for disse 13 udskuds fiske. Paa den anden side hâr staaet kiøbmanden Storm, som endeligen vilde have Holmfaster straffet, kandske og amtmanden, hvilken i mod sædvane var reist til dette ting, uden tvil til at forskaffe kiøbmanden ret, som hand formoedentligen meente hannem at have i mod Holmfaster. Der udover synes, at sysselmanden hâr optænkt dette expedient med brevebruds sægten og der paa følgende hudstrygen, paa det kiøbmanden der ved kunde stilles til freds og Holmfaster dog med det samme befries fra yderste ulycke og evig sclaverie, stolende paa, at der siden icke blef noget talt om det i dommen mentionerede Bremerholms straff, som og skeet er, at Holmfaster siden den tid hâr angerløs opholdt sig i Guldbringe Syssel, uden at søge eller bekomme nogen særdelis naade af høie øfrighed.

6°. Haver Holmfaster aldrig bekommet dommen beskrevet, icke heller nogen tid til at vere sig om en cautions mand for disse 8 merker, icke heller den frist til at betale til førstkommende fardag, som louen hannem dog giver udi Tyvebalkens sidste capitel. Saa hâr mand og icke vildet annamme af hannem i sagefald den fattigdom hand eiede, mens allene vilde vere fornøiet med hans hud, og til den ende i en hast draget hannem fra tinget til straffen, det samme øieblik som dommen gick, hvilket alt, saa vel som det, at hand er ustæfnet dømt, synis icke [aldeles *udel. rigsark.*] at kunde undskyldis for violence og vitterlig uret.

7°. Angaaende at denne usle mand er bleven hudstrøgen saa got som hængende ved hans arme om en bielke liggende imellem tvende husvegge, da er den executions maade her i landet, saa vit os er vitterligt, aldelis ubrugelig, kunde og letteligen have paaført denne syndere bruck eller anden dislige total

ruin paa hans helbrede, og hafde amtmanden, efter voris formeening giort vel, om hand icke hafde tilstædet, at denne arme mand skulle paa saa seldsom og farlig en maade straffis.

Dette er nu, allernaadigste Herre, Holmfasters sags sande og rette beskaffenhed, saa vit vi der om alleryderst have kundet erfare, formoede allerunderdanigst, at Eders Majestet i naade optager det vi saa vitløft[el]igen her om have refereret. Voris allerunderdanigste tanke er, at vi mindre forseer os med at skrive vitløftig, end om vi ved alt for stor korthed foraarsagede, at sagen for Eders Majestet blef uforstaaelig. For det øfrige hâr denne oftbemelte Holmfaster nogle gange været hos os, med begiering vi paa hans vegne allerunderdanigst vilde anholde hos Eders Kongl. Mayt., at hand maatte erlange nogen satisfaction for den uret, som hand formeener sig at vere skeet udi ovenskrefne process, hvilket hans anbringende vi allerunderdanigst indstille til Eders Majestets allernaadigste gotbefindende.

II. Forleden aar, da vi vare paa Seltiarnenæs udi Guldbringe syssel, kom til os en fattig mand ved nafn Asbiörn Joachimsen, med et klagemaal over begge laugmændene, Sigurder Biørnsen og Lauritz Gottrup, som bestaar der udi, at hand anno 1681 af en laugmand Gottrups (som da var landfogdens fuldmægtig paa Bessested) tiener, ved nafn Peter Andresen blef i bland andre opfordret til at skydse samme Peter Andressen over en fiord, og sagde Peter sig at vere sendt med Kongl. Majts. breve. Asbiörn veigrede sig ved at gaa i denne skydsfærd, undskyldende sig dermed, at hand var begreben i at fløtte sig og sin familie fra denne gaard til en anden, efterdi det var fardag. Peter Andresen [Ander- RA] vilde dog endeligen have hannem med, og paa sidstningen, da hand icke vilde giøre sig der til villig, truede hannem med galgen. Asbiörn svarede da stutsig og vilde ingenstæds hen, saa at Peter blef af andre, som der vare tilstæde paa gaarden, ført over fiorden. Herfore lod landfogdens fuldmegtig (nu laugmand) Gottrup Asbiörn stefne til tinge, hvor hen hand og kom; der var til stæde laugmanden Sigurder Biörnsen, som giorde sig der til herrids dommere og foretog sagen. Asbiörn tilstoed det meste af beskyldningerne, og blef saa af landzfogdens fuldmægtig procederet imod hannem, som ingen procurator hafde; af acterne (hvilke vi have i hænde) sees icke, at det i ringeste maade er blevet examineret eller bevislig giort, at Peter Andresen [Ander- RA] haver haft noget kongebref med at fare, icke heller er

der udi dommen bleven reflecteret paa, at kongebrevet (om det ellers noget var) kunde med meget større mageligbed have veret ført til lands, icke heller der paa, at der vare folk nock til stæde for uden Asbiörn, som kunde have skydset karlen, om hand nu endeligen skulle over fiorden, mens Asbiörn er for denne saa anseete traadsighed bleven dømt til at udstaa legemlig straff og der paa straxen den samme time, i laugmandens oververelse, med landfogdens fuldmægtigs (som var sagsøger) hans raad, hudstrøgen først en gang (efter som i Asbiörns klagemaal formeldis), ind til hand besvimede, og saa, efter at de hafde givet hannem at dricke, endnu anden gang, ind til hand paa ny faldt i umagt. Dette er en kort extract af Asbiörns sag og klagemaal, og ere der udi her for uden nogle circonstancer, som ickun lidet synes at vilde besmycke laugmandens forretning, om sagen en gang skulde paa ny paakiendes, hvilke vi for tidens kortheds skyld denne gang maa gaae forbi. Forskrefne Asbiörns besvering have vi notificeret begge laugmændene, med begiering de os vilde communicere, hvis her i mod kunde vere at sige, hvilket af os er skeet i den meening, at vi og vilde fornemme deris foregivende om sagens beskaffenhed, før end vi derom noget for Eders Majestet allerunderdanigst refererede. Herpaa have laugmændene os intet svar givet, mens der i mod opfundet et seldsomt procedere, nemlig at de, hver for sig, have i folkes nærverelse, offentligen ladet oplæse over Asbiörn aabne breve under deris hænder, af lige indhold, som er, at hand skulde vere en løgner, ind til hand beviste en i hans besvering anførte omstændighed. Laugmand Gottrups bref oplæste laugmand Sigurder Biörnsen for Asbiörn og leverede hannem copie deraf, men sit eget bref sendte hand til sysselmanden udi Guldbringe syssel, Jon Eiolfsen, med begiering det maatte publiceres for Asbiörn paa et ting, dog ingen copie hannem deraf leveris, mens dend skulde hand hente hiemme hos laugmanden. Dette sidste er af os der fore allerunderdanigst bleven anført, at Eders Majestet der af kand see, paa hvad maade processer føres her i landet, og hvad den fattige her i bland maa udstaa, endda af dem som Eders Majestet hâr betroet retten i hænder. I det øfrige begierer Asbiörn Joachimsen allerunderdanigst, at Eders Majestet allernaadigst vil forhielpe hâm til rette og icke ansee, at sagen saa længe hâr hvilet, efterdi hand ind til nærverende tid ingen forhaabning eller udvei kunde have til at naa nogen reparation, for det hand haver for-

meent og meener sig at vere skeet fornær; hvilket og visseligen saa i sandhed er.

III. Thi det kand icke med faa ord beskrives, hvad vold og uret den fattige eenfoldige almue haver maat lide her i landet en tid lang, og hvorledis retten her er bleven administreret.

Anno 1678 haver laugmanden Sigurder Biörnsen ladet, som for troldom, kagstryge en ved naun Magnus Benedixsen, hvilken af self landztings slutningen sees at have veret uskyldig.

Anno 1681 haver samme laugmand dømt en ved naun Are Poulsen til baal og brand for troldom, da dog hannem ingen ting var bleven overbevist, og er samme Are Poulsen efter samme dom bleven henrettet.

Anno 1682 er en ved nafn Thorsten Högnesen paa landztinget efter bemelte laugmandz dom bleven kagstrøgen, foruden nogen bevis i den sag hand blef beskyldt for.

Anno 1684 rømte her fra landet en ved naun Jon Hreggvidsen, som til landztinget var dømt til døde, fordi hand skulle have slaget en bøddel i hiel. Samme Jon Hreggvidsen begaf sig til Danmarck, tog kongl. stæfning til høieste ret over landztings dommen og kom der med her hid til landet anno 1686. Siden er der intet bleven talt om hans sag, og boer hand endnu i dag angerløs, ongefer 3 mile fra laugmand Sigurder Biörnsen, som hannem hafde dømt til døde, gaar ordet saa, at hand haver paa den maade accorderet med laugmændene, at hand icke skulde publicere den kongl. stæfning, og de derimod icke lade exseqvere den over hannem ergangne dom, hvilket og af udgangen kand dømmes at vere troværdigt.

Anno 1698 paa landztinget var for begge itzige laugmænds dom en sag af Iisefiords syssel angaaende tvende personer, Biarne Bödvarsen og Geirny Gudmundsdaatter, hvilken Geirny hafde haft til egte Biarnes broder, mens nu avlet et barn med samme Biarne. Som nu Geirny til hendis befrielse foregaf, at hendis afdøde mand hafde i deris egteskab veret impotens, saa dømte laugmændene, at hun samme sit paastaaende skulde verificere med tylfter eed, hvilket og skal vere skeet, lever hun saa siden u-molesteret udi bemelte Iisefiords syssel, Biarne disligeste, som hafde aflet barnet med hænde, opholt sig i samme syssel udi frelse og uden øfrighedens tiltale, indtil hand forleden aar (som berettes) døde af sygdom. Herforuden ere kundbare mange andre extravagancer, som paa 30 aars tid her ere pas-

serede i rettergang saavel paa landztinget som i herriderne, hvilke alle at antegne os denne tid er umueligt, skulde og kand ske icke vere til nogen nytte. Mens det ovenbemelte skrive vi med beraad hu, betænkte paa at bevise af acterne hvert stycke derinde, naar Eders Majestet allernaadigst behager det at exigere.

IV. Udi Øefiord ligger en proprietariergaard kaldet Grund; ved samme gaard staar en kirke, og er gaardens eiermand her (som andre stæder i landet, hvor kirkerne staae paa proprietariers grund) kirkens forsvar og skal holde dens bygning og ornamenter ved lige, næsten paa den maade som jura patronatus ere i Danmark, undtagen at disse have intet jus præsentandi personas consecrandas. Denne Grund tilhørte for nogen aar siden en ved nafn Benedix Haldorsen, som anskaffede til kirken en sølf-kalk og disk, og lod dette indføre i kirkens inventarium, beholdt det dog hos sig i forvaring, efterdi kirken her foruden eiede en kalk og disk. Efter Benedix bekom gaarden Grund til eie Gudbrander Thorlaksen, en nacklæssig dissolut mand, som den inden kort tid solte til sin broder Hr. Skule Thorlaksen, proust i Thingøe-syssel, og den største deel af hans øfrige jordegods solte hand siden efter haanden for løsøre til laugmanden Lauritz Christiansen Gottrup. Ved Hr. Skules og Gudbrandz kiøb om Grund blef icke nøie efterseet om kirkens ornamenter, efterdi dette var saavit i vennevold, mens siden, da biscopen kirken visiterede, befantis den ommældte sølf-kalk og disk icke at vere tilstæde, hvor udover biscopen befoel Hr. Skule, som da var bleven kirkens forsvar, den at indkræve af hans formand. Som nu Gudbrander herom blef anmoedet, maatte hand bekiende, at hand samme kalk og disk hafde extraderet til laugmand Gottrup. Her paa skref Hr. Skule laugmanden til, begierende, at hand samme kalk og disk vilde lade igienkomme til Grunder kirke, hvortil laugmanden svarede, at Gudbrander hafde sat hannem en kalk og disk i pant for nogen gield; naar den blef betalt, skulde kalken og disken udleveres, ellers fick de at staa. Som nu bemelte Hr. Skule intet her med udrettede, og i det øfrige vel viste hvad processer gaf her i landet, helst med saa myndige og formuende folk, som laugmand Gottrup er, saa hâr hand sig for os her over besverget, og nogle gange begiert vi paa en maade vilde assistere hans kirke, saa at den kunde i gien bekomme det hende saaledis med urette var fra kommet,

hvor efter jeg Arne Magnussen paa næst afvigte landzting 1704 i enrom talte med laugmanden herom og forestillede hannem denne pantsetnings seldsomhed, førende hâm til gemyt, at om denne sag kom videre, da skulde der vel af mange blive reflecteret paa, at hand, en fornuftig mand og laugmand, hafde taget slige ting til pant, hvorom hand snarere kunde have føie til at tvile end vere forsickret, at de den pantsættende med rette tilhørde. Hand svarede mig, at disse ting vare hannem pantsatte i mod hans udlaante midler, og var derfore icke begierligt, at hand dennem uden vederlag igien skulde afhænde. Endeligen om Hr. Skule vilde betale een deel af den gield de stoede for, saa vilde hand vel lide nogen forliis, hvis icke, saa fick Hr. Skule at indhente hans ret med process efter louen. Siden landztinget er Hr. Skule død, hvorudover det lader sig ansee, at kirken paa Grund nu er saa meget dis længere fra dens rettes erlangelse end til forn, som Hr. Skules arvinger ere mindre formuende end hand var. Da efter di os uforgribeligen synes, at laugmanden her udi icke haver giort det som burdte at giøres, saa have vi icke andet toret end at referere allerunderdanigst sagens beskaffenhed for Eders Majestet, paa det kirken icke formedelst voris taushed skulde med urette miste det, som den med rette kunde tilkomme. I det øfrige indstille alting til Eders Majestets allernaadigste villie og resolution, forblivende saa længe vi leve

Eders kongl. Majestets
allerunderdanigste tro arve tienere
Arnas Magnussen. Povel Jonsson Widalin.

Kirkebai Closter østen paa
Iisland d. 24. septembris 1704.

41. 25. september 1704. Kirkebai (Kirkjubæjar) kloster.

Kommissærerne til rentekamret. To indberetninger oversendes og en tredje om restanserne i Guldbringe syssel stilles i udsigt (foreligger ikke). Andrager om udbetaling af fuldstændigt honorar.

Trykt efter original i rigsarkivet (Dokumenter ang. den isl. handel m. v., kommissionen af 1702 etc.), med kommissærernes egenhændige underskrift. Sammenholdt med koncept i AM. 440, fol.

Høiædle og Velbaarne, Velædle og Velbyrdige
Herrer, Høi- og Gunstige Patroner!

Vi fremsende her med tvende vores allerunderdanigste relationer, med allerydmygste bøn at de høie Herrer vilde behage at udtyde alting til det beste hos Hans Kongl. Majestet. Og formoede vi allerunderdanigst, at naar Hans Majestet allernaadigst considererer den os anbefalede commissions vitløftighed, tillige med de ubeskrivelige uleiligheder som møde en, der i saa maade skal reise om her i landet, vi da nyder nogen connivence, for hvis som af menneskelighed kunde vere forseet eller forglemt.

Den tredie allerunderdanigste relation, som skal indeholde voris anmerkninger over restantzerne hos Hans Majestets bønder udi Guldbringe syssel, have vi icke end nu kundet faaet ferdig, mens agte, næst Guds hielp, den at affærdige om 8 dage, og formoede saa, at den til lige med disse skal naa østerskibene, som efter viss beretning forbie her ved landet indtil d. 12. octobris ongefer, mens ligge fuldkommen 7 dages reise her fra. Skulde det feele, og samme anmerkninger i saa maade blive til bage, da behøve vi storligen de Høie Herrers mægtige intercession hos Hans Majestet, i hvorvel vi med god samvittighed kunde sige, at vi i disse sager intet forsømme, mens for Hans Majestets tieniste, efter allerunderdanigste pligt, giøre alt det os er mueligt. Fra de Høie Herrer Deputerede for financerne have vi i aar bekommet assignation paa 500 rixdler, og der paa af jordebogens forpagtere bemelte summa opbaaret, tacke allerydmygst for den omsorg for voris subsistence, og i det øfrige forvente, at disse assignationer fremdeelis maa indholde en større summa, efter den tilsaugn som Hans Majestet ved commissionens begyndelse os allernaadigst giort haver, saasom vi af disse penge icke kunde udstaa de dépenser, som reiserne og commissionen i almindelighed udkræver. For det øfrige recommendere vi os allerydmygst udi de Høie Herrers gunst og bevaagenhed, forblivende efter skyldighed

De Høiædle og Velbaarne,
Velædle og Velbyrdige Herrers
Allerydmygste lydigste tienere
Arnas Magnussen. Povel Jonsson Wid[al]in.

Kirkebai Closter d.
25. septembris 1704.

42. 3. februar 1705. København.

Reskript til kommissærerne om at deltage i en overrets-dom. Det befales kommissærerne at tage sæde i overretten i en sag mellem præsten Jón Gíslason og lagmændene, da det er vanskeligt at få retten besat med uinteresserede mænd.

Trykt i Lovsml. for Island I, 607. Original i AM. 438, fol. Underskrift: Friderich R. — D. Wibe.

43. 21. marts 1705. København.

Reskript til amtmand, biskopperne og Arne Magnusson om at tiltræde en kommission til afgørelse af en tvist mellem vicelagmand P. Vidalin og lagmand L. Gottrup om P. V.s vederlag for embedstjæneste under G.s fraværelse i København.

Trykt i Forordninger for Island III, 341—43. Kopi i AM. 438, fol.

44. 24. marts 1705. Københavns slot.

Reskript til kommissærerne om at tage sæde i overretten i sagen mellem lagmand L. Gottrup og de 8 bønder, som havde nægtet ham forholds-attest.

Trykt i Lovsml. for Island I, 621—22. Original i AM. 438, fol. Underskrift: Friderich R. — D. Wibe.

Ved overretsdom 29. juli 1705 idømtes underdommeren Sig. Einarsson og lagmand Sig. Bjørnsson, for de afsagte domme, og lagmand L. Gottrup, for sin fremfærd i sagen, bøder og erstatning. Sml. AM. 446, fol., hvor kopi af dommen foreligger.

45 ab. 1. maj 1705. Vatnsløse.

a. **Arne Magnussons stævning af Magnus Sigurdsson** til betaling af de idømte bøder m. v.

b. **Fortegnelse over A. M.s sagsomkostninger** siden landstingsdommen 1704.

Trykt efter dansk oversættelse i AM. 444, fol. (sign. nr. 22 og 25), henholdsvis skrevet og gennemrettet af Arne Magnusson. De i skarpe klammer satte ord er tilføjede af A. M. som forklarende marginalia med henvisningstegn.

I denne sag — hvor M. Sigurdsson ikke mødte — udnævnte sysselmand Vigfús Hannesson på Vatnsleysu ting den 1. maj 1705 en 6 mands dom, som tilstædte eksekution i M. S.s gods for bøder til A. M. og omkostning samt »fuldret«, hvortil kom 1 mark for domsbrud (foruden bøder til kongen). Det af M. S. som pant tilbudte (den allerede beslaglagte gård Baldursheimur m. v.) kan ikke modtages. Dommen foreligger i Þingbók Árness sýslu 1703—5 i Islands Landsarkiv (Dansk, af A. M. gennemrettet oversættelse i AM. 444, fol. nr. 21).

Jeg Arnas Magnussen esker [begierer] her i dag Magnus Sigurdsen fra Brødretunge, hans nærverelse, hvilken (Magnus) ieg haver ladet stæfne her hid. Begierer ieg, at hand mig nu her leverer de penge, som hand mig bør at betale, og ieg nogle gange haver af hannem med kraf [maning] fordret. Erbyder ieg mig til at annamme bemældte penge, men legger hannem loulig sægt ved [lyser over hannem sægt efter louen], hvis hand dennem fremdeles inde holder. Denne min kraf [maning] testerer ieg til nærverende Tingmænd, paa Vatnsløse den 1. dag Maii Anno 1705.

Arnas Magnussen.

Dette ovenskrefne blef oplæst af Edle Secreterer Arnas Magnussen for Retten paa Vatnsløse den 1. dag Maii Anno 1705. Til vitterlighed underskrefne naune

Vigfus Hansen. Haldor Thordersen eh.

Dette blef oplæst i laugretten for retten den 18. Juli A°. 1705. Til vidnesbyrd

Sigurd Sigurdsen.

Fortegnelse paa den omkostning, som jeg underskrefne haver maatt anvende paa min sag med Magnus Sigurdsen siden landstinget 1704.

Bendix Einersen for hans umage at kræve Magnus d. 7. februarii og stævne hannem hiem, regner jeg	20 alne.
Min tiener Thorder Thordersens forsømmelse den samme dag paa den reise	6 alne.
Tvende vidners forsømmelse, som vare med paa reisen	10 al.
Hesteleye for 4 heste dend dag, til sammen	10 al.
Benedix Einersen for at kræve Magnus paa hiemstæfnedagen d. 21. februarii	20 al.
Thorder Thordersens forsømmelse den dag	6 al.
Tvende vidners forsømmelse	10 alne.
4 Heste-leier	5 al.
Bendix Einersen for hans umage at stæfne Magnus d. 17. aprilis til Watnsløseting	20 alne.
Thorders forsømmelse den dag	6 alne.
En mands forsømmelse som var med saasom vidne	5 al.

Hesteleier .... 10 al.
Skrifverløn for at skrive alle disse documenter paa
4 ark .... 5 alne.
Papir der til (en half bog) .... 2 alne.
Min umage og forsømmelse fra andre forretninger,
med at concipere disse documenter, regner ieg
for .... 1 hundred.
Min forsømmelse og umage i dag til dette Watnzløse
ting regnis .... 60 al.
Bendix Einersen for hans umage til tinget .... 20 al.
Thorder Thordersens forsømmelse i dag.......... 6 al.
Tvende vidners forsømmelse fra deris arbeide...... 10 al.
Hesteleier for 4 heste .... 10 al.
For foeder til hestene her paa tinget............ 10 al.

Summa... 3 hundrede, 11 alne.

Arnas Magnussen.

Vatnsløse den 1. Maii
Anno 1705.

Denne her forskrefne regning haver vi underskrefne igiennem seet, og synis os dend at vere billig. Til bekræftelse underskrefne nafne paa Vatnsløse ting d. 1. maii a⁰ 1705.

Vigfus Hansen mp. Bryniolf Hansen m. e. h.
Anders Finnbogesen e. h. Gisle Erlendsen e. h.
Gudmund Jonsen m. e. h. Haldor Thordersen e. h.
Gisle Asmundsen e. h.

Dette blef oplæst i laugretten for Retten den 18. Julii Anno 1705. Til vitterlighed hos Øxeraa.

Sigurd Sigurdsen.

46 ab. 3. maj 1705. Skalholt.

a. **Arne Magnussons fortegnelse over eksekutions-omkostninger** i sagen mod M. Sigurdsson.

b. **Fortegnelse over A. Magnussons krav på M. Sigurdsson.**

Trykt efter dansk oversættelse i AM. 444, fol. (sign. nr. 30 og 31), gennemrettet af A. Magnusson, b. med egenhændig underskrift. Skarpe klammer anvendte som i nr. 45.

Fortegnelse paa den af mig giorde omkostning udi min sag mod Magnus Sigurdsen, d. 2. maii 1705, da det nam [udvurdering] skede.

Benedix Einersen for hans umage og reise med mig. .	10 alne.
Thorder Thordersens forsømmelse	6 alne.
Een karls forsømmelse, som tog vare paa hesterne. . .	5 alne.
Til den som flyttede ofver floden, og passede paa færgen	10 alne.
Hesteleyer for 4 hester............................	10 alne.
For min egen forsømmelse den dag..................	40 al.
For høe til deres heste som giorde namet [udvurderingen]...................................	10 alne.
Summa. . .	91 alne
Herfor uden skriver løn til sysselmandens tiener.	20 al.
Er tilsamen. . .	111 alne

Arnas Magnussen.

Skalholt d. 3. Maii 1705.

Denne ovenskrefne regning synis mig at vere billig og icke kunde vere ringere. Til vitterlighed mit nafn. Datum ut supra.

Vigfus Hansen.

Dette forskrefne blef oplæst for Retten udi laugretten den 18. Julii A^0. 1705. Til vitterlighed hos Øxeraa

Sigurd Sigurdsen.

Fortegnelse paa det som mig bør at betalis af Magnus Sigurdsens godz og ved nam [udvurdering] skulde have blevet udlagt den 2. Maii 1705.

18 marck som Magnus bør til mig at betale efter laumændernis dom, giør. . .	7 hundrede,	24 alne.
Min omkostning i sagen indtil altinget 1704, som lovmænderne ligeledes mig have til dømt	2 hundrede,	60 alne.
Omkostning som jeg haver sat paa sagen fra landstings-tiden indtil det sidste Watnsløse ting, 1705, 1. maii	3 hundrede,	11 alne.

Min fuldret for Magnuses gienstridighed i mod Retten, hvilket skulle vere 12 mark, giør	4 hundrede, 96 alne
En marck for det hand icke holdt lovmændernis dom forleden høst 1704..	— 48 alne.
Er ...	17 hundrede, 119 alne.
Herforuden er udgiften til de 4 mænd, som sysselmanden haver til rettens bestyrkelse kaldet fra andre ting-sogne, hvilken efter sysselmandens decision er sat for	1 hundred, 10 alne.
Endnu den omkostning som jeg i gaar maatte sette paa namet [udvurderingen]	— 91 alne.
Sysselmandens tiener til skriverløn	— 20 alne.
Summa ...	20 hundrede.

Arnas Magnussen.

Skalholt d. 3. maii
anno 1705.

47. 12. maj 1705. Københavns slot.

Kgl. befaling til kommissærerne om at tiltræde en kommission til afgørelse af stridigheder mellem lagmand Gottrup og amtmand Müller samt hans fuldmægtig P. Beyer.

Trykt efter kopi i AM. 449, fol. Sml. Rigsark., Norske Tegnelser nr. 65.

Vi Friderich Den Fierde af Guds Naade Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dytmersken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst.

Vide maa I, Os elskelig Arne Magnussen, professor philosophiæ og antiqvitatum Danicarum ved universitetet i voris Kongel. residentz stad Kiøbenhavn, saa og voris archiv-secreterer, og Povel Jonsen Widalin, vicelaugmand synden og østen paa vort land Iisland, at efter som Lauritz Gottrup, laugmand for norden og vesten der paa Iisland, haver dend 28. martii sidst forleden allerunderdanigst erholdet voris allernaadigste commission til Sigurdur Sigurdsen, landstings skriver i Iisland, og Eggert Joenssen, boendis paa Store Økrum i Skagefiord syssel, at de tillige med tvende andre commissarier, som voris justitz- og commerce-raad, saa og ambtmand paa bemelte vort land Iisland,

Os elskelig Christian Muller til Kattrup og hans fuldmægtig Povel Beyer paa deris side, om de det efter tilbud begierede, strax hafde at foreslaa og giore allerunderdanigste ansøgning om, skulle enten i mindelighed eller ved endelig dom afhandle nogle stridigheder, som i mellem dennem sig skal begive, med videre efter samme commissions ydermeere formælding, og bemte. voris justitz-raad nu hos os om tvende commissarier, paa hans og fornævnte hans fuldmægtiges side, allerunderdanigste ansøgning haver giort, da, saa fremt de Eder der til godvilligen kand formaa, er voris allernaadigste villie og befaling, at I retter eders leilighed efter udi forskrefne commission til bemelte Sigurdur Sigurdsen og Eggert Jonssen strax at træde og dend tillige med dennem i alle maader tilbørligen og forsvarligen at fyldestgiøre og efterkomme. Der som og een af Eder formedelst lovlig forfald ei til dend berammende tid og sted møde kunde, da skal den, som til stæde kommer, her med fuldmagt have og anbefalet være een anden i dend udeblivendes sted til sig at tage, og denne voris allernaadigste befaling alligevel at fyllest giøre og effterkomme.

Givet paa vort slot Kiøbenhaun d. 12. maii, anno 1705.

Under vor Kongel. haand og signet

Friderich R.

(L. S.)

D. Wibe.

Justitzraad Christian Muller contra commission til professor Arne Magnussen og Povel Jonsen Widalin, vice-laugmand i Iisland, udi nogle tvistigheder med laugmand Lauritz Gottrup.

48. 15. maj 1705. Jægersborg.

Reskript til kommissærerne ang. det dem overdragne hverv.

Trykt i Lovsml. for Island I, 624—26. Original i AM. 438, fol. Underskrift: Friderich R. — E. U. Dose. — N. Leth.

Besvarer indberetningen af 20. sept. 1704, hvis fremstilling godkendes. Kommissionen anbefales snarest muligt tilendebragt. Den af kommissærerne foreslagne forordning sendes til efterretning. Ligeledes medfølger en del forslag ang. den islandske handel, når forpagtningen ophører. Med lagmand Gottrups (ved fejlskrift: Sigurder Biørnsens!) rejse-godtgørelse forholdes efter tidligere befaling.

Den nævnte forordning er »F. om adskillige Misbrugers Afskaffelse udi Island«, Jægb. 15. maj 1705, trykt i Lovsml. for Island I, 623—24, som til let-

telse af lejlændingernes kår 1. forbød pålæg af nye byrder, 2. påbød brug af specificeret bygnings-brev og 3. kvittering for erlagte afgifter, 4. forbød at tage leje af uddødt kvæg, 5. begrænsede tilsendelsen af smør-leje, 6. forbød fæsterens udvisning af jorderne, 7. indskærpede skatternes rette opkrævning.

Forordningens 4. punkt vakte misfornøjelse hos jordegods-ejerne, og navnlig lagmand L. Gottrup besværede sig derover; da som følge heraf heller ikke kunde opnås nogen bortforpagtning af jordebogsafgifterne, beordredes ved reskript af $^{24}/_{5}$ 1707 amtmanden og kommissærerne til at overveje de indløbne klager. Aftrykt i Lovsml. for Island I, 648.

49. 14. juli 1705. Thingvelle (Þingvellir).

Arne Magnussons begæring til lagmændene om for sin del at svare til sagen mellem M. Sigurdsson og sysselmand V. Hannesson.

Trykt efter dansk oversættelse i AM. 444, fol. (sign. nr. 37.)

Den pågældende sag, hvorunder S. M. havde stævnet sysselmand V. H. for hans dom på Vatnsløse ting 29. april 1704, foretoges derefter i lagretten 14—22. juni 1705, således at A. M. — trods M. S.s protest — fik adgang til at svare på de poster, som angik ham, og satte igennem, at lagretten samtidig dømte over hvad M. Sigurdsson i senere breve havde føjet til de tidligere krænkelser. Ifg. dommen skulde M. S. yderligere bøde til A. M. 3 små hundrede rdl., betale den d. 1. og 3. maj krævede omkostning, og eksekutionen i M. S.s ejendom Brødretunge billigedes. Endvidere kom hertil bøder til kongen og sysselmanden. — Dommen, i dansk af A. M. rettet oversættelse foreligger i AM. 444, fol. (sign. nr. 38).

Num. 37.

Edle Velvise Herrer Laugmænd!

Jeg haver hørt, at Magnus Sigurdsen i Brødretunge haver stæfnet sysselmanden Wigfus Hansen her hid til dette landsting, for adskillige hans forretninger i den sag som imellem mig og Magnus haver svæbet nu om stunder. Nu efftersom Magnus mig icke haver stæfnet tillige med sysselmanden, eller ladet vide hvad hand udi denne sag agtede at paatale, i hvorvel sagens halve deel eller meere mig anrører, da haaber jeg at I, gode Herrer, icke skal tage under endelig dom de af Magnussis kieremaal, som vedkommer min sag, uden at jeg bliver advaret eller nærværende. Hvis ellers Magnus Sigurdsen vill nu paa dette landsting i laugretten, saasom stævnet staae mig til rette om alt dett, som jeg kand have hannem til at tale, saa vil jeg sammeledis ustævnet møde for retten og der svare til alt det, som hand kand meene sig at have paa mig at prætendere, enten det angaaer ovenskrefne stævnemaal eller noget andet. Dog saaledis at mig givis tid til paa fredag, og at hver af os i afften eller morgen tiilig lader den anden skrifftligen viide, hvad det

er, som hver af os skulde paa fredag tilsvare. Vil Magnus antage dette mit tilbud, saa begiærer jeg, at I, gode Herrer, lader i laugretten udtryckeligen skrivis paa dette mit brev, at hand (Magnus) med forbemte. mit tilbud er fornøyet, og at jeg saa strax maa faae at vide, hvortil jeg mig haver at bereede. Jeg forbliver

Edle Velvise Herrer
Eder tienstvillige tienner
Arnas Magnussen.

Thingvelle den 14. julii 1705.

Anno 1705 den 14. julii blef dette brev oplæst for retten i laugretten, og svarede Magnus Sigurdsen dertil, at hand icke viste sig effter loven skyldig til denne gang at antage Secreterens tilbud, angaaende dend stæfning hvormed hand haver stævnet sysselmanden Vigfus Hansen, og at hand derfore icke er betenckt paa at svare paa dette brefs indhold.

Til vitterlighed hos Øxeraa

Sigurd Sigurdsen.

50. 14. oktober 1705. København.

Arne Magnusson til kongen. Erklærer at være nedrejst for at foredrage ang. ordningen af den islandske handel m. fl. misligheder. Indberetning om matriklens fremgang.

Trykt efter original i rigsarkivet. (Dokumenter ang. den isl. handel m. v., kommissionen af 1702 etc.) med egenhændig underskrift. Kopi i AM. 438, fol.

Stormægtigste Allernaadigste Arve Konge og Herre!

Eders Kongl. Majestets allernaadigste missive af dato Jægersborg d. 15. maii sidst afvigte haver jeg allerunderdanigst annammet udi Iisland sidlig[-le 438] i næstforgangne julii maanet tillige med atskillige projecter og forslag angaaende handelen paa I[i]sland, naar haunernis forpagtning nu til førstkommende nyt aar ophører. Udi høiestbemelte Eders Majestets missive befales vicelaugmanden Poul Jonsen Widalin og jeg (hvilke Eders Majestet for 3 aar siden allernaadigst haver beordret til at indrette en general matricul over bemelte Iisland og annotere atskillige uordener, som der i landet kunde vere indsnægne) at i giennem læse med flid forskrefne projecter, os om alle poster grundeligen at lade informere, og siden voris allerunderdanigste skriftlig betænkende

om hver post med første skibe at indsende til Eders Majestets Rente-Cammer. Som nu høiestbemelte Eders Majestets befaling os saa sidlig til hænde kom, som bemelt er, saa var det os formedelst tidens korthed aldelis umueligt at efterkomme den til nøie, paa den maade som os der udi allernaadigst var foreskreven, hvorfore vi resolverede, at jeg skulde begive mig her hid til at foredrage allerunderdanigst angaaende forskrefne Iislands handel det, som vi icke kunde faa tid til at føre i pennen der oppe før skibenes afreise.

Her til bevegede os det, at vi icke saae, hvorledis Eders Majestets allernaadigste intention (angaaende at vide, hvad det fattige land kunde i denne materie vere gaunligst) skulde paa anden maade kunde fremmes, og os derhos siuntes, at denne post om negotien skulde angaae en stor deel af det heele lands velferd eller undertryckelse, besynderligen da vi af de allernaadigst fremsendte forslag og andre informationer her fra kunde see, at en deel af de paa landet handlende kiøbmænd hafde et og andet for, som efter vores allerunderdanigste meening icke skulde beqvemme sig med almuens velgaaende, helst om Eders Majestet var sindet at meddeele de trafiqverende 10 eller 20 aars octroi paa landet, som os blef berettet. Saa frygtede vi og, at om vi nu udi hast kunde have sammenskrevet nogle reflexioner angaaende de os allernaadigst oversendte papirer, saa skulde der vel findes af de trafiqverende eller andre, som skulde søge at omstøde end da det der af, som kunde vere got for landet, hvilket mueligen kunde lade sig giøre, naar der icke paa den anden side var nogen, som til nøie var bekiendt i landet. Ydermeere ere der udi den Iislandske taxt nogle poster, som efter vores allerunderdanigste meening behøvede nogen reformation. Saa som jeg alt dette ved et vitløftigere og omstændeligt skrift allerunderdanigst agter at andrage for Eders Kongl. Majt., det allerførste jeg kand faa i giennem læst de temmeligen vitløftige subsidier, som jeg til denne materie med flid haver samlet der oppe i Iisland.

Fremdelis agter jeg allerunderdanigst at referere om atskillige skadelige uordener og misbrug der i landet, som synes at behøve een hastig reformation, i sær angaaende Eders Kongl. Majts. eiendom Vestmannøe, hvilken i visse tilfælde nu staar paa faldende fod. Dette og andet fleere sligt haver, som før er mældt, beveget mig til at begive mig fra Iisland, med hvilken

min reise jeg alleene haver henseet til Eders Kongl. Majts. formeente tieniste og det fattige lands Iislands gaun.

I midlertid paa det den mig allernaadigst anbefalede matriculs indrettelse icke skulde her ved aldformeget opholdes, saa haver jeg før min afreise sat i mit stæd een fornuftig erlig mand, som tillige med vice-laugmanden skulde fortfare med benæfnte matriculs indrettelse i Hunevatz syssel, hvor de begge ere barnfødde, boesatte og bekiendte om alle leiligheder.

Hvad samme land matriculs indrettelse ellers angaar, saa er den nu allerede giort over 1°. Vesterdeelen af Skaftefells syssel, 2°. Vestmannøe, 3°. Guldbringe syssel, 4°. Kioser syssel, 5°. det halve Snæfells syssel, 6°. Dale syssel, 7°. det halve Bardestrands syssel, 8°. arbeidis nu der paa udi Hunevats syssel, som før er mæld, og 9°. meenis bemelte matricul udi Strande syssel at blive bragt i verk, inden jeg til foraaret kommer i gien til landet, hvor til jeg mig agter at berede, saa fremt Eders Kongl. Majt. icke der om anderleedis behager at befale. Saa fattes da endeligen matriculen over 1°. det halve Skaftefells syssel, 2°. Rangarvalle syssel (som er temmeligen vitløftigt), 3°. Arness syssel, 4°. Borgerfiord syssel, 5°. det halve Snæfells syssel, 6°. det halve Bardestrands syssel, 7°. Isefiords syssel, 8°. Skagefiords syssel, 9°. Øefiords syssel, 10°. Thingøer syssel, og 11°. Mule syssel, som er meget vitløftigt, og er denne resterende deel af landet flux større end den, som allerede er afgiort.

Hvad ellers om benæfnte matriculs indrettelses nødvendighed og de foriges urigtigheder kand fremdelis vere at andrage, saa vel som om Eders Majestets tvende closters, Thyckebai og Kirkebai closters slette tilstand, skal af mig siden med alle omstændigheder allerunderdanigst vorde refereret. I midlertid er jeg og til min død forbliver

Eders Kongl. Majestets Min Allernaadigste
Arveherres Allerunderdanigste tro tiener
Arnas Magnusson.

Kiøbenhaun d. 14. octobris
anno 1705.

51. 8. december 1705. København.

[Arne Magnusson] til kongen. Foreløbig erklæring mod kompagni-handel på Island.

Trykt efter AM. 447, fol., koncept med skriverhånd (og en enkelt egenhændig tilføjelse). Ikke funden i rigsarkivet, men referat foreligger i supplikprotokollen 1705, U. 416 med vedtegning »Conseillet $^{7}/_{1}$ 1706: udsettes til erklæring indkommer«.

Stormægtigste Allernaadigste Arve Konge og Herre!

For Eders Kongl. Majestet haver jeg d. 14. octobris sidstledne allerunderdanigst skriftligen andraget, hvorledis jeg mig haver begivet fra Iisland her hid, til at remonstrere allerunderdanigst paa hvad maade handelen der paa landet fremdelis syndtes at kunde best indrettes til samme fattige lands gaun og fremtarf. Nu som jeg, formedelst atskillige forhindringer, icke end nu er aldelis færdig med den memorial, som jeg agtede og agter allerunderdanigst at indlevere om ermældte materie, og jeg i midler tid fornemmer, at de paa landet trafiquerende kiøbmænd have allerede i mellem sig sluttet et compagnie og saaledis ere sindede under et at negotiere af en almindelig casse. Da efter di jeg uforgribeligen synes, at samme compagnie-handel icke vel skulde kunde accordere med landets leilighed eller velfærd, mens snarere venteligen trycke landzfolkene meer end den nu i saa lang tid brugte separate hauners forpagtning, og jeg ellers tænker at benæfnte trafiqverende kunde kandskee i midlertid naae Eders Majestets allernaadigste ratification paa deris forslag, før end jeg kunde fremkomme med bemelte min allerunderdanigste memorial, hvorinde min uforgribelige meening (angaaende at atskillige kiøbmænds separat-negotie er for Iisland bedre end et compagnie) skal med argumenter vorde omstændeligen belagt, saa finder jeg mig, ved min æd og den af Eders Kongl. Majestet mig allernaadigst meddeelte instruction allerunderdanigst forbunden til at erindre om det, som jeg i saa maade formeener at vere af saa stor consequence for landet, og der fore understaar mig allerunderdanigst at begiere, at Eders Majestet allernaadigst vilde behage, icke at resolvere noget endeligt om berørdte materie, før end jeg allerunderdanigst fremkommer med fornæfnte memorial, som visseligen skal skee inden tilstundende nyt aar. Vel veed jeg, at de høie Herrer Deputerede udi Eders Majestets commerce-collegio have udi denne materie meer inclineret for et almindeligt compagnie end separat negotie, hvor i mod jeg icke vil eller tør disputere, mens alleene allerunderdanigst erindrer, at den tid oft berørte sag kom under deris disqvisition, da blef der saa got som intet for dennem fore-

bragt, af det som synes at burdte have veret produceret paa landets vegne. Det meere er, at Hr. amtmand Müller (som burdte at have lagt denne sag vel over, og i saa maade maatte staae til troende herudi) haver udi hans til commerce-collegium indgifne memorial icke med et eniste ord rørt om de incommoditeter, som letteligen kunde sees at vilde følge af dette compagnies indrettelse. Og tør jeg her icke dølle for Eders Kongl. Majestet, at bemelte amtmand jæfnligen haver med langt større nidkierhed søgt at fremme de trafiquerendes paa Iisland deris nøtte og interesse end almuens beste i landet, som klarligen nock kand sees af atskillige hans forretninger. I det øfrige kand jeg letteligen slutte at, som den af Eders Kongl. Majestet mig allernaadigst anbefalede islandske commission visseligen vil i sin tid udfalde til mange egennyttige menniskers misfornøielse, saa vil den og ufeilbarligen paaføre mig atskillige folkes had og uvenskab, som kandskee med tiden skulde søge paa en eller anden maade at skade mig, som intet haver at stole paa uden, om det kunde vere, min uskyldighed. Saa nødes jeg da allerunderdanigst at begiere, at Eders Kongl. Majestet allernaadigst vil holde deris mægtige beskiermelse over mig, saa længe jeg icke findis i nogen urædelighed eller egen nyttighed. Jeg der i mod skal aldrig forgiette den troskab og allerunderdanigste tienstskyldighed, som en ærlig tiener bør at bevise sin konge, i sær, næst guds hielp, inden vinterens ende lade see, at jeg, efter den mig allernaadigst meddeelte instruction, af yderste formue, og alleene, søger det ved mangfoldige uretferdigheder elendig-giordte Islands restitution og opkomst, og conseqventer Eders Kongl. Majestets gloire og interesse. Forblivende til min død

Eders Kongl. Majestets min Allernaadigste
arve Herres allerunderdanigste
tropligtigste arve tiener
[Uden underskrift].

Kiøbenhaun d. 8. decembris 1705.

52. 5. januar 1706. København.

Arne Magnusson til rentekamret. Anmælder erindringer mod islandsk kompagni-handel, hvis sådant påtænkes.

Trykt efter egenhændig koncept i AM. 447, fol. Ikke fundet i rigsarkivet.

Høiædle og Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrer
udi Hans Kongl. Majestets Cammer-Collegio!

Her med vil ieg udi underdanighed have erindret, at i nærverende Project, som de Iislandske trafiquerende have indgivet til en Octroi for deris forehavende Compagnie, indeholdes nogle poster, som, efter min uforgribelige meening, nødvendigen behøve reformation, og nogle ere der inde, som synes aldelis utaalelige for landet. Skulde hans Kongl. Majestet, imod allerunderdanigste forhaabning, resolvere til et Compagnie, saa skal ieg, det aller første ieg der om faar kundskab, udi underdanighed fremkomme med vitløftigere erindringer om samme Poster. Imidlertid forbliver efter skyldighed

De Høiædle og Velbaarne,
Velædle og Velbyrdige Herrers
Underdanige tienst-udmygste tiener
A. M.

Kiøbenh. d. 5. Januarii 1706.

53. 5. januar 1706. København.

[Arne Magnusson] til kongen. Betænkning mod indførelse af islandsk kompagni-handel.

Trykt efter delvis egenhændig koncept i AM. 447, fol. Sammenholdt med en uunderskreven kopi i rigsarkivet (Dokumenter ang. den isl. handel m. v., kommissionen af 1702 etc.).

Ang. den påfølgende kgl. resolution om den isl. handels midlertidige indretning se Lovsml. for Island I, 628 (Handelsforpagtningen forlænges på et år »dass unterdessen des Arnes Meinung weiter untersuchet würde«). Sml. Lovsml. for Island I, 629 ang. de islandske havnes bortforpagtning i separat-handel på 6 år (1706—12), efter at købmændene havde afslået en 1-årig forpagtnings-forlængelse.

Stormægtigste allernaadigste Arve Konge og Herre!

Det er nu paa en rom tid vitløfteligen bleven ventileret, paa hvad maade den iislandske kiøbmands handel best og beqvemmeligst kunde for til-kommende tider indrettes og fortsettes, enten ved en almindelig compagnie-handel, eller og ved atskillige particulier-kiøbmænds separat beseigling paa visse hauner. Eders Kongl. Majestets allernaadigste befaling af dato Jægersborg d. 15. maii næstledne tilholder mig ogsaa herom at sige mit allerunderdanigste uforgribelige betænkende. De fornemste motiver,

som ere blefne brugte af de kiøbmænd, der meer holde med compagnie end separat-handel, ere disse efterskrefne.

1°. At udi et compagnie kunde de gode og profitable fiskerhaune bøde paa de slette og slagterhauner, som baade give lidet af sig til de negocierende, til med ere i bland farlige at beseigle. 2°. At et compagnie kand beder taale skade end en particulier, om nogen af skibene kom til at foruløckes. Og kunde saa de penge indeholdes, som nu aarligen gaae udaf landet for asseurance. 3°. Ved et compagnie kunde fleere familier udi Kiøbenhaun leve af Iislandzfarten end nu leve deraf (efterdi der ere nogle af de trafiquerende paa landet, som have fleere hauner end de hafde fornøden), og conseqventer vare der saa meget fleere, som kunde assistere publico, om noget kom paa. 4°. Vandt Eders Kongl. Majestet det ved compagniehandelen, at afgiften af landet kunde settes paa en viss fod og giøres stat paa, i den sted Eders Majestet ved en separat-handel ibland incommoderes med suppliquer om afslag, af dem som paa en eller anden maade lider skade ved farten. 5°. Kunde indbyggerne i Iisland ved et compagnies indrettelse nyde den lettelse, at de icke herefter var tvungen til at reise lang vei fra den kiøbsted, som ligger dem nermest og beleiligst, til en anden, som forhen er skeet. Mens det var lige meget, til hvilken kiøbstæd indbyggerne vilde gaa, saa som det kom dog compagniet til nøtte og udi en cassa. Og var saa den commission om districternes inddeeling icke meer nødig. Dette sidste om districternes ophør haver og amtmanden af Iisland Christian Muller approberet i hans memorial til de høie Herrer deputerede udi Eders Majestets commerce-collegio af dato 13. octobr. 1704, sigende, at landet skulle formoedentligen fare beder ved compagnie end som det i visse districter, som nu, er deelt.

De øfrige motiver for compagnie-handelen, som findes udi bemelte amtmand Mullers memorial, ere: 6°. at Iislands handelen derved med tiden kand formeeres, 7°. at handverker føres i svang i landet, hvortil mand kunde forskrive døgtige handverks folk fra Holland, 8°. at compagniet med tiden kand anfriskes til større entrepriser, 9°. at ald particulier egen nytte i bland de trafiquerende derved forebygges, 10°. at Engeland befinder sig vel ved slige compagnier.

Nu som ieg siden, længer frem i denne min allerunderdanigste memorial, meener med argumenter at demonstrere, at

atskillige kiøbmænds separat handel er for Iisland taaleligere end en compagnie-handel formodentligen vil blive, saa maa ieg forhen uforgribeligen røre noget ved forskrefne motiver, som produceres for compagnie-handelen. 1°. Og hvad den 1. angaar, da kand ieg icke see nogen uforbigængelig fornødenhed til at stifte et compagnie for den ommældte raison, thi hvad gode og slette fisker hauner angaar, da kand mand icke egentligen sige, hvilke ere de beste, formedelst at fiskeriet ofte slaar feil det ene aar, hvor det var overflødigt det nest foregaaende, som vi nu i nogle aars tid have haft exempel paa Haunefiord, som til forne var en af de profitableste fiskerhauner. I det øfrige vides icke, hvad fiskerhauner der skulde formedelst deris ringhed behøve nogen synderlig hielp i saa maade, uden om det kunde vere Grindevig, hvis district er temmelig liden, fournerer dog i middelmaadige aaringer saa megen fisk, som kand befragte det lidet fartøi, som derhen pleier at skickes aarligen. Og skulde det endeligen eragtis nødigt, saa kunde den gaa under et med Baassands haun, som hid indtil er skeet. Angaaende slagterhaunerne, da maa mand tilstaa, at de icke ere nær saa gaunlige for beseigleren som fiskerhaunerne. Imidlertid om mand maa dømme af udgangen og apparencer, da skulde mand slutte, at der dog maatte vere noget ved dennem at hente. Thi de, som nu en tid lang have handlet paa disse slagterhauner, ia een deel givet høiere afgift der af end efter proportion imod andre hauner, sidde i en temmeligen god tilstand her i byen, og en deel der af passere for formuende. I det ringeste er ingen der af, saavit viides, skadeligen kommen til agters. Det meere er, anno 1695, da octroien allernaadigst blef prolongeret, bleve disse gode mænd ved deris forige handel paa førommældte slagterhauner, hvilket skulde synes underligt, om de hafde vist at derved var icke at hendte uden skade og forliis. Skulde mand saa kunde tænke, at denne Iislandshandel paa fisker- og kiødhauner var af samme natur som kiøbmandz handelen er ellers generaliter i verden, nemlig at paa somme stæder er negocien meer profitable end paa somme, dog leve de til sammens, som handle paa begge stæderne. Endeligen, om nu handelen paa de nordlandske slagterhauner skulde befindes at vere saa slet, som den angives for, da kunde det, efter min allerunderdanigste formeening, nocksom remederes paa den maade, at samme slagterhauner blef hver i sær conjungerede med gode fiskerhauer og saaledis tillige-

med dem bort forpagtede, og giordes der da i saa maade intet general-compagnie her fore nødig. Hvad farligheden paa disse nordlandske slagterhauner angaar, da er den mest paa Skagestrand, formedelst at den ligger langt inde i en bugt, og falder seigladsen derfra forbi tvende sig langt udstræckende promontorier, ydermeere maa skibet endeligen opholde sig der temmelig langt ud paa efterhøsten, formedelst at det med det samme maa providere Reykerfiord, som ligger paa den anden side af bugten. Er saa bemelte Skagestrands haun den allervanskeligste af alle dem, som ere omkring landet. Min uforgribelige tanke skulde vere, at om den blef conjungeret med Stickesholm (som er en af de beste hauner) og tillige med den bort forpagtet, saa skulde der til visseligen findes liebhabere nock.

2⁰. Angaaende den 2. motif om asseurancen (som kandske beløber sig aarligen imellem 2000 og 3000 rdler), og at et compagnie kand beder taale skade end en particulier, da kand det ingenlunde nægtis, at det io saaledis er i sig self, og er dette visseligen en temmelig fordeel for handelen. Men naar Eders Kongl. Majestet allernaadigst vil betragte de incommoditeter, som almuen i Iisland formodentligen haver sig med tiden at vente af et general-compagnies indrettelse (hvor om siden skal vitløftiger tales), handelen og med lige eller større Eders Majestets interesse kand fortsettes ved en separat hauners forpagtning, saa er det mueligen at vente, at Eders Kongl. Majestet, udi allernaadigste henseende til landzfolkenes trang og slette vilkaar, icke tager denne eeniste motif saa gyldig, at handelen alleene der fore skulde komme til compagnie.

3⁰. Belangende den 3die motif, da understaar ieg mig icke til at bruge nogen vitløftighed, angaaende om det er nøttigre for et land, at der ere faae kiøbmænd og formuende, eller mange som ickun maadeligen ere bemidlede, icke heller tør ieg her med mange ord berøre, hvad slags kiøbmænd det ere, som i nøds fald kunde assistere publico. Det allene vil ieg ved denne post allerunderdanigst erindre, at talet paa dennem, som kommer til at have deris brød ved den iislandske negocie, bliver i gierningen icke meget større end det var tilforn, som deraf er at fornemme, at ibland de 31 personer, som nu nyligst have tegnet deres nafne til et compagnie, er ingen, som io tilforn haver været ved samme negocie, enten som en kiøbmand eller som en interessent. Alleniste kand mand slutte af den project, som af

dennem til en octroi er forfattet, at imellem compagniets membra er skeet noget nermere ligning, end som der var tilforne imellem de største interessenter, og dem som minst handel hafde, hvilket (om det skulde eragtes at vere nødvendigt til publici conservation) letteligen kand paa samme maade observeres ved en separat hauners forpagtning.

4⁰. Om Eders Kongl. Majestet skulde i alle tilfælde kunde giøre stat paa en viss afgift af compagniet, og aldelis blive fri for anmodninger om afslag, enten negotien gick saa eller saa, det vilde vel tiden udviise. Jeg skulde imidlertid icke andet kunde tro, end om fiskeriet i Guldbringe syssel eller omkring Snæfelds iökel (hvor mange fiskerhauner ligge til sammens) merkeligen slog feil i nogle aar (som gud forbyde), da skulde io compagniet, lige saa vel som particulier in[ter]essenter, blive tilnødt at søge Eders Majestets naade og lindring i afgiften. Skulde nu derfor icke vere at frøgte, da er det venteligt, at haunernes separat forpagtning visseligen skal indbringe saa meget i de gode aaringer, at Eders Majestet, om haarde aaringer indfaldt, vel kunde beviise dem, som altformeget kunde komme til kort, nogen naade og dog naae in alles saa stort eller nesten saa stort qvantum, som Eders Majestet nu hâr af landet.

5⁰. Angaaende den 5. motif om districterne, da lader den sig i førstningen vel ansee som en temmeligen stor lettelse for indbyggerne i Island, thi det er meer end bekandt, hvad irringer der ere i bland forefaldne i mellem de trafiquerende om bemelte districters inddeelinger, og hvorledis samme deris disputer undertiden ere gaaen ud over den forsvarsløse landmand, som af Holmfasters Gudmundssens exempel er at see, hvilken i slig districte-trætte bleef mellemmand i mellem tvende kiøbmænd, og i saa maade (uskyldig eller lidet skyldig) maatte bøde med huuden, saa som min medcommissarius udi Island, laugmand Poul Jonsen Widalin og jeg, efter den os allernaadigst medgifne instructions 22. post der oppe i Island have erforsket og udi een vores allerunderdanigste memorial af dato Kirkebai Closter udi Island d. 24. septembris 1704 for Eders Majt. omstændeligen refereret. Saa skulde nu een, som i hast læste denne ommældte motif og argument, hvor ved disse gode mænd søge at forfremme det forehavende compagnies establissement, icke letteligen forstaa deris ord anderleedis end saa, at compagniet var sindet at lade ald districters inddeeling ophøre, paa den maade, at hver een af

indbyggerne maatte fri og ubehindret selge hans vare, hvor hâm lystede, nu paa et stæd, nu paa et andet, lige som hand en tid eller anden kunde finde sin reigning ved, hvilket, om saa var, da var dend commission om districternis inddeeling (hvor om dend bemeldte laugmand Widalin og mig allernaadigst meddeelte instructions 9. post mælder) visseligen unødig. Og at amptmand Muller hâr paa denne maade begræbet tingen, er at see af hans tilforne anførte raisonnement. Mens naar dette videre betraktes og der med confereres det, som samme kiøbmænd have projecteret til een octroy for compagniet, i særdeelished den nyeste projectes 17. articul, da fornemmes, at de her ved icke meener det, som forskrevet er, mens dette, som følger: Hid ind til have districterne veret saa misligen inddeelte, at de, som icke hafde uden en eller to dages reise til een haun eller kiøbstæd, ere i bland bleven tvungne til at giøre 10 eller 12 dages reise til een anden haun, med stor tidspilde og undertiden lifs fare, efter de samme vare, som de hafde kundet faa meget nærmere. Slig tvang og ubeleilighed skal nu ved compagniet ophøre, og hver en vere tilladt at giøre hans kiøbmandsskab paa den haun, som hand self eragter sig at vere best beleiligt, dog at hver een af slige langt fra haunene beliggende bønder og boesatte mænd lader sig indskrive til en viss haun og derved forbliver efter dags, til at giøre der og icke andre stæder hans kiøbmandsskab. Naar nu tingen tages paa denne kant, som den og visseligen bør at tages (til at naa kiøbmændernes meening), saa bliver denne motif efter min allerunderdanigste tanke ukraftig til at forfremme compagniet, og dette beneficium, paa compagniets side, meget ringere i mod Islænderne, end det loed sig i førstningen ansee, kommer og icke meer ved compagnie end particulier handel, efterdi der skal dog vere visse districter til begge. Herinde er og intet nyt, thi Eders Kongl. Majestet haver for 3 aar siden allernaadigst, som før er anrørt, befalt laugmand Widalin og mig at annotere paa hvert stæd beskaffenhederne om disse oft benæfnte districter, og hvorledis bonden paa hvert stæd best kunde soulageres udi denne post, hvilket ligesaavel kand skee ved separat handel som udi et compagnie allevegne omkring landet, saasom der ingen raison er til at tvinge bonden til en langt fra liggende haun imod hans magelighed, uden hvor districten ellers kunde være saa liden, at det til haunen destinerede skib icke kunde

uden hans tilkomst blive befragtet, thi i slig tilfælde er det bedre, at nogle faa mennisker udstaar umage og uleilighed, end at rettmæssig negocie paa stædet skulde ved deris magelighed forhindres og conseqventer den øfrige almue i districten lide større nød, end de umage. Og gaar dette alt ud paa det samme, enten der er compagnie eller separat-hauners forpagtning.

Hvad districter ellers angaar og deris inddeeling, da maae kiøbmændene, efter min uforgribelige meening, derudi bifaldes, at de endeligen faar at vere paa nogenledis viss fod, enten handelen bliver som den nu om stunder hâr været, eller og at Eders Kongl. Majestet behager at forandre den til et almindeligt compagnie. Og beroer dette paa efterfølgende raisons:

1°. Som den islandske negotie (enten den nu bliver ved en separat handel eller forvandles til et compagnie) udi grunden er et monopolium, saa bestaar landfolkenes beste, udi denne post, alleniste paa een taalelig taxt paa varene, og at de de fremmede vare kand bekomme til fornødenhed og efter begiering. Skulde nu alle districter ophævis og landsfolkene vere tilladt at handle i flæng, hvor de syntes, da vilde det ufeilbarligen skee, at om der paa en eller anden haun kom een kiøbmand, som almuen (af aarsage eller uden raison) blef ufornøiet med (som let kunde begive sig), da vilde samme almue i hobetal søge til den næste haun, helst hvor der er ickun kort i mellem haunerne, saa som udi Guldbringe syssel og omkring Snæfelds jökul. Saa blef det da umueligt for den kiøbmand, som de kom til, at forskaffe baade dem og den anden omkringliggende almue alt det de forlangede og behøvede. Og vilde dette saa paa sidstningen gaa ud paa det, som landzfolkene i gamle dage, icke uden aarsage, have besværget dem over, nemlig at kiøbmændene ofte nægtede dem de vare, som de forlangede, om end skiøndt de dem kunde betale, hvor ud over de enten maatte for deres vare tage i mod en og andre dennem unøttige ting, og miste det de hafde fornøden, eller og paa uvisse strippe fra den ene haun til den anden, ind til de, med omkostning og tidspilde, kunde hitte paa en kiøbmand, som vilde unde dem det de begierte, hvilket i bland andet kom der af, at der icke var giort nogen rigtig inddeeling om districterne og kiøbmændene derover ingen viss facit kunde giøre paa udreedningerne efter almuens mængde.

2°. I fald nogen af indbyggerne, som kunde synes vederhæftig til at betale, begierte credit hos en kiøbmand, da (saa

fremt alle maatte handle i flæng) tordte neppe nogen betroe ham det hand begierte, fryglende for, at hand paa et andet stæd kunde i lige maader have optaget noget, og kunde dette undertiden vere indbyggerne til stor skade.

3°. Om districterne ophørte, saa kunde lettelig der af følge, at naar almuen, som før er mældt, blef ufornøiet med en kiøbmand, og i saa maade gick fra hâm[1] til en anden, [saa maatte den samme kiøbmand, som almuen gick fra, tage hiem med ledig rom, og den anden[2], som saa usædvanlig blef besøgt, fick meer end hand kunde bortføre med hans skib, som saa maatte til næste aar staa frugtesløs i landet, hvilket alt vilde blive stor skade for negotien, og dog fast ventelig, helst i Guldbringe syssel og omkring Snæfeldz jökul, som forbemelt er.

4°. Synes det nødvendigt for den, som skal beseigle en haun (det vere sig i et compagnie eller en particulier), at de nogenledis kand vide at giøre facit paa de islandske vare, som ventis hiem fra dend haun, thi ellers kunde der storligen tages feil angaaende losse platzerne og varenes afsettelse.

5°. Skulde der ingen districter vere, mens hver en maatte gaa der hen som hand vilde, da var at befrøgte, at der blef saa faa folk tilbage ved en deel hauner, at de neppe eller icke paa den maade kunde beseigles, udi hvilken post i særdeeleshed skal vere (som mig er sagt, self haver jeg icke veret paa stædet) at reflectere paa Huuseviig og Dyrefiord, hvor en deel af den tilliggende almue sig beklager og beklaget haver, at de hafde nermere til andre hauner end den, som de nu ligger til, helst hvad Huusevig angaar.

Saa meener jeg da nocksom at vere demonstreret, at districternis inddeeling er lige saa nødvendig i et compagnie som udi en separat handel, og at landet i saa maader aldeelis intet her ved vinder, kand saa icke sees, hvorleedis den commission, som Eders Kongl. Majt. allernaadigst hâr befalet laugmand Widalin og mig, angaaende districternes inddeeling, ved dette islandske compagnies indrettelse kand ophæves, men tvert i mod synes, at samme commission er nødvendig, enten handelen kommer til et compagnie eller bliver separat, som den hâr veret. Thi at den gemeene almue skulde til sin og efterkommernes nøtte vel overlegge denne sag, synes neppe venteligt, og snarere visseligen at

---

[1] »een haun« Rigsark. [2] Fra [oversprunget Rigsark.

formoede, at den største parten skal uden betænksomhed rette sig efter det, hvorledis hand pro-tempore under den eller den kiøbmand, eller i andre maader ansee sin nærverende nøtte, hvor ved posteriteten siden storligen kand forfaaes, paa den maade som føranførte Holmfaster Gudmundson, hvis gandske processes og kagstrygelses fundament vare nogle eenfoldige bønders attester om districterne imellem Haunefiord og Kieblevig.

6⁰. Belangende den 6te motif, da kand ieg icke betænke, hvorledis den iislandske negotie skulde kunde formeeris, enten ved et compagnie eller separat handel, thi alt det, som landet og stranden om kring indbringer landsfolkene og de kunde undvere, gaar aarligen og haver altid gaaet ud af landet. Og er det landfolkenes klage, at de icke kunde yde saa meget til de trafiquerende, som de gierne ønskede, og der med tilforhandle sig det, som de behøve fra fremmede, og de gierne vilde have.

7⁰. Paa hvad maade handverker skulde ved compagniet beder end paa anden maade indføres i landet, kand ieg icke see. Thi at sette der ned fremmede handverks folk, som kunde antage læredrenge, vilde baade koste meget og blive langsomt og formoedentligen icke engang gaa an, for landets ubeleiligheds [og slette husværelses[1] skyld. Sammeledis synes det at vilde blive kostbar og tage en rom tid med, om mand, efter Jørgen Klogs og Peder Keysens (udi deris memorial til Eders Majestets commerce-collegium af dato 29. octobris 1704) velmeente forslag, indskickede en kyndig handverks mand udi hvert syssel, som kunde lære folkene at forarbeide ulden til nytte. Den næremeste vei til at bringe handverker i landet skulde, efter min uforgribelige tanke, vere, at der fra bleve tagne vittige drenge og her i staden satte til atskillige skind- og ulden-manufacturer, siden kunde de samme, efter at de hafde udlært, sendes der hen igien til at informere de andre. Eders Kongl. Majestet haver udi den til laugmanden Poul Jonsen Widalin og mig allernaadigst udgifne instructions 28. articul befalet, at jeg ved min tilbagekomst skulde medbringe nogle saadanne drenge, hvilket ieg og denne gang hafde allerunderdanigst efterkommet, hvis icke denne min reise hafde kommet mig saa hastig og uformoedende paa. Enten nu Eders Majestet behager at lade det blive ved den allernaadigst udgifne instructions indhold, eller og

---

[1] Fra [mgl. Rigsark.

at injungere eendeel af de iislandske kiøbmænd ermældte drenges udførsel, da synes, som sagt er, at handverkerne ved de samme landets indfødde best skal kunde vorde fortsat der oppe, og kommer saa denne motif om handverkerne icke meer til pass hos et compagnie end particulier handel.

8⁰. Angaaende de entrepriser, hvor til amtmanden meener, at det islandske compagnie med tiden kunde anfriskes, da saa fremt der ved skulde forstaaes hvalfisk-fangsten, seiglatzen paa Grønland eller doggeri under Island, saa sees icke, at et islandsk compagnie der til kunde vere beqvemere end andre Eders Majts. formuende undersaatter, hvilke lige saa vel kunde i mellem dem self indrette et eller fleere compagnier og skyde til samen en viss capital eller capitaler til bemelte brug, og det saa meget beder end det islandske compagnie, som det her for uden haver nock at bestille. Og kunde med føye vere at befrygte, at om en eeniste societet hafde saa mange og atskildte ting under hænder, da kunde af mange jern i ilden et letteligen blive brendt. Ydermeere vilde herpaa følge, at naar Iislandzfarten, hvalfisk-fangsten og handelen paa det gamle Grønland var hos et compagnie, da kunde det samme compagnie holde tranen saa dyrt som de lystede og der af giøre et monopolium her i riget. Det amtmanden i hans memorial til de høye Herrer, deputerede udi Eders Majts. commerce-collegio, foregiver, at hvalfisk-fangsten saa vel som Grønlands-farten kunde beleiliger og med mindre omkostning drivis fra Island end andre lande, synes icke aldeelis at accordere med det hand paa et andet stæd i samme memorial tilstaar, at der icke ere omkring Island nogen gode hauner til vinterleie, item at fremmede nationer, Engelske, Hollender, Frantzoser, Biscaier, kunde om foraaret opseigle Grønland og vere alt i arbeid med hvalfiskfangsten, før end vaariisen i de islandske fiorde bortsmelter og tillader fri passage ud af haunerne.

9⁰. Hvad den niende motif, nemlig at ved et iislandsk compagnie forebygges ald egen-nytte i negotien, angaar, da siunes icke, at mand der om kand vere forsickret, mens snarere skulde kunde ventis, at i bland saa mange personer, som skulde interessere i dette compagnie, maatte endeligen findis nogen som icke var fri for menniskeligheder. Mand kunde kandskee efter rimelighed optænke en maade, hvorved dog i denne societet kunde forøves egen nyttigheder i mod compagniet, mens som jeg ufor-

gribeligen formeener, at denne motif icke skal binde læsset, saa gaar jeg det alt for bi uden videre vitløftighed.

10⁰. At England og andre nationer befinder dem vel ved vel indrettede compagnier, er bekandt, mens icke saa aldeelis, om slige engelske compagnier skulde bruge monopolium paa deris egen provincier, undtagen om det er paa de stæder i Vest Indien, som nationen der hâr occuperet. I hvordan der om er, da skulde jeg synes, at her i mellem icke kunde giøres nogen synderlig comparaison, efter di fast paa alle disse stæder givis mængde af folk saa vittige og nidkiere for deris interesse, at de med alvorlighed skulde søge at unddrage dem den handels-maade, som de fleeste i Island, formedelst vankundighed, icke eengang skulde tænke at besverge dem over, om end skiønt nogen i slige tilfælde skulde i mod dennem vilde bruge addresse eller myndighed.

Disse ere nu, allernaadigste Arve Konge og Herre, de motiver, hvorpaa de, som holde med et compagnie frem for particulier forpagtning, have søgt at erholde hos Eders Majestet samme compagnies indstiftelse.

Ellers have de self samme kiøbmænd, som nu eenstemmig søge om oftbemelte compagnies indrettelse, det forige aar 1704 ved en memorial af dato 30. octobris søgt at persvadere Eders Majestets commerce-collegio, at ved slig compagnies indstiftelse skulde Iislands handelen paakomme utaalelige omkostninger, i det mand til dets varlig continuation fick at have i forraad en considerable capital foruden de til den aarlige udreedning behøvende penge, item bygge et compagnie-hus og packhuuse, indrette materialplatser, lønne directeurer, bogholder, casserer, leie loftromme, vogne, item arbeidsfolk til at bære og hidse varene og kaste rugen, hvilke omkostninger udi en particulier-handel kunde spares, hvor hver en interessent sig i saa maade betiener af hans eget folk, hus og heste, og i det øfrige self dirigerer alting hâm ved-kommende, og formedelst disse dépenser (siges der i benefnte memorial) haver ingen vildet hidindtil, siden det forige iislandske compagnie gick til grunde, resolvere til en compagnie-handel. Endeligen siges der, at formedelst slige udgifter kand particulier kiøbmænd med lige saa stor fordeel beseigle landet og svare Kongl. Majest. forpagtning som et compagnie uden ringeste afgift at betale. Og er denne forbenæfnte memorial

underskreven af 13 interessenter udi den iislandske handel, hvilke alle, undtagen tvende, nu gaa der tvert imod.

Vel have tvende af interessenterne, som forleden aar lige som nu forfægtede compagnie-handelen, disputeret, at disse opregnede omkostninger icke alle udkrævedis til et Islands compagnie. Mens imidlertid er det øiensynligt, nægtes [og icke[1] af dennem self, at io en stor deel deraf vil nødvendigen behøves. Er det saa diss meget meer uforstaaeligt, at de andre ellefe gode mænd nu søge en compagnie handel, som de for et aar saa hæftig improberede, og maa her under rimeligen ligge skiult en raison [nemlig at alt dette kand gaa udover landet *under- og overstreget marginal*], som icke endnu er kommen for liuset, og kiøbmændene samtligen have øiemerke paa et middel, hvorved de kunde stoppe disse nye omkostninger.

Saa meener ieg da uforgribeligen med dette foregaaende at have nogenledes demonstreret, at et Iislands-compagnie, om det blef indrettet, hverken skulde frem for en separat handel noget merkeligt contribuere til Eders Kongl. Majestets interesse eller til commercien i almindelighed eller i særdelished til den retmæssige Iislands-negotie her fra byen. I det ringeste meener ieg at have giort sagen tviflagtig og videre eftersyn værd. Ved det som følger, formoeder ieg at beviise, at slig compagnie handel efter ald rimelighed kand for Iisland blive meget besverligere end den particuliere hauners forpagtning, hvor ved negotien nu en tid lang er bleven fortsæt. Og det med efterfølgende argumenter:

1°. Ophører ved compagniets indstiftelse den umistelige frihed, som landzfolkene er given udi den de trafiquerende allernaadigst forundte octroies 8de post, nemlig at om den octroierede kiøbmand icke medfører saa gode vare, at indbyggerne i districten der med kunde vere fornøiede, eller og deres hauner icke blive med fornødene vare providerede, da maa samme indbyggere søge de andre nest hosliggende hauners beseiglere og af dennem kiøbe deres nødtørft. Denne frihed, siger ieg, ophører med compagniets begyndelse, som ufeilbarligen providerer alle hauner med lige gode vare, saa som det baade i sig self er rimeligt, til med siges det og udtryckeligen i den 10. articul af den project, som de i compagniet indtrædde negotianter nyligst have til aller-

---

[1] Fra [oversprunget Rigsark.

naadigste approbation indleveret, hvor der staar, at de til Iisland destinerede kiøbmænd skal betages ald occasion til at besverge dem over, at den ene fick med sig bedre vare end den anden. Disse vare indkiøbes her, enten ved de paa landet seiglende kiøbmænd, eller compagniets inspecteurer, det sidste tilholder compagniets octroies project art. 10. Naar nu considereres, at samme inspecteurer ere compagniets membra og i saa maade participere i ald den fordeel, som societeten kand tilfalde, saa er det icke urimeligt at tænke, at denne inspection kunde i bland falde i deris hænder, som, til at menagere compagniets udgifter, kiøbte for god priis de vare, som icke vare af det beste slag, helst efter di compagniet ingen skade kunde have her af, saa som landzfolkene, som ingenstæds viste at forbedre dem, maatte dog i mod tage de samme vare, saa som dygtige.

Her til kunde formoedentligen svares af de trafiquerende, at varenes indkiøb skal vel skee ved inspecteurerne, mens dog med samtlige compagnies consens. R[espondeo]: Jeg kunde icke egentligen pretendere[1] af de andre compagniets lemmer, at de, for saa langt afliggende stackels lands velgaaende, skulde sette deris egen interesse til side (thi de saa vel som inspecteurene hafde fordeel af, at pengene blef sparet) og disputere med deres medbrødre, fordi at de vilde skaffe societeten profit. Ydermeere vil ieg her allerunderdanigst erindre det, som staar i den 10. post af den project, som kiøbmændene have conciperet til en octroi for compagniet. Nemlig at naar nogen af interessenterne haver noget, som til landets providering kunde behøves, og det vil levere, da skal den vere nermest til leverancen, om varene ellers af inspecteurene og samtlige compagnie befindes gode. Hvilket i sig self var billigt og landet foruden skade, hvis mand kunde vere forsickret om inspecteurernes og compagniets rigeur i at examinere varene. Mens naar der betænkes den civilité, som de fleeste societeters membra beviise hinanden og bør at beviise, saa kunde mand icke undre sig over, om den i aar hafde deference for en anden i forsvarlige tilfælde, som forleden aar hafde paa samme maade føiet hannem. — Her paa kunde fremdelis svares, at om end skiønt nu inspecteurerne og de øfrige compagniets membra kunde falde til nogen menniskelighed herudi,

[1] Hertil fg. overstregede marginal: Ad margir reidarar og accordera i at giöra orett, visa Eyrarbacki og Vestmanna eyar.

da var det icke venteligt, at de til landet destinerede kiøbmænd skulde nøies med nogle udygtige vare, efterdi ald forsvar i landet kom paa dem og icke compagniet. R. Lige saa lidet eller mindre skulde det synes venteligt, at en kiøbmand satte sig op i mod et heelt collegium, som var hans principaler, og om exempler maa gielde, da kand ieg fremviise prøve af vare, som icke for længe siden ere blefne solte der i landet og ieg formeener at vere udygtige, hvilket i saa maade faar at vere skeet, formedelst at kiøbmanden herudi hâr føiet hans reedere. Hvad forsvar i landet angaar eller frygt for at komme i straff for mislig handel i mod almuen, da haver dette nu paa nogen tid icke veret meget farligt, som siden skal vorde berørt, og om nogen endeligen kunde hos kiøbmanden have besverget sig over det eller det, saa er dennem i bland blevet svaret, at mand kunde icke der til, reederen hafde icke udleveret varene anderledis, og der med maatte det vere nock[1].

Skulde nu kiøbmændene self, som for compagniet beseigle Island, indkiøbe her i landene de ommældte vare, og tage saa hos compagniet deres betaling for udlagte penge, da er, efter min uforgribelige meening, dette der ved at agte. Først ere kiøbmændene (i det ringeste en stor deel der af) lemmer af compagniet, og i saa maade kunde, om de vilde, ved ringe vares indkiøb skaffe sig og det samtlige compagnie profit, paa den samme maade som tilforne er sagt om compagniets inspecteurer. For det andet kunde det vere deres particulier interesse (om de saa vilde giøre) at kiøbe ringe vare og tage dog derfore hos compagniet fuld betaling lige som varene hafde veret gode. Og kunde dette letteligen skee efter en form, om fleere kiøbmænd (helst de paa nærliggende hauner) derom vilde conferere med hinanden, thi landzfolkene fick dog at nøies der med, og for deris klagemaal at frøgte var, som før er mældt, unødigt. Og kunde dette (om nogen af natuuren var egennyttig) saa meget diss snarere skee, som kiøbmændene angaaende varenis udlossning her i byen haardere bindes i den 6. articul af den concept, som de iislandske negotianter have projecteret til en octroi, hvilken skarpe eftersyn vilde betage kiøbmændene ald leilighed til at føre noget for deris egen regning og i saa maade animere dem

---

[1] Hertil fg. overstregede marginal: Rasmus Munk, Bispen, Item Niels Riegelsen, eins Hans Birck um fiskav[eidena?].

der af, som af yderste efne vilde vere om sig, til at træcke alting paa længden angaaende varenes indkiøb her, og der ved at vinde udi betalingen hos compagniet.

Saaledis, som sagt er, kunde det nu gaa med varenes dygtighed udi en compagniehandel, i den stæd, at naar tvende næst hos hin anden liggende hauner blive fra hin anden separerede, og bortforpagtede til tvende atskilte negotianter, saa haver almuen, naar den ved deris egen haun icke bliver med døgtige vare forsiunet, altid nogen tilflugt til den neste kiøbmand, som (formedelst den forskrefne allernaadigst udgifne octroies artickel) rimeligen legger vind paa at føre gode vare, i henseende at vinde noget der ved, ifald hans naboe icke giorde det hand burdte. Den anden kiøbmand ligeledis, i regarde til hin, og til at beholde almuen hos sig, beflitter sig paa dygtige vare, og giver saa den ene agt paa den anden. Og kunde ieg her med nafn anføre en haun eller fleere[1], hvis reedere iæfnlig have som en politique observeret at henskicke til deris haun gode vare, fordi de viste, at udreedningen hos deris naboer i visse støcker icke var med det beste. Her i moed blive, i en compagnie handling, alle hauner forsiunede med eens vare, undertiden kandske slette og ringe, hvilket om skulde skee, saa haver almuen ingen udvei til at faa nogen bedre, mens maa lade sig nøie der med, og der foruden betale dennem lige som de var af beste slag. Undergaar saa, som forskrevet staar, det udi octroien hidindtil værende og for almuen, efter min allerunderdanigste meening, umistelige privilegium, hvor af dog de mindste af den gemeene mand i landet have hid indtil haft nogen synderlig nytte, saa som de der icke have vist meget der af at sige. I sær hafde almuen paa Vestmannøe efter hans egen udsigende aldrig hørt der af, før end ieg anno 1704 i maio kom der hen udi den af Eders Kongl. Majestet mig allernaadigst anbefalede commission, da ieg samme octroies articul almuen communicerede, tillige med den af Eders Majestet anno 1702 allernaadigst udgifne taxt, som, efter samme almues beretning, icke heller før den tid var bleven publiceret der paa stædet.

2⁰. Den anden incommoditet, som Island kunde have af en compagni-handel frem for separat negotie, er denne: To particuliers kiøbmænd paa to nærliggende haune søge, efter ald rime-

[1] I marginen overstreget: Hofsós, Holmur.

lighed, hver for sig at providere den i sin district liggende almue med alle slags nyttige vare, saa rigeligen som behøves, om icke for andet, da dog for deris egen interesse, paa det almuen icke skal nødes til at føre deris vare til neste haun og dennem der forhandle til en fremmed imod de vare, som de icke kunde bekomme hos deris egen kiøbmand, eftersom dennem udi den før anførte allernaadigst udgifne octroies articul tilladt er. Dette skulde faa ald anden beskaffenhed udi et compagnie, hvis interesse fornemmeligen var at lade komme paa hver haun en tilstræckelig quantitet af de vare, som egentligen tiene til at holde livet op hos den gemeene mand og qvæget (saasom kunde vere iern til læer, fiskekraager, fiske-linier, tiere, eegetømmer til baader, kiedler etc.). Med de øfrige for landzfolkene dog umistelige vare (som meel, gryn, erter, øl, brød, bygningstømmer etc.) hafde det icke fornøden at gaa saa accuratè til, uden compagniet vilde, thi om en stor deel folk i landet icke fick heraf halfparten saa meget som de forlangede, saa hafde compagniet dog ingen skade der af, vilde og en, som icke kunde i hans kiøbstæd faa det hand begierte, gaa til den neste haun, da kunde compagniet gierne unde hâm den umage, efterdi hans vare kom dog paa sidstningen i compagniets deel, enten de blef solte her eller hidset. Det meere er, det var skade for compagniet at føre uden det allermindste af slige gode vare, som ofte ere lige saa dyre her i riget, undertiden dyrere, end der oppe, mens derimod profit at forsiune haunerne rigeligen med de vare, som icke ere saa kostbare her i landene og letteligen kunde uden skade forvares der oppe, ifald de bleve beliggende, thi hvad landmanden angick, da fick hand at nøies med disse lettere vare, naar han icke efter begiering kunde bekomme de andre gode og nyttige, og var der icke frygt for, at hand derfore skulde tage hans vare hiem med sig i gien, thi hvad fisk, tran og uldenvare angick, da kunde hand icke formedelst mangel af husværelse og fustager bierge det vinteren over ufordervet, og om nogen nu var saa vel forsynet, saa kunde hand icke vide, om hand kunde giøre bedre marcket der med aaret efter, til med vilde det give omkostning at føre det bort igien, helst for dem, som hafde hiemme langt fra haunerne; hvad faar angick, da maatte hand gierne heller lade dem gaa for, hvad hand kunde faa, end at drive dem lang vei hiem igien og hazardere dem saa paa lif og død vinteren over.

Saaledis kunde det ved en compagniehandel gaa med haunernis udreedning, om compagniet vilde af yderste efne vere om sin fordeel, og paa denne maade ongefer, gick det til ibland, under det compagnie, som ophørte 1662[1], hvorover indbyggerne nogle gange høiligen have besverget dem, som de og synes at have haft stor aarsage til, eftersom et monopolium, om det ellers skal vere taaleligt, synis nødvendigen at behøve disse restrictioner: at varene icke blive opsatte meere end billigt er, og at de samme vare ere at bekomme til fornødenhed.

3^{0}. Den tredie incommoditet, som compagnie handelen synes at kunde paaføre indbyggerne i Island, angaar priisen paa øxen, item fiine strømper og vandter og andre slige Iislandz-vare, som udi den af Eders Kongl. Majestet allernaadigst udgifne taxt icke ere taxerede for noget vist, icke heller letteligen formedelst den store forskel paa deres godhed kunde vorde taxerede. Udi den separathandel, som nu en tid lang hâr været ved magt, er der med saaledes tilgaaet, at hver en kiøbmand hâr accorderet med landmanden det beste hand kunde, og landmanden der i mod ongefer rettet sig efter det, som hand haver fornummet, at slige vare galt paa de andre hauner. Ere de saa endeligen mesten kommen til en billig accord, ofte, formoedentligen, for den aarsage, at kiøbmanden icke haver villet, at landmanden med disse utaxerede vare skulde gaa af districten og selge dennem til en fremmed kiøbmand. Om nu en compagniehandel blef introduceret, hvorinde alle kiøbmænd runden om kring landet stoede for en mand, dependerede paa en maade af de samme principaler, bleve paa en maade instruerede, søgte alle samtydig compagniets interesse, saa var der ingen ting lettere for compagniet end at forringe, saa meget som de vilde, priisen paa benæfnte vare, alleniste med en ordre til samtlige kiøbmændene, hvor høit de skulde tage det eller det, med hvilken priis, enten den var nær ved billighed, eller længer der fra, landzfolkene fick at vere fornøiede, eftersom den var ligeledis allevegne.

4^{0}. Den fierde motif som, efter min uforgribelige meening, skulde dissvadere fra et Iislandz compagnie, er af følgende beskaffenhed. Naar fiskeriet udi Iisland slaar feil, saa bliver der af kiøbmændene icke saa nøie efter seet om fiskens godhed,

[1] Overstreget marginal: Vide klaganer Eyfirdinga 1649.

efterdi der ingen mængde er at bekomme, og tages da ibland den fisk for god, som ellers kunde disputeres, om den var god efter taxten. Derimod, naar fiskeriet falder overflødigt, da ere kiøbmændene (som og rimeligt er) meget meer efterseende om fiskens dygtighed, og skydes da ofte den fisk, som i de andre aaringer hafde blevet holdt for god. Med denne eftersyn og fiske-vragen gaar det udi particulierhandel ulige til, thi der hâr hver kiøbmand sine desseins med ladningen, er og ofte en i disse maader meer medlidend med almuen end den anden, hænder og, at en deel ere ald for resolut i at vrage. I slige tilfælde haver landmanden, nu som staar sig, altid forbeholden at gaa med udskuddet til den neste haun, som i sidstleden sommer skal vere skeet, at en viss præst bekom paa en haun til udskud et half skippund fisk eller meere[1], hvilken fisk hand strax førte der fra til den næste haun, hvor den uden nogen modsagn blef dygtig kiendt og imodtagen. Dette vilde udi et compagnie blive anderledis, der stode alle kiøbmænd for een mand, som bemelt er, og hafde eens instrux, hvorudover landzfolkene maatte lade dennem nøie med, hvorledis deris fisk blef vraget, og hafde ingen vei til at blive af med udskuddet, om end skiønt det i sig self kunde vere dygtige kiøbmandz vare.

5⁰. Det femte som, efter min uforgribelige meening, skulde vere betænkning værdt udi denne sag, er det, som før er anrørdt, at eendeel af interessenterne udi compagniet skal, efter de iislandske negotianters forslag, under et nafn af inspecteurer, dirigere dette iislandske compagnie. Af den 1. og 14. artickler udi den project, som kiøbmændene have conciperet til en octroi, og til allernaadigste ratification indgivet, er at see, at compagniet med tiden kand sammendrages i 20 actier og komme udi en snees interessenters hænder. Deraf maa saa mange som lyster (efter den 5. artickel) self beseigle landet og være kiøbmænd, hvoraf synes, at den iislandske negotie letteligen kunde med tiden komme paa den fod, at de fleeste af compagniets interessenter skulde beseigle landet i egne personer, og nogle faa af de ældste, som kiæddes ved reiser og umage, sidde hiemme og blive stædse inspecteurer. Udi slig tilfælde skulde ieg uforgribeligen meene, at compagniets myndighed kunde blive ald for stor og handelen utaalelig for landzfolkene, som paa denne

---

[1] Marginal: 4 bagger var det siger Windek. *[overstreget].* Sr. Hannes i Arnarbæle.

maade blef aldeelis indsperrede og ingen udvei kunde have, i hvad dem vederfoeres, venteligen og kandske med tiden icke engang skulde faa breve ud af landet her hid[1], besynderligen de som enten vitterligen indeholdt klagemaal over handelen, eller og efter rimelighed præsumeredes at vere af slig materie, for hvilke inconvenientier der icke er nu at frygte udi en separat handel, hvor den næste kiøbmand enten haver interesse i at holde med den nødlidende eller og i det ringeste er neutral i sagen. Exempler, som kunde illustrere denne materie, ere for haanden[2], i sær hvor myndige eendeel af det gamle iislandske compagniets kiøbmænd have i fordum dage giort dem i mod rettens betientere der oppe i Iisland, som i de tider dog hafde langt meere at sige, end de nu have[3]. Mens ieg understaar mig icke at opholde Eders Majestet med saadanne relationer, helst da ieg allerunderdanigst meener, at tingen i sig self der foruden kand vere synlig. In summâ, om indbyggerne ere (som de og visseligen ere) nu om stunder [paa en deel stæder[4], udi en eller anden maade blefne fornærmede af de trafiquerende udi en separat handel, hvor almuen dog kunde gaa til den neste haun og derved self nogenledes befrie sig for uret[5], saa er det, efter min uforgribelige tanke, meget rimeligt, at der skulde haves langt mindre undseelse for at giøre hvad en lystede, udi et compagnie, hvor alle stode for en mand, og landzfolkene ingen udvei hafde til at undgaa det, som kiøbmanden vilde have frem.

Her vilde vel svares af dem, som ere for compagniet, at i fald nogen af compagniets betientere skulde hænde at forurette landzfolkene udi et af disse opregnede støcker eller udi andre maader, da er der i landet øfrighed, nemlig en sysselmand i hvert syssel, og endeligen en amtmand over det heele landet, hvilke alle paa Eders Kongl. Majestets vegne haver retten og dens administration i hænder, til deris beskiermelse og opreisning, som lide uret. R. Den assistence, som landzfolkene nu en tid lang have haft af øvrigheden der oppe i landet i mod de trafiquerende, er sandeligen icke meget værd, og hvad sysselmændene angaar, da om end skiøndt nogen af dem kunde have villie til at forskaffe almuen ret, da er de fleestes authoritet, nu om stunder, heel liden i mod kiøbmændenes myndighed, hvilket

---

[1] Overstreget marginal: eins og geck Joni Eggertssyne. [2] Overstr. mg.: Jons Eggertssonar. [3] Overstr. mg: Matz kaupmadur a Eyrarbacka. [4] Fra [mgl. Rigsark. [5] Overstr. mg.: vide alþingisbok 93.

eendeel foraarsages af deres ukyndighed udi landz lou og ret, og conseqventer utidig frygt i hvis de hâr at bestille med dem, som ere mægtigere. Nogle dependere af kiøbmændene, fordi at de ere i deris gield, for andre have kiøbmændene caveret, da de bleve betroede deres sysseler, og eendeel tage hos kiøbmændene aarlige cautioner for afgiften, uden hvilken caution de neppeligen blef ved deres bestilling, formedelst usickerhed i at betale det, som Eders Majestet bør at have af sysselerne. Og ere slige icke anderledis at regne end som kiøbmændernes clienter. Endeligen undseer ieg mig denne gang ved at beskrive, saa omstændeligen som ieg kunde, de misligheder, ia, ibland urimeligheder, som der nu om stunder ere skeet udi rettergang paa mange stæder, i besynderlighed hvor en fattig mand haver haft nogen tiltale til en, som var formuende, hvilket ieg dog kunde belegge med mange exempler. Belangende en amtmands eftersyn udi denne sag, da vilde det for hannem blive fast umueligt at inqvirere personligen om, hvorledis handelen var, af aarsage at landet er meget vitbegreben og vanskeligt at reise over. Imidlertid er det vist, at hand til landzfolkenes store soulagement kunde baade assistere sysselmændene i slige tilfælde og nøde dem til at giøre det de burdte, om hand vilde tage sig landzfolkenes frelse an og vere neutral i kiøbmændenes sager. Mens der med er ulige tilgaaet, og veed ieg icke at besinde mig paa noget exempel, hvor af kunde sees, at mand med nogen alvorlighed hafde søgt at maintenere landzfolkene i slige tilfælde[, mens at den nu verende amtmand haver stædse ladet see stor nidkierhed i at conservere de trafiquerendes interesse og formeente ret imod landzfolkene, det er vist, og kand tydeligen vorde demonstreret, om Eders Kongl. Majestet skulde der om vilde have videre underretning[1].

Udi betraktning af dette forskrefne skulde det vere at befrygte, at i hvor billige, fuldkommene, tydelige og strænge loue Eders Majestet allernaadigst behagede at foreskrive compagniet, saa skulde dog landzfolkene med tiden icke nyde dennem saa meget got ad, som Eders Kongl. Majestets allernaadigste intention hafde været; var derfore, efter min allerunderdanigste uforgribelig tanke, saadanne loue og constitutioner de beqvemmeligste for et saa vit afliggende land, skulde og best blive obser-

[1] Fra [mgl. Rigsarkiv.

verede, som nogenledis iæfnede sig self, og saa got som af naturen førdte exsecutionen med, hvilken beskaffenhed der synes at hænge ved en particulier forpagtning, hvor de, som louens (taxtens, octroiens) overtrædelse kunde ventes fra, paa begge sider, formedelst ulige interesse, see efter hinandens handel, og med det samme forebygge den uret, som begge districternes indbyggere kunde ellers vederfares, som før er mældet.

Slutteligen synes uforgribeligen, at ved oftbemelte iislandske compagnies indrettelse kunde her udi Eders Majestets residentz stad, hvor de meste Iislandzvare afsettes, blive en temmelig dyr tid paa samme iislandske vare, som da icke kunde bekommes uden paa et stæd, og i hvorvel de udi compagniet indtrædde personer have sat udi den af dennem til allernaadigste ratification indgifne octroies project, at compagniet skal hver aar ved skibenes retour forfatte en viss priis paa bemelte vare og den til approbation indlevere udi Eders Majestets commerce-collegium, saa lader sig dog ansee, at samme approbation faar en hoben at fundere sig paa det, som compagniet hver aar foregiver om landets gode, slette eller middelmaadige tilstand og negotiens der af dependerende profit eller forliis, i den stæd, at dette om de iislandske vares dyrhed her i byen, lige saa vel som de andre ovenskrefne støcker, nu iæfner sig self udi en particulier handel.

Dette er nu, allernaadigste Arve Konge og Herre, det, som ieg efter Eders Majestets allernaadigste befaling, allerunderdanigst haver at erindre i ovenbemeldte sag, indstiller i det øfrige alting til Eders Majestets allernaadigste villie, og forbliver

Eders Kongl. Majestets

min Allernaadigste Arve Herres

[uden underskrift].

Kiøbenh. d. 5. jan. 1706.

Anmærkning. Den for de islandske havnes besejling fastsatte oktroj på 6 år af 13. april 1706 er aftrykt i Lovsml. for Island I, 629—37. I rigsarkivet (Dokumenter ang. den islandske handel m. v., kommissionen af 1702 etc.) befinder sig to udkast til konditioner for de islandske havnes forpagtning, der bægge bærer spor af A. M.s medvirkning ved oktrojens istandbringelse. Det ene, med ukendt hånd, i en fra den endelige form temlig afvigende redaktion, er i 26 §§. Til § 21 har Arne Magnusson på et løst indlagt blad bemærket: »Denne 21. Artickel, som udi den forige Octroi [d. v. s. oktrojen af $^{29}/_{1}$ 1684, Lovsml. for Island I, 406—13] var den 19de, er med villie udeladt, saa som den

der synes meer at henhøre til en første project af en Octroi end til denne, som hâr varet i mange aar. Og er denne artikel i førstningen tagen af det placat, som udgick anno 1682 om handelen paa Iisland og Færøe«. Denne § er udeladt i oktrojen 1706. Til § 25 (som indskærper de trafikerende og indbyggerne at holde sig taksten efterrettelig) har han på en løs seddel noteret »D. 25. Artickel giøres icke nødig. Contenta der af staa Art 10, hic 7«. Dette udkasts § 7 svarer til 1706-oktrojens § 10. Heri er indlagt 2 løse blade med kollegie-hænder; det ene, med overskrift »Angaaende conditionerne«, har nogle notitser til udkastets enkelte paragraffer. Ved § 5 (indskærper interessenterne at levere gode varer til de pågældende havne) staar »NB. Observeris udi octroien for Ørebacks haufn«; hertil har A. M. marginalen »NB. Angaaende forbudet om Efterliggere er at tage i agt belangende Vestmannøes haun, thi der faar at vere en, dog cum restrictione«; det andet blad giver samme oversigt over paragrafferne i det følgende udkast som de med A. M.s hånd deri tilføjede bemærkninger. Dette andet udkast stemmer med få afvigelser med den i Lovsml. for Island aftrykte tekst af oktrojen for 1706, og teksten er ført i pennen af en AM.sk skriver og af A. M. egenh. forsynet med oplysende bemærkninger om de enkelte paragraffers forhold til de tilsvarende i den ældre oktroj af $^{29}/_{1}$ 1684, men desuden har han på løst papir gjort forslag til ændringer og enkelte steder rettet i teksten — hvilket alt er taget til følge ved oktrojens endelige redaktion. Til de enkelte paragraffer giver A. M. følgende oplysninger:

§ 1. Denne Artikel er sammensat af den 1. og 12. Artikler i den forige Octroi, som vare af en materie.

§ 2. Staar sidst i den 2. Artickel i den forige Octroi.

§ 3. Er den 3die i den forige Octroi. — I udkastet er »hand« af A. M. rettet til »bemelte N.«, hvilket er optaget i oktrojens tekst.

§ 4. Er den 5te udi den forige Octroi.

§ 5. Er den 18de udi den forige Octroi.

§ 6. Er uddragen af den 2. Artikel i den forige Octroi. Det, som her er forandret angaaende de ord hauner og Baier, er gjort, fordi at det kunde synes nogenledes i mod den 11. Artikel udi den gamle Octroi, som her er den 9de. — De i den trykte oktroj efter »District« stående ord »og derunder beliggende smaa Haufner og Bayer« mangler i udkastet.

§ 7. Er tagen af den 9de udi den forige Octroi. Videatur tamen Art. 2 og 7 udi den forige Octroy. — På et løst blad tilføjer A. M.: Angaaende den 7. Artickel i denne ny project, da synes den gamle Octroi icke aldeeles at concordere med sig self, thi Art. 2 og 7 forbyder den uden nogen restriction alle og en hver doggerie inden 4 miil fra landet, mens udi Art. 9 tilstædes sligt doggerie Kongens undersaatter og forbydes allene fremmede. Den gamle Octroies 9. Artikel er tagen af det patent, som udgick anno 1682 angaaende det da forehavende Islandske og Færøeske Compagnie, mens staar her i nogenledes diverso sensu, saasom den i bemelte placat egentligen i denne post taler om Iure Regio over de Iislandske strømme, mens icke at derved gives nogen af undersaatterne forlof at fiske eller bruge Doggerie inden 4 miil, haver saa, uden tvil, den

gamle Iislandske Octrois meening været, at ingen, enten fremmede eller Hans Mais. undersaatte, maatte bruge doggerie inden 4 miil, hvilket om nu skulde fremdelis continuere, saa kunde denne ny Octroies 7de Articul vere ongefer saaledes »Saa maa og ingen« — etc. som oktrojens trykte tekst. På et tilhørende kollegie-omslag, hvor A. M.s bemærkninger til de enkelte paragraffer genfindes (med en kollegiehånd), er til bemærkningen ved § 7 føjet »ellers vid. Arnæ Magnusens project til denne art.«.

§ 8. Er articulus 7 af den forige Octroi, noget lidet forandret her og hidset. Begyndelsen er udeladt, saa som den icke accorderer med den 13. Articul udi denne Octroi.

§ 9. Er den 11. Artickel af den forige Octroi noget lidet forandret.

§ 10. Er det første af Art. 6 udi den forige. Om hundreds kiøbet at forbyde er nu unødigt.

§ 11. Er som Art. 4 udi den forige. (Den trykte tekst indeholder et tillæg om Ørebakke.)

§ 12. Er 16 udi den forige. (Den trykte tekst indeholder et tillæg om Vestmannø.)

§ 13. Er ny.

§ 14. Er 17 udi den forige.

§ 15. Er 10 udi den forige.

§ 16. Er den 8de udi den forige Octroi. Det, som her er udeladt om Bremerholm, er skeet formedelst at den straff er afskaffet i Taxten 1702, og der fore i stæden sat pengestraff.

§ 17. Er den sidste deel af Art. 6 udi den forige Octroi.

§ 18. Er den 15de udi den forige.

§ 19. Er den 14de udi den forige.

§ 20. Er den 13de i den forige.

§ 21. Er ny.

§ 22. Er ny.

§ 23. Er ny. — I udkastet er »mens hvis de« af A. M. rettet til »og derefter betales — dog hvis den«, som er optaget i oktrojens tekst.

§ 24. Er ny.

§ 25. Hertil A. M. ingen vedtegning. På kollegie-omslaget står »Er dend sidste udi forige octroi«; derefter er her indført efterfølgende, som A. M. har skrevet på et løst blad: Udi Ørebacke hauns Octroi kunde staa allersidst i den 11. Artikel nest efter de ord Det hand forlanger »Hand skal og tage slagterie af almuen saa vel udi de gode fiskeaaringer som de slette«, — hvilket genfindes i oktrojens tekst.

54. 6. februar 1706. København.

Arne Magnusson, Anmærkninger ang. den islandske takst.

Trykt efter original i rigsarkivet (Islandske handelssager 1705—70) med A.M.s egenhændige underskrift.

U-forgribelige anmerkninger angaaende den Isslandsche Taxt.

En tønde meel som schal veye med træet 12 lispund.

Her giordes fornøden at specificere, at meelet skulle vere got rugmeel; saa falder her og at errindre, at en tom tør packtønde veier ungefer 28 skaalepund, i det høieste 2 lispund.

At Islænderne skal got giøris det som fattis i vegten paa en tønde meel ofver fire pund.

Det synes iche ubilligt, at dem blev, uden nogen restriction, got giort, alt det som paa meeltønden kunde manqvere i vegten, thi en tør tønde kand iche veye over 2 lispund, som før er meldt; og ved disse 4-punds-manquements-privilegium kunde med tiden indføris at lade altid fattes 4re pund paa hver tønde.

En kuting gryn for uden træet 5 fiske.

Paa den maade skulde en tønde gryn, uden træet, koste 1c 15 fiske, da dog tønden, med gryn og alt, iche bør at gielde uden 1c 10 fiske. Om en kuting maatte gielde $4^1/_2$ fisch, saa blef dog tønden saaledis dyrere, end naar dend blef solt i et. Der gaae paa en tønde 27 kutinger 1 pot; naar nu den tomme tønde blef regnet for 15 fische og grynene for 115 f., saa vinder kiøbmanden dog $6^1/_2$ fisk.

En tønde brød.

Fattes, hvormegit den skal veye.

En kuting erter uden træ, 5 fische.

Dermed er samme beschaffenhed som med grynene.

En kuting spansk salt 5 fiske.

Effter den proportion schulde en tønde uden træet gielde 134 fiske, som dog iche koster med træet uden 95. Naar kutingen blef taxeret for $3^1/_2$ fisk, saa galt saltet af tønden $94^1/_2$ fisk. Skulde det nu endeligen gielde 4 fische, saa galt tønden uden træet 108 fische.

En kuting fransk salt 3 fische.

Facit En tønde salt uden træet 81 fisch, som dog iche gielder med træet uden 60 fiske. Blev kutingen anslagen for $2^1/_2$ fisk, saa kommer tønden uden træet paa $67^1/_2$ fisk, og siunis det taaleligt.

En kuting middel tynd tiere.

En kuting tyck tiere.

Derudi er proportionen sammeledis megit u-lige med tøndens taxt, og kunde lignes effter billighed.

En ambolt med 3 hamre.

Fattes at specificere vægten paa ambolten, som burdte at vere 30 pund, i det allerringeste 26, item at der schal vere vel staal oven paa, med videre observationer, som kunde siden communiceres med kiøbmændene. Af hamrene burdte den største at veie 18 pund, den anden 10, den tredie 5; item faar de (om de skulle ellers vere til nytte) at have vel staal for enderne. Tængerne faa at vere af u-lige storhed, og giorde af temmelig blødt jern etc.

Angaainde heste skoene og søm dertil.

Var got, om vegten blef specificeret, som effter beretning bør at vere 2 pund. Herhoes er og et og andet videre at observere, som kunde communiceres og accorderes med kiøbmændene, hvilche formodentligen iche skulde giøre difficulteter der udi.

Om packlaken, pøieklaken, og andre slige u-forstaaelige terminos i taxten kunde jeg (om det blev mig befalet) conferere med kiøbmændene, hvad hver af dem betyder, og var det saa heel got for lands-folckene, om de samme termini blev given med de ord, som beder kunde forstaaes i landet, hvilket formeenes let at kunde skee.

Angaainde klæde og læret.

Da var fornøden at giøre taxten noget tydeligere, om bredden og godheden. Jeg meener kiøbmændene skulde her udi forstaa sig til det, som var billigt og rimeligt, om mig blef befalet der om at conferere med dennem i mindelighed.

Hørgarns og blaargarns skiorter.

Kunde borttages af taxten, og derimod indsættis og taxeres got hørgarns og blaargarns læret i alne tal, som og icke hâr fornøden at give nogen dispute.

En kabus af ny klæde med snorer.

Fattes at specificere af hvad slags klæde og med hvad snorer.

En bog fin skrif papir 8 fische etc.

Her kunde settes en bog papir af det slag, som selges her i Kiøbenhafn for 1 ꞵ. Thi ellers kunde der alt for megit disputeres om godheden. Ere og exempler, at sorterne i slig tilfælde temmeligen forvildes. Jeg haver udi Iisland haft i hænde planeret tryckpapir, som der er blefven solt for 4 fiske.

Angaainde fische liner.

Da kunde derhoes, til Islændernes stoere gavn og kiøb-

mændene uden skade, tydeligen specificeres et og andet, som at de skulde vere vel haardt slagne, item alle traadene ny, i den stæd at Islænderne forregiver der at vere exempler, at den eene har værit af gammelt hamp, med videre, hvorom jeg kunde conferere med kiøbmændene, om det mig blef befalet.

En ring hegter 3 fiske.

Ihvorvel dette iche er af stor importance, saa kunde dog for rigtighed schyld settes, hvor mange par saadanne ring schulde holde, nemligen iche ringere end 80 par.

Angaainde eegetræerne og det norske tømmer.

Fattes tydeligen at specificere længden, tyckheden, bredden, item at tømmeret iche schal vere fult af knaster, refvet aff soelen, halfraadet, eller giennem drucket af vand, med andet sligt meere, hvorom kunde falde vitløfftige disputer imellem den kiøbende og selgende. Var derfore got, om her om maatte vorde confereret med kiøbmændene, og siden alting sat med klare ord.

Bøsse kruudet er uden tvil sat temmelig høit, saavelsom vandhagelene.

Kister og skrin, saa mange qvarteer lange.

Staar iche, om det schal vere Dansk eller Isslandsk maal, item fattis bredden og høyden. Laasen angaainde kunde specificeres, at den schulle vere foeret indentil paa den maade, som alle kistelaase giøris her, mens iche laasen sat uden paa pladen, og pladen saa navlet paa sieden af skrinet. Loget paa skrinene kunde bestaa af et heelt bret.

Iblandt de Islandske vahre med deris taxt synes at fattes

Tørre langer og
tørre iiser eller kuler,

som almindeligen selges til kiøbmændene saa som gode vahre, mens i blandt vrages, naar fischeriet gaar vel til, eller og naar skibene losse der, som de iche saa lige ere i priis.

40 gilde gode blød-fiske for en vett, eller 40 fiske.

Dette kand letteligen give dispute, giver og i blandt, naar selgeren holder den fisk for gild, som kiøberen iche vil tage for fulde. Kunde synes tydeligere, om mand kunde ramme en billig vegt paa saadanne blød fisk, som ufeilbarligen kand schee.

Samme er at sige om

Gilde langer og
gilde rocker,

saafremt taxten i den post er at forstaa om bløde langer og

rocker. Mens schulde den vere der at forstaa om tørre rocker og tørre langer, da ere de temmelig let taxerede, helst langerne; og gielde disse to sorter meer i landet imellem folchene indbyrdes.

Reffskind.

Synes at vere temmelig læt taxerede, og gielde de uden tvil langt høyere her i byen; af deris verdies forhøielse vilde og kiøbmændene med tiden hafve den nøtte, at landsfolchene beflittede dem da meere, end nu, paa at fange revene, hvilke giør u-boedelig skade paa faarene, som ellers kom i kiøbmændenes deel. Jeg meener u-forgribeligen, at et got graat refskind kunde i det mindste gielde 20 fische og et hvidt 15 fiske. Her falder og hoes at erindre om

Reffve boge eller
Refve sax,

som staar i høiloftig ihuekommelse Christiani 4ti taxt 1619, og er der sat for 140 fiske i fische regning, mens er udeladt i de effterfølgende taxter. Det schulde vel vere nyttigt for lands folchene, om den paa ny blef tilsat, saasom en ting, der iche vel kand undveres i Iisland.

Angaainde betalings terminerne udi Iisland, som taxten setter for synden til Petri Pauli, for vesten Canuti, for norden og østen til Laurentii, da er at agte den forandring, som den Ny Styl herudi har indført. Yder meere kom fischer skibene i gamle dage, den tid samme terminer blev indrettede, tiilig i maio, i den stæd de nu iefnligen komme sidst i junio, og endda sidliger iblandt. Synis saa, at samme betalings terminer kunde effter disse tiders tilstand vere paa fischerhafnerne til 29. july, som er Ste. Olufsdag, og paa slagter hafnerne imellem den 29. augusti, som er Johannis decollatio, og 8. septembr. som er Mariæ fødsels dag.

Om den Islandsche Taxtes proportion og kiøbmands vahrenes ulige forhøielse imod qvæg og uldenvahre haver jeg, for en kort tid siden, indleveret en underdanig memorial[1] og der inde giort et u-forgribelig forslag, at vahrene (undtagen penge) maatte over hovet gielde 10 pro cento, hvor de betalis med qvæg, smør og uldenvahre; fornemmeligen er at giøre reflexion paa strigen (peckling kaldes den i taxten), som stiger 50 pro cento, hvilket siunis fast u-taaleligt for Norderlandet, effterdi samme vahre iche kunde undveres. Saa ere og somme sorter timmer, som

[1] Kendes ikke.

forhøies om 20 pro cento, ja 33 pro cento, hvilket u-forgribeligen synes at behøve moderation.

Angaainde Byeskiers-dom, som findes annecteret bag ved taxten, da schal ieg med allerførste udi underdanighed demonstrere, hvor seldsom dend i førstningen er tilkommen, item hvor lidet den accorderer med Iislands Lov, hvorpaa den dog pretenderer at vere funderet, og hvormegit skarpere den er om kiøbmænds gield end baade Islands lov og alle andre constitutioner her i rigerne, tillige med allerunderdanigste forslag, paa hvad maade slige gields-sager kunde regleres, saa at kiøbmændene kunde vere for uden ald skade og landsfolkene uden ruin [1].

A. Magnussen.

Kiøbenhavn d. 6te februarii 1706.

55. 6. februar 1706. København.

Arne Magnusson, Fortegnelse over den kgl. indkomst af Island.

Trykt efter koncept i AM. 439, fol. med egenhændig underskrift (forbogstaverne). Ikke funden i rigsarkivet.

Fortegnelse paa Hans Kongl. Maytz. indkomst af Iisland.

	Specie rixdr.	₰	ß
Skride Kloster renderer aarligen	59	2	»
Kirkebai Kloster staar anskreven for	136	»	»
Tyckebai Kloster for	187	»	»
Thingøre Kloster renderer aarl.	187	1	11
Reinestad Kloster	128	1	8
Mødervelle Kloster............................	148	1	»
Muncke thveraa Kloster........................	183	»	»
Sa. 1029 rixdler specie 3 ß.			
Kierckebai og Thyckebai Klosters underliggende jorder ere saa ruinerede, at af samme klostere icke letteligen er at ventte den afgifft, som de staa anskrevnne for; Kirkebai kunde efterdags kandskee rendere 80 rixdler, Thyckebai 100. Bliver da disse 7 klosters afgifft[2]	886	»	3

[1] Ang. Býjaskers-dommen af $^{4}/_{5}$ 1631 med kgl. konfirmation $^{1}/_{6}$ 1640 se Forordninger for Island II, 427; om dens konfirmation i forbindelse med de senere udgivne takster se Lovsml. for Island I, 425, 575. [2] NB. Hingad til hefur afgiftenn vered af öllum klaustrunum 1029 rxdler specie 3 ß A. M.s egenh. anmærkning.

Ombudernes og strøgodsets afgifft.	Specie rdr.	₰	ß
Papøe	8	»	»
Østfiord syssels jorder	5	»	»
Hænggodset	2	3	»
Skafftefelds jorder	21	3	»
Kirkebai Kloster jorder	13	»	»
Flage eller Tunge jorder	37	3	»
Skoge- og Merker eigner	10	»	»
Grimsnæs jorder	13	»	»
Kioser syssels jorder	18	»	»
Lyndøe	2	»	»
Part udi Mydal i Kios	»	4	»
Jordepartter udi Borgerfiord[1]	1	2	»
Borgerfiords jorder	31	3	»
Høketunge	2	»	»
Kidøe	1	»	»
Skogerstrandsjorder	28	»	»
Bardestrands jorder	2	3	»
Alftefiords og Adelvigs jorder	25	4	8
Summa...	223	1	8

	Specie rdr.	₰	ß
Trandsport af nestforegaande side	223	1	8
Iisefiords jorder	25	»	»
Strande syssels jorder	48	4	»
Vatsdals jorder	43	»	»
Hunevats syssels jorder	58	3	»
Øefiords jorder	10	3	»
Andre jorder i Øefiord	22	3	»
Nock jorder i Øefiord	6	4	»
Kiarne	4	3	»
Flatøe	8	»	»
Norder syssels jorder	16	»	»
Field i Norder- eller Thingøe syssel	3	3	»
Reykedals jorder[2]	20	»	»
Summa paa ombudernes og strøe godseds afgift som betalles med penge	496	»	8

[1] þad er Feriubacke og Klausturtunga: A.M.s anmærkning. [2] Hier vantar Brecku á Langanese, hun stendur sidan saman vid þingeyar Syslu: A. M.s anm.

Sysselernes af gifft.	Specie rixdr.	vaader vadmel	vaader hoser	heste	fri mænd til søes.
Muule syssel	69	»	»	»	»
Skafftefelds syssel	»	19	»	1	2
Rangaae velle syssel	40	»	»	1	2
Arnæs syssel	55	»	»	»	2
Guldbringe syssel staar anden steds.					
Kioser syssel	30	2	»	»	»
Borgerfiords syssel synder deel	26	24	»	»	1
Borgerfiords syssels vester deel	28	24	»	»	»
Hnappedals syssel	24	»	»	»	»
Snæfelds syssel staar anden stæds.					
Dalle syssel	»	20½	20½	»	»
Bardestrand syssel	60	»	»	»	»
Isefiord syssel	50	»	»	»	»
Strande syssel	11	5	»	»	»
Hunevats syssel	62	18	10	»	1
Skagefiord syssel	»	14	6	»	1
Øefiord syssel	51½	»	»	»	»
Thingøe syssel	»	12	»	1	»
Summa...	506 2 ₰	138½	36½	3	9

Foruden afgifften af Thingøe syssel, giores der aarl. regenskab for konge tinden af faste og løse gods, som formeenes at belløbe sig ongefer 28 vaader hoser.

Ydermeere giøres regenskab for 8 al. vadmel, af Kongel. Maytz. part i dend gaard Brecke.

	Croner rixdr.	₰	ß
Forskrevne 138½ vaader vadmel, tillige med de 8 al. vadmel for Kongl. Maytz. part i Brecke, giøer 2778 allen vadmel, hvor af 9 gaa paa en rizdler croner.			
Er i penge...	308	4	»
Forskrevne 36½ vaader hoser, item 28 vaader hoser, giøer tilsammens 1290 par hoser à 4 fiske effter taxten, hvor af 45 giør en rixdr. croner.			
Er i penge...	114	4	»
Sa. ...	423	2	»

	Specie rixdr.	₰	ß
Sysselgields hesterne, som forskrevne ere, anslages i penge og regnes hver en for 4 rixdler specie, beløbe saa sig de 3 heste	12	»	»
Af de fri mænd til søes beregnes en hver, naar de icke anskaffes in natura, for 6 rixdler s[p]ecie, giøer saa 9 fri mænd	54	»	»
Her til komme de specie penge, som effter forrige regning aarl. betales af sysselerne, neml.	506	2	»
Er til sammens . . .	572	2	»

	Croner rixdr.	₰	ß
Af Snæfelds syssel og Stapens ombud betalles til aarlig afgifft 688 vætter tør fisk eller 172 skippund, giør i penge naar skippundet selges for 6 rixdler croner	1032	»	»
Af nogle ombuds jorder sønden paa landet strax ved Bessestæd betalles aarligen 16 vætter eller 4 skippund tør fisk. Bedrager sig i penge, naar skippundet gielder 6 rixdler	24	»	»
Er til sammens . . .	1056	»	»

	Croner rixdr.	₰	ß
Af de Kongel. Maytz. jorder, som ligger til Bessested, beløber sig den landskyld, som betalles i fisk, 571 vætter 35 fiske, eller 142 skippund 3 vetter 35 fiske, skippundet beregnet til 6 rixdaller, giør i penge . .	857	4	14
Den landskyld, som betales i qveg og andet sligt, beløber sig effter Iislands regning 28 hundrede minder 4 alen. Bedrager sig (effter den maade som den nu anames paa) udi croner omtrent	149	1	»
Smørleien effter $307^1/_2$ leieqvielle er til sammens 615 fierdingger à 16 fiske effter taxten, giør . .	218	4	»
	1225	3	14

Ellers tages nu almindeligen for hver fierding smør, som icke betalles in natura, 20 fiske, hvilcket giør denne 218 rixdlers 4 ₰ s^a^. femte deel støre, neml. til 273 rixdler 2 ₰, og bliver paa den maade summen . . . . 12 . . [1]

[1] »summen . . . . 12 . .« tilf. af A. M.

Herforuden staa i Bessesteds jordebog annoterede 124 riis heste, hvor af 86 anskrives til de jorder, som pleie at betalle deres afgifft med fisk, de øvrige 38 skrives til de jorder, som betalle udi qvæg og anden slig vare. Disse riisheste ere nu om stunde bleven dend største deel anslagne udi penge eller penges verdi, og haver bonden maat betalle 5 fiske for hver riishest, hvilcket som det er et nyt onus paa bonden, og skoven i det overige, hvor disse riis heste skulde henttes fra, er ødelagt, saa er kand skee venteligt, at hans Maystet skulde allernaadigst forskone bonden om ommælte riisheste, paa det hans Maystetz bønder icke skulde trøckes mere end andre deres liger i landet. Eller[s] beløbe sig de 86 riisheste af fisker jorderne 10 vætter 6 fierdinger, som giør i penge, naar skippundet gielder 6 rixdler

6 rixdler	17	»	12
De øverige 38 riisheste kunde anslaaes til ...	4	1	4
Er ...	21	2	»[1]

	Croner rixdr.		
Kongl. Mayts. skatter, tinder og gieftolde af de jorder udi Guldbringe syssel, hvor mand kand ventte betalningen udi fisk, beløbe sig ongefer 200 vætter eller 50 skippund à 6 rixdler, giør i penge..	300	»	»
Af de overige Guldbringe syssels jorder, hvor icke kand giøres vist facit paa fisk, bedrage samme skatter, tinder og gieftolde sig, formodentligen, omtrent	16	»	»
Er ...	316	»	»

Herforuden er huusmandens gieftolde, som nu beløbe sig til en temmelig summa, kandskee imod 14 skippund fisk. Dennem haver jeg icke vildet indslutte i summen, effter di det icke er at ventte, at disse over maade fattige folck kunde komme af stæd med samme gieftoldes betalning, det og er imod den praxin, som er over det helle land, at tage saa høie gieftolde af de allerfattigste folck i landet; formodes saa allerunderdanigste, at naar Hans Maystet kommer til fuldkommen notitie om disse huus mænds tilstand (hvilcket inden ventterens ende, nest guds hielp, skal skee), det da monne forblive med deres gieftolds ydelse paa

[1] þad sem giellst firir mandzlanen, sem ei presterast in naturâ, er ovist: A. M.s anm.

samme maade, som med andre ligge fattige huusmænd i landet almindeligen er brugeligt, og skulde paa den maade ovenskrevne huusmænds gieftolde icke beløbe sig til et skippund fisk, eller i det ringste icke der over.

Den fisk, som falder i Hans Kongl. Maytz. deel (skibs abater kalder mand) af de 15 inventari baade, som ere ved Bessested, item Bessesteds vindemænds [arbeidskarels] fiske fangst (hløtter kaldes det), item mandtalds fiskenne i Guldbringe syssel, beløber sig aarligen til visse til 200 vætter eller 50 skippund,

à 6 rixdler, giør	300 rixdler croner	»	»
I gode fiske aaringer bliver denne summa støre.			
Laxfeskeriet i Ellidaae menes at beløbe sig aarligen hen ved	80 rixdler croner	»	»
Sa. . . .	380	»	»

Kongl. Maytz. landskyld af jorderne paa Vestmannøe beløber sig $146^{1}/_{2}$ vetter fisk. Leier af huusmands huuse beløber sig nu $22^{1}/_{2}$ vætter.

Er tilsammens 169 vætter eller $42^{1}/_{4}$ skippund, som er i penge, à 6 rixdler	253	3	»
Skibsabater af de 14 inventarii baade paa Vestmannøe beløbe sig aarligen ongefer 330 vætter eller $82^{1}/_{2}$ skippund, à 6 rixdler, er	495	»	»
Kongel. Maytz. anpart af tinden paa Vestmannøe beløber sig til 60 vætter ongefer, offte mere, giør i penge	90	»	»
Skatter beløber nu om trent 8 vætter eller 2 skippund, er	12	»	»
Sa. . . .	850 rixdler croner.	3	»

Herforuden ere de fester, som bønder og huusmænd paa øen give for deris jorder og huuse, naar de første gang træde der til, hvilcke som de ere u-visse, saa kand de icke anslas til nogen viss summa.

Item hører hans Kongl. Mayt. til med rette dend tredie deel af tinden om sommeren i mellem værtidene, hvilcken entten kunde saltes, eller selges til lands folckene og i saa maade føres hans Maystet til regenskab, og vilde den samme sommertinde

vel mueligen løbe til en temmel. summa. Fæster af klosterne og om-buder i landet kunde icke anslages til noget vist, dog falder der nogen hver aar, eller nesten hver aar. Kunde kandskee regnes, naar mand lader det ene aar bøde paa det andet:

40 à 50 rixdler specie.

Fæster af jorder i Guldbringe syssel ere og uvisse, dog altid nogen, undtagen i næstforgangne haarde aaringer og andre disligge.

Kongl. Mayts. sagefald af det helle landet beløber sig nu aarligen ongefer

250 rixdler specie,

somme aar mere, somme mindre. Ellers have de fleste syssel-mænd nu om stunder icke aldelis, som det sig burtte, observeret hans Maystets interesse eller landets frem tarf i denne post, og kunde samme sagefald til landets gaven og gode ordeners op-komst ufeielb. forøges, hvor om jeg siden skal producere mit allerunderdanigste uforgribelige forslag.

Summa summarum paa Hans Kongl. Mayts. indkomst af landet, som nu er at giøre viss facit paa:

Specia rixdler	ℳ	ß
886	»	3
496	»	8
572	2	»
40	»	»
250	»	»
2244	2	11

Croner rixdler	ℳ	ß
423	2	»
1056	»	»
1225	3	14
316	»	»
380	»	»
850	3	»
3251	2	14

2244—2—11
3251—2—14
5495—5—9

Effterskrevne omkostninger hænge nu ved Kongel. Mayts. jordebogs forpagtning og ville effterdags komme hans Maystet til udgifft, naar opbørselen icke bliver forpagtet.

De 15 inventarii boders ved Bessested aarlig reparation formenes at beløbe sig i det mindste . .	80	»	»
Formands eller styrmands løn til samme femten baader	28	»	»
Smedens løn ved Bessested	5	»	»
Vestmannøes inventarii baaders aarl. reparation vil i det mindste beløbe sig	100	»	»
Sa. . . .	213	»	»

Kandskee og endnu andre smaae udgiffter, som jeg icke saaligge kand komme i hu. Nock dens løn, som skal opberge hans Maystets indtrader.

A. M.

Kiøbenhavn d. 6. februari a⁰ 1706.

56. 13. februar 1706. København.

Arne Magnusson, Ang. købmændenes gensvar på den islandske handels konditioner.

Original i rigsarkivet (Dokumenter ang. den isl. handel m. v., kommissionen af 1702 etc.) med egenhændig underskrift. Egenhændig koncept i AM. 447. fol. I aftrykket følges A. M.s retskrivning.

Angaaende Kiøbmændenes giensvar paa den Iislandske handels conditioner.

Belangende dend 4de Post, om at reede i to nærliggende hauner, da er det, efter min uforgribelige meening, aldeles icke indifferent for landzfolkene, enten det skeer eller icke, thi skulle en Reeder forsyne to hauner, da skeede det ufeilbarligen paa den samme maade, hvorudover indbyggerne ingen retirade hafde, om varene icke var gode paa deres haun, eller og icke at bekomme, og blef saa den octroiens Post til intet, som i slige tilfælde giver dem lof til at søge de næste hauner. Meener ieg saa, at denne condition er høinødvendig for landzfolkene, saa at kiøbmændene hverken hemmelig eller aabenbare maatte i saa maade staa i med hin anden, eller giøre nogen foreeninger med hin anden her om, uden Hans Majestets Rente-Cammers videnskab. Angaaende Patrixfiord og Bildedal, item Dyrefiord og Iisefiord, item Grindevig og Baassende, haver ieg udi underdanighed tilforn erindret om, at disse hauner (hver to for sig) fick vel at følges ad formedelst deres districters slethed.

Angaaende den 5te Post om slagteriet pa Ørebacke. Stickesholm, Budenstad og Holmen, da hvad Dale-Syssel, Skogerstrand og Borgerfiord anbelanger (hvilke sogne og herrider høre til Stickesholms, Budenstads og Holmens districter), saa er det alle folk i landet bekandt, at disse platsers indvoneres næring bestaar i at holde qvæg, og til ydermeere beviislighed, da have i min ungdom ligget skibe i nogen smaa hauner i Borgerfiord (nemlig Strømfiord og Hvalfiord), som have taget slagterie. Angaaende at Søefolkene, ved slige slagter hauners indrettelse, skulde komme til at manquere uld til klæder, da falder udi underdighed at erindre, at den uld, som skieres af skindene om høsten, er icke tienlig til vadmel, mens bruges allene til de grove enkelbaands hoser, som icke ere meget begierlige enten af kiøbmændene eller landzfolkene. Ihvordan nu her om er beskaffet, da kand ieg tro, det allene icke ruinerer disse bemelte platser, om det paa 6 aars tid bliver paa forige foed, efter hvis forløb mand kunde vere betænkt paa de middeler herom, som vare practicable, mens vilde kandske vere besverlige at sette i verk denne gang, formedelst tidens korthed og andre deraf dependerende uleiligheder. Hvad Ørebacke anbelanger, da seer ieg icke, hvorledes almuen skulde kunde begaae sig, om det maatte staa i kiøbmandens magt at tage slagterie, naar hand vilde, og lade vere, naar hâm saa syntes, thi en stor deel af districtens indvonere have icke andet at handle med end qvæg og smør. Og have i næst forgangen sommer mange storligen besverget sig herover, som ieg her strax kand bevise. Udi bemelte Ørebacke district (som bestaar af half tredie syssel) er meere qvæg end i nogen af de Nordlandske slagter hauners districter, og vide stor deel af indbyggerne ingen udvei dermed, naar de icke kunde blive af dermed hos kiøbmanden, mens maae lade det gaa ude paa marken og døe, om vinteren bliver stræng. At der icke kand ligge uden et skib paa Ørebacke, er vist[1], og kunde det remederes paa den maade, at det skib, som derhen kunde destineres efter slagterie, kunde løbe ind paa Haunefiord eller Kieblevig saa lenge, indtil det andet, som tog fisken, kunde blive klar først i Augusto eller sidst i Julio. In Summâ: At der kand tages slagteri, sees deraf, at det mange gange er tagen, endda i disse aaringer, som ieg haver været i landet. Og er

[1] imò er det icke saa, nu 1706 ligge der to: marginal i 447.

skibet ibland gaaet der fra midt i Septembri, hvilket og ofte er skeet. Og meener ieg derfore uforgribeligen, at denne Condition kand staa, og er umistelig, nemlig at de, som beseigle Ørebacke, skal vere forbunden at tage slagterie.

Angaaende den 7de Post, om Kiøbmændenes fiskerie, da refererer ieg mig udi underdanighed til de motiver, som ieg derom nyligen hâr indgivet[1], og er det uimodsigeligt, at slig kiøbmænds-fiskerie kand med tiden geraade til indbyggernes store undertrøckelse, i seer de lange loders nedkastelse i søen, hvorover indbyggerne udi Muule syssel sig have besverget; og skulle det tillades (som kiøbmændene ønske, at det var tilladt fleere stæder), saa kunde med tiden baaders udgiørsel komme udi almindelighed i kiøbmændenes hænder, helst udi Muule syssel. At slig Kiøbmændenes fiskerie skulle formindske landstrygeres tal, synes icke, thi om vinteren løbe de om kring og betle, da den fattige almue hâr den største besvering for føden. At de tre Østerhauner icke skulde kunde svare afgift til Hans Kongl. Majestet, om dette fiskerie blef forbøden, fatter ieg icke, med mindre det nu maae bestaae af mangfoldige baaders udgiørsel (som dog vel icke tilstaaes af kiøbmændene), og er det da allereede utaaleligt for almuen[2]. Bestaar det icke uden af faa baader, da kand det vel icke giøre saa meget til sagen.

---

[1] Kendes ikke, men efterflg. i den orig. forestilling indlagte »extract« må være uddrag heraf.

Extract af forige underdanige indgivende.

At kiøbmændene eller deres underhavende icke maa holde nogen fiskerbaader sommer eller vinter, icke heller bruge Islænderne til at roe efter fisk paa deres (kiøbmændenes) joller eller baader, icke heller vere beføiet at sette looder (saa kaldes et slags fiskeredskab) i stranden for fisk, saa som alt dette giør landzfolkene indpas og fortrøcker dem fra deres næring. Een deel trafiqverende have, som foregives, sanket om sommeren en hoben løst folk, til at fiske for dennem, hvilke de ved deres afreise have qviteret. og disse folk i saa maade blevet indbyggerne i egnen til tyngsel vinteren over, saa er det og rimeligt, at her kunde med tiden vaaxe af, at bønderne ingen arbeidz folk fick, thi kiøbmændene have raad til at tractere dennem beder. Nogle kiøbmænd siges i disse aaringer at have ladet nedsette saa lange looder i stranden, at indbyggernes loder der ved icke kunde settes, eller og icke paa beleilige stæder, hvilket en Islænder icke maatte giøre efter deres sedvaner. Var der fore got, om slig kiøbmændenes fiske-udvei aldeelis blef afskaffet, alleniste maatte dennem vere tilladt med deres egen danske folk og joller at fiske, dog med den restriction, at de, saa vel som alle andre, forholdt sig efter landets statuter og coutumer. [2] vid Berufiörd eru nu 3: marg. 447.

Angaaende den 17de Post, om qvægtaxtens ulige proportion, da sees, at dens ligning vil give mange disputer pro og contra, som neppeligen kunde bringes til endelig slutning, inden landet skal denne gang forpagtes. Synes saa, at denne materie faar at beroe indtil en anden gang, aleniste formeenes uforgribeligen, at Strigen, eller Pecklingen (som nu staar imod fisk og tran anskreven, alenen for 2 fiske, og imod qvæg og ulden vare for 3 fiske) kunde nu billigen saa taxeres, at i qvægtaxten maatte for 3 fiske settes $2^1/_2$, hvilket bedrager sig 25 pro cento, det allerhøieste som nogen vare (undtagen par sorter) stiger i Nordlands taxten.

Angaaende den 18de Post, om betalings terminerne, da sees icke nogen aarsage, hvorfore de skulde vere anderledis for sønden end for vesten, saasom handelens og varenes beskaffenhed er den samme. For vesten have de i langt tid veret sat til Canuti, som er den 10de Julii gammel stiil, eller den 21. ny stiil. Den 10. Julii ny stiil vare en deel af fiskerskibene icke ankomne til Iisland nestforleden sommer, og saa gaar det ofter til. At fiskerskibene, som skulde til Holland eller Glückstad, skulde endeligen vere der sidst i Augusto eller først i Septembri, kand icke vere almindeligt, thi i disse aaringer ere de mindste fiskerskibe gaaen fra Iisland før end midt i Augusto, og mange sidliger, somme icke før end først i 7bri, in Specie Ørebackeskib, som i aar lossede i Glückstad og gick dog icke fra Iisland før end først i Septembri, og saaledes er dette skeed mangfoldige gange til forn. Haunefiordsskib blef icke ferdigt fra Iisland før end sidlig i Augusto, og gick dog til Elven. Sees altsaa icke, at det kunde giøre nogen indpass i negotien, om paa fiskerhaunerne blef i steden for Canuti eller 10. Julii sat Sancti Olai eller 29. Julii. Laurentii-dag, som hid indtil hâr været betalings termin for Norden og Østen, indfalder paa 10. Augusti gammel stiil, det er 21. ny stiil. Hvad Østerhaunerne angaar, i seer Berefiord og Røderfiord, da skeer det aldrig eller sielden, at skibene gaa der fra før end allersidst i Septembri eller først i Octobri, bie og ibland til medio Octobr. Er saa paa de hauner unødigt, at terminen er før end først i Septembri. Den 8de Septembris kaldes paa Iislandsk Marie-messe og tages vare af alle bønder, som ellers icke vide noget af Almanack, og for den aarsage er den bleven sat heller end andre, dog kunde det icke give meget, om i steden for den blef sat 4de, 6te eller andre der

omtrent. At Skagestrands eller Hofoos skibe skulde vere gaaen fra landet den 10. 7bris eller før, kand ieg icke mindes, mens de pleie almindeligen at bie til dend 18de à 20de 7br. og ofte længer, næst forleden sommer og det forige aar biede Hofsoossskib den ganske September ud, Skagestrands skib disligeste til sidst i 7bri, og saaledis skeer dette efter tidernes leilighed. Sees saa icke, at trafiquen kunde have skade der af, om betalingen, i steden for den 10. Augusti gammel stiil eller 21. ny stiil, skede paa disse tvende hauner til den 29. Augusti, til hvilken tid og kiøbmændene der (om ieg mig ret erindrer) mesten begynder at slagte, i det ringeste undertiden have begynt. Hvad Husevigs og Ørebackes hauner angaar, da maa tilstaaes, at de ere vanskeligere end de andre to, imidlertid vides icke hvad 8 dages liggen lenger eller korter kunde give paa Husevig. Ørebacke belangende, da pleier skibet almindeligen at ligge der den heele Augusti maaned ud, og, ibland, til hen i 7bri. Og i næst forleden sommer satte kiøbmanden der een deel folk stefne med deres qvæg til den 26. Augusti. Endeligen kunde, om saa behagede, betalings terminen paa benefnte Huusevigs haun og Ørebacke, saa viit slagterie og smør angick (med fisken fick at forholdes som paa andre fiskerhauner) settes paa den 15. eller 20. Augusti, i det allerseeniste paa Bartholomæi, som er den 24de. At der Norden for Iisland skulde nu vere meere frygt for den Grønlandske Iis, end der hâr været tilforne, eller at den skulde ligge landet nermere end den hâr ligget for 20 aar, troer ieg icke, veed og icke noget argument der til, mens snarere, at den fast paa en maade hâr af og til svemmet i Nordsøen imellem Grønland og Iisland nu i 7 à 800 aar. Saa vides icke heller, at de skibe, som i mande minde ere paa hiemreisen fra Skagestrand blefne foruløckede, skulde have faaet nogen skade af ermældte Grønlandske Iis, mens snarere ere formedelst andre aarsager gaaen til grunde, saafremt mand kand troe de relationer, som der om gaa i Iisland.

Arnas Magnussen.

Kiøbenhafn d. 13. Febr. 1706.

57. 16. marts 1706. København.

Arne Magnusson. Betænkning ang. de islandske købmænds indlæg om oktrojen.

Original i rigsarkivet Dokumenter ang. den isl. handel m. v., kommissionen af 1702 etc.) med A. M.s egenhændige underskrift. Egenhændig koncept i AM. 447, fol., hvis retskrivning følges.

Underdanig betæ[n]kning om De Iislandske kiøbmænds indgivende anlangende den Iislandske Octroi.

Angaaende Peder Keysøns, Niels Therkelsens og Peder Fielderups indgivende.

1°. Det som de ville have indført i den 10de post, kand icke staa paa det stæd, uden at forandre methoden i Octroien, saasom den post og de foregaaende tale om kiøbmændenis devoir, mens om Islænderne tales først articulo 16. I det øfrige staar dette, som de forlange at maa indføres, ord fra ord i Taxten anno 1702 og er derfore, efter min uforgribelige meening, her paa dette stæd unødigt.

2°. Angaaende den 20. Articul, da seeis icke, hvad nytte det skulle kunde skaffe de trafiquerende, om de ord, om at maatte foreslaa hans Majestet et eller andet negotien angaaende, blef nu repeterede. Dette er i førstningen taget af det Patent, som udgick anno 1682, om det da forehavende Iislandske og Færøeske Compagnie, og synes nu icke egentligen at angaae sagen, efter saa mange aars deliberation. I det øfrige forbyder Hans Majestet ingen at fremkomme med fornuftige anslag saavel om denne materie som om andre ting. Og at de ere blefne udeladte, er skeet for methodens skyld allene.

3°. Angaaende den 22. artikel om Kongl. Majts. landskyldefisk etc., da fornemmer ieg, at en deel kiøbmænd begynder allereede at forstaa den saaledes, at ald kiøbmandzfisk skulde selges paa den haun, udi hvis district den blef fanget, hvor med somme ere vel til freds, andre aldeelis misnøiede. Jeg skulde ellers meene, at samme articul alleene talte om Hans Majestets landskyldefisk sønden paa landet i Guldbringe og Kioser Sysseler, og er den (om ieg icke farer vild) af de høie Herrer bleven indført af den anledning, at de trafiquerende paa sønderhaunerne (Holmen, Haunefiord, Keblevig, Baassende) spurdte dem for, før end haunernes opbud skede, hvorledes med bemelte landskyldefisk skulde holdes, nemlig om den skulde leveres til de haune, hvor gaardene ligge, ligesom hid indtil er skeet, eller og føres til Bessestæd, saa som i fogdernes tid.

Saa siunes da bemelte articul, som før er mældt, allene at angaa forskrefne Kongl. Majestets landskyldefisk, og icke land-

folkenes fisk i almindelighed, eller dens transport fra en district til anden, hvormed i næstforgangne forpagtnings aaringer ulige er tilgaaen, i det somme (som have fisket i en fremmet district) have solt fisken, hvor den fangedes, og andre have ført den derfra hiem til sin haun. Skulde nu derom giøres en ny ordonnance, saa vilde ufeilbarligen de, som kom til at miste, beklage dem, at de icke nød handelen paa den samme fod som deres formænd, efter den 21. Articul om Districterne. Der ere og i det øfrige mange ting, pro et contra, herudi at observere, før end derom kunde giøres en endelig og stadig slutning. Skulde derfore, efter min underdanige meening, vere best at med slig fisketransport og forhandling forblef i disse 6 forpagtningsaar paa den samme maade, som der med er bleven forhold[t] i de næstforgangne. Og kunde saa, til at forekomme ald tviflagtighed udi denne articul, i dens begyndelse settes: »Vores Landskyldefisk udi Guldbringe og Kioser Sysseler, samt Skibsabater, Mandtalsfisker og andre slige opbørseler af Vores Jordebogs indkomst udi samme Sysseler, skal indleveres etc. Giordes og icke egentligen fornøden at sette denne articul uden i de Exemplarer af Octroien, som udstædes til Holmens, Haunefiords, Kieblevigs og Baassendes interessenter, i de øfrige kunde den vere ude.

4⁰. Angaaende den 11. articul udi Ørebackes Octroi, hvor der skulde staa sidst: Hand skal og tage slagterie af almuen saa vel udi de gode fiske aaringer som de slette, da siger det sig self, at indbyggerne derudi er forbundene til den allernaadigst udgifne taxt 1702, og staar det udtrøckeligen udi samme Taxt, giøres der fore icke fornøden at sette her paa dette stæd, hvor der allene tales om Kiøbmændenes devoir angaaende at forsyne landet. Angaaende at Ørebackes Districtes indbyggere skulde yde deres qvæg til Kiøbmanden der, og ey til andre, da saa fremt ved de andre skulde forstaaes folk i landet, ved strandsiden eller andre, da kand det icke forbydes, uden landets og landsfolkenes total ruin, forbydes og ingenstæds i landet, at io folkene handler dem i mellem med alle haande slags vare, lige som de ville, uden og inden Districterne, kand og icke forbydes, formedelst landets beskaffenheder, og at det ene herrid trænger til det andet udi mange maader. Mens skulde ved disse andre forstaaes andre kiøbmænd, da er der fore ingen frygt, thi Districtens indvaanere kunde icke nogenstæds

blive af med deres qvæg uden paa Ørebacke, og det er aarsagen, hvorfore ieg, efter almuens begiering, saa indstændig haver erindret om denne post at maatte indføres.

5°. Angaaende Matthias Pedersens og Christian Poulsen Fyens, samt Hein Ditlefsens memorialer,

da formeener ieg uforgribeligen, at med deres paastaaende, pro et contra, kunde best forblive, som det haver veret i de næstforgangne forpagtnings aaringer, paa det ingen skulde have aarsage til at besverge sig over noget nyt, og er her om talt noget Supra Num. 3.

6°. Angaaende den Memorial om den 12. Articul i Octroien for Vestmannøe,

da hâr icke nogens (saa vit mig er vitterligt) meening eller intention været der ved at forbyde Vestmannøes indbyggere (det vere sig ombudsmanden eller andre) handel med folkene paa det faste landet, saa vit de vare angaar, som tiene til øemandens lifs ophold, saa som det frivilligen tilstaaes, at øen icke kand undvere smør, vadmel, skind og andet sligt fra faste landet. Mens mand hâr villet [her ved[1] indskrænke den tobaks og brendevins handel for kiøbmandsvare, som ombudsmændene paa Vestmannøe have brugt i Ørebacke District, landsfolkene til udarmelse og de Octroierede paa haunen til skade, som nocksom er vitterligt i landet. Og ere der fore de ord: til deris prejudice, som have forpagtet Ørebacke, med flid tilsatte, paa det bemelte tobaks og brendevins handel derved kunde hemmes og med det samme interessenterne paa Ørebackehaun betages leilighed til at gaa øens indbyggere fornær, eller forbyde dem ald handel med fastelands-folkene, hvilken de, som sagt er, icke kunde undvere. Paa det nu alting kunde vorde specificeret tydeligen, saa kunde endnu tilsættes sidst i denne 12te Vestmannøes Octroies artickel, efter de ord som for anden forbøden handel imod octroien: »Dog skal icke herved vere forbøden, at io saa vel ombudsmanden som andre øens indbyggere uformeent maa fra faste landet sig for penge eller andre i landet gaaende dygtige vare tilforhandle smør, vadmel, skoelæder, skind til søeklæder, eller andre slige vare, som de til deres huses fornødenhed og fiskeriets fortsættelse behøve«.

[1] Fra [mgl. Rigsark.

7⁰. Angaaende det som i denne memorial er annoteret til den 17. articul i octroien, da er det vist, at ieg hos Monsr. Andres Beck haver seet en project af samme indhold, undtagen de 3 linier, som ieg haver undertegnet i memorialen. Og svarede ieg der til i hast, at ieg saa icke det kunde vere skadeligt for landet. Imidlertid kunde befrøgtes, at den eenfoldige og forsvarsløse almue kunde ved disse confiscationer forfaaes, helst af de fattiges forstandere, som have ont ved at forsørge de fattige og derover gierne skulde tage hvor de kunde faa noget, Sysselmændene skulde og formoedentligen meer holde med disse fattiges forstandere end den eenfoldige almue. Saa meener ieg da, at det kunde denne gang blive ved octroiens 17. Articul, udi hvis slutning nu denne gang ere tilsatte de ord: Hvis varene anderledis befindes etc., som formeenes at bringe landzfolkene til at legge vind paa dygtige vare. Angaaende at forarbeide ulden heller i vadmel end hoser, da hâr ieg nogle gange i vinter, baade mundlig og skriftlig, demonstreret, at det icke er giørligt, i det ringeste icke efter den videnskab, som indbyggerne have om manufacturer, thi ulden, som der i landet bruges til enkel baands hoser, duer icke til at giøre vadmel af.

A. Magnussen.

Kiøbenhaun d. 16. Martii 1706.

58. [18. marts 1706. København.]

Arne Magnusson, Betænkning ang. forslag om Vestmannøs handel med fastlandet.

Trykt efter et ekspl. i rigsarkivet (Dokumenter ang. den isl. handel m. v. kommissionen af 1702 etc.), udateret, men egenh. underskrevet. Koncept i AM. 447, fol. med egenh. datering »Kiøbenhaun d. 18. Martii Anno 1706«, men denne overstreget. Rigsarkivets ekspl. er indlagt i de trafikerendes forslag til forandringer i oktrojen, et lignende medfølger AM. 447, fol.

Uforgribelig tanke angaaende Ørebacks hauns-interessenters forslag om Vestmannøes indbyggeres handel med folkene paa fastelandet.

Om Vestmannøes indbyggere icke maatte til fastelandet føre nogen ting, uden reede penge, til at vexle bort for det de der fra behøvede, saa vilde nødvendigen en stor deel af Vestmannøes hauns udreedning bestaa i reede penge, og consqventer de trafiqverendes vilkaar der blive meget besverligere end alle andre

kiøbmænds runden omkring landet, hvis negotie bestaar af alle slags vare, som, en deel, koster langt mindre her i landene end der, og skulde jeg icke troe, at de itzige interessenter loed dem paa nogen maade persvadere til at beseigle haunen paa den maade. I hvilket som var, saa vilde dette ufeilbarligen udfalde til øens indbyggeres store skade eller total ruin. Thi i fald det hendte sig (som letteligen var venteligt), at der icke var penge nock paa haunen, saa maatte de af øefolkene, som icke blef der med forsiunede, døe den neste vinter, efter di de ingenlunde kunde undvere et og andet fra fastelandet, som de dog i slig tilfælde icke kunde eller maatte tilforhandle sig. Ydermeere, om end skiøndt de hos deris kiøbmænd kunde bekomme penge til fornødenhed, da kunde samme penge ofte icke deelis i smaat, efter hver ens behof og magelighed, hvorudover atskillige dygtige vare ere dennem i bland tienligere. Over alt synes det icke at komme over ens med raison eller billighed at ville forbiude oftbemelte Vestmannøes indbyggere at borttuske paa fastelandet fremmede vare, for det de der fra kunde have fornøden, saa som de paa den maade blef i deris næring meer indknebne end alle andre districters indvaanere over det heele landet, hvilke indbyrdes handle med hin anden, inden- og uden-districtes, efter egen tycke, uden nogens paatale, ex. gr. de af Revetz-, Stapens-, og Buudes-destricter føre fremmede vare ind i Borgerfiord og alt hen udi Hunevats syssel, de fra Holmens-, Haunefiords-, Kieblevigs- og Baassendes districter op i Ørebacke district og den part af Borgerfiord, som ellers hører til Holmen, og bytte disse samme vare bort for det de have fornøden, og veed jeg icke at besinde mig, at nogen kiøbmand nogen sinde hâr klaget her over, kunde og icke, saa vit jeg forstaar, have nogen føie der til. Er det og meer end vist, at slig tusken i mellem landzfolkene ingenlunde kand forbiudes, saa som det ene herred hâr det andets vare u-forbigengeligen fornøden. I sær kand Vestmannøe frem for alle andre stæder i landet umueligen subsistere uden andres hielp, saa som den der er en klippe, liggende langt udi havet, og i det øfrige usel, naar velsignelsen af søen slaar feil, hvorfore ovenskrefne ny foreslagne handels maade i mellem øen og fastelandet ufeilbarligen vilde, inden faa aar, ødelegge benæfnte Vestmannøe, som er Hans Kongl. Majestets egen egendom. In summa, jeg seer icke, hvad forandring der kunde giøres i denne Vestmannøefolkes negotie, undtagen at forbiude ombudz-

manden som efterligger paa øen at lade om vinteren selge tobak, brendevin eller andre slige vare for kiøbmandzvare paa fastelandet i Ørebacke district. Med landzfolkenes indbyrdes tusken formeener jeg uforgribeligen, at det faar fremdeelis at forholdes paa den samme maade, som hid indtil hår veret brugeligt, saa vel i mellem Vestmannøe og fastelandet som ellers alle vegne i landet.

A. Magnussen.

59. [27. marts 1706. København.]

[Arne Magnusson], Allerunderd. erklæring. Forestiller beskaffenheden af den sag, hvori kommissærerne har dømt mod lagm. L. Gottrup, som intet har at gøre med L. G.s stridigheder med amtmanden, men beder sig og medkommissarius fritagne for at deltage i den til stridens afgørelse nedsatte kommission, da lagmanden har gjort indsigelse i mod dem.

Trykt efter delvis egenh., udateret og uunderskreven koncept i AM. 449, fol., indlagt i kopi af L. Gottrups protest-andragende af $^{16}/_{9}$ 1705.

Ifg. rigsarkivets supplik-protokol 1705, R. 27 sendtes G.s protest mod kommissærerne til A. M.s erklæring $^{10}/_{2}$ 1706, som indkom $^{27}/_{3}$, hvorhos indholdet refereres, som stemmer med den her aftrykte koncept.

Allerunderdanigste erklæring.

Eders Kongl. Majt. haver forleden aar 1705, d. 28. martii, allernaadigst bevilget laugmanden udi Iisland Lauritz Christiansen Gottrup tvende commissarier (Sigurd Sigurdsen, landztingsskriver i Island, og Eggert Jonsen paa Store Økrum i Skagefiord samme stæds) til at afhandle nogle stridigheder, verende i mellem Eders Majts. amptmand paa landet, velædle og velbr. Christian Müller, samt hans fuldmægtig Poul Beyer, og forskrefne laugmand.

Siden haver Eders Majt. den 12. maii samme aar allernaadigst bevilget bemte. amtmand, at hand, til forskrefne stridigheders afhandling maatte paa sin side som commissarier tage vice-laugmanden udi Island, Poul Jonsen Widalin, og mig.

Jeg er icke egentligen informeret om, hvor udi ovenskrefne stridigheder skulde ret bestaa, undtagen hvis jeg af bemte. laugmand Gottrups allerunderdanigste suppliqve kand slutte, at hand nogle der af, uden tvil, vil uddrage af en sag, som siden anno 1703 hår svebet i mellem hannem og nogle bønder udi Hunevatz syssel, hvilken sags beskaffenhed er denne, som følger.

Anno 1703, om foraaret, begierte laugmand Gottrup af almuen i Hunevatz syssel almindelige attester om sit forhold udi atskillige maader, hvor der da fandtes 8te bønder, som vegrede dem ved at udgive samme begierte attester. Der fore loed laugmanden dennem stefne, og bleve bønderne, først til herridzting og siden til landztinget, dømt i straf og bøder. Eders Kongl. Majt. hafde aaret til forne, udi den vicelaugmand Widalin og mig allernaadigst medgifne instructions 6te post, befalet, at vi skulde der i landet anhøre almuens klagemaal, og hvor vi fornam, at een eller anden kunde vere merkeligen fornærmet, saa skulde vi det indfatte udi een allerunderdanigste relation til Eders Majt. Dette var nu bleven bekiendt i landet, hvor ud over for^{ne}. bønder kom til os, besverende sig over ommældte process og domme. Vi der paa, udi en allerunderdanigste relation til Eders Majt., af den 18. septembris 1703, remonstrerede omstændeligen den heele sagen og de der udi gangne dommes mislighed. I midlertid, som vi af processen klarligen hafde seet, hvor nidkiær laugmanden hafde været for at faae bønderne i straf, og hvor lidet dommerne hafde reflecteret paa dennem eller deres forsvar, da, paa det samme forsvarsløse mennisker icke skulde til deris total ruin med en hastig exsecution overfaldes, communicerede vi amtmanden denne heele sags beskaffenhed, hvor paa hand befoel herredzdommeren at holde inde med exsecutionen, indtil mand kunde herfra faa at vide, hvorleedis Eders Majt. vilde fremdelis have forholdt med sagen. Aaret efter, anno 1704, bragte forskrefne amtmand med sig til landet Eders Kongl. Majts. allernaadigste befaling, lydende, at hand skulde hielpe oftbemældte bønder til rette udi forskrefne sag, hvor efter hand og de vedkommende for sig indstefnede til næstkommende aars (1705) julii maanet. I midler tid haver Eders Kongl. Majt. efter bemte. amtmandz ansøgning allernaadigst behaget at befale forbemældte vice-laugmand Widalin og mig, at vi skulde vere med at dømme udi ovenbemældte 8te bønders sag, hvilken Eders Majts. allernaadigste befaling er udgiven den 24. martii a^{0} 1705, og af os allerunderdanigst bleven efterkommet sidst i julio samme aar. Hvad doms slutningen angaar, som da faldt bemeldte laugmand Gottrup imod, saa lader det sig ansee, at hand der med er misnøiet, mens jeg uforgribeligen meener den saaleedis at være grundet paa landz lov

og ret (end og angaaende laugmandens udeblivelse, hvor om i hans allerunderdanigste suppliqve mældis), at den af Eders Majts. høieste ret formoedentligen skal vorde approberet, om bemældte laugmand den der hen skulde vilde indstefne. I hvordan det i sin tid vilde udfalde, saa veed jeg ingen af forskrefne vice-laugmandz og mine forretninger udi Iisland, uden disse, hvor til bemældte laugmand Gottrup kunde hensigte i det hand skriver, at vi udi en deel af hans kiæremaal imod amtmanden ere interesserede og dem have paadømt. I[1] det øfrige seer ieg icke, hvorledes ermældte Laugmand kunde indfatte denne sag ibland de stridigheder, som hand i særdeleshed kunde have imod Amtmanden, efter som samme sag allerede ved ordentlig process var bleven giort anhængig, 2 aar før end hand begierte Eders Kongl. Majestets allernaadigste tilladelse om Commissarier, med mindre hand nu vil fra hovedsagen separere og giøre bisag af den forhindring, som formedelst Amtmandens udgifne befaling skeede udi herrids og Landztingsdommenes exsecution anno 1703, hvilket, efter min uforgribelige meening, skulde vere seldsomt, saa som den passage i sagen synes at dependere af hovetsagens retmæssighed eller mislighed, og derfore best kunde bringes til endelighed paa den maade, at Laugmanden (som presumeres at vere ufornøiet med den sidste dom, som forleden aar i Julio blef afsagt) indstæfnede for Eders Majestets høieste Ret den heele sagen.

Hvad ellers udi almindelighed angaar de stridigheder, som kunde vere imellem bemelte Amtmand Müller og Laugmand Gotrup, da hafde ieg kandskee, tilforn, efter Amtmandens begiering, paataget mig, at vere ibland dennem, som vare denominerede til at afhandle samme stridigheder. Mens nu, som ieg seer, at oftbemelte Laugmand Gotrup icke er til freds dermed, saa vil ieg gierne vere derfra, og derfore allerunderdanigst begierer, at Eders Kongelig Majestet allernaadigst vil forskone saavel mig som forbemelte Laugmand Widalin fra samme Commission, paa det vi icke skulde synes at vilde indtrænge os i en affaire, hvor vi formoedentligen ere mistænkte om partialitet, helst da vi dessforuden have overflødigen at bestille med den af Eders Majestet os allernaadigst anbefalede Iislandske Commis-

[1] A. M.s hånd begynder.

sion, som ved denne og andre slige fremmede forretninger nødvendigen maatte forhales. For *det*[1] øfrige forbliver ieg til min død.

60. 26. april 1706. København.

Arne Magnusson [til rentekamret]. Følgeskrivelse til relation om islandske enormiteter, ligelydende med nr. 40. Dateringen Skalholt 9 sept. er senere tilføjet.

Trykt efter egenhændig koncept i AM. 444, fol. Ikke fundet i rigsarkivet, hvor heller ikke nogen senere relation i sagen end 24. sept. 1704 forekommer. Ang. sagens forløb se bemærkningerne til nr. 40.

Forskrefne Relation er ligelydende med den, som min Collega og Jeg allerunderdanigst fremsendte fra Iisland Anno 1704. Mens siden den tid er Holmfasters sag bleven bilagt i landet, og hand nogenledes bekommet Satisfaction. De øfrige herinde anførte sager staae endnu paa samme fod, og formoede de brøstholdene (Num. II. og Nr. IV.) allerunderdanigst, at de paa en maade, efter Kongl. Majestets gotbefindende, blive hiulpne til rette. Kiøbenhafn d. 26. Aprilis anno 1706.

A. Magnussen.

Skalholt udi Iisland, den
9. Septembris anno 1706.

61. 27. april 1706. København.

Arne Magnusson til kongen. Erindringer ved den forestående islandske jordebogs forpagtning.

Trykt efter egenh. underskreven original i rigsarkivet (Amtmand Chr. Müllers m. fl. breve fra Island 1699—1709), gennemdraget med sejlgarn fæstet med rødt laksegl. Kopi i AM. 440, fol., hvori er indlagt A. M.s til dels egenh. koncept. Den efterfølgende indholdsfortegnelse findes kun på rigsarkiv-eksemplarets omslag.

Stormægtigste Allernaadigste Arve Konge og Herre!

Som den sidste forpagtning over Eders Majts. jordebog udi Island er nu til ende og samme jordebog venteligen paa ny skal opbydes, saa tør jeg icke gaa forbi at erindre allerunderdanigst om efterskrefne poster, samme jordebogs forpagtning angaaende, hvilke jeg uforgribeligen meener at vere til Eders Majts.

---

[1] »ieg« 449!

jordegodses og undersaatters conservation og nødlidende menniskers lættelse der i landet.

I. Eders Kongl. Majt. haver udi Guldbringe syssel 15 inventarii baader, som indbringe Eders Majt. en viss deel af fangsten. Bønderne, som besidde Eders Majts. jorder der i egnen, ere fra gammel tid pligtige at skaffe en mand af hver jord til at roe og fiske paa disse baader, dog at de self opberger den deel af fangsten, som falder paa deres part. Og er denne rettighed af jorderne taalelig for almuen.

For uden disse 15 inventarii baader have de, som paa Eders Majts. vegne have haft opbørselen, lagt sig andre baader til, og det ibland i saa stor mængde, at samme baader sigis under tiden at have veret 80, 90, ja 100 i talet. Til at faa nu disse baader besette med folk have de draget til sig en stor deel af mandkiønet, som i fiskertiden pleier at reise hen til Guldbringe syssel til at fiske, item som en skyldighed exigeret af alle løsemænd (α) og tomthusmænd (β) i Guldbringe syssel at roe paa bemelte baader. Ydermeere naar nogen husmand (γ) haver haft en arbeidszkarl, da haver den samme endeligen maat roe paa forskrefne baader, og icke paa sin hosbonds eller andres.

Disse mange baaders udgiørsel hâr storligen trycket almuen udi Guldbringe syssel, som der ud over haver maat miste folk til at roe paa deres baader og i saa maade er bleven skildt ved deres næring. Og er dette en af de største aarsager til Eders Majts. egne bønders slette tilstand der i egnen, som icke letteligen skal kunde forbedres, med mindre at Eders Majt. allernaadigst behagede at indskrænke forbemelte baaders udgiørsel, paa den maade, at de, som vorder forpagtendes Eders Majts. jordebog, icke maatte forøge baadernes tal, mens at det skulde

---

α) Løsemænd kaldes ugifte mandfolk, som icke besidde nogen jord, mens lade sig om sommeren leie til arbeid hos bonden, og ere deres egen om vinteren. Disse løsemænd give kongen skatt, item betale tiende af hvis de have med at fare og udstaa alle onera lige som bønder.

β) Tomthusmænd kaldis i Guldbringe syssel de, som leve i et tomt hus og intet græs have, nærende sig med det, som de fange af søen, og er disse tomthusmænds vilkaar meget ringe og elendig, naar fiskeriet slaar feil.

γ) Husmænd kaldis i Guldbringe syssel de, som besidde et stycke jord og have græs for en eller to kiør (andre stæder i landet kaldes de hiaaleigemænd), og dependere disse husmænd af bonden, som hâr festet gaarden, og yde deres afgift til hannem, som staar for den heele gaardens afgift, enten hand faar noget af husmanden eller icke.

blive ved de 15 inventarii baader, hvor til bønderne, som ligge til Bessestæd, kunde skaffe mandzlaan af jorderne, som sedvanligt haver veret, og i det øfrige ubehindret beholde til deres egne baaders udgiørsel det øfrige mandkiøn i sysselet, vere sig fremmede, som reise der hen til at fiske, løsemænd, tomthusmænd, husmændz arbeidskarle, eller andre, paa hvilke alle forpagterne icke maatte giøre nogen pretension, som og icke heller skeede, naar de icke maatte forøge baadernes tal eller holde fleere, end de som høre Eders Majt. til.

II. Udi den forpagtnings contract, som paa Eders Majts. rente-cammer blef sluttet anno 1691 med assessor Christoffer Heidemand angaaende den islandske jordebog, saa vel som udi den contract, som om samme jordebogs forpagtning blef sluttet anno 1695, staar, at de, som nyde forlæninger udi Island, skulde svare en mand i vertiden paa Kongl. Majts. baade at roe. Dette forlænings mandz-laan var aldrig tilforn bleven exigeret, falder ogsaa saa besverligt for forlænings mændene, at det indtil nærverende tid icke hâr kundet blive presteret, uden af nogle faa. Aarsagen er, at forlæningerne en deel ere saa liden, at de icke vel kunde taale dette paaleg, andre, og det de fleste, ligge saa langt fra Guldbringe syssel (hvor bemte. Eders Majts. inventarii baader gaae), at saadanne roers karlers reise og tilbehør skulde koste langt meer, end det som af fangsten kunde falde i deres deel, og det som fangedes blef eiermændene saa got som til ingen nytte, formedelst at det var saa langt borte fra deres hiemme.

Her udover ere de, som have forlæninger i Island, udi den allerunderdanigste forhaabning, at Eders Majt. allernaadigst monne fremdeelis forskone dennem for forskrefne nyligen paabødne forlænings mandz laan, hvilken deres allerunderdanigste begiering forleden aar blef indskreven i landztings bogen og Eders Majts. amtmand overleveret.

III. I bland Eders Majts. intrader af Island er en sort, som kaldis gieftold, hvor om findis høiloflig i hukommelse kong Christiani 4ti bref af dato 1619, som forbiuder sysselmændene den at forhøie. Samme gieftold tages over alt i landet efter folkes midlers proportion, og er den conseqventer ringe hos de fattigste. Mens udi Guldbringe syssel (som mesten bestaar af Eders Majts. eget jordegodz) er den ringeste gieftold 10 fiske, og fordres samme 10 fiske lige saa vel af den aller fattigste husmand som af en,

der kunde have nogle midler. Og naar husmanden icke kand betale samme 10 fiske, saa tilholdes den bonde, hvis husmand hand er, til at betale samme gieftold for hannem. Slig gieftolds opbørsel overgaar storligen den maade, paa hvilken samme gieftold tages andre stæder i landet og haver udi næstforgangne aaringer storligen besverget almuen der i sysselet, helst de bønder, som have haft mange husmænd, og er icke letteligen at vente, at de der ved fremdeelis kunde blive bestaaende. Skulde der fore ufeilbarligen geraade til samme almues store lettelse og Eders Majts. bønders opkomst, om Eders Majt. allernaadigst behagede at befale, at med gieftoldenes opbørsel udi Guldbringe syssel skulde i alle maader forholdes paa den samme maade, som ander stæder i landet over alt er brugeligt.

IV. Udi forige tider, da Eders Majts. amtmænd stædse residerede paa Bessested, haver de som et hoveri paalagt bønderne der omkring at føre hiem til Bessestæd, paa deres egne heste, en qvantitet birke riis, fra en almendings skou, som den gang var i nogen stand, par mile fra bemte. Bessestæd, hvilket birkeriis de brugte til brænde paa gaarden. Denne almendings skou er efter haanden meer og meer ødelagt, saa at det paa sidstningen er blevet møisomt for bonden at sanke smaaligen disse riisheste. Ved den leilighed hâr mand accorderet med bonden, at hand i stæden for en riishest skulde betale 5 fiske. Endeligen er heraf bleven en vane og disse 5 fiske saa som en aarlig rettighed krævet af bonden, nu paa en snees aars tid, i hvor vel om denne riishestes anskaffelse intet mældis i de gamle jordebøger, allermindst om 5 fiskes betaling for hver riishest, hvilket og er gandske nyt, som sagt er. — Som nu forskrefne 5 fiskes betaling icke kand anderleedis ansees end en landskyldz forhøielse eller et nyt paaleg paa bonden, saa var det en lettelse for almuen, om Eders Majt. allernaadigst vilde afskaffe samme riishesters betaling, saa vel som riishesterne self, efter di skouen er ødelagt. — Disse riisheste ere ellers (som de udi de nye jordebøger findis antegnede) udi talet 124, hvor af 86 anskrivis til de jorder, som pleie at betale deres afgift med fisk, og de øfrige 38 skrivis til de jorder, som betale udi qvæg og andre slige vare.

Det lader sig vel ansee, at ved slig riishesters eftergivelse, saa vel som før ommældte husmændz gieftolders moderation, vil Eders Majts. intrader lide nogen afgang, men i midlertid

skulde kunde synes, at dette næsten gick ud paa et, thi naar bonden eller husmanden icke kand betale gieftolden eller riishesten, saa anskrives det af forpagteren til restantz, og siden søges Eders Majt. om allernaadigste eftergivelse af afgiften, for saa meget som disse restantzer kand beløbe sig til.

V. For uden ovenskrefne riisheste have de, som paa Eders Majts. vegne have raadet for bonden, jæfnligen paalagt hannem at føde for intet om vinteren heste, qviger, unge stude, lam et eller fleere etc., og naar samme lam ere omkomne, da haver bonden maat erstatte dem med andre, hvilket alt er en utaalelig byrde for bonden, som i saa maade aldelis dependerer af hosbondens discretion. Om slig fødeqvægs nedsettelse hos bonden blef aldeelis afskaffet, og under straff forbøden, da skulde bondens tilstand icke lidet der ved forbedres og Eders Majestet dog der ved aldeelis intet afgaa, efter di alle slige smaa profiter falde i forpagterens deel og indbringe Eders Majestet intet uden skade paa Eders Majts. jordegodz og egne bønder.

VI. Bemældte riisheste og foder-qvægs nedsettelse have de, som det have først bragt i brug, villet lade considereres som et hoveri, hvilket efter min uforgribelige meening icke kand saaledis ansees. Her for uden er der atskilligt hoveri og arbeid, som bønderne ideligen haver maat forrette til deres nytte, som paa Eders Majts. vegne have haft opbørselen, saa som at reise for uden betaling hid og did, naar som helst paakrævedis, skaffe self baader og heste der til, underholde sig self paa reisen, skaffe fri heste, naar paa æskedes, end da lang vei bort i landet, giøre arbeid hiemme paa gaarden Bessested, naar det blef befalt, med videre sligt, uden limitation eller undskyldning, alleene efter dens discretion, som i hosbondens stæd var paa Bessestæd. Hvilket alt icke lidet haver contribueret til den slette tilstand, som bonden udi Guldbringe syssel er bestæd udi, fremfor den øfrige almue i landet, hvor fore og mange undseer dennem ved at nedsette sig paa Eders Majts. jordegodz. — Jeg skulde uforgribeligen formeene, at en af de nærmeste veie til at bringe Eders Majts. godz i stand i gien var at indskrænke forpagternis myndighed angaaende slige uendelige dispositioner over bonden og hans tid og arbeid. Og i sær hvad arbeidet hiemme ved Eders Majts. gaard Bessestæd angaar, da skulde det synes ufornøden at tage bonden der til fra hans eget hus og arbeid, efter som

Eders Majt. diss for uden løner folk paa gaarden, saa mange som fornøden giøris.

VII. Med Eders Majts. jorder, som ligge til Bessestæd, saa vel som alle andre jorder i landet følger vist tal leie-qvæg (kiør og faar), som bonden bruger til sin nytte, og giver til leie der af et vis[t] qvantum smør. Døer dette leie-qvæg formedelst bondens uagtsomhed eller forsømmelse, da bør hand efter louen at sette andet der fore, mens for alder og u-formoedentlig tilfælde svarer hosbonden, saa som dette findis udtryckeligen specificeret udi kiøbebalkens 16. og 17. cap., hvor med over ens stemmer nogle hundrede aars praxis, hos de proprietarier, som icke have vildet vere den fattige almue nermere end lou og billighed tilholdt. Og paa den samme maade er der med bleven holdt i forige tiider paa Eders Majts. jordegodz over alt, nemlig at naar bemelte leie-qvæg er bleven gammelt, eller i andre maader for uden leilendingens forsømmelse kommet af dage, saa have de, som hafde Eders Majts. jordegodz udi forvaltning, sat andet qvæg der fore i stæden, som dette alt klarligen kand got giøres med mange documenter [og er vitterligt i landet[1]. — Denne praxis er nu paa en 20 eller 30 aars tid bleven forandret hos een deel egennyttige proprietarier, i saa maade, at de have tvunget eller persvaderet bonden til at tage paa sig ald risico for forbemeldte leie-qvæg, saa vel den som louen befrier dem for, som den anden, for hvilken de efter louen bør at staa. — Her med er paa samme maade ulige tilgaaet paa Eders Majts. jordegodz, saa at bonden ofte hâr maat holdt leie-qvæget ved lige paa hans egen bekostning, hvor fore hand dog burdte at have veret fri, efterdi hverken Eders Kongl. Majt. eller nogen af Eders Majts. forfædre sligt haver befalt at skulde skee, mens tvert i mod Eders Majt. allernaadigst confirmeret den islandske lou i denne post, ved een offentlig forordning, dat. 15. maii, anno 1705, som siger: at hosbønderne skulde self vere tilholdne at ersette mangelen af leie-kiør, naar de bliver for gamle eller døe af nogen de tilfælde, som louen befrier leilendingen for at svare til. Det vilde og falde fast utaaleligt for bonden, om hand fremdeelis skulde tilholdes at holde qvæget ved lige i alle tilfælde. Og ere ved det nye paaleg mange storligen kom[ne] til agters, somme og aldeelis ruinerede, baade paa Eders Majts. godz og

[1] Fra [mgl. i rigsark.; A. M.s marginal i 440.

andre jordeieres i landet. Saa vil det da, efter min allerunderdanigste tanke, vere fornøden at giøre en anstalt om, hvorleedes det efterdags skal holdes med gammel og uduelig leie-qvægs ersettelse paa Eders Majts. jordegodz, som ligger til Bessestæd. Og skulde jeg u-forgribeligen meene, at Eders Kongl. Majt. allerlættest kunde komme derfra paa den maade, at lade som en forpagtnings condition publicere, førend jordebogens opbud skeede, at de, som vilde forpagte, skulde vere betænkt paa at holde ved lige oft næfnte leie-qvæg, udi de tilfælde, som louen taler om hosbonden[1]. — Det er for ud synligt, at denne condition vil sette til bage nogen af de penge, som de paabydende formoedentligen ellers skulde vorde udlovendes, mens der i mod falder allerunderdanigst at erindre, at naar bonden ved dette og andre slige paaleg saaleedis er sat tilbage, at hand ingen lunde kand prestere det hand bør, saa have forpagterne ingen anden udvei end at anskrive det, som resterer hos bonden, og siden indflye til Eders Majts. naade om eftergivelse for saa meget, som dennem resterer hos bonden, som før er mældt, og nogle gange er skeet. Og synes da tingen at gaa ud paa det samme.

VIII. Udi vester deelen af Skaftefælds syssel ligge tvende clostere (Tyckebai closter og Kirkebai closter), som med deres underliggende jorder tilhøre Eders Kongl. Majt. De fleeste af samme closteres jorder ere tid efter anden ved vandflode, sandfog og andre slige tilfælde storligen bleven fordervede, og somme saa got som i grund ødelagde. Den aarlig[e] afgift af Kirkebai closter hâr hid indtil veret 136 rixdl. specie, og Tyckebaiclosters afgift 187 rixdlr. specie, hvilken summa dog nu paa nogle aars tid icke hâr kundet blive fuldkommen betalt formedelst den jorderne paafaldene skade og bøndernis armelige tilstand. Her over have closterholderne i nogle samfælde aar besverget sig for Eders Majts. amtmand i landet og indstendig begiert, hand denne sags beskaffenhed allerunderdanigst vilde forebringe Eders Kongl. Majt., haabende at Eders Majt. der paa skulde udi Kongl. naade saa vit reflectere, at de enten kunde nyde nogen forlindring i afgiften eller og aldeelis blive befriede fra samme closteres forvaltning. Nu som ved Eders Majts. jordebogs nye forpagtning formoedentligen skal forhen declareres, hvor i de afgifter bestaae,

---

[1] cf ci. þá mundi flester fælast ad flytia inn á kongsens. fyrst þar væri þyngra enn annarstader: A. M.s marginal i koncepten.

som skulde bortpagtes, saa tøer jeg icke andet end erindre allerunderdanigst om forskrefne leilighed, og der hos, at det icke skal vere at vente, at forskrefne aarlig afgift paa nogen maade fremdeelis kand naaes af forbemte. tvende clostere. — I det øfrige skulde jeg uforgribeligen meene[1], at bemte. closterholdere kunde staa ved, om Eders Majt. vilde bevise dem den naade, at afgiften maatte af Kirkebai closter aarligen blive ved 80 rixdr. specie, og af Tyckebai closter 100 rixdr. specie, hvor i mod bemte. closterholdere kunde tilholdes at handle billigen med bønderne og icke exigere af dennem over deres formue, som hid ind til, uden tvil, er skeet, hvor med Eders Majts. amtmand kunde have indseende. Og kunde dette, om Eders Majt. allernaadigst saa behagede, vare i næstfølgende 6 aar, inden hvilken tid den islandske commission ufeilbarligen monne blive bragt til endelighed og conseqventer indkomme nermere allerunderdanigste underretninger, baade om disse clostere og alt andet jordegodz i landet.

IX. Af Borgerfiordz syssels vestere part skal, efter jordebogen, betales aarligen (for uden 28 rixdlr. specie) 24 vaader vadmel, og af samme Borgerfiordz syssels syndere deel (for uden 26 rxdlr. specie og en fri mand til søes) 24 vaader vadmel, hvor af hver en vaad giør 20 alen. Hos sysselmændene, som have forpagtet bemte. Borgerfiordz syssel, staar nu over 1000 alen vadmels restantz, som de venteligen aldrig monne kunde betale. Aarsagen til samme restantz er, at qvæget ved nogle paa hin anden følgende haarde vintere er ødelagt og indbyggerne der ved forarmede. Kand og icke, om qvæget endda nogenleedis var ved magt, saa stor qvantitet vadmel falde af sysselet, foruden det som almuen nødvendigen behøver til klæder, efter di en stor deel af ulden, som falder i landet, icke er beqvem til at giøre vadmel af. — Saa have nu bemte. sysselmænd (da de forleden sommer fornam, at jeg udi den mig allernaadigst anbefalede commissions ærender agtede at begive mig til Kiøbenhafn) nogle gange, baade mundlig og skriftlig, begiert af mig, at jeg allerunderdanigst vilde referere Eders Kongl. Majt. dette deres anliggende, hvilket jeg og icke haver toert gaa forbi ved denne leilighed, mens understaar mig at giøre Eders Majt. det allerunderdanigste forslag, at bemelte sysselmænd udi Borgerfiord syssel

[1] Hier um áminnst, enn nu einu sinne: A.M.s marginal i koncepten.

maatte udi næstfølgende 6 aar allernaadigst tillades at betale den af sysselet gaaende afgift med specie-penge eller dygtige kiøbmandz vare, for saa vit som de icke kunde komme af stæd med vadmelet, hvilke specie-penge eller kiøbmandz vare kunde beregnes til den summa, som fattedes udi vadmelet, efter Eders Kongl. Majts. allernaadigst udgifne taxt.

X. Med den øe Vestman[n]øe (som allene hører Eders Kongl. Majt. til) følge som et stædse varende inventarium 14 store baader, hvorpaa øens indbyggere ere pligtige at roe om vertiden (fiskertiden), og bekommer saa Eders Majt. en viss andeel af fangsten saa som baadernes eiermand, og maae bønderne paa øen ingen baader bruge om vertiden, saa længe forbemte. 14 baade icke ere besatte. Paa øen ligger stædse en ombudzmand, som bøgsler gaarderne og tager vare paa bemte. baaders udgiørsel. Disse ombudzmænd, en efter anden, have foruden forbemte. inventarii baader lagt dennem andre baader til og derpaa om vertiden nedsat de af øens indvonere, og dem som komme fra fastelandet, som kunde overgaa det tal, der behøvedes til inventarii baaderne, hvor ud over øens bønder aldrig have kundet faae deres baader paa søen om vertiden, enten folkene, som fiskede fra øen, vare faae eller mange, undtagen nogle faae i bland, som accorderede med ombudzmanden og cederede hannem een deel af den lod, som faldt paa deres part af baaden. Om sommeren ligeledis, i mellem vertiderne, lider øens indbyggeres biering der ved icke liden indpas, at ombudzmændene lade deres baader gaae i saa stor mængde som de ville, og bruge der til husmændene paa øen, som ellers fiskede paa indbyggernes baader, hvilke i saa maade maa staae i lande, formedelst mangel af folk. Og trøcker dette ombudzmændenes fiskerie storligen bønderne paa øen, som dess for uden ere fattige og lide nød, naar fiskeriet slaar feil. Saa skulde efter min uforgribelige tanke vere fornøden at indskrænke bemte. ombudzmændz baaders udgiørsel, og vilde det ufeilbarligen geraade til øemandens store soulagement, om Eders Majt. allernaadigst behagede saaledis at ordonnere, at ombudzmanden icke maatte i mellem vertiderne holde til fiskerie uden et 4 manne far, og det med hans egen arbeidz karle; de øfrige arbeidz folk, som hand vilde holde til fiskerie, skulde roe paa bøndernes baader; disligeste huusmændene, som her udi maatte vere fri for ombudzmandens

paatale og tilladt at fiske, hos hvem de vilde af øens indbyggere. Om vertiden maatte ombudzmanden for uden Eders Majts. inventarii baader udreede en 6-æring og ingen fleere baader; hvis mandkiøn da var til overs, maatte af bønderne paa øen ubehindret antages til deres baader, og fiske om vertiden hos hvem som de vilde af øens indbyggere. Slig ordonnance kunde icke, saa vit jeg forstaar, tilføie Eders Majt. den ringeste skade, efter di ald den profit, som ombudzmanden kand have af hans baaders udgiørsel, falder i hans egen deel og kommer icke forpagtningen ved. Og kunde sysselmanden paa øen og repstiorene (sognets tilsiunsmænd) anbefales at have flittig indseende med, at denne ordonnance (om Eders Majt. allernaadigst skulde falde paa de tanker) icke blef overtræd af samme ombudsmand.

XI. Benæfnte sysselmandz paa Vestmannøe vilkaar er ringere end alle andre dommeres i Eders Kongl. Majts. riger og lande, og kand hans gandske aarlig indkomst aldrig beløbe sig over 15 à 16 rxdlr. Over hvilken sin slette condition hand mange gange mundlig hâr beklaget sig og begiert, at denne leilighed maatte Eders Kongl. Majt. allerunderdanigst vorde foredragen. Bønderne paa øen lide storligen her under, thi sysselmanden er den, som skulde beskierme dem med retten, i fald ombudzmanden vilde vere dem fornær. Hvormed nu (som venteligt er) ulige tilgaar, efter som samme sysselmand formedelst hans fattigdom altid behøver assistence og laan af ombudzmanden, i det øfrige boer som en anden gemeen bonde paa en gaard og giver aarlig landgilde der af. Det skulde temmeligen siunes at forbedre bemte. sysselsmandz vilkaar, efter hans nærverende leilighed, om Eders Majt. vilde vere saa naadig at perpetuere den gaard Daler (hvor sysselmanden nu boer, og givis aarligen af samme gaard 6 vætter eller $1^1/_2$ skippund tør fisk, som i det allerhøieste kand indbringe Eders Majt. 9 rixdlr.) til en fri bolig for sysselmanden paa Vestmannøe. Item at de leiermaals bøder, som falde paa øen, maatte hiemfalde samme sysselmand, og at hand i det øfrige maatte om vertiden til fiskerie lade gaa en 6-æring, dog icke at bruge derpaa nogen af de andre Eders Majts. bønder paa øen, hvilke, som forbemældt er, bør at roe paa Eders Majts. egne inventarii baader.

XII. Med Eders Majts. sagefald udi Island er en tidlang udi de fleeste sysseler icke saaledes handlet, som det sig burdte,

i det sysselmændene (nogle faa undtagen) hemmeligen optinge med bønderne, som hænder at forsee sig, og bliver saa sligt i mellem sysselmanden og bonden. Eders Majt. mister her ved sin rettighed, og bonden vinder intet, som venteligen maa stille sysselmanden til freds med ongefer saa meget som louen ellers udkrævede. — Dette er meer end kundbart i landet, og til overflod haver jeg self seet nogle af de sagefaldz regninger, som sysselmændene aarligen indgive til Eders Majts. jordebogs forpagtere, hvor inde snart intet findes uden leiermaals bøder, som icke kunde dølges. Sagefaldet af det heele landet kand nu ongefer aarligen indbringe Eders [Kongl.] Majt. 250 rixdlr. specie, sielden eller aldrig 300. Jeg torte sige, at det skulde til visse løbe dobbelt op (troligen endda meer), om Eders Majt. forbød sysselmændene, under deris bestillings fortabelse, at tage i mod førommrørte hemmelige afsoninger.

Dette er nu, allernaadigste Arve Konge og Herre, det som jeg denne tid haver allerunderdanigst eragtet nødvendigt at erindre om ved denne Eders Majts. jordebogs ny forpagtning. Indstiller alting udi allerdybeste underdanighed til Eders Majestets allernaadigste villie og got befindende, forblivende for det øfrige

Eders Kongl. Majestets min allernaadigste Arve Herres
allerunderdanigste tropligtigste tiener
A. Magnussen.

Kiøbenhaun d. 27. Aprilis 1706.

Contenta.

62. 5. maj 1706. København.

Arne Magnusson, Anbefaling af en testament-ansøgning.

Trykt efter egenh. original i rigsarkivet (Koncepter og indlæg til norske åbne breve 1699—1730, W. 162, nr. 90). Vedlagt er a) Gudrun Haagensdatters andragende til kongen, Ytre Solheime i Myrdal $^{10}/_{8}$ 1705, b) G. H.s orig. islandske testament, c) Testamentet i dansk oversættelse, attesteret af A. M., d) Den kgl. stadfæstelse $^{17}/_{5}$ 1706.

Angaaende hos følgende Gudrun Haagens daatters Supplique om at maae testamentere sine middeler til hendes broder daatter haver ieg talt med Hr. Amtmand Müller og begiert, at hand den vilde paategne, hvor udi hand sig undskyldte, sigende at hand nu, imod hans afreise, var occuperet med saa mange affaires. Saa foretager ieg da i den stæd at berette, at udi den Iislandske lou tales aldeles intet om testamenter, mens slige bebrevelser dependere, der som her, af Hans Kongl. Majestets bare naade. Og ere der mange exempler (som vel er bekiendt), at Hans Majestet haver confirmeret saadanne testamenter fra Iisland. Hvad nærverende testament i særdeleshed angaar, saa er mig ald beskaffenheden der om vitterlig, og kand ieg og vil staa for, at her ingen dolus under ligger, og intet andet end det, at denne enke Gudrun Haagens daatter vilde heller (om Hans Majestet det allernaadigst behagede at tillade), at hendes broder daatter (som fra hendes barndom hâr været i hendes huus og nu icke haver fader i live) maatte arve hende, end den anden broder, som lever og der foruden haver temmelig god formue. Dette skriver ieg, formedelst at enken leverede mig, forleden sommer, ommældte testament, med begiering, at ieg, om mueligt var, vilde forhverve hende der paa Hans Kongl. Majestets allernaadigste ratification.

Arnas Magnussen.

Kiøbenhafn d. 5. Maii 1706.

63. 10. maj 1706. Københavns slot.

Kgl. missive til kommissærerne om entledigelse som medlemmer af kommissionen ang. nogle stridigheder mellem amtmanden og lag mand Gottrup (sml. nr. 47).

Trykt efter original i AM. 449, fol. med påtrykt kongesegl (voks-oblat).

Frederich dend Fierde af Guds Naade, Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmersken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst.

Vor Naade tilforn; Saasom Os Elskelig Christian Muller til Katterup, Vores Justitz- og Commerce-Raad, saa og Ambtmand paa Vort Land Iisland, haver dend 12. Maji Anno 1705 allerunderdanigst erholdet vores allernaadigste befaling til Eder at træde i Commission til Sigurd Sigurdsen, Landstingsskriver i Iisland, og Eggert Joensen paa store Økrum sammesteds, og tillige med dennem enten i mindelighed eller ved endelig dom at afhandle nogle stridigheder imellem bemelte Christian Müller og hans fuldmægtig Povel Beyer paa dend eene- og Lauritz Gottrup, Laugmand for Norden og Vesten der paa Iisland, paa den anden side; Og fornævnte Lauritz Gottrup for Os allerunderdanigst haver ladet andrage, at I i eendeel sager, som hand haver sig over at besværge, ere først interesserede, og siden, effterat vores Commission var udstæd, været Dommere derudi i hans fraværelse; saa ville Vi eder hermed, effter hans herom allerunderdanigst giorde ansøgning og din Arne Magnusens derpaa indgiven allerunderdanigste erklæring, fra forskrevne commission allernaadigst have entlediget; Derefter I eder allerunderdanigst kand vide at rette. Befalendes eder Gud. Skrevet paa Vort Slot Kiøbenhavn dend 10. Maji Anno 1706.

Under vor Kongel. Haand og Signet.
Friderich R.

D. Wibe.

Til Arne Magnusen og Povel Joensen Widalin at være entlediget fra dend dem anbefalede commission angaaende nogle stridigheders afhandling imellem Justitz-Raad og Ambtmand Christian Muller og hans fuldmægtig Povel Beyer paa dend eene- og Lauritz Gottrup, Laugmand for Norden og Vesten i Iisland paa den anden side.

Os Elskel. ædle Arne Magnussen, Professor Philosophiæ oc Antiqvitatum Danicarum ved Universitetet i voris Kongelig Residentz-Stad Kiøbenhafn, saa oc voris Archiv-Secreterer, og Povel Jonsen Widalin, vice-Laugmand Synden oc Østen paa Island.

64. 12. maj 1706. København.

Arne Magnusson til kongen. Indstilling om at jordebogsforpagterne forpligtes til efter loven at erstatte bortdødt lejekvæg.

Trykt efter AM.s egenhændige original i rigsarkivet (Dokumenter ang. den isl. handel m. v., kommissionen af 1702 etc.).

Stormægtigste Allernaadigste Arvekonge og Herre!

Med Eders Majestets iorder, som ligge til Bessested, saa vel som alle andre iorder udi Iisland, følger et vist tal leie qvæg (kiør og faar), som bonden bruger til sin nøtte og giver til leie der af et vist qvantum smør. Døer dette leie qvæg formedelst bondens uagtsomhed eller forsømmelse, da bør hand efter louen at sette andet der fore, mens for alder og uformodentlige tilfælde svarer hosbonden, saa som dette udtryckeligen findes Specificeret udi den Iislandske lou, kiøbebalkens 16. og 17. Capitteler, hvor med over eens stemmer nogle hundrede aars praxis hos de proprietarier, som icke have vildet vere den fattige almue nærmere end lou og billighed tilholdt. Og paa den samme maade er der med bleven holdt i forige tider paa Eders Majestets Jordegods over alt, nemlig, at naar bemelte leie-qvæg er blevet gammelt, eller i andre maader foruden leilændingens forsømmelse kommet af dage, saa have de, som hafde Eders Majestets iordegods udi forvaltning, sat andet qvæg derfore i stæden, som dette alt er vitterligt i landet og kand med mange beviisligheder klarligen got giøres. Denne praxis er nu paa en snees eller 30 aars tid bleven forandret hos eendeel egennyttige proprietarier i saa maade, at de have tvunget eller persvaderet bonden til at tage paa sig ald risico for forbemelte leie-qvæg, saa vel den som louen befrier dem for, som den anden, for hvilken de efter louen bør at staa. Her med er, paa samme maade, udi en rom tid ulige tilgaaet paa Eders Majestets iordegods, som ligger til Bessestæd, saa at bonden ofte hâr maat holde leie qvæget ved lige paa hans egen bekostning, hvor fore hand dog burdte at have været fri, efterdi hverken Eders Kongl. Majestet eller nogen af Eders Majestets forfædre sligt haver befalt at skulde skee, mens tvert i mod Eders Majestet allernaadigst confirmeret den Iislandske lou i denne post, ved en offentlig forordning dat. 15. Maii Anno 1705, som siger: at hosbonderne skulde vere til holdne at ersette mangelen af leie kiør, naar de blive for gamle eller døe af nogen de tilfælde, som louen befrier leilendingen for at svare til. Det vilde og falde fast utaaleligt for bonden, om hand fremdeles skulde til holdes at holde qvæget ved lige i alle tilfælde, og ere ved dette nye paaleg mange storligen kommen til agters, somme og aldeles ruinerede, baade paa Eders Majestets gods og andre iordeieres i landet. Saa vil det da efter min allerunderdanigste tanke vere fornøden at giøre en

anstalt om, hvorledes det efterdags skal holdes med gammel og uduelig leieqvægs ersettelse paa Eders Majestets iordegods, som ligger til Bessested. Om Eders Majestet skulde falde paa de allernaadigste tanker at forskone bonden der fore, saa skulde ieg uforgribeligen meene, at Eders Majestet kunde allerlættest komme derfra paa den maade, at lade som en forpagtnings condition publiceres før end iordebogens opbud skeede, at de, som vilde forpagte, skulde vere betænkt paa at holde ved lige oftbemelte leieqvæg, udi de tilfælde som louen taler om hosbonden. I det øfrige skulde ieg befrøgte, at saa fremt Eders Majestet skulde vorde befalendes, at bonden paa Eders Majestets iordegods, som ligger til Bessestæd, skulde paa hans omkostning udi alle tilfælde holde leieqvæget ved lige, det da skulde give mange betænkende i at fløtte ind paa Eders Majestets iordegods, efterdi deres vilkaar i denne post da var slettere end andre bønders i landet.

Imidlertid indstiller ieg udi dybeste underdanighed alting til Eders Kongl. Majestets egen allernaadigste got befindende, forblivende stædse

Eders Kongl. Majestets Min allernaadigste arve Herres

Allerunderdanigste tro tiener

A. Magnussen.

Kiøbenhavn d. 12 Maii 1706.

65. 22. maj 1706. **København.**

Arne Magnusson til kongen. Forestiller uudførligheden af den amtmand Müller og ham 14. maj givne befaling om undersøgelse af de islandske købmands-restancer.

Trykt efter A. M.s egenhændige (uunderskrevne) koncept i AM. 447, fol. Ikke funden i rigsarkivet. Referat i supplikprotokol 1706, W. 315, med vedtegning »Refer. kongen. Gr. Canzl. formener forslaget got at være«.

Reskriptet af 14. maj er trykt i Lovsml. for Island I, 640.

I koncepten er indlagt A. M.s efterfølgende, som note trykte redegørelse for amtmand Müllers holdning i sagen (skriverhånd).

Den kgl. befaling til amtmanden og A. M. er trykt i Forordninger for Island III, 346—47.

Stormægtigste Allernaadigste Arvekonge og Herre!

Eders Kongl. Majestet haver d. 14. Maii sidstledne allernaadigst befalet, at Hr. Justitz-Raad Christian Muller og ieg, saa snart vi i sommer komme til Iisland, skulde der i landet, paa

de stæder, hvor det fornøden eragtes, med flid erkyndige os om, hvad restantzer de Iislandske kiøbmænd her i Kiøbenhafn der hos Eders Majestets undersaatter have at fodre, og der paa skriftligen forfatte en rigtig designation, med udførlig beretning derhos om samme restantzers beskaffenheder, og hvad aaringer de kræves for, som bemelte Hr. Justitz-Raad Muller skulde i efterhøsten med sig hidtage og Eders Majestet allerunderdanigst tilstille. Hvilken Eders Majestets allernaadigste befaling ieg (saa vit mig vedkommer) efter min allerunderdanigste pligt gierne vilde efterkomme. Mens som ieg forud seer, at den hverken af Hr. Justitz-Raad Muller eller mig kand efter dens indehold fyldistgiøres, saa tør ieg icke andet end erindre allerunderdanigst i tide om denne sags leilighed. Først kand ieg icke vente at komme til Iisland før end sidlig i Julio, og det par dages reise fra det stæd, hvor ieg kunde vente forbemelte Justitz-Raad Müller, siden naar vi bleve samlede, saa kunde vi dog icke andet giøre herved, end at beordre Sysselmændene i hver District til at forrette det os var bleven befalet, efter som landet er deelt i tolf store Sysseler og i saa maade meget vitløftigt i begreb. Sysselmændene (som alle eller de fleeste ere til stæde paa landstinget fra d. 8. til d. 24. Julii ongefer) kand icke komme hiem i deres Sysseler før end først i Augusto, nogle icke før end medio Augusti, og i saa maade før den tid intet forrettes til høiestbemelte Eders Majestets befalings efterkommelse. Forskrefne Hr. Justitz-Raad Müller derimod venteligen reiser fra Iisland midt i Augusto eller i det allerseeniste sidst i samme maaned, inden hvilken tid saa got som intet kunde være giort af det, som Eders Majestet udi benæfnte sag vilde have forrettet. Her hos vil ieg allerunderdanigst erindre, at saafremt Eders Kongl. Majestet fremdeles skulde anbefale en eller fleere visse mænd, at de i egne personer skulle, paa den maade som høiestbemelte Eders Majestets befaling tilholder, inqvirere om kiøbmændenes restantzer over det heele landet, da vilde det blive nogle aars arbeid og ingenlunde indbringe enten Eders Kongl. Majestet eller nogen anden den nøtte, som kunde lignes med den omkostning, som der til vilde nødvendigen udkræves. Og hvad mig i serdeelished angaar, da maatte ved slig kiøbmænds restantzers efterspørsel (om ieg der med skulde have at giøre) uomgængeligen forsømmes og forhales den forige Iislandske Commission, angaaende Matriculens indrettelse og andet der af dependerende,

og snart blive uendelig, som ellers kunde ufeilbarligen bringes til ende inden de 6 aar forløb, i hvilke den Iislandske negotie paany er bleven forpagtet til visse folk her i byen. Hvilket ieg icke skriver i henseende at vilde unddrage mig fra nogen forretning, som kunde vere til Eders Majestets tieniste (saa som ieg efter allerunderdanigste pligt meer end gierne giør og stædse skal giøre alt det, som mig allernaadigst bliver befalet og mig mueligt er), mens alleene til den ende, at det icke skulde i fremtiden vorde regnet mig til forseelse, at ieg icke hafde allerunderdanigst erindret om de ting, som kunde geraade til Eders Majestets tieniste eller tvert i mod.

I det øfrige er min allerunderdanigste uforgribelig meening, at Eders Majestet kunde snarest og med mindst omkostning og tidspilde for dem, som kunde have andet at forrette til Eders Majestets tieniste, faae kundskab om forskrefne kiøbmænds-restantzer paa den maade, at de, som i sidstledne forpagtnings aaringer have trafiqueret paa landet og der kunde have at fodre nogen restantzer, blev hver i sær befalet at extrahere af deres kiøbmands bøger Debitorernes nafne og boepæl, samt hvor meget en hver er skyldig og for hvad slags vare, item for hvad aar slige restantzer, hver i sær, kræves. Disse kiøbmænds regenskaber kunde nestkommende aar (thi i aar vil det formedelst tidens korthed icke vel lade sig giøre) under et indsendes i landet og fra landztinget distribueres til Sysselmændene, som om deres rigtighed og Debitorernes tilstand kunde fremdeles inqvirere, hver i sit anbetroede Syssel, og de samme deres forretninger, saa fremt det kunde skee, med de fra landet gaaende skibe fremsende til Eders Majestets Amtmand over landet, som da formoedentligen bliver til stæde her i byen; hvis det icke kunde skee, da ufeilbarligen at levere bemelte deres forretninger aaret efter paa landztinget. Dette er, allernaadigste arvekonge og Herre, den maade, som ieg uforgribeligen formeener at vere den nærmeste til at naae nogen tilstreckelig kundskab om forskrefne kiøbmænds-restantzer, og i hvorvel der kandske kunde udi slig forretning presumeres en eller anden menniskelighed hos en deel af Sysselmændene, saa lader det sig ansee, at den omkostning og tid, som ellers vilde uforbigængeligen anvendes paa ommældte restantzers examination, vilde blive langt meer considerable end de fauter, som ved en deel Sysselsmænds, enten af dessein eller uvidenhed, kunde komme her i mellem. I det

øfrige indstiller ieg alting til Eders Majestets egen allernaadigste gotbefindende, og forbliver stædse

Eders Kongl. Majestets

min allernaadigste arve herres

Kiøbenh. d. 22. Maii 1706.[1]

66. 29. maj 1706. København.

Arne Magnusson til kongen. Andragende om udbetaling af det resterende vederlag for kommissions-arbejdet.

Trykt efter A. M.s egenhændig underskrevne original i rigsarkivet (Suppliker til Relations og Resolutions Prot.), sammenholdt med egenhændig koncept i

---

[1] Anno 1706 paa landztinget loed jeg amtmanden leveres denne kongl. missive til os begge, angaaende kiøbmændenes restantzer, med hvilken jeg kunde icke blive af i Kiøbenhaun, i hvor vel jeg hafde erklæret mig der paa, at det var umueligt den at efterkomme, paa hvilken min erklæring der icke kunde følge nogen resolution før min afreise, effter som kongen var bort, og strax derpaa reiste at Jydland. Befalingen bekom amtmanden tillukt, lige som jeg den hafde bekommet, og var jeg det samme sind syg og sængeliggende. Amtmanden strax der paa, uden at tale med mig her om, skickede mig en copie af missiven (som jeg dog icke hafde fornøden) og der hos et bref til kiøbmændene i Guldbringe syssel, hvor udi hand sagde sig at have annammet en kongl. missive til sig og mig, angaaende etc. Befaler der fore, at de skal bie ind til de ting, som her om skal holdes. Dette bref skickede hand mig, som sagt er, ved hans tiener Jørgen, og vilde jeg det skulde underskrive tillige med hannem, som det allerede hafde underskrevet. Jeg viste tieneren, hvor underlig det var stilet til at underskrives af mig, sagde og, at jeg hafde allerede i Kiøbenhaun paa begge vores vegne demonstreret, at tingen icke kunde giøres, som befalet var. Siden loed dog amtmanden brevet gaae under sit eget naun til kiøbmændene. Hand var og sindet at give befaling til alle sysselmændene, om at forrette det os vor bleven befalt, mens som Monsr. Beyer læste hos mig den erklæring, som jeg hafde givet i Kiøbenhaun, raade hand amtmanden her fra, helst da hand hørte, at jeg meente det icke at vere forsvarligt at dispensere saaledes i Kongens befaling, allermindst for mig, som til forne hafde erklæret mig i sagen. Dog troer jeg, at amtmanden allereede hafde udgivet slige ordre til nogle sysselmænd, hvilke dog, saa vit mig er vitterligt, intet have giort der ved, og kand det vere, at amtmanden hâr igien fordret befalingerne. Det som Vigfus Hannesen og Olaver Einersen tingede om var, om Ørebackes restanzter at inddrive, saa vit jeg hâr forstaaet, hvilket amtmanden dennem uden tvil paalagt hafde. Hvad nu denne forretning i Guldbringe syssel angaar, da kand den vel icke have veret meget accurat, thi en stor deel af huusmændene var norder i landet og andenstæds bort, til høe slæt, hvor ud over deres restantzer i det mindste icke kunde blive examinerede. Jeg fornemmer og, at kiøbmændene, visselig hand i Holmen, have ladet oplæse de i aar giorde restantzer.

AM. 441, fol., opr. stilet til de deputerede ved finanserne, hvis retskrivning følges. Referat i resolutionsprotokollen 3. juni 1706 med vedføjet allerund. erklæring »hvad den første post anbelanger, da er det conform med den udgangne befalning af 22. mai 1702. Det øfrige beror paa Eders Majs. naade, hvor viit hans ansøgning efter de anførte omstændigheder maa vorde anset«. Hertil fg. vedtegning »Wir sind allergnädigst zu frieden, dass ihm seine abrechnung gemacht werde, und zwar vor die zeit, die er auf dem wasser und alda im lande gewesen, dass er aber auch verlangt, das ihm vor die zeit er hier gewesen solches solte gut gethan werden, sehen wir nicht, dass solches billig sei«. En hermed stemmende kgl. resolution udkom 11. juni, se Lovsml. for Island I, 640—41. Ud for andragendets sidste begæring om løn fra $^{10}/_{9}$ 1705 har 441 fg. egenh. marginal »þessu neitadi kongur og sagdi sier syndiz ei billigt«. I koncepten 441 er indlagt et blad med udregning af dagtallet $^{10}/_{9}$ 1705 —$^{8}/_{7}$ 1706 (302 dage).

Stormægtigste Allernaadigste arve konge og Herre!

Anno 1702, da Eders Kongl. Majestet allernaadigst befoel mig at reise til Iisland, og der tillige med vicelaugmand (nu laugmand) Poul Jonsen Vidalin at træde udi den Iislandske Commission, haver Eders Majestet allernaadigst tillagt mig til fortæring paa Søen, ugentlig 4 Rixdler., og fremdeles bemelte min Collegæ og mig, til Subsistence og andre ved Commissionen fornødne dépenser, dagligen 3 Rixdler., som af hosfølgende Copier (Lit. A. B.) allernaadigst er at see. Siden den tid have bemelte laugmand Vidalin og ieg fra de høie herrer deputerede ved Eders Kongl. Majestets Financer bekommet efterskrefne Summer penge:

		Rixdr.
A⁰ 1702.	som ieg her i Kiøbenhafn annammede før min afreise	500.
A⁰ 1703.	som os bleve betalte udi Iisland	500.
A⁰ 1704.	i ligemaade udi Iisland	500.
A⁰ 1705.	som bleve skickede til Iisland	1000.
	Giør til sammens...	2500.

Som nu disse 2500 Rdler icke iust fylder den Summa, som Eders Kongl. Majestet allernaadigst haver tilsagt os, saa begierer ieg allerunderdanigst paa min Collegæ og mine vegne, og udi lige underdanighed formoeder, at Eders Kongl. Majestet allernaadigst lader den anstalt giøres, at vi maae bekomme det, som vi allerunderdanigst formeene os at restere. Og falder her [h]os at erindre, at min reise fra Helsingør gick an d. 30. Maii 1702

og varede til den 24. Junii, hvorfore ieg udi største underdanighed formoder af mig gotgiøres ...	14 Rdler.
Fra den 24. Junii 1702 til aarsdagen 1703, dagligen 3 Rdler., beløber sig ...	1095 Rdl.
Fra den 24. Junii 1703 til aarsdagen 1704 (ere 366 dage) ...	1098 Rdlr.
Fra den 24. Junii 1704 til aarsdagen 1705 ...	1095 Rdl.
Fra den 24. Junii 1705 til den 10de Septembr., da ieg qviterede landet, ere 77 dage a 2 Rixdler., giør ...	154 Rdl.
Min collegæ laugmand Vidalins fortæring fra d. 24. Junii 1705 til aarsdagen 1706, er ...	365 Rdl.
Summa...	3821 Rdler.

Fremdeles hvad min egen gage for Commissionen angaar fra 10. 7bris sidstledne og til den tid ieg engang i Julio (nest guds hielp) kommer til landet igien, da understaar ieg mig til at forestille Eders Kongl. Majestet allerunderdanigst, at ieg i min fraverelse fra Iisland og den der forehavende commission

1°. haver sat en mand i mit stæd, som assisterer min collegæ ved commissionen, og betaler ieg den samme af mine egne penge for hans umage.

2°. Lønner ieg de folk, som ieg til min tieniste ved reiserne nødvendigen behøver der i landet, lige saa fult som ieg hafde været der til stæde, paa det ieg dem icke skulde fattes og derved forhindres, naar ieg kom til landet igien.

3°. Maa ieg betale for at underholde mine heste i vinter, lige saa fult som ellers, thi om ieg, ved min afreise, hafde skilt mig af med dem, da maatte ieg frøgte for icke at kunde saa hastig faae andre igien ved min retour, ligesom ieg anno 1702 ved min første ankomst til landet formedelst slig hestemangel storligen blef incommoderet og opholdt.

4°. Haver ieg udi nestledne vinter icke været aldeles ledig fra den Iislandske Commission, mens iefnligen derved opvartet, eftersom tidernes omstændigheder haver givet anledning til og ieg de Høibydende Herrers udi Eders Majestets Cammer-Collegio befalning der til bekommet.

Saa lever ieg da udi den allerunderdanigste forhaabning, at Eders Kongl. Majestet monne allernaadigst considerere denne beskaffenhed og i saa maade bevilge, at mig, for forskrefne tid,

fra den 10. 7bris 1705 indtil ieg, nest guds bistand, kommer igien til Iisland, noget maa gotgiøres, indstillende i det øfrige til Høiestbemelte Eders Kongl. Majestets naade og billig befindende, hvor meget eller lidet mig for forskrefne tid kunde forundes. Jeg forbliver stædse, efter min største skyldighed,

Eders Kongl. Majestets Min allernaadigste arve Herres
Allerunderdanigste tro Arve tiener
A. Magnussen.

Kiøbenhafn d. 29. Maii
Anno 1706.

67. 12. juni 1706. København.

Universitetets consistorium beslutter ang. et manuskript-lån til Arne Magnusson.

Trykt efter Acta Consistorii.

At A. M. har giort et lignende, men frugtesløst forsøg på at få nogle af det kgl. biblioteks håndskrifter til låns, fremgår af neden aftrykte referat i rigsarkivets supplik-protokol 1706, W. 194.

Saasom Professor Arnas Magnæus begierede ved Professor Reitzer efter memorial af d. 8. Junii 1706 femb Mscta. Islandica, som hand ville ved trychen lade udgaae i Island, da blev efter plura vota sluttet, at af Bibliothecario Universitatis hannem samme Manuscripta maatte udleveris af Universitets Bibliothec imod een nøyactig skadisløs revers, og i fald at samme Mscta. for een og anden lovlig hændelse og tilfælde ey kunde indkomme igien til Universitetet, da at deris værdi erstattis af hvis rare Msctis. som Arnas Magnæus sig her har efterlat, som findis paa det mindste Auditorio Inferiori. Og at samme revers skulle indleggis i Rectoris Scrinio paa Consistorio.

Arnas Magnussen. Om bevilling at faae ud af HKM. bibliotheque nogle Iislandske bøger skrefne paa pergament, hvoraf kand hafves oplysning om den gamle norske historie og andet Iisland angaaende, som hand ville søge at sanke i orden, og at hand dem til dend ende maatte føre med sig til Iisland, hvilket skal i sin tid geraade til HKM. gloire og til hans landes berømmelse, erbyder sig at gifve sin revers paa samme bøger. *Hertil vedtegning*: Refer. kongen. Gr. Cantzeler formeener det kunde ham bevilges at bruge bøgerne her i landet men ikke at de burde hazarderis ofver hafvet.

68. 14. juni 1706. København.

Arne Magnusson til rentekamret. Udlånsbevis for nogle islandske jordebøger.

Trykt efter egenhændig undertegnet tilståelse i rigsarkivet (Rentek. isl. sager 1679—1728; kopi i Dokumenter vedk. den 1701 anordnede isl. kommission), sammenholdt med A. M.s egenhændige koncept i AM. 441, fol., hvis retskrivning følges.

Kongl. Majestets Renteskriver Seigneur Reguel Rasmussen haver efter de Høie Herrer udi hans Kongl. Majestets Rente-Cammer, deres ordre, til mig underskrefne udleveret nogle Iislandske Jordebøger, skrefne paa Iislandsk, og sammensyede hver for sig, hvilke iordebøger underskrefne ere af Sysselmændene, som dennem have indrettet, og begribe alle Sysseler i landet, undtagen Hunevats Syssel, som icke findes der i bland. Disligeste haver velbemelte Sr. Rasmussen mig i hænde leveret nogle papirer, indgifne udi forgangen vinter af de Iislandske Kiøbmænd og angaaende haunernes Districter, hvilke alle Jordebøger og papirer ieg ved min tilbagekomst fra Iisland og den mig der anbefalede Commissions ende udi Hans Majestets Rentekammer igien skal fra mig levere.

A. Magnussen.

Kiøbenhafn d. 14. Junii
anno 1706.

69. 15. juni 1706. [København.]

Rentekamret til kommissærerne. Ordre til at lade foretage en distriktsinddeling mellem havnene Stykkesholm (»Stickelsh.«) på den ene side, Kommervåg og Grønnefjord på den anden.

Trykt efter original i AM. 447, fol. Haves også i rentek. isl. kopibog. Orig. bærer rentekamrets segl (rødt lak) og er forsynet med fg. påtegning med P. Vidalins hånd »Rentu Cammered um Districten mellom Stickes-Holm og Komervog, medt. 15. Julii Anno 1706«.

I aftrykket er brugen af store bogstaver normaliseret.

Edle og Velviise Kongl. Majts. Commissarier udi Island!

Hvad Commerwog og Grønefiords haufners forpagtere paa Island angaaende districternis inddeeling imellem samme haufner og Stickelsholm, som udi langsommelig tiid tilforn skall have ligget under en forpagtning tilsammen, udi deris til os indkomne memorial af 14. hujus giører ansøgning om, vilde de af indlagde extract af bemelte memorial self videre behage at fornemme og dereffter enten self, eller og ved andre af dennem dertil forordnede, enten nu udi sommer eller udi det lengste til førstkommende foraar saaledes lade ligne og afdeele, at Stickels-

holms haufns forpagter paa dend eene og Commerwogs samt Grønefiords haufners forpagtere paa dend anden side, dermed kunde være fornøiede, og paa begge sider deris rettighed nyde. Udi det øfrige, nest dend allerhøiestes beskiermelses erynskning, forblive vi

Deris tienest- og bereedvillige

E. U. Dose. H. Rosencreutz. J. Worm.

N. Leth. M. F. Thombsen.

Rente-Cammeret den 15. junii a⁰ 1706.

Archiv-Secreterer Arnas Magnusen
og Laugmand Poul Widalin.

Reguel Rasmussen.

Udskrift:

Kongl. Majts. Commissarier udi Island
Ædle Arnas Magnusen Kongl. Majts. Archiv-Secreterer og Professor,
saa og
Velviise Laugmand Paul Widalin.
F4. a Island.

70. 15. september. 1706. Skalholt.

Arne Magnusson til rentekamret. Betænkning over amtmand Müllers memorial ang. forordningen af $^{15}/_{5}$ 1705 om forsk. misbrugs afskaffelse.

Trykt efter original i rentekamret (Dokumenter ang. den isl. handel m. v., kommissionen af 1702 etc.) med egenhændig underskrift og gennemtrukket med snor, fæstet med A.M.s segl. Koncept i AM. 440, fol. med A.M.s egenh. tilføjelser.

Til betænkningen er føjet bilag A—J (a. Extract af ombudsmanden på Vestmanøs memorial af $^{27}/_{6}$ 1698, med amtmand Müllers resolution $^{23}/_{7}$ 98, b. Kopi af amtmand Müllers ordre $^{11}/_{6}$ 1703 til hrepstyrerne om at skaffe bønder til to gårde i Kjos syssel, c. Kopi af en lovbestemmelse om, at jorddrotten skal give lejlændingen kvittering, d. Kopi af lovens bestemmelse om erstatning for lejekvæg, e. Extrakt af en gl. jordebog over kgl. gods til Bessestad, f. De jorder i Guldbringe syssel, som er bonde-eje, g. Henvisning til Fr. III.s åbne brev af $^{30}/_{5}$ 1648 om kronens bøgsel, h. Thingøre klosters år 1675 bortsolgte jorder, i. Henvisning til skødet af $^{6}/_{5}$ 1684 over de af lagmand Gottrup købte jorder).

Høiædle og Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrer udi Hans Kongl. Majestets Cammer-Collegio.

Udi næstforgangen vinter, da jeg var i Kiøbenhaun, haver det behaget mine høibydende Herrer at tilsende mig copie af en

memorial dateret 12. decembris 1705, som Hr. justitzraad og amtmand Christian Muller til de høie Herrer hafde indleveret, angaaende den kongl. forordning, som udi samme aar 1705, d. 15. may var udgaaen om atskillige misbrugers afskaffelse udi Iisland, om hvilken memorial de befoel, at jeg mit betænkende skulde indgive. Jeg skulde straxen, efter skyldighed, have indkommet med mine tanker om ermældte memorial, hvis icke jeg derved hafde blevet holdt til bage, at en deel papirer og underretninger, som jeg her til nødvendigen behøvede, vare da langt fra haanden her i Iisland. — Nu til at efterleve mine Herrers høi- og gunstige befaling fremsender jeg allerydmygst efterskrefne uforgribelige annotationer over forskrefne amtmandens memorial.

1°. Angaaende den 1. post (om at alle bønder skulde ved deres tiltrædelse til jorderne give en viss fæste, som ongefer kunde beløbe sig saa meget som et aars landskyld) da var det at ønske, at jordegodset her i landet var i den tilstand over alt, al sligt kunde bringes i verk; mens som nu staar, skulde det icke synes giørligt, efter som den gemeene mand (een deel ved indfaldende strænge aaringer, og fornemmeligen ved jordeiernes langvarlig haard medfart og øfrighedens nacklæssighed i at beskierme den fattige med lov og ret) over alt er merkeligen forarmet, og i visse herrider saa got som ruineret; jorderne ere og gemeenligen saa høit satte for landskyld, at de nu besverligen kand bortbygsles uden nogen fæste, undtagen nogle faa, hvor af almindeligen ved første tiltrædelse gives fæste, og er i lang tid given, saa at der icke behøves nogen kongl. befaling om dennem. Og ere disse jorder mesten deels enten Hans Kongl. Majt. eller kirkerne tilhørende; de andre, som tilhøre proprietarier i landet, ere de fleeste saaledes af deres eiermænd tid efter anden blefne opsatte, at der nu icke letteligen skal kunde legges noget til, som forbemældt er. Hvad Hans Kongl. Majts. eget jordegods i serdeeleshed angaar, da skal vel amtmanden formoedentligen tilstaae, at mand i fremfarne aaringer haver haft umage med at faae een deel der af bortbygslet, efter di hand til dets besetning haver med myndighed baade optaget andre proprietariers leilændinger, og nødet dem, som ellers vare fri (her er ingen vordned-ret i landet, eller nogen tid hår været) til at nedsette sig der, item paalagt hrepstiorene (sognefogderne) at anskaffe nogen til de jorder, som stoede ledige, hvilke hans formoedentligen velmeente, mens usedvanlige, og (saa vit mig vitter-

ligt er) uden louens eller andre kongelige befalingers anledning forfattede ordres [Lit. A. B.] icke hafde veret fornøden, hvis disse jorder hafde veret i den tilstand, at nogen vilde søge dennem til at beboe og give fæste for. Saa sees icke heller, hvorledes mand i almindelighed kunde vente fæstepenge af Thyckebai og Kirkebai- closteres underliggende jorder, om hvis slette tilstand og aarligen tiltagende fordærvelse closterholderne jæfnligen icke uden stor aarsage sig besværge. At denne fæstes udgift skulde i det øfrige gaune bonden (hvilket amtmanden synes at bruge som en motif) sees icke, saa som denne allernaadigst udgifne forordning (hvor om her tales) udi den 6. art. forbyder hosbonden at udvise hannem af jorden, som hand engang haver leiet, icke giørende nogen distinction paa, enten hand hâr udgivet nogen fæstepenge eller icke. Og skulde bonden endeligen self ville bort, saa kunde mand vel icke meer tvinge hannem til at blive, fordi hand hafde fæstet jorden, end ellers, naar han ickun vilde tabe de udgifne fæstepenge, efterdi hand dog icke var vordned.

2°. Angaaende den 2. post, om skriftlige qvitantzer til bønderne, efter høiestbemte. kongel. forordnings 3. art. eller og i giennem dragne forseiglede bøger, efter Norske Lous anledning, da synes som at det gaar ud paa et for bonden, undtagen hvis louen assignerer hosbonden betaling for bogen. At min medcommissarius og jeg, udi vores allerunderdanigste memorial om denne materie anno 1704, heller talte om qvitantz end i giennem dragen bog, kom der af, at alle folk her i landet vide, hvad qvitantz er, mens angaaende de udi den Norske Lou ommældte bøger ere kandske icke 10 paa det heele landet, som ret forstaa, hvorledes de skulde indrettes, i hvor vel dette haver icke fornøden at give nogen sønderlig vanskelighed, i fald Hans Kongl. Majestet det, nu eller siden, vilde have forandret. At alle qvitantzer skulde meddeeles bonden paa tingstæfne, seer jeg icke at kunde skee, thi mange, ja de fleeste proprietarier her i landet have deres jorder adspreedde i atskillige herrider, somme langt fra liggende, hvorudover det vilde falde umueligt (helst for dennem som eie mange jorder) at møde eller lade møde til saa mange thing paa atskillige, viit fra hin anden liggende stæder. Saa vilde og ufeilbarligen bondens condition her ved meer forverres end forbedres, i det hosbonden (til at spare sin umage og idelig strippen til atskillige thing) formoedentligen skulde stædse vilde exigere prompte betaling til hver termin, i den stæd

bønderne, nu som staar, nyde i bland af deres hosbønder længere frist til deres afgifters afbetaling, end de med rette kunde paastaae, helst de, som langt ere borte, hvilke gemeenligen med mellem reisende folk efter haanden tilsende deres hosbønder det de bør at yde, sommetids engang om aaret, sommetids hver andet aar, lige som leilighederne falde. Og kand det i bland vere nogle samfælde aar, at der i mellem hosbonden og slige langt borte verende bønder ingen endelig afreigning skeer, hvilket icke kand skade bonden, naar hand ickun al tid lader fordre qvitering af hosbonden for hvis som leveres.

3°. Det her, saa som par occasion, anbringes om indbyggernes indbyrdes kiøbmandskab i landet (i hvorvel den af den Islandske lous concept til den ende anførte artickel [Lit. C.] aldeeles intet der om handler, mens taler alleene om jordskyld), da haver amtmanden, som fornemmes, nogle gange tilforn det samme proponeret, de islandske kiøbmænd ligeledis nest forgangen vinter giort ansøgning om, at slig indbyrdes tusken i landet maatte hemmes. Og gaar amtmandens og kiøbmændenes, her som ellers, samdrægtige instancer der ud paa, at det maatte forbydes de formuende indbyggere i landet at tilforhandle sig af de trafiqverende meere vare, end de til lifs ophold og deres egen huses fornødenhed kunde behøve, og i særdeeleshed at forhandle slige vare igien til den øfrige almue i landet, allermindst for høiere priis end den af Hans Kongl. Majt. allernaadigst udgifne taxt tilholder. Aarsagen, hvorfore kiøbmændene gierne vilde faae dette bragt i verk, er, uden tvil, denne, at naar de handle med mange af almuen, saa kunde de der ved debitere meere kramvare (som knive, sax, naale, hægter, laase, kamme, baand og andet sligt, som her i landet gielder høiere end hvor det indkiøbes) i den stæd, at naar en haver tilforhandlet sig af almuen hans vare og der med kommer til kiøbmanden, saa er hand icke saa villig at tage i mod saa stor en qvantitet af slige vare, som ellers hafde gaaet af, naar mange, hver for sig, tog noget, mens pretenderer en stor deel gode, nyttige vare. For resten skulde det synes at vere kiøbmændene lige got, fra hvem de bekom varene, saa som de, i hvilket som er, dog komme i deres deel. Hvorledes nu der om kunde vere beskaffet, saa synes icke, at indbyggerne, uden deres største skade og ruin, kunde forbydes den forskrefne negotie i mellem dennem indbyrdes. Og viste jeg icke letteligen noget middel nermere end

dette til at giøre landzfolkene til kiøbmændenes sclaver og i det øfrige ødelegge baade de fattige, og dennem, som kunde vere meer formuende, thi her ved gaves kiøbmændene den beste anledning, hver gang, naar nogen af landzfolkene begierte meere meel, gryn, jern, tømmer, fiskeliner etc., end de syntes de vilde ud med, til at disputere den samme, at han icke hafde saa meget fornøden, og fick da landmanden hver gang at demonstrere kiøbmanden ald sin leilighed og giøre reede for, hvor til hand vilde bruge det eller det af de begierte vare, og endeligen tage til tacke med det, som kiøbmanden vilde deele hannem til af disse nødvendige vare, for det øfrige af sine vare (om noget kunde vere til overs) at tage i mod alle slags, som hannem intet nøttede, efter di hand det icke behøvede, og icke heller maatte bortselge til andre, og synes dette forslag i førstningen at vere optænkt alleene til at eludere den allernaadigst udgifne taxt og octroi, som befaler kiøbmændene at lade indbyggerne for betaling bekomme det de forlange og behøve.

Fremdeles vilde sligt forbud icke lidet betrycke den fattige, som her i landet, lige som alle andre stæds, i nødsfald faar at søge den formuende, hos hvilken da intet blef at laane, efter di hand hverken hafde kundet faaet noget hos kiøbmanden eller torte debitere det til andre. Det samme var og at sige om de langt fra haunerne afliggende bønder, som enten icke kunde, eller formedelst tids forsømmelse icke vilde besøge kiøbmændene, de samme fick at lide nød, lige som hine, efter di ingen kunde eller torte hielpe dem med noget. Og falder her hos at erindre, at der, snart over alt i landet, dog fornemmeligen udi Borgerfiord-, Arnæs-, Rangaarvalle- og Skaftefelds-sysseler, ere mange folk, som eendeel icke besøge haunerne, een deel formedelst mangel af begierlige kiøbmandz vare icke tilforhandle sig der halfparten af det de have fornøden, mens bestille hos de nær ved haunerne boende bønder eller andre af landzfolkene alt det, eller en del, som de alleryderst behøve, og betale det med atskillige landzvare, som de icke kunde have blevet qvit hos stædets kiøbmand.

Endeligen vilde forbemelte foreslagne forbud i grund ødelegge dennem, som boe ved strandsiden, om kring jøkelen i Snæfeldz syssel, udi Guldbringe syssel og paa Vestmannøe, hvilke fra oplandets bønder uforbigængeligen behøve smør, vadmel, læder til sko, skind til søeklæder, kul og andet sligt, hvilket alt

de nu om efterhøsten tilforhandle sig for alle haande udenlandz vare, som de i kiøbtiden have kiøbt paa deres haun og oplandsbønderne i bland lige saa meget eftertraae, som disse efter forskrefne landzvare. Naar nu denne commercie efter forslaget ophørte, saa maatte disse begge lide nød, fornemmeligen de ved strandsiden, som icke kunde leve eller drive deres næring og fiskerie, om de skulde miste forskrefne species fra oplandet.

Angaaende det amtmanden her, i serdeelished, som en stor misbrug og uskickelighed anfører, at en deel af indbyggerne udselger de fremmede vare dyrere, end de self dennem have kiøbt af kiøbmændene, da seer jeg icke, hvor fore det skulde kaldes misbrug, meer her end alle andre stæder, hvor der handles med noget, naar ickun ingen ubillig aager der med drives. Synes der fore, at saa fremt ovenskrefne indbyrdes handel i landet skulde vere tilladelig (som den uden tvil faar at vere), det da icke letteligen kunde, i mod ald verdens brug, forbydes at profitere saa meget paa de vare en selger, som hans fløtning og umage, husrom eller risico kunde ansees for, paa den samme maade som det og holdes og altid er bleven holdt med landets egne vare, naar de forhandles langt fra det stæd, hvor de falde, thi ellers vilde slig fornøden indenlandz commercie snart ophøre af sig self, landzfolkene til skade paa alle sider, som forbemældt er. Allene vil jeg her have exciperet tobak og brendevin, som i landet pleier umaadeligen og ubilligen at udpranges, den fattige og der efter meget begierlige almue til stor udarmelse, hvor om min med-commissarius og jeg engang skulde indgive vores allerunderdanigste forslag, paa hvad maade slig tobaks- og brendevins-aager best og bekvemmeligst kunde afskaffes.

4°. Belangende den 4. post, som angaar den allernaadigst udgangne forordnings 4de artickel, om leie-qvæg, da følger her hos, til mine høi- og gunstige Herrers eftersyn, extract af den Islandske Loubogs Kiøbebalk, cap. 16 [Lit. D.], hvor paa høiest bemte. forordnings anførte artickel sig refererer. Med samme kiøbebalkens capitel over ens stemmer den Norske Loubog Lib. V. cap. VIII. Art. 10. og saaledis er der med bleven forholdt her i landet i nogle hundrede aar, indtil nu paa en snees aar, to, eller noget meer til bage, da en deel egen-nyttige proprietarier have profiteret af øfrighedens efterladenhed og sat paa bonden ald forsvar for qvæget, saa vel det som louen befriede hannem for, som det hand efter loven var skyldig at udstaa.

Hvorledes med samme leie-qvægs ersættelse er udi fremfarne tider bleven holdt paa Hans Kongl. Majts. eget jordegods udi Guldbringe-syssel, kand høi- og gunstigen fornemmis af hosføiede jordebogs-extract [Lit. E.], og paa den samme maade er der med bleven holdt, og bør at holdes, paa det øfrige Hans Majts. gods i landet, nemlig clostere- og ombuds-jorder, hvor ongefer den halve deel af smørleien alleene er anslagen i afgiften, mens den anden halve deel opberge forvalterne for dennem self, og der i mod ere pligtige at svare til leie-qvæget i alle de tilfælde, som louen paalegger hosbonden, ligervis som de, der staae i forsvar for perpetuerlig kirke-qvæg, betale icke uden den halve smørleie der efter, og beholde halfparten for risico.

Hvad nu belanger amtmandens proposition, angaaende en viss ordre om, hvor mange aar leilendingen skulde holde et leie-qvielde, før end det skulde opbødes, da sees icke paa hvad maade den skulde indrettes, saa at den kunde accordere med louen, om hvilken amtmanden synis icke at have veret til nøie informeret i denne post. Thi det kand hænde sig, at een leiekoe kand vere god nok i 12 aar, kand skee og i bland 14, der i mod kunde og hænde at disse køer døde af kalf eller lungesot en efter den anden, det samme aar som leilendingen dennem hafde annammet.

Det som fremdeles foregives om 6te eller 8de aars aabod paa bispestolen og proprietariers jorder, er skreven uden fundament og af ukyndighed i landets væsen. Denne aabod hâr ingen visse terminer, mens udgivis, nu ofte, nu sielden, efter som de i louen specificerede tilfælde udkræve, hvilket snart alle folk i landet er bekiendt.

At leie-qvæget paa kongens jorder i Guldbringe-syssel pleier at opbødes hver tiende aar (som amtmanden skriver), er mig uvitterligt og skal vel icke kunde got giøres, mens snarere det, at det paa mange stæder icke er bleven opbødt i 20 à 30 aar, indtil nu paa 3 à 4 aars tid, at Monsr. Poul Beyer (som haver veret forpagternes fuldmægtig) haver, som fornemmis, paa nogle stæder anskaffet ungt qvæg i stæden for det gamle eller uddøde. Det, som her nest følger (nemlig at kongens bønder have gemeenligen taget til sig den gamle koe og sat en ung i stæden for), det er vist, og synes det icke ret vel at accordere med den nyligen ommældte hver tiende aars aabod, mens vel med det forige, at leieqvæget der i sysselet icke er i lang tid bleven opbødt, som

før er mældt og nocksom skal vorde beviist, om mine høibydende Herrer det ville befale. At bonden ellers hâr været tilholdt fra arilds tid saaledes at sette en qvie i en gammel koes stæd, er forskrevet. I forige tider haver det visseligen icke veret paa den maade, som af føranførte jordebogs extract (Lit. E.) nocksom er at see, og af andre documenter videre kand sluttes. Mens nu en tid lang er der med saaledes bleven forholdt, som før er mældt, hvilket icke er bleven indført ved nogen kongl. befaling, mens allene ved deres nacklæssighed eller connivence, som burdte at have ladet dennem vere angelegen Kongl. Majts. jordegodses og de der paa boende bønders conservation. For resten staar det allene til Hans Kongl. Majts. villie, hvorledes med oftnæfnte leieqvægs aabod skal efterdags forholdes udi Guldbringe syssel, nemlig om Hans Majt. allernaadigst vil tage paa sig at lade leieqvæget ersette (icke hvert aar eller hvert andet aar, som amtmanden skriver til at exaggerere tingen), mens naar fornødenhed det udkræver efter loven, eller og om bonden skal svare der for i alle tilfælde, som nu en tid lang er skeet, i mod louen og gammel brug, og uden nogen kongl. ordre, item i mod den almindelige praxin i landet, som amtmanden self anfører, saa vit bispestolens og proprietarier-bønder angaar. Det alleene vil jeg her hos allerydmygst have erindret, at saa fremt Hans Kongl. Majts. egne bønders condition skulde blive besverligere end andre leilendingers i landet (som dog temmeligen ere i betryck), da skulde det vere at befrøgte, at Hans Majts. gods icke skulde længe kunde blive i bestand, eller besat med døgtige bønder. For det øfrige refererer mig til min allerunderdanigste memorial af dato 27. aprilis sidstledne, udi hvis 7de artickel jeg et og andet haver andraget, denne materie videre angaaende, hvilket alt til de høie Herrers overveielse og decision allerydmygst fremstilles.

5°. Angaaende de $11\frac{1}{2}$ bønderjorder udi Guldbringe syssel, og 6 Skalholts domkirkes jorder i Grindevig, som og ligge i Guldbringe syssel, da findes deres naune antegnede [Lit. F.], og er disse jorders beskaffenhed som følger.

Galmetiørn haver i gamle dage veret en skiøn jord, havende god leilighed til fiskeri. Siden er den, tid efter tid, bleven fordærvet af sand, og nu saa ruineret, at den om 60 aar, eller før, visseligen skal blive øde. Platzen, hvor fiskerne i gamle dage hâr tørret deres fisk, er nu oversvemmet af sand og i saa maade

bleven ubrugelig. Til ydermeere beviis om denne jords tilstand er, at dens forige eiermand soldte den for 5 à 6 aar siden til dens itzige eiermand for mindre end fierde deelen af det den kunde til forne have veret værd.

Kirkevaag er endnu i temmelig stand, dog fordærves den efter haanden af sand, og det, at græsrooden (grønsværdet) bortblæsis af skarpe vinde, og er det synligt, at denne jord, saa vel som alle omliggende, med tiden icke blive byggelige. Ydermeere staar her en kirke ved gaarden, som dens eiermand er pligtig at holde ved lige, og er det et onus hos denne jord.

Up-sale, Sandgierde, Flangestad ere end nu nogenledes ved magt, dog storligen fordærvede af sand og skarpe vinde, som blæse grønsværdet bort. Alle disse jorder synes med tiden at ville ødelegges, og er det storligen at befrøgte, at en deel af Hans Majts. jorder, som ere der i egnen, icke blive beder faren, saa som de, aar efter aar, ligeledes forarges og nu i mande minde storligen ere forverrede.

Kroog hâr saa got som intet land og meget liden høibiering, bonden der maa sette sin baad paa en fremmet grund. Endeligen ere der en deel af de omliggende Kongl. Majts. jorder, som icke ere stort bedre end denne.

Rafnkieldstade er ickun en liden plet, som fordærves af søen paa den eene kant, og vandbecke, naar sneen tøes, paa den anden side. I det øfrige forarges af skarpe vinde, paa den samme maade, som om forskrefne jorder mældt er, hvilket der af kommer, at græsrooden (grønsværdet) er her i egnen over alt meget tynd, og sand og grus under neden, hvor ud over den icke kand staa i mod vindenes magt, som her i landet blæse temmeligen skarpe og haarde.

Angaaende alle disse jorder, da er der icke at giøre reflexion uden paa afgiften, som betales i fisk, saa lenge det varer med dennem.

Aas (hvor udi Kongl. Majt. eier den største deel) er en temmelig god jord, i det ringeste skal den vere fri for at blive ødelagt, saa vit for ud kand sees.

Setberg er ligeledis en god jord, dog kunde den vel mueligen icke settes for fiske landskyld, saa som dens land icke naar til søen; den er i 60 aar bleven beboet af dens eiermænd, og før den tid skal landskylden vere bleven betalt i allehaande vare.

Engøe er en temmelig god jord, som kand svare sin afgift.

Liiderhuus og Aanenøst er, i sig self, en deel af Reykevig, som er Kongl. Majts. eiendom og hâr sit land til fælles med bemældte Reykevig.

Løgernæs, er en temmelig god jord, dog betalis icke altid landskylden der af i fisk, mens i bland i specie penge. Ydermeere staar der en kirke, som er jordeieren til omkostning angaaende dens bygning og ornamenters ved lige holdelse.

Hvad de 6 Skalholtz domkirkes jorder angaar, da er der icke uden Krysevig og Røn, som nogenledes ere ved magt, de øfrige ødelegges af sand, aar fra aar, somme meere, somme mindre. Iseskaale kunde mand i foraaret icke uden stor umage faa bort-bøgslet. Det er vist, at fiske landskylden, som endnu givis af disse jorder, er beleilig for hosbonden, mens det er og synligt, at det heele Grindevig, (og der i bland Huuse-tofte, som er Kongl. Majts. eiendom) med tiden vil ødelegges af sand og grønsværdets opblæselse, og blive ubebygt, og forgaar da denne profit af landskylden. Det falder og her hos at erindre, at naar Stad i Grindevig, hvor kirken staar, ødelegges (som inden kort tid visseligen skeer), da er der ingen jord i sognet, undtagen Røn, hvor kirken kand settes, og bliver da dens ved lige holdelse et onus paa hosbonden.[1] Saa skulde jeg da icke troe, at amtmanden hafde foreslaget Hans Majt. at tage til sig disse Grindevigs jorder for andet got jordegodz, om hand dennem forhen hafde taget i øie-syn, som let kunde have skeet, efterdi de ligge udi Guldbringe syssel, og icke uden 7 à 8 miil fra Bessestæd. Saa kand jeg icke heller see, at det skulde vere gaunligt for Hans Majts. arve-successorer, at de 7 jorder, som først staae paa Lit. F., ved mageskifte bleve indkiøbte. Mens hvad Aas, Engøe, Liiderhuus og Aanenøst angaar, da skulde det synes meer beleiligt end skadeligt, at de med Hans Majts. eget jordegodz bleve incorporerede, i mod betaling af strøegodset. Setberg og Løgernæs, om de ved mageskifte blef indhæntede, skulde efter mine uforgribelige tanker hverken gaune eller skade Hans Majt. I det øfrige indstiller jeg til de høie Herrers videre høi-fornuftige overveielse, hvad fremdeles skulde vere her udi at giøre, hvor

---

[1] På en indlagt seddel i 440 har A. M. noteret: Eyolfr á Þorkautlust. seger, ad Hraun i Grindavik ligge eins miked undir sande og hinar. Jarngerdarstader sieu skarster ennnu 1707.

om jeg til lige med min med-commissario allerydmygst vil ervarte Deres høi- og respective ordre.

Angaaende det mageskifte med de jorder paa Sødernæs i Guldbringe syssel og Heynæss ombud i Borgerfiord syssel, som Poul Stigsen, befalningsmand her over landet, anno 1563 (icke i kong Christian den Fierdes tid, som amtmanden skriver) giorde med Skalholtz domkirke, da kunde der med føie befrygtes, at samme mageskifte med tiden vilde anderledis udfalde, end den gode mand haver tænkt, thi een deel af de jorder, som hand den gang mageskiftede til kongen, fordærves meget efter haanden, i den stæd, en stor deel af dem, som domkirken fick, skulle vere i temmelig god stand. Ligeledes er det gaaet med det mageskifte, som Knud Steensen, i god intention, giorde anno 1558 med Garde kirke paa Alftenæs; Vifelstade, som hand paa kongens vegne solte til kirken, er i temmelig god stand, mens Lid paa Alftenæs, som hand, i henseende til fiskeriet, i gien tog fra kirken, opbrydes og fordærves af søen hver aar, og stunder til ødeleggelse.

At Vestmannøe skulde vere kommen under cronen fra Skalholtz domkirke for nogen kongsjorder i Arnæs syssel, er mig ubekiendt, troer og icke at det saaledis er passeret.[1]. Vestmannøe hâr fra ældgammel tid veret cronens eiendom, og haver amtmanden her (som kand skee ofter) skrevet det de andre haver sagt hannem, uden at informere sig nøiere om tingen. Saa staar det icke heller fast (i hvor vel der icke ligger stor magt paa), at de forige amtmænd altid hâr meget stræbet efter at bringe det paa den food, ad Guldbringe syssel kunde blive kongens allene. Jeg viste icke een amtmand, uden denne, som der om hafde giort proposition, det kunde og icke letteligen bringes i verk, efter som der i sysselet ere 3de beneficia, 11 kirkejorder, og end nu en jord, som er lagt til en præstes underholdning. Det som her i hafde veret giørligt, da kunde Poul Stigsen let have forrettet det med det samme, den tid hand ved forbemte. mageskifte kiøbte under cronen 18 af Skalholtz domkirkes jorder i Guldbringe syssel. Mens det lader sig ansee, at den gode fornuftige mand hâr seet længer frem og icke vildet tilforhandle kongen de jorder, som da (rimeligen) allereede

---

[1] Hertil fg. marginal af A. M. i 440: Almennings tal er, ad Vestmannaeyar hafe komid fra Skalhollte firir Biarnaness umbod, enn hverttveggia er eins satt eda víst.

vare begyndt at beskadiges, om end skiønt de laae i Guldbringe syssel.

Den kongl. forordning af dato 30. maii 1648, som amtmanden her i denne post allegerer, er icke udgiven her hid til landet, og i hvilket som var, saa kommer den icke egentligen ved materien, som af den self [Lit. G.] høi- og gunstigen kan fornemmes.

6⁰. Angaaende Thingøre closter, da er det vist, at afgiften der af, nærverende tid, icke er saa høi som den var til forne, nemlig 235 rxdler specie og 3 rixort, i den stæd den nu icke er uden 187 rdler specie, 1 ℔, 11 ß. Aarsagen er, at salig og høilofligst i hukommelse kong Christian den Femte anno 1675 fra bemte. closter separerede 16 jorder (hvis naune her hos findes antegnede [Lit. H.]) og dennem i bland andet gods her i landet bortskiødte til sal. rigens admiral Hr. Henrich Biel[c]ke, hvis arvinger 11 (icke 16) af forskrefne jorder i gien soldte til nu verende laugmand Lauritz Gottrup anno 1684, d. 6. (icke 16.) maii udi Kiøbenhaun, par maaneder før end hand skulde træde til forvaltningen over Thingøre closter. Hvad svig laugmand Gottrup her udi skulde have begaaet, enten i mod Kongl. Majt. eller sal. rigens admirals arvinger, kan jeg icke see, mens synes at hand her uden skyld angives af amtmanden, og stod det til forsøg, om amtmanden kunde gotgiøre denne grove beskyldning, hvis hand af de høie Herrer der til blef obligeret. Jeg føier her hos [Lit. I.] copie af skiødet, som sal. rigens admirals arvinger haver givet laugmanden paa forskrefne jorder, paa det de høie Herrer self kunde overveie alting.

Om nogen eller mange af disse solte jorder have veret de beste af closterets, kand jeg icke denne gang berette, det vil vel een gang udviises ved den forehavende Iislandske commissions ende. I midler tid troer jeg, at den tid det kongelige skiøde blef udferdiget, da monne der vere blevet, her som andre stæder, taget i flæng af godset, og om Asbiørn[e]-næs er vist, at det fra gammel tid, aar efter aar, er meer og meer bleven fordærvet af sand, og var den tid laugmanden kiøbte det icke uden den 5te deel til bage der af, mens siden den tid er skaden saa meget tiltagen, at der af skal nu icke vere til bage meer end den 10de deel, hvilken dog aarligen forarges og inden kort tid venteligen bliver øde. Om denne skade var laugmand Gottrup (som siges, og troligt er) icke bevust, den tid hand kiøbte disse jorder,

efter di hand var en fremmed mand og ubekiendt paa stædet, hvilket i gien skulde synes et argument for, at hand icke hafde haft nogen svig i sinde, den tid hand kiøbte godset. Hvor umistelige disse solte jorder kunde vere for closteret, kand jeg icke heller denne gang udførligen sige, før end jeg der om faar nærmere underretning; dog skulde jeg icke letteligen tro, at closteret nogen tid ved deres separation skulde blive øde, eller icke kunde underholde dets medfølgende inventarium, som amtmanden foregiver, hvor om jeg ved første forekommende leilighed skal indhændte den notitie, som kunde vere tilstræckelig. I det øfrige kan jeg icke for denne gang dissimulere det jeg her om tænker, nemlig at her under monne paa amtmandens side skiules nogen menniskelighed i mod laugmand Gotrup, hvis uven hand stædse haver veret siden anno 1701, da bemeldte laugmand begyndte at agere noget paa landets vegne i mod de trafiquerende. Hvis icke, da skulde det synes betænkeligt, at amtmanden haver haft at sige over landet siden 1688 og i ald den tid icke rørt ved denne saa mærkelige sag, før end nu, at hand og laugmanden ere blefne ueens. — Dog vil jeg icke her med have sagt, at amtmandens erindring om disse jorder skulde vere aldeles unødig, thi det hafde visseligen veret gaunligere for Hans Majestet at beholde clostergodsene samlede, som de vare til forne, og heller skille sig ved det fra hin anden adspredde strøegods og de her og hidset i landet liggende jorder og jordsparter; dog falder sligt icke meer at erindre om Thingøre closter end ved een deel andre clostere og leene i landet, thi der ere den samme gang fra mange fleere forlæninger ligeledis blefne bortskiødte jorder, som uforgribeligen hafde burdt at blive der ved, hvor om en gang ved commissionens ende, næst guds hielp, skulde indkomme de under-retninger, som formoedentligen give nermere opliusning i sagen.

7⁰. Belangende de lei[e]køer som, efter beretning, skulde over det, som i jordebogen findes indført, have fuldt med een deel Thingøre-closters jorder, da laugmand Gottrup det annammede, og af bemte. laugmand skulde vere blefne solte til hans egen nytte, for uden at betale dennem til hans formands arvinger, da mindes jeg, at jeg en gang, i en discours, haver fortalt amtmanden noget, hvor af denne hans beretning formoedentligen sig reiser, og var det ongefer som følger: Laugmand Thorleif Cortsen (laugmand Gottrups formand paa Thingøre closter) hafde for uden

closteret i forlæning nogle Kongl. Majts. jorder, liggende i Strande syssel, hvilke jorder laugmand Gottrup ligeledis nu haver i forvaltning. Paa samme jorder nedsatte bemældte Thorleif Cortsen nogle leieqvielder af sine egne, for uden de Kongl. Majts. qvielder, som jordebogen indeholder, og tog saa leie baade af de rette inventarii-qvielder og sine egne. Den tid nu laugmand Gottrup skulde annamme disse Strande-syssels jorder af Cortsens arvinger og blef disse fremmede qvielder var, vilde hand icke taale, at arvingerne dennem skulde borttage; de, der i mod, torte icke her om procedere med hannem, vel vidende at deres fader hafde i disse qvielders nedsettelse giort i mod kongl. forordninger, som forbyde at paalegge kongens bønder nogen ny tyngsel, og loede der fore qvielderne blive som de vare. Dette haver jeg, som sagt er, en gang fortalt amtmanden, saa som noget nyt jeg hafde hørt, mens icke som en ting, hvor om jeg hafde nogen viss underretning, allermindst i vente at hand det paa saa høie stæder skulde vilde forebringe, før end mand om ald beskaffenheden fick nermere information. At slige køer skulde have fuldt med Thingøre closters jorder eller vere solt til laugmandens profit, haver jeg aldrig hørt eller sagt, hvilket i saa maade maa vere en i hukommelses feil af amtmanden, med mindre hand der om hâr andre underretninger, hvor om jeg dog tviler. I det øfrige haver jeg tanker om, at saa fremt ovenskrefne relation er sand (hvor om jeg icke aldeles end nu tør forsickre), disse køer da monne icke vere solte, mens følge som til forn med bemlte. Strande syssels jorder, hvilket jeg dog icke heller kand sige for vist, før end jeg om denne gandske materie faar nermere information, hvilken jeg en gang venter fra sysselmanden udi Strande syssel, som er min broder, hvor efter straxen til de høie Herrer allerydmygst skal fremsendes, hvis sicker underretning som her om kand indhændtes. I midler tid beder, at mine høibydende Herrer icke fortørnes over, at jeg saa vitløftigen haver maat udføre denne uefterretlige materie. Slutteligen recommenderer jeg mig udi Deres høie gunst og bevaagenhed, forblivende efter skyldighed

De Høiædle og Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrers

Allerydmygste tienstærbødigste tiener

Arnas Magnussen.

Skalholt udi Iisland,
d. 15. septembris anno 1706.

71. 16. september 1706. Skalholt.

Arne Magnusson til kongen. Indberetning om, at lagmand Gottrup imod den nylig udgivne forordning afkræver Tingøre klosters bønder lejekvæg; redegørelse for matriklens fremgang.

Trykt efter original i rigsarkivet (Dokumenter ang. den isl. handel m. v., kommissionen af 1702 etc.) med egenh. underskrift og gennemdraget med snor, fæstet med A.M.s segl. Kopi i AM. 440, fol.

Stormægtigste Allernaadigste Arve Konge og Herre!

Strax efter min ankomst til landet (som skeede d. 8. julii sidstledne) haver jeg fornummet, hvorledes Lauritz Christensen Gottrup, laugmand over Norder- og Vester-Iisland (som af Eders Kongl. Majestet haver i forlæning Thingøre-closter udi Hunevatns syssel, samt nogle andre Eders Majts. jorder udi samme syssel beliggende) skal i nestledne vinter med mange folk have besøgt en hoben af sine underhavende bønder paa bemte. Eders Majts. jorder, den ene efter den anden, og af dennem esket at udlevere under hans eller kandske closterets mærke de leieqvielder, som efter jordebogen burdte at følge med deres paaboende jorder, og som bønderne efter beretning sig herudi veigrede, med mindre hand der i mod vilde betale dennem loulig aabod paa de qvielder, som ved jorderne kunde vere blefne for gamle, eller og gandske vare uddøde, skal bemte. laugmand have opsagt dem jorderne.

Paa landztinget talte jeg med bemte. laugmand Got[t]rup om denne qvielde aabod og lagde hannem louen for, samt Eders Kongl. Majts. forleden aar her om allernaadigst udgifne forordning, søgte og at føre hannem til gemyt, hvorledes hand og alle andre Eders Majts. forlænings mænd i landet have fri og uden betaling ongefer halfparten af alle smørleierne efter Eders Majestets leieqvielder, allene der fore at de paa Eders Majts. vegne skulde udstaa alt det forsvar for leieqvæget, som efter louen kommer paa hosbonden.

Jeg syntes icke at faae her paa noget tydeligt svar af laugmanden, mens allene kunde forstaae, at hand vilde soutenere, at de, som hafde giort Eders Kongl. Majt. det allerunderdanigste forslag om denne post i forordningen, hafde icke retteligen observeret Eders Majestets interesse, som hand ydermeere vilde demonstrere paa sine stæder.

Nu som jeg icke kand paatvile, at han jo med disse her fra gaaende skibe ufeilbarligen monne fremsende noget, hvor med hand formoedentligen skal søge at bevege Eders Majestet til at

forandre den allernaadigst udgangne forordnings artickel om leieqvægets ersettelse, saa understaar jeg mig allerunderdanigst at begiere paa mine og min medcommissarii vegne, at hvis hand i saa maade indgivendes vorder, maatte allernaadigst vorde sendt til vores allerunderdanigste erklæring, førend herudi skeede nogen endelig decision, paa det Eders Majt. kunde see, hvilke der best observere Eders Majestets interesse, vi, som udi denne og andre sager allerunderdanigst have erindret om, at den haardt trængte bonde maatte conserveres ved lou og ret, eller de som til deres egen interesse søge at fordeele den vanmægtige i mod louen. Imidlertid vil jeg allerunderdanigst forestille Eders Majt., hvor misligt det er at opberge først, og have i saa mange aar opbaaret, halfparten af smørleierne for ingen ting, uden i henseende til denne omtvistede qvielde-aabod, og siden, dessen uagtet, paalegge og have paalagt bonden den risico for leieqvæget, som louen og alle retsindige folkes langsommelig praxis befrier hâm for; det meere er, at ville nu saa got som med magt exigere af bonden det, som Eders Majts. allernaadigste forordning med tydelige ord forbyder at skulle skee, og kand heraf sluttes, hvorledes den vanvittige forsvarsløse bondes condition monne vere deromkring laugmanden, udi Hunevatns syssel, hvor hand er baade hosbond, sysselmand og laugmand, i det øfrige saa myndig, som af ovenskrefne kand fornemmes.

Her hos falder allerunderdanigst at erindre, at i hvorvel mange hosbønder (saa vel i bland dem, som have Eders Majts. jordegods i forvaltning, som andre) gierne kandske saae, at dette var paa anden fod om qvielde-aaboden, saa tør dog ingen offentligen tale der om eller proponere noget sligt, vel vidende hvad louen der om siger, og hvorledes der med er bleven forholdt i saa mange aar hos alle dem, som icke have vildet giøre uret, nemlig paa den samme maade som Eders Majts. allernaadigste forordning foreskriver; mens laugmand Gotrup allene setter sig her offentligen imod, og, som synes, er ufornøiet med louen udi denne post, uagtet den af Eders Kongl. Majestet saa nyligen er bleven confirmeret. Jeg haver ellers nyligen udi en min ydmygste memorial til Eders Kongl. Majestets rente cammer noget udførliger skrevet om denne qvielde-aabod, hvilket jeg allerunderdanigst beder, at Eders Kongl. Majt. allernaadigst vilde fornemme hos de høie herrer deputerede der samme stæds, efter som tiden og frøgt for skibenes forhastig bortreyse forbyder mig at føie

det her til, torte og icke vel opholde Eders Majestet med saa stor vitløftighed.

Hvad land-matriculens indrettelse angaar, da ere, siden jeg forleden aar reiste fra landet og til nu, disse efterskrefne repper (districter) blefne absolverede: Udi Hunevatns syssel: Rutefiord, Midfiord, Vatnsnæs, Vesterhoop; udi Borgerfiord syssel: Hvalfiordstrand og Akrenæs; udi Arnæs syssel: Sælvaag og Øelves. Hvis videre til Eders Kongl. Majts. tieniste allerunderdanigst kand forrettes, inden den haarde vinter paafalder, skal ingenlunde vorde forsømt, mens efter allerunderdanigste pligt med flid i agt tages, og fremdeles udi alting udviises, at jeg stædse er

Eders Kongl. Majestets Min allernaadigste arve Herres
Allerunderdanigste tro tiener
A. Magnussen.

Skalholt sønden paa Iisland
d. 16. septembris a⁰. 1706.

72. 17. september 1706. Skalholt.

Arne Magnusson til rentekamret. Indberetning om overrejsen til Island og planerne for distriktsinddelingen ved Stykkesholm. Henviser til medfølgende relation til kongen om lagmand Gottrups behandling af fæstebønderne. Om vejr og fiskeri.

Trykt efter original i rigsarkivet (Dokumenter ang. den isl. handel m. v., kommissionen af 1702 etc.) med egenh. underskrift. Koncept i AM. 440, fol.

Høiædle og Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrer
udi Hans Kongl. Majestets Cammer-Collegio!

Efter at jeg den 18. junii sidst afvigte var gaaen om bord i Helsingør, var jeg 3 uger underveis og kom her til landet d. 8. julii; reiste saa til landztinget og der communicerede min med-commissario laugmand Widalin de høie Herrers ordre, af dato 15. junii, angaaende districternes ligning og afdeeling imellem Stickesholms-hauns og Kumbervaags- og Grunderfiordshauners interessenter; paa bemelte landzting bekom vi og nogle underretninger om denne affaire, mens som vi fra stædets sysselmand syntes at kunde erholde nogen nærmere efterretning i sagen, handelen og allerede da var begyndt og almuen conseqventer, ved laan og paa anden slig maade, hæftet ved den ene eller den anden af haunernes beseiglere, saa have vi med bemte.

districters inddeeling i aar maat lade beroe, mens agte, næst guds bistand, tilstundende foraar, før end noget skib kand vere ankommet, at giøre den anstalt, som kunde svare til vores høibydende Herrers til os her om ergangne ordre, hvilken vores forretning vi siden, om gud sparer livet, til de høie Herrer allerydmygst skulle fremsende med de da fra landet gaaende skibe.

Udi hosfølgende allerunderdanigste relation til Hans Kongl. Majt. haver jeg noget mældet om laugmand Got[t]rups forhold, i mod de i Hunevatns-syssel boende kongens bønder, som mine høi- og gunstige Herrer vilde behage deraf at fornemme; jeg skulde uforgribeligen meene, at i denne tilfælde behøvedes et sær middel, hvor ved disse stackels folk kunde mainteneres og befries fra den esclavage, som dennem temmelig siidt hænger over hovedet, enten det nu kunde skee ved en sær befaling til amptmanden om at conservere disse bønder ved lou og ret, eller paa anden maade.

Hvad den almindelige tilstand i landet ellers anbelanger, da haver vinteren veret meget stræng norden og vesten paa landet, disligeste i den østerste deel af øster-landet; foraaret og overmaade koldt. Sønden paa landet haver vinteren veret taalelig. Høebieringen i sommer er, saa vit mand kand spørge, temmeligen vel geraaden, undtagen i nogle herrider vesten paa landet og i Strande syssel, hvor græset berettes icke at have groet, formedelst den foregaaende store vaarkuld. Af søen have folkene over alt haft stor gudz velsignelse, undtagen norden paa landet, hvor der intet er bleven fisket. I sær haver fiskeriet her sønden paa landet og om kring Jøkelen veret saa overflødigt som icke i 20 aar til bage, hvorover og de trafiquerende paa Vestmannøe, Ørebacke, Grindevig, Kieblevig, Haunefiord, Holmen, Buder, Stape, Revet og Grunderfiord have giort en god reise, hvilket og berettes fra Iisefiord. Her ere i de trafiquerendes packhuse blefne efterstaaende nogle skibsladninger fisk, som de til foraaret tiilig formoedentligen monne lade afhændte. Min collega, laugmand Widalin, er for nogle dage siden, formedelst uforbigængelig fornødenhed, reist hiem til hans hus, hvor af det kommer, at jeg allene, saa som paa begge vores vegne, her med allerydmygst opvarter; i midler tid have vi altingest saa[l]edis laget, at her ved intet forsømmes af hvis vi til Hans Kongl. Majts. tieniste allerunderdanigst have at forrette.

For det øfrige recommenderer jeg mig allerydmygst udi de høie Herrers gunst og bevaagenhed, forblivende stædse, som skyldigt er

De Høiædle og Velbaarne Velædle og Velbyrdige Herrers
allerydmygste lydigste tiener
A. Magnussen.

Skalholt sønden paa Iisland
d. 17. septembris 1706.

73. 2. november 1706. Vatnsløse.

Arne Magnusson til dommerne på Vatnsløse-ting. Regning på omkostning i Magnus Sigurdssons sag siden altingsdommen juli 1705.

Trykt efter AM. 444, fol., en af A. M. rettet dansk oversættelse, mærket Num. 55.

Dette efterskrefne anskriver jeg til omkostning i den sag, som er mellem Magnus Sigurdsen og mig, siden der udi gick dom paa landstinget anno 1705.

For Monsr. Bendix Eenersens umage, som forkyndede Magnus landstingdommen i julio 1705	20 alne.
For tvende vidners umage den samme gang........	10 allne.
3de heste-leier samme gang	5 allne
For dens umage, som førte baaden fra Ødsholt op til Tunge-sporden, fløttede over floden og passede der paa om dagen	10 alne
For Monsr. Bendix Einersens umage d. 24. augustii 1705	20 all.
2de kraf-manings vidner for deris umage...........	10 all.
3de heste-leier	5 all.
For Bendix Einersens umage d. 22. januarii 1706...	20 all.
2de vidner for deris umage.......................	10 all.
3de hesteleier udi megen besverlighed, formedelst ond vei, vande vanskelige at komme over	10 all.
For Monsr. Bendix Einersens umage d. 3. junii 1706	20 all.
2de vidner for deres umage	10 all.
3de heste leier den samme gang	5 all.
Til den, som fløttede over floden paa baaden fra Ødsholt	10 all.
Thorder Tordersens forsømmelse, da hand stæfnede Magnus til dette ting d. 18. octobr. nest afvigte.	6 all.

For 2de stevnevidners umage	10 all.
3de heste leier	6 all.
Min forsømmelse paa denne tingdag	40 all.
Min tieneres forsømmelse	6 all.
Monsr. Bendix Einersens forsømmelse	8 all.
Trende vidners (Magnus Gudmundsens, Jon Sæmundsens og Gudmund Magnussens) forsømmelse	15 all.
Leie for 6 heste den dag	15 all.
Foder til disse heste, imedens tinget varede	5 all.
Billig skriverløn til sysselmandens skriver for dets afskrifning, som her i dag giøris, hvad som det bliver	20 all.

Summa: 2 hundrede 56 alne.

Watnsløse d. 2. novembr. 1706.

Arnas Magnussen.

Denne forskrefne regning synis os icke ubillig, og icke at kunde vere ringere, til bekreftelse underskrevne nafne paa Watnsløse herredsting d. 2. dag novembr. anno 1706.

Vigfus Hanssen.

Jon Jonsen, meh. Jon Hjörtsen, meh. Axel Friderich Jonssen. Styr Thorvaldsen, egh. Jon Snorresen meh. Gysle Asmundsen, ehd.

74. 13. maj 1707. København.

Reskript til kommissærerne om at dømme i Asbjørn Joakimssons sag og ang. forskellige andre enormiteter i islandsk rettergang.

Trykt i Lovsml. for Island I, 643–44. Original i AM. 438, fol. med påtrykt kgl. segl (oblat) og underskreven Friderich R. — D. Wibe.

Ang. den i Lovsml. for Isl., anmærkning 2, nævnte »optegnelse over formentlige lovløsheder i rettergangen og rettens håndhævelse, navnlig efter altingsbøgerne«, som her angives at findes blandt Arne Magnussons papirer, sml. nr. 145.

75. 24. maj 1707. [København].

Rentekamret til kommissærerne. Meddelelse om kgl. resolution, ifg. hvilken de skal give betænkning om forekomsten af salpeter på Island.

Trykt efter original i AM. 438, fol. med rentekamrets segl (rødt lak).

Indlagt er: a, 2 kopier af C. L. Handtbergs andragende af $^{23}/_{4}$ 1707 om at blive sendt til Island for at søge efter salpeter, b, kopi af en post i altings-

bogen for 1707 ang. amtmand Müllers forespørgsel i lovretten om findesteder for salpeter, og medlemmernes svar, c, en anonym meddelelse om salpeter i Víkurklettur i Mýrdal, d, A. M.s to seddelnotitser om salpeterbrydning på Island (1. Hertogen af Curland hafde Saltpeter-privilegium paa Island circa 1667, sendi skip til Islands, en fiekk so gott sem eckert, 2. Petur Bladt, þá kaupmadur á Stapa, braut berg med 4 mönnum heilann dag, feck einn kut sora, epter fordarfada koføeder, sleggiur).

Ang. den kgl. resolution se Lovsml. for Island I, 647, hvor det pågældende punkt er aftrykt.

Edle Herrer Commissarier!

Som Hans Kongl. Majt. paa Christen Lauritzen Handtbergs allerunderdanigste suppliqve angaaende en materie af salpeter, som skal findes udi mengde paa 3de stæder udi Island, hvoraf copie herhos følger, den 16. hujus allernaadigst haver behaget at resolvere, at commissionen udi Island saavelsom amtmanden skulde tilskrives sig der om at erkyndige, saa og give deris betenckning, hvad de allerunderdanigst formeener, at herved kunde være at giøre, og i fald at nogen deslige materie sammesteds skulde findes, da en liden parti deraf til en prøfve at indsende, aldt saa communiceris saadan Hans Kongl. Majts. allernaadigste resolution dennem hermed til allerunderdanigst effterretning, hvornest vi forblive

Deris bereedvillige

J. G. Holsten. J. Worm.

N. Leth. J. Neve. P. Rasmussen. M. F. Thombsen.

Reguel Rasmussen.

Rentecammeret den 24. May 1707.

Archiv Secreterer og Professor Arnas Magnusen
og Vice laugmand Poul Widalin.

Udskrift:

Kongl. Mayts. Archiv Secreterer og Professor Edle Arnas Magnussen, saa og Kongl. Mayts. Vice-Laugmand Edle Poul Widalin, a Island. F4.

76. 24. maj 1707. [København.]

Rentekamret til kommissærerne. En strid mellem to interessenter på Ofjords havn henvises til kommissærernes undersøgelse

Trykt efter original i AM. 447, fol. med rentekamrets segl.

Edle Herrer Commissarier!

Saasom Christian Davidsen, som tillige med Morten Mogensen er allernaadigst octrøyeret at maa beseigle Ødefiords haufn udi Island, haver udi hans til Hans Kongl. Majt. allerunderdanigst indgifne suppliqve andraget, at bemelte hans med interessent Morten Mogensen skal udi effterfølgende poster forleden aar have handlet imod octröyen, nemblig:

2den post, udi Island dreven forbudden handel med almuen udi et fremmet district.

3°. Derover leed almuen udi deris district stoer nød og mangel.

4°. At hand i steden for got og reent rugmeel solte til almuen noget, som hand med kli og ertemeel hafde sammenblandet.

5°. At hans tønder med træ og alt icke haver veiet meere end 11½ lispund, da dend effter forordningen skulde veie 12 lispund.

6°. At hand icke begegner almuen udi Island med beskedenhed, mens dennem med hug og slag overfalder.

7°. At hand uden lov og dom tog fra endeel af almuen de samme vare, som hand dennem tilforn solt havde, og samme vahre siden igien til andre Islændere hensolte.

8°. At endeel af almuen sammenrottede sig imod hannem formedelst hans u-retmessige forhold, hvorover snart kunde skeet ulycke.

Da som Hans Kongl. Majt. allernaadigst haver resolveret den 15. martii sidst afvigt, at det til commissariernis undersøgning og derpaa følgende erklæring skulde remitteris, saa i fald de skulde kunde fornemme sligt af Morten Mogensen at være begaaet, vilde de os samme til videre resolutions erlangelse for vedkommende notificere, hvormed vi forblive

Deris bereedvillige

J. G. Holsten. J. Worm.

N. Leth. J. Neve. P. Rasmussen. M. F. Thombsen.

Reguel Rasmussen.

Rentecammeret den 24. maii a°. 1707.

Archiv Secreterer og Professor Arnas
Magnusen og Vicelaugm. Poul Widalin.

Kongl. Majts. Archiv Secreterer og Professor Edle Arnas Magnussen, saa og Kongl. Majts. Vice laugmand Edle Poul Widalin.
F4. a Island.

77. 9. juni 1707. Vaagetunge.

Kommissærerne til indbyggerne i to sogne i Helgafells-sveit. Bekendtgørelse om distriktsinddelingen mellem Stykkesholm samt Grundarfiord og Kumbervåg (dansk sprog).

Trykt efter et eksemplar i rigsarkivet (Dokumenter ang. den islandske handel m. v., kommissionen af 1702 etc., indlæg i indberetning af $^{17}/_{9}$ 1707) med kommissærernes egenh. underskrifter og segl (rødt lak), sammenholdt med et af A. M. skrevet, uunderskr. ekspl. i AM. 447, fol., hvis retskrivning følges. Indlagt i dette ekspl. er en af 3 mænd bekræftet kopi af den tilsvarende islandske tekst med påtegnede attester for at være oplæst ved Helgafells og Bjarnarhöfns kirker, samt koncept til den islandske original, hvortil for A. M. er føjet »Þetta document sendt i brefe Magnuse Biörnssyne syslumanne, og beden ad láta þad publicera vid Helgafells og Biarnarhafnar kirkiusokner. Item láta skrifa publicationena á copiu þar af og láta ockur fá hana á alþinge. Sialft hofudbrefed blife i Helgafells sveit, og gefest hverium utskrift af, sem hafa vill, enn færest eck[i] ur sveitenne. Genpart þar af skulu kaupmenn frá ockur fá, ef vilia, kann syslumaduren þar um vís verda og ockur á alþinge tilkynna«.

Alle dennem som boe og hiemme have udi Helgefelds sveit, i Helgefelds og Biarnerhauns kirkesogne, giøre vi underskrefne vitterligt, at de høie Herrer udi Hans Kongl. Majestets Rente-Cammer have os befalet retteligen at atskille Districterne imellem Styckesholms-haun paa den ene, og Grunderfiords- og Kumbervaags-hauner paa den anden side. Da efter at vi have flitteligen undersøgt denne sag og med agtsomhed overveiet alle dens omstændigheder, synes oss rettest og beleiligst at vere, at Berserkerøn, som atskiller Helgefelds- og Biarnerhauns-kirkesogne, skal ligeledes, paa faste landet, skille Styckesholms District fra Kumbervaags- og Grunderfiords-District, paa den maade, at gaarden Berserkerøn, med Rønhals, Kongsbacke, Kliaa, og alle de gaarde, som der inden fore ligge i Helgefelds sveit, skulle høre til Styckesholms District, og de, som boe der paa, giøre deres kiøbmandskab i Styckesholm. Mens alle de gaarde, som ligge uden for Rønet, i Biarnerhauns kirkesogn, skulle høre til Kumbervaags- og Grunderfiords-District og paa de hauner giøre deres kiøbmandzkab, mens icke i Styckesholm. Belangende øerne, som ligge her ud fra landet, saa synes os, at Haunerøer allene (om Akerøer er klart) skal høre til Kumbervaags- og Grunderfiords-District, mens de, som boe i Høskoldsøe, Thormodsøe og de andre øer der inden fore, skal have deris kiøbmandskab i Styckesholm.

Skal dette, saa som forskrevet staar, holdes, indtil af høiest bemte. Kongl. Majts. Rente-Cammer eller andre, som her over

have at sige, anderledes herom vorder befalet. Skulde ellers nogle af forskrefne Helgefelds- og Biarnerhauns-Sogners indbyggere siden forleden aar vere skyldige for laan til en anden af kiøbmændene end den, med hvilken de, efter ovenskrefne, fremdeles bør at handle, da er ret, at de betale den samme gield, mens vare sig for her efter at tage noget laan, eller kiøbmandskab at drive, paa den haun, som de icke tilligge, saa fremt de icke ville vove paa at blive klagede for uloulig kiøbmandskab. Ovenskrefne til bekræftelse sette vi med egne hænder vores naune og Signeter her under. Vaagetunge i Leyraae Sveit den 9. Junii Anno Christi 1707.

A. Magnussen. Povel Jonsson Widalin.

78. 9. juni 1707. Vogatunga.

Kommissærernes kundgørelse ang. bidragene til L. Gottrups rejse.

Trykt efter AM. 448, fol., et egenhændig underskrevet og med kommissærernes segl (rødt lak) forsynet eksemplar. Indlagt er 2 kopier (og fragment af en tredie) med påtegning om oplæsning i pågældende kirkesogn. Kopi forekommer i provst J. Halldórssons kopibog, Reykjavík, og i Isl. Landsbibl. 290, fol. (Annáll Þorláks Markússonar).

Ollumm mönnumm á Islande, andligumm og veraldligumm, hærre og lægre stettar, heilsumm vid underskrifader Kongl. Majst. commissarii, med oskumm alls hins besta.

Þad er öllumm alkunnigt, ad Hr. lögmadurenn Lauritz Gottrup firir nockrumm árumm reiste til Danmerkur landsens vegna. Somu leides er og ad miklu leite kunnigt orded (og þeim sem þad ecke enn nu vita, giörumm vid hier med vitannlegt), ad hædstnefnd Konunglig Majestat hefur ockur allranádugast skipad, ad láta nefndumm Hr. logmannenum af landsens innbyggiurumm epter iafnade betalast fyrrskrifadrar hans reisu kostnad. Svo hofumm vid þá med gaumgiæfne athugad Hr. logmansens siglyngarkostnadar reikning og landz folksens eigner og fiármune, þad framast ockur hefur moguligt vered, viliande so tilsiá, ad optnefndur Hr. logmadurenn af einne halfu fullt uppbera kinne, fyrer þad sem hann landsens vegna tilkostad hefur, og landsens innbyggiarar annars vegar ecke skylde firir meire utlátumm verda, enn sem hier til nægdest. Nu ad öllu þessu yfervegnu, tilseigium vid, og i hædstnefndrar Kongl. Majst. nafne bifölumm öllumm og sierhvöriumm þessa landz inn-

byggiurumm, andligumm og veraldligumm, þvilykre contribution ut ad svara, til fyrrskrifads reisukostnadar luknijngar, sem epterskrifad stendur.

1.

Aller jardeigendur skulu gialda 6 fiska virde af hveriu þvi hundradi, er þeir i landskuld uppbera af sijnumm eignarjördumm, af 10 aura landskuldar inntekt 3ia fiska virde, af 20 alna landskuld 1 fisk, af 10 alnumm halfs fisks virde, og svo ad iafnade epter þessu þótt minne landskuld taka eige.

2.

Somuleides skal gialdast af eignarjördumm kirkna þeirra, sem standa á bænda jördumm, hvert sem þær landskulder uppbera andliger eda veraldliger jardeigendur.

3.

Aller þeir, sem kugilde eiga á leigustödumm, skulu firir sierhvert þeirra gialda halfs fisks virde, og ad jafnade epter halft kugildi, edur þótt minna sie i leiguburde.

4.

Aller andligrar stiettarmenn, sem til uppheldis sier edur embættis launa halda jarder og inntekt af hafa, skulu af sömu jardar land skuldumm gialda þridiung vid þad, sem fyrr skilur umm jardeigendur, nefnelega af hvöriu landskuldar hundradi 2ia fiska virde, af 10 aurumm 1 fisk, og ad iafnade af minne landskuldar inntekt.

5.

Af kugildumm þeim, er á sögdumm andligrar stettar manna liens jordumm i leiguburde standa, skulu þeir sömuleides gialda þridiung vid þad, sem ádur er sagt umm eignar kugilde á leigustödum, nefnelega af hveriumm 6 kugildum 1 fisks virde, af 3ur halfs fisks virde, og ad jafnade epter færre.

6.

Hier med meinast ecke hospitolen, kristfiár jarder eda adrar þær, sem gefnar eru til uppheldes fatækium ekkiumm, edur odrumm guds þackamonnumm, af hvöriumm öllumm jordumm eckert gialdast skal, hverke af landskulda tekiu nie kugildaleigumm.

7.

Af kyrkna kugildumm þeim, sem eru á bændajördumm og prestar taka halfar leigur epter, skulu sömu prestar gialda halfu

minna, enn fyrr skilur umm þau kugildi, er á andligrar stettarmanna liens jordumm i leiguburde standa, nefnelega af hverium 6 kugildum halfs fisks virde, og svo ad jafnade epter færre. Hier underskiliast og prests kaup, þaug er takast af bænda kyrkiumm, af hverium eins skal gialdast og þaug være kirkna kugildaleigur, nefnelega af hveriu þvi lyku hundrade 1 fisks virde, og svo ad jafnade af minne prestz kaupumm.

8.

Þeir sem af Konglr. Majst. ad lene hafa nockud jardagods, hvert heldur eru klostur, umbodz jarder edur einstaka kongs jarder, sku[lu] luka 1 fisks virde af hveriu þvi hundradi, er i landskuld geldst af sömu Kongl. Majst. jördumm.

9.

Af leigumm þeim, sem gialdast epter Kongl. Majst. kugildi med sömu jördumm, skulu þeir luka 1 fisks virde af hverra 12 kugilda leigumm, halfs fisks virde af 6 og so frammvegis epter jafnade.

10.

Hier fráskiliast Vestmanna eyar, item Kongl. Majst. jarder liggiande i Gullbringu og Kiósar syslumm, sem filgia kóngs gardenumm Bessastodumm, hverra allra jarda landskulder og kugildaleigur oldunges eiga fri ad vera.

11.

Aller þeir, sem lausafe eiga svo miked, ad þeir tyunda 5 hundrud edur meira, skulu af sierhvöriu þvilyku tyundarvirdu hundrade gialda halfs fisks virde, af 6 hundrudumm 3ia fiska virde, af 10 hundrudumm 5 fiska, og svo frammvegis, og þar á mille epter jafnadi.

12.

Þeir, sem minna fe eiga enn 5 hundrud tiundarvird og ecke eru i skipte tiund, skulu frier vera og eckert i þessu nafne gialda.

13.

Þesse fyrrskrifud contribution skal betalast i gildre kaupmansvöru nu i sumar, og tilskyldast einn og sierhver ad láta þad, sem honumm gialda ber, komast til þeirra innannhrepps medtökumanna, sem syslumenn tilsetia, svo snemma sumars, ad nógur time verde ad koma i næstu kaupstade þvi er geldst.

14.

Þeir sem fyrer nockrumm árumm af hende láted hafa nockud (miked edur lited) til lukningar fyrrtieds reisukostnadar optnefnds Hr. logmannsens Lauritz Gottrups, skulu ad svo miklu fryer vera, sem þá utgolded hafa, og alleinasta nu vidbæta þvi er vanta kann til ad filla þá summu, sem þeim epter ofannskrifudu gialda ber. Þeir og, sem allareidu i þessa utsiglingar contribution svo miklu hafa utsvarad, sem nu gialdast á, eiga þar med frier ad vera og eckert framar ute ad láta.

15.

Finnest nockrer (hvers vid þo ei vonumm), sem annadhvort ecke vilia gialda þessa contribution, eda og med leind edur prettumm undanndraga nockud af þvi er þeim gialda ber, þá meiga þeir sömu buast vid tiltale og straffe, svo sem firir þriosku edur svik. Og hofumm vid tilsagt syslu mönnunumm grandvarlega hier epter ad lyta, og ockur þvilykt (ef vidbære) yferhylmingarlaust ad tilkynna.

16.

Vid þar á mót buu[n]st vid, epter þad þesse contribution sofnud er og Hr. lögmadurenn sinn reisukostnad uppbored hefur, ad giöra (sem skildugt er) skil firir öllu þessu efne i Konglr. Majst. rentu cammere, og med rökum ad syna, hvernig med þessa contribution á allar sidur hondlad verdur.

Ollu framann og ofannskrifudu til stadfestu setium vid ockar nöfn og signet hier under ad Vogatungu i Leyrár sveit þann 9. dag junii anno Christi 1707.

Arne Magnusson. Paall Jonsson Widalin.

79. 22. juli 1707. ved Öxará.

Kommissærerne til sysselmændene. Rundskrivelse om reglerne for udredelsen af L. Gottrups rejse-bidrag; herværende eksemplar er stilet til sysselmand P. Torfason i Isafjords syssel.

Trykt efter AM. 448, fol., et med kommissærernes egenhændige underskrifter forsynet eksemplar. Indlagt er a. et dublet-ekspl. med sysselmandsnavnet in blanco, b. et omredigeret ekspl., bestemt for sysselmanden på Vestmannøerne (§ 7—8 overstregede), c. en noget anderledes stilet skrivelse i samme sag til vicelagmand Jón Eyjólfsson (ang. Guldbringe syssel, 7 §§) — her har A. M. egenh. tilføjet »P. S. þad sem, sökum skipanna vonum skiotare burtreisu ecke kann ad skie á þessu sumre, hlytur árs ad bída«. Forekommer også i provst J. Halldórssons brevbog, Reykjavik.

Konglegrar Majestatis syslumann Monsieur Paall Torfason!

Af innlögdu brefe siáed þier á hvern máta tilsett er, ad Hr. lögmannenum Lauritz Christianssyne Gottrup af landsens innbyggiurum betalast skule kostnadur þeirrar utsiglingar, er hann firir nockrum árum uppá sig tók landsens vegna. Svo tilsegest ydur nu og i Konglegrar Majts. nafne hier med befalast.

1⁰. Ad láta almuganum i allre Isafiardar syslu, svo vel i nyrdra sem vestara partenum, fyrrnefnda skickun kunna verda, annadhvert vid kirkiur epter embætte, eda ef hentugra synest stórþing þar til ad hallda, og skal i sierhverium stad vottad takast, ad auglyst vered hafe, og su sama vottud auglysing ockur sidan sendast. Svo skal og almuganum i sierhverium stad epterlátast utskrift af sögdu skickunar brefe, til þess eingen kunni sig sidan med óvitund ad afsaka.

2⁰. Ad tilsetia i hverium hrepp einn edur fleire skilvísa danumenn, sem medtöku veite þvi, er almugenn gielldur, og skulu þeir sömu greinelega uppskrifa, hvad sierhver gielldur og i hveriu, og sidan til ydar komast láta, bæde þad gollded er og fyrrsagda uppskrift.

3⁰. Ad láta þá vöru, sem nefnder medtökumenn ydur afhenda, komast i næsta kaupstad og þar innleggiast, annadhvert mót betaling i peningum ut i hönd, edur handskriftadri lofun kaupmanna, ad betala ad næsta sumre i peningum þad sem inn er lagt.

4⁰. Ad senda i haust ödrum hverium ockar fyrrsagdar medtökumannanna uppskrifter in originali, so vel sem utskrifter af nefndum kaupmanna handskriftum, samt skira undervisun um þad, hversu marger peningar innkomner sieu firir þad, sem i kaupstadena er innlagt.

5⁰. Peningar þeir, sem firir nefnda contribution i sumar innkoma, skulu hiá ydur forvarader liggia, þar til frá ockur einhver skickun þar um giörest.

6⁰. Skylldu nockrer finnast, sem i þessarrar contributionis utsvörun synde þriótsku, yferhylming edur afdrátt þess, er gialldast á, þá láted ockur þad skiallega fá ad vita, svo þeim kunne tiltalad verda epter lögum. Og er ydur tiltruad ad siá grandvarlega epter öllu þviliku, svo sem þeim, er kunnugast má vera um eigner manna og femune i syslunne. Svo kynne og á samkomunum talast firir folke, ad ecke munde storpretter i þessum efnum ölldungis firir ockur dyliast kunna, med þvi híá

ockur ligge uppskrifter þær yfer jarder manna, afgifter og tiunder yfer allt landed, sem i commissionena innkomnar eru.

7⁰. Framar kunned þier ockur vita lata, hvert þier nockra peninga af ydar utlagt hafed til fyrrnefnds Hr. lögmannsens siglingar kostnadar, og hversu marga, sem og hversu mikid þier firir þá sidan aptur uppbored hafed, og hvert þad af hanns (Hr. lögmannsens) sialfs munum, edur og af þvi er almugenn firir nockrum arum utlagde. Og þetta allt svo skilmerkeliga, ad vid liósa undervisun þar af hafa kunnum, til þess ad þad, sem af ydar utlögdum peningum (ef nockud er) kann óbetalad vera, ydur þess fyrr betalast kunne.

8⁰. I þeim fyrsta póste þess innlagda brefs til almugans er ecke sier i lage ahrært um jarder þær, sem eignarmenn ábua. Skyllde þar af nockur efasemd koma, þá er af ockur tilætlad, ad af þeim gialldast skule epter þeirre landskuldarhæd, sem þar nylega vered hefur, edur ydur med skynsömum mönnum virdest sannsyneleg vera kunna. Og munud þier þetta jafnframt brefenu almuganum til vitundar giefa, svo eingen ágreiningur edur undandrattur hier ur verde.

Skrifad vid Öxar á þann 22. julii, anno Christi 1707.

Arne Magnusson. Paall Jonsson Widalin.

80. [27. juli 1707. Þingvelli.]

Tvivlsmål i Asbjörn Joakimssons sag, som ønskes oplyste ved vidneførsel.

Trykt efter Arne Magnussons egenh. koncept i AM. 445, fol. Som tillæg trykkes sammestedsfra A. M.s egenh. koncept til følgeskrivelse til vicelagmand O. Sigurðsson af 27. juli 1707 og vicelagmandens brev af 25. juli, som foranledigede skrivelserne. På sin brevkoncept har A. M. noteret »Den 27. Julii tiilig leverede ieg Vicelaugmand Odder Sigurdsen disse 2 piecer. Arne Magnussen« og på en løst indlagt seddel »A Bessastödum 1707 first i Augusto feingum vid Odde Asbiarnar documentenn«.

Ved reskript af 13. maj 1707 var det overdraget kommissærerne at dømme i denne sag (se nr. 74); ligeledes udgik befaling af s. d. til stiftamtmand Gyldenløve om at forordne A. J. en prokurator, og hertil beskikkedes vicelagmand O. S. Se Forordninger for Island III, 427.

Á hrærande Asbiarnar Joachimssonar mál.

1⁰. Vicelögmadurenn Jon Eyolfsson, magur hans Jon Jonsson, Bergsteinn Biarnason i Skilldinganese, og likast fleire þar sydra, munu til vita, hvert þad sie satt edur eige, ad under-

kaupmadurenn Rasmus Lauritzson hafe nockra peninga framm boded Asbirne til frelses, og hvert þeim hafe neitad vered.

2⁰. Nefndur Bergsteinn Biarnason mun vitna kunna, ad Asbiörn hafe um qvellded epter hydinguna aumlega til reika vered, so hann hafe naumlega geinged getad, þá Bergsteinn og Vikur folk komu framm á hann vid Forsvog. So munu og vicelögmadurenn Jon Eyolfson, og óefad adrer fleire, minnast kunna um hudlat þad, er Asbiörn feck, ad þad rösklega hafe álagt vered.

3⁰. Er, efter ockar þanka, vís vitna von um þad, ad i Vík vered hafe noger adrer, fyrer utan Asbiörn, sem flutt hafi getad sendimannenn fra Bessastödum; þar munu af sió adkomner vered hafa nockrer edur marger husmenn, sem til fiskiar róed höfdu, item munu þar og heima vered hafa nockrer vinnumenn Jons Olafssonar buanda ad Vik.

4⁰. A þingenu voru, firir utan nefndann Bergstein Biarnason, Thumas á Arnarhole, Þorbiörn i Skilldinganese, Þorleifur Jonsson i Stödlakote, kannske og Jon Petursson á Hlide.

Edla Hr. Vicelögmann!

Til vinsamlegs svars uppá hans memorial af dato 25. Julii, ahrærande Asbiarnar Joachims sonar mál, þienar þetta. Vid hölldum naudsynlegt til málsens upplysingar, ad fyrr enn þad rettelega agerast edur dæmast kunne, sieu vitne teken um einar og adrar þess kringumstædur, sem annadhvert ecke, eda ecke so skilmerkilega sem skyllde, innfærdar eru i processenn, og látum vid hiei med fylgia þau dubia, er vid meinum med þvilikri vitnatekt upplysast kunna. Ad þessum vitnum teknum skulum vid stad og dag til setia, á hvern partarner citerader verde til malsens frekare adgiörda. Documenten málenu vidvikiande, sem i ockar höndum eru, skulu giarnann til utskriftar communicerast. Vid forblifum

Edla Hr. Vicelögmanns þienustuviliuger
A. M. S. P. I. W.

Þingvelle þann 27. Julii 1707.

Ædla og velvyser Kongl. Majts. Commissarier Hr. Archiv-Secretairer Arne Magnusson og Hr. Lögmann Paall Jonson Widalin!

Effter Kongl. Majts. allranádugustu Befaling og hans hoy Excellences vors háborna stigtbefalingsmans til min giördre skickun þá óska eg Oddur Sigurdson, Vice-Lögmann og Constituered Actor, ad þier Hr. Commissarier vilied ánefna og tilsetia eirn vissann dag og stad, á hvorium su sök, sem Asbiörn Juchumson hefur á móti Hr. Lögmönnunum Ædla Sigurde Biörnsini sem dómara og Ædla Lauritz Christiansine Gottrup sem saksóknara, skal af ydur effter hædstnefndrar Kongl. Majts. allranádugustu befaling fyrertakast og uppákiennast, tilbiódandi mig effter hans hoy Excellences nádugustu skipan so sem procurator fyrer greindann Asbiörn á þeim af ydur tilsettum stad og dag ad mæta, þá mier þad i tima auglist er, hvad eg nu óska ad skie meigi. Hier næst ummbid eg,

ad þier háttaktader Hr. Commissarier i tie látid mier þá processa, dóma edur document, sem hafa kunnid áhrærandi Asbiørns Juchumsonar pretension edur onnur innklögud enormitet og forurettelser, sierdeilis þær saker angángandi, sem ydur ad ummdæma er nu skickad i Kongl. Majts. allranádugustu befaling og þar med filgiande forteignelse, so eg sömu brev og bevis sökunum til upplisingar meigi utcoperud af ydur fá, edur og so leingi þeim behallda, ad þaug uppskrifa kunni, uppá þad ad eg i sinni tid gieti þvi klárari, fullkomnari og höglegri rettesettelser giört. Treistande ad þier, Hr. Commissarier! Hans Hoy Excellences, vors hánáduga stigtbefalingsmans tilsögn effterkomid i þvi ad láta mier i tie þad, sem greindum sökum kann þiena til upplysingar.

Forblivandi afftur ámót til ydar Ædalheita þienustu alltid reidubuinn

Oddur Sigurdson.

Datum vid Öxaraa d. 25. Julii A⁰. 1705 [ɔ: 1707, *således rettet af A. M. i marginen*].

81. 3. avgust 1707. Bessestad.

Kommissærerne i forening med amtmand Müller til kongen.
Forestilling ang. efterlevelsen af reskript af 24. maj 1707.

Ved reskript af $^{24}/_{5}$ 1707 til amtmand Müller og kommissærerne (trykt i Lovsml. for Island I, 648) anbefaledes det disse at sammentræde og undersøge de over forordningen af 15. maj 1705 indkomne klager.

Trykt efter egenhændig underskreven kopi i AM. 440, fol.; endv. kopi i rigsarkivet (Dokumenter ang. den islandske handel m v., kommissionen af 1702 etc., indlæg i indberetning af $^{17}/_{9}$ 1707, ligelydende kopi er vedhæftet indberetningen $^{20}/_{6}$ 1709).

Stormægtigste Allernaadigste Arve Konge og Herre!

Efter Eders Kongl. Maits. allernaadigste befaling af dato Rosenborg d. 24 may sidstledne (som indeholder, at vi skulle grundeligen overveie laugmand Lauritz Gottrups til Eders Mait. allerunderdanigst indgifne supplique af 25. juny 1706, samt hvis de trafiquerende ved forpagtnings conditionerne have vildet erindre etc.) ere vi paa sidstholdene landzting komne til sammens i allerunderdanigste tanke at fyldist giøre høiestbemte. kongelige befaling. Mens som vi umueligen kunde der paa stædet faae leilighed her til (baade formedelst ont veier og manquement af bekvemme verelser til slig forretning), saa vel som fornemmeligen, for di at jeg Christian Muller ideligen var occuperet med mange uforbigængelige amtet vedkommende bestillinger, saa bleve vi ens om at samles strax efter landztinget paa Eders Maits. gaard Bessested og der fore tage den os allernaadigst anbefalede forretning. Som vi nu, som før er mældet, strax efter tinget komme til sammens her paa Bessestæd, vare alle skibene

her om kring seiglferdige, saa at jeg Christian Muller icke fick nogen tid til andet end at preparere mig til hiemreisen, med mindre jeg skulde blive tilbage af skibene og overvintre her i landet, hvilket mig var og er umueligt. Saa have vi da til høiestbemte. Eders kongelige Maits. befalnings allerunderdanigste efterkommelse icke kundet opfundet andet beqvemmere middel end dette, at vi Arne Magnussen og Poul Jonssen Widalin have hos Hr. justits-raad og amtmand Muller taget copier af forpagtnings conditionerne og de trafiquerendes der ved giorde annotationer, disligeste have vi til os annammet laugmand Gottrups supplique og hosføiede bilager og memorialer in originalibus, som fuldte med Eders Maits. allernaadigst til os ergangne befaling. Hvad nu forpagtnings conditionerne og de trafiqverendes annecterede memorialer angaar, da agter jeg Christian Muller ved min hiemkomst allerunderdanigst at fremkomme med hvis jeg til Eders Maits. tieniste der ved kand have at erindre, og for saa vit som jeg icke til forn haver givet min allerunderdanigste betænkning om ermældte materie, og vi Arne Magnussen og Poul Jonssen Widalin ere ligeledes sindede at fremsende til Eders Maits. rente-cammer, enten med Styckesholms skib eller og norder skibene, det vi udi forskrefne sag allerunderdanigst eragte at vere fornøden til høiest bemte. Eders Maìts. befalnings fyldist giørelse.

Angaaende de fra laugmand Gottrup allerunderdanigst indgifne documenter da agte vi Arne Magnussen og Poul Jonssen Widalin i lige maade allerunderdanigst at fremsende vores uforgribelige tanker der om. Mens documenterne sielf agte vi at addressere til Hr. justitz-raad og amtmand Muller, at hand dennem ligeledes kunde i giennem see og der paa reflectere, som ret og fornøden eragtes.

Allernaadigste Herre! Vi kunde icke ved denne ommældte leilighed besinde andet middel, hvorved Eders Kongl. Maits. allernaadigste befaling beqvemmeliger kunde efterkommes, end som forskrevet staar, leve udi den allerunderdanigste forhaabning, at Eders Mait. allernaadigst anseer vores allerunderdanigste troskabs-intention, og for det øfrige forblive

Eders Kongelige Majestets

Allerunderdanigste tro tienere

Bessested d. 3. aug. 1707.

Christian Müller. A. Magnussen. Povel Jonsson Widalin.

82. 29. avgust 1707. Slitandastad (-staðir).

Arne Magnusson til kongen. Ansøgning om at gården Brødretunge, mod amtmandens afgørelse, må overdrages ham til fuld rådighed.

Som bilag: **A. M.s protest** af $^{23}/_{7}$ imod amtmandens i sagen udgivne brev.

Trykte efter kopi rigsarkivet (Norske Tegnelser 1708, nr. 27).

30. jan. 1708 udgik reskript til stiftamtmand Gyldenløve om at erklære sig over A. M.s ansøgning (NT. 27), G. indhentede amtmand Müllers erklæring af $^{14}/_{2}$ og indgav derefter selv erklæring af $^{13}/_{3}$, i henhold til hvilken udgik reskript til G. af $^{21}/_{5}$, hvorved amtmandens afgørelse approberes, indtil højesteretsdom er falden (trykt i Lovsml. for Island I, 655—56). I supplikprotokollen for 1708, Æ. 53, refereres sagen, med følgende vedtegning: »Cons. d. 11. April 1708. Ref. K. Formeenes dette vel kand forblifve ved stiffta. erklæring og indstilles, om Arne Magnussen ikke ved rente cammeret burde erindres effter stiffta. forslag sin commission at bringe til ende og fredelighed at søge der paa landet«.

Som tillæg aftrykkes i uddrag amtmandens og Gyldenløves originale erklæringer (efter rigsarkivets Norske Tegn. nr. 102, $^{18}/_{5}$ 1708).

Stormegtigste Allernaadigste Arve Konge og Herre!

For fiire aar siden er jeg geraaden i process med een fordrucken ubeskeeden mand her i landet ved navn Magnus Sigurdsen, som udi næstforleden vindter døde udi Kiøbenhafn, og er samme Magnus Sigurdsen paa landstinget endeligen bleven tilkiendt at betale mig nogen penge, hvor paa jeg ved rettens middel haver bekommet indførsel udi hans gaard, kaldet Brødretunge, saa som Eders Kongl. Majt. inden kort tiid monne fornemme denne heele sags beskaffenhed, hvilken allereede er bleven indstævnet til Eders Majts. høyeste ret, som skal holdes næst efter denne, som nu i aar begyndte i sidstledne martio. Imidlertid denne process varede, da samme Magnus Sigurdsen saae, at sagen vilde gaa hannem imod, haver hand bortsoldt og forstucket hans middeler, paa det jeg ingen opretning kunde erlange for dend uret, spot og omkostning, som hand mig uden raison hafde tilføyet. I sær haver hand (som siges) bemelte gaard Brødretunge hemmelig bortskiødt til hans forige kones syster ved navn Sigrid Haagensdaatter. Samme Sigrid Haagensdaatter haver nu paa næst afvigte landsting ladet indlevere een memorial til Eders Majts. ambtmand her i landet, justitz-raad Christian Müller, af indhold at hand vilde beordre, at hun offtnævnte gaard Brødretunge maatte efter for omrørte skiøde nu strax til sig tage og bort bøxle, med videre, hvilket bemelte ambtmand Müller straxen haver consenteret og hende der paa et brev udgivet, som i laugretten er bleven offentligen oplæst og publiceret. Her ved fandt

jeg mig og min retmessige fordring storligen præjudiceret, helst efterdi jeg saae og fornam, at dette var og er mesten deel opspundet til at skille mig ved ald dend satisfaction, som jeg kunde have at forvendte af Magnus Sigurdsen, eller hans efterladte middeler, saa som jeg og yder meere meener at kunde demonstrere af de herom i hænde havende documenter, at bemelte Sigrid Haagensdaatter, vice laugmand Odder Sigurdsen, hendes søn, og Magnus Sigurdsen hafde baade imellem demself indbyrdes og med andre udi denne affaire colluderet, mig til skade, saa haver jeg da ufortøvet protesteret imod forbemelte justitz-raad og ambtmand Müllers brev, som af hosfølgende fordanskede copie allernaadigst er at see (Lit. A.). Nu som jeg tæncker, at forskrevne Sigrid Haagensdaatter eller hendes søn vice laugmand Odder Sigurdsen lætteligen kunde i aar med de herfra gaaende skibe allerunderdanigst supplicere til Eders Majt. om et eller andet denne sag angaaende, som kunde være mig til præjudice, saa understaar jeg mig allerunderdanigst at begiere: 1. At Eders Majt. allernaadigst vilde behage icke at interponere udi denne sag Eders Majts. souveraine ret og magt, mens lade aldting forblive ved lands lov og ret, indtil sagen ved ordentlig process bliver bragt der hen, at Eders Majt. kand erfare, hvo der haver rettest, jeg eller mine contra parter. 2. At Eders Majt. icke vil for gyldige ansee de erklæringer eller remonstrationer, som justitz-raad og ambtmand Christian Müller kunde indgive i denne sag, eller noget endeligt der paa decidere, baade fordi at bemelte ambtmand Müller er formedelst hans forskrevne udgivne brev bleven interesseret i sagen imod mig, og fornemmeligen fordi at samme ambtmand Müller er een mand, der icke er til nøye forfaren udi loven, især dend Iislandske, hvor udi hand lidet er verseret og i saa maade icke egentligen kand paaskiønne, hvilket der efter er ret eller uret, saa som her i landet noksom er bekiendt og mig skulde vere læt at giøre got, om Eders Majt. det vilde allernaadigst udkræve. Yder meere er hand iblant saa godtroende, at hand (som og formodentligen her er skeet) forlader sig paa reqvirenterne og uden vitløftigere eftergrandskning underskriver det hannem i saa maade bliver forelagt eller forestillet, hvilket i ligemaade er bekiendt her i landet, og i sær kand got giøres med de breve og decisioner, som hand haver udgivet (α.) til de trafiquerende om kring Snæfelds Jökel, (β.) til almuen udi Vestmannøe og (γ.) til præsten paa Gard i

Keldehverfve, af hvilke trende decisioner ere tvende eller fleere af hver post, dend eene tvert imod dend anden, og fleere findes der slige hans sældsomme ordre og breve, hvor ved der er foraarsaget icke ringe confusion i landet, som lætteligen kand eragtes. 3io. Understaar jeg mig allerunderdanigst at begiere, at Eders Majt. allernaadigst vilde befale bemelte ambtmand Christian Müller at entholde sig fremdeelis fra at udstæde slige ugrundede ordre, som jeg formeener her at vere skeet, særdeelis i de sager, som kunde angaa mig, saa længe jeg efter Eders Majts. allernaadigste villie og befaling forbliver her i landet, thi ved slige hans decisioner udvirkes icke andet end continuerlig disputer imellem hannem og mig, reputations spilde hos landsfolkene paa een af siderne (i hvor vel jeg icke endnu haver at klage derover) og, det som meest er verdt, dend tids forliis, som langt bedre baade af ham og mig kunde anvendes til Eders Kongl. Majts. aller underdanigste tieniste. Jeg forhaaber Eders Majts. allernaadigste beskiermelse baade i denne min formeente retmessige sag og alt andet anliggende, hvor imod jeg, efter allerstørste pligt, til min død forbliver

Eders Kongl. Majts.
Min allernaadigste Arve Herres allerunderdanigste tro tiener
Arnas Magnussen.
(L. S.)

Slitandestad udi Stadersveit
vesten paa Iisland
dend 29. augusti 1707.

Lit. A. Jeg underskrevne haver fornummet, at her i laug-retten er nyeligen bleven oplæst dydelskende Sigrid Hogensdaatters brev med Hr. amtmandens paaskrift, hvor inde hand tillader, at bemte. Sigrid Haagensdaatter maa strax bygge og til sig tage jorden Brødretunge etc. Da effterdi jeg ikke seer, at saadanne tilladelse er funderet paa nogen lov, ikke heller veed Hr. amtmanden at have myndighed til at tage fra nogen, foruden dom eller det lov, som een har faaet i hænder med rettergang og process, saa overlyser jeg og dennem, som her paa høre, tilkiende giver, at jeg for min person ikke agter denne gang at efterleve denne Hr. amtmandens anordning, eller at taale nogen ulov i denne sag, saalenge som jeg formaar at staa der imod. Mens fra lov og ret lovlige procedurer unddrager jeg mig ikke, hvad heller det kunde angaa dend deel i Brødretunge, som jeg nu haver haand over, eller andet det, som nogen meener sig at have til mig at tale. Skulde ellers nogen (som jeg dog ikke vil tenke) med magt ville staa paa forbemte. Hr. amtmandens anordning eller dend med styrke bringe til execution, da haver jeg sadt mig

fore de samme saaledis at begegne, som lovligen egner dennem, der med vold vilde nedsette sig paa andres utildømte eiendomme. Og advarer jeg hver og een forud, at de ikke lader dennem lokke til at secundere nogen til slig ulovmessigheder eller tiltagelser (invasioner), som siden hverken kunde forsvares af dem, som forbemte. tilladelse have udgivet, eller hine som dend have forhvervet, eller dend exseqvere. Skrevet hos Øxeraa dend 23. julii anno 1707.

Arne Magnusen.

For og ovenskrevne brev blev oplest i laug-retten dend 25 julii anno 1707, det testerer jeg underskrevne, som af Hr. amtmanden er beskikket til at sidde i landstingsskriverens sæde.

Haldor Einersen.

Dette at være ret translateret af det Iislandske sprog testerer

A. Magnussen.

1. Amtmand C. Müller til Gyldenløve. Kbh. 14. febr. 1707.

Høybaarne Herre, Naadige Herre og megtige Patron!

Efter Deris Høye Excellentzis naadigste befaling af d. 7de hujus fremskickes min underdanigste erklæring paa indlagde Secreterer Arne Magnusens supplique med hos fulte document Lit. A., hvorudi jeg udførlig hâr givet tilkiende sagens rette beskaffenhed og demonstreret, hvorudi hovet sagen, hvorom controversien er, egentlig bestaar, underdanigst forhaabende Deris Høye Excellentz naadigst deraf monne fornemme supplicantens malitieuse og hadelige angivelse, saasom hand er af et hadsk og falsk gemyt, og af sit hierte hader alle erlige danske, som hâr en oprigtig og redelig intention til Deris Kongl. Majts. tieniste, saa saae hand og gierne, at de alle vare udryddede af Island, paa det hand alleene med hans onde anhang og sam-forbundene kunde være regerendis herre og saaledis pro arbitrio raade i landet. Det var derfor icke got, om hand udi hans onde forsæt skulle faa gehør, thi der er meeget at betencke ved, hvo der ret kiender ham, tiden skal lære alting. Imidlertid lever jeg i den underdanigste forhaabning Deris Høye Excellentz vilde have den naade for Deris underdanigste og tilgivene tiener, at denne mands odieuse calomnie icke skulle blive mig til præjuditz og forringe den gode credit, som jeg altid hos alle retsindige, høye og lafve, hâr haft og fremdeelis forhaaber at meritere. Thi recommenderer mig underdanigst udi Deris Høye Excellentzis megtige patrocinio med underdanigste begæring Deris Høye Excellentz vilde have mig i Deris naadige ihukommelse, som efter underdanigste devotion forbliver

Deris Høye Excellentzis som min naadige Herris og megtige patrons

Underdanigste, tilgivene og allerydmygste tiener

Christian Müller.

Kiøbenhafn d. 14de Februarii A⁰. 1707.

Selve den »Underdanigste erklæring« indledes med en fremstilling af beskaffenheden med ejendommen Brødretunge og de til A. M.s indførsel knyttede forhold. Ved amtm. M.s indrømmelser til Sigrid Hågensdatter er intet præjudiceret »thi synis efter denne beskaffenhed, at supplicanten icke haver saa stor aarsag til sig herover at besverge, mens heller maatte patientere sig lit, indtil sagen indkommer for Deris Kongl. Majts. Høyeste Ret, som da vil give sig, om

denne hans fordring er retmessig eller icke«; A. M. frygter åbenbart for, at Sigrid H. d. eller lagm. O. Sig.s. skal supplicere om kgl. konfirmation på købekontrakten.

»Hvad supplicanten i den 2den post fremsetter, at Deris Kongelige Majestæt icke vilde for gyldige ansee de erklæringer, som jeg kunde indgive i denne sag, saa synis, at hand dømmer andre efter hans eeget sind og tencker, at jeg udi denne sag, som hannem angaar, skulde ligesom hand lade mine affecter mig regere og raade, eller hannem til fortrædelighed giøre noget, som kunde være uret og utilbørligt, og saaledis søger at vil have stoppet munden til paa dennem, som hand veed at have kundskab om sagen, paa det hvis hand foregiver alleene skulde høres og antages som for uryggelig vist og sant; hvilcket, om hand derudi skulle faa gehør og hannem i saa maade maatte tillades efter egen ville saaledis at denigrere og carpere Deris Kongl. Majts. betienters handel og forretninger, saa hafde hand først vunden spil, som da vilde foraarsage mange onde consequentzer og en foragt for dem, som paa Deris Kongl. Majts. vegne der i landet noget haver at sige, hvor alle hans tancker og dessein ere henrettede, paa det hand kunde naa det maal hand sigter efter, som vilde blive af en farlig consequentz, naar det ret overveies. Hvad hand ellers forebringer om mine udgifne brefve til de trafiquerende, saa er ved tidens forandring og befundene beskaffenhed og derudi skeet forandring, saasom sagen paa hver tid og stæd det fordrede og udkræfvede. Belangende hvis til almuen udi Westmanøe er udgiven paa almuens og de trafiquerendis samme stæds deris giorde ansøgning, saa hâr jeg, saavit som billigt kunde eragtes, ad interim deris begæring samtycket, eftersom jeg intet efterrettelig Westmanøe angaaende for mig fant i ampts kisten paa Bessested, mens som nogle aar derefter biscopen paa Skalhollt mig derom sente skriftlig underretning om hvis almuen sammesteds til præsterne tilforn hafde udgiven, saa er det siden af mig blefven rettet. Mens som hand efter hans medgifne art interpreterer alting til det verste og siger, at ved mine seldsomme ordre og brefve er foraarsaget icke ringe confusion i landet, saa troer jeg icke at giøre ham uret, om jeg noget her anfører, som om hans retsindighed og oprigtighed kand testere, i det som a⁰ 1706 d. 4de maii passerede paa Deris Kongl. Majts. rentecammer, hvor hand d. 27de aprilis tilforn hafde indgiven nogle observationer angaaende Hans Majts. jordebogs indkomster udi Island, hvilcke som de d. 29de aprilis derefter af de Høy- og respective Herrer i cammer collegio til min betenckning mig blef tilsent, saa befantes der i den første post adskilligt, som uretteligen og vrangeligen af hannem var indgiven, tvert imod som det sig ellers forholt i sandheden, med fleere hans beretninger, som var imod hans bedre vidende, hvoriblant hand fantes i nogle poster at være meeget passioneret og interesseret, hvorefter hand blef opkaldet i collegio, og hannem der forelagt hans forseelse. Siden den tid hâr hand altid baaren et hemmelig had til mig, saavelsom og for den tilforn af mig giorde underretning og oplysning om Deris Kongl. Majts. høye interesse der i landet (som hannem og hans samforbundene, beslegtede og besvogrede icke synderlig vel befalte), hvorefter hannem i disse værende commissions aaringer tid efter anden ny instructioner og ordres fra cammeret er blefven tilsent, som hand vel hâr troet at maatte være kommen fra mig; af hvilcken foromrørte beskaffenhed nocksom kand eragtes, om paa saadan hans vrange angivelse hafde fult cammerets resolution, der icke ringe confusion hafde bleven foraarsaget. om hvilcken min betenckning til Deris Høye Excellentzis naadigste efterretning copie er blefven meddeelet«.

»Hvad Supplicantenes begæring i den 3die post anbelanger, at mig maatte anbefales at entholde mig fremdeelis fra at udstæde de af hannem kaldede ugrundede ordres« — saa forsvarer amtm. M. det til Sigrid Hågensdatter udgivne brev, som kun sigter til at fri hende for hinder og molest, så længe sagen staar i proces. »Saa formoder underdanigst, at samme mit udgivne bref icke for ugrundet maa ansees, som bemte. supplicant mig alleene til had og fortræd af bare ondskab her anfører, for at sette mig i mistancke og discredit hos Deris Kongl. Majt. Hvad hand melder om de continuerlige disputer imellem ham og mig« — da benægter M., at der har været nogen før denne, »mens jeg kand tencke det hår anden henseende«. »Hvis hand ellers melder om tidens spilde, saa hår hand derudi stor raison, thi jeg paa min side kunde med langt meere nytte anvende tiden til Deris Kongl. Majts. tieniste end med saadan urolig dont bringe tiden hen. Hvad resten anbelanger, da som det kommer af et ont og nidisk sind, synis icke nødig sig meeget om at bemøde, men som anden bagtale og calomnie at foragte, vel vidende, at mangen laster det hand adlyster. Ellers skulde det icke fattis mig for materie, helst hvor der meldis om confusion i landet, som paa hans side nock kand verificeris«. Bestrider påny A.M.s adkomst til at sætte sig i besiddelse af Brødretunge.

Ang. A.M.s endelige sentents, at han ikke vil respektere amtmandens afgørelse »hvorved hand synis at vil lade see hans store anthoritet og myndighed hand tager sig til der i landet (paa det, at det skal vorde for almuen bekient), idet hand icke agter at efterleve min anordning, ligesom den var gandske ulovlig og icke bestod i nogen billighed, hvilcket giver almuen og landsfolcket et ont exempel og styrcker dem meere i deris motvillighed, som først er befunden siden commissariernis ankomst der i landet«, da sigter denne til at spilde amtmandens reputation. A.M.s fremfærd ved at berøve M. Sigurdsson hans bopæl og hovedgård Brødretunge viser hans »haarde forfølgning og uforligelig gemyt«.

A.M.s udlæg og arrester er daterede Skalholt, hvor »og raadstuen blefven holden«. »Heraf kand naadigst fornemmis, at dette er skeet efter biscopens og Arne Magnusens (som paa Skalhollt logerer) persvasion, samtycke og videnskab, som og videre kand sees af et bref skrefven til afgangne Magnus Sigurdson af d. 17de aprilis 1703, hvorudi meldis: hvad helst i denne sag bliver giort, beroer meest paa det, som bliver besluttet paa Skalhollt, biscopens residentz«.

2. Stiftamtmand Gyldenløve til kongen. Kbh. 13. marts 1708.

Erklæring (ifg. befaling af $^{30}/_{1}$) over A.M.s supplik af $^{29}/_{8}$ 1707 ang. Brødretunge.

Refererer amtmand M.s fremstilling og giver denne medhold. Hvad angår A. M.s klager over amtm. M.s konduite »Saa er minne allerunderd. tancker derom disse, at som ieg ved nøieste conference icke andet befinder end io Hr. Amtmand Müller . . . udi denne sag hår giort hvis rett og billigt vere kand og Professor Arne Magnusens paastand derfore af inttet fundament« — så bør A. M. lade sig nøje med Sigrid Hågensdatters tilbud. »Skulle ellers amtmanden sig udi nogit andet have forseed, da er det sager, som dette icke vedkommer, hvorfore hand da, om Eders Kongl. Mait. allernaad. maatte behage at indhendte Arne Magnusens udførlige forklaring over de udi hans allerunderdanigste suppliqve giortte beskyldninger, effter foregaaende examination og overveielse vel burde til rætte sættis; mens saa vit mig af hans førdte conduite er bekiendt, ved jeg ei rettere end hand jo effter min anden allerunderdanigst erklærings udvisning hår forholdet sig saaledes som det en rætt Kongl.

betiendt og amtmand i alle maader anstaar. og var det at ønske Professor Arne Magnusen udi den hannem allernaadst. anbefalede commission tillige med sin svoger laugmand Poul Jonsen Widalin vilde lade see saa stor vindskibelighed til Eders Kongl. Maits. tiennistes befordring som hand er geschæfftig udi sinne vitløfftige sager at udføre« . . . »Jeg er icke tilfulde bevidst hvad supplicantens medgifne instrux tilholder, mens ved vel, at hand tillige med laugmand Poul Jonsen Widalin er constituered som commissarie udi nogle Eders Konglig Maits. forretninger der i landet, og som ieg icke skulle tencke, at samme hannem tillader nogen forretning udi hvis som de af Eders Kongl. Mait. allernaad. anordnede øfrighed tilkommer, saa ville det vere nødvendigt for videre conseqventz der i landet, om det allernaad. maatte hehage Eders Kongl. Mait. at befalle hannem det hand meeste mueligt søger eenig- og fredsomhed, saa lenge hand der forbliver, og det snarist mueligt med vedbørlig allerunderd. flid og nidkierhed at til ende bringe den hannem og medcommissarius allernaadigste anbefahlede commission, hvor af mand da effter minne allerunderdanigste tancker vel skulle faa at fornemme, hvor viit udi en og anden tilfælde landetz despensation angaaende endten kand approberis til continuation eller forandring«. . . .

83. 17. september 1707. Slitandestad.

Kommissærerne til kongen. Kritik af lagmand Gottrup supplik ang. forordningen af 15. maj 1705 og af hans forhold til Tingøre klosters bønder m. m.

Trykt efter original i rigsarkivet (Dokumenter ang. den isl. handel m. v., kommissionen af 1702 etc.) med egenhændige underskrifter og gennemdraget med snor, fæstet med kommissærernes segl (rødt lak). Sammenholdt med A. M.s egenhændige koncept i AM. 440, fol. hvis retskrivning følges. Vedføjet er bilag A—K (a. Uddrag af lovbogen, b. af en 50 år gl. slægtebog skr. af præsten Tord Jonsson i Hitardal, c. af en jordebog over Arnarstape ombud 1579, d. Synsforretning over Kirkebæ kloster 1592, e. En dom 1630, f. Uddrag af landstingsbogen 1663, g. En ombuds-kontrakt 1677, h. Skolemester-gods på Holar 1553, i. Uddrag af udleveringsforretning på Skalholt bispestol 1640, k. Uddrag ang. Bjarnanes jorder 1672).

Stormægtigste allernaadigste Arve herre og Konge!

Efter[1] Eders Kongl. Majestets Allernaadigste befaling af dato Rosenborg-Slot den 24. Maii, sidstledne, have vi underskrefne i giennem læst hosfølgende laugmand Lauritz Gottrups allerunderdanigste Supplique til Eders Kongl. Majestet, dat. Thingøre-closter d. 25. Junii 1706, samt forskrefne laugmands Memorial til de høie Herrer udi Eders Kongl. Majestets Rente-Cammer, af samme dato, hvilken memorial, med sine 10 bilager fra ermeldte høie Herrer fuldtes med høiest bemelte Eders Majestets befaling.

---

[1] Þessa Relation samt höfud-documentunum in originali sendum vid Amtmanni Müller og beiddum hann leggia hana inn i Rentu-Cammeret, þá gegnum lesed hefde *tilf. A. M. i marginen 440.*

Vi befinde udi samme Supplique og Memorial saa mange mislige foregivender, ubeviislige beskyldninger og angivelser, seldsomme louens allegationer, intriguerede phraser, og Disputererstræge, at det vilde blive alt for vitløftigt at antegne og reflectere paa hvert af disse støcker paa sit stæd. Saa have vi da allene annoteret det her af, som egentligen syntes at angaae sagen, paa det Eders Kongl. Majestet desto beder kunde komme i erfaring om ermældte Suppliqves og memorials rigtighed eller mislighed.

1. Lader laugmanden, ligesom hand tvifler om, at Eders Majestets allernaadigste forordning om atskillige misbrugers afskaffelse udi Iisland (dat. 15. Maii 1706 [ɔ: 1705]) udi dens 4. artickel om leiekøers ersettelse taler om Eders Majestets iorder, som ere boıtforpagtede til Closterholdere og ombudsmænd, eftersom det icke i serdeelished her specificeres ligesom udi de 1. og 6. artikler.

Vi understaar os icke at explicere Eders Kongl. Majestets forordning. Imidlertid formeene vi, at en Closterholder er icke meer end andre hosbønder beføiet til at forurette leilendingen, i mod louen, som Eders Majestets forordning udi denne artickel allene ratificerer. Og saaledis have de andre Closter- og ombudz-holdere i landet forstaaet forordningen, som der af er at see, at de straxen have, hvor fornøden giordes, søgt at fornøie bonden med qvielleaaboden.

2. Foregiver laugmanden, at hvis denne forordningens post skulle forstaaes om Closter- og ombuds-iorder, da vilde Eders Majestets interesse der ved tilføies stor prejudice.

Vi kunde icke see, hvorudi det skulle bestaae. Alle Clostere og ombuder i landet ere paa den maade bort forpagtede, at Eders Majestet opberger en aarlig viss afgift der af, hvorfore Closter- og ombuds-holderne staae fast; nu ere alle Closteres og ombuders indtægter langt større end afgiften, hvilket overskud der falder i forpagternes deel, for den umage de have med at vere om specie penge til afgiften, for risico af Jordernes huuse, og inventarii qvæg, for restantzer, som kunde ind falde, med videre, hvilket alt forskrefne icke bør at komme Eders Majestet til nogen afkortning. Dette vide og erkiende alle Closterholdere og ombudsmænd i landet, hvorudover og ingen af dennem alle tale et ord om denne forordning, undtagen laugmand Gottrup og to eller tre til, som først i aar have begynt at træcke paa liine med hannem, efter at her i landet blef spargeret, at Eders

Majestet var sindet at revocere denne post i forordningen, om leieqviellers fornyelse. Dog have disse to eller tre, efter forordningens indhold, opbødt en deel leieqvieller paa de udi forpagtning havende iorder, ersette dem og vel tilsammens, om tingen bliver staaende som den nu er. En af dem hâr og self tilstaaet, at den anden praxis (icke at give aabod) var uretmessig og imod loven, hvor om hans missiver i hænde haves.

3. Siger laugmanden, at loven (udi Kiøbebalkens 16. Capitel) taler om leiekøer, som udsettes paa leie et aar eller længer, mens handler intet om Inventarii qvæg eller leieqviller, som følge Kongens eller andre Jorder.

Dette synes at have gemeenskab med sophisterie. Louen taler generaliter om leieqvæg. Om inventariiqvæg, som fuldte med iorderne, kunde den icke tale, thi da loubogen blef udgiven (Anno 1280) var der intet inventarii-qvæg til hos nogen iord, hverken Kongens eller andre. Her var og ved de tider ingen iorder, som hørte Kongl. Majestet til. Lang tid der efter ere leieqviellerne blefne perpetuerede til iorderne, efter haanden, kandske hen ved 1500, og tvungen bonden paa i førstningen, hvorom nu er icke tid at tale, allermindst paa dette stæd.

4. Foregiver laugmanden, at bønderne have stædse holdet inventarii qvæget under deres eget fæmerke etc., og at saaledes er dermed bleven forholdet udi hans og hans formænds tid.

Dette er icke saaledes: Inventarii qvæget hâr veret under Closterets mærke, indtil laugmand Gottrups tid, da Assessor Heideman hannem til villie tog af bønderne de uretmæssige obligationer, at de skulle uden aabod udsvare qviellerne. At bønderne ved deres bortfløtten af iorderne hâr leveret fra sig leiegyldige qvieller, og andre end dem som de hafde annammet, det er troligt, mens at det er skeet uden aabod fattes at beviise, uden for laugmandens egen tid; om den er det vist nock, og det er bondens klage.

5. Synes laugmanden saaledes at vilde argumentere: Ved hiemme Closterne er et vist tal inventarii qvæg, som Closterholderen skalter og valter over, efter egen tycke, alleniste at hand eller hans arvinger ved Closterets udlevering udsvarer lige saa mange dygtige leieqviller som hand annammede; lige saa bør der med at forholdes hos hver af Closterets bønder, de bør at have haand over det inventarii qvæg, som følger med deres

paaboende iord, uden nogens paatale, og saa udsvare det gyldigt uden aabod, naar de skilles fra iorderne.

Denne lignelse synes icke at gaa an, thi 1°. betaler bonden leier efter hans inventarii qvæg, mens Closterholderen intet i sær, hverken for det inventarii qvæg, som er fast ved hiemme Closteret, eller hiemme Closteret self, 2°. hâr Closterholderen overskuddet af Closterets indkomst for risico og omkostning, saa vel denne som ald anden. Naar hand nu betaler bonden, efter proportion, aabod paa hans inventarii qvæg, saa treffer først lignelsen, og saa er bonden tilfreds.

6. Infererer laugmanden: At det haver veret brugelig sædvane paa Thingøre Closters iorder, at inventarii qvæget haver, som forskrevet staar, veret under bøndernes fæmerke og i deres forsvar uden aabod, beviises med de reverser, som Heideman tog af almuen A° 1684, angaaende at udlevere ommældte inventarii qvæg uden aabod eller fornyelse.

Dette argument synes icke at probere det, som laugmanden intenderer. Mens vel det som er tvert i mod. Og kunde det, efter vores uforgribelige meening, saaledes omkieres: Hafde dette veret sedvanligt paa Thingøre Closters iorder, saa hafde der icke veret fornøden at tage nogen slig forpligt af bønderne. Nu som mand var sindet at legge en byrde paa bonden, som baade var uloumessig, til med aldrig til forn bleven pretenderet, saa giordes disse reverser fornøden, hvormed mand i sin tid kunde tvinge bonden, om hand engang vilde referere sig til loven (Lit. A.), som forbyder at sette ald risico paa den, som tager qvæget til leie.

7. Fremdeles siger laugmanden, at disse reverser ere af Heideman blefne tagne Kongl. Majestets interesse til gode.

Vi kunde icke penetrere, hvorledes dette skulde angaae Kongl. Majestets interesse, thi Kongl. Majestet bekom lige fult af Closteret, før disse uloulige reverser bleve tagne, og for det øfrige stod Closterholderen for alt inventarii qvæget, som før er mældet. Mens Laugmandens interesse er her kiendeligt, nemlig at sette paa bonden ald risico og undgaae den aabods betaling, som hans formænd hafde i fornødene tilfælde givet bonden, og hand self ligeledes burdte at give. Og for den aarsage allene er det skeet, at bonden blef vexeret eller tvungen til at udgive disse uloulige og usedvanlige reverser, mens icke for nogen Kongelig Majestets interesse.

8. Siger laugmanden, udi den til Eders Kongl. Majestet allerunderdanigst indgifne Supplique: Nu have en deel af de helste og rigeste bønder, som bemelte revers godvilligen har indgaaet, opsat sig i mod mig etc. Udi den til Eders Kongl. Majestets Rente-Cammer indgifne memorial legges til: Godvilligen efter sedvane, item noget tilforn: lige som tilforn udi min formandz tid skeet er.

Vi tro at dette godvilligen er forskreven og skulde med rette heede nolentes volentes. Det: Efter sedvane, item til forn udi min formandz tid, er aldeles urigtigt. Aldrig ere der slige reverser tagne til forn af Closterets underliggende bønder, hafde og vist icke bekommet de forige Closterholdere vel, her gick det først an, da landfogden og Closterholderen holdte sammen i mod bonden.

[9. Fremdeles foregiver laugmanden, at en deel af bønderne have sat sig op i mod hâm og ville icke betale leien efter inventarii-qvæget, før end det vorder fornyet. Item, at hand hâr tilbuden sig at annamme inventarii qvæget under Closterets fæmerke, mens de icke villet udlevere det, før end de fick aabod.

Her er den rette status controversiæ: bøndernes paastaaende er, at leieqviellerne have staaet hos dennem uden aabod, nu over 20 aar, og i saa maader ere uddøde; nu siger louen, at ingen skal betale leie efter leieqvæg, lenger end det lever, hvor med over eens stemmer den omtvistede artickel af Eders Kongl. Majts. forordning; saa synes da bønderne haardt nock at have med urette betalt leier i saa mange aar efter inventarii qvæget, som for en rom tid er forgaaet af alder, og meene, at slig kraf, som i sig self var uloumæssig, burdte nu endeligen at ophøre, efter at Eders Kongl. Majts. forordning er indkommen i landet. For det andet meene de, at før end de ere pligtige til at udlevere under Closterets mærke noget qvæg, saa bør laugmanden at give dem billig aabod, og da først meene de, at laugmanden kand pretendere leier af dennem. Her til haver laugmanden ingenlunde villet forstaae sig, mens pretenderet, at de burdte at udlevere qvielderne under merke, uden ald aabod, og i midler tid stædse betale leier, lige som der altid hafde, ved deres jorder, veret gode dygtige leieqvielder.

Vi kunde icke andet end synes, at bønderne io udi denne controversie have rettere, og at laugmandens paastaaende jo strider directe i mod louen og Eders Majestets forordning, hvilken

høiestbemelte forordning laugmanden uretteligen, saavit vi kunde forstaa, baade allegerer og udtolker, ligesom den befoel, at ald den uret, som bønderne bis dato var vederfaret, skulde vere god, da den tvert i mod siger, at de uretmessige Contracter, som bonden kunde ved persvasion eller myndighed vere aftvungne, skulde vere magtesløse. Saa er der og ingen af alle closter- og ombudz-holdere, paa det heele landet, for uden laugmand Gottrup, som saaledes haver foretaget at sette sig med iver og myndighed i mod forordningen udi denne post, mens alle, saa vit vi veed, straxen søgt, hvor fornøden giordes, at fornøie bonden, saa at moxen det heele land nu tier stille her om, uden laugmand Gottrup og hans bønder, hvilket foraarsages der af, at hand vil vere myndigere end andre og i saa maade icke taaler, at nogen disputerer hannem noget af det, som hand vil have frem[1]. Det som i det øfrige foregives om bøndernes pretension paa hannem, for hans tid, og hans formands, item det der tales om 40, 50, 60 aar, da siunes det her at vere sat til at exaggerere bøndernes motvillighed. De lade dem gierne nøie, om hand giver dem billig aabod for hans tid.

10. Foregiver laugmanden, at qvielderne paa Closterets jorder ere icke bleven fornyede udi hans og hans formands tid.

Om hans egen tid er ald for sandt. Angaaende hans formands tid, da vides icke, om hand der med meener Jon Thorlefsen eller hans fader, laugmand Thorlef Kortsen. Skulde det forstaaes om Jon Thorlefsen, da kunde det vel vere sandt, efter som hand holdt Closteret ickun 2—3 aar. Mens om laugmand Thorlef Kortsen berettes almindeligen, at hand baade gaf bønderne aabod, hvor fornøden giordes, og tog hiem til Closteret fra jorderne det gamle og uduelige qvæg, og satte andet ungt i stæden, hvilket og er troligt, thi ved de tider var icke den dristighed i at giøre bonden uret saa fuldkommen, som den siden er bleven hos en deel hosbønder og proprietarier i landet[2].

---

[1] Hertil i koncepten følgende overstregede karakteristik af G.: »som meer end nock er bekiendt dem, som have omgaaes hannem og hørt og seet hans procedurer og documenter; hand haver og nu paa nogen aar haft continuerlige processer med bønderne der af sysselet, hvilke ibland have bestaaet af seldsomme pretensioner, og i saa maade ickun slet afløben paa hans side, hvilket her anføres icke til at blâmere hannem, mens allene til at vise det, som forskrevet er, nemlig at hand i det øfrige er paaholden paa hans meening og ganske seendrægtig til at lade sig føre til raison, fornemmeligen naar tingen angaar hans interesse«, hvilket dog til dels senere genfindes i teksten.

[2] Fra [skriverhånd, men af A. M. rettet koncept.

Saa hafde det og formoedentligen veret lettere for bønderne at faa ret over Thorlef Kortsen, som var fød her i landet, om hand hafde villet være dem ald for nær, end over Gottrup, som var landfoged Heidemans svaager og fuldmægtig, naar Heideman i bland reiste til Danmark.

11. Siger laugmanden i hans allerunderdanigste Supplique, at disse opsetzige bønder sidde i tradz paa Jorderne, imod louen og Kongl. forordninger, enten hand vil bygge dem hiemme eller icke, hvor til hand legger udi den til Eders Majestets Rente-Cammer indsendte memorial, at de i tradz besidder iorderne, lige som det var deres eiendom, hâm til foragt.

Den hiemmebygning, hvorom loubogen taler udi Landzleie-balkens 1. Cap., er længe siden afskaffet, og der i mod befalet af Kong Christiano IV., høiloflig i hukommelse, 1591 og 1619, at ingen bonde eller hans enke maa udvises fra deres paaboende iorder, saa længe de besidde iorderne louligen og betale den afgift, som der af fra arrilds tid gaaet haver og gaae bør, hvilket og for 2 aar siden af Eders Kongl. Majestet allernaadigst er vorden confirmeret. Efter disse Kongl. forordninger formeene bønderne sig at side med rette paa iorderne, og icke i mod louen, og er det rimeligere, at de giøre det for deres egen fornødenhed end laugmanden til foragt, thi var der andre iorde[r] leddige, som de kunde bekomme, saa lader det sig ansee, at de heller maatte fløtte der hen, end at drages ideligen med en hosbond, som, efter deres formeening, stædse søger at vere dem fornær, og for det øfrige er en af de myndigste mænd i landet. At de icke betale smørleien efter qviellerne, meener de at vere laugmandens egen skyld, som icke vil give dem aabod efter louen, forordningen og andre folkes sedvane og langvarlig praxi i landet, og meene saa, at hand icke der fore kand udvise dem fra Jorderne, efterdi de ere ærbødige at betale leien, naar som helst qviellerne blive fornyede efter lou og billighed.

12. Det laugmanden ydermeere siger, at disse opsetzige bønder have udi et skrift fridhelget eller bygget sig self iorderne hiemme.

Da haver hand herudi taget feil, formedelst ukyndighed udi landz spraaget. At fridhelge heeder icke paa Iislandsk at bygge hiemme, mens: at liuse fred over sig, og er det en terminus eller talemaade udi process, naar mand frygter for magt og vold, som disse bønder vel mueligen have befrygtet dennem

for, og det kandske icke uden raison, naar de saae til de exempler, som med andre vare passerede, end da der i Hunevatns syssel strax hos dennem.

13. Siger laugmanden udi hans memorial, at Inventarii qvæget ved Closter-iorderne haver hidindtil staaet under bøndernes eget fæmerke.

Dette hidindtil er en af de ambigueuse phraser, som nærverende laumandens skrifter ere temmeligen fulde af. Før hans tid hâr det icke været saaledes, som før er mældt, mens fra den tid at Assessor Heideman tog de reverser af bønderne A⁰ 1684 og hidindtil hâr det veret som laugmanden foregiver. Det er at sige i hans tid, og icke før. Mens aarsagen, hvor fore at laugmanden heller vilde, at qvæget skulde staa under bøndernes fæmerke end Closterets, var, at hand kunde siden disputere bønderne, om de nogen tid pretenderede aabod, at det vanføre qvæg, som de kunde fremviise, var icke meer Closterets end deres eget, efterdi det var under deres og icke Closterets merke. Og slige practiquer have endeligen fleere hosbønder her i landet i disse sidste tider brugt i mod bonden, ind til at sligt ved den sidst indkommene Eders Majestets allernaadigste forordning om aaboden er bleven remederet, saa at qviellerne nu ere under hosbondens merke, som de bør at vere, og have veret af gammel tid.

14. Siger laugmanden udi hans memorial, at saafremt de ommældte bønder indeholder sine smørleier nu i sommer forfalden, saa vil det foraarsage Eders Majestets interesse stor skade og ophold.

Icke i ringeste maade, saa vit vi kunde see, thi laugmanden staar fast for afgiften af Closteret og er en formuende mand, mens laugmandens eget interesse verseres her udi. Til at forfremme det og bekomme smørleien er det beste expedient for hannem at giøre bønderne ret, som de andre Closter- og ombuds-holdere i landet giøre, og betale dennem aaboden paa qviellerne, efter louen og sedvane; saa vil de selfvillig betale leien.

15. Siger laugmanden, at det er høifornøden, at nogen viss anordning maatte komme her hid, hvorledes forholdes skulle med de leiefaar, som ere i bland inventarii qvæget, efterdi forordningen icke taler uden om kiøer.

Vi skulde snart bifalde laugmanden derudi, at det var nødigt, og det formedelst hans egen chicaner. Ellers taler landzlouen udi Kiøbebalkens 16. Capitel (Lit. A.) om køer og andet malkeqvæg; Item ingen skal betale leie af koe eller andet qvæg lenger end det lever; Item paa den samme maade skal forholdes om andet leieqvæg, som om køer formælder. Og ydermeere forbyder Eders Kongl. Majestets forordning at tage leie af uddøt qvæg videre end som loven (udi Kiøbeb. 16. Cap.) tillader. Hvor af os synes let at giøre Consequence om faarene, i hvorvel laugmanden icke kand, eller, som rettere er, icke vil finde sig der i.

16. Fremdeles foregiver laugmanden udi hans memorial, at af arrildztid haver faarene icke veret fornyet, over alt landet.

Dette forholder sig icke saaledes i alle maader. Mange hosbønder i landet have indtil nærverende tid saavel erset faarenes mangel som køernes, eller tydeliger at sige, taget de gamle faar hiem til sig og sat unge i stæden derfore. Endeligen er det vel og paa mange stæder, at faarene, et tag, icke ere blefne fornyede, mens det er skeet i mod gammel brug og louen, som ingen forskiel giør paa køer og faar. Ellers kand mand gemeenligen komme lettere af med bonden om aabod paa 6 faar end en koe, thi paa en gammel koe gives almindeligen til aabod 20 alne eller 40 fiskes verdie, mens om faarene er ingen viss regel, og er det oftere skeet, at hosbønderne have set unge faar i steden for de gamle, end at de skulde saa iefnligen have givet derpaa aabod i penge, hvilket er det gemeeneste angaaende køerne.

17. Begierer laugmanden udi hans memorial de høie herrers udi Eders Majestets Rente-Cammer, deres assistence, udi denne qvielle-Controversie, saa som det er Eders Majestets interesse storligen angelegen.

Laugmandens egen interesse er det, som her er om at giøre, icke Eders Majestets, som her, lige som til forn, allene pretexeres; laugmanden staar for qviellerne og deres mangel, og derimod hâr hand overskuddet af Closterets indkomst, hvoraf hand (som alle andre forleningsmænd i landet) bør at give bønderne aabod, naar qviellerne fattes. I det øfrige formeene vi uforgribeligen, at det rette Eders Majestets interesse (saa vit denne post anbelanger) bestaar der udi, at laugmanden giør

bønderne ret og icke betynger dem i mod louen, sig self til fordeel og dem og Eders Majestets gods til fordervelse.

18. Siger laugmanden fremdeles: At ved denne qvielle aabod paa Closter og ombuds iorder i landet vil Eders Majestets interesse og visse indkomst afgaae en stor summa, thi (siger hand) de, som forlæninger holder i forpagtning og skal betale bønderne den paaleg (qvielde aaboden), bør det billig i gien udi deres afgift allernaadigst at gotgiøres.

Ingenlunde bør det dennem at gotgiøres. Der er og ingen af alle forleningsmænd i landet, saa vit os er viterligt, som nogen tid, før eller siden, haver understaaet sig at begiere sligt, og lader laugmanden her til siune den nidkierhed for Eders Kongl. Majestets interesse, som hand saa ofte udi nærverende Supplique og memorial beraaber sig paa. Vi have til forn (ved Num 2.) allerunderdanigst forestillet Eders Kongl. Majestet, paa hvad maade de Eders Kongl. Majestet tilhørende Clostere og ombuder ere bort forpagtede her i landet: nemlig at Eders Kongl. Majestet haver der af en viss afgift udi specie penge, hvor fore Closter- og ombuds-holderne staar fast, og for resten bør at svare Eders Kongl. Majestet til Jorderne og bygningen der paa; ydermeere bør de at træde i Eders Majestets (som hosbonds) stæd, i det at holde ved lige de leieqvieller, som følge med de dennem forlente iorder, udi alle de tilfælde som louen taler om hosbonden, og for det øfrige at svare bonden, paa Eders Majestets vegne, udi alle maader lige som hosbond. Saa bør de og at udstaae de onera, som enten ved fundationer eller i andre maader kunde hænge ved Closterne. Item hvis restantzer der kunde blive hos bønderne, de bør at komme i forpagternes regning, mens icke Eders Majestets. In summa de bør saaledes at staa for alting, at ingen omkostninger eller defecter komme Eders Majestet til nogen udgift eller afkortning, saasom dette er bekiendt her i landet, og vedgaaes af alle dem som have nogen Clostere eller ombuder i forlening af Eders Majestet, end da dem som i disse sidste tider have icke villet give bonden aabod. Der i mod opberge Closter- og ombuds-holderne ald den rettighed, som Eders Majestet (som hosbond) tilkommer af samme Closter- og ombuds-iorder, hvilket som det beløber sig langt høiere end den afgift, som de udsvare til Eders Majestet (somme steds i mod dobbelt, sommestæds lidet mindre), saa beholde de for dennem self alt overskuddet, for den umage, omkostning og

risico, som der hænger ved disse forleninger. Og dette haver nu saa staaet i halft andet hundred aar, siden Poul Stigsens tider, som var Befalingsmand her i landet ved aar 1560—64[1], og haver aldrig, som før er mældet, nogen forleningsmand i ald den tid tænkt paa at pretendere noget foruden dette accorderede for nogen udgift eller forsvar, enten angaaende leieqvillers aabod eller andet, og have dog, besynderligen de gamle, iefnligen givet aabod, og paa deres bekostning holdt leieqviellerne ved lige, mens icke sat den omkostning og forsvar paa bonden, som siden er skeet paa mange stæder, da uretten begynte at snige sig ind efter haanden.

Og paa det Eders Majestet kand see, at det sig saaledes, som vi have berettet, forholder med disse omtvistede leieqviller paa Eders Majestets Clostere og ombudsgods og deres aabod (nemlig at Closter- og ombuds-holderne have af deres egen middeler Conserveret og opbødt dennem, naar fornøden giordes, Item holdt dennem under deres eller Closternes mærke, paa det de kunde kiendes [skilles *koncepten*] fra leilendingens qvæg, mens icke ladet dem staae under bondens mærke til at vexere hannem der med, icke heller exigeret af hannem at staae risico derfore videre end efter louen), saa føie vi herhos nogle documenter, som os i hast ere faldene i hænderne, og kunde dog mange fleere af samme sort bekommes, hvis mand hafde haft nogen tid eller leilighed til at vere sig om dem, hvor de ere at formoede i landet. — Af Lit. B. er allernaadigst at fornemme, hvorledes der med haver veret forholden ved Mødrevelle Closter først i de ældste forpagtningstider, og siden hen ved Anno 1603. — Lit. C. vidner om, at 1579 blef der ved Arnerstapens ombuds levering giort forskiel paa onde og gode leieqvieller, hvilket icke hafde veret fornøden, om de stod i bondens forsvar, thi da hafde de alle veret gode, og icke fornøden at leveres. — Lit. D. udviser, at Closterholderen paa Kirkebai Closter haver over alt givet aabod, hvor fornøden giordes, og ydermeere sees der af, at inventarii-qvæget hos bønderne haver veret merket med Closterets merke, mens icke bøndernes.

Lit. E. angaar Thingøre Closters underliggende bønder, i hvad tilfælde de skulde betale leieqvæget, naar det døde eller fordervedes. Og i hvor vel denne dom sees i nogle stycker at

[1] med ære og got eftermæle hos alle folk *overstreget i koncepten.*

vere langt haardere paa bøndernes side, end louen kunde tilholde, saa beviser den dog, at anno 1630 pretenderedes icke, at ald leieqvegets forsvar skulde komme paa bonden, i hvor vel og der af sees, at egennyttige hosbønder (hvor i bland Gudmund Haagensen er bekiendt for at have veret icke den ringeste saavel i mod Closterets som sine egne bønder) have da allerede faaet i hovedet at sette paa bonden saa meget af denne risico, som (per fas et nefas) kunde bringes til veie. Dog haver icke Gudmund Haagensen gaaet ner saa vit som laugmand Gotrup siden med de af almuen tagne obligationer. — Af Lit. F er klart, at Inventarii qvæget, som fattedes ved Kongl. Majest. iorder 1663, skulde søges hos den forige forleningsmand og hand igien søge regres hos sin formand, om bonden tales intet; nemlig baade Landfogden Thomas Nicolaissen, reqvirenten Mag. Bryniolf Svend[s]sen, Peter Biarnesen og hans formand viste det kom icke bonden til at svare her for, thi da var icke laugmand Gottrups thesis (Supra Num. 5.) kommen folk i hovedet. — Lit. G. udviser, at dette samme haver endda veret in confesso 1677, og hâr endda ingen toert disputere det, som laugmand Gottrup nu pretenderer at vere ret og sedvanligt fra gammel tid.

Ydermeere, om exempler maa gielde (som de uden tuil gielde i denne sag, eftersom icke nogen gierne giver sit bort for intet), saa haver laugmand Sigurd Biørnsen, fra anno 1677 (da hand bekom disse forskrefne Hunevats Syssels eller Midfiords iorder i forlening) og indtil nærverende tid, stædse opbødt inventarii qvæget paa samme hans forlenings iorder, naar fornødenheden det haver udkrevet og bønderne hannem derom anmodet. Herforuden vides, at hen ved anno 1657, da Vatnsdals iorder, som en ved nafn Thorlak Poulsen hafde haft i forlening, skulde af hans sønner blive udleverede til en ved nafn Jon Arnesen, da accorderede sønnerne med de paa iorderne boende bønder, at de (bønderne) skulde udsvare alle leieqviellerne gode og unge, og der i mod bekomme af bemelte Thorlak Poulsens arvinger 20 alne (40 fiske) for hver qvielle over hoved. In summa: Det er almindeligen bekiendt her i landet, at leieqvieller ere saaledes blefne opbødte, og saaledes burdte at opbødes, saavel paa Closter- og ombudsiorder som andre, og troe vi neppeligen, at der skulde findes en i bland gamle, vittige landets indfødde, som skulde negte, at denne qvielle aabod io var ret i sig self og hafde veret brugelig, icke engang af dem, som i disse sidste tider have

veigret sig ved at give bonden samme aabod. Saa have vi og aldrig hørt nogen af dem, som landets coûtumer var bekiendt, disputere (icke engang i disse sidste aaringer), at den brug, at negte bonden aaboden, eller paalegge hannem ald risico, var loumæssig, mens de fleeste have beraabet dem paa deres tiders praxin og andres exempel. Laugmand Gottrup er allene den, som soûtenerer, at det bør saa at vere og de, som holde her i mod, observere icke Eders Majestets interesse, hvor ved dog forstaaes hans egen fordeel, som før er demonstreret. Og endeligen have nu i sommer, som forskrevet staar, sig angivet par malcontenter eller 3, som gierne vilde vere med laugmanden i denne materie, om der kunde vere noget ved at hente, hvor af den fornemste er Lauritz Skieving, som tilforne haver lenge veret paa Bessested hos Sal. Assessor Heideman og nu er Closterholder paa Mødrevelle Closter. De øfrige indfødde Closter og ombuds holdere i landet see tingen an, hvorledes den vil udfalde. For frygt at forordningen monne udi denne artickel om qvielleaaboden som de andre blive ved magt, saa tie de stille, at mand icke skal forekaste dem loven, billigheden og gammel brug; mens skulde bemelte artickel hænde at blive revoceret, saa var uden tuil de fleeste der af paa laugmandens side og glædde sig med hannem. Det staar allene til Eders Kongl. Majestet, hvorledes der med skal forblive. Mens vores allerunderdanigste uforgribelig[e] tanke er, at af dens revocation skulde dependere bondens nedtrøckelse og ny almindelig allarm og besveringer i landet, som nu nesten ere komne i stilhed, saa vit denne aabods-post angaar, undtagen hos laugmand Gottrup og andre, som kunde vere lige urolige med hannem.

De documenter Lit. H, I, K have vi hos føiet til overflød, til at udvise, at mand, i lige tilfælde, icke haver pretenderet dette uloumessige leieqviellers forsvar af Bispestolernes bønder, ved de aar 1553, 1640 og 1672. Thi udi Lit. H. skulle skolemesterens og hørernes iorder holdes ved lige med bygning og kiør, af stiftets gods, mens icke af leilendingen, som hafde disse kiør tilleie. Udi Lit. I. forspørger bispen sig, paa hvad maade qvielderne bør at udsvares af den forige biskops arvinger, hvilket var ufornøden, om de hafde staaet i bøndernes forsvar. Udi Lit. K. skulde nogle Skalholts domkirkes iorder med deris inventarii qvæg annammis af den forige fuldmægtig, som Conseqventer stod der for, og icke bonden. Item skal den tiltrædende fuld-

mægtig staa for aaboden, paa det den icke kommer bispestolen til last, hvilken Condition nocksom beviser, at qviellerne burdte at opbødes af den, som raade for Bispestolen, mens icke af bonden.

Her falder at melde om den gamle dom, 1579, som laugmanden haver føiet hos hans memorial, som en bilage (Num. 1.), hvilken hand siger at vere dømt efter Kiøbebalkens 17. (skal heede 16.) Capitel, og pretenderer der med at bevise, at da udi 159 aar (skal uden tvil vere forskrefven og meenes: da udi det aar 1579) have icke qviellerne veret fornyet med iorderne, med videre, som hand deraf vil inferere.

Naar denne dom Confereres med de documenter, som til forne ere anførte, Lit. B, C, D, E etc., saa sees, at den icke kand probere det, som laugmanden vil, mens alleniste det, at de tider have og haft folk, som icke skiøtte om hvad de dømte eller paalagde fattig almue, thi denne foromrørte dom er et exemplar af en urimelig og uretmessig sententz, hvor alle bondens pretensioner, som ellers sees at have veret retmessige, aldeles gaaes forbi og icke i ringeste maader appliceres til de poster af louen, som dog allegeres i dommen og øiensynligen vare paa bondens side. Der i mod treckes her hen andre louens poster og forvendes i en gandske vrang og urimelig meening til at felde bonden. For det øfrige synes Overdommeren Vigfus Thorstensen at have veret bondens Contrapart, med videre anomalier, som her inde findes og icke er værdt at annotere vitløfteliger. Saa maa mand nu forundre sig over, at laugmanden icke haver undseet sig ved at producere denne dom som et argument til sin sags retmæssighed, da hand let kunde see, hvor lidet den accorderede med loven. Imidlertid, saa urimelig som den nu er, saa vidner den dog derom, at det hâr og i de tider syntes haart at betale leie af døt qvæg i mod louen og ingen aabod faae. Ydermeere kand der af sees det, som tilforn er sagt Num. 16, at de gamle tider have ingen forskiel giort paa kiør og faar, hvad aaboden anbelanger, om end skiønt denne stackels bonde hverken haver kundet faaet ret over det ene eller andet, hvorudi mange bønder have siden efterfuldt hannem.

[19. Angaaende de hest-laan og dagslætter, som laugmanden foregiver at have veret som et hoverie paalagt de 7 Vatzdalsjorder over 20 aar, og begierer hannem maa tillades at ind-

føre det i bygningsbrevene for disse jorder, paa det de der paa boende bønder icke skal glorificere i mod hannem (som han siger).

Da er denne expression over 20 aar en af de phraser, hvor under andet skiules, end der synes. Laugmanden hâr haft disse jorder i forvaltning over 20 aar, og er dette paalæg (som troligen berettes) først indkommet paa jorderne i hans tid. Nu i disse aaringer hâr hand vel mueligen considereret dette, og eftertænkt høiloflig i hukommelse kong Friderici 3. befaling, som Sal. Rigens Admiral Hr. Henrich Bielke Anno 1650 haver ladet publicere paa landztinget, og indeholder, at ingen ombuds- eller closter-holder[e] maa forhøie jordernes landskyld, eller ombudz- eller closter-jorderne med nogen ny paaleg betynge, under straf som for uhiemmelt. Saa er det da kandskee icke for bøndernes victorie skyld, at hand dette begierer, mens paa det hand med slig tilladelse kunde ex postfacto legitimere det, som ellers icke kunde billiges. Vores uforgribelige tanker ere, at tingen kunde rettes, om end skiøndt hand nu icke blef anseet efter forskrefne Kongl. forordning (helst da Eders Kongl. Majts. forordning om misbrugers afskaffelse udi Iisland icke saa haardt straffer sligt udi dens første artickel), naar ickun hand blef befalet at afskaffe dette nye onus, med andre dislige, som i hans tid kunde vere paalagt Eders Majts. bønder, som hannem ere undergifne. For det øfrige synes denne motif (om bøndernes eftertale) meget seldsom. Thi af det samme principio kunde hand ligeledes forlange, at alle andre hans mislige forretninger og domme (som meer end nock findis) maatte vorde confirmerede, paa det hans contraparter icke skulde roose sig af seier i mod hannem.

20. Besværger laugmanden sig over, at der ere de i bland hans underhavende bønder, som sige, at 20 aar er icke arrildztid.

Denne dispute hører uden tvil til høiest bemte. Eders Kongl. Majts. forordnings første artickel, om ny paaleg, og kunde vi icke andet end bifalde her udi bøndernes paastaaende, thi saa som 20 aars tid aldrig med rette kand kaldes arrildz tid, saa kand den allermindst der hen føres, naar det gielder om nogen uretmæssige paaleg, som kunde have varet 21, 22, eller 23 aar. Kandskee laugmanden vil tænke, at arrilds tid og hævd er et, hvilket vel icke kand gaae an[1].

---

[1] Fra [skriverhånd med A. M.s rettelser i koncepten.

21. Angaaende den besvering, som laugmanden fremfører over de Midfiordiske bønder, hvilke der have giort dennem griller om et og andet i oft bemelte Eders Kongl. Majestets forordning af dato 15. Maii 1705 og i saa maade veigret dem ved at betale gieftold og tiende, indtil videre.

Da haver laugmanden herudi ret, mens bøndernes paastaaende intet fundament uden deres vanvittighed, hvilket da de fick at høre, af dem, som de meente at vere upartiske, saa have de faldet til føie og betalt det de burde. Er saa denne sag aldeles aftalt og disse bønder forligte med laugmanden, saa hand formoedentligen sig icke meer der over besverger. Ellers foraarsages slige urimelige bondens disputer ved deres haardhed, som have at sige over hannem, helst naar en deel af paaleggene ere saaledes, at hand kand see, at hâm vederfares uret, veed hand saa icke at giøre forskiel paa tingen, mens meener, at det er og uret, som i sig self er billigt, og tænker saa icke andet end at ryste aaget af sig, paa hvad maade hand kand.

Her faar ieg, Pouel Jonsen Widalin, leilighed til at forestille allerunderdanigst Eders Kongl. Majestet, hvor ubilligen laugmand Gottrup haver handlet imod mig udi nærverende hans memorial til de høie Herrer udi Eders Majestets Rente-Cammer. Hand angiver mig, som den der styrker bønderne i deres forehavende, hâm til fortræd. Item det, der foretages i mod hâm, er (efter hans foregivende) maaskee af min aand hâm til fortræd. Bønderne vilde icke udlevere hâm qviellerne til at afmærke, fordi at ieg haver fraraadet og forbøden dem det. En af bønderne (Thorlak Olufsen) søger udflugter efter min forskrift. Jeg hâr (som hand siger) fra begyndelsen holdt med samme bonde hâm til fortræd. Sligt angiver laugmanden for Eders Kongl. Majestets ministres til at giøre mig sort hos dennem, mens fører ingen fundamenter frem eller bevisligheder til samme hans angivelser, thi ieg vil allerunderdanigst formoede, det icke skal blive anseet for beviis her paa, som findes anført udi hans 6. bilage til forskrefne memorial, om end skiønt hand det haver fremskicket udi den meening. Her paa dette stæd, hvor hand taler om disse Midfiordsbønder, siger hand: »Og om endskiønt det haver veret dem forklaret, at udi Dansk spraag er alt kaldet skatter, som kongen ydes, end dog det haver icke alt et naun, vilde de icke lade sig sige.« Da som hand veed, at det var ieg, som her hafde viist bønderne deres uforstand og sat dem til

rette udi denne post, saa fortier hand med villie mit naun, at det icke skulde synes, at ieg var saa neutral i hans vesen at holde med det, som ret var.

22. Hvis laugmanden udi hans memorial til Eders Majestets Rente-Cammer foregiver om sin taalmodighed imod Closterets bønder og om hans store restantzer, som findes antegnede paa den 9de bilage til bemelte hans memorial.

Da saafremt samme pretenderede taalmodighed er saa stor i mod Closterets bønder, som her foregives, saa lider laugmanden megen uret af folk i deres almindelige tale om hans medhandling med bønderne, item vederfares stor utacknemmelighed af bønderne self, hvoraf eendeel ickun lidet roose af denne medlidenhed, og fortælle med omstændigheder det som skulle synes at stride her tvert i mod. Hvad ellers dette saa kaldede Tingsvidne (den 9de bilage til Memorialen) angaar, da falder allerunderdanigst at melde, at af de i denne restantz anførte bønder ere 11 (nemlig Biarne Poulsön paa Ytstegil, Einer Bessesön paa Moberg, Sigurd Andressen paa Vatnskard, Helge Eriksen paa Melegerde, Grimer Gissursen paa Beinekelde, Jon Biarnesen paa Medalheim, Steendor Biarnesen paa Litledal, Oluff Biørnsen paa Medalheim, Poul Thorfinnsen paa Grovergil, Einer Jonsen i Göitsdal og Sigurd Jonsen i Store-mørk), som icke er Closterets bønder, mens laugmandens egne leilendinger, hvilke her synes at vere anførte i bland Closterets landsetter til den ende, at restantzerne skulde desto beder parere for de Høie Herrer, som icke kunde vide at skille de ene bønder fra de andre. — Ydermeere ere i bland de antegnede: Biørn Andressen i Hage, og Einer Helgesen paa Ranhoole, hvilke to ere laugmandens falkefengere. Ibland de øfrige er Magnus Eiriksen paa Krossenæs, som meenes at pretendere hos laugmanden nogen gield, større end denne landskylde restantz er. Jon Thordersen paa Höfnum og Rogvald Biørnsen paa Tiörn meenes at vere ibland de bønder, som pretendere qvielle aabod hos laugmanden. Angaaende Jon Olufsen paa Bordøre hænger og, uden tvil, noget i pretension. Disse ere ellers Closterets landsetter: Thorsten Jonsen i Vik, Arne Biørnsen paa Illugestad og Magnus Haldsen paa Aarbacke, foregives at vere temmeligen formuende, og kunde disse 3 (saa vel som nogle af de andre, som her findes antegnede) paa den maade vere komne i restantz, at de have villet betale deres landskylder med faar, slette penge og andre slige

landzøre, som sedvanligt haver veret, mens laugmanden vel mueligen icke villet annamme dette, mens absolutè pretenderet, at de skulde betale deres landskylder i kiøbmandens reigning paa Skagestrand, hvilket bønderne kandske icke have kundet, kandske og icke villet. For det øfrige meene vi, at udi de forbigangne haarde aaringer ere der tilfaldne større restantzer paa Thyckebai- og Kirkebai-Closteres underliggende gods, end her findes anførte, ia, om disse restantzer vare rigtige og alle Thingøre-Closter tilhørende, som de icke ere.

23. Fremdeles beklager laugmanden sig, hvorledes hand uskyldig hades og af bare misundelse forfølges.

Hafde laugmanden naungivet, hvo der hadede og forfuldte hannem, saa kunde kandske her om gives bedre oplysning; nu som det icke er skeet, saa faar der at giettes til. Fra anno 1684 hâr laugmand Gottrup boet her i landet og haft atskillige forleninger af Kongl. Majestet, haver saa levet i flor og velstand uden nogen synderlig viderverdighed indtil anno 1695. Det aar blef hand laugmand, og fra den tid hafde hand snart allene at sige her i landet, til anno 1701, og førde i den tid saa stor authoritet, at ingen laugmand, saavit vi vide, haver haft større. Anno 1702 begynte folk først at disputere hâm noget af det hand vilde have frem. Angaaende den umaadeligen store skat, som hand og hans partie vilde udi bemelte aar uden Eders Majestets videnskab have lagt paa almuen i landet til at betale hans udseiglings omkostning, refererede baade Eders Majestets amtmand og vi, til Eders Kongl. Majestet, hvor af foraarsagedes, at eendeel af den store Summa gick tilbage, og consequenter den gode profit, som der ved hafde ellers veret at hente. Udi samme aar dømte laugmand Got[t]rup en mislig dom udi en sag angaaende en sysselmand her i landet, som er min, Arnas Magnussens, broder. Den hans dom indstæfnede sysselmanden for Eders Majestets Amtmand, som den underkiendte. Samme Amtmands dom appellerede laugmanden til Eders Majestets høieste ret, reiste self, par caprice, til Kiøbenhafn 1704, satte der en hoben penge til, mens udrettede intet, og endeligen tabte og maatte give omkostning. Anno 1703 søgte hand nogle bønder udi Hunevats syssel til tinge, formedelst at de icke vilde give hannem nogen unødige attester, og tog over dennem hiemtings og landztingsdomme. Dette hans procedere og bøndernes nød refe-

rerede vi allerunderdanigst til Eders Konglig Majestet, hvorpaa Eders Majestet befoel Amtmanden at hielpe bønderne til rette, og os befoel Eders Majestet at sidde retten udi denne sag tillige med Amtmanden, hvilket vi og giorde, og tabte laugmanden i mod bønderne, icke uden penges udgift. Saa kom og i fortræd ved denne samme sag en hans client, som derudi hafde vered minister injustitiæ og hand vilde have haft til vicelaugmand. Herforuden ere der af Amtmanden blefne underkiendte et par af hans domme, udi hvilken ret vi ligeledes sad hos Amtmanden. Anno 1705 maatte laugmanden betale nogen penge, som hand efter puur obligation var skyldig til bemelte Amtmand, hvilke hand ellers icke agtede at betale, under pretext at hand hafde nogen contrapretension paa Amtmanden. Nu paa sidstningen kommer denne qvielde-controversie med bønderne, hvorudi laugmanden veed, at vi icke holder med alt det, som hand vil have frem, hvilket hand storligen tager sig til mistøcke, saa som hand er en mand, der icke vel taaler contradiction, mens er meget paaholden paa hans meening og besverlig at føre til raison, helst hvor det er om hans interesse at giøre. Herforuden veed hand formodentligen, at vi Eders Kongl. Majestet allerunderdanigst have refereret et og andet af hans bedrifter, saa som om Asbiørn Joachimssens hudstrygelse, og den kalk og disk fra Grunderkirke udi Øefiord, som hand haver taget i pant, og icke vil igien extradere med gode, om end skiønt ieg, Arne Magnussen, haver søgt at persvadere hâm der til, og viist hâm, hvor liden reputation hand hafde der ved at vente, om sagen kom for en ret.

Dette forskrefne meene vi at vere det, hand kalder had, misundelse og forfølgelse, og foruden dette vide vi intet, hvortil hand udi denne besvering kunde sigte.

24. Endeligen meener laugmanden det dog om sider kommer for en dag, hvo helst haver villet søgt og endnu agter at søge Kongens høie interesse og dette fattige landz velfærd, hand eller hans forfølgere.

Den omsorg, som laugmanden hâr for Kongl. Majestets interesse, meene vi nogenledes at vere demonstreret ved Num. 18. Hvis landets velferd bestaar i at giøre sig myndig og rig og betrøcke bønder, saa negtes icke, at hand io haver giort der til meer end hans forfølgere, om vi der med skulde meenes.

25. Angaaende den sag i mellen Laugmanden og den bonde Thorlak Olafsen paa Forsele dal, hvor om meldes allersidst udi Laugmandens memorial til de høie Herrer udi Rente-Cammeret.

Da er samme sag af den vitløftighed, at vi i denne korte tid umueligen kunde faa stunder til at referere den omstændeligen. Ellers er den i sig self icke af stor vigtighed, mens denne bonde er en af dem, hvor om før er mældt, at de icke vilde give laugmanden attest og der fore af hannem bleve søgte til tinge, hvorudover og laugmandens icke under hâm vel. Hvad laugmandens begiering (angaaende at Amtmanden maatte faae Eders Majestets befaling at fornye sagen paa Kongens vegne og tiltale bonden) anbelanger, saa skulle det synes at ville have øxen i hovedet paa bonden, mens icke ville holde om skaftet. Vores uforgribelige meening er, at siden laugmanden icke vil blive ved den udi sagen giorde forliig (som den og efter billighed icke kand obligere hannem, efterdi hand den icke haver indgaaet), da kunde hand træde til sagen i mod bonden, der som forligen kom i mellem, og forfølge den saa fremdeles. Saa kunde hand faae den ret over bonden, som hâm louligen tilkom, og Eders Majestets interesse (om det herunder kunde verseres) blef paa den maade icke understucket. Bonden i det øfrige kunde have laugmanden at hæfte ved, om han ulouligen blef søgt og i saa maade kunde vinde i mod laugmanden.

Sammeledes er vores allerunderdanigste tanke om alle de pretensioner, som laugmanden meener sig at have paa hans underhavende bønder i en eller anden maade, i sær disse leie-qvielle-tvistigheder, at de paa den maade best og skielligest kunde afgiøres, at laugmanden søgte bønderne ved ordinaire process efter landzlou, og at Eders Majestets Amtmand skaffede bønderne en procurator, som paa deres vegne forsvarligen kunde gaae i rette mod laugmanden. Paa denne maade kunde laugmanden erholde ret og faa straff over bønderne, om de ere straff-fældige, Eders Kongl. Majestet, for det øfrige, blive fri for overløb og vitløftige Suppliquer og memorialer. Saa kunde vi og langt beder anvende tiden til Eders Kongl. Majestets allerunderdanigste tieniste end med at læse i giennem og overveie saa vitløftige, intriguerede skrifter, som disse nærverende fra laugmanden ere, i hvorvel vi meer end gierne giøre det saa som alt andet, det Eders Kongl. Majestet allernaadigst befaler at skulle forrettes.

Hvad den forliig ellers angaar, som laugmanden sig herover besverger og siger sig der i mod at have protesteret, i mod mig Poul Jonsen Widalin, da er dette uret skreven; thi udi hans protest (som er den 10. bilage til hans memorial) findes icke mit naun indført, saa vit som denne sag angaar, kunde og icke vere, eftersom forliigen intet kommer mig ved eller hâr kommet. Jeg tilbød mig at dømme i sagen, som af hans egen protest er at see, mens laugmanden Sigurder Biørnsen vilde icke gierne dømme der i, saa som sagen angick laugmand Gottrup, hans gode ven, og i det øfrige kandske icke syndtes lig til at vindes. Da til at undgaae at dømme, stiftede hand (laugmand Biørnsen, mens icke ieg) denne forliig, og til at faae den desto beder laget, gaf hand bonden penge af sine egne, som dette er at see af landztingsbogen 1705. Synes saa dette skrevet af laugmanden til at giøre mig endnu engang sort, lige som ieg hafde understucket Eders Kongl. Majestets interesse.

Belangende de andre to sager, nemlig Sysselmand Magnus Biørnsens og Oluff Gunnersens, om hvilke laugmand Gottrup udi forskrefne hans protest (bilage 10.) siger, at hand meener Kongl. Majestets interesse der udi verserer, og der fore icke vil vere gestendig eller samtycke de forligelser, som hand siger mig udi hans laugmandzembedes tieniste, i hans fraverelse til Kiøbenhafn, at have ladet giøre uden for laugretten i samme sager, mens ieg self maa der til svare og staa til rette, om enten Kongl. Majestet eller de, som Kongl. Majestets indkomst have forpagtet, der paa herefter vil lade giøre ansøgning, saa er min Poul Jonsen Widalins allerunderdanigste begiering, at Eders Kongl. Majestet vil tilholde bemelte laugmand Gottrup at sige positivè, om ieg udi disse eller andre sager haver giort eller ladet giøre nogen forliig til Eders Kongl. Majestets interesses neddempelse eller det nogenstæds understucket. Hvilket om hand skulde bejae og vedstaae, saa begierer ieg allerunderdanigst, at hand maa faae befaling at agere sligt i mod mig, dog saaledes, at hand self staar fast ved sagen og hans angivelse, paa det ieg kunde faae reparation af hannem, om ieg findes uskyldig, som næst guds hielp skal blive. Mens skulle hand icke ville staae ved sligt eller med klare ord sige mig dette paa, saa begierer ieg, at denne hans protest (bilage 10) maae, for saa vit som dette angaar, blive anseet saa som et løst støcke papir, conciperet af en ildsindet [*opr.* vred] mand til at føre ærlige folk i mistanke.

For det øfrige bede vi allerunderdanigst, at Eders Kongl. Majestet vil allernaadigst see i giennem fingere med os, i fald noget herudi skulde findes forseet eller forglemt. Vi have haft knap tid og besverlig leilighed her til, imidlertid tenkt at fyldistgiøre Eders Kongl. Majestets allernaadigste befaling, saa vit os var mueligt, og herved som udi alle occasioner at udvise, at vi stædse ere og forblive

Eders Kongl. Majestets Vores allernaadigste arve herres
allerunderdanigste tro tienere
A. Magnussen. Povel Jonsson Widalin.

Slitandestad udi Stader sveit
d. 17. Septembris Anno 1707.

84. 17. september 1707. Slitandestad.

Kommissærerne til kongen. Betænkning over konditionerne til den islandske jordebogs forpagtning med kritik af de trafikerendes bemærkninger hertil og af amtmand Müllers fremstilling. Med oplysninger til landets næringsveje og topografi.

Trykt efter original i rigsarkivet (Dokumenter ang. den isl. handel m. v., komm. af 1702 etc.) med egenh. underskrifter, gennemdraget med snor, fæstet med kommissærernes segl (rødt lak). Sammenholdt med A.M.s egenh. koncept i AM. 440, fol., hvis retskrivning følges. Vedføjet er bilag A—E (a. Udkast til forpagtnings-konditionerne, II § 1—4, b. Afskrift af en dom om løsemænd 1649, c. Memorial og resolution om inventarii-både 1690, d. Uddrag af en gammel jordebog over kgl. gods under Bessestad, e. Uddrag af en jordebog over kongsgods 1593).

Stormægtigste Allernaadigste Arve konge og Herre!

For kort tid siden, den 3. Augusti paa Bessested, have vi underskrefne, tillige med Hr. Justits-Raad og Amtmand Christian Müller udi allerunderdanigste memorial indfattet de aarsager, hvorfore vi icke, efter Eders Kongl. Majestets den 24. Maii fra Rosenborg til os allernaadigst ergangne Befalings formælding, samtligen kunde overveie de documenter, som fuldte med samme Eders Majestets Befaling, hvilken vores allerunderdanigste memorial benæfnte Hr. Justits-Raad Müller med sig tog ud af landet, i henseende at indlevere den udi Eders Majestets Rente-Cammer strax ved sin ankomst til Kiøbenhafn; mens vi fremsende her med allerunderdanigst en Copie der af.

Efter samme memorials indhold, til at fyldistgiøre for saa viit som i vores magt stoed, høiestbemelte Eders Majestets be-

faling, have vi underskrefne, siden den tid, for os taget til at see i giennem de os allernaadigst tilskickede Conditioner til den Iislandske Jordebogs forpagtning, samt de her paa landet trafiquerendes der ved giorde remarquer, og ere vores allerunderdanigste, uforgribelige tanker der om som følger.

I. Angaaende den 1. Artickel § 8, Om fæster af huusmænds huuse paa Vestmannøe (hvor ved de trende interessenter paa øen, Andreas Beck, Maarten Munck og Peter Riegelsen, have annoteret, at slige fæster have aldrig veret paastaaet eller given, ei heller kunde paalegges, mens tvert i mod, at mand, til at locke folk til disse huusmænds huuse og til at beholde dem paa øen, maa lade dennem sidde uden huusleie det første aar): Da kand dette vel mueligen vere got, saa vit disse sidste aaringer anbelanger, mens at disse ommældte huusmænds-huuse-fæster skulde aldrig have været paastaaen eller given, staar icke fast. Thi Anno 1704, om foraaret, da ieg Arnas Magnussen, var der paa stædet udi Commissionens ærender, fortalte indbyggerne mig almindeligen, at tilforne var brugeligt at give udi fæste for saadanne huusmænds huse 40 fiske eller [ibland *udel. rigsark.*] 1 Rxdler, lagde dog der til, at nu om stunder gaves der lidet eller intet. Og til ydermeere beviis om disse huusmænds-huuse-fæster haver ieg under 8 mænds hænder en besvering, som en af øens indbyggere den samme tid indgaf til mig over Peter Vibe, som for 14 aar siden var ombuds mand der paa øen, hvis begyndelse saaledis er fordansket: »Dette frember og sig over besverger Einer Gudbrandsen, huusmand i Brattehuus paa Vestmannøe, at den tid Peter Vibe var ombudsmand paa Vestmannøe, antog hand (Einer) til bolig et huusmandshuus og gaf derfore i fæste, som sedvanligt var, en Rxdlers verdie. Efter at hand nu hafde boet i bemelte hus i 3 aar, blef den Jord Daler ledig« etc.

For det øfrige er det vist om disse huus-mænds-huuse-fæster, at derpaa icke er at giøre stor facit uden i gode fiskeaaringer, som og der af er at see, at i slette fiskeaaringer formindskes husmændz-huusenes tal, hvilket og nu er langt ringere der paa øen, end det haver været tilforne. Imidlertid formeene vi allerunderdanigt, at disse ommældte fæster enten bør at mentioneres udi forpagtnings Contracten eller og at vere under straff forbøden at tages, saafremt Eders Kongl. Majestet allernaadigst skulde behage at afskaffe dennem med alle, hvor til vi dog

icke egentligen see nogen uomgængelig fornødenhed for denne gang.

II. Angaaende den 2den Artickel § 3 (hvor der mældes om Strandende skibe, arveløs gods og Boeslod) og den Antegnelse, som der til giort udi det document Num. 2, hvor intet naun staar under (nemlig, at ved den forige forpagtnings Contract nød forpagterne fri den 3die deel af sligt uden at betale der af til Sysselmanden eller andre noget for deres umage, hvor ved mand formoder det endnu forbliver): Da siunes, at samme antegnelse fornemmeligen er forfattet til at destruere hvis som kunde synes nyt udi disse forpagtnings-conditioner, mens icke at vere synderligen overlagt. Thi først er dette af den beskaffenhed, at det maatte vere de forpagtende lige got, hvorledes der om blef constitueret, efter som det er klart, at forpagtnings summen vil blive høi eller laug, efter som conditionerne ere tunge eller favorables for de forpagtende, helst udi denne post, som icke egentligen er i bland de emolumenta de kunde vente sig af forpagtningen, mens, udi deres tanke, faar [fick *rigsark.*] at regnes som et anhang til forpagtningen, der uden deres ringeste ventende skade eller incommoditet kunde blive borte. For det andet maatte vel denne antegnelses author tilstaae, at Sysselmændene og andre vedkommende faae nødvendigen at have noget for deris umage, naar som helst et strandende skib skal bierges og det biergede giøres i penge, hvilket samme er og at sige om arveløs gods og boeslod. Mens der om er intet bleven talt, kandske til den ende, at tingen nu som før icke skulde blive ald for tydelig, mens kunde her i landet disputeres fra og til, ligesom leilighederne vilde falde. Endeligen kunde author have meent, at biergeløn og andre omkostninger skulde tages forud af den heele summen, og forpagterne siden at nyde tredie deelen af det overblefne, hvilket alt vilde gaae ud paa et, og saa vit vi kunde see, icke i ringeste maader gaune eller skade Eders Kongl. Majestet, forpagterne eller de vedkommende i landet. Med Eders Kongl. Majestets Sagefald forholdes ellers saaledes her i landet, at hvor nogen sysselmand opberger i hans syssel noget sligt, saa beholder hand altid for sig den tredie deel der af og udleverer til den, som haver Eders Majestets intraders opbørsel, ickun de to deele; aarsagen er, at hand efter louen tilholdes at tage i mod alle haande, tøi og vare, af den sagfældte, saasom gangklæder, huusgeraad, heste etc., hvilket hand bør at

omsette i specie penge, som icke kunde skee, uden der af maatte gaae endeel i løbet. Ligeledes forholdes med vrag, der af beholde sysselmændene den tredie deel for deres umage.

Hvad sig nu anbelanger arveløs gods og hvis løsøre Eders Kongl. Majestet kunde hænde at hiemfalde af ens boes lod (hvilket alt icke kand vere uden en ringe deel til sammens, hænder og meget sielden), da kunde, om Eders Majestet saa behagede, beqvemeligst der med forholdes paa den samme maade som med Sagefaldet og vraget, nemlig at sysselmændene tilholdtes at giøre sligt i specie penge og levere de to deele der af til forpagterne, mens beholde self den tredie. Hvad Jorder angaar, som til Eders Majestet kunde forbrydes, der af nød de intet, efter som de ingen umage der med hafde, uden at registrere dennem eller give notitie der om.

Mens hvad sig belanger strandende skibe (som icke ventes andre end franske hvalfangere fra Biscaien og det ickun sielden), da kunde Sysselmændene ligeledes tilholdes (som og nu er brugeligt) at have inspection der med og omgiøre i penge, det som bierges, siden kunde omkostningerne betales af den heele summen og det overblefne leveres til forpagterne, som derfore skulde giøre rigtig regenskab udi Eders Majestets Rente-Cammer og der i mod opberge saa meget, som kunde svare en billig asseurance. Paa denne maade kunde Eders Majestet altid vere viss paa at opberge fuldt i slig tilfælde, og for det øfrige kunde dette icke i ringeste maader prejudicere forpagterne, efter som denne post, som sagt er, icke egentligen angaar forpagtningen, de forpagtende i det øfrige ingen emolumenter have her ved, uden de penge, som indsamles af Sysselmændene for det som af slige strandende skibes skrog og indhold bort selges. Saa skeer det og gemeenligen, naar slige skibe andrive eller forliises her ved landet, at folkene følge med, og tage de da bort (som læt er at tænke) alt, hvis bierges kand i hast og til nogen nytte kunde vere.

Hvis nu Eders Kongl. Majestet skulde falde paa disse tanker, saa siunis uforgribeligen, at den anden Artickel af Forpagtnings-Conditionerne kunde forandres ongefer paa den maade, som her hos findes optegnet Lit. A.

III. Angaaende den 3die og 4de Artickler udi Forpagtnings Conditionerne, og hvis der om er blevet skreven og udi Eders Kongl. Majestets Rente-Cammer indgiven baade i aar og forleden

aar, da Eders Majestets iordebog skulde have bleven opbuden: Da bestaar det fornemmeligen af disse efterskrefne poster.

1. Hvad for folk der maa og skal antages til Eders Majestets 15 Inventarii baader.

2. Om hver af Dem, som nyde forleeninger udi Iisland, skulde vere pligtige at anskaffe en mand til at roe paa samme Eders Majestets Inventarii-baader, eller icke.

3. Om forpagterne skulde vere tilladeligt at holde fleere fiskerbaader end disse 15 ommældte inventarii baader, og i fald, hvad slags folk de da maatte tage til samme deres egne baader.

Hvad nu dette Eders Majestets opbørselmænds fiskerie udi Guldbringe syssel i almindelighed angaar, saa skulde der behøves en rom tid og heel tractat til at kunde forestille Eders Majestet omstændeligen alle de inventioner og methoder, som fogderne og forpagterne efter dennem have brugt til at multiplicere sine egne fiskerbaader tid efter tid og faae folk der til.

Mand har icke villet være fornøiet med de mands laan, som udi Jordebogen findes antegnede hos hver af Eders Majestets Jorder udi sysselet, mens der foruden optaget bondens tomthusmænd og huusmænds-arbeidskarle, item, i bland, tvunget bonden til (accorderet med bonden, skulde det heede) at sette paa Kongens baade (saa skulde de heede, om de var 50, 60, 80) alt det mandkiøn hand hafde paa hans gaard. Mand hâr tinget med en deel formuende folk i landet, at de vilde forunde en, fremfor bonden, som boede paa Eders Majestets iorder, de folk, som de agtede at lade fiske udi Guldbringe syssel. Een deel af de fremmede, som toge der hen til fiskerie, hâr mand locket til at roe heller paa disse saa kaldede Kongens baade end paa bondens baader og givet dennem atskillige emolumenter, som bonden icke kunde præstere. Endeel hâr mand under en eller anden prætext med magt presset paa disse baader, og naar nogen da hâr været saa dristig at tergiversere herudi, saa hâr mand forbøden de andre baaders formænd (styremænd) at tilstæde hâm plats eller og i bland ført hâm i straff, som Albert Asgeirsens exempel udviser, hvilken formedelst slig pretenderede ulydighed anno 1689 uden dom blef hudstrøgen paa Bessested, eller, rettere at sige, bekom, som berettes, et slag af bødelsriis, hvor om Hr. Justits-Raad Müller formodentligen monne vide at give den beste forklaring, saasom hand, uden tvifl, var paa gaarden den samme gang, om det icke er skeet i hans over-

verelse. Her foruden hâr mand opfundet atskillige udveie sil at overkomme den profitable fisk, nu ved at accordere med bonden om hans halve baad til leie, nu om den halve fangsten af baaden, for intet, eller saa got som intet, med mange andre paafund, som formedelst vitløftighed forbigaaes.

Ved slig og anden deslige medfart er bondens condition merkeligen bleven forverret, som læt er at betænke, og er dette fremmede fiskerie en af de største aarsager til Eders Majestets Jordegodses udi Guldbringe syssel og de der paa boende bønders armelige tilstand, efterdi bondens egne baader herved have maat staae i lande og opraadne, hand i det øfrige udi den post, hvorudi hans næring snart allene bestoed, dependere af dens discretion, som hafde myndighed over hannem og de fleeste i landet.

Belangende den villighed, som før er ommældt at vere bleven søgt hos formuende folk uden for Guldbringe syssel, om deres roerskarle, som i hvilket som var skulde fiske der i sysselet, da er det fornemmeligen skeet hos dennem, som hafde Clostere eller andre slige forleninger af Kongl. Majestet og for det øfrige boede saa nær Guldbringe syssel, at de sligt kunde af stæd komme, hvilke herudi have været saa meget diss villigere (uanseet der kunde vere nogen besverlighed eller skade ved), som de altid hafde at bestille med den, som opbar Kongl. Majestets intrader. Her af blef paa sidstningen en half-skyldighed (som gemeenligen pleier at skee i slige tilfælde, og her i landet ere meer end nock exempler paa, at slige villigheder ere udfaldne til et stædse varende og almindeligt onus), saa at Sal. Assessor Heidemann, udi de sidste aaringer hand var foged her paa landet, begynte at exigere som en ret, det de forige fogder og hand self, udi hans første aaringer, hafde begert og antaget som et venskab.

Endeligen anno 1691, da Kongelig Majestets visse og uvisse indkomster her i landet bleve bortforpagtede til bemelte Assessor Heideman, formaaede hand, at i den med hannem oprettede forpagtnings contract blef indført, at De, som nød forleninger, skulde svare en mand i hver vertid paa Kongl. Majestets baade at roe, dog at fangsten skulde høre saadanne fiskeres hosbond til, hvilket siden paa samme maade er bleven indført udi den Contract, som anno 1695 blef sluttet med de da tiltrædende forpagtere.

Siden forskrefne tid er det med disse forlenings-mænds-mandslaan saa vit bleven bragt i verk, at nogle faae, mest de,

som have haft nogen forleninger eller boet der i nærverelsen, i eller om kring Guldbringesyssel, have skaffet en mand til Eders Majestets eller forpagternes baade. Med de andre langt fra liggende haver det icke til nærverende tid kundet ladet sig giøre, eendeel formedelst at forleningerne i bland ere saa ringe, at ingen skulde kunde blive der ved paa denne condition, og eendeel formedelst at forlenings mændene boe og forleningerne ligge saa langt fra Guldbringe syssel (hvor Eders Majestets baader gaae til fiskerie), at saadanne roerskarles reise og tilbehør skulde koste langt meer end det, som af fangsten kunde falde i deres deel, og det, som fangedes, blef i det øfrige eiermændene saa got som til ingen nytte, formedelst at det var saa langt borte fra deres hiemme.

Om denne besverlighed og forleningsmændenes anliggende herudi giorde ieg, Arnas Magnussen, forleden aar (1706), da ieg var i Kiøbenhafn, erindring udi en allerunderdanigste memorial til Eders Kongl. Majestet af dato 27. Aprilis, hvorom ieg siden hâr fornummet, at Hr. Justitz-Raad Müller skal have indgivet sin betænkning, af indhold, at den samme, rimeligen, var af mig bleven giort i henseende til Laugmand Paul Jonsen Widalin, min med-Commissarius, og min broder Jon Magnussen, hvor af den første er forleent med Dale syssel og den anden er sysselmand i Strande syssel, og for det øfrige, at forlænings mændene her i landet, hver og en, hafde fra fogdens Thomas Nicolaissens tid indtil nærverende hvert aar fremskicket til Inventarii baadernes fornødenhed disse ommældte roerskarle, som hand skal have kaldet fri mænd til søes.

Nu paa det Eders Kongl. Majestet kand erfare, hvor mislig at Hr. Justits-Raad Müllers betænkning hâr veret herudi, og hvad kundskab hand i det øfrige hâr om dette væsen, saa falder allerunderdanigst at mælde, at de saa kaldede fri mænd til søes komme aldeles intet ved de forskrefne forlænings-mænds mandslaan. Disse fri mænd til søes ere til sammens icke uden 9, og svares der af 2 af Skaftefelds syssel, af Rangaarvalle syssel 2, af Arnæssyssel 2, af Borgerfiord syssel 1, af Hunevats syssel 1, og af Skagefiord syssel 1. Med dennem forholdes saaledes, at Sysselmændene i ommældte sysseler udreede en karl med søeklæder, smør og andet sligt, som nødvendigen behøves for en, som skal roe til fiskerie langt fra hans hiemme. Den samme karl skickes hen til fogden eller den, som hâr Eders Majestets

intraders opbørsel, hvilken hannem nedsetter paa en af baaderne; naar nu værtiden (fisketiden) er ude, saa leverer roerskarlen fra sig ald den fisk hand haver fanget, og falder den i Eders Majestets deel, mens icke i karlens hosbonds, saa at dette er en sort afgift og rettighed af de forskrefne sysseler, og ere disse fri mænd indkomne strax efter reformationen, 100 aar før Thomas Nicolaissens tider, som af gamle opbørselsbøger og Regenskabe kand sees. Mens at de ere blefne meer paalagde de forskrefne sysseler end andre i landet, er uden ald tvil skeet for samme sysselers situations skyld, thi Rangaarvalle- og Arnæs-sysseler, item Borgerfiords syssels den syndere deel (hvor af den ene fri mand gaar) ligge saa at sige strax hos Guldbringesyssel. De, som boe udi Hunevats syssel og Skagefiord, have icke, uden af og til, fiskerie hiemme hos dennem, og der fore skicke deres folk, i hvilket som er, hen til Guldbringe syssel til at fiske. Om Skaftefelds syssel er icke saa vel overlagt, thi baade er veien der fra til Guldbringe syssel meget lang og besverlig, over store farlige flooder, til med ere der udi sysselet nogle ret gode fiskerplatse, saa at folk derfra icke gierne selfvillige reiser hen til Guldbringe syssel til fiskerie, mens enten fiske ved deres egen fiskerplatser eller og paa Vestmannøe, som ligger dennem meget nærmere. Her af kommer det, at sysselmændene ofte accordere om at betale penge for denne fri mand, og tages da gemeenligen der fore 6 Rixdler specie, af fundament, at fisken, som kunde fanges, venteligen beløb sig ongefer saa meget.

Saa viit om fri mænd til søes, om hvilke der aldeles intet anrøres eller meenes udi min Arnas Magnussens foranførte allerunderdanigste memorial, mens allene tales om forlæningsmænds mandslaan, som endnu allerunderdanigst vedstaaes at vere først udi Heidemans tid blefne exigerede som en skyldighed, og endda indtil denne dag icke presterede, uden af nogle faa, som før er mældet.

Og paa det Eders Kongl. Majestet desto klarere kand fornemme, at disse oftnæfnte forlæningsmænds-mandslaan icke allene icke ere blefne udsvarede af hver forlæningsmand (som Eders Kongl. Majestet skal vere bleven berettet), mens endog umueligen kunde udsvares af een deel, i hvad det og skulde koste, saa falder her allerunderdanigst at erindre.

1. Om Muule syssel, at i mellem den og Guldbringe syssel er den stifeste 10 dages reise, over 16 eller fleere store farlige

elver og flooder, hvorudi mange mennisker tid efter anden omkomme[1]. Sysselet i sig self er der foruden i længden 5 eller 6 dages reise, om icke meer. — Udi dette Syssel boe trænde Sysselmænd, hvor af den ene der foruden er Closterholder paa Skride Closter; her foruden er der i sysselet et lille ombud: af hvilke 5 forlæninger aldrig monne vere blefne anskaffede nogen roersmænd til Eders Majestets inventarii baader, eller nogentid kunde anskaffes. Det skulde og (foruden umueligheden) vere seldsomt, efterdi de have fiskeriet hiemme hos dem self i hver fiord, lige for døren saa at sige.

2. Om Skaftefelds Syssel er til forne noget mældet. Den østerste deel der af ligger fra Guldbringe syssel 6 à 7 dages reise over 11 eller 12 af de forskrefne farlige flooder, den vesterste deel ligger noget nærmere. — Udi bemelte syssels østere deel ligge tvende smaa ombuder, Skaftefelds iorder og det saa kaldede Hængegods, hvor af ligeledes aldrig have gaaet forlenings-mand[z]-laan, icke heller kunde gaae, baade formedelst den lange og farlige vei, som og for disse forleningers ringhed. Saa ere der og strax hos beqveme fiskerplatser hos Horn i Hornefiord, og ved Ingolfshøfde udi Øræfe. — Udi vester deelen der af ligge (foruden Kirkebai- og Tyckebai-clostere) tvende smaa ombuder, kaldet Kirkebai-closters iorder og Tunge- eller Flage-iorder; at disse tvende smaa lene skulde have fourneret de ommældte mandslaans karle, vides icke, mens det vist, at saa fremt det nogen tid er skeet, da haver deres reise allene (saa vel som deres, som Kirkebai- og Thyckebai-clostere skulde tillegge) kostet meer end den fiskefangst, som de kunde have faaet i middelmaadige aaringer.

3. Udi Rangaarvalle syssel ligge Skoge- og Merker-eigner, et lille ombud. Der af troes icke heller at vere nogen tid gaaen slig forlænings-mandslaans-mand. At det icke er skeet hver aar, er vist.

4. Vesten for Borgerfiord syssel ligger Sneefelds syssel og Stappens ombud, udi hvilken District er den beste fiskefangst paa det heele landet, hvorudover det skulde vere seldsomt at skicke søefolk der fra hen til Guldbringe syssel. — Udi dette syssel ligge og Skogerstrandz iorder, hvor af icke heller vides nogen tid at vere skicket saadan forlænings-mands-laans-mand

[1] ere omkomne *Rigsark.*

hen til Guldbringe syssel, som og var en temmelig lang vei, i den stæd der kand haves got fiskerie strax uden for fiorden.

5. Samme er at sige om Dale syssel. Der er fiskeriet lige udenfor. Dog søge nogle af sysselets indbyggere fisken udi Snæfelds syssel. Hen til Guldbringe syssel tager slet ingen, efter som reisen skulde koste meer end det der fiskedes.

6. Bardestrand syssels nærmeste kant ligger fra Guldbringe syssel 5, den yderste 7 dages reise. Der fra er visseligen aldrig kommen nogen mandslaansmand til at roe paa Eders Majestets inventarii baader udi Guldbringe syssel. Kand og icke skee formedelst lang og besverlig vei om vinteren imod værtiden. — Udi dette syssel ligger et lille ombud, som aarligen giver af sig $2^1/_2$ Rdler. Skulde det ombud fournere en mandslaansmand, saa fick forleningsmanden at sette en temmelig deel til af sit eget, thi reisen vilde koste langt meer end ald indkomstet [-en *Rigsark.*] af ombudet, og kunde endda icke bringes i verk formedelst ond vei og snee om vinteren. Saa ere der og gode beqveme fiskerplatzer langs ad sysselet, saa at det heele sysselets indbyggere fiske hos dennem self, undtagen i par fiorde som ligge længst ind i landet.

7. Iisefiord syssel er herudi af den self samme beskaffenhed som Bardestrands syssel, uden at den ligger endda længer bort, hverken hâr den nogen tid fourneret nogen roerskarl paa Eders Majestets baade, icke heller kand det skee, thi om vinteren kand mand icke komme der fra med heste, formedelst dyb snee og besverlige bierge. Saa vilde det og vere en urimeligen lang vei til fiskerie, som ellers allevegne i sysselet er lige uden for hver mands dør, visseligen ingenstæds over 4 a 5 miil borte. — Udi dette syssel ligge Alftefiords- og Adelsvigs-, item Iisefiords- iorder, hvilke 3 smaa ombuder lige saa lidet haver fourneret eller kunde fournere de titnæfnte mandzlaansmænd som sysselet self, helst da der er ickun lidet at hente ved disse 3 ombuder.

8. Strande syssels yderste kant ligger lige saa langt borte fra Guldbringe syssel som Iisefiords syssels yderste kant. Den nermeste ligger icke saa viit hen. At sende en mandslaansmand der fra hen til Guldbringe syssel vilde ligeledes koste langt meer end fangsten, hvor udover det og aldrig er skeet, icke heller nogen tid, saavit vides, paastaaet af dem, som skulde tage i mod manden, saa at her icke giordes fornøden noget min Arnas

Magnussens partialitet eller vigilance for min broder (som er sysselmand) i mod slig anfordring. — Udi dette syssel ligger et ombud, kaldet Strande syssels iorder. Hvis forlenings-manden boede hos ombudet, da var det hâm lige saa besverligt at udreede denne mandz-laans-mand, som det kunde vere sysselmanden af sysselet. Ydermeere er dette ombud ickun en meget maadelig forlening. For det øfrige er der temmeligt fiskerie udi den største deel af sysselet.

9. Udi Øefiord- eller Vadle-syssel ligge (for uden to Clostere Mødrevelle og Munkethveraa) trende smaa ombuder, som, saa vit vides, aldrig have anskaffet nogen mandzlaansmand, kunde og icke skee uden deres ubaadelig skade, som der med vare forlente, baade formedelst lang vei og kostbar reise, som og formedelst ombudernes ringhed[s] skyld.

10. Den østerste kant af landet paa den nordere side er Thingøer- eller Norder syssel, hvorinde der ligge tvende ombuder, Norder syssels iorder og Røkedals iorder. I mellem dette syssel og Guldbringe syssel er 12 dages reise, og der udi mange vitløftige besverlige bierge og nogle farlige flooder. At skicke en roers karl med tilbehør om vinteren denne lange og besverlige vei vilde vere aldeles umueligt, icke heller ret rimeligt, i hvilket som var, efterdi der i sysselet, alle vegne ved søekanten, er guds gaue af fiskerie. — Af de der inde begrebne tvende ombuder kunde det saa meget diss mindre skee, som de ere af langt ringere condition end sysselet. Det er og aldrig, saa vit vides, enten bleven exigeret eller presteret.

Herved meene vi, allernaadigste Arve-Herre og Konge, nogenledes at have demonstreret, at hverken ere disse oftbemelte forlænings-mandzlaans-mænd hid til dags blefne anskaffede af alle eller de fleeste forlænings mænd i landet, icke heller saadanne deres almindelig udredning efterdags at vente, og i sær meener ieg, Arnas Magnussen, mig at have nocksom beviiset, at den af mig for et aar siden herom giorde allerunderdanigste erindring icke er skeet formedelst nogen partialitet (som Hr. Justitz-Raad Müller skal have behaget at interpretere det), mens efter anliggende pligt, og icke meer for sysselmændene udi Dale- og Strandesysseler end i henseende til forleningsmændene udi Muule-, Skaftefelds-, Bardestrands-, Iisefiords-, Øefiords- og Thingøer-sysseler, samt andre ombudsholdere i landet, hvilke alle storligen var og

er angelegen, at ald denne beskaffenhed maatte vorde Eders Kongl. Majestet omstændeligen foredragen.

Paa forskrefne erindring, som ieg om disse forlæningsmænds-mandzlaan, saavel som om det bonden udi Guldbringe Syssel høiest skadelige fogders eller forpagteres fiskerie giorde forleden aar, før min afreise hiemmen fra (baade allerunderdanigst udi den bemelte memorial til Eders Kongl. Majestet og allerydmygst mundtligen til de Høie Herrer udi Eders Majestets Cammer-Collegio), blef saavit reflecteret, at udi nerværende forpagtnings-conditioner blef udeladt, hvis som udi de forige forpagtnings-contracter hafde staaet om oft bemelte forlæningsmænds-mandzlaan. Disligeste blef det, som til forne stod generaliter om alle løsemænd, restringeret til løsemændene, som holde dug og disk udi Guldbringe syssel. Item blef med klare, tydelige ord sat, at forpagterne skulde vere berettiget til de mandz laan, som Eders Majestets bønder efter Jordebogen burde at skaffe til de 15 Inventarii baader, og icke at maatte exigere videre mandzlaan, hverken af bønder eller huusmænd. I det øfrige at betiene sig af dygtige løsgiengere i landet til de baader, som de kunde vilde holde foruden Eders Majestets 15 Inventarii baader, og icke at maatte bruge der til andet mandkiøn. I hvor vel dette sidste stoed tydeligen nock udi den forpagtnings-contract anno 1695, uanseet det hverken er bleven holdt af de vedkommende, eller i ringeste maader efterseet af dem, som uforgribeligen burdte at have holdet her over, lige som over andre Kongelige forordninger, og for det øfrige søgt at maintenere Eders Majestets bønder, saa vit ret kunde vere.

Vi kunde icke see, at Eders Majestets bønder udi Guldbringe syssel kunde blive ved magt, om dette blef forandret eller forpagterne tilladt at multiplicere efter egen tycke deres egne baader og at sette paa dem og inventarii baaderne i flæng Eders Majestets bønder og andre, som de der til kunde kiøbe og presse, thi derved vilde fiskeriet en stor deel drages fra bønderne, hvorudi dog deris næring fornemmeligen bestaar der i sysselet. Og vilde saa dette endeligen foraarsage afgang udi Eders Kongl. Majestets intrader, i det, at naar bønderne, formedelst trængsel og armelig tilstand icke kunde svare til forpagterne deres afgift, saa blef formoedentligen Eders Kongelig Majestet allerunderdanigst ansøgt om allernaadigste eftergivelse af den udlovede summa, saa som til forne er skeet.

Saa formeene vi da uforgribeligen, at det icke vel kand tillades forpagterne (icke heller en foged, om der icke blef af forpagtningen) at besette deres egne baader med andre folk end løsgængere, undtagen hvad formænd (styremænd) kunde vere. Der til kunde dem tilstædes at bruge en eller anden af Eders Majestets bønder, som, i hvilket som var, skulde svare mandz laan til Inventarii baaderne, thi dette kunde icke give saameget, eller synderligen afgaae mandzlaanernes tal, naar ickun de øfrige roersmænd icke maatte vere uden løsgængere.

Og paa det bønderne eller deres karle, som bleve udreedede udi mandzlaan, desto beder kunde vide, at de bleve nedsatte paa Eders Majestets inventarii-baader og icke paa forpagternes (eller fogdens), saa formeene vi allerunderdanigst, at det var got og tienligt, at Eders Majestets inventarii baader bleve udi Amtmandens (eller en andens, som der til kunde blive forordnet) overværelse brændte med en Crone eller andet sligt mærke, og derhos med et Numer fra 1. til 15., og at det der til giorde merke-iærn maatte saa forvares i Amtmandens giemme, indtil mand, formedelst baadens ælde, undergang eller anden slig tilfælde behøvede at bruge det i gien.

Naar dette saaledes skeede, saa beholdte Eders Majestets bønder baade deres tomthuusmænd og huusmænds arbeidskarle til deres baader, item de uden-sysselsmænd, som om værtiden begive sig der hen i sysselet til at fiske, efter som forpagterne icke hafde noget platz til dennem, uden det, som hver mand kunde see, at de formedelst Eders Majestets forbud icke maatte der med besette.

Det som Anonymus, Num. 2., foregiver, at hvis forlæningsmændene icke bliver tilholdt at anskaffe roerskarle til Inventarii-baaderne, item om alle løsemænd, som komme norden og østen fra, icke ere pligtige at roe paa kongens baader udi værtiden, saa skulle det icke vere venteligt at faae de 15 Inventarii baader besette med folk. Ja om forpagterne icke maatte tage til baaderne uden de Mandzlaan, som Jordebogen tilholder, da kunde det hænde sig, at mand icke fick en baad ud. Dette, sige vi, er aldeles uden fundament, thi naar mandzlaanene udregnes af iordebogen og compareres med baadernes tal og storhed, saa sees, at de ere meer end nock. Mens det tilstaaes vel, at naar mand icke tager sysselgieldsmændene (de fri mænd til søes, hvorom til forne er talt) in natura, mens der fore 6 Rxdler for

mand, item giver de af bønderne, som mand synes, fri for mandslaan, enten for at obtinere den halve fangsten af bondens egen baad, eller for at sticke i sin egen pung de 40 fiske, som gemeenligen pleie at gives i steden for mandz laan, naar det icke svares in naturâ, eller for andre slige emolumenters skyld, saa kunde det hænde sig, efter som mand gaf mange fri, at resten icke reckede til inventarii baadernes udgiørsel Og i slig tilfælde faar mand at gribe om sig, enten til tomthusmænd, huusmænds arbeidskarle, løsemænd eller andre, og kand da icke saa nøie agtes, om bønderne der ved lider skade paa deres udgiørsel og fiskerie.

Her vil formoedentligen indvendes, at det er en utaalelig tynge for bonden i Mosfeldssveit og paa indnæsene at yde hans mandslaan hen paa Starnæs, saa langt borte fra hans hiemme, og der hen sigter det, som Anonymus (Num. 2.) siger, at det er vitterlig nock, at mange bønder icke kand svare deres mandslaan til at roe paa de 15 inventarii baade, syder paa sydernæs.

Her til svares, at de af Kongl. Majestets inventarii baader, som skulde tage i mod mandzlaanene af Mosfelssveit og Seltiarnenæs, kunde ligge til fiskerie hos Næs paa Seltiarnenæs, lige som til forn hâr været brugeligt; hvilken fiskerplatz ligger dennem lige for døren og er beqvemmere for smaa baade (som en deel af Inventarii baaderne ere) end som Starnæs eller andre fiskerplatzer paa sødernæsene. Og om dette nu icke blef approberet, saa kunde de bønder, som formedelst nogen vigtig aarsage icke vare mægtige til at svare mandzlaanet in natura hen paa Starnæs, betale der fore (som i slig tilfælde nu brugeligt er) 40 fiske, som forpagterne kunde anvende til at kiøbe en roerskarl med i bondens stæd, eller og at bonden self med de samme 40 fiske kiøbte en karl for sig, hvilket icke bliver besverligt, naar forpagterne (eller fogden) icke maa optage mandkiønet paa deres egne baade, icke heller paa Eders Majestets inventarii baade videre end som Jordebogen tilholder.

Hvad sig anbelanger de løsemænd, som om værtiden komme fra Norder- og Øster-landet hen til Guldbringe syssel til at fiske der, og Anonymus (Num. 2.) samt kiøbmændene udi deres Memorial (Num. 3.) paastaae at skulde tilholdes at roe paa Eders Kongl. Majestets Inventarii baader, da falder der ved allerunderdanigst at erindre, at disse løsemænd ere fri folk, som hiemme hos dennem (hvor de holde dug og disk) betale skat og tiende

til Eders Majestet og udstaae ald tynge ligemed bønderne, for det øfrige arbeide hos bønderne om sommeren for betaling, mens ere deres egne om vinteren. Ydermeere betale disse løsemænd til Eders Kongl. Majestet deris mandtalsfiske udi Guldbringe syssel lige som alle andre fremmede, som der søge fiskerie om værtiden. Sees saa icke egentligen, af hvad fundament de skulde nedsettes paa en eller anden baad, i mod deres villie, meer end de bønder, som fra fremmede herrider komme derhen i sysselet til at fiske.

Den sedvane, som Anonymus her anfører, er icke gammel. For half hundrede aar siden roede disse løsemænd paa bøndernes baader, ubehindrede og upaatalte, som af hosfølgende dom (Lit. B) allernaadigst kand fornemmes. Det meere er, at Thomas Nicolaissen (som var foget her i landet fra anno 1652 til—60, item fra 1662 til—65, og for det øfrige icke synderligen berømmes for nogen extraordinaire retsindighed eller lemfeldighed med de underhavende) tog icke disse udensyssels-løsemænd paa Inventarii baaderne eller hans egen (det pleier at gaae tilsammens under et naun af kongens baader), naar de kunde gotgiøre med deres sysselsmænds qviteringer, at de hafde betalt Kongl. Majestet skat hiemme i det herrid, hvor de holdt dug og disk. Og naar de roede paa kongens baader, saa gaf hand dennem derfore 1 Rixdler og loed deres heste om værtiden gaae paa græs i Vidøe. Hvilken beretning vi have af 5 ærlige gamle mænd, som i de tider opholdt sig i Guldbringe syssel, og saae paa det der bestiltes.

For det øfrige dependerer dette allene af Eders Kongl. Majestets allernaadigste villie. Og kunde det, om Eders Majestet saaledes skulde behage at befale, paa denne maade indrettes, uden de ommældte løsemændz besvering, og uden præjudice for Eders Majestets egne bønders udi Guldbringe syssel, deres baaders udgiørsel over hoved, ia snarere til deres lettelse og conservation, som der i bland kunde være mest nødlidende: at forskrefne udensyssels løsemænd blef tilholdte at fiske paa Eders Majestets rette Inventarii baader (mens icke forpagternes), og der i mod skulde de opberge af forpagterne 40 fiskes verdi, hvilke 40 fiske de igien kunde tage hos en af de bønder, som formedelst nogen uomgængelig forfald icke kunde yde hans mandzlaan in naturâ. Og skulde her ved nøie observeres, at de bønder frem for andre blef forskonede for mandzlaanet in naturâ, som

ingen arbeids karle holdt paa deres gaard (eenørker kaldes de paa Iislandsk), item gamle, udlevede mænd og enker, som holdt ickun en arbeids karl, og andre deslige, som icke kunde uden deres øiensynlige mærkelige skade blive borte fra deres hiemme, thi naar slige eenørker, eller gamle mænds arbeidskarle, maae hiemmenfra hen til værstæderne (fiskerplatzerne) udi mandzlaan, saa maa deres egen baad staa paa lande frugtesløs og raadne eller refne af solen.

Dette vores allerunderdanigste forslag formeene vi uforgribeligen at vere nærmere ved billighed end det, som kiøbmændene udi deres memorial (Num. 3.) have projecteret, om slige udensyssels-løsemænds pligt for intet, og 1 Rixdlers (er 8 fiske meer end sedvanligen bør at betales for Mandzlaan) udgift af de bønder, som her i mod icke kunde faae plats paa Inventarii baaderne, thi dette kunde synes at betynge og beskatte en frem for den anden, helst om bonden heller vilde roe i sin platz end betale penge for mandzlaanet, som skulde vere rimeligt, naar hand self icke eiede nogen baad.

Det som kiøbmændene (Num. 3.) udi deres annotationer til den 4. post af forpagtnings-conditionerne foregive om den skade, som Eders Majestets bønder udi Guldbringe syssel have af forpagternes baaders udgiørsel, kand vi icke andet end billige og meene allerunderdanigst at have til nøie erklæret den post udi dette foregaaende.

Saa er det og synligt, at slig forpagternes baaders udgiørsel (om den skulde vere tilladelig) storligen vil trøcke de trafiquerende der i sysselet. Thi naar forpagteren optager folket fra bonden, saa maa bondens baad (som retteligen foregives, og der for uden er klart) staa frugtesløs i lande. Bekommer saa kiøbmanden ingen fisk af bonden og bonden consequenter mister alt det hand uforbigengeligen ellers behøvede, begge deelene til uoprettelig skade.

Kiøbmændenes instancer synes at gaae der ud paa, at forpagterne maatte vorde aldeles forbøden at holde nogen fiskerbaade foruden de 15 Eders Majestets inventarii baade. Det skulde icke synes, at der gaves stor aarsage til at besverge sig over forpagternes baaders udgiørsel, naar dennem, som før er ommældt, alvorligen blef forbøden at sette andet mandkiøn paa deres egne baader end friske løsgengere, besynderligen om øfrigheden her vilde lade sig vere angelegen at holde der over med

nidkierhed, hvorom der endeligen, icke uden føie, kunde tvifles, naar mand anseer de forbigangne exempler, i sær dem, som nu paa en snees aars tid, endda i lig materie, ere passerede her i landet, som skielligen kunde opregnes, om her var stæd eller tid der til.

Udi slig betragtning (at misbrug lættere indsnige sig i de langt fra haanden liggende lænder og conserveres der fastere, end hvor landets-herren og hans tro ministres stædse kunde holde et vaagende øie over), monne det vere skeet, at da nogle Iislands-kiøbmænd anno 1690 (ved den da forestaaende Jordebogs forpagtning) forspurdte dem hos de høie herrer udi Kongl. Majestets Cammer Collegio om Inventarii baadernes tal, saa fick de den resolution, at Inventarii baaderne vare 15, og foruden dennem maatte der ingen holdes, enten det kunde vere med landfolkenes minde eller i mod deres villie, saa som samme forspørsel og Resolution her hos findes antegnede, Lit. C.

Vi indstille allerunderdanigst dette, som alt andet, til Eders Kongl. Majestets egen allernaadigste resolution og got befindende.

Belangende det kiøbmændene giøre erindring om, at de 15 Inventarii baader maatte nedsettes og staae fast ved de fiskerplatser, som sedvanligt haver veret og for bonden kand eragtes beqvemeligst, da synes det i sig self billigt og gaunligt, dog med den restriction, at hvis det hændte sig, at fisken forloed fiskemedene, da forpagterne icke at vere pligtige til at holde baaderne paa de fiskerplatse, som saaledis kom i afgang, mens det at staae dennem frit fore, i slig tilfælde, at transportere baaderne til de platser i sysselet, hvor guds velsignelse af søen var at forvente.

IV. Angaaende det som de 3 trafiquerende paa Vestmannøe, Anders Beck, Maarten Munck og Peder Riegelsen, have i mod den 5te Artickel af Conditionerne erindret om de Vestmannøeske Inventarii baaders storhed og deres forandring i mindre sorter (Der ere, nu som staar, 3 tolf-æringer, ɔ: baader hvor der roer 6 mand paa hver bord, og 11 tein-æringer, ɔ: baader hvor 5 mand roer paa hver bord), da er det vist, at disse ommældte baader, i sær tolf-æringerne, formedelst deres storhed ere meget uhandlelige og tunge til at roe og sette paa og af søen. Mens der i mod falder at sige, at øens indbyggere bruge lige saa meget segl som aarer, hvorudover de og, frem for alle andre søefolk om kring Iisland, vide at omgaaes med segl. Saa

faciliteres og meget disse store baaders besverlige ud- og opsettelse ved den gode skick, som de self have introduceret der paa øen: nemlig, at tvende baader holde altid sammen og hielpe hinanden til at uddrage og opsætte baaderne; og er det icke hørt, at nogen baad er bleven borte eller folkene lemmelest formedelst denne difficultet. Sluttes der fore, at folkene her efter, lige saa vel som hidindtil, monne kunde udstaae slig arbeid. Thi det, som her forebringes, at kræfterne tager af hos menniskerne, er en ting, som fra gammel tid er bleven disputeret, uden at naae en almindelig approbation, den dag i dag er. Ydermeere maa her, uforgribeligen, observeres, at øen ligger midt udi det vilde haf, omgiven med grumme, brusende bølger, og i saa maade behøver større baader end almindeligen, hvilke om alle blef afskaffede og omgiorde til smaa fartøi, saa var det at befrøgte, at slig forandring med tiden vilde paa føre øens indbyggere større incommoditeter end baadernes tyngsel nu giør[1]. Og hvad teinæringerne [i sær anbelanger, da er vores allerunderdanigste meening, at deres reformation icke alleniste er ufornøden, mens og skadelig. De 3 tolf-æringer kunde endeligen (om det af de vedkommende ydermeere bleef paastaaet) saaledes forandres, at naar de, som nu ere, blef udslitte, de forpagtende da i stædet for hver af dennem maatte anskaffe to store dygtige sex-æringer (ɔ: baader hvor der roe 3 paa hvert bord), dog med visse conditioner. Thi det kunde vere, at bemte. interessenters sollicitation om baadernis forandring icke alleene var skeet for øemandens mageligheds skyld, mens derhos for at vinde self noget der ved i fiskefangstens deeling, som kunde bestaae der udi, at lade, naar fangsten deeles, skiffte to deele paa hver sexæring, lige som der deeles paa hver tolf-æring og tein-æring. Item at lade den lod, som kaldis tiende, gaa lige saa fuldt af hver sex-æring som til forn af hver tolf-æring, hvilket alt vilde løbe dobbelt op og gaae ud paa roerskarlenes deele, hvor ved folkene formoedentligen skulde blive utaalmodige og rimeligst med tiden vennes fra at søge fiskerie paa øen, hvilket vilde tilføie Eders Kongl. Majt. icke ringe skade, efterdi slige fremmede folk icke kunde undveres fra inventarii baaderne der ved stædet. Vi kunde icke for tidens kortheds skyld beskrive tydeligen den maade, som holdes der paa øen med fangstens deeling efter

[1] NB. Öll Sulnaskiers statuta eru bygd upp á stór skip *marginal i 440*.

baadernes storhed, i og uden vertiden. Det alleene ville vi icke gaa for bi, at i bland de samme coûtumer ere een deel heel mislige, en deel gandske ubillige, saa at vi visseligen formoede, at Eders Majt. een gang ved denne forehavende Islandske Commissions ende monne der om lade giøre en anden anordning end nu holdes. Skulde saa uforgribeligen synes best, at alting her om (saa vel baadernes storhed angaaende som fiskefangstens deeling) i midler tid bleef ved det forige, paa det der icke ved forandringen (hvordan den og blef) skulde foraarsages tvistighed og kandske udkræves større tid og umage end tingen var verd. Før det øfrige synes icke, at dette (om end skiøndt det blef udecideret) hâr fornøden at staa forpagtningen i veien, efterdi den foreslagne forandring kand altid, midt i forpagtnings aarene (om Eders Majt. allernaadigst behagede) saaledes lages, at Eders Kongl. Majt. aldeelis ingen præjudice der ved tilføies og forpagterne strictè nyde alle de emolumenter, som de ved forpagtningens begyndelse kunde have væntet dennem.

V. Det Anonymus (Num. 2.) hâr ved conditionernes 9. Artickel villet erindre om fæsterne (nemlig, at udi de forige forpagtnings aaringer er den høiest bydende mest bleven anseet), foreholder [-es *RA.*] sig icke saaledis, saa vit os er bekiendt; mens tvert i mod er det vitterligt her i landet (kunde og med documenter gotgiøres, om tiden vilde det tilstæde), at Hr. Justitz-Raad og Amtmand Muller haver, hvad forleeningerne angaar, jefnligen holdt over, at fæsterne icke skulde overgaa et aars afgift; vi vide og icke, at forpagterne nogen tid hâr pretenderet høiere. Hvad Eders Majts. jorder i Guldbringe syssel anbelanger, da have vi self ved flittig inqvisition befunden, at hvis laugmand Gottrup til forn hâr angivet om forpagterne, angaaende fæsternes forhøielse, er uden fundament, undtagen hvad kunde vere en mislig beretning til bemte. laugmand, eller anden menniskelighed. Hvis ellers i almindelighed angaar fæsterne af forleeningerne, da synes uforgribeligen, at det var meget bedre for landzfolkene, og lige saa profitable for Eders Kongl. Majt., at samme fæster over alt blef afskaffede, og forleeningernes afgifter der i mod forhøiede om saa meget; mens her om er vel icke tid at erindre omstændeligen før end ved commissionens ende. I midler tid det nu saa varer, saa skulde det icke lidet betrycke justitien her i landet, om sysselerne blef bortfæste til den høiest bydende, efter som sysselmændene, nu som staar, baade opberge Eders Majts. skatter

og ere dommere der hos, thi det kunde let hænde, at en kunde komme af stæd med en temmelig deel penge i fæsten, som icke forstoed lou eller ret, og i saa maade var ubeqvem til dommer-embede[1].

VI. Anlangende Forpagtnings Conditionernes 12. Artickel (om Leieqviellernes — Inventarii qvægets — aabod eller ersettelse paa Eders Kongl. Majestets Jorder, som ligge til Bessesteds gaard), samt hvis Anonymus (Num. 2.) der ved haver annoteret, saa fore stilles her hos allerunderdanigst Extracter af tvende gamle Jorde-bøger (Lit D, E), hvor af allernaadigst kand sees, at med disse ommældte leieqvieller er for et hundrede aar siden saaledes bleven holdt udi denne post, at naar de ved alderdom, sygdom eller andre slige uformoedentlige brek ere blefne uduelige, da have de, som paa Kongl. Majestets vegne have haft at befale over godset udi Guldbringe syssel og Mosfelds sveit, taget dennem bort og sat andre friske i stæden der fore, paa det bonden aldrig skulde fattes for got, dueligt qvæg, hvor af hand aarligen burdte at betale leie, som er 2 fierdinger smør (20 pund) af hver koe eller 6 faar. Dette stemmer aldeles over ens med landz louens Kiøbebalk, Cap. 16 og 17, hvor af det første siger: at den, som tager en koe eller andet malke qvæg til leie, skal staa risico der fore udi alle tilfælde, undtagen braddød, lungesoot, kielving, lemming, alder og tordenslag, udi hvilke tilfælde hand icke skal staa eventyr, mens qvægets eiermand eller hosbonden. Og udi det 17. opregnes ydermeere de fald, udi hvilke den, som annammer qvæget, skal staae derfor og svare eiermanden, saa som: Om hand lader qvæget forsulte eller paa anden maade dræber det, Om det findes liggende døt paa marken, saa at hyrden icke haver været der hos eller veed, hvorledes det er kommet af dage, Om det falder ud af bierge og slaaes i hiel, Om det drukner i brønden eller hænger sig paa baasen, der det staar bunden. Og endeligen sættes den general-regel, at hand skal svare til qvæget udi alle de tilfælde, hvor nogen hans haands gierning eller forsømmelse kunde eragtes at have kommet i mellem.

Disse qvieller, som saaledes skulde iefnligen settes udi de ubrugeliges stæd, ere uden tuil bleven tagne af det unge qvæg i Vidøe, samt det qvæg, som bønderne udi Mosfelds sveit betalte i landgilde af deres paa boende iorder, og hår denne beskaffen-

---

[1] *Fra [s. 278,17 skriverhånd med A.M.s rettelser 440.*

hed, formoedentligen, i bland andet foraarsaget det, at Vidøe aldrig er bleven bortbøgslet, icke heller Mosfeldssveit nogen tid paa den maade som andre lene i landet bortforpagtet fra Bessestæds gaard.

Om nu denne praxis (med at opbøde eller ersette almindeligen leieqviellernes mangel paa Kongl. Majestets vegne, fra Bessestæds gaard) hâr varet ned[1] til den tid, at Sal. Rigens Admiral Hr. Henrich Bielke fick landet i forlening anno 1649, det kunde vi icke for vist sige, mens det berette gamle folk, at siden ommældte tid er slig qvielde-aabod meer og meer kommen af brug, kandske formedelst den aarsage, at benæfnte Rigens Admiral, formedelst vigtige occupationer i Danmark, ickun sielden kunde komme til landet, giorde og den sidste reise herhid anno 1662, i hvorvel hand beholt gouvernementet her over til 1683. Des i mellem kunde landfogderne (først Thomas Nicolaisen og siden Sal. Assessor Johan Klein) nogenledes lage tingen med bonden som de self vilde. Befindes og, at udi disse tider er et og andet bleven indført, som til forne var usedvanligt og landet, i det øfrige, icke hâr befundet sig vel ved[2].

Anno 1683 blef Sal. Assessor Heideman landfoget her over landet, hvilken (som rimeligt var) ingen tilstræckelig kundskab da hafde om landets væsen. Ved hans tiltrædelse til opbørselen blef der intet efterseet om titskrefne inventarii qvæg ved iorderne, i hvad tilstand det da fandtes (som dog uforgribeligen burdte at have veret giort, ligesom ved de andre forleninger i landet før den tid hafde veret brugeligt). Og lader det sig ansee, at benefnte Assessor Heideman haver da meent, at ald leieqvægets risico med rette laae paa bonden, og i saa maade icke bekymret sig der om. Mens om hand nu siden, da hand blef beder informeret om vesenet, hâr faaet anden kundskab, saa kunde hand, vel mueligen, med villie have dissimuleret denne formeente omission, paa det hand kunde evitere den vitløftighed, som her paa skulde synes at ville følge. I hvordan der om kand vere beskaffet, da er det vist, at saa fremt der udi Sal. Assessor Johan Kleins sidste aaringer noget haver resteret af den før ommæld[t]e gamle brug (angaaende leieqviellernes ersettelse fra Bessested), da er alt sligt ved Heidemans tiltrædelse og udi hans tid

---

[1] ind *Rigsark.* [2] *Hertil følgende overstregede marginal* bata utgiörd, ohóflegar festur, sundurpörtun syslanna, Mutur, Confusion ad taka len fra einum og gefa ödrum, Honorarium [alög ein og *særlig slettet*].

aldeles gaaet under, saa at bonden, siden den tid, ingen forhaabning haver haft til at obtinere noget i slig tilfælde.

Anno 1694, da bemelte Assessor Heideman skilte sig af med de Kongelige Intraders opbørsel, hvilken hand som forpagter hafde haft fra anno 1691, saa[1] blef der ligeledes intet efter seet, i hvad tilstand inventarii qvæget, som skulde vere ved Jorderne udi Guldbringe syssel og Mosfelssveit, sig befandt. Hvilket om saa hafde skeet, da hafde vel kommet for en dag, at samme qvæg allerede var enten formedelst alder bleven udueligt eller og aldeles uddødt, og i saa maade blevet efter spurt, hvo der skulde svare Kongl. Majestet til saadanne mangel, enten Assessor Heideman eller Assessor Johan Kleins arvinger. — Nu, efter saa lang tids forløb, er tingen meer kommen i ureede og besverligere at sette i stand igien.

Saa kunde vi da icke see uden to veie til at komme her fra: Den ene at lade tingen blive som den er og lade bonden (som nu en tid lang er skeet) fremdeles staae ald eventyr for inventarii qvæget, uanseet det icke accorderer med loven eller med den almindelige nogle hundrede aars praxi i landet, — Den anden, at inventarii qvæget, en gang for alle, blef sat i stand og siden fremdeles conserveret efter den maade, som louen foreskriver og til forne hâr været brugeligt.

Til dette sidste (saa fremt Eders Kongl. Majestet efter ald beskaffenhedens overveielse skulde falde paa de allernaadigste tanker) kunde vi icke nu, saasom tingen er bleven indviklet, besinde noget nærmere expedient end dette, at bønderne, som nu boe paa de Eders Kongl. Majestets iorder, som immediatè ligge til Bessesteds gaard, blef tilholdte til næstkommende fardage (som indfalde først i Junio) eller og, om det formedelst skibenes sidlig ankomst icke kunde bringes i verk, da til næste aars fardage 1709 at udlevere til at merkes under Bessesteds (ɔ: Eders Majestets) fæmærke saa mange dygtige leieqvieller, som deres paaboende iord stoed anskreven for, hvilke saaledes engang merkede leieqvieller siden kunde (om Eders Majestet saa behagede) udi de tilfælde, som loven tilskriver hosbonden, holdes ved magt og opbødes af den, som opbar Eders Kongl. Majestets intrader (vere sig forpagter eller foged), paa den samme maade som med leieqviellers ersettelse hidindtil er bleven holdt andre stæder i landet

[1] da *Rigsark.*

hos de geistlige og verdslige hosbønder og proprietarier, som icke have villet være den fattige bonde nærmere end som louen tilholder, nemlig at naar qvæget formedelst alder eller andre de tilfælde, som loven befrier leilendingen for at svare til, forarges, saa accorderer gierne hosbonden med leilendingen, at hand (leilendingen) skal tage til sig og slagte det udygtig blefne inventarii qvæg og der i mod udlevere under hosbondens mærke frisk, ungt qvæg i stæden derfor, og giver saa hosbonden hâm til bytte 20 alne eller 40 fiskes verdie paa en koe, hvor med leilendingen gierne er fornøiet, tager og i bland ringere, besynderligen i de aaringer naar høebieringen falder slet og hand der udover maa slagte hans eget qvæg, thi da giør hand ofte hosbonden den villighed, i mod en ringe aabod, at sette sit unge qvæg (som hand, i hvilket som er, maae tage af) i stæden for hans udlevede, efterdi det i slig tilfælde kand vere hannem nesten ligegot, enten hand slagter gammelt qvæg eller det, som er noget yngere; saa hænder det og, at bønderne nende icke at slagte det qvæg, som de have opfødt, og derfore i slig tilfelde bytte gierne slet med hosbonden, til at faae dette deres fødeqvæg conserveret ved livet, i hvorvel dette sidste icke er saa fast at bygge paa.

Det er ellers venteligt, at forskrefne allerunderdanigste forslag om leieqviellernes udlevering under Bessestæds fæmerke skal synes eendeel af bønderne temmelig tungt, mest hvor søn efter fader haver boet paa en iord i 30, 40, 50 aar og i midlertid stædse betalt leie efter de qvieller, som for 20, 30, 40 aar siden kunde vere uddøde. Mens vi formeene der i mod allerunderdanigst, at saafremt Eders Kongl. Majestet allernaadigst skulde lade sig behage at sette denne post om leieqviellernes vedligeholdelse paa forskrefne fod, saa kunde icke udi alting observeres den Justesse, som om det var at giøre i mellem en proprietarius og en leilending, hvor dette middel icke vel skulde lade sig bruge efter loven. Saa kunde og af en fornuftig mand meget udrettes i at bringe bonden her til med lemfeldighed, naar mand forestillede hâm den store Kongelige naade, som hannem herudi vederfores, i det hand paa denne maade, for sig og sine børn, paa engang blef befriet fra den besvering at betale leier efter de qvieller, som ingenstæds vare til, hvorover hand saa ofte hafde sig til forne beklaget.

[De difficulteter, som Anonymus (Num. 2.) her anfører, nemlig at, saa fremt den omtalte 12te artickel i forpagtnings conditionerne blef saaledes, som den nu er projecteret, da vilde der paa følge mangfoldige disputer i mellem bonden og forpagterne, saa som det var venteligt, at bonden ved denne leilighed skulde forsømme at underholde forsvarligen leieqvilderne, og de paa den maade kunde vere kommen af dage, før end forpagternes fuldmægtig fick det at vide, i den stæd at, naar de stoed i bondens eget forsvar, saa skulde hand rimeligen søge med flid at conservere dennem. Disse difficulteter, sige vi, ere af ingen synderlig vigtighed, efter di louen, som før er anført, udtryckeligen tilholder bonden at betale qvæget, naar det døer af hans forsømmelse, og for det øfrige bør bonden altid at bevise, at qvæget er dødt af de eller de tilfælde, før end hand kand naae aaboden af hosbonden. Hvad bondens flid i at conservere qvæget angaar, da kand den icke hielpe i mod alder, brad-død, lunge-soot, tordenslag etc., og der fore er det ufeilbarligen, at louen hefrier ham for risico i disse tilfælde. — At tage til sig det gamle, uduelige qvæg og sette ungt i stæden for kand bonden (efter anonymi forslag) giøre, om hand hâr noget qvæg, som er hans eget, mens da pleier hâm at gives til bytte 40 fiske eller ongefer, paa hvert qvielde, som forskrevet staar, hvilket om forpagterne vilde indgaae, saa var den sag klar. Mens eier nu bonden intet qvæg (som mangestæds er at befrøgte, besynderligen hvor iorderne ingen synderlig høebiering hâr, saasom nogle stæder i Guldbringe Syssel), saa faaer hosbonden at annamme det gamle qvielde og self skaffe ungt i stæden der fore, og hafde dette icke heller fornøden at give nogen synderlig difficultet, saa som der aarligen behøves en temmelig deel qvæg til Eders Majts. falkers spisning, hvor til disse gamle kiør kunde bruges, og der i mod nogen af de penge, som nu gaae til falkeqvægets indkiøb, efter leilighed og fornødenhed anvendes til at kiøbe med ungt qvæg, som skulde settes i stæden for det gamle forbrugte[1].

Imidlertid er det forud synligt, at i hvordan her med bliver handlet, og hvad for menage her ved bruges, saa kand dog slig qvielde aabod icke afgaae uden omkostning; thi benæfnte qvielder med Jorderne, som ligge til Bessestæds gaard, ere udi talet nogen

---

[1] *Fra* [*skriverhånd med A.M.s rettelser 440.*

over 300. Til at vide nu ongefer, hvad slig qvielle aabod kunde i det høieste koste, saa presupponeres, at 10 her af blive uduelige om 2 aar (hvilket ellers er ganske rart og kand icke skee uden ved en sær hændelse), 10 om 4 aar (hvilket ligeledes er ualmindeligt), 40 om 6 aar, 100 om 8 aar (som ofte skeer, at en koe icke duer længer til at leie bort), 100 om 10 aar (som ligeledes er almindeligt), 40 om 12 aar. Det hænder sig vel, at en koe kand længer tiene, mens der paa vil mand icke giøre facit.

Saa kommer da ud, at der aarligen skulde fornyes 40 leieqvielder, à 40 fiske, som bedrager sig 35 Rdler Croner 3 ℔ og nogen skillinger. Og synes icke, at aaboden letteligen kunde beløbe sig høiere. Her hos er at observere, at i bland qviellerne ere faar, hvilke gemeenligen icke due til at leie bort over 6—7 aar; mens der i mod kand mand om deres aabod komme langt lettere af med leilendingen, saa at dette gaar ud paa et. Saa blive det da ongefer 36 Rixdler, som endeligen synes her ved at ville afgaae Eders Kongl. Majestet, om tingen blef sat paa den fod, at Eders Majestets bønder skulde nyde aabod paa deres leieqvilder lige som andre leilendinger i landet. [Thi de forpagtendes monne ufeilbarligen indeholde af deres ventende bud saa mange penge, som de kunde slutte, at slig qvielde aabod kand komme til at koste dennem, og om der intet blef af jordebogens forpagtning, mens Eders Majt. self loed opberge indkomsten, saa vilde det ligeledes komme Eders Kongl. Majt. til udgift.

Skulde nu Eders Kongl. Majt. ingen afgang paa denne maade ville lide udi intraderne, saa see vi ingen anden raad end at lade dette (om qvielde-aaboden paa Eders Majts. jorder, som ligge til Bessestæds gaard) blive, som det har veret nu om stunder, saa lenge det kand holde. Ville dog her hos allerunderdanigst forestille Eders Kongl. Majt. til allernaadigste betenkning, om icke Eders Majts. eget jordegods herved letteligen kunde forødes, naar de der paa boende bønders vilkaar var besverligere end andre bønders i landet, som besidde geistlig gods og proprietarier jorder. Item om icke dette næsten vilde gaae ud paa et anlangende intradernes afgang, naar bonden ved slig[e] extraordinaire paaleg saaledes blef sat til bage, at hand icke kunde prestere det hand bør, udi hvilke tilfælde fogden (om Eders Majestet self lod opbere indkomsten) maatte anskrive til restantz det, som manglede, og forpagterne (som til forne er skeet) venteligen søgte Eders Kongl. Majt. om allernaadigste eftergivelse for

saa meget af den udlovede summa, som dennem kunde restere hos bonden, hvilken om de icke obtinerede, saa kand icke andet formoedes, end at de jo skulde tage fra hannem udi gielden hans baad og fattig huusgeraad, helst naar det var i mod forpagtningens ende, hvor ved baade hand og godset endeligen maatte blive ruineret.

Vi indstille allerunderdanigst dette altsammen til Eders Kongl. Majts. egen allernaadigste decision og gotbefindende, bedende udi lige underdanighed, at saa fremt her udi kunde befindes noget at vere forseet eller glemt, Eders Kongl. Majt. da allernaadigst vilde tilregne det, icke vores utroskab eller nacklæssighed, mens den korte og ubeleilige tid, som vi have haft her til, samt mange andre forhindringer og incommoditeter, som os i vores forretninger dagligen møde. Vi have her, som ellers, med flid villet udvise, at vi, efter allerstørste pligt og skyldighed, ere

Eders Kongl. Majestets

Vores allernaadigste arve-herres allerunderdanigste tro tienere

A. Magnussen. Povel Jonsson Widalin.

Slitandestad udi Stadersveit,
vesten paa Iisland
d. 17. Septembris A⁰. 1707.[1]

85. 17. september 1707. Slitandestad.

Kommissærerne til rentekamret. Indberetning, hvormed oversendes betænkning over jordebogs-forpagtnings konditionerne og redegøres for arbejdets gang.

Trykt efter original i rigsarkivet (Dokumenter ang. den isl. handel m. v., kommissionen af 1702 etc.) med egenhændige underskrifter og gennemdraget med snor, fæstet med kommissærernes segl. Kopi i AM. 440, fol. Indlagt er Arne Magnussons her aftrykte, egenhændige, uunderskrevne forklaring på »vindemends-løtter«.

Høiædle og Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrer
Deputerede for Hans Kongl. Majts. Financer og udi
Cammer Collegio!

Vi fremsende her med allerydmygst de uforgribelige betænkninger, som vi efter Hans Kongl. Majts. allernaadigste befaling have forfattet over de os tilsendte forpagtnings conditioner, hvor udi vi meene at have anrørt det meste, som kunde vere essentiel, og saaledes som vi icke forstaar beder. I midler tid kunde let

---

[1] *Fra* [*skriverhånd med A.M.s rettelser 440.*

hænde sig, at der udi var et eller andet forseet eller forglemt, hvilket vi allerydmygst begiere at maa tilregnes den korte tid, som vi have haft til at forrette dette og andet til Kongl. Majts. tieniste, saavel som andre uleiligheder, som en møde her, baade med deres seendrægtighed, som mand hâr med at bestille, slette husverelser, folkes overløb, udstuderede fortræder, som en tilføies, og andet sligt videre. For det øfrige formoede vi, at slige fauter eller omissioner icke skulde vere af den vigtighed, at de kunde hindre hans Majts. jordebogs forpagtning. Mens skulde det, imod ald forhaabning og villie, saa vere, eller og nogen ny disputer indfalde om denne materie, saa kunde sligt, efter vores allerydmygste uforgribelig tanke, saaledes pro tempore remederes, at Monsr. Beyer blef at aare betroet den opbørsel, som skal indcasseres til næstkommende Ste. Hans dag (eller paa landztinget, som nu haver veret brugeligt et tag), og i midler tid kunde sagen hvile til efterhøsten, da baade Monsr. Beyer og jeg Arnas Magnussen, om gud sparer livet, kommer til Kiøbenhafn. Angaaende Monsr. Beyer, da haver hand sagt mig, at i hvordan tingen udfaldt, saa vilde hand at aare tage ud af landet. Og hvad mig anbelanger, da hâr jeg end nu større aarsage der til, som er denne: At jeg for nogen tid siden er forfalden her i en process med en ubeskeden mand for nogen uforskammede breve hand hafde skrevet om mig, og blef hand her dømt i nogen pengestraf; den samme blef forleden aar af et par Iislandz kiøbmænd og andre deslige venner her i landet ophitzet til at drage til Kiøbenhaun, hvor hand hâr angivet mig baade for Hans Kongl. Majt. og en deel af hans Majts. høie ministres, lige som jeg hafde bevist ham den største vold og uret. Efter alt dette døde denne mand i Kiøbenhaun, mens hans bande udvirkede siden en høieste rettes stæfning over mig angaaende denne sag, som saaledes er nu bleven dannet, at den angaar en stor deel af min existimation og velfærd. Nu saa som de forskrefne kíøbmænd have giort dette af had til mig (hvor om jeg ei stort skiøtter), saa have de her i landet interesserede derhos (som jeg veed) haft henseende der til, at den forehavende Islandske Commission (hvor med de ere misnøiede, kand skee og en deel bekymrede for dens udgang) her ved skulde forhales og blive uendelig. Da paa det sligt icke skulde her ved vindes (i hvordan det vil udfalde med sagen self, hvor fore jeg dog aldeles intet er bekymret saa vit den angaar, unødige omkostninger og

ubødelig penge skade faar jeg at taale), saa haver jeg i aar taget til mig en fornuftig, ærlig, ædrue mand ved naun Peter Markussen, som til forn haver veret raadzmand (foget) over Hole bispedoms indkomst, hvilken jeg af den mig allernaadigst tillagde gage lønner med en tiener og i den stæd søger at menagere paa andre kanter saadan som jeg kand. Den samme vennes nu i sommer ved matriculens indrettelse, saa at hand at aare, og siden i min fraverelse, kand forrette min deel der udi lige saa vel som jeg self. Saa tør jeg og svare for hans integritet og forsickre om, at hand frem for andre her er beqvem til at giøre hans Majts. tieniste ved dette verk her i landet, om mig kom noget til, — alleniste at hand, saa vel som de fleste folk her, icke kand skrive Dansk til gauns. Naar jeg nu, som sagt er, kom hiem, saa kunde formoedentligen de poster forklares, som i mod villie kunde nu vere glemte eller utydelige, saa vel som hvis nye dubia der ydermeere kunde forefalde ved ermældte forpagtning. Ellers ville vi denne gang allerydmygst erindre om den 21. post i conditionerne, hvor der staar, at forpagtningen skal vare i 5 aar. Vores uforgribelige meening er, at jordebogens forpagtnings termin hafde icke egentligen fornøden at regleres efter haunernes forpagtnings termin, saa som disse tvende icke concurrere i noget. Ydermeere skulde det og snarere sette forpagtningen til bage, at terminen var kort, baade for restantzer og andet. Saa skulde da vores tanke vere, at i stæden for 5 kunde settes 8 aar, thi om end skiønt matriculens indrettelse og andet den Islandske Commission vedkommende kunde blive ferdigt til 1711, for saa vit som her i landet kand forrettes, saa vil der dog en rom tid til at overlegge alle de reformationer og forandringer, som paa de indkommende notitier uforgribeligen ville følge, baade angaaende Hans Maits. jordegodz og anden slags reuenues af landet. Og skulde det nu skee, at alt sligt var overlagt og sat i orden et aar før end denne nu forehavende forpagtning var til ende, da kunde det icke skade Hans Majt. Mens om forpagtningen hørdte op i det samme at mand var over at considerere, hvorledes det ene eller andet kunde vere efterdags, saa synes det at vilde give en liden difficultet angaaende indkomsten, som icke kunde paa saa kort en tid paa ny bort forpagtes.

2⁰. De annotationer, som vi efter Kongl. allernaadigste befaling have giort over laugmand Lauritz Gottrups vitløftige og intriguerede memorialer, tillige med hoved documenterne self,

have vi efter den med Hr. justitz-raad og amtmand Christian Müller udi næst afvigte augusto paa Bessestæd giorde aftale fremsendt til bemte. justitz-raad Müller, med begiering, at hand samme annotationer vilde til de høie Herrer lade indleveres med forderligste, efter at hand dennem hafde i giennem læst og conciperet sine egne tancker der over. Det er at beklage, at mand skal spilde den ædle tid med at overveie slige mislige skrifter som disse laugmandens ere, og der i mod forsømme det som fornøden er til Hans Majts. tieniste. For det øfrige tiener denne qvielle-controversie til intet, uden til at flye folk at bestille og lade bønderne vere i continuerlig allarm; alle retsindige folk i landet vide dog, at bønderne have her udi ret, at qviellerne skulle opbødes. Saa tie og stille alle forlænings mænd i landet, som ere indfødde, allene laugmand Gottrup og Lauritz Skieving, closterholder paa Mødrevelle Closter, sette sig her i mod, bringe dog ingen raison for, uden: volo, og hvad Hans Majts. interesse subdolè pretexeres, som af vores annotationer monne kunde ersees. Endeligen haver bispen paa Hoolum, Mag. Biørn Thorlefssen, slaget sig til deres partie; aarsagen er, at hand, lige som nogle andre, glemte, eller icke ville, den tid hand annammede stiftet, at[1] lade efter see qviellerne hos bønderne paa stiftets gods. Nu ere qviellerne een deel blefne forgamle, en deel døde; da i stæden for at have regres til sin formandz arvinger og sin forsømmelse, vil hand sette dette paa bonden, hvilket icke er retmessigt. Og saaledes gaae her snart alle ting ud over den vanmægtige, som liden eller ingen forsvar haver. Og tro vi neppeligen, at det er noget land, hvor øfrigheden generaliter er meer nacklæssig i at forskaffe fattige folk ret end her, hvilket med mange exempler og documenter kand got giøres. Vi kunde vel skaffe os større yndist hos een deel folk her i landet, end vi have, kand ske og profit, om alt skal siges, hvis vi vilde tie stille med dette og lade dennem raade med bonden, mens det hverken tør vi eller ville.

3°. Saa nødes vi og til at referere her, hvad i aar er skeet, angaaende een deel bønder, som ligge til Mødrevelle-Closter, hvilke[2] staae udi nogen controversie med deres hosbond (som og er deres sysselmand eller dommere) Lauritz Skeving, angaaende qvielle aabod og atskilligt videre, hvor af een deel uden tvil er

[1] at *udel. 440.* [2] hvilken *Rigsark.*

ret paa bøndernes side, og een deel uret. Denne dispute foredrager Skieving amtmanden paa sidst afvigte landzting, hand uden at examinere sagen eller høre bønderne (som og icke kunde skee, thi de vare der icke) udgiver et aabet bref og leverer Skieving i hænder, hvor inde hand først med haarde ord setter bønderne til rette for deres ulydighed og opsetzighed i mod deres hosbond, og endeligen truer dem med stægle og hiul, hvis de icke vil lade dem sige. Andet lige lydende eller ongefer lige lydende bref skal hand i aar have medgivet laugmand Gottrup til bønderne, hans (laugmandens) contraparter udi Hunevads Syssel, uden der skal icke staae den clausula om stægle og hiul, som os er bleven berettet af dem, der haver seet brevet, thi det[1] er icke end nu kommet os for øiene.

Vi give de høie Herrer self at betænke, om dette er at conservere den fattige[2] forsvarsløse almue ved lou og ret, helst i dette land, hvor amtmanden er den høieste mand, som bonden kand klage for.

Nu paa en tid er det blevet temmeligen brugeligt her i landet, at den, som enten icke trøster sig ved at obtinere det hand vil ved lou og ret, eller og icke synes at ville have den umage, er sig om saadan en ordre eller befaling. Hvad amtmanden angaar, da er hand i bland saa godtroende, at hand icke tvifler paa reqvirenternes oprigtighed i at referere tingen ret og i saa maade følger det i hans udgivende breve, som de have forebragt, hvilket icke altid er sickert. Her af kommer, at mand i bland maa revocere det som en gang er beordret. Vi have documenter til at bevise dette med, som vi sige, i fald der kunde blive efter spurt; mens nu er icke der om at giøre, thi dette skeer icke til at blâmere nogen, mens allene for di at tingen er af den beskaffenhed, at den faar at siges. Maatte slige unødige rescripta vere borte af væsenet, saa var det meget bedre for folk her, baade almuen og andre, som slige breve møde enten i rettergang eller udi andre slige maader, saa var der og langt mindre aarsage til at dømme slet om det ene eller det andet der af.

4⁰. Den deeling i mellem Styckesholms haun og Grunderfiords- og Kumbervaags-hauner, som de høie Herrer forleden aar befoel at skulle giøres og da icke kunde formedelst visse aar-

[1] det *mgl. Rigsark.* [2] den fattige *mgl. 440.*

sager skee, følger nu her med, saaledes indrettet som vi meene rettest og beleiligst at vere.[1] Vi ere informerede om, at Jens Lassen, kiøbmand paa Grunderfiord, er icke lidet misnøiet med denne deeling, som hand og tydelig nock hâr ladt sig ud med i en skrivelse til os. Tvifle der fore icke om, at hand jo sig der over besverger for de høie Herrer. Formedelst den korte tid vi have og frøgt for norderskibenes bortreise, kunde vi icke her anføre de motiver og raisons, som have beveget os til at giøre forretningen som den er. Meene dog samme raisons at kunde holde prøve at aare, da vi der med skulle fremkomme, tillige med et landkaart, som vi til sagens oplysning have ladet giøre. For det øfrige ere somme af Jens Lassens pretensioner saaledes, at de icke vel kunde komme i nogen consideration. Til landztinget i aar skref bemte. Lassen Hr. amtmand Müller til en begiering, at hand ville giøre en anden anordning om disse districters deeling, end den som vi hafde giort, hvilket os syntes sældsomt, efter di hand viste, at vi af de høie Herrer her til vare authorizerede og i saa maade icke stoede under andres correction end deres. Amtmanden giorde og intet her ved, hvilket i vores tanker var ret. Nu er vores allerydmygste begiering, at hvis interessenterne paa begge sider kunde indgive om denne tvistighed, vi da maatte faae copier der af til at besvare, saa fremt det os noget kunde anrøre. Fremdeles vil jeg Arnas Magnussen ved min hiemkomst til Kiøbenhaun at aare giøre de høie Herrer reede for denne deeling udi Jens Lassens nærverelse, om de det saaledes ville befale.

5⁰. Angaaende Christoffer Lauritzsen Handtbergs memorial om saltpeter her paa landet have vi sanket temmelige notitier, som vi for tidens kortheds skyld umueligen kunde fordanske eller føre i orden. De gaar ellers alle der ud paa, at sligt er af slet ingen importance, og icke den ringeste umage verdt. At aare skal jeg Arnas Magnussen tage disse beretninger med mig til Kiøbenhaun og dennem til mine høibydende Herrer overlevere.

6⁰. Hvis den uloulige handel anbelanger, som Christian Davidsen haver angivet om hans med-interessent Morten Mogensen, da kunde vi denne gang ingen nøiagtig erklæring der paa give. Aarsagen er, at vi den heele sommer have veret langt fra

[1] Se nr. 77.

det stæd, hvor dette skulde have sig tildraget, kunde og icke have reist der hen, uden vi der ved skulde have forsømt alt andet, som vi hafde at forrette til Hans Kongl. Majts. tieniste. Med stædets sysselmand Lauritz Skieving talte vi paa landztinget, hvilken i hans tale meer holdt med Morten Mogensen end Christian Davidsen og for det øfrige viiste os et tingsvidne, hvor af alleniste kunde sees, at een deel af districtets indvaanere icke hafde faaet saa meget meel som de forlangede. Efter Christian Davidsen høre vi andre sige, at hand skulle have sysselmanden Skieving fortænkt for at holde med kiøbmanden i mod sig. Andre fortælle, at paa Øefiords haun skulle vel have veret noget udygtigt meel forleden aar, mens det samme af kiøbmanden Morten Mogensen bleven soldt for ringere priis end taxten tilholder. — Hvad her udi skulde vere sandhed vide vi icke, kunde og icke komme der efter, med mindre vi reiste derhen, som icke kand skee saa hastig, uden at forsømme andet som os er anbefalet og ligeledes bør at giøres. Troligest skulde synes, at dette om meelet icke var aldeeles digtet, mens om Christian Davidsen icke haver amplificeret tingen, det staar der hen. Saa sees og af tings vidnet (som ellers icke er ret tydeligt, og for det øfrige giver tanke, at sysselmanden icke hâr villet kiøbmanden ilde), at der haver veret ueenighed i mellem kiøbmanden og almuen, mens siges icke, hvor udi det haver bestaaet. Hvis vi efter dags kunde erholde nogen videre kundskab her om (hvor om vi dog tvifle), saa skulle vi det samme, som vi i saa maade fornemme, vores høibydende Herrer ufortøvet referere.

7⁰. Hvad matriculens indrettelse belanger, saa ere siden forleden efterhøst, da skibene gick her fra, disse repper (districter, smaa herrider) afgiorde. Udi Hunevatz syssel: Videdal, Vatzdals rep den fremre, Aase-rep, Svinedals-rep. Udi Borgerfiord syssel: Skilmanne-rep, Leyraae- og Mele-sveit, Andekyl, Skoredal. Nu som vi ere begrebne her i Snefelds syssel, om kring Jøkelen, udi tanke at faae afgiort inden vinteren alt det, som ligger i Stapens og Revets districter, og ere saa nær klare med Stappens district, saa overfaldes folk her med børnepocker, som nu icke have veret her i landet i 35 aar, mens bleve i aar indførde med det første Ørebacke skib i ens kiste, der af samme sygdom døde paa reisen i Norge. Disse børne pocker have i sommer saaledes grasseret i Arnæs- og Rangervalle-syssel, som det kunde vere en liden pest, gaardene ere i hobetal blefne øde, der som

folkene ere bortdøde, qvæget gaar paa marken uden hyrde og kand icke blive malket formedelst mangel af folk, græset er[1] umeyet paa marken, og en stor deel af det tømmer, som blef ført til Ørebacke i sommer, er gaaet til ligkister. I julio blet denne sygdom transporteret hen til Dale syssel, hvor nogle gaarde ligeledes ere blefne øde, og udi et sogn døde hen ved 90 personer. Fra Dale syssel kom den her hid i Snefelds syssel, hvor mangfoldige mennisker ere hensovede, besynderligen udi Øresveit, hvor mand knap hâr kundet faae de døde begrafne efter haanden. Borgerfiord syssel begynder nu at indtages der med. Saa spørges og fra Norder- og Vesterlandet, at den og er kommen der hen. Her omkring der vi nu ere, er intet andet at høre end sygdom og død. Een deel af vores egen folk ligge siuge, saa vi icke kunde komme fra dem, icke heller vel borte, om end skiønt vi ville, saa som her ere icke folk til at leie til at føre vores bagage bort, thi de faae, som ere friske, maae opvarte mængden af de siuge. Faar vi saa at bie her lidet og see tiden an, have (næst Gudz hielp) for vores egne personer ingen fare. Ved commissionen kand her saa got som intet giøres, nu som staar, thi de, som leve til bage, ere enten icke saa restituerede, at de kunde komme hiemmen fra, eller og kand icke komme fra de syge. Dette er det fornemste, som er at berette om landets nærverende tilstand. Udi sidste værtid gick fisken over alt sønden paa landet temmeligen vel til, blef ellers af uveir fordervet. Vesten paa var fiskeriet middelmaadig. Norden paa intet, lige som i nogle forgangne aar. Græset hâr vel vaagset, og høebieringen temmeligen vel faldet, uden øster paa i Arnæs- og Rangaarvalle sysseler, hvor sygdommen hâr hindret, som før er mældt.

8⁰. For de af Monsieur Beyer annammede 1000 rxdlr. croner aflegge vi vores allerydmygste tacksigelse og understaae os at begiere, at de høie Herrer ligeledes vil udi høie gunst tænke paa os til foraaret, naar skibene gaae her hid. Den fulde summa, som Hans Kongl. Majt. allernaadigst hâr tillagt[2] os aarligen, er 1095 rixdlr., mens naar vi faae her hid de 1000 rdr, saa kand den rest, som nu i aar er bleven til bage, saa vel som det som over de 1000 rdr. skulde os tilkomme at aare, bie, til jeg Arnas Magnussen til anden efterhøst kommer hiem og da fremlegger

[1] staar *440*. [2] tilsagt *440*.

fuldkommen afreigning bis dato. Vi kunde nu icke faa saa megen tid, at det kand skee denne gang, haabe allerydmygst at de høie Herrer icke tilregner os det som nogen nacklæssighed, helst da det kommer os meer til afbrek end hans Kongl. Majt. til nogen skade.

Slutteligen begiere vi allerydmygst, at de høie Herrer ville vere vores patroner hos Hans Kongl. Majt. i at interpretere alting til det beste. Recommendere os for det øfrige udi deres høie gunst og forblive, som skyldigt er,

De Høiædle og Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrers
Allerydmygste lydigste tiener[e]
A. Magnussen. Povel Jonsson Widalin.

Slitandestad udi Stader
sveit vesten paa Iisland
d. 17. septembris 1707.

Udi den Copie af Forpagtnings-Conditionerne, som fra Kongl. Majestets Rente-Cammer fuldte med høiestbemelte Hans Kongl. Majestets befaling af dato 24. Maii 1707, er, udi den 3die Artickel allersidst, uforvarende forskreven Vindemænds skatter, i steden for at det ufeilbarligen monne skulde heede Vindemænds-løtter eller hløtter, thi lod eller deel kaldes hløt paa Iislandsk. Hvilket alderydmygst erindres, efterdi Ordet er fremmed fra Dansk og der fore letteligen paa samme maade kunde forskrives, naar det skulde gielde, og da give disputer med tiden, helst i dette land, hvor chicaner og krogeloue almindeligen holdes for viisdom og loukyndighed, undtagen hos nogle faa, hvoraf de fleeste have lært i Danmark at skye og foragte sligt.

86. 24. september 1707. Slitandastaðir.

Kommissærerne til lagmand Sigurður Björnsson m. fl. Stævning til at bøde på Þingvellir for kommissærerne som dommere i Jon Hreggvidssons sag.

Trykt efter AM. 443, fol., et egenhændig underskrevet eksemplar med kommissærernes segl (rødt lak). Dette bærer følgende originale påtegninger: 1. Fyrskrifad hefur under skrifadur lesed og Copiu af medteked a Saurbæ d. 20. Januarii 1708. Sigurdur Biörnsson, 2. Fyrskrifad hefur underskrifadur lesed og Copiu af medteked á Einarsnese d. 28. Januarii A⁰. 1708. Jón Sigurdsson, 3. Framann skrifud steffna var af Jone Sigurdssine upp lesen 26. dag Januarii, innverande ars 1708 Jone Hreggvidsine aheirande og richtug Copia hönum þar af afhendt, ockur underskrifudum vidverande, a Innra Hólme, Anno, die et loco ut supra. Þórdur Petursson meh. Gudmundur Sigurdsson meh., 4. Þetta var fyrer rettenum ad Þingvöllum þann 28. Junii 1708. Arne Magnusson. Paall Jonsson Widalin.

Kongl. Majts. Commissarii og tilsetter dómarar i nockrum málum, vid Arne Magnusson og Pall Jonsson Widalin, stefnum ydur, Edla og Velvise Hr. lögmann Sigurdur Biörnsson, til Þingvallna i Þingvallna sveit á þann 12. dag næstkomanda junii mánadar anni 1708 til ad forsvara fyrer ockrum dóme þann samning edur contract, sem anno 1686 i lögrettu á alþinge framm fór mille ydar og Jons Hreggvidssonar, hvern (Jon) þier ádur fyrer tveimur árum svo sem mordingia frá lifenu dæmt höfdud. Med hverium samningi eda contract þier meinist ecke alleinasta móti rettu giört hafa, helldur og lög og riettann laga veg syneliga nidurbroted, svo vel sem med þvi, ad þier nefndann Jon Hreggvidsson hafed frá þeirre tid i svo margt ár visvitande lided i næstu sveitum akiærulausann um fyrrsagt mordzmál.

Sömuleidis stefnum vid á sagdann stad og dag ydur Jon Sigurdsson, Kongl. Majts. syslumann i Borgarfiardar syslu, til ad svara lögum fyrer þad, ad þier i ydar syslu i svo langann tima friálsann og ákiærulausann lided hafed fyrrtiedann Jon Hreggvidsson, hvern þier af alþingisbokenne anni 1684 sáud og vissud til dauda dæmdann vera, item retttækann og ófridhelgann hvar sem nædest. — Svo og stefnum vid á fyrrsagdann stad og dag þier Jon Hreggvidsson til ad giöra grein á fyrer ockur og syna, i hvada frelse eda med hverium rette þu hefur dvalest hier i lande nu i vel 20 ár, sidan þu frá Danmörk hingad apturkomst, tveimur árum epter þad þu varst á alþinge til dauda dæmdur.

Actor móte ydur, sierhverium i þeim hluta málsens, er hann snerta kann, mun af Kongl. Majts. halfu verda Edla Hr. vicelögmadurenn Oddur Sigurdsson, hvern hanns höi-Excellence, sá haborne Hr., Hr. Ulrich Christian Güldenlewe, þessa landz stifts befalings madur, þar til sett og skickad hefur. Komed árdeges á sagdann stad og dag, hafande med ydur öll þau gögn og skilrike, sem þessum ydrum málum vidkoma og þier meined þeim til bata verda kunna. Skrifad á Slitandastödum i Stadar sveit þann 24. septembris anno Christi 1707.

Arne Magnusson. Paall Jonsson Widalin.

87. 21. maj 1708. København.

Reskript til Arne Magnusson angående kommissionens tilendebringelse.

Trykt i Lovsml. for Island I, 657.

Original i AM. 438, fol. med påtrykt kgl. segl (oblat) og underskreven Friderich R. — I. Worm. P. I. Bornemann.

88. 7. juni 1708. Skalholt.

Arne Magnusson til Brynjólfur Jónsson m. fl. Cirkulære, hvorved nogle mænd indkaldes til at overvære kommissærernes dom på Þingvellir 12. juni.

Trykt efter AM. 443, fol. Egenhændig koncept.

Æruprydde velforstanduge Heidursmann,
Bryniolfur Jonsson!

Næst bestu heilla óskum vited, ad á Þingvöllum i Þingvalla sveit á Þing ad halldast Þann 12. Junii, sem er næstkomande Þridiudagur, áhrærande eitt mál, sem fyrer dom á ad koma efter Konglegrar Majestatis allranadugustu skipan, hvar fyrer Þörf er, ad Þar nalæger sieu nockrer goder menn, sem sidan kunne vitne bera um sier hvad, er Þar framm fer. Þvi tilseigest ydur hier med, og alvarlega befalast, ad koma til nefndz stadar á sagdann dag árdeiges, til ad vera nærverande Þvi, sem á fyrrskrifudu Þinge giörest, so sem adur er skrifad. Fyrer koste Þurfed Þier ecke umhyggiu ad hafa, Þvi hann skal Þar okeypes til verda ásamt ödru Þvi, er ydur naudsynlegt er Þá stund, sem Þier i Þessu erende Þar dveliest. Þetta munud Þier ecki forsoma, so ecki Þar fyrer hindrest Þad, sem hædstnefnd Kongleg Majestat i Þennann mata befalad hefur ad giörast skule, hvad ef skiede, Þá vill Þad sidan koma ydur til abyrgdar. Hier med gude befalader, af mier sem er

Ydur velviliadur
A. M.

Skalhollte Þann 7. Junii 1708.

Helldur villde eg, ad Þier kiæmud til Þingvallna qvelldenu fyrer, sem er á manudags qvelldet, Þvi margt kynni mille ad bera, ef Þier tækiud naumt til tímans. Ætid Sæler.

Dette cirkulære er, foruden til B. J. på Ölvesvatn, tillige udgået til Magnús Magnússon på Úlfljótsvatn og Jón Jónsson i Laugardalshólar, samt til Jón Hjörtsson og Guðmundur Sæmundsson, for disse to sidstes vedkommende med følgende tillæg »enn tialld og sængurklædi verded Þier med at taka« (istedenfor perioden »ásamt—dveliest«).

Endvidere er en lignende skrivelse udstedt 20. juni til Andrés Finnbogason, som indkaldes til »26. Junii, sem er Þridiudagurenn næstur epter Jons messu, og nockra epterfylgiande daga i sömu viku, áhrærande nockur mál sem . . . eiga« etc., med samme opfordring ang. tælt og sængeklæder.

Ang. omkostningen har A. M. på et løst blad optegnet:

A þingvöllum 1708.

6 manna kostur i 12 daga à 3 ℛ︎	6 Rixdler. (α)
Minn kostur i frekar 3 vikur, à 1 Rdler	3 Rixdler.
þordar og Orms à 3 ℛ︎	3 Rixdler.
Nock á ad betalast smída kaup á 5 eda 6 fiordungum iarns.	
tradidi . . .	12 Rdler specie.

Jone Jonssyne		2 slette daler.
Joni Hiörtssyne		2 slette daler.
Styr þorvalldzsyne		2 slette daler.
Gudmunde Sæmundsyne		2 slette daler.
Bryniolfe Jonssyne	1 Rxdler.	
Magnuse Magnussyne	1 Rxdler.	
Summa . . .		11 slette daler.

Denuo.

Brennevin og annad þvilikt fyrer utan. (β)

Jone Jonssyne	1 slett dler.
Jone Hiörtssyne	1 slett dler.
Gudmundi Sæmundzsyne	2 slette dler.
Bryniolfi Jonssyne	1 slett dler.
Andrese Finnbogasyne	1 slett dler.
Joni i Vatzkote	2 slette dler.
Summa . . .	8 slette dler.

Skrifaralaun fyrer domana, sem ganga betalings laust.
Mæda öll önnur, og kostnadur sem ur þessu verdur.

α] [overstreget] af þessum 6 Rdlum á lögmadurenn P. J. W. ad betala mier 2 Rdle. — Dubium er mille ockar, hvert þesser 2 Rdl. eru betalader eda eigi, lögmadurenn lofadi (1710 in Junio) ad gá ad þessu hia sier, og kemur þad so sidan til tals. — Det er klart.

β] Hier fyrer utan Reikningur minn i Hafnarfirde, á Eyrarbacka.

89. 28. juli 1708. þingvellir.

Kommissærernes domskonklusion i Jon Hreggvidssons sag, mod lagmand Sigurður Björnsson, sysselmand Jón Sigurðsson og den nævnte Jón Hreggviðsson. Lagmand S. B. dømmes til for embeds-forsømmelse at have sit embede forbrudt, sysselmanden frikendes, J. H. tilpligtes til at genoptage den mod ham rejste sag for mord.

Trykt efter AM. 443, fol. Egenhændig underskrevet kopi.

I mále lögmannsens Sigurdar Biörnssonar, syslumannsins Jons Sigurdssonar og Jons Hreggvidssonar, vidvikiande landzvist nefnds Jons Hreggvidssonar, dæmum og alyktum vid underskrifader, svo sem epterfylger.

Med þvi alþingis bokin anni 1686 under hende eidsvarins landzskrifara Arna Geirssonar berlega vitnar um lofun Jons

Hreggvidssonar vid lögmannenn Sigurd Biörnsson og þar med syner, hvernig viliande hafe sneidt vered hiá atride og intention þeirra tveggia konglegu verndar brefa, sem af Jons Hreggvidssonar alfu i þad sinn i lögrettu voru publicerud, hveria alþingis bók nefndur lögmadur allt hingad til hefur óatalda láted, og þar á ofan anno 1696 (sem þess árs alþingisbók vottar) gefed sögdum Arna Geirssyne gódan vitnisburd um hanns hegdan i sinu embætte. Svo kunnum vid ecke fyrer þær afbataner, sem vegna fyrrnefndz lögmanns fyrer ockur framm komed hafa, hann i þessu mále ad afsaka, helldur dæmum, ad hann med fyrrsögdum samninge vid Jon Hreggvidsson, ádur af sier til dauda dæmdann, samt visvitande lidun hanns i sinu lögmannsdæme giört hafi a móti Kongs Christiani 1. Laungu Rettar-bót dat. 1450 og ödru konglegu lögmále, sem fyrerbydur ad láta utlæga menn órefsta ganga. Og med þvi Islendsk lög ecki greina skilmerkeliga þá sekt edur straff, sem hier vid ligge, enn Kongs Friderici II. forordning dat. 1563 befalar, ad i þeim mála tilfellum, sem Islendsk lög eigi um tala, skule dæmast epter dönskum lögum, þá heimfærum vid þetta mál til Haloflegrar minningar Kongs Christiani Qvinti forordningar dat. 21. septembris 1695 um þeirra straff, sem sleppa þeim, er fyrer mord edur manndráp fangader eru. Og ályktum svo og dæmum, ad lögmaduren Sigurdur Biörns son skule fyrer alla ádurskrifada, einum yfervalldzmanne ósæmeliga adferd i þessu male, hafa forbroted hanns embætte og ecke hier epter lögmadur vera.

Enn hvad vidvikur þvi ranga transscripto af verndarbrefe Jons Hreggvidssonar dat. 9. maii 1685, þa med þvi su umbreiting, sem i nefndu verndarbrefe þar giörd er, áhrærer þess hellsta atrid, og þad sem Jons Hreggvidssonar landzvist kynne synast ad vidkoma, svo skal fyrrnefndur Sigurdur Biörnsson skylldugur vera ad giöra skil fyrer, hvar hann þetta transscriptum feinged hefur, og af hverium, og láta þá hanns afsökun komna vera ödrum hverium ockar i hönd innan tveggia mánada, epter þad hann þennann dom skrifadann medtekur.

Ahrærande þad, sem vidkiemur syslumannenum Joni Sigurdssyne i þessu mále, þá med þvi sá fyrrnefnde alþingis bókar postur svo stiladur er, sem hefdi Jon Hreggvidsson tvo kongz bref fyrer sier haft til landzvistar, og syslumadurenn i þann máta varla kunne annad ad hyggia, nema hann kongz brefen siálf lesed hefde, einkum þar landfogetenn og lögmadurenn nefndann Jon Hregg-

vidsson um fyrrnefnt mordzmál óákiærdann lietu svo vel 1686 sem 1693, þá tiedur syslumadur sagdann Jon til alþingis færde i jarnum, i ödru mále. Svo siáum vid ecke, ad nefndur syslumadur Jon Sigurdzson fyrer lidun Jons Hreggvidssonar i sinne syslu straffast kunne, helldur dæmum hann i þessu mále fri ad vera.

Vidvikiande siálfum Jone Hreggvidssyne, sem i vanvitsku og einfelldne synest ad hafa treyst þeim samninge, er vid hann giördur var 1686, og svo forsómad ad frammfylgia þvi mordzmále, sem hann i stód og ecke er enn nu til lykta leidt, þa skal nefndur Jon Hreggvidzson, hid allra fyrsta skie kann, utvega sier á ny stefnu i nefndu mordzmale Sigurdar Snorrasonar og þvi sidan án nockurrar forsómunar frammfylgia epter lögum, og frammveges i allann máta rietta sig epter þeim tveimur honum allranádugast utgefnu verndarbrefum. Fyrer kostnad þann og ómak, sem vice-lögmadurenn Oddur Sigurdsson epter Kongl. Majts. befalingu og hans höi-Excellences Herra stiftbefalingsmannsins skickun fyrer þessu male haft hefur, skal Sigurdur Biörnsson nefndum vice-lögmanne betala fimtan rixdale og Jon Hreggvidsson i stefnufarar kostnad einn rixdal, og sie hverttveggia gollded ad næstum fardögum.

Þingvöllum þann 28. dag julii, ao. 1708.

Arne Magnusson. Paall Jonsson Widalin.

90. 28. juli 1708. Þingvellir.

Kommissærernes domskonklusion i Magnus Benediktssons sag, mod lagmand Sigurður Björnsson, som idømmes bøder og sagsomkostning for uden bevis at have ladet M. B. hudstryge for trolddom.

Trykt efter kopi i AM. 446, fol. Indeh. sagens akter, nemlig: 1. Kommissærernes publikation af reskript 13/5 1707 om at dømme i enormitetssagerne, hvortil er føjet efterfølgende uddrag af en reskriptet ledsagende (sml. nr. 74) fortegnelse over sagerne: »Anno 1678 haver laugmanden Sigurder Biörnsen ladet som for troldom kagstryge en ved nafn Magnus Benedixsen, hvilken af self landztingsslutningen sees at have veret uskyldig«, 2. Stiftamtmand Gyldenløves beskikkelse af vicelagmand Oddur Sivertsen (Sigurðsson) til aktor, 3. O. S.s indstævning af lagm. S. B. til at forsvare sin dom for kommissærerne, 4. Kommissærernes overenskomst med aktor og defensor om efter S. B.s andragende at opsætte sagen en halv måned (aftrykt som bilag), 5. Uddrag af altingsbogen 1678, indeh. lagtingsdommen 1/7 samt en herredsdom i sagen 7/6, 6. Landsskriver Sig. Sigurdssons indlæg på sin faders vegne med vicelagm. O. S.s svar, 7. Kommissærernes her anførte dom.

Nu ad þessu máte athugudu, epter þeim gögnum, bevísningum og laga ástædum, sem af partanna álfu frammkomu fyrer ockur fyrrskrifada commissarios, dæmdum vid og alyktudum sem epterfylger:

Alþingis dómurenn, sem vottar um veikleika prófs þess, er i hierade hafe teked vered mót Magnuse Benedictsyne, og þó uppá leggur honum alvarlega hudlats refsing, synest ecke kunna ad afsakast med eidfalle Magnusar, helldur bæde hardur ad vera i straffsens álage og ólögmætur i þess umbreytingu, þott Magnus á löglegum og naudsynlegum tylftar eide falled hefde. Skal þvi domarenn Sigurdur Biörnsson fyrer slikann sinn dóm sekur vera til kongsens um 30 rixdle, og þar fyrer utan betala vicelögmannenum Odde Sigurdssyne 15 rxdle fyrer þann kostnad og ómak, sem hann epter Kongl. Majts. befalingu og hans höi Excellences Herra stiftbefalingsmannsens tilskickun fyrer þessu máte haft hefur, og hafe þetta lukt ad næstum fardögum. Þingvöllum, þann 27. julii anno 1708.

Arne Magnusson. Paall Jonsson Widalin.

Anno 1708 þann 13. junii vorum vid adurskrifader commissarii stadder ad þingvöllum til ad utrietta i mordzmale Jons Hreggvidzsonar, þad sem hædstnefnd Konunglig Majestat ockur allranádugast skipad hafde; voru og á sögdum stad og deige vice-lögmadurenn Oddur Sigurdsson og landzþingsskrifarenn Sigurdur Sigurdsson i umbode sins födur lögmannsens Sigurdar Biörnssonar. Frammbar þá nefndur landzþingsskrifare, ad sinn fader, lögmadurenn Sigurdur Biörnsson, hefde i fyrra sumar allraunderdánugast supplicerad fyrer Konungliga Majestat áhrærande þetta mál og önnur fleire, sem honum nu være á hendur færd edur innann skamms ætte á hendur ad færast, og óskade, ad þessar málasókner mættu svo leinge bida, þar til ad endeligt svar hier uppá kiæme frá hædstnefndre Konungligre Majestat, lofande á ny til stadar ad vera edur einnhver annar hanns födur vegna, þá þesse mál skylldu ad nyiu fyrer takast, svo framt sem hædstnefnd Konungleg Majestat einga umbreyting hier i giörde. Og med þvi vice-lögmadurenn Oddur Sigurdsson sagdest utanlandz fra bref feinged hafa um þad, ad þvilik supplicatia hefde af lögmannsins Sigurdar Biörnssonar alfu i vetur vered i Cancellienu i Kaupenhafn, og ecke munde enn þá hafa vered fallen nein endelig Konungleg resolution þar uppá, þá þau skip fra Kaupenhafn siglt hefde, sem fyrer skiemstu være hingad til landz komen, vid siálfer og höfdum þeirrar sömu meiningar bref fra Kaupenhafn feinged, þá þotte ockur ásamt vice-lögmannenum vogunarlegt ad hrapa ad þessum málasóknum, ef skie mætte, hædstnefndre Konungligre Majestat allranádugast hefde þocknast edur þocknast kynne nefnda supplicatiu i nád ad álita og umbreyting giöra i þeirre befaling, sem hierum i fyrra utgeingenn er. Taladest þvi svo til, ad þessum málasóknum frestad yrde um nockurn tima, innann hvers vonlegt være, ad þau skipen kiæme, sem eitthvad vissara hierum, frá edur til, med sier færde. Enn til þess, ad ecke skyllde þo hier vid forsomast þad, sem hædstnefnd Konunglig Majestat allranádugast befalad hefde

ad utrietta i fyrrsogdu efne, helldur allt kunna giört vera, adur enn skipen i sumar edur haust fra landenu geinge, þá þóttunst vid, fyrrnefnder commissarii, so vel sem vice-lögmadurenn, actor málsens, ecke kunna leingre undandratt hier á ad giöra enn svo sem hálfs mánadar tima. Uttaladest svo þetta sameigenliga mille ockar vice-lögmannsens Oddz Sigurdssonar og landzskrifarans Sigurdar Sigurdssonar, ad þetta mál, sem stefnt hafde vered á þann 18. junii, skyllde bida til þess 3. julii og þá á ny under lög og dom takast hier á þessum stad, ef þess á mille ecke kiæme nein Konungligrar Majts. resolution, sem annad skipade. Lofudu fyrrnefnder hlutadeigendur þá til stadar ad vera hier á þessum stad, og sier i lage landzþingsskrifarenn, fyrer utan nockud nytt fyrerkall.

91. 28. juli 1708. Þingvellir.

Kommissærernes domskonklusion i Ari Pálssons sag, mod lagmand Sigurður Björnsson, som dømmes til at have sit løsegods forbrudt for urettelig at have ladet A. P. dømme fra livet for galder. To andre indstævnte, Gísli Jónsson og sysselmand Páll Torfason, frikendes.

Trykt efter kopi i AM. 446, fol. Indeh.: 1. Henvisning til reskript $^{13}/_{5}$ 1707 med vedføjet efterfølgende uddrag af fortegnelse over enormitetssagerne: »Anno 1681 haver samme laugmand (Sigurder Biörnsen) dømt en, ved nafn Are Poulsen, til baal og brand for troldom, da dog hannem ingen ting var bleven overbeviist, og er samme Are Poulsen efter samme dom bleven henrettet«, 2. Henvisning til stiftamtm. Gyldenløves beskikkelse af vicelagm. O. Sigurðsson som aktor, 3. O. S.s stævning af lagm. S. Björnsson, Gísli Jónsson på Máfahlið (som arving efter afd. lagm. Magnús Jónsson) og sysselmand Páll Torfason i Isafjord syssel, 4. Beslutning af $^{18}/_{6}$ 1708 om sagens udsættelse, 5. Altingsdom af 1681, 6—8. Indlæg af G. J.s., P. T.s., lagtingsskriver Sig. Sigurdsson og vicelagm. O. Sigurdsson, 9. Kommissærernes dom. — Vedlagt er i afskrift en udskrift af domskonklusionen, bekræftet af 6 mænd, som erklærer »Þennann dom upplas Kongl. Majts. Secreterer Arne Magnus son ad Þingvöllum á mille mids aptans og nattmála ad uppeverande sólu, þann 28. dag julii 1708, nærverande og aheyrande buendum i Þingvallna sveit, sem á þennann dag med bodsedle höfdu þangad kallader vered«.

Nu ad þessu mále athugudu, epter þeim gögnum, bevisingum og laga ástædum, sem af partanna alfu frammkomu fyrer ockur fyrrskrifada commissarios, dæmdum vid og álicktudum sem epter fylger:

Med þvi ad próf þau og likende, sem i Ara Pálssonar mále ur herade komed hafa til alþingis 1681 (og alþingisdomurenn i sögdu mále ummgetur), siást ecke ad hafa vered þess slags, ad þar fyrer þyrfti edur ætti tylfftar eidur ad koma, tylfftar eidur og epter landzleigu balkz 30. cap. eigi fellur hærra enn til utlegdar, Are Palsson og átte epter C[hristiani] 4ti forordningu 1617 og

Christiani 4ti recess lib. 11., cap. 28. alleinasta med utlegd ad straffast, iafnvel þótt sannprófadur vered hefde ad þeirre galldra medferd, er hann under sinn dauda á sig játade, nockrum dögum epter alþingisdómenn uppsagdann, þá dæmum vid, ad nefndur alþingisdomur i mále Ara Pálssonar 1681 sie oriettur og ecke á lögum byggdur og Are Pálsson móte riettu af life tekenn. Og jafnvel þótt kunnigt sie, ad nockrer dómar hafe i vidlikum málum hier i lande dæmder vered á þann sama hátt sem þesse, þá kunnum vid ecke þennann alþingisdom þar med ad afsaka, ecke helldur med vanvitsku dómaranns, þar lögenn so lióslega gagnstæd eru. Alyktum þar fyrer epter Norsku lögbókar lib. 1., cap. 5., art. 3. (med þvi islensk lög eckert vist ákveda i sliku efne), ad dómarenn Sigurdur Biörnsson skal fyrer þennann sinn órietta dóm hafa til kóngsens forbroted allt sitt lausagodz, hvert af syslumannenum i Kiósar syslu uppskrifast skal og i votta vidurvist registrerast, þad fyrsta skie kann.

Ahrærande Gisla Jónsson og þad forsvar, sem actor málsens i stefnunne ummtalar, þá alycktum vid hann frá þvi sama forsvare friann, epter Norsku lögbókar lib. 1., cap. 5., art. 4., og þeim rökum er hann i sinu innlegge frammbored hefur.

Hvad vidvikur syslumannenum Pále Torfasyne og þvi stefnu fyrerkalle, sem vid hann frammkomed er i þessu mále, þá med þvi kunnigt er, ad nefnt Ara Pálssonar mál hefur frá 1678 til 1681, ár epter ár, under lög komed i Bardar[!]-strandar syslu og nefndum Ara þar i sömu syslu (enn eigi i Isafiardar syslu) eidur á hendur dæmdur vered, hanns eidvætte þar og svared hafa, og endelega er hannz mál med sinum hieradz underbuninge anno 1681 þadan ur Bardarstrandar syslu til alþingis komid, siálfur Are og af syslum[önnu]m i optnefndre Bardarstrandarsyslu til alþingis fluttur, og under þeirra tilsion epter logmanna dome af life tekenn, svo siáum vid ecke ad syslumannenum Pále Torfasyne vidkoma kunne hieradz acta i þessu mále ad forsvara, helldur dæmum hann þar frá friann vera og ósekann, þótt hann ecki fyrer ockrum dóme personulega til stadar være i þessu mále.

Fyrer kostnad og ómak, sem actor málsens, vice-lögmadurenn Oddur Sigurdsson, epter Kongl. Majts. befalingu og hanns höi Excellences Herra stifftbefalingsmansens tilskickun fyrer þessu máli móte Sigurde Biörnssyne haft hefur, skal nefndur Sigurdur hönum giallda fimmtán rixdale og hafa lukt ad næstum fardögum. Þingvöllum þann 28. julii, anno 1708.

Arne Magnusson. Paall Jonsson Widalin.

92. 28. juli 1708. Þingvellir.

Kommissærernes domskonklusion i Geirny-sagen, imod lagmand Sigurður Björnsson o. fl. For urigtig behandling af denne blodskamssag idømmes lagmændene S. B. og Gottrup mulkt, sysselmand Páll Torfason embedsfortabelse, lagrettemand Ól. Árnason mulkt.

Trykt efter kopi i AM. 446, fol. Indeh.: 1. Reskript af $^{13}/_{5}$ 1707, med vedføjet uddrag af enormitetsfortegnelsen: »Anno 1698 paa landztinget var for begge itzige laugmændzdom en sag af Isefiords syssel angaaende tvende personer, Biarne Bödvarsen og Geirni Gudmundzdaatter, hvilcken Geirni hafde haft til egte Biarnes broder, mens nu aulet et barn med samme Biarne. Som nu Geirni til hendes befrielse foregaf, at hendes afdøde mand hafde i deris egteskab veret impotens, saa dømte laugmændene, at hun samme sit paastaaende skulde verificere med tylfter eed, hvilchet og skal vere skeed; lever hun saa siden u-molisteret udi bemlte. Isefiordz syssel. Biarne disligeste, som hafde aulet barnet med hende, opholdt sig i samme syssel udi frelse og uden öfrighedens tiltale, ind til hand forleden aar (som berettes) døde af sygdom«, 2. Gyldenløves beskikkelse af vicelagm. O. Sigurðsson som aktor, 3. Kommissærernes indstævning af de 4 tiltalte, Slitande stodum $^{24}/_{9}$ 1707, 4. Retsforhandlingerne $^{26}/_{6}$ 1708 ff., deriblandt gengivelse af altingsdommen $^{1}/_{7}$ 1698, Ó. Árnasons dom $^{28}/_{5}$ 1698 og P. Torfasons dom $^{6}/_{6}$ 1699 samt biskop J. Th. Widalins erklæring $^{7}/_{7}$ 1699. — Vedlagt er en verificeret kopi af domskonklusionen med udeladelse af stykkerne om P. T. og O. A.; en tilsvarende verificeret dansk oversættelse findes som bilag til indlæg i Rigsark. Norske tegnelser $^{1}/_{6}$ 1709, nr. 100.

Nu ad þessu mále med þess kringumstædum athugudu, epter þeim bevisingum og ástædum, sem af partanna hálfu frammkomu fyrer ockur fyrrskrifada commissarios, dæmdum vid og áliktudum sem effterfylger:

Med þvi hieradzdómurenn i þessu mále lióslega vitnar umm medkenning Biarna Bödvarssonar og Geirniar Gudmundzdóttur, hans bródurkonu, umm þeirra barneignar brot, enn þar á mót ecke innehelldur nein þau rök edur ordsaker, sem loglegar edur nogar virdast kynne til ad dæma Geirniu þann eid umm hennar burtdauda manns impotentiam, sem henne þar inne er uppálagdur og sidann á alþinge af logmönnum approberadur, og áqveded ad tylftareidur vera skule, þá siáum vid ecke, ad þesse eidur hafe mátt edur átt henne ad siást, helldur áliktum sama eid henne á móte riettu dæmdann vera, so vel i hierade sem á alþinge. Og med þvi þesse same tylftareidur ecke hefur frammkomed i einu, so sem lög og óraskanlegur vane tilstanda, helldur smámsaman af eidvættunum, og endelega alldrei af þeirre siöundu konunne, sem Geirniu til eidvættis nefnd var, þá áliktum vid sagdann tylftareid epter landzlaganna forme vered hafa ólög-

mætann og ófullkomenn, enn ecke lögfullann nie ánægielegann, sem lögmenn hafa álited.

Framar virdest ockur ecke stadest geta, þad logmenn dæmt hafa, ad mál Geirniar skule, epter þad hennar eidur lögfullur frammkomenn sie, koma under rádfæring vid geistlega, hvört þad skule blódskömm gyllda edur eige, helldur álijtum þenna hluta þeirra doms veikia og nidurbrióta þad, sem þeir siálfer umm hennar eid ádur hafa áliktad. Ahrærande þad ad lögmennerner anno 1699 engu svörudu uppá Hesteirar dóm syslumansins Paals Torfasonar, og sier i lage umm straff Geirniar, þá dæmum vid, ad þeir þar med sig forsied hafe á móte kongs C[hristiani] 4ti brefe 1607 og liósum bókstaf Norsku lögbókar lib. 1., cap. 5., art. 22. Aliktum so endelega, ad yferdómararner logmann Lauritz Gottrup og Sigurdur Biörnsson skule fyrer þenna þeirra ólogmæta og grundvallarlausa dom seker vera til kongsins hver fyrer sig umm 60 rixdale.

Hvad vidvikur syslumannenum Paale Torfasyne, sem á móte sinne embættis skylldu forsomad hefur til fánga ad taka og under dóm og straff ad færa Biarna Bödvarsson, sannprófadann ad barneign med Geirniu sinne bródurkonu, og lided honum þar i sinne syslu i frelse ad lifa og siálfdaudum ad verda, þá med þvi islendsk lög ecke áqveda, hverneg slik valdzmanna logbrot straffast skule, svo dæmum vid efter Norsku lögbókar lib. 1., cap. 17, art. 5, og áliktum, ad nefndur Paall Torfason med þessu forbroted hafa[!] sitt embætte og ecke skule hier epter syslumadur vera.

Lögriettumadurenn Olafur Arnason (sem med þeim dóme, er hann i ummbode Paals Torfasonar giörde ad Hesteire anno 1698, 28. maii, allt þetta mál ad öndverdu viglad hefur i þvi hann: 1°. Tók eida umm ómerkelegt tal Geirniar Gudmundsdottur áhrærande impotentiam hennar mans, 2°. bygde þar uppá dóm sinn umm eid Geirniar, til sönnunar hennar frammburde, 3°. ei alleina hlidradi hiá Biarna Bödvarssyne, barnsfödur Geirniar, helldur og lióslega dæmde hann til ad fylgia barne þeirra Geirniar i sveitinne, enn Geirniu hans barnsmódur ad vera i vöktun framm yfer alþing) skal fyrer þessar sinar ólögmætar adgiörder og dyrfsku atqvæde umm Stóra dóm (er hann visse konglegt lögmál vera) fallenn vera i peninga sekt til kongzins, sem vid efter hans megun áliktum ad vera skule 30 rixdaler, og skal hann hier efter ecke i dómara sæte sitia.

Fyrer kostnad þann, er vicelögmaduren Oddur Sigurdsson (sem effter Kongl. Majts. befalingu og hans Höi Excellences Herra stifftbefalingsmannsins tilskickun stefnuna hefur birta láted og frammveigis i málenu procederad) hefur haft fyrer þvi, ad láta auglysa þeim Paale Torfasyne og Olafe Arnasyne stefnuna i þessu mále, skal hver þeirra honum betala 12 rixdale, enn Sigurdur Biörnsson i stefnufarar kostnadar nafne tvo rixdale. Fyrer annan kostnad og ómak, sem vicelögmaduren fyrer þessu mále haft hefur, skal honum af málzpörtunum, nefnelega lögmannenum Lauritz Gottrup, Sigurde Biörnssyne, Paale Torfasyne og Olafe Arnasyne, greidast tólf rixdaler til jafnadar skipta mille nefndra fiögurra hlutadeigenda, og allt þetta fie lukt vera ad næstum fardögum.

Þingvöllum þann 28. julii, anno 1708.

Arne Magnusson. Paall Jonsson Widalin.

Þette fyrer framan og ofan skrifad er allt og sier hvad, sem frammfór fyrer þeim rette, sem vid fyrr nefnder commissarii, effter Konglegrar Majts. allranádugustu befalingu, hielldum i þessu ádur skrifudu mále. Hveriu til sannenda merkis vid ockar nöfn og signet hier fyrer nedan setium.

Arne Magnusson. Paall Jonsson Widalin.

93. 28. juli 1708. Þingvellir.

Kommissærernes domskonklusion i sagen om Grund-kirkes kalk og disk, imod lagmand L. Gottrup. Lagmanden dømmes til uden erstatning at udlevere det ham pantsatte kirkeinventar samt til en mulkt af 30 rdl.

Trykt efter en verificeret kopi i AM. 446, fol. Som bilag til koncepter og indlæg til rigsark.s Norske Tegnelser $^{1}/_{6}$ 1709, nr. 100 findes en af kommissærerne attesteret dansk oversættelse af domskonklusionen. Endvidere forekommer i AM. 439, fol. fuldstændig afskrift af alle domsakterne.

Sluttningenn i kaleikzmalenu, sem þeir Kongl. Commissarii Assessor Arne Magnusson og Logmadurenn Paall Jonsson Widalin uppsagt hafa 28. julii 1708.

Nu ad þessu mále athugudu effter þeim gögnum og bevisingum, sem af beggia partanna halfu fyrer ockur frammkomu, dæmdum vid og alyktudum: Ad med þvi visitatia Grundar kirkiu i Eyafyrde,

giord af biskupenum Hr. Gisla Thorlakssyne 1665 og underskrifud af Benedict Halldorssyne, lioslega syner, ad kaleikur og patina, hverttveggia forgyllt, ásamt med flöjels corporal, hafe þa leiged i geymslu hia Benedict Halldorssyne og vered eign nefndrar Grundarkirkiu, og Gudbrandz Thorlakssonar skrifleg medkenning vottar, ad þetta sama Grundarkirkiu fie sie i forvaring logmannsins Lawritz Gottrups, logmadurenn sialfur og medkenner, ad Gudbrandur hafe sier i pant sett kaleik og patinu med corporal, þa skal logmadurenn Lauritz Gottrup effter kaupabalkz 14. og 22. capitulum, og Norsku laga lib. 5., cap. 3., art. 24., frá sier levera fyrrtiedann kaleik og patinu med corporal og afhendast lata forsvarsmanne Grundarkirkiu i Eyafyrde fyrer næstkomande Micaelismessu, án nockurs betalings þar á mót af kirkiunnar hálfu. Og med þvi so vel af sendebrefe Gudbrands þorlakssonar til logmansins sem logmannsins brefe til Sr. Skula þorlakssonar synelegt er, ad logmannenum ecke hafe kunnad grunlaust vera, ad fyrsagdur kaleikur, patina og corporal tilheyrde Grundarkirkiu, enn hann þo ecke viliad þetta af hondum láta, þa skal nefndur logmadur Lauritz Gottrup fyrer slijka pant-tekiu og medferd á sögdu kirkiufie betala til kongsins þriátyge rixdale, enn til vicelogmannsins Odds Sigurdssonar, fyrer þann kostnad og ómak, sem hann effter Kongl. Majtz. befaling og hans Höie-Excellences Hr. stifftbefalingzmannsins tilskickun fyrer þessu mále haft hefur, fiórtan rixdale, og sie hverutveggia gollded ad næstum fardögum.

þesse ockar dómur var uppsagdur ad þingvollum þann 28. dag julii anno 1708. Enn þetta er af ockur underskrifad á Eirarbacka þann 8. septembris anno ut supra.

Arne Magnusson. Paall Jonsson Widalin.
(L. S.) (L. S.)

Ofanskrifada domsslutning ad vera samhlióda sínum original, er vier i höndum höfdum med domaranna underþricktum signetum, medkienna underskrifader, er samanlásu ad þingvelle þann 16. julii anno 1713. Til merkis underskrifud nöfn og áþrickt signet *[4 påtrykte laksegl]*.

Jon Jonsson. Haakon Hannesson. Marcus Bergsson.
Eggert Jonsson. þorgils Sigurdsson.

94. 27. oktober 1708. København.

Arne Magnusson til kongen. Andrager på biskop J. Vidalins, lagmand P. Vidalins, provst P. Ámundasons og egne vegne om, at tre for højesteret indstævnede sager må opsættes til 1709.

Trykt efter egenhændig koncept i AM. 446, fol. med A. M.s påtegning »Her paa gick en Kongl. ordre af dato . . Novembris til Justitiarius Hr. Geheime-Raad Schöller, at alle disse 3 sager maatte opstaa til 1709 og da blive med de første (lige som Suppliquen mælder), og kostede den befaling 4 Rdler 2 ℔«. Desuden er i øvre hjørne skrevet 24 ß. Koncepten er indlagt i en ligelydende afskrift. Ikke funden i rigsarkivet. — I rigsark.s supplikprotokol for 1708, Ø 439, er suppliken refereret med en lignende vedtegning. — I AM. 446, fol. foreligger et ligelydende andragende til justitiarius i højesteret, dat. 3. nov., dog med de under teksten anførte egenhændige formelle ændringer af A. M. mærkede H.

Desuden findes i rigsarkivet under Æ 316 følgende referat af en tidligere, ikke bevaret supplik af A. M.:

Arnas Magnussen. Er blefven indstefnt for dette aars höyeste ret af Magnus Sivertsens arvinger, hvilken stefning ham først blef forkyndet d. 26. aug. 1707, da det ham var umueligt før skibenes afgang at faae sine documenter translateret og færdige at sende; her ofver og saa som hand befrygter sig, at høyeste ret skulle komme til ende, førend skibene og documenterne med dem kunde ankomme sagen til forsvar og til oplysning, saa suppl. hand om bevilling, at sagen maae opstaae til høyeste ret ao. 1709 og blifve een af de første i foraaret; formeener, at det altiid har været praxis, at stefninger saaledis indrettes i cantzeliet, at dend, som indstefnes, har een vinter fri imellem stefningens forkyndelse og dend høyeste ret, i hvilken sagen skal foretages, hvilken praxis hand formoder at være nok til hans begiærings erlangelse. *Hertil vedtegningen.* Ref. K. Form. at dersom høy. ret skulle faae ende, førend skibene hiemkommer, saa kunde det vel bevilges.

[Stormægtigste allernaadigste arve Konge og Herre![1]

Forleden aar 1707 udginge fra Eders[2] Kongl. Majestets Cancellie til Iisland trende høieste Rettes stæfninger: 1°. angaaende en arvetrætte i mellem Sigurd Sigurdsen landztingsskriver udi Iisland og Hr. Poul Amundsen, proust udi Mule-Syssel, udi hvilken sag amtmanden, Justitz-Raad Christian Müller, tilligemed er stæfnet, saa som Dommer, 2°. angaaende en mordsag i mellem Magnus Benedixen paa den ene og laugmand Poul Jonsen Widalin, Lauritz Hansen Skiefving, Haldor Einersen, Jon Haldansen, paa den anden side, 3°. angaaende nogen pretensioner, som Jon Toruesen, paa afgangne Magnus Sigurdsens vegne, giør paa bemelte Magnus Sigurdsens hustru Thordis Jonsdaatter, Biskopen udi Skalholt Mag. Jon Thorkelsen Widalin, Mig og Benedix Einersen, samt laugmændene Sigurd Biörnsen og Poul Jonsen Widalin, og sysselmand Vigfus Hansen som Dommere. Alle

[1] *Fra* [Høiædle velbaarne Hr. Geheime Raad og Justitiarie H. [2] Deres H.

20*

disse stæfninger bleve udi Iisland forkyndte saa sidle, at det for de vedkommende aldeles umueligt var at faa deres documenter oversatte i Dansk eller noget andet tilstræckeligt giort ved sagerne, før end skibene gick der fra landet, hvorudover laugmand Widalin, Hr. Poul Amundsen og Jeg, hver for sig, allerunderdanigst demonstrerede for Eders[1] Kongl. Majestet denne vores uleilighed, med begiering at sagerne maatte opsættes, indtil vi kunde faa raadrom til at samle og oversette vores til sagerne henhørende documenter. Eders[1] Kongl. Majestet var og saa naadig at bønhøre os herudi, og i saa maade befoel [Eders Majestets[2] Store Canceller, at alle disse Sager skulde opstaa til høieste Ret 1709, i sær om de Iislandske skibe icke kom hiem i aar før end dette aars høieste Ret hafde ende. Dette fick vi stæfnede udi Iisland at vide af vores Correspondenters breve, og der hos at den ordinaire høieste Ret uden tvil fick ende til sidst i Augusto eller først i Septembri, hvor udover vi ingen videre tanke giorde os herom, mens alleniste sankede documenterne til sammens, som de befandtes beskrefne paa Iislandsk, og leverede Biskopen og laugmanden mig en deel i hænder, med begiering, at ieg dennem vilde lade translatere her paa stædet og siden overlevere til en procurator. De øfrige af deres documenter venter ieg med Skagestrands skib, som meenes at skulle vere gaaet fra Island [hen ved den 10. Octobris[3], og er icke endnu ankommet. Hr. Poul Amundsen skickede mig ligeledes nogen af hans documenter, alle paa Iislandsk, hvilke mig kom til hænde nogle dage før end ieg skulde gaa om bord. Hvad mine egne documenter angaar, da var det mig umueligt at faa dennem udi Iisland fordanskede, efterdi der icke findes folk, som ere beqveme der til, og self kunde Jeg icke faa tid der til formedelst atskilligt andet, som ieg efter Eders[1] Kongl. Majestets special befaling hafde der at forrette; og det samme er at sige om laugmand Widalin, som var min med-Commissarius, og conseqventer ligeledis occuperet. Nu som ieg, for 14 dags tid, kommer her hid til byen, fornemmer ieg, at der udi Eders[4] Majestets høieste Ret holdes en Extraordinaire Session, [som siges at monne vare endnu 4 a 6 uger. Da[5] i hvorvel høiestbemelte Eders[1] Kongl. Majestets allernaadigste befaling til Sal. Hr. Store Canceller mælder om høieste

[1] Deres H. [2] *Fra* [Salig Hr. H. [3] *Fra* [midt i næstafvigte Octobermaaned H. [4] Kongl. H. [5] *Fra* [og i saa maade befrøgter, at H.

Ret 1709, saa [tænker ieg dog det kunde hænde sig[1], at bemelte tre Iislandske sager kunde strax, efter de foregaaende bevilgede, blive anslagne, og de vedkommende saaledes komme i skade, (ieg i særdeelished, saasom min sag angaar en stor deel af min timelig velfærd og er af mine misundere sammen spunden til at ruinere mig, som [Eders Kongl. Majestet[2] formodentligen skal erfare[3], naar den for Eders[4] Majestets høieste Ret indkommer med alle sine omstændigheder), efterdi det icke er mueligt at faa saa mange vitløftige documenter[5] translaterede og i notariat-instrument indfattede i saa kort en tid. Saa [begierer ieg nu allerunderdanigst[6] paa Mag. Jon Thorkelsen Widalins, laugmand Poul Jonsen Widalins, Hr. Poul Amundsens og mine egne vegne, at Eders [Kongl. Majestet allernaadigst vilde paa ny befale[7], at alle tre forskrefne sager maatte opsettes til den høieste Ret, som holdes udi nestkommende aar 1709, og da foretages før end skibene gaar her fra til Iisland. Til hvilken min nødtrængende begierings erlangelse ieg (for uden forskrefne motiver) allerunderdanigst[8] maa forestille Eders [Kongl. Majestet[9], at derved icke kand forfaaes nogen af alle dem, som udi bemelte sager ere interesserede, thi landztingsskriveren Sigurd Sigurdsen, sysselmanden Lauritz Skieving og Jon Haldansen (som nu ere her i byen) maa dog, i hvilket som er, forblive her til foraaret. [Justitz-Raad Muller er ligeledes her standhaftig at vente. Magnus Benedixen enten kommer[10] med Skagestrands skib (som endnu icke[11] er her) [eller og aldeles bliver ude og da[12] ufeilbarligen [udfører hans[13] sag ved en procurator, som er boesat her i byen. Jon Toruesen (som forleden aar blef brugt til at sette mig i process og ubodelig omkostning) er nu for kort tid siden bleven grenadier og i saa maade maa vere til stæde; de øfrige[14] i sagerne interesserede have endeel (som forskrevet er) leveret mig deres documenter, endeel (i sær Vigfus Hansen) skicket deres til visse Iislandz kiøbmænd, til at translateres her i byen og overleveres

---

[1] *Fra* [kunde det dog hænde sig, om ieg ikke herom i dybeste underdanighed erindrede H. [2] *Fra* [*udel.* H. [3] erfares H. [4] Kongl. H. [5] (som snart skulle fylde et riis papir) *tilf.* H. [6] *Fra* [falder nu til Eders Excellence min underdanige bøn H. [7] *Fra* [Excellence, udi henseende til ermældte vores trængende vilkaar, vilde tilstæde H. [8] allerydmygst H. [9] *Fra* [Excellence H. [10] *Fra* [ligeledes M. B., om hand (som endeligen kunde ventes) kommer fra Iisland H. [11] i. e. H. [12] *Fra* [og hvis hand icke kommer, saa udfører hand H. [13] *Fra* [sin H. [14] andre H.

til procuratorer, som her ere boesatte og dissforuden iefnligen lade sig bruge for Eders Majestets høiesteret. [Herforuden har ieg viss kundskab om, at Justitz-Raad og amtmand Muller hâr endnu ingen procurator[1] antaget i den sag, som hand er stæfnet udi (uden tvil fordi hand forsickrer sig om, at den icke skal komme for denne session), saa at denne min allerunderdanigste[2] ansøgning kand lige saa vel gaune hâm som mig, undtagen at hans sag icke er af den vigtighed som min. Alle disse anførte motiver beder ieg allerunderdanigst[3], at [Eders Kongl. Majestet allernaadigst vil considerere og derpaa beviise den store naade, at ieg og[4] de andre vedkommende [maa erlange[5] frist til at sette de documenter i stand, som i sin tid formoedentligen[6] skulde beviise, at vi en del uden føie, og endeel tvert i mod ret og raison, ere blefne indviklede i vitløftige og kostbare processer. Jeg formoeder [allernaadigste bønhørelse[7] og for det øfrige forbliver

Eders [Kongl. Majestets
min allernaadigste arve Herres[8]

Kiøbenhafn den [27. Octobris[9] A⁰ 1708.

95. [1708.]

[**Arne Magnusson til Gyldenløve.**] Indstilling af 3 kandidater til det ledige Tingø syssel.

Trykt efter A. M.s egenhændige, uunderskrevne erklæring blandt stiftamtmand Gyldenløves papirer i Islands landsarkiv I. nr. 84 II, 8. En kopi foreligger i AM. 439, fol. Til det ledige embede udnævntes B. Thorsteinsson.

Anno 1707 om efterhøsten døde Haldor Einersen Sysselmand udi Thingøe- eller Norder-Syssel. Saa anbefoel Poul Bejer amtmandens fuldmægtig en laugrettesmand ved naun Thorgrim Jonsen at antage sig Jurisdictionen udi samme Thingøe-Syssel

---

[1] *Fra* [og behøve disse, saa vel som vi andre, saa lang dilation, at de kand faa documenterne over satte og førte i sin rette skick. Justitz Raad Christian Muller er ligeledes standhaftig at vente her paa stædet, og er mig derforuden forvist bleven berettet, at hand e. i. p. hâr H. [2] underdanige H. [3] allerydmygst H. [4] *Fra* [maae udi naade blive considererede, og derpaa mig og H. [5] *Fra* [forundes H. [6] uforgribeligen H. [7] *Fra* [Eders Excellences mægtige assistence herudi H. [8] *Fra* [Excellences H, *og derefter overstreget* allerunderdanigste tropligtskyldigste tiener Arnas Magnussen, *og (fejlagtig) et derover skrevet egenh.* Underdanige tiener [9] *Fra* [3. Novembris H.

indtil videre. Paa forleden landzting 1708 blef bemelte Thorgrim paa ny beordret til at continuere jurisdictionen udi samme syssel indtil videre, og der hos til at opberge de Kongl. intrader, og giøre Regnskab der fore. Intet fuldkomnere bestallings bref haver bemelte Thorgrim, saa vit mig er vitterligt, og ingen fæste haver hand endnu givet. Skulde nu oft bemelte Thorgrim fremdeles vilde blive ved Sysselet, og tage bestallingsbref der paa, saa er min uforgribelige tanke at hand kunde vere den nærmest, efterdi hand allerede saa at sige beklæder bestillingen.

Mens skulde Thorgrim icke vilde fremdeles beholde sysselet, da skulde ieg tænke, at af de tvende Competitorer, Sigurd Einersen og Benedix Thorstensen, var Sigurd Einersen den beste, thi ieg kand icke see, hvad loukyndighed mand kand vente af en, som lige fra skolen er kommen her hid til Kiøbenhafn, og icke hâr veret her uden en vinterstid, og i den tid endda intet synderligt taget sig fore. I den stæd at Sigurd Einersen har udi nogle aar betient Dommer-embede udi Hunevads Syssel. Vel er det sandt, at hand icke kom ret synderligen vel fra den forretning (saa som hand formedelst en doms slutning blef suspenderet). Men til hans nogenledes undskyldning kunde siges, at hand den gang saa got som stoed under laugmand Gotrups Commando (hand var laugmandens fuldmægtig til at dømme udi herridet), som i de tider var temmeligen myndig, og ydermeere vare de tider saaledes, at hver en snart giorde det hâm syntes. For forstand til at vere Sysselmand feiler icke bemelte Sigurd Einersen. Om Benedix Thorstensen er det endnu uvist, eftersom hand icke er nogen tid bleven brugt til noget, er og ickun ung endnu.

96. [Før 18. marts 1709. København.]

Arne Magnusson, Fremstilling af sagen mod Magnus Sigurdsson.

Trykt efter kopi i AM. 444, fol. — I dagene 18.—21. marts 1709 voterede højesteret i A. M.s sag mod nu afd. M. Sigurdsson til Brødretunge, og A. M.s her aftrykte beretning om sagens beskaffenhed må således falde før 18. marts 1709, men ses dog at være skreven efter udgangen af 1708.

Ved højesterets dom underkendtes de over M. Sigurdsson fældede domme og sagen i øvrigt hævedes.

Anledning og begyndelse til min (Arnas Magnussens) sag imod Magnus Sigurdssen.

Anno 1702 in junio kom jeg til Iisland, og i octobri det samme aar til Skalholts bispegaard, hvor jeg logerede den vinter

og to efterfølgende vintere, men om somerene var jeg omkring i landet udi de mig anbefalede commissions forretninger.

En miil veys fra Skalholts bispegaard ligger en gaard kaldet Brødretunge, hvor Magnus Sigurdssen boede, en mand som er bekiendt i Iisland af overmaade druckenskab og brutale omgiengelse med andre, især af u-maneerlig haardhed imod hans kone, samt u-sædvanlig jalousie over hende.

Anno 1703 strax effter nyt aar kom jeg til denne mand paa hans gaard, i henseende at faa til laans hos hannem nogle gamle pergaments breve og andre slige iislandske charteker, som jeg viste der vare at finde hos hannem, og i sær en gammel norsk søe-ret, som ingen anden stæds var eller er at bekomme, og laante hand mig bemelte documenter hiem med mig til Skalholt, effter at jeg hafde været der to nætter hos hannem paa gaarden.

Nu hafde sig tildraget aaret tilforne 1702 i januario og februario (meer end ti maaneder førend jeg nogen tid saa Magnus Sigurdssen eller hans kone Thordiis Jonsdaatter), at Magnus Sigurdssen, effter hans almindelig viis, hafde tracteret hans kone meget ilde, saa at hun syntes icke at kunde holde dette lenger ud, skref derfore til Skalholt til hendes venner (Bispens hustrue er hendes søster og rector scholæ, som den gang var, var bispindens og hendes broder), at de vilde lade hente hende af og laane hende huus, saasom hun, som forbemelt er, icke kunde være sicker hos manden. Dette skeede, og blef hun første gang af hendes broder og andre fra Skalholt ledsaget derhen d. 26. januarii 1702. Som hun nu var borte, lod hendes mand, ligesom hand var bekymret her om, skref hende bref paa bref, at hun dog vilde komme til hannem igien, hvor til hun endelig lod sig bevæge og tog til manden igien fra Skalholt d. 6. februarii 1702. Den tid Magnus hafde nu faaet hans kone til sig igien, var hand 10 gange verre end tilforne, hvorudover konen paa ny skref til Skalholt paa forrige maade. Hentede saa skolemesteren hendes broder hende af d. 20. februarii, og forblef hun denne gang nogle dage udi Skalholt, men tog dog hiem igien til manden, effter hans ny solicitationer og loffter om at blive skickelig. Dette alt hafde (som sagt er) sig tildraget fulde 10 maaneder, førend jeg nogen sinde talte med dennem.

Som jeg nu, som før er meldt, 1703 strax effter nyt aar var paa Brødretunge hos Magnus Sigurdssen, fortalte hand mig alt

dette væsen, og meente det var en stor u-ret, at konen saaledes var gaaen fra ham, gaf bispen i Skalholt skyld herfor, ligesom hand skulde have styrcket konen i denne formeente opsetzighed, og begierte af mig, at jeg som en inqvisitor skulde føre ham i process herfor. Jeg undskylte mig herfor og forestillede ham, hvor lidet hand kunde vinde herved, raadde ham til at glemme alt det, som var passeret, og beflitte sig paa at være skickelig imod hans kone, saa blef der vel en fortrolighed imellem ham og hendes venner. Hand lod det saa blive derved, og skiltes vi i venskab fra hin anden. — Midt i januario 1703 skref hand mig et venligt bref til, hvorinde hand fornyede hans forrige begiering til mig angaaende at hielpe hannem til at føre biskopen i process og fortræd, for det som var passeret, angaaende hans kones bortvigelse. Herpaa svarede jeg hannem d. 19. januarii ungefær af samme meening, som jeg tilforn hafde sagt ham, den tid jeg var hos ham paa gaarden, blef det saa der ved. Nogen tid dereffter (midt i februario, om jeg ret erindrer, eller og kand skee sidst i februario) fick hans kone lof af ham til at tage til Skalholt og besøge bispinden hendes søster; med det samme gaf hand (som jeg siden har fornummet) konen in commissis at tale med mig og søge at persvadere mig til at procedere paa hans vegne imod bispen, hvilcket hun dog icke giorde, som icke heller var rimeligt.

Effterat konen hafde været en nat i Skalholt, tog hun hiem igien. Men da Magnus Sigurdssen fornam, at der intet var giort angaaende at recommendere mig den sag imod bispen, saa blef hand gal paa konen, slog og drog hende paa gammel viis og kaldte hende for alt det onde, som en ond kone kand kaldes for. Saa skref hun tredie gang d. 23. martii hiem til hendes søster bispinden og bad, at hun for Guds skyld vilde skicke nogen effter hende, hvilcket og skeede, og kom hun denne gang til Skalholt d. 24. martii 1703. Magnuses kone hafde icke været 8te dage paa bispegaarden, førend hand begynte at tale om vores venskab, og det snart almindeligen, hvor hand kom til præsterne i herridet der omkring og andre.

Imidlertid skref hand konen til, nu med venskabs ord, nu med trusseler, at hun skulde hiem igien til hannem, hvilcket hun icke vilde. Endeligen kom hand self hen til Skalholt og talte med bispen om dette væsen, ligeledes talte hand med mig og begierte, at jeg vilde interessere mig udi at sette alt i lave imellem ham og konen, og at konen maatte komme til ham

igien. Jeg undskylte mig derfor og sagde, at jeg icke vilde have noget at bestille med dette væsen, foreholt hannem og, hvor lidet hand hafde holt sig effter mine raad, og bad ham, hand vilde lade mig blive udenfor denne sag. Med det samme erindrede jeg ham noget om den fortenckelige tale, som hand allereede, som sagt er, hafde begynt at sprede ud om mig og hans kone, foreholt hannem, hand vilde vare sig self og spare andres got rygte.

Hand tog saa bort fra mig aldeles u-fornøyet, og da gick det først an for alvor med hans snack over alt, om min mistenckelige omgiengelse med hans kone, hvor af jeg snart dagligen fick at høre noget nyt, og det endda fra vidt afliggende stæder, hvor hand hafde været eller communiceret andre hans tancker.

Jeg lod dette saa gaa, tænckende at hand engang blef kied her af, helst da jeg tilforne var informeret om, hvorledes hand almindeligen hafde pleyed at bruge nu ens nafn, nu en andens, til at beskiemme hans kone med, saa hafde jeg og hvercken sind eller tid at hente tilsammen de mange vit adsprede mennisker, som hafde hørt denne snack af hannem. Imidlertid gick dette landery over alt, og udspredde sig meer og meer. Endeel kand skee troede noget deraf, men langt fleere vare formodentligen de, som det icke troede, men styrkede ham dog herudi, i henseende at giøre mig dermed sort, som de for det øfrige icke undte meget got.

Allerførst i aprili eller først i majo skref Magnus mig til og begierte igien hans mig ved nyt aars tider laante bøger, talte og om i brevet, at hand hafde haft det haab til mig, at jeg skulde have assisteret hans sag og begiering, angaaende reconciliation med hans kone, hvilket hans haab hannem hafde slaget feil, i hvor vel det for mig vel hafde været uden fare, med videre, hvor af endeel var gloser og obliqve stickpiller.

Paa dette hans bref svarede jeg d. 5. maii 1703, derpaa reyste jeg bort fra Skalholt først i bemelte majo i commissionens forretninger, men hand blef ved hans forrige discourser den heele sommeren, som jeg siden fick at høre, da jeg om effter-høsten kom igien hiem til Skalholts bispegaard.

Midt i octobri 1703 oplæste hand offentlig i Skalholts domkirke en søndag i mange menniskers paa-hør et slemt bref, hvorinde hand saa got som siger, at hans kone har begivet sig der hen til bispe-gaarden til at være concubine eller hore, og i hvor

vel der ingen mands person blef næfnet i dette bref, saa vidste dog alle folk, hvem dermed var meent paa den anden side.

Om vinteren (om det var 1703 for nyaar eller i begyndelsen af aaret 1704, erindrer jeg icke) sendte hand en stor dreng eller halfvoxen karl til mig med en aaben seddel, hvorinde stod, at hand vilde have hans bøger igien. Derpaa svarede jeg knegten, at jeg skulde skicke ham bøgerne siden, og for det øfrige bad jeg ham sige hans hosbonde, at saa fremt hand icke sparede hans lastertale om min omgiengelse med hans kone, saa skulde jeg søge at mage saa, at hand kom til at fortryde sligt.

Hand blef alt ved de forrige tancker og tale, og endelig skref hand mig til d. 8. april 1704 et vidløfftigt bref til, som fra begyndelsen til enden gaaer der ud paa, at jeg holder u-sømmelig omgiengelse med hans kone og er aarsage i den modvillighed og gienstridighed, som hun beviser hannem, med videre mange u-billige expressioner, som i samme bref indeholdes.

Herpaa stefnede jeg Magnus Sigurdssen til tinge til at giøre got det hand i saa maade hafde paasagt mig. Han kom icke til tinget, men sysselmanden dømte ham i bøder og for det øfrige henviste endeel af sagen til landstinget, som skulde holdes i julio 1704. Paa lands-tinget 1704 dømte laugmændene udi det, som til dennem er bleven henvist. Derpaa lod jeg Magnus Sigurdssen søge for de penges satisfaction, som hand var bleven tilfunden at betale mig, hvilket da hand fornam, at det skulde blive alvor, saa stefnede hand sysselmandens forretninger ind for lands-tinget 1705, hvor da paa ny gick dom i sagen til min aventage. Den samme sommer reyste jeg her hid til Danmark og blef her om vinteren og kom til Iisland igien 1706. Det samme aar 1706 persvaderede mine u-venner i Island Magnus Sigurdssen at reyse her hid til Danmark til at fortolke hans sag. Her skaffede mine misundere ham en ved nafn Jon Thorvessen, en indfød Iislænder, som hafde været studiosus, der effter ved tyghuuset, hvor fra hand blef casseret formedelst liderlighed, siden blef hand mousqvetaire under Capitain (nu Major) Thiliak, derfra løste ham med penge en iislandsk kiøbmand. 1706 skulde hand have været sat i stockhuuset for noget tyverie, og løste jeg ham da derfra med penge, som Hr. Estats-Raad Rømmer uden tvifl er omvidende; 1707 om foraaret skal hand have sidt i arrest for en bonde, hand hafde bedraget nogen penge fra. Forleden aar 1708 gaf hand sig atter under militien af frygt for

at komme i fortræd for en sølf-kaarde og sølf-snuustobacks dose, som hand formeentes at have fravendt Thormod Thormodssen [ɔ: Torfason] fra Norge, som den gang var her i byen. Siden desserterede hand, saa at hans officerer nu icke veed, hvor hand er. Nu gaar hans kone og børn her i byen og tigger.

Denne Jon Thorvessen skaffede mine u-venner her i byen Magnus Sigurdssen til en hielper-mand. Og som Magnus faldt her i en sygdom og døde in martio 1707, saa kom de Magnus til, at hand i hans dødstime gaf Jon Thorvessen hans fuldmagt til at procedere hans sag imod mig og andre hans contraparter i Iisland. Siden om foraaret bragte Jon Thorvessen med Magnus Sigurdssens patroners og mine u-venners hielp til veye en Høyeste Rettes stefning saaledes indrettet, som jeg u-forgribeligen meener, at aldrig er exempel til. Nu staar mig for at procedere med denne undvigte Jon Thorvessen og hans fuldmægtig, procurator Truls Smit. Og er dette saa vel lauget, at jeg nesten maa have lige kiært, enten jeg vinder eller taber.

97. 31. maj 1709. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Forlanger oplysning om den i en mordsag dømte Magnus Benediktssons jordegods.

Trykt efter original i AM. 439, fol. med rentekamrets segl (rødt lak). Forekommer også i rentekamrets kopibog.

Edle Hr. Archiv Secreterer og Professor!

Som hans Kongl. Majt. effter een høieste rettes dom udi en drabsag imellem Magnus Bendixens og Gudron Jonsdaatters arfvinger eller efftermaalsmænd er tilkiendt Magnus Bendixens boeslod, som mest skal bestaae udi noget jordegodz, og bemelte Bendixen, siden samme mordsag ved retten er giort anhængig, skal endeel for at defraudere hans Majt. sin rettighed, endeel og at vedkommende for processens anvendte omkostning ei skulde nyde nogen satisfaction, have bemelte hans jordegodz og øfrige midler paa een og anden maade afhændt, bortlovet og hos hans næste frænder og andre bekiendte venner hemmelig forstucket; saa vilde hand strax under sin haand give fra sig beskreven en rigtig notice paa, hvor meget jordegodz Magnus Bendixen tilhørte, da hand tillige med de andre proprietarier udi landet overleverede til Hr. secreterer og hans concommissarium, effter dend Kongl. instructions indhold, hans under-

skrevne jordebog over hans eiendom med jordernes dyrhed, landskyld og lejekiør saa accurat og ret, som hand self vil ansvare og være bekiendt, om anderledis skulde befindes, paa det Paul Beyer, som bliver beordret ved skibenis ankomst paa bemelte Magnus Bendixens faste og løse godz at giøre arrest, hvor det findes, kunde viide sig dereffter at rette. Gud allermægtigste befalet, af

Hr. Archiv Secreterer og Professors
bereedvillige

I. Worm. N. Leth. M. F. Thombsen. P. I. Bornemann.

Rente-Cammerit dend
31. maii anno 1709.

Archiv Secreterer og Professor
Arnas Magnusen.

Reguel Rasmussen.

Kongl. Majts. Archiv Secreterer, Professor og
Commissario udi Island
Edle Arnas Magnussøn.

F4. Haffniæ.

98. 1. juni 1709. København.

Arne Magnusson til rentekamret. Angiver, hvorledes oplysning om Magnus Benediktsons jordegods bedst kan fremskaffes.

Trykt efter egenhændig koncept i AM. 439, fol. Ikke funden i rigsarkivet.

Høiædle og Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrer,
Deputerede ved Hans Kongl. Majestets Financer, og
udi Cammer-Collegio!

Deres høi- og gunstige missive af dato 31. Maii (som var i gaar) er mig i dag bleven indhændiget, hvorinde ieg befales straxen under min haand fra mig at give beskreven en rigtig notice paa Magnus Benedixen i Iisland, hans iordegodz etc. Nu saasom alle de fortegnelser og iordebøger, som proprietarierne udi Iisland have indgivet til den Iislandske Commission, ligge forvarede paa Skalholts Bispegaard udi Iisland, udi en der til serdeeles giort kiste, saa er det mig icke mueligt denne gang at efterkomme forskrefne Mine høibydende Herrers befaling. Imidlertid, paa det at Hans Kongl. Majestets interesse icke skulde

her ved lide nogen skade, eller det negligeres som mig i saa maade af Mine Herrer er bleven befalet, saa agter ieg med de i tilkommende uge her fra Synden paa Iisland hengaaende skibe at giøre den anstalt, at bemelte kiste skal vorde henført til landztinget, og der leveret til min med-Commissarius Laugmand Poul Jonsen Widalin, paa det hand der af kand udtage ommældte Magnus Benedixens fortegnelse paa hans Jordegodz, og der af levere en rigtig Copie til Monsr. Bejer, som, her foruden, icke letteligen kunde giøre nogen tilstreckelig anstalt om Magnus Benedixens forfaldene godsez arrestering før end fra landztinget, eftersom skibene saa sidle i aar der hen komme. Skulde ellers Mine Herrer noget videre herudi have at befale, saa ervarter ieg derom Deres høi- og gunstige ordre, og forbliver udi dette og alt andet

De Høiædle og Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrers
Ydmygste tiener
Arnas Magnussen.

Kiøhenhafn d. 1. Junii 1709.

99. 8. juni 1709. København.

Arne Magnusson til Gyldenløve. Anbefaler det mellem A.M.s broder Jon Magnusson og lagmand P. Vidalin aftalte bytte af Stranda og Dala sysler.

Trykt efter kopi i rigsarkivet (Dokumenter ang. den islandske handel m. v., kommissionen af 1702 etc.). Er bilag (Lit. A) til Gyldenløves forestilling til kongen af $^{9}/_{6}$ 1711, hvori han refererer P. Vidalins protest af $^{9}/_{9}$ 1710 mod sysselbyttet, på grund af at J. M. i efteråret 1708 udlagdes som barnefader og i foråret 1709 på lagtinget dømtes fra sin bestilling Stranda syssel, hvorhos sysselbyttet i virkeligheden aldrig er kommet til udførelse. G. fraråder at imødekomme P. V.s andragende.

Høybaarne naadige Herre!

Norderst paa Iisland (imellem Geirholm paa den vestre kandt og Rutefiord paa den nordre) ligger Strande syssell, som anno 1699 blev bortfæstet till min broder Joen Magnussøn, og hand siden den tiid værit der sysselmand; samme Strande syssell bestaar meesten af smaa bøndergaarde, og fisker-pladser, saa at een, som vilde, eller var vant till, at leeve anderledis end de gemeeneste bønder i landet, ei letteligen kunde faa der een beleilig gaard till at besidde, hvor over sysselImændene nu over 100de aar have boet uden sysselet, undtagen Thorlef Cortssøn

(som selv eyede en brugelig gaard i den norderste kandt af sysselet og beboede den nogle aars tiid, og Peter Povelssøn, som formedelst at hand flyttede ind i sysselet geraadede i saadan armod, at hand maatte qvittere hands sysselmands embede og gaar nu omkring i landet lidet bædre end een tigger). Min broder angaaende da haver hand fra ao. 1699 till nærværende tiid boed tvert ofver fra Strande syssell sydvest paa landet udi Dahle syssell, som begynder vester paa ved Gilsfiord og endes ved Skaagerstrand udi Sneefeldsnæs syssell. Og som laugmand Povell Joenssøn Widalin haver samme Dahle syssell udi forleening og i saa maader skall lade jurisdictionen i herredet forsvarligen forrettes, saa har bemelte min broder fra forskrevne tiid paa samme laugmands veigne tillige med været herredtsdommer der i Dahle syssell, som hand boer. Som nu ermelte min broder Joen Magnussøn giores een svag mand og i saa maade ikke uden største u-magelighed kand ofverkomme at forrette det i Strande syssell, som een sysselmand tilkommer at forrette, maa skie og frygtede forr, at nogen, i henseende till mig, skulde vilde tvinge hannem till at fløtte ind i Strande syssell, hâm till total ruin, saa haver bemelte laugmand Povel Joenssøn Widalin og hand forleden aar saaledis accorderit imellem sig indbyrdes, at de vilde bytte de dennem anbetroede sysseler, saa frembt Hands Kongelige Majestet dennem det ville allernaadigst tillade, saa som Eders Høye Excellence udi naade kand erfahre af hosfølgende fordanskede contract dennem imellem, og have begiert af mig, at jeg denne deris contract ville paa behørige stæder anbringe og der paa (om skie kunde) confirmation forhverve. Nu som Hands Kongelige Majestet ikke kand her om søges denne gang, dette bytte for det øvrige ikke i ringeste maader præjudicerer Hands Majestets interesse eller i nogen maade graverer almuen i bemelte tvende sysseller, saa falder till Eders Høye Excellence min underdanige bøn, att Eders Høye Excellence bemelte hosfølgende contract udi naade vilde ratificere, indtill mand ved allerunderdanigste suppliqve hos Hands Kongelige Majestet kunde anholde om ydermeere endelig confirmation her paa. Jeg formoeder een naadig bønhørelse og efter skyldighed aldtid forbliver &[c].

Arnas Magnussøn.

Kiøbenhavn den 8. junii 1709.

100. 18. juni 1709. København.

Rentekamret til Arne Magnusson. Den lovede relation om Islands forhold indkaldes og kommissionens afslutning indskærpes.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med rentekamrets segl (rødt lak).

Edle og Høylærde Hr. Archiv-Secreterer og Professor!

Saasom hand self ved ankomsten her til stæden forleden aar mundtlig udi Cammer-Collegio forredrog, at hand en skrifftlig relation om adskilligt Island vedkommende hafde at indgive og vi siden intet videre dertil haver fornummet, da som det nu er dend yderste tiid, at de sidste didhen i aar destinerede skibe herfra skal afseigle, vilde vi hannem hermed venligen have erindret, at hand jo før jo heller dermed vilde indkomme, paa det samme, i hvor kort end tiiden dertil er, kunde vorde efftersect og overvejet, samt om noget der iblant maatte være, som giensvar behøfvedis, hannem da derpaa behørig svar kunde vorde meddeelt; i sær ville vi herhos have hannem om Commissionens endskab erindret, saa og at hand vilde lade os viide, hvor snart hand meener, at samme kunde vorde til ende bragt. I det øfrige forblive vi

Hr. Archiv-Secreterers og Professors
Bereedvillige

I. Worm. N. Leth. P. Rasmussen.
M. F. Thombsen. P. I. Bornemann.

Rente-Cammerit dend
18. junii anno 1709.

Archiv-Secreterer Arnas Magnusen.

Reguel Rasmussøn.

Kongl. Majts.
Archiv Secreterer og Professor
Edle og Høylærde Arnas Magnusen.
F4. Hafniæ.

101. 20. juni 1709. København.

Arne Magnusson til rentekamret. Indberetning om kommissionsarbejdets gang og sandsynlige udbytte.

Trykt efter original i rigsarkivet (Dokumenter ang. den islandske handel m. v., kommissionen af 1702 etc.) gennemdraget med en med A. M.s segl fæstet snor; sammenholdt med A. M.s hovedsagelig egenhændige koncept i AM. 438, fol.

(hvis retskrivning følges), hvor også en kopi af koncepten foreligger. I rigsarkivets ekspl. er indlagt de anførte bilag A—E, af hvilke A—D er trykte i Lovml. for Island, E er nærv. nr. 81.

Høiædle og Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrer Deputerede ved Hans Kongelig Majestets financer og udi Cammer Collegio!

Som ieg forleden aar sidst i Julio udi Iisland allerunderdanigst bekom Hans Kongl. Majestets allernaadigste missive af dato 21. Maii 1708 (hvis Copie hermed følger lit. A.), saa lovede ieg udi næstafvigte Octobri (da ieg kom hiem) at indlevere med forderligste til de Høie Herre[r] en relation, hvoraf sees kunde de aarsager, som giort have og giøre den Iislandske Commission saa langvarig, og at det icke var Min med-Commissarii eller min skyld, at den icke var bragt til endelighed. At ieg nu icke for længe siden er indkommen med samme relation, er i førstningen bleven foraarsaget ved de vitløftige processer, som ieg paa egne og andres vegne fra Iisland haver maat udstaa for kongl. Majestets høieste Ret (saasom ieg i vinter haver til samme processer oversat af Iislandsk i Dansk snart et Riis papir). Siden ere der, ved min Conditions forandring, tilkomne atskillige uforbigengelige forhindringer, og paa det sidste haver ieg med de til Iisland nu nyligen gaaende skibe maat skrive atskillige breve derhen, til at giøre derved anstalt om et og andet, baade den mig paalagde Commission og mit egen particulier vesen angaaende. Nu paa det Mine høibydende Herrer endeligen kunde erfare, hvorledes det gaar med denne langsomme Iislandske Commission og Matriculs-indrettelse, saavelsom hvor i det bestaar, at den saa længe varer, saa vil ieg Dennem herved ydmygst notificere, hvad derudinden er bleven bestilt hver aar, samt de forhindringer og ophold, som samme Commission, uden nogen vores skyld eller daad, haver lidt nesten aar effter aar.

Anno 1702, da Commissionen begynte, kom ieg sidle til landet, maatte saa reise en lang vei tvert over landet til at opsøge laugmand Vidalin, som skulde vere min med-Commissarius. Reiste vi saa siden sydvest paa, hen til Snæfelds syssel og afgiorde ongefer den halve deel der af, indtil vinterkulden skilte os fra hin anden, og laugmanden igien en lang vei over bierge reiste hiem, og ieg ligeledes en lang vei (8 dages reise) til Skalholt, hvor ieg logerede om vinteren.

Anno 1703, om foraaret, reiste vi med allerstørste besverlighed vester paa landet udi henseende at vere der den heele sommeren og faa afgiort den gandske vesterkant af landet. Opskref saa een deel af iorderne i Bardestrands syssel indtil sidst i Junio. Men som vi da med de herfra gaaende skibe allerunderdanigst bekom Hans Kongl. Majestets allernaadigste missive angaaende at forskaffe en og andre underretninger om Bessesteds gaard og kirke, saa vendte vi til bage og begaf os hen til Guldbringe syssel, indsendte og det samme aar til de Høie Herrer de af os allernaadigst fordrede underretninger, og med det samme opskref iorderne i Guldbringe syssel over alt. Og blef vi tilsammens indtil i November-maaned, eftersom veierliget var usedvanligen mildt og got. — Som vi nu nocksom kunde see, hvor langsomt dette verk vilde blive, da til at vinde tiden foretog vi at separere os, til foraaret, 1704. Reiste ieg saa til Vestmannøe og tog der i laugmand Vidalins stæd en mand, hvilken ieg af mine egne penge betalte, og blef saa Vestmannøe afgiort til sidle i Junio. Laugmanden paa sin side tog en mand i mi[d]t stæd og opskref[1] saa iorderne i Kioser syssel meer end halfparten. Imod landztingstiden bekom vi Hans Kongl. Majestets allernaadigste missive af dato 10. Maii 1704 at træde tilsammen med Hr. Justitz-Raad og amtmand Müller, angaaende en Kong Haagens forordning om arf. Maatte vi saa reise til landztinget, og vere med at dømme i den sag, som den Kongelige Missive reiste sig af, hvilken sag nu i næstafvig[s]te Martio var for Hans Majestets høieste Ret, og haver kostet mig icke liden umage. Efter landztinget 1704 reiste vi øster paa i den vestere deel af Skaftefelds syssel (Dette syssel er meget vitløftig, og betienes af tvende syssel-mænd), separerede os der paa ny, paa forige maade, og fick saa afgiort den største part af samme Skaftefelds syssels vestere deel. Anno 1705 om foraaret reiste ieg øster paa igien og afgiorde det, som om høsten var blevet til bage af forbemelte Skaftefelds syssels vestere deel. Laugmanden paa sin side afgiorde det, som aaret til forne resterede af Kioser syssel. Imidlertid bleve os paa ny indhændigede tvende Hans Kongelig Majestets missiver, angaaende at reise til landztinget og der at vere med at dømme i tvende sager, saasom høi- og gunstigen kand sees af Missivernes Copier lit. B. C, hvilke høiestbemelte befalinger

[1] afskref *Rigsark.*

vi allerunderdanigst efterlevede, og hørdte imidlertid op den ordinaire matricul-commission. Ydermeere bleve os dette samme aar 1705 fra de Høie Herrer tilskickede vitløftige projecter augaaende det da forehavende Iislands Compagnie, hvorpaa som vi, formedelst tidens korthed, icke kunde tilstreckeligen svare in scriptis, saa reiste ieg herhid til Kiøbenhafn og erindrede allerunderdanigst om det, som ieg meente fornemmeligen at vere at observere i samme Compagniehandel, forblef saa her vinteren over. Imidlertid underholdt i Iisland med stor omkostning mine folk og heste. Efter min afreise fra Iisland 1705 begaf laugmanden sig norderpaa, og opskref[1] iorderne i den vesterste deel af Hunevatns syssel. Betalte ieg saa siden den mand, som hand tog til at vere ved Commissionen i mit stæd.

1706 om foraaret (imedens ieg var her i byen og paa reisen til Iisland) forrettede min Collega laugmanden Commissionen udi den synderste kant af Borgerfiords syssel paa samme maade, som før er mældt (Borgerfiords syssel deeles i to deele og hâr to sysselmænd). Efter at ieg var kommen til landet, blef afgiort et støcke af Aarnæs-syssel, item om efterhøsten imod vinteren en stor deel af forskrefne Hunevatns syssel. — Anno 1707 om foraaret blef Matricul-Commissionen forrettet udi Borgerfiords syssels syndere deel, der som laugmanden hafde sluppet aaret tilforn. Og som mand der med var occuperet, ankom endnu et Hans Kongl. Majestets allernaadigste missive, af dato 24. Maii 1707 (lydende som sees kand af hosfølgende Copie lit. D.) tilligemed nogle memorialer fra de trafiqverende paa Iisland angaaende Jordebogens forpagtning, og et vitløftigt skrift, som laugmand Gottrup hafde aaret tilforn indgivet. Til samme Kongelige Befalings fyldistgiørelse begaf ieg mig til landztinget. Men som Justitz-Raad og amtmand Müller der hafde at forrette, i sær med at dømme udi en sag, saa blef vores aftale at møde strax efter landztinget paa Bessested og der foretage den i Hans Majestets høiestbemelte befaling indholdende materie. Da nu laugmand Widalin og ieg kom til Bessested, undskyldede Justitz-Raad Müller sig, at hand icke fick tid her til, formedelst at alle skibene der om kring laae seglferdige, og hand i saa maade maatte skynde sin reise, saasom dette er at see af hosfølgende document lit. E. Reiste vi saa med uforrettet sag hen til Snæfelds

[1] afskref *Rigsark.*

syssel til at afgiøre det, som der var blevet tilbage anno 1702, om efterhøsten. Og som en af os endeligen maatte vere occuperet med at igiennemsee de føromrørte vitløftige memorialer, og skrive før skibenes afreise det, som derpaa skulle svares, og der icke i nærverelsen var at faa en, som kunde vere beqvem til nogen assistence udi den udeblivendes stæd, saa bestilte ieg dertil, icke med ringe omkostning, en dygtig person norden fra landet. Som nu laugmanden og samme person vare midt i arbeidet, blef den store sygdom (som dette samme aar og det efterkommende borttog ongefer den 4de deel af folkene i landet) transporteret der hen, saa at der med Jordernes opskrift fremdelis intet kunde forrettes, vi og icke heller komme der fra, formedelst at vores egen folk blef syge, og eendeel døde, og andre kunde mand icke faae for penge, af aarsage, at hver en hafde nock at bestille med at hielpe de syge og begrave de døde, saasom vi dette alt straxen indfattede udi en Relation af dato 17. Septembris 1707, som vi der fra stædet ydmygst fremsendte til de høie Herrer udi Hans Majestets Cammer-Collegio tillige med tvende vitløftige forklaringer, den ene over forbemelte laugmand Got[t]rups indgivende, og den anden over de memorialer, som til hans Majestet vare blefne indgifne angaaende den Iislandske Jordebogs forpagtning Dette samme aar 1707 blef os ydermeere tilsendt fra Hans Majestets Cancellie en Kongelig befaling, af dato 13. Maii 1707, angaaende at dømme udi 6 viitløftige sager i landet, som anginge laugmændene der og andre fleere, hvorefter vi imod vinteren udferdigede stæfninger til de vedkommende, til næstkommende sommer, saasom intet sligt, formedelst mangel af huusværelser, høe, proviant, samt veienes og veierligets besverlighed, kand forrettes om vinteren.

Forleden aar 1708 indfaldt udi Iisland et meget kaalt og strængt foraar, hvorudover vi icke kunde begynde Commissionen saa tiilig som ellers. Imidlertid ved det at vi separerede os, og hver tog en mand til sig udi den borteblivendes stæd, fick vi indtil ongefer midt i Junio afgiort alt det, som var tilbage af Borgerfiords syssels syndere deel, item et par tingsogne af Borgerfiords syssels vestere deel, og et støcke af Rangaarvalle syssel. Resten af Junio og snart den heele Julius gick bort med at høre og paakiende de sager, som Hans Majestet hafde, som før er mældt, befal[e]t os at indstæfne for vores dom. Jeg tør icke opholde Mine Herrer med at beskrive om-

stændeligen, hvad møie, fortræd og pengeomkostning disse ommældte sager have os tilføiet, og er det dog forud synligt, at der af er endnu det meste tilbage. Udi Augusto og begyndelsen af September-maaned blefve der afgiorde $3^1/_2$ tingsogn udi Aarnæssyssel. Og dermed reiste laugmanden norderpaa til hans huus, og haver ufeilbarligen inden vinteren afgiort alt det, som var tilbage af Hunevat[n]s syssel. Saa lagde vi og over, at hand til foraaret 1709 vilde begive sig hen i Borgerfiords syssels vestere deel og der continuere det, som mand slap 1708 om foraaret, hvilket og visseligen er skeet, saafremt hand er i live og ved sundhed. Hvad mig self angaar, da saasom ieg formedelst en Kongl. stæfning til høieste Ret maatte begive mig af landet, saa accorderede ieg før min bortreise med en sysselmand ved naun Haagen Hansen, og gaf hannem forud penge, at hand i min fraverelse skulde tage til sig en vittig laugrettesmand, som ieg viste at boe udi hans syssel, og continuere Jordernes opskrift i Rangaarvalle syssel, der som ieg gick fra om foraaret 1708, hvilket hand og visseligen haver giort, saa at ieg tør love, at samme Rangaarvalle syssel skal visseligen blive afgiort inden næstkommende vinters begyndelse. Ligeledes accorderede ieg med en anden sysselmand ved nafn Isleif Einersen, angaaende Skaftefells syssels østerste deel, og skickede hannem den skriver, som ieg stædse haver brugt i landet, og givet aarlig løn, og louede bemelte sysselmand betaling for hans umage og skriverens kost og hestefoer, saa at ieg ligeledes tør forsickre om, at bemelte Skaftefells syssels østerste deel er nu mesten afgiort, i det ringeste bliver klar inden vinteren, og haver ieg med de sidste forleden aar fra østerlandet gaaende skibe bekommet skrivelse om, at de allerede vare i begreb af verket. Ydermeere haver ieg i disse aaringer givet min broder Jon Magnussen (som er sysselmand vesten paa landet) penge, af mine egne, til at assistere udi dette vitløftige verk, og haver hand med flid og troskab opskrevet det heele Dale syssel og det halve Strande syssel, og fremdeeles lovet mig at fuldfærdige matriculen udi den resterende halve deel af bemelte Strande syssel, som og kandske nu er alt afgiort.

Saa meener ieg da tydeligen at have demonstreret for Mine høibydende Herrer, at Min Collega og ieg icke ere aarsage i, at denne Iislandske Commission varer saa længe, mens tvert i mod, at vi have til dens færdiggiørelse giort alt det, som vi kunde,

og (om ieg maa sige) i bland, til at skynde den, sat os i de omkostninger, som vi med god samvittighed kunde have sparet, om vi icke hafde været desto nidkierere for at bringe den til den hastigste endelighed, som skee kunde. Mens den rette aarsage til dens langsomhed er, at vi snart hvert aar have faaet andet at bestille og derved maat øde den beste og beleiligste tid, endda ibland med vores store fortræd og pengeskade. [For det øfrige er denne commission et vitløftig verk, og landet vit begreben, tiden udi hvilken mand kand forrette noget sligt og meget kort, neml. udi almindelige aaringer fra medio maii eller lidt før, til medio octobr., udi de øfrige aarsens tider kand mand icke paa reyser udrette noget til gaufns, formedelst snee, ont veier og mangel af hestefoder, thi omendskiønt mand vilde kiøbe foderage af bonden, saa kand hand den for ingen betaling undvere, icke heller kand mand faae varme, saasom paa det heele landet icke ere over 10 à 12 kackelofnsstuer. Om foraaret ere folkene gierne hiemmen fra deres huus ved søekanten at fiske, saa ere og en deel af bønderne saa vrangvillige (iblant af andres tilskyndelse), at de, omendskiønt de ere hiemme, undertiden icke komme til den bestemte tid, eller udi den dennem forelagde orden, undertiden gandske blive borte, hvorudover det, som mand da haver for haanden, udkræver 3 gange saa lang tid som ellers, saasom mand i slig tilfælde maa udlede af mange naboer det, som bonden (om hand var self tilstede) korteligen kunde berette. Det allervanskeligste og det, som tager mest tid bort, er at faa at vide, hvor meget qvæg hver en gaard kand underholde, thi herudi vilde de mindste ud med sandhed. Gaardens eiermand, hvor hand er tilstede, søger gierne at giøre det større, end det i sig self er, af frygt, at naar dette blef confereret med afgifften, leielendingen da maaske kunde synes at vere fornærmet. Leielendingen derimod forringer gierne jordens godhed, sig self til nytte i fremtiden, som hand meener heraf at kunde komme. Om sommeren indfalde iblant hefftige regn, og maa mand da ligge stille, saasom mand der i landet alting fører paa kløfsadeler, hvorudover proviant, sengeklæder og anden bagage, som mand medfører, gandske forderves, hvis mand det ikke i slig veirligt bevarer under tælter, som mand, formedelst mangel af brugelige huusværelser, paa reyserne med sig omkring fører. Det mand og i saadanne uveir ellers kunde have at bestille, maa da opsettes, formedelst at storm og stor regn icke tilstede at forrette

noget til gaufns i tælter, og paa huuse, som i slige store regn skulde være tætte, er icke at bygge, endda hos de fleeste præster, og hvor de ere, saa ere de gemeenligen mørke, eller i andre maader saa ubeleilige, at mand icke kand samle folk derinde. Naar mand paa reiserne kand komme til at manqvere hæste, proviant, eller andet lige nødvendigt, maa mand iblant lenge bie derefter, thi snart ingen har provision af slige ting, men hver søger allene at fournere sig self. Med et ord at sige, der kunde icke i hast beskrives alle de uleiligheder som udi Iisland møde een, som skal reyse omkring til at forrette noget. Saa vil det og blive vanskeligere hereffter at faae at vide jordernes tilstand i visse tilfælde, end det var før den store sygdom, som gick over landet 1707 og 1708. Thi derved ere en deel af jorderne, hiaaleier (smaa gaarde) og huusmændshuuse bleven øde, hvorudover mand skal have umage med at faae ret at vide afgifften af slige jorder og boeliger, saasom den var før sygdommen, og formodentligen bliver, naar folkene voxser til i landet igien, saavelsom andre slige jorders og boeligers beskaffenheder. Saa have og proprietarierne paa en stor deel af de øfrige jorder, som ere nogenledes besatte, maat forringe baade landskylden og leieqviellernes tal, indtil at folkene vaagser til, hvorudover det icke kand vere til nogen synderlig effterretning at opskrive dette, med mindre mand derhos antegner den landskyld og leieqviellers tal, som fulte med jorden, førend sygdommen indfalt, thi deraf kand mand ongefehr see, hvorledes dette vil blive om 8 eller 10 aar, naar landet, nest Guds hielp (visseligen paa mange stæder), kommer sig igien[1].

Angaaende det mine høibydende Herrer, udi deres høi og gunstige missive af dato 18. Junii nestafvigte, mig befale at lade dennem vide, hvorsnart ieg nu meener, at forskrefne Iislandske Commission kunde vorde til ende bragt, saa er det mig aldeles[2] umueligt det samme forud til visse at determinere. Udi min Collegæ og min ydmygste memorial til de høie Herrer af dato 17. Septembris 1707 have vi skrevet, at vi nogenledes ventede at blive ferdige med matriculens indrettelse og andet denne Commission udi Iisland vedkommende, til 1711. Den gang vi dette skref, hafde ieg antaget (saasom ieg udi samme relation ydmygst notificerede) en dygtig person, ved naun Peter Markusson,

---

[1] *Fra* [*(s. 326_7) skriverhånd i 438.* [2] aldeles *udel. Rigsark.*

som ieg agtede at bruge udi dette verk, til at faa det des snarere til endelighed. Den samme person døde i smaa pockerne ongefer en maaned efter at vi hafde skrevet dette, og er icke paa det heele land en eniste at faa, som ieg kunde have antaget i hans stæd. Nu er og verket (som før er skrevet) blevet vanskeligre, end det var den gang, formedelst den store imellemkommende mandedød. Imidlertid skulde ieg tænke, at saafremt vi icke blef forhindrede med andre fremmede forretninger (som hid indtil saa ofte er skeet), saa skulde vel det meste af denne langsomme [-samme A. M.] Commission være afgiort i landet, inden skibene gick derfra 1711. Og ifald der da kunde et eller andet manquere, saa skulde det vere af den beskaffenhed, at Hans Kongl. Majestet icke hafde fornøden at sette nogen store omkostninger derpaa. [Imidlertid falder herhos ydmygst at erindre angaaende Mule syssel, som ligger allerøsterst paa landet, at om enten min collega eller jeg skulde fra synder eller norder landet reise derhen, saa kunde icke nogen af os være kommen der til stædet førend først eller midt i julio, formedelst lang og slem vey, store farlige floder og mange andre vanskeligheder. Det samme er og at sige om Iisefiords syssel, som ligger paa den vesterste og nordvestere kant af landet, den er i lige maade inaccessible fra norder eller synder landet førend sidst i junio, formedelst mange og høye bierge, som der ere imellem. Herudover hafde jeg i sinde, hvis vesterskibene hafde i aar gaaet tiilig bort, at tage hen til landet med Iisefiords skib. Men som det saa sidle bortgick, maatte jeg lade den tanke fare, seende forud, at jeg icke kunde faae afgiort den kant af landet til tiilig i augusto, da samme Iisefiords skib derfra igien bortseiler, og jeg for det øfrige ingen kunde have faaet denne gang til at continuere der commissionen efter min bortreise derfra, som icke kunde opsettes lenger end til d. 6. à 8. septembris, om jeg icke skulde blive nød til at vere der i eignen vinteren over, hvilket saavel hafde veret commissionen til forhaling som mig til utaalelig uleilighed. Saa seer jeg da icke, paa hvad maade disse tvende yderste kanter af landet (hvor hverken laugmanden min collega eller jeg kunde forblive vinteren over) kunde beder afgiøres, end saaledes, at jeg maatte komme herhid igien til efflerhøsten, med de sidste fra landet gaaende skibe, og derimod sette en døgtig mand i mit stæd, som paa mit forsvar og for løn af mig kunde continuere commissionen fra min bortreise til vinterens begyndelse, som kunde

vere ongefer 3 uger paa at giøre, eller i det høieste en maaned, saa kunde jeg til foraaret med de første østen eller vesten paa landet gaaende skibe begive mig derhen og søge at absolvere en af disse landets extremiteter, inden de sidste skibe gick derfra igien. Imidlertid kunde min collega laugmanden fare fort med verket paa andre stæder, som hannem ligge nærmere. Og saasom jeg med det samme nød den magelighed herved, at være her om vinteren og icke have fornøden at holde saa got som tvende huusholdninger (en her i byen og den anden i Iisland), saa vil jeg derimod allerunderdanigst vere fornøiet med at hans Kongl. Mayt. i stæden for de 730 rdler, som mig allernaadigst ere blefne lovede aarligen for denne Islandske Commissions forretning og omkostninger, lod mig at aare betale ickun 500 rxdler., i hvorvel hans Kongl. Mayts. tieniste herved, som sagt er, meer forfremmes end forhales.

Hvad sig nu angaar den nytte, som hans Kongl. Majestet og og landet kunde i fremtiden have af denne Iislandske Commission, saa meener jeg uforgribeligen, at den kunde bestaa i efterfølgende: 1°. Kunde hans Majestet faa at vide, hvad tilstand høiestbemte. hans Majestets jordegods er udi, hvad deraf er samlet gods, og hvad enkelte her og hidset udi landet henstrøede jorder (hvilket af de forrige giorde jordebøger ingenlunde kand sees), hvad beskaffenhed det har med de for nogen og tredeve aar siden bortsolte kongs jorder i landet, samt andre siden den tid giorde mageskiffter, og skal da formodentligen erfares, at herudi er paa ulige maade bleven observeret hans Kongl. Majestets interesse. 2°. Ere der fra kirkerne her og hidset ved mageskiffter bortkomne jorder, hvorfore samme kirker icke have faaet fuld verd. 3°. Kunde skatterne paa langt bedre maade, end nu skeer, lignis imellem landsfolkene, fattige folck til lindring og hans Kongelig Majestet kandskee til nogen profit. 4°. Kunde hans Majestet have gaufn af at tage til sig de saa kaldede biskops tiiender og derfore give bisperne igien noget af sit strøegods, effter allerunderdanigste forslag, som derom kunde blive giort, naar mand til nøye er informeret om alt hans Majestets jordegodses tilstand. 5°. Kunde der en deel smaae ombuder (saa kaldede smaa forleninger) enten legges tilsammen eller incorporeres med hans Majestets clostergods, i dend stæd, at samme smaa ombuder nu have hver sin hosbonde, som ere nødtørfftige og derudover gaae bonden saa nær som de kand. 6°. Vil det formodentligen komme

i anden stand med sysselmændene, som nu ere baade fogder og sorenskrivere, saa at bonden derover maa taale alt det ham paalegges. 7°. Falder meget at sige om jordeieris og andre hosbønders medhandling med deres underhavende bønder, som formodentligen i visse stycker vil blive reformeret, den gemeene og udarmede bonde til lettelse. 8°. Kand skolers og kirkers væsen formodentligen komme i bædre stand end det nu er, saasom en deel præster icke have det ringeste at leve af, og nogle (i hvorvel de ere ickun faa) have saa rigelig underholdning, at de vel kunde afstaae noget til de allerfattigste. 9°. Ere der generaliter udi landet mangfoldige store og smaa u-ordener, som meget betrycke baade riig og fattig, hvoraf en deel letteligen kunde afskaffes, landsfolkene til nøtte og hans Kongl. Majestet til evindelig æreminde. 10°. Bekommes en gang saa rigtig og ordentlig en jordebog over Iisland, som der formodentligen aldrig haver veret, og er det nu over 100de aar, at kongerne og deres befehlhebere i landet have ladet udgaae adskillige befalinger og ordres om en rigtig jordebogs indrettelse, hvorved dog til dato intet tilstreckeligt er bleven udrettet, en deel formedelst deres ukyndighed, som der i landet skulde drive paa verket, en deel for de andres nacklæssighed eller tergiversation, som skulde giøre det beste herudi, og endeel ved udstuderede finter, som jeg af nogle i hændehavende documenter klarligen kunde beviise, om behof giordes. Og hvad sig i særdelished anbelanger den af hans Kongl. Majestets Rente-Cammer mig i hænde leverede Iislandske general Jordebog, som sal. Assessor og landfoget Johan Klein ved sysselmændene lod forfatte over det heele landet (hvilken arbeid siges at have varet i 7 aar, førend den blef ferdig) og indleverede til Rentecammeret hen ved anno 1680, da er den over alt uefterretlig, baade angaaende jordernes dyrhed, leieqviellernes tal, og landskyldens qvantum. En deel jorder aldeles udeladte, de øfrige i slig confusion, at øster og vester, synder og nørd ere blandede i hin anden, at forbigaae at snart icke en jord i den heele jordebogen næfnes ved dens rette nafn, mens mangesteds saa corrupt, at mand icke vel kand giette til, hvad jord det eller det skal vere, hvilket maa vere den skrivers forseelse, som haver sanket bogen tilsammens af de Iislandske sysselmænds papirer. Angaaende den general jordebog, som Hr. Justitzraad og amtmand Müller A° 1698 (om jeg ret mindes)

indleverede i hans Kongl. Majestets Rente-Cammer, da er den visseligen langt bedre end den forrige, dog ere der inde glemte nogle af hans Majestets eiendomme i landet, at gaa forbi andre ringere vildelser. En deel sysselers jordebøger ere og derinde meget urigtige, saasom jeg forleden aar fornam, da jeg ved jordernes opskrifft udi Rangaarvalle syssel vilde have hafft nogen underretning deraf. Saa er og samme jordebog, ligesom den forrige, icke afdeelt i sogne eller smaa herreder, men de heele sysselers jorder uden nogen orden sat iblant hinanden[1].

Der i mod formeener ieg uforgribeligen, at min Collega og Jeg have med saa stor flid inqvireret om alting Jorderne og Jordebogen vedkommende, at det, som er giort, skal befindes at vere rigtig. Saa findes og i vores verk optegnede alle hiaaleier (smaa iorder) og huusmænds huuse, ved hver iord, hvilket alt gandske er udeladt i de forige Jordebøger. Ydermeere meener ieg, at vores verk skal kunde vorde i sin tid anseet for ordentligere end de forige, i det Jorderne rundt om kring landet staae i deres naturlige orden, dog overalt afdeelte efter sysseler og sysselers smaa herreder (tingsogne), paa det der i en hast kunde efter sees, i hvad syssel og tingsogn en hver iord ligger, og hvilke iorder der ligge nær ved hin anden, eller langt fra hin anden bortstrøede, med videre, som ieg visseligen formeener at skulle i sin tid give langt større oplysning om iordegodset i Iisland, end nogen tid tilforne haver været i Hans Kongl. Majestets Rente-Cammer. Jeg kunde vel mueligen føie hertil noget meere, til at udvise at denne Commission venteligen kunde i fremtiden noget gaune Hans Majestet og landet i atskillige tilfælde, men som den største deel af mine papirer ligge udi Iisland, saa tør ieg icke komme frem med det, som ieg icke strax viste at giøre rede for. Til beslutning recommenderer ieg ydmygst Min Med-Commissarium og mig udi de Høie herrers gunst og faveur, forblivende, efter skyldighed

De Høiædle og Velbaarne, Veledle og Velbyrdige Herrers
allerydmygste tiener

Arnas Magnussen.

Kiøbenhafn d. 20. Junii 1709.

---

[1] *Fra* [*(s. 328$_{13}$) skriverhånd 438.*

102. 21. juni 1709. København.

Arne Magnusson til rentekamret. Opgørelse af det kommissærerne tilkommende beløb siden sidste afregning (juni 1706), med anmodning om udbetaling.

Trykt efter egenhændig koncept i AM. 441, fol. Vedlagt er en ligelydende kopi samt to løse blade med udregning af beløbene efter dagetal. Ikke funden i rigsarkivet.

Høiædle og Velbaarne Herrer, Deputerede ved Hans Kongl. Majestets Financer!

Anno 1706 i Junio, da ieg sidste gang reiste ad Iisland, blef udi Hans Kongl. Majestets Rente-Cammer saadanne afregning giort med mig, paa min Med-Commissarii laugmand Widalins og mine egne vegne, angaaende de penge, som Hans Kongl. Majestet allernaadigst haver tilsagt os for den Iislandske Commission, at bemelte laugmand Widalin blef afbetalt til den da nest-kommende 24de Junii.

Siden den tid beløber hans salarium (1 Rixdler om dagen)

Til den 24de Junii 1707	365 Rdl. court.
Til aarsdagen 1708	366 Rdl. courant.
Til aarsdagen 1709	365 Rdl. court.
Summa:	1096 Rdl. cournt.

Det mig for samme Iislandske Commission allernaadigst tillagde salarium bedrager sig:

Fra 8de Julii 1706 (da ieg ankom til Thorlakshaun udi Iisland) til forskrefne 24. Junii 1707, som ere 351 dage (à 2 Rixdler) ...	702 Rdl. courant.
Fra den 24de Junii 1707 til aarsdagen 1708, ere 366 dage	732 Rdl. court.
Fra den 24. Junii 1708 til aarsdagen 1709, ere 365 dage	730 Rdl. cournt.
Summa:	2164 Rdl. courant.

Disse tvende summer 1096 }
2164 }
giøre til sammens 3260 Rdler courant.

Herpaa have vi allerunderdanigst bekommet:

Paa de Høie Herrers assignation af Sr. Poul Bejer udi Iisland 1707 .... 1000 Rdl. Croner.
Paa ligeledes assignation, af bemelte Sr. Bejer udi Iisland 1708 .... 1000 Rdl. Croner.
Lage af disse 2000 Rdler Croner (1 pro cento) 20 Rdl. court.

Giør til sammens... 2020 Rdl. courant.

Disse 2020 Rixdler courant dragne fra forige summa 3260 Rdl. lade til overs .... 1240 Rdl. courant.

Nu er paa forskrefne laugmand Widalins og mine egne vegne min allerydmygste begiering, at de høiædle og velbaarne Herrer vilde behage at giøre den anstalt, at vi for samme summa maatte bekomme:

En assignation paa fogden udi Iisland Seigneur Bejer at betale til os af Kongl. Majestets intrader der i landet, strax efter min ankomst til landet, 800 Rxdler udi Croner, som beløbe sig i courant................. 808 Rdler
Og for de øfrige.............................. 432 Rdl. court.
en assignation til Kongl. Majestets Zahl-Cammer, som kunde betales med allerførste.

Jeg forbliver stædse

De Høiædle og Velbaarne Herrers
Allerydmygste lydigste tiener
Arnas Magnussen.

Kiøbenhafn d. 21. Junii 1709.

103. 29. juni 1709. København.

Facultas testandi for professor Arne Magnusson og hustru.

Trykt i Lovsml. for Island I, 662—63. Andragendet refereres i rigsarkivets supplikprotokol 1709, AA. 554: »Arne Magnussen—Mette Fisker, supplic. at dem maae bevilges f. t., derimod af dennem (een eller begge) noget skal vorde henvendt til de fattiges underholdning eller anden slig almindelig nytte« med vedtegning »Cons. d. 26. junii. Bevilges, dog at de betenker de fattige med noget tilstræckeligt effter stand og vilkor«.

1709 ægtede A. M. den velstående M. Fischer, enke efter kgl. sadelmager.

104. 29. juni 1709. København.

Rentekamret til Arne Magnusson. Til gensvar på indberetningen af $^{20}/_{6}$ meddeles, at det ikke kan tillades A. M. til efterhøsten

at begive sig til Kobenhavn for herfra næste forår at besøge Isafjord syssel, og at han selv må bære ansvaret for, at han har ladet en del af matrikel-arbejdet udføre af en medhjælper.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med rentekamrets segl, og med A. M.s påtegning »annammet d. 30. Junii efter prædiken«. Forekommer også i rentekamrets kopibog.

Edle og Høylærde hr. Archiv Secreterer og Professor!

Hvad forhindringer ham ved dend paa Island allernaadigst anbefalede commission siden dends begyndelse er indfalden, saavelsom hvad til samme commissions langvarighed er aarsag, har vii af hans indkomne relation daterit 20de hujus med meere fornommen, og som der iblant tillige fornemmes, at hand i effterhøst med de sidste derfra landet gaaende skibe, for des snarere til nestkommende foraar med de første østen eller vesten herfra did igen gaaende skibe at kunde komme til Isefiords syssel, commissionen sammesteds inden de sidste der fra gaaende skibe at til ende bringe, saa meldes hannem derpaa til effterrettlig giensvar, at vi saadan hans hiidreise uden særdeelis Kongl. allernaadigste tilladelse icke understaae os at samtycke, vel merckende, at deslige udreiser til deels bemelte allernaadigst anbefalede commission forhaler; og at hand ellers een eller anden i hans sted har beskicket, saa og til et og andet i hans fraværelse giort anstalt, da lade vi det ankomme |paa hans egen forsvar, efftersom Hans Kongl. Majt. hannem, og icke de udi hans fraværelse beskickede, commissionen haver betroed. Gud allermægtigste befalet af

Hr. Archiv Secreterer og Professors bereedvillige

I. Worm. N. Leth. P. Rasmussen.

M. F. Thombsen. P. I. Bornemann.

Rente-Cammerit dend
29. Iunii Anno 1709.

Archiv Secreterer Arnas Magnusen.

Høylærde hr. Archiv Secreterer og Professor
Edle Arnas Magnusen
F4. udi Kiøbenhafn.

105. 7. september 1709. Skalholt.

Kommissærerne til lagmand L. Gottrup. Regnskab over de modtagne beløb af godtgørelsen for G.s Kobenhavns-rejse 1701 indkaldes.

Trykt efter en af A. M. gennemrettet koncept i AM. 448, fol., hvor en ligelydende kopi er vedlagt.

Ede, velviise Hr. laugmand!

Som vi forhaabe, at engang inden tilstundende foraar eller landsting skulde fra sysselmændene indkomme en nøye og fuldkommen rigtighed om den effter Kongl. Mayts. befaling paalagde og af dennem indsamlede contribution til Hr. laugmands i landets affaires giorde Kiøbenhafns-reises afbetaling, da paa det at siden icke skulde skee nogen ophold herudi paa vores side, men alting desto snarere komme til rigtighed og vi engang blive entlediget fra denne i sig self ringe, men for andres langsomhed, og iblant uvillighed, fortredelige forretning, saa ville vi hermed venligen have Hr. laugmand om erindret, at hand vilde, io før io beder, tilstille mig Poul Jonsson Widalin: 1^{0} en rigtig copie af den kiøbmands reigning, som hand udi hans til os indgifne regenskab mentionerer, og skal udviise, at af Hunevatns syssel er (uden tvifl 1702) bleven betalt 28 rdr. 3 ₰. 2^{0}. Copie af det regenskab, som er bleven opskreven paa herredstingene i Hunevatns syssel og skal indeholde 15 rxdr., som ere blefne betalte paa tingene, formodentligen 1703. 3^{0}. Copie af kiøbmandens i Hofsoos regenskab, paa hvis som er opbaaren udi Skagefiords syssel og Hr. laugmand udi forbemelte hans reigning skriver at beløbe sig 24 rdr. $5^1/_2$ ß, paa det af bemelte regenskab kunde erfares, hvilke af Skagefiords indbyggere der have betalt, og hvilke icke, thi herforuden have vi, saa at sige, slet ingen underretning derom. 4^{0}. Deres naufne, som Hr. laugmand udi bemelte hans reigning skriver at have indlagt til kiøbmanden Hans Knub 1 rdr. 2 ₰ 15 ß, samt hvor meget hver af dennem haver betalt. 5^{0}. Copie af det landstings vidne (1702), som Hr. laugmand udi hans reigning anfører, og uden tvil indeholder, at da paa landstinget til hannem ere blefne betalte 3 rdr. 4 ₰, saasom Hr. laugmand uforvarende har glemt at indføre betalernes naufne i hans regenskab, hvilke vi dog nødvendigen behøver, paa det vi icke skulde formedelst uviidenhed fodre noget af dem, som tilforne kunde have betalt. 6^{0}. En rigtig forteignelse paa de Hunevatns syssels indbyggere, som a^{0}. 1707 kunde have betalt noget i ermældte contribution, enten til Hr. laugmand self, hans fuldmægtig eller kiøbmanden paa Skagestrand. Og som vi 7^{0}. have fornummet, at der fra en og andre landets indbyggere (mest formuende folk) ere til Hr. laugmand indkomne nogen penge, som

samme personer hannem have tilsendt, foruden det som indført findes i det forommældte regenskab, som hand til os hâr leveret (hvorom vi til deels have de vedkommendes breve og ellers andre underretninger, men fattes herom fuldkommen notitie), saa ville vi fra Hr. laugmand forvendte en rigtig forteignelse paa alle dennem, som i saa maade til hannem have noget betalt, foruden det som udi oftbemelte hans regenskab indeholdes, tilligemed pengenes summa, som hver i sær kand have betalt, og kand samme forteignelse, som forskrevet staar, tilsendes mig Poul Jonsson Widalin. 8°. Forlange vi venligen af Hr. laugmand (til vores forsvar i fremtiden), at hand vilde os under sin haand give beskreven, og lideleedes[!] til mig Poul Jonsson Widalin lade leveres α) Hvad dag augusti 1701 hand ankom til Kiebleviig, β) Hvad dag Kiebleviigs skib gick til seigls, γ) Hvad dag de ankom i sundet, δ) Hvad dag maii anno 1702 Hr. laugmand reiste fra Kiøbenhafn, ε) Hvad dag de gik til seigls udaf sundet, og ζ) Hvad dag junii de paa den samme reise ankom til Kieblevig. Angaaende alt ovenskrefne ville vi ervarte Hr. laugmands udførlige svar og underretninger, forblivende for det øfrige, nest ald velstands erønskning

Edle Velviise Hr. laugmands tiensterbødigste
A. M. S. P. J. W.

Skalholt d. 7. septembr.
anno 1709.

106. 13. september 1709. Skalholt.

Arne Magnusson til rentekamret. Indberetning om tilbagerejsen til Island og jordebogsarbejdets fremskridt, samt anmodning om en honorar-anvisning til foråret.

Trykt efter original i rigsarkivet (Dokumenter ang. den islandske handel m. v., kommissionen af 1702 etc.), gennemdraget med grøn snor, fæstet med A. M.s segl. Kopi i AM. 438, fol. Rigsarkivets ekspl. bærer følgende egenhændige påtegning af A. M.: »Ligelydende haver ieg allerydmygst fremsendt med Ørebacke-skib, kiøbmand Niels Therkelsen«. (Vedkommende dublet er indlagt.)

Høiædle og Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrer, Deputerede ved Hans Kongl. Majts. Financer og udi Cammer-Collegio!

Effterat jeg den 7. julii var gaaen om bord i Helsingøer, gick vi den samme dag til seigls, var siden en maaned paa reisen hid til Island, og ankom paa Thorlackshaun den 3. augusti.

Kort derefter talte jeg med min med-commissarius laugmand Widalin og leverede hannem hans andeel af de penge, som de høie Herrer i sidstledne junio lod til os betale. Bemelte laugmand Widalin haver, imedens jeg hâr været borte, continueret commissionen i den vestere deel af Borgerfiords syssel, saa at den nu er gandske afgiort, item et støcke af Hnappedals-syssel, som er ickun et lille syssel. Ydermeere er Hunevatns-syssel absolveret, saa nær som et lille støcke, som vel bliver afgiort engang i novembri, eftersom det ligger strax hos laugmandens boepæl. Siden min ankomst til landet hâr commissionen continueret her i Aarnæs-syssel, og er den afgiort saa nær som to tingsogne (smaae herreder) og et lille kirkesogn, hvilket alt nest guds hielp skal vorde afgiort, inden vinterkulden kommer imellem. Angaaende de to sysselmænd, Jsleif Einersen og Haagen Hansen (hvorom jeg udi min allerydmygste relation til de høie Herrer af dato Kiøbenhafn den 20. junii 1709 hâr mældet, at jeg dennem forleden aar hâr formaaed til at blive ved jordernes opskrift i min fraverelse), da er ved dennem bleven afgiort den heele østerdeelen af Skaftefelds syssel og halfdeelen af Rangaarvalle-syssel. Formoder at Hans Kongl. Mayt. i naade optager det jeg udi allerunderdanigste troeskabs intention herudinden haver giort til at skynde verket, helst da arbeidet er saaledes giort, at jeg derfore (som billigt er) vil og kand vere ansvarlig. For faae dage siden skildtes laugmand Widalin fra mig og reiste over biergene til norderlandet, i henseende at begynde paa Skagefiords syssel og continuere der, indtil vinteren indfalder. Til foraaret haver jeg sat mig for, om jeg lever, at reise allerlængst vester paa landet hen til Iisefiords syssel og blive der vesterpaa i commissionens forretninger den heele sommeren, men saasom jeg ingensteds nærmere vesterlandet kand logere i vinter (formedelst mangel af brugelige huusværelser og anden nødvendig underholdning) end her paa bispegaarden i Skalholt, saa vil det blive en langsom og besværlig reise, helst om imidlertid skulde indfalde en streng vinter med snee, thi i slig tilfælde kand mand ingensteds komme, førend græsset groer, efterdi mand efter en streng vinter icke hâr at vente sig underveis noget høe til hesterne, i hvad mand og vilde derfor betale. Imidlertid skal jeg intet forsømme, men tage foraaret saa tiilig som mueligt er, thi det er mig self mest angelegen, at den møye og fortræd, som mig saa mange gange er mødt i disse forret-

ninger, maatte engang faae ende og jeg komme hiem til det arbeid, som jeg, uden andres fortrydelse og efterstræbelse, kunde udi rolighed forrette. Hvad landets tilstand angaaer, da hâr denne forgangne vinter været iblant de mildeste, høe bieringen og i sommer temmelig god, undtagen hvad indfaldende regn have forhindret bønder-arbeidet. Kiøbmændene have de fleeste eller alle giort gode reiser, undtagen hvad fisken nesten over alt siges at vere tynd og mager. Fremdeles er til de høie Herrer min allerydmygste bøn, paa min medcommissarii og egne vegne, at de til foraaret høi- og gunstigen vilde betenke os med en assignation paa 1000 rdr. croner, som vi kunde opberge hos Seigneur Poul Bejer, og at samme assignation maatte indkomme i landet med Ørebackes, Hauneflords eller Holmens skibe, og teignes uden paa couverten, at den skulle addresseris directe til Skalholt. Men skulle mine høibydende Herrer noget særdeles have mig at befale, da var det fornøden, at slige deres høi- og gunstige ordres mig blef tilsendt med kiøbmanden paa Iisefiord, Monsr. Niels Bir[c]k, thi ellers ville de komme mig saa silde til hænde, at jeg kandskee icke kunde efterkomme min skyldighed. Slutteligen recommenderer jeg mig allerydmygst udi de høie Herrers gunst og faveur, forblivende stedse

De Høyædle og Velbaarne Velædle og Velbyrdige Herrers
allerydmygste lydigste tiener
Arnas Magnussen.

Skalholt den 13. septembr.
anno 1709.

107. 13. september 1709. Skalholt.

[Arne Magnusson] til kongen. Andrager om fuldt vederlag for årene 1708–9 som kommissarius.

Trykt efter en af A. M. gennemrettet koncept i AM. 439, fol., hvor er indlagt et løst blad med beregning af dagetallet. Af A. M. er egenh. tilf. i marginen: »Þetta sende eg in duplo til Etats R. Worm og Cammer R. Rasmussen«. Refereret i rentekamrets relations-protokol 1710 $^{21}/_{1}$, nr. 12 med tilhørende allerund. erklæring: »De paaberaabte reyser, som supplicanten har giort fra Iisland til Kiøbenhafn, er icke skeed udi Eders Kgl. Maytt. forretninger, men udi hans egen privat affaires. Icke heller hafver supplicanten vaaren beføyet at ordinere nogen anden udi sit stæd, thi hafde Eders Kongl. Maytt. villet hafve, at denne commission skulde vaaren forrettet ved een eller anden betiente der i landet, hafde det icke vaaren fornøden med saa stor omkostning

at sende supplicanten til landet; herforuden hafver Eders Kongl. Maytt. udi lige tilfælde om supplicantens salarium d. 11te juny 1706 resolveret, at hannem skulle giøris afreigning for dend tid han haver vaaren paa vandet og der i landet, mens at han vilde forlange noget for dend tid han hafver vaaren her, det kunde icke gotgiøris. Thi hafver hand faaet hans seeniste afreigning udi conformitet af høystbemte. Eders Kongl. Maytt. allernaad. resolution, saa hand med føye icke noget meere kand prætendere, hvilcket viidere indstillis til Eders Kongl. Maytt. eget allernaad. resolution«, hvortil i marginen kgl. resolution $^{28}/_{6}$: »Vi approberer allernaadigst Cammerets betenckning og lader det ved den engang gifne resolution og forbenefnte omstændigheder bevende. Friderich R.« Sml. Lovsml. for Island I, 669, hvor resolutionen er anført under $^{28}/_{1}$ 1710 med uddrag af relations-protokollen.

Stormægtigste Allernaadigste arve Konge og Herre!

Som jeg anno 1707 ved Eders Mayts. Høyeste Rettes stæfning blef citeret til Kiøbenhafn, saa maatte jeg forleden aar begive mig herfra landet, til at redde en stor deel af min timelig velfærd. Imidlertid, paa det at jordernes opskrift (som Eders Kongl. Mayt. allernaadigst hâr befalt min med-commissarius, laugmand Poul Jonssen Widalin, og mig at forrette her i landet) icke skulde ved denne min nødtvungne Kiøbenhafns reise forsømmes eller forhales, saa formaaede ieg en eedsvoren sysselmand, ved nafn Isleif Einersen (en fornufftig ærlig mand), at hand i mit stæd, for betaling af mig, skulde opskrive den østere deel af Skaftefelds syssel, sendte derhen til hannem den skriver, som jeg stædse hâr brugt ved denne mig allernaadigst anbefalede commission, og bekostede hannem med løn, kostpenge, heste etc. Og er nu saaledes bemte. Skaftefelds-syssels østere deel aldeles opskreven og afgiort. Ydermeere kiøbte jeg en anden sysselmand, ved nafn Haagen Hansen, til at opskrive ligeledes saa meget af Rangaarvalle syssel, som hand kunde over-komme, hvilken og i min fraverelse haver afgiort hælfften af samme syssel. Herforuden haver jeg maatt underholde her i landet i vinter mine tienistefolk og heste, paa det alt skulde staae i parat ved min igienkomst til landet. Da nu de høie Herrer deputerede ved Eders Kongl. Mayts. financer udi sidstledne junio giorde afreigning med mig, angaaende det mig for denne Iislandske commission allernaadigst tillagde salarium, blef jeg alleene betalt for den tid, som jeg fra anno 1706 d. 8. julii hafde opholt mig her i landet, og det efter en Eders Majestets resolution udgiven i lige tilfælde, d. 11. junii 1706, saa at jeg paa den maade bekom for det, som jeg i egen person og ved andre hafde for-

rettet i commissionen siden 8de julii 1708, icke uden 126 rixdlr. Som nu denne summa er langt ringere end de depenser, som jeg paa forskrefne maade haver tilsat ved commissionen, det giorde arbeid derimod større, end jeg kunde have overkommet at forrette, om jeg self hafde veret tilstæde, og saaledes at jeg (som og i sig self skyldigt er) allerunderdanigst vil staae i ansvar derfore, saa er min allerunderdt. bøn og begiæring, at Eders Mayt. udi Kongl. naade ville betænke denne beskaffenhed og allernaadt. forunde, at mig maatte betales det, som paa forskrefne 126 rdr. fattes til den fulde summa, som Eders Kongl. Mayt. allernaadigst hâr tilsagt mig aarligen for nærværende Iislandske commission. Jeg vil udi dybeste underdanighed formode allernaadigste bønhørelse herpaa, og for det øfrige efter allerunderdte. pligt forbliver

Eders Kongl. Mayts.
min allernaadigste arve Herres

Skalholt d. 13. septembr. anno 1709.

108. 13. september 1709. Skalholt.

Arne Magnusson til kongen. Andrager om kopi af amtmand Müllers indberetning om A. M.s fremfærd i Brødretunge-sagen m. m. for at kunne imødegå de deri indeholdte sigtelser.

Trykt efter original i rigsarkivet (Da. Kanc. henlagte sager 1699—1730), med A. M.s egenh. underskrift. Koncept foreligger i AM. 439. fol. med fg. egenh. anmærkning af A. M. til ordet »befaling«: þad var befalingenn um Brædrat. ad levera Sigride Hakonardottur. Rigsarkivets ekspl. har påtegningen: »Saasom Møllers beskyldninger imod supplicanten i en anden memorial af hannem tilforn er bleven besvaret og redargueret, saa blev ey eragtet nødigt at foretage denne supplication udi conseillet«. Sml. nr. 82.

Stormægtigste Allernaadigste Arve Konge og Herre!

Af hosfølgende Eders Kongl. Mayts. allernaadigste befaling af dato 18. maii 1708 haver jeg maatt fornemme, hvorledes Eders Kongl. Mayt. om mig er bleven forebragt det som jeg formeener icke at skulle kunde gotgiøres, i sær at jeg skulde have udgivet en befaling i min egen sag, hvilken formastelse jeg icke viste at undskylde, om saaledes skulde befindes. Forleden vinter, da jeg var i Kiobenhafn, haver jeg fornummet af en studioso (hvilken

justitz-raad og amtmand Christian Müller foreleste den erklæring eller angivelse, som hand mig angaaende aaret tilforn hafde fra sig givet til Eders Mayts. cancellie), at samme beretning var kommen fra bemelte justitz-raad Müller, og at i benæfnte erklæring skulde indeholdes nogle fleere ting, mig til prejudice, og somme meget nærgaaende. Nu som det er tungt for en, som er ærekiær og i sig self intet ont medvidende, at slige beretninger skulle paa saa høit et stæd, som Eders Mayts. cancellie er, forvares til posteriteten, foruden nogen apologie eller forsvar fra den, som de kunde angaae, saa er min allerunderdanigste bøn og begiering, at Eders Kongl. Mayt. vilde vere mig saa naadig at forunde mig en copie af forommelte justitz-raad Müllers beretning eller angivelse, paa det jeg mig derpaa kunde erklære og allerunderdanigst demonstrere min uskyldighed og referentens u-rigtighed i det hand saaledes til min nachdeel haver forebragt. Jeg lover allerunderdanigst, at i hvor nærgaaende forskrefne beretning kunde befindes paa min side (ja endog om den indholt ærrørige beskyldninger), saa skal jeg dog intet andet derved giøre end at indgive derpaa i Eders Mayts. cancellie min allerunderdanigste erklæring, som kunde udviise min uskyldighed for Eders Kongl. Mayt. og posteriteten jefnsides ved bemelte justitzraad Müllers mislige beretning. Jeg forhaaber herpaa allernaadigste bønhørelse og forbliver til min død

Eders Kongl. Mayts. Min Allernaadigste Arve-Herres
Allerunderdanigste tropligtigste arve-tiener.
Arnas Magnussen.

Skalholt d. 13. septembr. anno 1709.

109. 16. september 1709. Skalholt.

Arne Magnusson til kongen. Andrager om at måtte tilbringe vinteren 1710—11 i København.

Trykt efter uunderskreven koncept i AM. 439, fol. Ikke funden i rigsarkivet.

Stormægtigste Allernaadigste arve Konge og Herre!

Udi de af Eders Kongl. Majestet mig allernaadigst anbefalede forretninger haver jeg udi 5 (først 3 og siden 2) aar continueret her udi Iisland vinter og sommer og udstaaet adskillige for-

trædeligheder, som stædets kaalde climat, slette huusverelser og andre slige landets egenskaber uforbigængeligen med sig føre. Nu tilstunder den 6te vinter, som jeg her i landet maae overblive. Da saasom aarene efter haanden tiltage, og min condition derforuden ved families antagelse nyligen hår forandret sig, saa er til Eders Kongl. Mayt. min allerunderdanigste bøn og begiæring, at Eders Majestet allernaadigst vilde tilstæde mig, at jeg til efterhøsten 1710 maatte med de sidste fra landet gaaende skibe reise hiem og forblive vinteren over udi Kiøbenhafn, naar som jeg her i landet setter en døgtig mand i mit sted, som paa mit forsvar kunde tilligemed min med-commissarius laugmand Widalin continuere med jordernes opskrift og matriculens indrettelse udi den korte tid, som kunde blive til overs fra min bortreise til den kaalde vinters begyndelse (som forbyder noget sligt at forrette), og siden udi efterkommende foraar, indtil jeg nest guds hielp kunde med de første fra Kiøbenhafn gaaende skibe komme her hid igien. Ved slig Eders Kongl. Mayts. store naade kunde jeg vinde min sundheds conservation og, for det øfrige, undgaae de saare tungt faldende depenser og u-leilighed, at have, saa at sige, tvende huusholdninger om vinteren, en i Kiøbenhafn og den anden her i Iisland. Eders Kongl. Mayts. tieniste kunde og icke i ringeste maade herved forsømmes, efterdi jeg dog satte en anden i mit sted, og tiden derforuden, fra skibenes afreise til den kaalde vinters begyndelse, icke kand regnes uden for 3 uger ongefer. Saa maatte jeg og nødvendigen til efterhøsten 1710 (om ieg end skulde forblive i landet vinteren over) betids begive mig fra Vesterlandet (hvor hen ieg til nestkommende foraar med guds hielp agter mig, til at forblive der udi Commissionens forretninger den heele sommeren), paa det sneen paa de derimellem liggende vitløftige bierge icke skulle tilsperre mig retouren, efterdi paa det heele Vesterlandet icke er et sted, hvor jeg uden min helbreds ruin kunde overvintere. Og som jordernes opskrift inden vinterens begyndelse ad aare 1710 venteligen bliver ferdig over de syd-østlige, synder- og sydvestlige, vester- og nordvestlige-, samt norderdeele af landet, saa maatte der til foraaret 1711 nødvendigen igiennemgaaes den østligste eller den nordostlige landets deele, hvilke kanter (i sær østerdeelen eller Muule syssel) saa vit ere afliggende fra de stæder i landet, hvor jeg om vinteren kunde opholde mig (der

ere icke mange stæder i landet at vælge om, med mindre mand paa en vinter skulde aldeles sette sin sundhed til), at jeg snarere kunde med skibene fra Kiøbenhafn komme derhen til foraaret 1711 end fra de steder, hvor jeg uforbigængeligen maatte lògere, om jeg endeligen skulde forblive i landet vinteren over. Hvis nu Eders Kongl. Mayt. allernaadigst vilde behage at forunde mig denne magelighed, saa vil jeg A⁰ 1711 i steden for de 730 rdlr., som Eders Majestet allernaadigst haver mig aarligen tillagt for den Iislandske commission, allerunderdanigst vere fornøyet med 500 rixdler, og for det øfrige alting saaledes lauge, at Eders Kongl. Majestets tieniste icke i nogen maade herved skal forsømmes. Jeg forhaaber allernaadigste bønhørelse og forbliver til min død

Eders Kongl. Mayts.
min allernaadigste arve Herres

Skalholt d. 16. septembr. anno 1709.

110. 21. september 1709. Skalholt.

Arne Magnusson til rentekamret. Forestilling ang. 1. en strandingssag 1702 (P. Torfason), 2. kongetienden i Tingø-syssel (H. Einarsson), 3. fritagelse for at dømme i Asbjørn Joakimssons sag.

Trykt efter original i rigsarkivet (Dokumenter ang. den islandske handel m. v., kommissionen af 1702 etc.), med egenh. underskrift og gennemdraget med snor, fæstet med A. M.s segl. Indlagt er Sig. Sigurdssons attest $^{19}/_{7}$ 1703 ang. altingsbogens indhold om arveløst gods og indstrandede skibe, kopi af amtmand Müllers resolution ang. tredieparten af kongetienden i Tingø (Norder) syssel $^{21}/_{7}$ 1705, A. M.s andragende til kongen $^{21}/_{1}$ 1709 om fritagelse for at dømme i Asb. Joakimssons sag. — Kopi foreligger i AM. 438, fol., med vedføjet kopi af amtm. Müllers resolution og ekstrakt af en jordebog fra 1639 over kgl. indtægt af Norder (Tingø) syssel, efterfulgt af A. M.s beregning af sysselafgiften. På en indlagt seddel har A. M. noteret »Nota bene. Vadmals alen hefur vel ecki kostad nema 4 f.«.

Høi-ædle og Velbaarne, Vel-ædle og Velbyrdige Herrer, Deputerede ved Hans Kongl. Majts. Financer og udi Cammer Collegio.

I. Anno 1702 strandede en Biscaier udi Iisefiords syssel, vesten her paa landet, og forloed skibet for vrag, ladende der inde det hand icke kunde med sig bierge. To aar der efter, 1704 paa landztinget, vilde Poul Torvesen, sysselmand i bemte.

Iisefiordz syssel, levere til Seigneur Poul Beyer for dette strandede skib 18 rixdler 4 ℔, og for sin hafde umage self opberge 9 rxdlr. 2 ℔, saasom dette strandede skib skulde in alles vere 28 rxdlr. vært. Som nu Seigneur Beyer syntes, at denne summa var urimelig liden, saa vilde hand icke den imodtage, bleef saa (jeg troer af amtmanden) sysselmanden i Bardestrandz syssel Are Thorkelsen beordret til at reise der hen i eignen, hvor skibet hafde strandet, til at holde inqvisition der om. Paa næstholdene landzting 1705 bød Poul Torvesen sig til at betale for førommældte strandede skib 100 specie rixdlr., hvilke Seigneur Beyer icke heller vilde annamme, men loed indføre i samme aars tingbog en i-rette-settelse over Poul Torvesen, at hand angaaende dette strandede skib og indholdene vare syntes at have begaaet svig i mod Kongl. Majts. interesse og burdte derfore at miste sit embede og stille Kongl. Majt. nøiagtig forsickring udi faste og løse gods, med videre. Men som den inqvisition, som Are Thorkelsen hafde giort udi sagen hiemme i herredet, syntes icke at give den fornødene oplysning i sagen, saa bleef derudi intet endeligt kiendt. Dette hvilede saa hen til anno 1707; da stæfnede landfougden Beyer Poul Torvesen i gien for samme sag til næstkommende landzting, og er den stæfning temmelig haardt stiilet paa Poul Torvesens side. Som nu sagen kom for retten 1708, syntes laugmændene stæfningen icke at vere ret forkyndet, saa fremkom der og ingen andre bevisligheder end den førommte. Are Thorkelsens inqvisition, og faldt saa ingen dom i sagen. I forleden efterhøst reiste vice-laugmand Odder Sigurdsen (som er Hans Høi-Excellences Hr. Stiftbefalingsmandens fuldmægtig her i landet) hen til Iisefiordz syssel, til at holde een ny inqvisition om oftbemte. strandede skib, hvilket og fornemmes at vere skeet. Documentet, som der om skal vere forfattet, haver jeg icke endnu seet, men som mig der om er bleven refereret, saa skal det icke stort secondere Poul Torvesen. Saa skal der og vere i sagen blefne indvicklede hans søn Snæbiørn Poulsen, og een ved naun Eggert Sæmundsen. Endeligen skal bemte. vice-laugmand have aftinget sagen med disse 3 paa den maade, at Poul Torvesen skulde betale til Hans Kongl. Majt. 200 rdlr., Snæbiørn Poulsen 50 rxdlr. og Eggert Sæmundsen 50 rxdlr., dog alt dette indsat til det høiløftige cammer-collegii ratification. Om dette, angaaende denne sidstmældte accord, sig saaledis udi alt skulde forholde, ved jeg icke til visse, efterdi jeg, som før er

mældt, icke hâr seet documentet, men hâr dette af de folk, som pretendere at vere vidende her om og ellers ere troværdige. Det vil vel udvise sig, om accorden (som visseligen formoedes) indkommer til de høie Herrer. Nu som her i landet formeenes, at det hafde veret gaunligere for Hans Kongl. Majts. interesse, at sagen ved endelig dom hafde blevet aftinget, saa hâr jeg icke understaaet mig at tie stille her med. Naar vice-laugmandens inqvisition tillige med accorden indkommer, saa vil det udvise sig for de høie Herrer, om dette raisonnement, som folk her i landet fører om dette sidste af sagen, er af fundament eller icke. Forskrefne sysselmand Poul Torvesen er ellers een formuende mand, og blef anno 1680 removeret fra sysselmands bestillingen udi Iisefiords syssel for kiøbmandskab med engelske u-frihandlere, men siden anno 1695 af Hr. justitz-raad og amtmand Muller igien bestilt til at vere sysselmand der samme stæds; Snæbiørn Poulsen og Eggert Sæmundsen ere ligeledes af gode midler, men mig er icke til nøie vitterligt, hvor vit de incurrere i denne ommældte sag.

II. Af hosfølgende document (som er Hr. justitz-raad og amtmand Mullers resolution paa een til hannem indgiven memorial, uden tvil fra afgangne sysselmand udi Thingøer- eller Norder-syssel Haldor Einersen) kand sluttes, at samme sysselmand fra 1705 til 1707 (da hand døde) hâr indeholdt tredie deelen af konge-tienden udi bemte. Tingøer-syssel. Om dette nu saaledes hâr veret brugeligt til forn, at sysselmændene i samme syssel have nydt tredie deelen af konge tienden, ligesom af det uvisse sagefald, eller og at dette er først indført anno 1705, der om kunde (efter min uforgribelige meening) naaes den tilstræckeligste underretning paa den maade, at derom blef paa landztinget i laugretten tilspurdte gamle laugrettesmænd af bemte. Thingøer-syssel, saa kunde vel og tiene til nogen oplysning her udi sal. assessor Heidemands regenskabe, naar summen af konge-tienden af Thingøer- eller Norder-syssel der af blef extraheret og confereret med den summa, som konge tienden af samme syssel hâr beløbet sig anno 1705, 1706, 1707 og kandske 1708, udi hvilke aaringer, visseligen de 3 første, denne tredie deel af konge-tienden er bleven indholdt af sysselmanden, hvilke summer uden tvil findis anførte udi landfougdens Seigr. Beyers rsgenskaber for forskne. aaringer. Jeg kand icke andet slutte af de registraturer over Hans Kongl. Majts. visse indkomst her i landet,

som mig er ved haanden, end at der jo bør at giøres regenskab for ald kongetienden af dette syssel, saa hâr jeg og her om talt med nogle, som derudi burdte at vere kyndige, og var de af min tanke, men de ere nu døde. Saa haver jeg da syntes min pligt at vere her om at erindre allerydmygst hos de høie Herrer.

III. At jeg mig understaar her med at lade følge min allerunderdanigste memorial til Hans Kongl. Majt. angaaende Asbiørn Joachimsens besvering, som hører til Hans Majestets danske cancellie, skeer af den aarsage, at jeg, med det samme, naar bemte. min allerunderdanigste memorial kunde vorde hensendt til cancelliet, vilde, for min med-commissarius og mig, gierne nyde mine høi- og gunstige Herrers mægtige intercession, angaaende at maatte blive fri for dømme i denne sag, og der om bønfalder jeg allerydmygst til Dennem.

Jeg hâr i foraaret demonstreret for de høie Herrer, hvor meget den os allernaadigst anbefalede commission er bleven forhalet ved slige extraordinaires forretninger; for det øfrige settes en self her ved i icke ringe penge omkostning, stor forsvar og mange aars processer, og endeligen kunde den brøstholdene ingen stor nytte her af have, efter di vores dom (om vi nu endeligen skulde dømme i sagen) dog formodentligen indkom for amtmanden og 24 mænd her i landet, til nermere paakiendelse, og kunde saa dette beder afgiøres med en umage. Vi vilde og heller (om det stoed til os) undvere at staae som Kongl. commissarier under disse 24 mænds dom, saa som en stor deel der af nu om stunder pleier at vere lidet bedre end gemeene bønder, hvor af let kand sluttes, hvad dristighed de monne have til at sige deres meening, i fald de kunde penetrere saa meget af sagen, at de kunde fatte dem en viss slutning. Raader saa den moxen alleene, som presiderer, og kand dømme hvad hâm synes, i tillid at den brøstholdende part enten icke vil eller icke kand formaa at udføre processen videre; maa saa dommeren lade sig nøie her med og tage imod hvad dom der falder, med mindre hand siden vilde giøre sig til part i sagen og vouve paa, om sligt i sin tid icke skulde ansees for unødig stæfnemaal. Jeg understaar mig at skrive her om saa tydelig, efter som jeg kand gotgiøre dette med tvende domme, som i saa maade ere gaaen over min med-commissarius Widalin, som laugmand, anno 1707 af justitz-raad og amtmand Muller, og anno 1708 af Seigr. Poul Beyer, hvilken sidste dom fornemmeligen saa mislig er, at mand

skal have umage for at finde magen der til her i landet, maa dog staa lige som den loumæssigste dom, for forskne. aarsagers skyld. Jeg recommenderer mig allerydmygst angaaende dette forskrefne og alt andet mig vedkommende udi mine høibydende Herrers gunst og faveur, forblivende efter min skyldighed.

De Høi-ædle og Velbaarne Velædle og Velbyrdige Herrers
allerydmygste lydigste tiener
Arnas Magnussen.

Skalholt d. 21. septembris anno 1709.

111. 21. september 1709. Skalholt.

Arne Magnusson til kongen. Andrager om, at kommissærerne fritages for at dømme i Asbjørn Joakimssons sag, hvorhos den af dennes defensor, vice-lagmand O. Sigurdsson, udviste lunkenhed påankes.

Trykt efter original i rigsarkivet (Dokumenter ang. den islandske handel m. v., kommissionen af 1702 etc.), med egenh. underskrift og gennemdraget med snor, fæstet med A. M.s segl; indlagt i nr. 110. Koncept i AM. 445, fol.

Stormægtigste Allernaadigste arve Konge og Herre!

Som laugmand Poul Jonssen Widalin og jeg efter den os allernaadigst medgifne instructions indhold Eders Kongl. Mayt. allerunderdanigst hafde forebragt Asbiørn Joachimsens besværing over laugmændene Sigurd Biørnsen og Lauritz Gotrup, angaaende at laugmand Gotrup (da verende fuldmægtig paa Bessested) uden føie, som Asbiørn meente, hannem hafde søgt til tinge, fordi hand icke vilde skiødse over en fiord en hans (Gotrups) tiener, og der forhvervet over hannem en dom, at hand skulle hudstryges, hvilken dom Sigurd Biørnsen, da værende laugmand, udstædede og hannem (Asbiørn) efter den dom der strax paa stædet lod hudstryge, som samme voris allerunderdanigste relation af dato Kirkebai Closter d. 24. septembris 1704 videre formælder. Saa haver Eders Kongl. Mayt. anno 1707 ladet gaa en allernaadigste ordre til hans høi Excellence Hr. Stifftbefalingsmanden over Island, angaaende at forordne fornæfnte Asbiørn Joachimson en procurator her i landet, til sagen for hannem ved retten uden nogen bekostning forsvarligen at udføre, disligeste haver Eders Kongl. Mayt. den 13. may udi samme aar 1707 allernaadigst befalt bemelte min med-commissarius og mig,

at vi samme sag efter loulig foregaaende stefnemaal paa beleilig tid og sted med forderligste skulle foretage og derudi, uagtet dens ælde, efter louen forsvarligen kiende og dømme. Ydermeere haver hans høi Excellence d. 16. may nest paafølgende anordnet og beskicket Odder Sigurdsen, vice-laugmand Norden og Vesten paa Island til at udføre, som en procurator for Asbiørn Joachimsen, ommælte hans sag imod de vedkommende. Den 11. octobris 1707 skref jeg bemelte vice-laugmand Odder Sigurdson til, at hand vilde skicke mig concept til stefningen i oftbemelte Asbiørn Joachimsens sag, hvorpaa hand den 28. aprilis 1708 skickede mig nogen attester sagen vedkommende, som hand i septembri 1707 hafde taget til tinge, og skref derhos, at hand indstillede dette alt til den resolution, som jeg lod mig befalde. Concepten til stefningen fultes icke dermed, og icke tales derom i brevet, hvad hand vilde have stæfnet i sagen. Siden haver dette saa hviled, og er intet videre derved giort. Vice-laugmanden hâr icke siden talt om nogen stæfning, og laugmand Widalin og jeg hâr syntes, at vi icke kunde paa voris egen risico udstæde nogen stefning, eller der til var beføiede, førend vi derfore hafde Asbiørns procurators haand, som efter apparence icke hâr stor lyst til at forfægte hans sag, hvilket og ydermeere kand sluttes af de forbemelte attester, hvorinde interrogatoria synes at vere temmelig lunckene, og saaledes indrettede, at attesterne, venteligen, maatte udfalde hannem enten til desavantage eller i det ringeste til ingen nøtte. Aarsagen er kandskee, at sagen er imod fornemme folk, som mand icke gierne vilde legge sig ud med, derimod Asbiørn Joachimssens utaalmodighed over den uret, som hand meener sig at have lidt, icke af nogen conseqvence, saasom hand er en fattig stackel. Nu haver denne Asbiørn Joachimsen nyligen ladet mig tilstille et bref, dateret den 26. augusti 1709, hvorinde hand sig storligen besverger over den ophold, som hannem herudi skeer i hans formeente retmæssige sag, og beder at hand dog engang maa hielpes til rette. Da paa det sligt i fremtiden icke skulde komme paa min med-commissarii eller mit forsvar, ligesom vi hafde forsømt at forrette det som Eders Kongl. Mayt. allernaadigst hâr befalt, eller icke villet unde bemelte Asbiørn Joachimsen den rett, som hand kunde have, saa hâr jeg icke andet tordt, end at notificere allerunderdanigst Eders Kongl. Mayt. ald denne beskaffenhed, paa det Eders Mayt. derom kunde efter egen allernaadigste got befindende

fremdeles ordonnere. Imidlertid er paa min med-commissarii laugmand Poul Jonssen Widalins og egne vegne min allerunderdanigste begiæring, at Eders Kongl. Mayt. allernaadigst vilde forskaane os for at dømme i denne sag, saasom slige extraordinaires forretninger saa storligen forhale den anden vidtløftige commission angaaende jordernes opskrift og matriculens indrettelse, som vi efter Eders Mayts. allernaadigste befaling have under hænder, disligeste sette os i uendelige processer, omkostninger og forsvar. Laugmændenes domme, som paa-ankes, pleie at indstæfnes for amtmanden og 24 de fornufftigste mænd i landet; om Eders Majestet allernaadigst behagede at befale, at Asbiørns sag skulle der videre paakiendes, saa blef der en ende paa, og vi endtledigede fra hans overløb, men i denne fald meener jeg uforgribeligen nødvændigt at vere, at hannem paa ny blef beskicket en upartisk procurator, som med flid og nidkierhed skulde tage sig hans sag an og den forsvarligen bringe til endelighed, thi uden det haver hand vel ickun slet ret at forvente. En deel af hans documenter ligge hos os forvarede, og vilde vi dennem gierne fra os levere til den, som skulde tage sig hans sag an, om det nogen tid kom dertil. Jeg indstiller alt dette til Eders Kongl. Mayts. egen allernaadigste resolution og for det øfrige efter største pligt forbliver

Eders Kongl. Mayts. Min allernaadigste arve Herres
Allerunderdanigste tro arvetiener
Arnas Magnussen.

Skalholt d. 21 septembris
anno 1709.

112. 23. september 1709. Skalholt.

[Arne Magnusson til Gyldenløve]. Indstilling ang. Landa-kirke på Vestmanøerne, med et af en historisk oversigt ledsaget forslag til dennes vedligeholdelse.

Trykt efter en uunderskreven kopi i AM. 449, fol.

Underdanige memorial
om Lande kirke udi Vestmannøe.

Tilforne vare der paa øen to smaa kirker, en paa hver præstegaard, som kaldes Kirkebai den ene og Ovenleite den anden. Det haver uden tvil fougderne synst at vere ubeqvem, og derfore er anno 1573 bygt en stor tømmer-kirke paa et stæd,

som kaldes Lönd; icke er mig vitterligt, at derom er kommen nogen Kongl. befaling, ei heller at nogen leensmand eller biskop hâr dispenseret derudi, som dog er rimeligt at vere skeet, om endskiønt mand ingen underretning hâr derom. Det skeede ellers ved den occasion, at Hr. Berger Magnussen, som da var sognepræst til Ovenleites kirke udi Vestmannøe, skref anno 1572 til Simon Surbech (som tilforn hafde veret fouget sammesteds) og begierte tømmer til bemelte Ovenleites kirke, og sendte dermed en lest fiske, som renderer 25 rdr.; om det hâr veret til foræring, at hand skulde hielpe hâm hos dem, som øerne hafde udi forlening, eller hand hâr sendt det til betaling for kirketømmeret, vides icke. Dette tømmer meener jeg at vere indsendt til kirkens bygning aaret efter anno 1573, som dog ikke blef anvendt til Ovenleite kirkes bygning, mens til at oprette den store kirke paa Löndum, som før er rørt; den tid var fouget en ved naun Michel Olufsen. Kirken staar ellers paa et beleiligt stæd, og hâr det veret vel nock betenkt, dersom det hafde skeet authoritate publica, og de hafde forsiunet dette Guds huus med nogen indkomst til dets bygning i fremtiden. Hvem der haver kostet denne bygning, veed jeg icke til visse, dog kand mand slutte, at baade præsterne og almuen der paa øen have skydet sammen til denne bekostning, er og rimeligt, at fougden og de trafiqverende have contribueret noget, som de ellers altid have pleyet at giøre, og af kirkebogen kand sluttes. Denne ny kirke hâr staaet saa hen indtil anno 1606, da den gemene mand paa Vestmannøe kom tilsammen at consultere om kirkens bygning, som da var mesten forfalden, og have de giort et document, som jeg hâr seet in originali, og hâr en rigtig copie deraf, hvorinde de skrive:

1°. At kirken ingen hielp, forsvar eller underholdning hâr, hvoraf ersees kand, at der hâr ingen anstalt veret giort om kirkens underholdning af dem, som hende i førstningen have opbygget. De to smaa kirker paa Kirkebai og Ovenleite have tilforne haft nogen tiender af bønderne der paa øen, som mand kand see af et kirke-register, som ligger her ved domkirken og er skreven omtrent anno 1397. Item af Sal. Kong Christiani tertii (høilotlig ihukommelse) ordre til da verende befalingsmand Knud Steenssen dat. 1555. Disse tiender have uden tvil ophørt anno 1573, naar den ny kirke blef stiftet, thi siden og indtil anno 1606 kand mand see af almuens anordning, at ingen hâr

ydet tiender til kirken, og i kirkebogen, som begynder 1631, tales icke om nogen kirke-tiender. Vel hâr der lenge veret talt om, at den tredie deel af fiske tienderne, som hans Kongl. Mayt. lader opbære imod præsterne, som have to parter deraf, hâr tilforne hørt kirken til.

2°. Paaleggis i samme anordning, at af hver fiskebaad skal gives i fiskertiden den beste fisk, hver gang de drage ud at fiske og fangsten er saa stor, at en fisk kommer i hver mands deel. Ingen anden vis indkomst hâr denne kirke haft siden 1573 indtil denne dag, det mig er vitterligt. Ellers hâr det veret gammel sædvane der paa øen, hvorlenge veed jeg icke, at de Danske mesten deel hver aar have givet noget til kirken, og øens indbyggere, som nyde noget græs, have givet kirken hver tredie aar somme 15, somme 12 og somme 10 fiske, eftersom de have haft formue til, men huusmænd (de ere de, som intet græs nyde) give íckun 2 à 3 fiske, og hâr dette tillæg altid veret indført i kirkebogen og enten blevet indlagt til kiøbmanden eller ombudsmanden der paa øen. Den første kirke hâr staaet fra anno 1573 indtil 1627, da den blef afbrændt af Tyrken. Anno 1631 blef den igien opbygget af compagniet, som hâr kostet (saa vit jeg af kirkebogen kand slutte) 7 læster, 4 hundrede 106 fiske, som giør i penge 185 rxdlr. 12 ß, mens compagniet hâr taget sin betaling igien i denne kirkefisk, saa og i den contribution, som mand kand see, at den gemene mand paa øen, og icke præsterne uden første gang, have aarligen contribueret, saa og have fremmede noget dertil contribueret, saa at anno 1641 hâr kiøbmanden paa Vestmannøe Johan Roebring qviteret kirken for den anvendte omkostning paa hendes bygning. Siden er stædse blevet contribueret til bemte. kirke baade af indvaanerne og fremmede indtil 1646; da hafde kirken til beste 3 læster, 5 hundrede og 15 fiske, som giør i penge 88 rdr. 2 ß; da have de ladet kirken reparere og lagt noget tømmer og tiære dertil, og have regnet at kirken skulle have til gode 29 rdr., som fougden Jørgen Kiem da siger sig at have overleveret til kirkeværgeren, hvilke siden ere brugte til kirkens reparation samme aar eller aaret efter, saa at kirken efter fougdens regenskab anno 1648 intet hâr haft til beste, ei heller veret skyldig. Siden indtil anno 1658 er icke meget contribueret til denne kirke foruden den forberørte kirkefisk, dog hâr Hr. justitz-raad og president Hans Nansen, som da var kiøbmand, qviteret for ald

anvendte omkostning og leveret fra sig til kirkevergerne 23 rdr. Siden indtil anno 1685 have baade indbyggerne og de fremmede contribueret til kirken, og den undertiden bleven reparerit. Regenskaberne om forskrefne tid ere sommesteds meget u-efterretlige. Samme aar regner kiøbmand Anders Svendsen, at kirken er hannem skyldig 3 c., 87 fiske, som giør i penge 9 rdr. 2 ₰. Anno 1686 skriver kiøbmand Anders Svendsen, at kirken er nederreven og af under(vid) *[så!]* bygningnen forbedret og gandske med breder oven og under igien opbygget, saasom hand self i kirkebogen hâr indført. Herom hâr en af smedene, som var med at bygge kirken, berettet i min sidste visitatz, som skeede 1704, at taget af kirken blef nederrevet og igien opbygget med to ny sparer og tre ny bielker, saa og underbygningen med 3 ny stolper, det andet skal alt have veret gammelt, mens taget og saa brederne ikring kirken neden til af ny tømmer, hvilket tømmer 4 gode mænd der paa øen berettede saaledes at vere medhandlet, at en stor deel af samme breder hafde udi fulde 3 aar ligget inde i kirken, og efter di de ikke kunde ligge der tørre, da ere de blefne forfløttede derfra til en plads kaldet Skibheller, hvor de og have maat ligge under regn og snee en heel vinter igiennem, hvoraf sluttes kand, at samme tømmer, som er regnet kirken imod de beste vare, icke hâr veret tienligt til en bestandig bygning, som og deraf kand sees, at kirken efter 23 aars forløb er gandske forfalden. Denne reparation hâr kostet, saa vit jeg af kirkebogen kand udregne, 4 læster, 2 c., 89 fiske, som giør i penge 106 rdr. 4 ₰ 2 ß, hvilken summa penge kiøbmand Anders Svendsen og hans efterkommere have giort sig betalt af forbemelte kirkefisk og andet, som til kirken hâr veret contribueret, indtil at kirken anno 1703 efter fuldmægtigens Christoffer Jenssens regenskab blef skyldig alleene 5 c., 23 fiske. Anno 1704 hâr jeg visiteret samme kirke og ibland andet fordret kirkebogen af kirkeværgerne, paa det jeg kunde eftersee kirkens regenskab, hvor til de svarede, at den var i kiøbmandens Niels Regelsens hænder, som den tid icke var kommen paa haunen, hvorfore jeg skref hâm alvorlig til, at hand bemelte kirkebog skulde sende til amtmanden og mig paa landstinget, hvorpaa hand hâr bemelte kirkebog amtmanden tilskicket, mens om hand hâr den overseet eller ei, veed jeg icke. Samme aar hâr hand endelig tilsendt mig samme bog, hvilken da jeg hafde igiennem seet og saa, at kirken intet hafde til beste, og at dens

indkomst icke var saa vel anvendt, som jeg meente det burdte, da hâr jeg strax aaret efter 1705 refereret denne beskaffenhed til Deres Kongl. Mayts. cancellie, hvoraf jeg fordrister mig at sende en copie hermed, og saasom jeg ingen svar fick derpaa, da hâr jeg anno 1706 erindret derom i min allerunderdanigste memorial, som jeg til cancelliet fremsendte. Allersidst hâr jeg forleden aar understaaet mig Deres Høi-Excellence herom underdanigst at opvarte, hvorpaa er fuldt Deres Høi-Excellences naadige befaling til mig. Ovenbemte. kirkebog hâr jeg anno 1705 d. 23. martii igien tilstillet amtmandens fuldmægtig landfouget Beyer, med begiering at hand i denne sag vilde giøre hans embeds skyldighed, hvortil jeg endnu icke har fornummet. D. 18. martii nest afvigte hâr hand mig samme bog leveret, og er den saa nu i min giemme. Denne bog hâr siden 1631, saa vit jeg kand slutte, alt stille veret i kiøbmændenes eller og fougdernes paa Vestmannøe deres forvaring, og have de saa self baade opbaaret kirkens indkomst og self giort regenskab deraf, formodentligen efter som dem hâr synst, undertiden have de dog ladet kirkeværgerne, som ere nogen bønder, de[r] neppe kand skrive, undertegne, mens præsterne meget sielden, hvorudover mand snart kand komme paa de tanker, at hermed icke altid var rigtig handlet. Endelig kand jeg icke see af de documenter, som jeg hâr under hænder, at Deres Kongl. Mayt. nogen tid hâr ladet bygge denne kirke, dog er det vist, at høistbemelte Sal. Kong Christianus 3., høiloflig ihukommelse, har veret sindet at contribuere noget til kirkernes bygning paa Vestmannøe og endelig samtøkt (befalet) anno 1555, at den under- (leie-) gift, som befales, at efter baaderne, som i fisketiden fra faste landet gaa paa kongens grund i Vestmannøe, [skal gives, *mgl.*] skulde anvendes til præsternes underholdning og kirkernes bygning, hvilket omskiønt aldrig er bleven efterlevet, da kand mand dog see der af Hans Kongl. Mayts. allernaadigste villie, og er min allerunderdanigste tanke og uforgribelig meening herom, at den deel af undergiften efter baaderne fra faste landet, som fougderne have giort til fiskertiende og de altid have opbaaret paa kongens vegne, med rette tilhører Landkirke, som har succederet i de gamle smaa kirkers jura. Mens aarsagen, hvorfore at de have giort denne undergift, som kongen befaler, at skal gieldes paa Vestmannøe efter landbaaderne, ligesom paa faste landet, til fisketiende, synes at vere den, at paa faste landet giver den undergiften allene, som baaden

eier, og icke fiskerne, men i Vestmannøe, hvor der gives fiske-tiende i stæden for undergift, da betale fiskerne den ligesaavel af deres deel som den, der eier baaden, af den part af fangsten, som hâm tilhører, og saasom fougden vel icke har gierne villet miste denne fiske tiende og de fra faste landet, som have haft baader paa Vestmannøe, have det gierne consenteret, da have kirkerne mist deres part af undergifterne, mens præsterne taget de to tredie deele af tienderne, og fougden den tredie deel paa kongens vegne, saasom ingen hâr talt for kirkerne.

Hvad nu anbelanger Deris Høi Excellences naadige befaling, at jeg skulde sige min meening om den maade, som tilforne hâr veret brugt til kirkens reparation, kunde herefter følges eller icke, og hvilke, enten kiøbmændene eller andre, jeg formeener dertil at vere pligtige. Da svares underdanigst, at i vores kirke ordinantz, som er udgiven af Sal. Kong Christiano 4to høiloflig ihukommelse, siges, at hvor kirkens rente icke kand tilstrecke, da skal sognet opbygge kirken, men saasom øens indbyggere ere fattige bønder, saa er det dem aldeles umueligt at bekoste denne store kirkes bygning, hvilken, eftersom nu er kiøb paa tømmer, icke skal blive opbygt igien under 300 rixdlr, og kirken, efterdi den hâr staaet saa stacket tid, knapt hâr betalet den sidste bygning. Saa og synes af kirkebogen, at udi de tre fuldmegtigers, Peder Wibes, Hans Christiansens og Niels Regelsens tid er bleven ulige handlet med indkomsten. Hvad kiøbmændene angaar, da veed jeg icke, at de have indgaaet at svare noget til kirken. Og om endskiønt kirken kunde tilhøre den part af fiske tienden, som gives af baaderne fra fastelandet og de opberge saasom kongelig rettighed, da vilde de kand skee svare, at de have forpagtet det ene med det andet, saasom af deres breve, som jeg forleden aar til Deres Høi-Excellence fremsendte, kand sluttes. Da efterdi at kirken, som nu er gandske forfalden og aldeles ingen hielp hâr eller kand have til at opbygges saa hastig, som fornøden giøres, da lever mand udi den allerunderdanigste forhaabning, at saasom oftbemelte kirke staar paa Deres Kongl. Majestets grund og Deres Mayts. forfader høiloftig ihukommelse Sal. Kong Christianus Tertius hâr seet med et naadigt øie til de fattige kirker, som nu ere afskaffede formedelst denne kirkes etablissement, at Deres Mayt. da af sær kongl. naade og mildhed vilde nu bekoste kirkens bygning og fremdeles befale, at der maatte giøres en proposition af dem, som bør at have

inspection med kirkerne, hvorledes den gemeene mand paa øen kunde efter dags aarligen paalegges en maadelig collect til kirkens bygning i fremtiden, som jeg meener at kunde skee for uden deres stor besværing, naar der blef vel efterseet og medhandlet, til hvilken ende kirkebogen maatte vere i præsternes og icke i kiøbmændenes eller fuldmegtigens forvaring, efterdi mand ingen dygtig kirkeværgere kand faae der paa øen, og ingen vederhæftig mand til at have kirkens penge udi behold, mens fougden eller fuldmegtigen have kirkens penge i hans forvaring, saasom hand allene kand vere vederhæftig der paa øen, og sende aarligen regenskab paa indtægt og udgift til stiftbefalingsmandens fuldmægtig og biskopen til landstinget. Prousten maatte og vere skyldig til at reise derud hver andet aar eller hver tredie og see efter, hvad kirken hâr fornøden, og give det skriftlig under sin haand til bispen, paa det at kirken icke skulde blive ført til regenskab atskilligt unødvendigt flick-verk og andet, som hende intet nyttede, hvilket jeg vil vere gestændig at vere passeret tilforne, som nu icke kand ændris. Herhos vil jeg underdanigst indstille til Deres Høi-Excellences gotbefindende, om icke sal. Anders Svendsen, som i mine tanker icke hâr ret omgaaes med kirkens bygning, hans arvinger burdte noget at contribuere til denne ny kirke, saa vel som de andre, som siden have haft dens indkomst under hænder indtil denne sidste forpagtning, men at sige hvor meget det skulde vere proportionalitèr, er mig umueligt. Det gamle kirke tømmer meener jeg at kunde selges ongefer for 30 à 40 rxdl, saa og kunde sognet endeligen contribuere 20 à 30 rxdl.

Herom hâr jeg intet videre at referere. Og for det øfrige forbliver

Deres Høi-Excellences

Skalholt d. 23. septembris
anno 1709.

113. 28. december 1709. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Opfordring til at yde et krigslån på 500 rdl.

Trykt efter AM. 1057 II, 4to, en — som det synes — fra rentekamret udstedt kopi.

Edle Hr. Assessor og Professor!

Som Hans Kongl. Mayt. til de allereede, Gud være æred, løckelig begyndte krigs operationen [!] baade til lands og vands videre at fortsette en anseelig summa penge er behøvende, hvor af Høystbemelte Hans Kongl. Mayt. allernaadigst haver for got befunden en dehl hos sine kiere og troe undersaatter paa rendte imod nøyagtig forsickring til dennem, som det begierende vorder, at optage, saa giør meer allerhøyst bemelte Hans Kongl. Mayt. sig forsickred, at hand, om icke før, da udi det allerseeniste til 11. juni a⁰ 1710 til offthøystbemelte Hans Kongl. Mayts. tienneste, paa rente, den summa af 500 rixdler croner forstrecker, hvor imod hand, icke allene for capitalen men og for renten, som fra den dag at forstreckningen skeer, saa lenge capitalen paa rente bliver staaende, aarlig med 5 pro cento til hver aars 11. junii skal vorde [!] tilbørlig forsickring skal gives; haver vi derforre paa offtallerhøystbemelte Hans Kongl. Mayts. allernaadigste befahling hannem dete herved skuldet tilkiende give; og som vi ingenlunde paatvifler, at hand af allerunderdanigste ifver og devotion til Hans Kongl. Mayts. berømmelige deceins løckelig fuldførelse jo sig med forbenefnte summa, hvorpaa allereede viss facit giøres, uden nogen undskyldning, til forbenefnte tid indfinder, saa ere vi, det allersnarest skee kand, et fornøyeligt skriftlig svar forvendtende, og tillige erklæring om den forsickring, som hand for saadan forstreckende capital allerunderdanigst er forlangende, paa det den kongl. obligation der efter kand vorde indreted, og imod vedkommendes beviis, som der til maatte vorde forordnet, at pengene er betalt, udvexled. Vi forblifver

Edle Hr. Assessor og Professors
tiennistvilligste
I. G. Holsten. I. Worm.

Rendte Cammeret
d. 28. decembr. a⁰ 1709.

Til Professor Arnus Magnussen om 500 rd. forstreckning.

Ch. Ruus.

Ædle og Høilærde
Arnas Magnusen
Assessor i Consistorio og Professor paa
Kiøbenhafns Universiteted. — Copie.

114. [1709.]

[**Arne Magnusson, til Gyldenløve (?).**] Indstilling angående betjæningen af Tvottå præstekald.

Trykt efter skriver-koncept i AM. 439, fol.

Hr. Gudmund Ormsen, præst til Stafafell i Loon, døde af smaae pocker sidst i aaret 1707 eller først i forgangen aar 1708. Bemelte Stafefelds kald blef strax derpaa af Poul Bejer, amtmand Müllers fuldmægtig, bortgivet til Hr. Gudmund Magnussen, præst til Thvottaa[1] udi Alftefiord, og blef saa samme Thvottaa-kald ledig. Nu var der ingen, som søgte om samme Thvottaa kald, baade fordi at bemelte kald er meged ringe (sognet bestaar af 2 eller 3 gaarde, og kirken er ganske fattig, saa at præsten der intet synderligt kand have til ophold foruden jorden, hvorpaa kirken staaer, hvorudover og præsterne der ofte haver maat søge om at nyde noget af de indkomster, som sal. og høylofligst ihukommelse Kong Christianus qvintus haver af nogen visse jorder der i østerdeelen lagt til fattige præster der omkring), og fornemmeligen fordi at de studerende personer i landet vare uddøde. Saa skref da biskopen Mag. Jon Thorkelsen Widalin præsten paa Hof i Alftefiord Hr. Gudmund Høgnesen til, at hand skulle forsiune ermeldte Thvottaa-kircke og tilliggende ringe meenighed med guds tienniste og imidlertid opberge de rettigheder, som præsten der kunde tilkomme, effterdi der er ickun meget stacket vey imellem disse to kirker, Hof i Alftefiord og Thvottaa udi samme fiord, og Thvottaa meenighed derforuden saa liden, at derved intet kunde forsømmes af den tienniste, som hannem var anliggende udi hans eget kald. For det øfrige erindrer jeg mig om, at biskopen har talt med mig derom, at efterdi dette Thvottaa kald er saa meget ringe, at det icke kand føde sin mand, og for det øfrige uden møye kunde forestaaes af den næste præst, at det var da beqvemmeligst at perpetuere det til forskrefne Hofs kald udi Alftefiord, og veed jeg icke ligere, end at hand jo derom hâr confereret med amtmandens fuldmegtig Bejer, som jeg troer at være af samme meening med biskopen derom, ihvorvel jeg om dette sidste icke tør forsickre, efterdi jeg icke hâr det af Bejer self. Jeg for min person seer icke (saa vit jeg derom er informeret), at deraf skulde følge noget u-ordentligt. Mens skulle nu præsten til Berenæs og Bere-

[1] Overalt skrevet Thvoltaa.

fiord, Hr. Jon Gissursen, fløttes derfra til oftnæfnte Thvottaa kald, saa vilde deraf følge, at benæfnte tvende kirker udi Berefiord maatte i nogle aar blive uden præst, indtil der opvaagsede nogle af skolen, som kunde ordineris der til, saasom alle expectantes nu enten ere bortdøde eller forsiunede, paa den samme maade som det forleden aar gick med Rutefiords kald, som nu er uden præst, formedelst at præsten der, Hr. Oluf Olufsen, af Poul Bejer blev transporteret til Hoole under Øefield, da dog Hole meenighed kunde ad interim have blevet betient af præsten paa Holte under Øefield. For det øfrige er Berofiords kald, som Hr. Jon Gissursen betiener, ickun ringe, og troer jeg, at hand er een af dem, som iblant nyder af den forskrefne kongelige almisse, i hvorvel jeg icke tør sige det for fulde, saasom jeg icke haver de memorialer ved haanden. Er det icke saaledes, da kunde derom giøres erindring til bispen, som herom hår det beste videnskab, thi de andre øfrighedspersoner i landet (jeg meener stiftamtmandens og amtmandens fuldmægtige) have icke været paa stædet, kunde og icke komme derhen formedelst den store distance og besverlige veye.

115. 25. marts 1710. København.

Kongen til Arne Magnusson. Obligation for et modtaget lån på 300 rdl. kroner.

Trykt efter kopi i AM. 1057 II, 4to. Som bilag trykkes rentekamrets skrivelse i samme sag til A.M.s hustru af $^{13}/_{3}$ 1710, efter en vistnok fra rentekamret udstedt kopi i A.M. 1057 II, 4to.

F4. Giøre alle vitterligt, for os og vores Kongl. Arve Successor udi regieringen, at os elschel. Arne Magnusen, professor philosophiæ og antiqvitatum danicarum ved universitetet, samt vores archiv secreterer, effter vores allernaadigste begiering haver udlagt og forstragt udi vores zahlcammer, effter vores justitz-raad og cassereres, os elschel. Henrich Ochsens til hannem givne quittering, af dato d. 15. martii 1710, til vores udgiffters fornødenhed 300 rixdlr. udi dansche croner, hver rixdr. til 96 sd. beregnet, hvilche trehundrede rixdr. capital vi hermed lofver og tilsiger, for os og vores arfve successorer, konger udi Danmarck og Norge, bemelte Arne Magnusen og hans arfvinger, eller hvem som denne vores obligation med lovlig adkomst i hænde haver, igien af vores zahlcammer at lade betalle, et aar effter at Gud

allermegtigste haver givet os vores riger og lande een ønschelig fred, og imidlertid denne feide varer og capitalen ubetalt hos os blifver bestaaende, schal dend der af gaaende rendte, som angaar fra ovenbemte. dato d. 15. martii 1710, da pengene ere lefverede, og 5 p.cto til hver 11. junii, ufeilbarl. foruden vidre foregaaende ordre eller befall. ud af vores zahl. blive betalt, og stander det ham og hans arfvinger frit for, denne vores kongl. obligation, til hvem de selv lyster, at transportere og ofverdrage, saa at hand og hans arfvinger schal blive aldeelis schadesløshold[t] i alle maader, hvor effter een hver vedkommende sig allerunderdanigst haver at rette, ei giørendes her udi hinder eller forfang i nogen maader. Givet paa vor Kongl. Residentz udi Kiøbenhafn d. 25. martii 1710. Under vor kongl. haand og zignet

Friderick R.

Edle Madame!

Af hendes indkomne skrivelse af 10de passato fornemmer vi, at hun icke har kundet til veiebringe meere af de 500 rdr. forstreckning, som hendis kieriste allernaadigst er anført for, end som 300 rdr. nu strax at betale, hvorimod hun med kongl. obligation skal vorde forsickrede, naar pengene i zahlcammeret er betalt og derfore herpaa rentecammeret hos rendteskriver Christen Ruus fremvises Hr. justitz-raad Ocksens quitering, at obligationen derefter kand vorde indrettede; vi vil ellers formode, om det er hende mueligt, at hun giører sin flid med de øfrige 200 rdr. at bringe til veje til d. 11. junii, om icke før. Imidlertid skall vi icke effterlade saadan hendis bevisende nidkierhed (udi hendis kieristes fraværelse) paa sine tilbørlige stæder allerunderdanigst at referere og berømme, med forblivende

Edle Madames
tiennistvilligste
I. G. Holsten. I. Worm.

Rendte-Cammeret
d. 13. martii a° 1710.

Til Madame Mette Hr. Assessor Magnuses.

C. Ruus.

Edle Madame Mette Hr. Assessor og Professor
Arnes Magnusens. — Copie.

116. [Før 19. april 1710. København.]

Arne Magnusson, Om Store-dommen. I anledning af den ved reskript af 10. maj 1710 senere afgjorte sag m. v.

Ved reskript til stiftbefalingsmand Gyldenløve af $^{10}/_{5}$ 1710 — trykt i Lovsml. for Island I, 671 — besluttede kongen, at den A. M.s broder, sysselmand Jón Magnusson, for anden gang bedrevet hor overgåede dom (i henhold til den

såkaldte Store dom af år 1565: embedsfortabelse og kagstrygning) skulde formildes til embedsfortabelse og forvisning fra stiftet.

Denne sag var bleven refereret af Gyldenløve 19/4 1710, som henstillede til kongens resolution efterfølgende »contentum af hvis mig fra Hr. professor Arnas Magnusson (som er ovenmeldte sysselmand Joen Magnussøns broder) om sagen er tilstillet, endskiøndt samme fornemmeligen angaar processens maade udi sig selv, og bestaar udi følgende poster«. I øvrigt indstiller han, i tilslutning til amtmand Müller og vicelagmand O. Sigurdsson, at J. M. mister syssel og ombud, men at han kan afsone legemsstraffen med mulkt »i henseende til hans forrige tieneste, og paarørende venners skyld«. [I amtmand M.s indberetning af 28/8 1710 anklages J. M. for stor efterladenhed som ombudsholder; i O. S.s indberetning af 23/8 1709, hvor hovedtrækkene af J. M.s liv fremstilles, hedder det, at han, efter at være dømt fra sit præstekald, 1699 fik Strande syssel »jeg meener formedelst hans broder Hr. professor Arne Magnussøns intercession . . . mens hvorledes J. M. og hans venner have Hr. ambtmanden derfore belønnet, lader jeg staa ved sit værd«. J. M. er en begavet og lovkyndig mand, men hengiven til drik og nu svag.]

Trykt efter original i rigsarkivet (Indlæg til Norske Tegnelser 1710 10/5, nr. 77).

1. At hans broder er skied fornær der udi, at min fuldmægtig paa landet vice laugmand Odder Sivertssøn og Hr. amtmandens fuldmægtig Powel Beyer udi deres udgivne stevning har satt i rætte, at hand, foruden hans dommer-embede, burde have forbrudt Eders Kongelige Majestets jorders forpagtning, og formeener aarsagen der till alleene var for at støde hannem fra Skogerstrande jorder og Kidøe, som een af dem tenker at faa igien i forleening.

2det. At laugmand Lauridts Gottrup, formedelst hand er hans broders u-ven, ikke burde have værit dommere udi den sag: og at hand haver dømt med det halve lav-rætt, da dog udi saadanne sager burde dømmes af tvende laugmænd og 36 lavrættes mænd; saa at her om tilforne indtet saadant exempel haves siden a⁰ 1320, mens før den tiid har een lavmand dømt, med meere.

At sysselmanden vell kunde blive ved sit embede, naar hand afsoonede forseelsen, saa at der udi landet ikke haves exempel af, at nogen er removerit fra sit dommerembede for saadan forseelse skyld, mens at hand derfore er dømt at have sin forpagtning forbrudt, meener Professor Arnas Magnussøn u-forgribelig at være skinbarlig u-rætt, og paastaar hand, at der udi ingen forandring burde skie uden for u-troeskab i administrationen, manqvement af afgifftens betalling eller andre slige poster.

3°. At hand er dømt effter den saa kaldet Stoore Dom at bøde 16 rixdr in specie og miste sin hud: der imod anfører hand, at det alletider har været praxis i landet for det sidste at frie sig løs med 4 rixdr. in specie betalling till Eders Kongelige Majestets cassa, og at aldrig nogen hidtill har mist sin hud, naar den skyldige har hafft penge at betalle med, hvor om hand adtskillige, tiid effter anden passerede exempler anfører. Endeligen beder meermelte Assessor Arnus Magnussøn 1. at fornevnte hans broder ikke maa forstødes; 2det at det exempel angaaende den legemlige straf ikke paa hannem maa statueres; og for det 3die at brødet hannem ikke maa betages, med viidere.

Om Store-dommen foreligger følgende, utvivlsomt af Arne Magnusson affattede erklæring — udateret og uunderskreven, sandsynligvis fra c. 1720 (Jon Thorkelssons hånd).

Trykt efter kopi i rigsarkivet (Dokumenter til prot. 4 (s. 334) over adsk. kom., som ere foretagne i rådstuen for Kbhs. slot). Til den vedlagte extrakt af Storedommen er bemærket »1 mark iislandsk er næsten 10 ℔ danske«.

Saa længe den Catholske Religion var i brug udi Iisland hafde verds-lig øfrighed næsten intet at sige over dennem, som forsaae sig udi blodskam, hoor eller andre leiermaal, men disse forseelser bleve afsonede hos bisperne eendeel med penge straff og eendeel med pænitentzers paaleggelse, de groveste og i bland med lands-forviisning og midlers confiscation. Denne praxis varede ongefer til Anno 1550, da Lutheri lærdom var bleven udbreedet og antagen over det heele landet. Omendskiønt nu at bispernes myndighed ved religionens reformation var bleven svæcket, saa blef dog denne sag endnu i nogen uorden udi de næste 14 aar indtil Anno 1564, da befalings-manden Poul Stigsen, begge laugmændene og 24 af de fornemste leegmænd udi landet trædde til sammen paa landstinget og giorde en ordonnance, hvorledes de skulde efterdags straffes, som forsaae dennem med leiermaal, hvilcken ordannance udi Iisland almindeligen kaldes **Den Store Dom.** Jeg tør icke meget raisonnere om, hvorledes et eller andet er af disse gode mænd bleven overlagt udi bemelte Store Dom, saasom den er af Kong Frederico IIdo høiloflig ihukommelse bleven confirmeret Anno 1565, fra hvilcken tid den og udi Iisland stædse haver været en lou, hvorefter leiermaals sager ere blefne straffede og straffes endnu i dag. Hvad sig nu angaar nærværende casum, da føies her hos lit. A. Extract af oftbemelte Stoeredom translateret af det iislandske spraag i det danske. Ellers veed ieg icke noget exempel, at den hudstrygelse, som denne lou omtaler, er nogen bleven paadømt eller paalagt der i landet indtil Anno 1709, men den er iæfnligen (naar slige casus sig have tildraget) bleven forvandlet i pengestraff, som den skyldige haver givet, foruden de andre leiermaalsbøder efter Store Dommen. Om denne extraordinaire pengestraff altid haver været 4 rixdaler eller sommetids høiere og sommetids ringere, kand ieg icke for denne gang sige for vist, saasom ieg icke haver documenter ved haanden til at beviise noget sligt med. Dog troer ieg, at den almindeligen er bleven anslagen for 4 rixdaler.

Anno 1709 blef en gift mand, som sig for anden hafde forseet med en ledig qvindesperson, indstæfnet til landztinget for laugmand Lauritz Gotrup,

hvilken mand til forne hafde haft en process i mod samme laugmand og derover var falden udi hans ugunst. Denne mand dicterede laugmanden straff paa kroppen efter Store dommens formælding, og det er, saa vit mig er vitterligt, det forste og eniste exempel paa slig afsigt. Mand holdt for i landet den gang, at laugmandens nidkierhed i den sag rørtes af nogen menniskelighed, hvilcket ieg her lader være usagt. Men det veed ieg, at siden den tid have to til visse der i landet forseet sig paa samme maade, som dog ingen straff paa kroppen have udstaaet, eller bleven dømt til at udstaae, og den anden mand, som laugmanden hafde tilfundet at lide denne straff paa kroppen, blef af Hans Kongl. Majestet forskaanet for den samme straff ved en allernaadigste resolotion, dateret (om ieg ret mindes) 1710 om foraaret.

117. 30. maj 1710. København.

Gyldenløve til kommissærerne. Opfordring til at udlevere udskrift af de over fhv. lagmand S. Bjørnsson afsagte domme i de såkaldte enormitetssager, med tilhørende dokumenter, så at sagerne kan indstævnes for overretten.

Trykt efter original i AM. 444, fol. Skriverhånd og egenhændig underskrift, med G.s segl (sort lak). Af A. M. påtegnet »annammet den 5. octobris«.

Velædle Hr. Professor Arnas Magnussøn, saa og Edle Hr. Laugmand Powel Joonssøn Widalin!

Som jeg af de med sidste fra Iisland nedkomne skibe mig tilstillede relationer iblandt andet imod forhaabning fornemmer, hvorledis De, u-agtet vedkommendes adtskillige giordte erindringer og anmodninger, ei endda har fra sig vedbørligen givet beskreven (men den eene tid effter den anden givet skylden paa hinanden) de af Dennem over forrige laugmand edle Sigurdur Biørnssøn udi de saa kaldede enormiteter afsagde fiire commissions domme, og ei heller de hosfølgende documenter; aldt saa har jeg til rættens befordring eragtet fornøden Dennem der om paa nye her ved aldvorligen at erindre, paa det den til bemte. forrige laugmand givne kongelige allernaadigste bevilling om samme sagers videre udførelse for landets ober rætt allerunderdanigst vedbørlig kand blive effterlevet, hvor de Dennem da vell viidere søger at formaintinere. Jeg forventer for viidere klager i denne tilfælde at blive forskaanet. Og forbliver

Deris tienstberedvill.

Kiøbenhavn d. 30te maii 1710. Guldenlew.

Til Hr. Professor Arne Magnusen og Laugmand Poul Jonsen Widalin.

Veledle Hr. Professor og Archiv Secreterer Arnas Magnussøn, saa og Edle Powel Joensøn Widalin, Kongl. Majts. tilforordned Laugmand paa Iisland, à Iisland.

118. 7. juni 1710. Hvamm.

Kommissærerne til lagmand L. Gottrup. Opgørelse af den lagmand G. tilkommende godtgørelse for hans rejse på Islands vegne til København 1701—2, indeh. fortegnelse over de billigede udgifter, med kritik over overdrevne fordringer og de revisionen forhalende vanskeligheder.

Trykt efter egenhændig underskreven kopi i AM. 448, fol.

Edla Velvise Hr. Lögmann!

Þad er honum kunnigt, ad Konunglig Majestat hefur fyrer nockrum árum allranádugast ockur befalad, ad vid skylldum af honum heimta og i giegnum skoda reikning uppá þann kostnad, sem hann á sinne Kaupenhafnar reisu a⁰ 1701—1702 landsens vegna haft hefde, og hvad vid þá fyrer billegt og rigtugt fyndum, þad skylldum vid jafna á medal inbyggiaranna i landenu, svo honum þad betalast mætte. Epter þessarre Kongl. Majts. allranádugustu befalingu höfum vid ockur skickad, þad fremsta ockur hefur möguligt vered, og med kostgiæfne ástundad (sem skylldugt var) ad binda enda á þad, sem hædstnefnd Konunglig Majestat ockur i þessu efne skipad hafde. Enn svo sem marger goder menn a medal landzfolksens hafa þessu erende greidliga og hreinliga giegnt, og álited ad þær skickaner, sem vid hier um höfum utganga láted, være bygdar á Kongl. Majts. vilia og befalingu, svo eru hiner og eigi allfáer, sem i þessu efne synt hafa undandrátt, tregdun, hirduleyse, og nockrer openberann mótþróa. Syslumennerner (sem epter Kongl. Majts. befalingu áttu ockur sporgaungu ad veita i þessu efne) hafa ad visu marger þeirra embætte vel og kostgiæfeliga giört, ad svo miklum hluta sem þeir hafa kunnad af stad ad koma. Þar á mót eru sumer, sem einga rækt hier vid lagt hafa, og nockrer, sem viliande hafa forsómad þad hier i giörast átte. Nockrer af syslumönnunum voru og i þeirre sidstu bólusótt burtdauder, og vill bagt verda ur sumra þeirra syslum skil ad fá. Liggur svo þetta erende i mörgum stödum i reiduleyse epter svo langann tima, og nærri vonlaust ad þad kunne nockurn tima yfer allt til enda ad komast. Nu med þvi, ad þó til ockar i fyrra innkom svo miked af þessarre contribution, ad Hr. lögmannenum kynne fyrer sinn kostnad fullnægt verda, þá skrifudum vid honum til á næstlidnu hauste, og óskudum hann ockur senda villde einar og adrar notitier, sem þiena kynne til upplysingar þeim

reikninge, er hann ockur til forna afhendt hafde, hvad hann og ad nockru leite giört hefur. Nu þótt ockur þyke eitt edur annad hier til vanta, sem vid naudsynliga fra Hr. lögmannenum þurft hefdum, þá til þess ad þetta erende ecke skule þar fyrer endalaust verda, svo höfum vid ei ad sidur nu á ny i giegnum skodad þann reikning, sem hann ockur fyrer nockrum árum i hendur feck og innehelldur þann kostnad, sem hann meinte sier af landenu betalast eiga, ásamt þvi sem hann þar á mót uppbored hefur.

Virdest ockur, sem Hr. lögmannsens þar inne specificeradar utgifter mune nockrar þess slags vera, ad þær ecke eigenliga kome landenu vid, nockrar og kannskie i rifligra lage uppskrifadar. Þá med þvi Konunglig Majt. hefur i allranádugasta missive til ockar med berum ordum befalad, ad Hr. lögmannenum betalast skule þad, sem ockur i hans reikninge billegt og rigtugt synest, og eigi framar.

Item i ödru allra nádugasta missive, ad Hr. lögmannenum skule fullnægt verda fyrer þann kostnad, sem hann billega giört hafe, og eigi álitast þad sem hann af eigen liberalitet ödrum skeinkt hafe, eda i annann máta svo utgiefed, ad þad ecke eige ad koma landenu til kostnadar.

Svo höfum vid epter fyrr skrifadz Hr. lögmannsens reiknings underlage uppsett þad vid ætlum i þessu efne næst koma riettu og billegu, og er þad svo sem epterfylger.

	Rxdr.	mk.	ß.
Hr. lögmannsins reisukostnadur fra alþinge til Saurbæiar á Kialarnese, og þadan til Bessastada, epter hanns eigen reikninge	6	»	»
Reisukostnadur frá Bessastödum til Keblavikur epter hanns eigen reikninge	3	»	»
Þad sem i siáfarháska utlofad var til fatækra, epter hanns eigen sögn	4	»	»
Til bátzmannsens sem fyrst sá land, sömuleides epter hanns eigen reikninge	»	3	»
Dryckiupeningar þá Hr. lögmadurenn geck frá skipsborde i Helsingør	4	»	»
Vagnleiga og fortæring fra Helsingør til Kaupenhafn	3	»	»
Hr. lögmannsens siálfs fortæring i Kaupenhafn i 37 vikur, 3 rxdl. um vikuna epter hanns eigen reikninge	111	»	»

	Rxdr.	mk.	ß.
Eins þienara kostur i 37 vikur á 5 mk.	30	5	»
Fyrer cammer og sængur til Hr. lögmanns og hanns þienara i 37 vikur, 1 rxdler um vikuna	37	»	»
3 fadmar brennevidar à 5 sldlr.	10	»	»
Fyrer liós epter hanns eigen reikninge	4	»	»
Fyrer einn gódann klædnad, og annann nockru lakare, til Hr. lögmanns siálfs	80	»	»
Fyrer socka, sko og töplur epter hans eigen reikninge............................	10	3	»
Til sma linklæda fyrer Hr. lögmann	12	»	»
Vaskpeninga fyrer Hr. lögmanns og eins þienara linklæde i 37 vikur	6	»	»
Summa lateris...	321	5	»
Transport	321	5	»
2 parucqver	16	»	»
1 hatt	2	2	»
Eins þienara klædnadur	16	»	»
Eins þienara linklæde	5	»	»
Fyrer socka, skó og hatt fyrer einn þienara ...	7	»	»
Caross-leiga tvisvar frá Kaupenhafn til Frydenlund	3	»	»
Caross-leiga i Kaupenhafn	10	»	»
Til pappirs, penna og bleks epter hanns eigen reikninge	4	»	»
Fyrer stimpladann pappir epter hans eigen reikninge	1	3	»
Til cammer bodanna etc.......................	2	»	»
Vagnleiga fra Kaupenhafn til Friderichs borg, og þar fra til Helsingør, med fortæring á vegenum	5	»	»
Fortæring i Helsingør epter hans eigen reikninge	4	»	»
Hr. lögmanns og eins þienara fortæring á siónum framm og tilbaka	20	»	»
Dryckiupeningar þa hann gieck af skipi i Kieblavik	4	»	»
Reisukostnadur fra Kieblavik lil alþingis epter hanns eigen reikninge	6	»	»
Summa...	427	4	»

	Rxdl.	mk.	ß.
Hier til leggium vid .... sem vid ætlum fyrer einum og ödrum smáutgiftum i Kaupenhafn, sem Hr. lögmannenum kunne gleymst hafa inn ad færa.	32	2	»
Verdur svo öll Hr. lögmannsens kostnadar summa .... Rixdlr.	460	»	»

	Rxdl.	mk.	ß.
Hier á mót hefur Hr. lögmadurenn uppbored:			
I Kaupenhafn epter syslumannanna asssignationum (epter hanns eigen reikninge)	345	»	»
A alþinge 1702 3 rxdlr 4 mk. epter hanns eigen reikninge.			
Enn i landzþingsvitnenu, sem reikningurenn sig til refererar, stendur:			
Af Olafe Andressyne 1 rxdl. » — 8 ß.			
Af Petre Jonssyne 1 rxdl. 4 mk. » -			
Af Olafe Arnasyne 1 rxdl. » — » -			
Af Birne Þorleifssyne » — 3 mk. » -			
Og verdur svo summan	4	1	8
Anno 1702, epter alþing:			
Af Skagafiardar syslu epter kaupmannsreikninge	24	»	5
Af Hunavatns syslu epter kaupmanns reikninge 28 rxdl. 3 mk., svo sem Hr. lögmadurenn reiknar. Enn med þvi sama kaupmanns reiknings copia, eda reikningurenn siálfur, æred misskrifad er, hafandi þa summuna, sem med tali er skrifud, 11 c. 61 f., enn hina, sem med fullum stöfum skrifud er, 11 c. 77 f., þá vitum vid ecke riett, hverre summunne fylgia skal, blifum þo vid þa minnstu, og er hun i specie peningum	28	4	10
Þad sem fyrer utan kaupmanns reikningen er gollded i Hunavatns syslu til lögsagnarans, er 6 c. 75 f., hvad ed Hr. lögmadurenn reiknar fyrer 15 rxdle. Enn er ad riettum reikninge i specie peningum	16	»	14
Þá 2 rxdle. 3 mk. frá lögsagnaranum Monsr. Sigurde Einarssyne, sem Hr. lögmadurenn i þeim ockur leverada reikninge hefur sier til inntektar fært, skrifudum vid ut ur reikninginum, med þvi vid þessa			
Summa lateris...	418	1	5

	Rxdl.	mk.	ß.
Transport . . .	418	1	5
peninga finnum innfærda i kaupmans reikningenn ur Höfda, og hefur Hr. lögmadurenn sier siálfum hier i ovarliga óriett giört.			
Frá lögmannenum Sigurde Biörnssyne, sem er leverad i Kieblavik epter Hr. lögmanns eigen reikninge	4	4	13
Frá 11 mönnum i þingeyiar syslu innlagt til Hans Knub, epter Hr. lögmanns reikninge	1	2	15
Frá þorgrime Jonssyne innlagt i Kieblavik epter Hr. lögmanns reikninge	1	2	»
Af Sal. Halldore Einarssyne syslumanne hefur Hr. lögmadurenn uppbored halfann sliettann dal, sem óvarliga er undanfelldur i Hr. lögmanns reikninge, enn vid höfum þar um bref nefndz Halldors Sal. Einarssonar, er	»	2	»
Summa þess er Hr. lögmaduren hefur uppbored 1702	426	1	1
þessar tvær summur, utgiften 460 rxdl. og inntekten 426 rxdl. 1 ℳ 1 ß mismuna um	33	4	15
sem landed var Hr. lögmannenum umskylldugt 1702 á álidnu sumre. Renta af þessum peningum til 1703 reiknast	1	4	3
Summa þess sem landed atte Hr. lögmannenum ad giallda 1703	35	3	2
Anno 1703 sende syslumadurenn Biörn Petursson Hr. lögmannenum 10 sl. dle, sem Hr. lögmannenum gleymst hefur ad innfæra i þá reikninga, sem til ockar eru komner, enn vid höfum þar um nefndz syslumanns bref, er	6	4	»
þesser 6 rxdl. 4 mk. tekner fra 35 rxdl. 3 mk. 2 ß leyfa	28	5	2
Fiögurra ára renta af þessum peningum til 1707 reiknast	5	4	10
Summa þess sem Hr. lögmannenum bar ad medtaka 1707	34	3	12

	Rxdl.	mk.	ß
Anno 1707 i augusto hefur Hr. lögmadurenn uppbored af mier Påle Jonssyne Widalin, og ödrum fleirum i Hunavatz þinge, epter hanns eigen reikninge, 1 c. 13 f., sem giora i peningum	2	5	10
þeir sömu peningar tekner fra 34 rxdl. 3 mk. 12 ß leyfa...........	31	4	2
Renta af þessum 31 rxdl. 4 mk. 2 ß til 1708 er	1	3	8
Summa þess er landed giallda atte til Hr. lögmanns 1708..............................	33	1	10
Anno 1708 i aprili hefur Hr. lögmadurenn uppbored af Asmunde Einarssyne ur Skagafirde..	1	4	»
Sama ár a alþinge			
Af Monsr. Gudmunde þorleifssyne i specie og slettum peningum.........................	8	4	»
Af Biarna Biarnasyne i Arnarbæle............	2	5	2
Sama ar i septembri fra Sr. Påle Jonssyne á Melstad.................................	1	3	2
Summa...	14	4	4
þessar tvær summur 33 rxdl. 1 mk. 10 ß og 14 rxdl. 4 mk. 4 ß mismuna um.....................	18	3	6

Og um svo marga peninga vard landed Hr. lögmannenum endeliga skylldugt anno 1708 um hausted.

þessa 18 rixdale 3 mark 6 skillinga assignerum vid nu Hr. lögmannenum hiá siálfum sier af þeim 30 rxdölum, sem hiá honum innestanda af þeim peningum, sem eg Arne Magnusson honum lánade anno 1708 á alþinge. Og meinum vid svo þennann reikning klárann og liqvid ad vera, ad svo miklum hluta sem vid höfum kunnad þar vid ad giöra.

Vel kunnum vid eige neita, ad ockur siálfum þyker eitt og annad helldur enn ecke resolut uppskrifad enn nu i þessum ockar uppsetta reikninge. Enn med þvi hier er ad sysla vid einn göfugann mann, þá höfum vid ecke viliad giöra difficultet i þvi, sem ockur syndest nockurnvegenn standast meiga. Skyllde annars þar ad koma, ad þeim hau Herrum i Kongl. Majts. rentu cammere (under hverra correction vid stöndum) syndest vid hier i geinged hafa of nærre landzfolkenu, þá veit Hr. lögmadurenn þá lögmáls grein kaupab. 2: Aptur skal ganga oftalt. Kunne og Hr. lögmadurenn ockur med rökum ad syna, ad honum i

þessum ockar reikninge ofnærre geinged sie, þá heiter þad epter fyrraminstre lögmálsgrein: Ad framm skule vantalt ganga. Og munum vid þa einhver rád tilfinna, ad slikt til jafnadar komest, hellst þar vid ætlum, ad þad muni ecke á stórum fiemunum rida.

Og til þess ad Hr. lögmadurenn siálfur álited giete þau rök, sem vid haft höfum til þeirrar umbreytingar, sem vid giört höfum i þeim kostnadar reikninge, er hann ockur fyrrum afhendt hefur, þá fylgia þau hier epter.

Þa 4 rixdale dryckiupeninga, sem innfærder finnast öndverdliga i Hr. lögmannsens reikning, höfum vid ecke þorad ad acceptera, á móte þeirre Konglegu befalingu, sem til ockar geingenn er um revision á Hr. lögmannsens reikningskap. Sama er ad segia um þa freka 24 rixdale, sem i nefndann reikning innfærder eru fyrer foræringar til kaupmannsinns og skipherranns i Kieblavik, item skipsfólksens sem færde lögmannenn Sigurd Biörnsson fra skipherrans giestabodi i vegenn á hans heimreisu og Hr. logmann sidan til baka til Kieblavikur. Þetta höfum vid sömuleidis geinged fyrerbi, med þvi synast mætte, ad Hr. lögmadurenn hefde þessa peninga utgiefed sier siálfum til virdingar, enn ecke i landsens naudsyn.

Er og hverke skyllda til nie almennur vane, ad passagiers hiedan fra lande svo stórar foræringar utgefe. Og hvert sem være, þá er af octroyen lióst, ad Hr. lögmadurenn i landsens erendum atti fyrer þvilikum kostnadi fri ad vera.

Fyrer þá 10 rixdle., sem Hr. lögmadurenn uppskrifar svo sem dryckiupeninga, þá hann skilde vid skiped i Helsingør, höfum vid sett 4 rixdale, og ætlum þá utgift i sliku tilfelle vorum likum og enn þá fremre mönnum sambióda. Ad visu ei meira væntande af einum deputerudum frá svo fatæku lande, sem þetta er.

Vagnleiga fra Helsingør til Kaupenhafn kostar öndverdliga i septembri 14 mk., ef ockur riett minner, og þvi höfum vid hier sett 3 rxdle. fyrer Hr. lögmannsens 4.

Hr. lögmadurenn skrifar sina veru i Kaupenhafn i 40 vikur; hefde hann nu viliad giöra svo greidt fyrer, epter ockar tilmælum, ad segia ockur præcise daga mánadar, hvenær hann siglde frá Kieblavik og kom til Kaupenhafn, þa þyrftum vid ecke hier um i efa ad vera. Enn med þvi honum hefur þocknast ad visa ockur til skipherrans og styremannsens journala (einhverstadar i Evropa, ef þeir ecke eru under lok lidner), þá verdum vid hier i epter gátu ad ganga.

Ockur er med rökum sagt, ad Hr. lögmadurenn mune frá Kieblavik anno 1701 sigldur vera þann 16. edur 17. augusti. Epter þann 21. maii 1702 meina eg Arne Magnusson, ad hann ecke hafe i Kaupenhafn vered. Reiknast svo ecke einu sinne 40 vikur, frá þvi ad lögmadurenn stie um bord i Kieblavik hier i Islande til hans burtreisu frá Kaupenhafn árenu epter. Svo setium vid nu i gátu, ad Hr. lögmann hafe hastuga reisu giørt hier frá til Kaupenhafn og sie þangad komenn fyrst i septembri. Á þann máta verdur hans dvöl i Kaupenhafn 37 vikur, og eigum vid þó til ad gieta, hvert hun hefur svo löng vered. Sie i þessarre ockar gátu nockud missied, þá kann þad ad lagfærast epter skipherranns og styremannsens journalum, ef Hr. lögmadurenn vill utvega extract þar af, þvi fyrer ockur mun þad omakssamt verda.

Fyrer tveggia þienara kost hefur Hr. lögmann uppskrifad 106 rixdale 4 mk., þad verdur fyrer sierhvern um vikuna 2 slietta dale. Þetta vögum [!] vid ecke svo inn ad færa, þvi 1°. Synest ockur ecke naudsyn til, ad Hr. lögmadurenn hiellde nema einn þienara, hvar med flester edur aller af vorum likum, og marger þeir sem af fremra stande eru, láta sier nægia. 2°. Truum vid, ad Hr. lögmadurenn muni fyrer annann af þessum þienurum skiliast láta Biarna Sal. Einarsson, hvern vid ecke svo considererad gietum, helldur svo sem Hr. lögmannsens client, sem hiedan fra lande i Hr. lögmannsens för til Kaupenhafnar reiste, þar deponerade, og lifde á hanns Majts. koste á klaustrenu þar sama stadar um veturenn, sem vid mundum bevisad gieta ef á læge. 3°. Synest ockur, sem kostpeningar þienaranna edur þienarans sieu hier fyrer utan helldur resolut uppskrifader. Vera kunna þeir ministri óqvænter eda adrer forriker menn, sem giefa sinum þienurum 2 sldle. til kostpeninga um vikuna, enn þad er varla vid vort hæfi ad giöra vora reikninga þar epter. Vorer likar (og nockrer þeir sem miklu eru framar) láta sina þienara nægiast med 5 mk. um vikuna og komast ámæleslauser af. Og þvi höfum vid svo nidursett þienaranns kostpeninga, sem hier stendur. Þott Hr. lögmann hafe brukad fyrer þienara Hallgrim Biarnason, diaknan frá Þingeyra klaustre, sem kann skie ei hafi viliad nægiast med eins þienara tractament, þa kann þad vel ecke landenu til kostnadar ad koma.

Fyrer logement og sængur hefur Hr. lögmadurenn uppskrifad $7^1/_2$ mk. um vikuna. Þad kynne gott vera, medan hanns

kiærasta og dotter voru hiá honum i stadnum, enn vid þorum ecke landenu ad tilskrifa þær utgifter, sem leiddu af þeirra þarveru. Og med þvi ad vid vitum, ad i Kaupenhafn er vida ad fá einn sal og eitt gott cammer (stundum tvö) og þar fyrer utan platz til þienarans fyrer 1 rxdl. um vikuna, þá ætlum vid þad sannsyneligt, sem vid hier um i reikningenn skrifad höfum.

Af summunne fyrer brennevidenn höfum vid teked 2 rixdle., og ætla eg Arne Magnusson, ad brennevidur være þó ecki svo dyr, sem vid sett höfum, þad ár er Hr. lögmadurenn var i Kaupenhafn. Enn vid höfum viliad fordast ad vera lögmannenum ofnærre.

Klæden höfum vid epter Hr. lögmanns reikninge tvenn standa láted, jafnvel þott þar kynne nockud vera i ad segia, fyrst fátækur almuge á þetta ad betala. Svo gaungum vid og fyrer by, þad ad klæden sidan betalingslaust falled hafa i Hr. lögmanns hlut. Taxtann, sem vid þar á sett höfum, ætlum vid sannsyneligann vera. Enn hafe lögmadurenn klæden betre hafa viliad, þa synest þad ecke landenu vid ad koma, medan þesse, er vid taxerad höfum, sæma gódum manne ad bera.

Fyrer þau smáu linklæde meinum vid þau, sem i Danmörk brukast um háls og hendur, betre og ödruvis enn hier i lande almenneliga. Hinum ödrum linklædum hefde Hr. lögmadurenn óefad eins slited, þo hier i lande hefde kyrr vered, og ætlum vid svo ockar summu nærre billegu ganga.

Vaskpeninga höfum vid sett epter þvi sem almenneliga brukanligt er i Kaupenhafn fyrer vora lika, og þad ecke i knappasta lage; hvad einn vill framar giefa, kiemur ecke hier vid.

Ahrærande parucqverne þá minner ockur svo til þeirra forms og litar, ad ecke mune verded, sem vid sett höfum, fiarre lage láta. Hr. lögmadurenn hefur þeim og med öllu behallded, og kemur þad ecke upp á reikning.

Þa 20 rxdle. fyrer silfurkorda og silfurbuenn stock höfum vid ölldungis fyrer bi geingid, álitande þetta svo sem Hr. lögmannsens eigen gripi, ecke meir komande landenu vid enn hann sier keypt hefde snufftóbaks dós af silfre.

Ahrærande tveggia þienara klædnad, þá er ádur um þienara skrifad, ad ei munde nema einn þurft hafa. Biarna Sal. Einarsson studiosum átte eigi landed ad klæda, þótt hann i clientela Hr. lögmanns til Kaupenhafnar reiste. Ecke kann helldur landenu til kostnadar ad koma, þótt diáknen Hallgrimur kunne ödruvis

hafa klæddur vered enn þienara tilkiæme, meinum þvi þessa summu, er vid sett höfum, hier til nægia.

I staden þeirra 26 rxdla., sem Hr. lögmadurenn ætlad hefur tveimur þienurum til socka, sko etc., höfum vid sett 7 rixdle. fyrer einn þienara, og til ætlad ad þetta skyllde vera: Tvo pör islensker sockar, 5 pör skó og einn hattur.

Carossleigu frá Kaupenhafn til Frydenlund hölldum vid ofhátt uppskrifada vera, og villdum þeinkia, ad eingenn vagnmadur i Kaupenhafn þad begiert hefde nema af ókunnugum. Þad skyllde og synast, sem þessarra 8 rxdla. utgift ecke vel accorderade vid caross-leiguna sem næst epter fylger. Þvi ef Hr. lögmadurenn hefde haft hesta og carosse jafnadarlega til sinnar þienustu og giefed þar fyrer 10 rxdle. um hvern mánud, þá syndest, sem hann hefde ecke þurft ad leigia sier i lage carrosse til þessarar Frydenlunds reisu, sem fyrer resten tekst uppá Hr. lögmanns góda tru.

Ahrærande carrossleiguna i Kaupenhafn, þá þorum vid ecke hana svoleidis ad innfæra, þvi þótt fyrer ockur bevisadest, ad þesser 100 rixdler. utgefner være, þá mundum vid þeinkia, ad slik utgift ecke sambydi einum deputerudum frá Iislande, og kiæme þvi ecke landenu vid þad ad betala.

Framar giefur ockur þad beþeinking, ad eg Arne Magnusson jafnadarliga mætte Hr. lögmannenum og sá hann þann vetur, sem hann var i Kaupenhafn, sielldann edur alldrei nema tilfóts.

Skyllde þvi synast, ad accorden vid vagnmannenn, um 10 rxdle. um manudenn, være helldur há, ef madur hefde sialldan edur alldrei hestana og vagnen brukad. Vid kynnum trua, ad Hr. lögmanns kiærasta og dotter hefdu sier af leigu-carrosse beþienad, þá stund sem þær dvöldu i Kaupenhafn. Enn varla kann þad ad ockrum skilninge svo hátt ad stiga, sem hier er skrifad, og hvert sem være, þá synest ockur þad ecke koma landenu vid. Þess á milli höfum vid þó standa láted 10 rixdle. fyrer þvi, ad Hr. lögmadurenn kynne i landsens erendum nockrum sinnum carrosse medþurft hafa, jafnvel þó vid eckert vist þar um vitum og eigum under, hverneg þad fyrer ockur uppteked verdur i frammtidinne, ef þetta kynne fyrer hærre manna sióner ad koma.

Ahrærande þa 100 rxdle., sem Hr. lögmadurenn hefur innfært fyrer extra vid compagnie, giestabod etc., höfum vid fyrer bi geinged og ætlum þa af Hr. lögmannenum innfærda vera svo sem einn hlut, sem ecke være óbillegur, ef hann utgiefen være,

enn ecke svo sem eina utgift, sem hann reverâ giört hafe, þvi þad er bædi ockur og öllum ödrum, sem Hr. lögmann þeckia, vitanligt, ad hann alltid fordast hefur dryck og vitlöftigann selskap. Og um Hr. lögmanns veru tima i Kaupenhafn kann eg Arne Magnusson, og án efa marger adrer i Kaupenhafn, ad vitna, hversu sidsamliga og sparsamliga hann þar lifde i þvilikum sökum. Svo ætlum vid þá, ad hann ecke muni þessa 100 rxdle. af landenu heimta, i þvi skini, ad ef einnhver annar enn hann hefde af landenu utsendur vered, þá hefde sá same kunnad eins marga peninga, sem hier eru skrifader, i soddan máta til ad setia. Enn vilie Hr. lögmadurenn endeliga eiga þessarra peninga heimtu af landenu, þá mun hann giöra vel ad communicera ockur greineligar um þessarra 100 rixdla. utgift, svo vid siá kunnum, hvert þesse giestabod etc. hafe landenu til frammbudar giörd vered, þvi án slikrar specificationis þorum vid ecke um ad sysla, ad þesser 100 rixdler. Hr. lögmannenum betalader verde af þeirre almenneligu contribution, sem landzfolkenu er upp á lögd til hans reisukostnadar betalings.

Ecke helldur þorum vid annad enn ganga fyrer bi þá 186 rxdle., sem Hr. lögmadurenn innfærer svo sem foræring til nockurra gódra vina, er sier hafe hiálpad i landsens erendum, riettande ockur hier i epter þeirre Konglegu befaling, sem til ockar geingenn er um þessa reiknings revision.

Sinn kostnad framm og tilbaka yfer sióenn hefur Hr. lögmadurenn uppskrifad fyrer 46 rxdle., hvad ed accorderar med kaupmannsens Monsr. Therkelsens qvitteringu, sem specificerar 30 rxdle. fyrer reisuna til Kaupenhafn, og 16 rxdle. fyrer reisuna hingad til Islandz. Nu siáum vid ecke, ad landenu kunne med riettu uppá ad leggiast ad betala þann kostnad, sem staded hefur af Hr. lögmanns kiærustu, dottur, þiónustustulku, Biarna Einarssyne sem deponera ætlade, edur ef nockrer fleire hafa Hr. lögmannenum samskipa fared hiedan fra Islande 1701. Vid siaum og, ad reisan hingad til landz er ecke uppskrifud nema fyrer 16 rxdle., og var þó Hr. lögmanns kiærasta honum samskipa og stulka med henne, ef vid ecke villumst. Ætlum svo summuna, sem vid sett höfum fyrer Hr. lögmanns og eins þienara kost yfer sióenn framm og til baka, nóga vera.

Foræringu til skipherrans sleppum vid epter hædstnefndrar Kongl. Majts. befalingu, og ridur þvi ecke á, þott misreiknadur sie taxtenn á þessum 4 vættum fiska, sem hier reiknast fyrer

4 rxdle., enn kosta 20 fiskum minna, ef þetta skyllde i cronum vera, enn 32 fiskum minna, ef hier skylldu specie peningar reiknast.

Dryckiupeninga i Kieblavik höfum vid hier sett eins og hina fyrre.

Þesse eru nu þau rök og fundamenta, hvar upp á vid bygt höfum þá umbreyting, sem i Hr. lögmanns utgifta reikninge af ockur giörd er. Vonum hann þad ecke mune nema vel upptaka. Kunne hann annars ockur ad syna, ad vid i einu edur ödru hier i höfum afskeides geinged, þá lagfærum vid þad giarnan, þegar þar um med rökum advarader verdum.

Ad endingu alls þessa óskum vid Hr. lögmannenum allra heilla og forblifum

Edla Velvisum Hr. Lögmannenum
þienustuviliuger
Arne Magnusson. Paall Jonsson Widalin.

Hvamme i Hvammssveit
þann 7. junii anno 1710.

119. 12. juni 1710. [København.]

Rentekamret til kommissærerne. Kommissionens afslutning forventes snarest, senest til næste år, hvorhos det til oplysning for havnenes bortforpagtning foreliggende materiale straks kræves nedsendt.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med rentekamrets segl (rødt lak) og A. M.s påtegning »Annammet paa Hvamm i Hvamsveit d. 9. Octobris sidle om aftenen«. Foreligger også i rentekamrets kopibog.

Edle Hr. Archiv Secretaire og Professor Arnas Magnusen sambt Laugmand Widellin!

Som vi skulle formoede, at den dennem anbefallede Commission efter saa lang tiids forløb nu er bragt til fuldkommen rigtighed, vi og, eftersom at landet og haunerne tilkommende aar skal til nye forpagtning, behøfvede samme, og særdeeles, saavit havnernes deeling kand verre angaaende, for at have oplysning om hvis som til Hans Kongl. Maits. og landets nøtte kunde verre at observere; saa vil vi icke paatvifle, at joe Hr. Secretaire, dersom Commissionen er til ende, med de der i landet befindende skiibe afseigler herhid, eller i det mindste, om det icke endnu dette aar kunde lade sig giøre, det da skeer vist tilkommende aar, og at de imidlertiid med disse skiibe sender os den forbemt. underretning, fornemmelig forpagtningen kand verre

vedkommende, at icke noget skulle forbigaaes, som Hans Kongl. Mait. til nøtte og fordeel kunde verre angelegen. Vi forblifver

Deres Bereedvillige

I. Worm.

N. Leth. P. Rasmussen. M. F. Thombsen.

P. I. Bornemann.

Rente-Cammeret
d. 12. Junii 1710.

Reguel Rasmussen.

Kongl. Maits. Archiv Secretaire og Professor ved Universitetet udi Kiøbenhafn, sambt Commissarius udi Iisland Edle Arnas Magnusen saa og Kongl. Maits. Vice Laugmand og Commissarius paa Iisland Seigr. Pouell Widellin a Iisland.

120. 14. juni 1710. Hvamm.

Kommissærerne til vicelagmand Jón Eyjólfsson og landfoged P. Beyer. Indlæg for overretten til forsvar for dommen over fhv. lagmand Sig. Björnsson i Jón Hreggviðssons sag.

Trykt efter uunderskreven kopi i AM. 443, fol. De anførte bilag A—F. mangler. Ved reskript til stiftbefm. Gyldenløve af 4. maj 1709 (trykt i Lovsml. for Island I, 661) tillodes det S. B. at indstævne kommissærernes fire enormitetsdomme for den islandske overret. — I koncepter og indlæg til Norske Tegnelser $^{4}/_{5}$ 1709 (Nr. 82, Supplik AA 370) findes G.s referat af S. B.s andragende om de 4 kommissions-dommes ophævelse, ligesom af den herover indhentede relation af hans fuldmægtig (vicelagm. O. Sigurdsson) og betænkning af amtmand Müller, som bægge erklærer sig imod kommissærerne og beskylder P. Vidalin for at have eftertragtet S. B.s embedsindkomst, hvorfor G. indstiller at bønhøre S. B. eller lade sagerne appellere til den islandske overret.

I AM. 443, fol. foreligger (på Islandsk) vicelagmand Jón Eyjólfssons og landfoged P. Beyers indstævning af $^{6}/_{8}$ 1709, hvorved de som fuldmægtige henholdsvis for stiftbefalingsmand Gyldenløve og amtmand Müller indkalder sekretær A. Magnusson og lagmand P. Vidalin for den islandske overret 10—14—16—19. juli 1710 til at forsvare deres domme i de 4 enormitetssager (ang. 1. Jón Hreggviðsson, 2. Ari Pálsson, 3. Bjarni Böðvarsson og Geirný Guðmundsdatter, 4. Magnús Benediktsson), samt lagmand Sig. Björnsson som modpart. Aktstykket har A. M. påtegnet »Þann 26. Augusti 1709 medtok eg þessa copie og skrifade uppá stefnuna«.

Kommissærernes indlæg i 3. sag kendes formentlig ikke (om denne er heller intet refereret af O. Sigurdsson til Gyldenløve).

Edla og Velviser Hr. Vice Lögmann Jón Eyólfsson og Hr. Landfogete Páll Beyer!

Vid höfum sied og lesed þá stefnu, sem þid so sem Hanns Höi Excellences Hr. stifftbefalingsmannsens og Hr. amptmannsens

fullmegtuger hafed til ockar utgánga láted þann 6. augusti 1709, áhrærande ad forsvara fyrer yckar og 24 manna dóme þá fióra dóma, sem vid anno 1708 þann 28. julii dæmt og uppsagt höfum: 1°. I mále Jóns Hreggvidssonar, 2°. I brennumále Ara Pálssonar, 3°. I sifiaspiallamále Biarna Bödvarssonar og Geirnyar Gudmundsdóttur, og 4°. I hudlatzmále Magnusar Benedictssonar.

Framar er ockur vitannleg oɪdenn͞su Kongleg allranádugasta dispensation af dato 4. maii 1709, sem seiger, ad Sigurdur Biörnsson, fyrrum lögmadur, skule fyrer amptmannenn med sinum 24 mönnum láta innstefna þeim 4 dómum, sem vid af Kongl. Majt. allranádugast tilsetter commissarii yfer hönum dæmt höfum.

Nu med þvi i þeirre Kónglegu allranádugustu dispensation alleina mentionerast amtmadurinn, þá mætti ockur efanligt synast, hvört Hr. justitz-raad Muller hafe valld og myndugleika til ad transferera til sins fullmegtugs þetta yferdómara embætte, sem hönum i þessum málum allranádugast committerad er, þó samt epter þvi ockur má álika gillda, under hvers góds og riettvíss manns alit fyrrnefnder ockar dómar koma, þá hyrdum vid eigi upphalld ad giöra med þvi ad excipera forum.

Vikium þvi til ockar hins fyrsta dóms, sem áhrærer mál Jóns Hreggvidssonar og þad sem þar af leider.

Hvörsu stór illvirke Jón Hreggvidsson hafe álitinn verid af lögmönnunum anno 1684, vitnar þeirra dómur i hanns mále, uppsagdur i lögriettu á sögdu áre (Lit. A.), og efunst vid ei umm, ad þeir, sem þann dóm dæmt hafa, mune hann riettann kalla vilia, hvad sem ödrum þar umm synast kynne.

Hverneg Jón slapp med life frá þessu mále, sidann til Danmerkur kom, er alkunnigt ordid og kiemur ecki þessu máli vid.

Tveim árum epter ádursagdann alþinges dóm geingenn kom aptur hingad til landsins Jón Hreggvidsson, hinn same madur sem hann hiedann fór, ad þvi fráteknu, ad nu hafde hann med sier Kongl. stefnu til hædsta rettar yfir fyrr sögdum lögmanna dóme, og tvö Kongl. Majts. bref sier til verndar, medann hann frammfylgde þessu sinu mále, sem þó skylldi skie med hid allra fyrsta.

Hier synist, sem mönnum hafi brugdid i brun og i-skyggeligt þótt, hvad ur þessu mále verda kynne fyrer hædsta riette, ef þar skyllde sá geingne dómur forsvarast. Hvada consulta-

tiones hier hafe verid mille hlutadeiganda annars vegar i málenu, er ecke lióst, enn þad er kunnigt af alþingisbókinne 1686, ad Jón Hreggvidsson kom i lögriettu, og voru þar upplesenn tvö fyrrsögdu hanns verndarbref. Enn þeirre Konglegu stefnu var under stól stúngid.

Under eins giördust hier sierleg litaskipte: ur Kóngl. Majts. verndarbrefum, sem til var ætlad, ad eigi skylldu leingra ná, enn til þess lyke málenu (sem med allra fyrsta atte til enda ad reka), vard Jóne frelsis bref til stödugrar landzvistar, med þeirre condition, ad eingann mann ad fyrra bragde yfa nie áreita skylldi.

Framar giördest hier eitt transscriptum af þvi eina Jóns verndarbrefe, helldur enn ecke iskyggelegt, þá þad vid originalinn samann borid er. I þeim rietta originalnum, daterudum 9. maii 1685, stendur i þá meining, ad med þvi Jón Hreggvidsson hafe Konglega Majestat allra underdanugast beded umm verndarbref til Iislands, medann hann frammfylgde sinu mále ahrærande dráp eins böduls, þá giörer Konungleg Majtat. nefndann Jón fridhelgann til og frá riettenum á Islande, á medann hann er i þessu mála starfe, þó skal hann skylldugur vera málinu strax án uppehalldz fyrer sinum riettu dómurum ad byria og sidann til lykta leida. Enn i fyrrnefndu transscripto edur copiunne stendur (svo sem vid þad islendskad gietum, þvi danske stillinn er þar flókinn ordenn) »þó skal hann fyrer öllum þessum málum vera ohultur og fri, og án uppehallds fyrer sinum rietta dómara ad byria og sidann til lykta leida«.

Hvert nu þesse mismunur originalsins og copiunnar sie óvarlega ordinn, edur med vilia giördur, látum vid i þetta sinn ósagt vera. Enn undarligt mætti þykia, ad copiann være riett i öllu ödru enn siálfu höfud-atridenu málssóknarennar. Þó vilium vid ecke hier med sagt hafa, ad Arne sál. Geirsson, Hans sál. Vilhiálmsson og Páll Ámundason, sem copiuna underskrifad hafa, hafe þessa ummbreiting af ásetninge giört, er og copian siálf med einkis þeirra hendi ritud. So synist og ecki, ad þessi ummbreiting kynni nockrum þeirra til neins gagns ad koma. Enn hvernig hier umm kunne vera tilgeinged, eda med hvöriu móte þesse ummbreiting kynni án þeirra 3ia manna athuga edur vilia i copiuna innkominn vera, hirdum vid ecki gátur umm ad leida, enn giefum ödrum þad ad beþenkia. Hverneg sem þessu öllu nu kann vared vera, þá hefur þad umm landed

utborest, ad Jón Hreggvidsson hafe fyrer sier haft Kongl. Majts. frelsis bref til landsvistar, hvad þar af ráda er, ad þeir, sem umm þá sömu tid uppteiknad hafa eitt og annad merkverdugt, sem i landenu hefur tilbored, hafa þad sama i sin annála skrif innfært, so sem þesse hier med fylgiande tvenn extract syna (Lit. B. C.), hverra þad eina giört hefur sal. prófasturinn Sr. Einar Einarsson, vitugur madur og eygeingenn hiá þeim fornemstu þeirrar tidar yfer-völldum i landenu. Og jafnvel þótt þetta alt fyrrskrifad umm landsvistar friheit Jóns Hreggvidssonar være smídar, þá vard þó su raun á, ad Jón Hreggvidsson, sem fyrer tveimur árum hafde so sem mordinge fra life dæmdur verid, bió hiedann frá umm 21 ár i landenu óákiærdur i alla stade umm þetta mordsmál.

Nu kiemur þar ad, hver vid nefndann Jón Hreggvidsson á fyrrsagdann hátt accorderad hafe. Alþingis bókenn seiger, ad Jón Hreggvidzson hafe sáluga assessor Heidemann og logmannenum Sigurde Biörnssyne þvi lofad, sem þar er innfært. Enn landskrifarenn Sigurdur Sigurdsson hefur vidleitast ad excipera sinn fodur frá þessum samninge og viliad, ad þetta umm sinn födur ofskrifad heita skyllde i þingbókinne. Jón Hreggvidsson siálfur hefur og yferlyst, ad hann aungvan samning edur contract giört hefde vid lögmanninn Sigurd Biörnsson edur hann vid sig, so hann visse. Vid höfum fyrer satt teked og tökum þad, sem hier umm stendur i alþingis bókinne, underskrifadre af landzþingsskrifaranum Arna Geirssyne, sem anno 1677 þann 29. junii opinnberlega i lögriettu sór hanns landsþingsskrifara eid og effter sinn dauda anno 1696 af bádum lögmönnum og lögþingismönnum opinnberlega i lögriettu þann vitnisburd feingid hefur, ad hann umm allann þann tima, sem sier hvör þeirra hafe til hanns vitad, bæde hier á Auxárþinge og þar fyrer utann, hafe sier skickad i sinu embætte sem einn virduglegur, ærupriddur, nafnfrægur og lastvar madur. Þyker ockur so, ad hier ecke þurfe neitt til ad leggia til ad bevisa rádvendne Arna sal. Geirssonar, og þó eikur þad enn á umm þessa alþingis-bókarpósts myndugleika, ad lögmadurenn Sigurdur Biörnsson sat siálfur i lögriettu 1686, þegar þráttnefnd erende Jóns Hreggvidssonar voru med höndum höfd, og svo umm þau skrifad og stylsett sem nu stendur.

Same lögmadurenn hefur og efalaust seted i sinu lögmanns sæte, þegar alþingisbókenn þad ár (svo sem jafnann endrar nær)

var ad þinglausnum opinnberlega upplesinn, svo hann mátte, ef hann villde, tilhallda landsskrifaranum sinn styl ad leidrietta, ef nockud hefdi misgád verid. So hefur og su alþingisbók (ásamt ödrum) sidann i hanns höndum verid og þó alldrei umm neina þessa misskrifft nie misstylan af hanns hálfu talad verid, þad menn vita, fyrr enn nu effter 22a ára tima, þar þó misskrifft Söfrins Mathiessonar, landzskrifara, i alþingisbókinne 1698 (áhrærande 3 marka sekt fyrer 13 marka) strax adgiætt vard og emenderud i næst[!] árs alþingisbók 1699. So kann þá ei, ad ockrum skilninge, nockur efasemd ad giörast umm sagdann alþingisbókarpóst 1686, og meinum vid, ad ecke kunne á móte hönum nu ad gillda nockur málzeigandanns neitun, allra sist sögn Jóns Hreggvidssonar, sem i alþingis bókinne 1693 hefur skirann vitnisburd sinnar órádvandrar tungu og fiölmæla. Lit. D.

Adur er sagt þad, sem öllum er kunnugt, ad Jón Hreggvidsson hefur frá anno 1686 i landenu buid i 21 ár, ákiærulaus umm þetta mál af lögmannenum, sem hann hafde til dauda dæmt, og i næstu sveit vid hann.

Hier til máskie svarad verde, ad med þvi i Jóns Hreggvidzsonar verndarbrefum, sem ad áheyrande lögmönnum og lögþingismönnum i lögriettu upplesenn voru, hafe siest, ad Jón ætlade ad afría þá processa, sem i hanns mále geingner voru, so hafe hann átt fridhelgur ad vera. Þetta látum vid gott heita umm hanns fyrsta hierveru ár, item annad og þridia, ef menn so vilia, jafnvel þótt ecki synast mune þad accordera med verndarbrefunum. Enn þegar frá þessu leid og sied var, ad ecke vard af stefnunne, i hvada frelse var hann þá lidenn ángurlaus i landenu?

Landskrifarenn Sigurdur Sigurdsson hefur svarad, ad eckert vist termin væri specificerad i verndarbrefunum, innan hvers Jón skyllde málenu stefnt hafa, enn su Norska lögbók hefdi ei i þann tid utgeinginn verid.

Hier til svörum vid, ad verndarbrefinn bæde seigia med klárum ordum, ad Jón skule málenu stefna, strax hid fyrsta skie kunne, og þótt þetta eige þar inne stadid hefdi, þá munde sierlegur málsvegur þykia ad láta eirn illvirkia þar fyrer lifa i 20, 30, 40 ár, ad hann segdest ecki vera fornægdur med daudadómenn, enn appellerade þó alldrei in forma.

Framar hefur landzskrifarenn vegna sins födur frammbored, at hann hefdi til ætlad, ad syslumadurinn skylldi Jón under

riettinn færa, ef ei hönum (lögmannenum) ædre yfervölld hier i lande hefdi hann (Jon) visvitande lidid óákiærdann. Enn á syslumannsinns vegna hefur nefndur landskrifare afftur svarad, ad syslumadurinn þættist hier umm afsakadur, fyrst landfógete og önnur sin yfervölld hefde lidid Jón og umm hans mál þagad.

Þetta synest ockur gánga i hring, enn þó tilætlad ad lenda skule hiá þeim landsens yfervölldum, sem yfer lögmannenum være. Vid höfum syslumanninn Jón Sigurdsson friann dæmt fyrer þau rök, ad hann af alþingis bókinne 1686 ecki hafi kunnad annad ad siá, enn Jón Hreggvidsson hefdi fyrer sier landzvistarbref, og ecki helldur hier umm efast, med þvi landfógetenn og lögmadurinn eckert umm mordzmáled vid Jón áhrærdu, hverke 1686 nie 1693. Enn umm lögmannenn Sigurd Biörnsson er effter ockar meining allt annad mál. Hann sat siálfur i lögriettu, þá þar upplesenn voru 2 Jóns Hreggvidssonar verndarbref, er bæde töludu umm ákiærur Jóns, sem strax skylldu i verk setiast, og i þann máta ei kunne annad enn vita, hvörnenn allt þetta samann hienge. Og þótt nu so være (sem fiærre er ockar meiningu), ad lögmadurinn hlutlaus verid hefde i þeim samninge vid Jón Hreggvidsson og slikt skyllde saluga assessor Heidemann alleina tilreiknast, þá sat nefndur lögmadur i lögriettu og heyrde á samtal Heidemanns og Jóns Hreggvidssonar. Hefde nu i þeirra samtale, samninge, edur hveriu nafne sem heita skyllde, nockud missied verid, þá siáum vid ecke, ad þad kunne lögmanninn ad afsaka frá ad giöra sina embættis skylldu, sem utþryckelega stendur i Kongs Christiani 1. riettarbót, dat. 1450, med þessum ordum: »Fyrerbiódum vier hirdstiórum vorum, lögmönnum og syslumönnum vorum á Islande ad tilstedia, ad utlæger menn fare og gánge sem friálser menn i landed«. Og þessa skylldu hafa lögmenn iafnadarlega þekt, so sem votta þingbækurnar fornar og nyiar, þar sem lögmenn tilseigia syslumönnum ad gripa þá vonda menn, sem ur imsum stödum hlaupa fyrer nockur illvirke, og færa þá under lögligt rannsak, dóm og exsecution. Sier i lage er merkverdugt, þad sem lögmennerner hafa láted innfæra i alþingisbókina 1701 ahrærande Erlend Gislason ur Rángárþinge (Lit. E.), hvar inne þeir seigiast ei kunna ad láta exsecutionem leingur undanndragast. Ef þeir nu voru i forsvare umm undanndrátt exsecutionis þeirra dóms yfer Erlende, þá hölldum vid fyrer vist, ad eins hafe ástadest umm mál Jóns

Hreggvidssonar, effter þad utsied var, ad hann ecke stefna munde.

So meinum vid þá ockur synt hafa, ad lögmadurinn Sigurdur Biörnsson hafe verid med i þeim samninge anno 1686 i lögriettu giördest vid Jón Hreggvidsson, þá fyrer tveimur árum af hönum siálfum (Sigurde Biornssyne) til dauda dæmdann, og þar med eluderad rietta meining og intention þeirra tveggia Konglegu verndarbrefa, og sidann lidid hann, Jón Hreggvidsson, i sinu lögmannsdæme so sem fridhelgann mann, berlega móte lögum og skylldu sins embættis, og munu traudlega dæme tilfinnast, ad nockur yfervalldsmadur hafe sier þvilikt fyrertekid.

I stefnunne til ockar stendur, ad vid skulum vidbuner vera ockar dóm ad forsvara effter þessa lands lögum. Vid medkiennum oneydder, ad vid ecke vitum nockra grein i Magnuss kóngs lögbók (ef hun á hier med ad meinast), sem eigennlega kome vid þetta mál. Þad meira er, vid vitum ecke nockra grein i þeim lögum, sem i vors allranádugasta Herra Kóngsens löndum og rikium gánga, er rád giöre fyrer þvi lögbrote, sem allt eins sie vaxid og þetta mun virdast. I Mannhelges 7. cap. stendur, ad syslumadur, sem óviliande slepper mannsbana, skule siálfur i vede vera til kóngs urskurdar. I sama cap. seiger, ad hver, sem hiálpar á burt þeim, er sært hefur mann á þinge (og lifer þó enn hinn sáre), þá skule sá utlægur vera, er hönum skaut undann. Fyrer utann þessar tvær greiner finnum vid i Jónsbók öngvar, sem dragast kunne til þessa máls, og ecki skilium vid, ad þessar nu allegerudu helldur náe hier heim.

Nu þótt þetta enormitet hverge (sem sagt er) finnest i Jónsbók specificerad, þá erum vid þó fulltrua umm, ad eingenn mune seigia þad hafe þar fyrer átt nie mátt óstraffad vera, epter þvi Kongleg Majtat. skipad hefur þad under lög og dóm ad færa.

Friderici 2di forordning dat. 1563 er öllumm kunnig, sem talar umm, hvernenn þeir casus dæmast skule, sem ecke finnest i islendskum lögum. Nu seiger su Norska lögbók, Lib. I. Cap. 17. Art. 5., ad þar sem hinn fángne illvirke kiemst ur fángelse med yfervalldsins vilia edur samvitund, ráde edur hiálp, þá skule su yfervalldspersona straffast med fiár utlátum i stærsta máta, edur á þeirra embætte edur persónu epter málavöxtum. Ahrærande þenna sama casum er sidar utgeinginn Kongl. Majts. forordning, sem hier fylger (Lit. F.), utskrifud ur þeirre þrycktu forordninga bók, sem vera skal til synis, ef þurfa þyker, og er

þetta tvent þad af öllu dönsku og norsku lögmále, sem vid vitum heimfærast kunna til nærverande máls, jafnvel þótt vid og sied höfum, ad þesse nærverande casus er ecke riett hinn same, þvi Norsku lögenn og forordningenn tala umm einn valldzmann, sem med vilia slepper einum ur fángelse; enn hier er nockud ödruvis vöxnu og (ef ockur riett synest) meira másle ad giegna. Nu hvörninn sem þvi er vared, þá höfum vid þó einginn lög fundid, sem meir hnyge ad nærverande mále enn þesse fyrrskrifud.

Vist er þad satt, ad bæde su Norska lögbók og fyrrnefnd forordning eru sidar utgeingnar enn þetta mál byriadest, so kunnum vid ecki helldur ad vænast, ad forordningenn sie hier i lande publicerud. Enn hier til svörum vid. Ef málid átte edur á ad dæmast effter þeim lögum, sem þá voru til, er þad hófst, þá eru þau eingenn eiginnlega, so sem adur er sagt. Nu munde þad þó dæmast eiga, fyrst Kongl. Majtat. skipar. Ergo skyllde þad dæmast epter riettsyne og sanngiarnligum jöfnude vid aunnur þvilik afbrot.

Nu höfum vid ecke vitad, nie vitum, nockra betre riettsyne enn þá, sem Konungl. Majtat. hefur skipad yfer sina þegna, þótt sidar sie, enn þad er þesse forordning, vid hveria vid ockar dóm studt höfum, og mætte þó kannskie synast, sem ecke være i hardasta máta tilrádid, ef ockar dómur skyllde vid hana smásmugliga samannberast. Þyke þetta nu ecke nóg svarad, þá gieck Norska lögbókinn ut árinu næsta effter þad Jón Hreggvidsson kom i lögriettu med hanns verndarbref, enn vid höfum ádur sagt, ad afbatast kynne Jóns hiervera i landenu umm eitt ár. Þyke nu riettara, ad dæmast skyllde effter Norsku lögbókinne enn forordningune, sem sidar er utgeinginn, þá erum vid med fornægder, ad ockar dómur vid hana samannberest, og vonum þá mune hanns þau mestu missmide verda, ad vid þar inne nefndt höfum forordninguna, enn ei þá Norsku lögbók.

Hvad vidvikur þvi, sem i ockar dóme stendur umm þad ránga transscriptum, þá med þvi þad opinnberlega fyrer riettinum ockur i hendur kom og þá strax origtugt reindist, þótte ockur ecke forsvarannlegt þad, so sem þad er á sig komed, med þögn hiá ockur ad leida, ef skie mætte auglysast kynne, hvert su iskyggelega ummbreiting, sem þar inne giörd er, være oviliande skien eda af ásettu ráde, og hver henne ollad hefde, og meinum ockur ecke annad hier i giört hafa enn riettum dómara byriar.

Vid höfum ádur i þessu innlegge minst á fyrrsagt transscriptum, enn nu leggium vid þetta þar til, ad so framt lögmadurinn Sigurdur Biörnsson hefur (sem óefad mun vera) med athygle hlydt þvi rietta brefinu, sem i lögriettu var upplesed 1686, og hafe hann sidann þetta trunsscriptum i giegnum lesed (hvar umm og varla er ad efast), þá mátte hönum audsynelegt vera, ad copian være origtug, þvi þesse ummbreiting er ecke innefalenn i einu eda ödru smáu orde, helldur i heille meiningu, og þad þeirre, sem þad hellsta brefsins atrid innehelldur, ad vid ecke tölum umm þann aflagesliga danska styl, sem i þessa copiu er innkomenn i stadenn þess góda og skilianliga, sem i originalnum stendur, hvad ecke kunne annad enn merkiast af sierhverium þeim, sem nockra þecking hefde þess danska tungumáls, auk helldur lögmannenum. So höfum vid þá meint naudsynlegt vera, ad fyrst yrde ransakad, hvört þetta (sem adur er sagt) være med óvilia giört edur viliande, og sidann ef med vilia giörd reyndist, þá af hverium. Med þvi slik vilianlig ummbreiting á Kongl. Majst. brefe ecke ætte strafflaus ad vera.

Þetta er nu forsvared fyrer þenna ockar dóm, hvern vid meinum á lögum og riette grundvalladann vera.

Skrifad i Hvamme i Hvammssveit þann 14. junii anno Christi 1710.

121. 23. juni 1710. Hvamm.

Kommissærerne til vicelagmand Jón Eyjólfsson og landfoged P. Beyer. Indlæg for overretten til forsvar for dommen over lagmand Sig. Björnsson i sagen ang. den for trolddom brændte Ari Pálsson.

Trykt efter AM. 445, fol., en af A. M. gennemgået kopi, gennemdraget med snor, fæstet med kommissærernes segl, og med disses egenhændige underskrift.

Indeh. vidtløftig fremstilling af denne c. 1680 indtrufne galder-sag, med udførlig redegørelse for behandlingen af de siden år 1656 forefaldne sager af lignende art. Endv. imødegåelse af, at sagen — som stedfunden udenfor S. B.s lagdømme — ikke skulde vedkomme ham, med påvisning af, at ifg. loven bægge lagmænd bør i forening dømme i alle sager, — en mening, som P. Vidalin nu tiltræder, med tilbagekaldelse af tidligere udtalte anskuelser. (Den anden lagmand var i mellemtiden død.) Vedlagt er bilagene A—M.

AM. 446, fol. indeh. A. M.s (delvis egenh.) koncept samt en påbegyndt dansk oversættelse.

Den i 17. årh.s sidste halvdel på Island rådende troldkarleforfølgelse fik sin afslutning ved et reskript til amtmand Müller 5/6 1691, hvorved en af lav-

retten for trolddom dødsdømt benådedes mod at rømme landet. Se Forordninger for Island III, 250—51.

Edla og Velvíser Hr. Vice-lögmann Jon Eyiolfsson og Hr. Landfogete Páll Beyer!

Epter yckar stefnu dat. 6. augusti 1709 frammkomum vid underskrifader med þetta epterskrifad forsvar fyrer ockar dóm uppsagdann i Ara Pálssonar brennumále þann 28. julii anno 1708.

Vid höfum i sagdre dóms álykttan öndverdliga sagt, ad prof þau og likinde, sem i nefndu mále ur hierade komed hafe til alþingis 1681 (og alþingisdómurenn i sögdu mále umgietur) siáest ecke ad hafa vered þessslags, ad þar fyrer þyrfte edur ætti tylftareidur ad koma. Sidan eru ockur i hendur komenn nockur hieradz-acta i sögdu mále, hver vid látum þessu ockar innlegge fylgia, teiknud med Lit. A, B, C, D, E, F, og ætlum nu þar af synelegt vera, ad þad sem fyrr er skrifad um þesse próf og likinde sie af ockur riett álited. So upplysa og þesse hieradz-acta underbuning þann, sem i stuttu mále innfærdur er i alþingis-dómenn, og mun nu ecke framveges þurfa um ad kvarta, ad documenten vante ur hierade, málinu til upplysingar, ad fráteknu þvi prófi sem framm hefur fared á Hrafnseyre þann 5ta februarii 1679, hvert ecke hefur enn nu fyrer ockar augu komed, nema ad so micklum hluta sem þad epitomerad finst i alþingis dómenum, og mun þad hier til nægia. So vilium vid nu fyrer yckur og 24um tilteknum meddómendum framtelia allt hvad vid vitum i þessu mále passerad vera, ásamt þvi er ockur þyker hier ad hnyga, svo máled þess skilianligra verde.

Anno 1676 um midsumars skeid feck Þorkatla Snæbiörnsdótter þau veikinde, er hun sidan hiellt af Ara Pálssonar völldum vera, og var Are Pálsson þá bufastur i Isafiardar syslu. I næstu fardögum 1677 er ad ráda af þess árs alþingis bók, ad Are hafe sig buferlum fært ur Isafiardar syslu i Bardastrandar syslu, og hafde Páll Torfason, frænde Þorkötlu, þá (1677) i spursmálum á alþinge, hvar dæma skyllde um mál Ara, sem borenn være galldra mále i Isafiardar syslu, enn þá bufastur ordenn i Bardastrandar syslu. Svared, sem hann fieck, var nockud efasamt, med þvi lögþingismönnum ecke samann kom um þessslags varnarþing, hvarfyrer og árenu epter 1678 (sem þess árs alþingisbók vitnar) á ny adspurt var i lögriettu, hvar Are sækiast skyllde. Svörudu þá lögmenn og þeir, sem á þeirra meiningu voru, ad Are skyllde til eida soktur vera af sinum ákiærendum i Barda-

strandarsyslu, enn syslumenn i Isafiardar syslu skylldu sakarábera málsens styrkia til ad ná skiallegu lagapröfe og bevisingum ur þvi hierade, sem máled i fyrstu byriadest.

Anno 1679, þann 5. februarii, hefur þetta mál til greina komed á Hrafnseyre, sem siá er af þeim sidasta alþingis dóme i málinu 1681. Þar hafa prof teken vered málinu til upplysingar, hver i nefndann alþingis dóm innfærd eru.

Þad fyrsta þar af er Þorkötlu Snæbiörnsdóttur svarenn stadfesting sins galldra áburdar uppá Ara Pálsson. Þad er, so sem vid skiled gietum, eidur hennar um þad, ad hun þættest hier epter riettu mále sækia, og rádum vid þetta af þvi, ad hier er á spatiu alþingis domsins citeradur Þingf. b., 6. cap. Item þar af, ad þviliker eidar hafa fleire i málenu frammfared, sem sidar skal auglysast. Enn hvar þad konungligt lögmál sie ad finna, sem þess hattar eida leyfe i svo óvissu mále, sem þetta var, vitum vid ecke, og eingan vegenn þyker ockur hier heima eiga sa citerade Þingfarar b., 6. cap.

Annad próf, sem synest á Hrafnseyre framkomed hafa, er svarenn framburdur Gudmundar Biarnasonar um galldra spialld, er hann seigest funded hafa á Lökinn[1]-hömrum næsta dag epter burtför Ara þadann. Item um sinn veikleika og hvatskeytligann peninga skada med undarligum vidburdum. Þesse eidur Gudmundar synest ecke ad kunna gravera Ara, þvi 1°. Sver hann ecke, ad Are hafe galldra spiallded á Lokinnhömrum epterláted, 2°. Þott hann þad svared hefde, þá er hann ecke nema einn, og i þann máta hverke reiser nie feller, 3°. Sver hann um sinn eiginn veikleika og peninga misser, og er sa hlute hanns eidz, ad ockar skilninge, i alla stade óeptertakannlegur.

Þad þridia próf, sem i þessum Hrafnseyrar process mun staded hafa, er svarenn frásaga Borgars Sigurdzsonar um óhreinann anda i hundzlike, sem hann seiger vid sig talad hafe, og sagdst vera sendur fra Ara Pálssyne og ætti sig edur eitthvad sitt ad drepa. Hier mætti þykia annann vottenn vanta, til ad fylla framburd Borgars uppá þennann óhreina anda, svo eitt lögfullt vitne yrde á mót Ara epter Kaupab. 2. cap.: Taka meiga tveir vid eins etc. Enn ad þvi giördu þá være þó andskotenn frumvottur, og ecke nema einn á sinne frammsögn,

[1] Lökinn, *således! Sml.* s. 387_{22}.

og þar fyrer utann alldrei vitnisbær halldenn, svo vid nockur dæme til vitum fyrr edur sidar.

Þad fiórda prófed i Hrafnseyrar process mun vered hafa: Áburdur Sigurdar Biarnasonar uppá Ara Pálsson um sins barns veikleika, hvern alþingisdómurenn seiger ósvarenn vera og af hieradzmönnum (kannske þar á Hrafnseyre, eda á Fifustödum þann 29. aprilis 1679) ecke gilldann medtekenn. Grunar ockur þesse áburdur mune ecke skialligur vered hafa, fyrst hann var ógilldur álitenn, enn vitne Borgars epter sögu diöfulsins kom i consideration. Kannskie þeim hafe þott þad ad áburde Sigurdar, ad hann ecke sór hyggiu sina um sannleik sins áburdar.

Þetta er nu ad seigia um þennann fyrsta Hrafnseyrar process.

Framar er i alþingis dóminum væenst likinda vitnisburdum med eide sönnudum af 7 personum, karla og kvenna, til styrkingar um áburd Þorkötlu.

Um þessa vitnisburde skal sidar talad verda.

Þetta sama ár 1679, þann 29. aprilis, var á Fifustödum hallded þriggia hreppa þing og dómur utnefndur umm mál Ara Pálssonar; þar hefur frammkomed þad, sem á Hrafnseyre frammfór næstfyrerfaranda 5. februarii, og virtest dómendum enn þá próf vanta til áburdar Þorkötlu, og var sett til alþingis, hvad hár eidur Ara skyllde giörast fyrer nefndann áburd. Þetta er ad siá af Fifustada dóme geingnum þann 4. junii 1680, Lit. A. Hier má siá, ad þessa dómendur hefur óad vid, ad taka fyrer fullnadar próf, þad sem frammfared hafde á Hrafnseyre i næst fyrerfaranda februario. Framar er ad siá af alþingisbókinne 1679, ad i þessum Fifustada dóme (1679, 29. aprilis) hafe og á ny til alþingis sett vered, hvert Are Pálsson skyllde eidinn vinna i Bardastrandar syslu, þar hann bió, edur i Isafiardar syslu, þar máled var tilfalled; hafa kannskie þesser dómendur ecke vitad, hveriu lögþingismenn á næstlidna áre svarad höfdu til sama spursmáls, sem þá mun ur Isafiardar syslu frammkomed hafa. Á alþinge (1679) svörudu lögmenn og lögriettann, ad Are skylldi i Bardastrandar syslu eidenn frammkvæma og hönum þar eidvætte nefnast, ad adur svörnu og sannbevisudu prófe, sem hieradzdómurenn eptertakannlega innehelldur (þad er sem ockur skilst — þvi þesse styll er nockud tvirædur — þó svo, ad próf i málinu sie adur svared og sannbevisad, epter þvi sem hieradzdómurenn innehelldur ad vera eige). Anno 1679, i novembri, báru Indride Narfason og hanns kona Þuridur Jónsdótter Ara Pálsson þvi, ad hann med gölldrum

valldur være af hennar veikleika, svo sem siá er af Fifustada dóme 1681, 2. maii, Lit. E. Anno 1680, þann 2. junii á Hrafnseyre, þingade Páll Torfason med 6 mönnum. Þar kom framm: 1°. Vitnisburdur Gudrunar Jónsdottur, og 2°. Þuridar Biarnadottur utgiefenn ad Lokinnhömrum (heimile Þorkötlu, ad fráveranda Ara, sem likast er til ad gieta) 1680, 4. maii, i hverium vitnisburde þær framseigia, hvernig Þorkatla Snæbiörnsdótter sie i fyrstu veik ordenn, og er þar eckert, sem syne, ad hennar veikleike hafe óalmennelegur vered, 3°. Vitnisburdur Sezeliu Biarnadóttur utgefenn ad Hólshusum 6. maii 1680, hvar Are mun ecke helldur hafa verid vidstaddur. Confirmerar Sezelia framannskrifadann vitnisburd Gudrunar Jónsdóttur og Þuridar Biarnadóttur um veikinda hattalag Þorkötlu og leggur þad til, ad hun hygge þad kránkdæme ecke hafa vered veniulegt edur nátturlegt (á hverre hennar hyggiu ockur synest eckert rida, þvi einni almuga konu var ecke ætlande neitt hier um skynsamlega ad dæma), 4°. Vitnisburdur Sigridar Jónsdóttur, og 5°. Þuridar Biarnadóttur (likast þeirrar sömu sem fyrr umgietur) um veikleika Þorkötlu vid Alptamyrar kirkiu einn sunnudag 1678, hvar inne eckert er, sem truannlegt giöre, ad þesse veikleike hafe af gölldrum vered, og ecke seigia þær þad helldur. Þetta er daterad ad Lökinnhömrum 1680, 4. maii, i fráveru Ara sem likast er til ad gieta. Þessa vitnisburde stadfestu med eidum Gudrun Jónsdótter, Þuridur Biarnadótter (bádar af þvi nafne, ef þad er ecke hin sama qvennpersona) og Sigridur Jónsdótter, á tiedu Hrafnseyrar þinge 2. junii 1680, og fieckst ecke þar i syslu frekara próf epter jatun syslumannssins Páls Torfasonar. Ecke er umgieted, hvert Are hafe á þetta þing stefndur vered, og likast er þad ecke hafe vered. Þetta fyrrskrifad Hrafnseyrar próf er innfært i Fifustadadóm 1680, þann 4. junii, Lit. A, og þyker ockur likligast til at gieta, ad þad muni vera þad, sem i sidasta alþingisdóminum um Ara kallast: likinda vitnisburder med eide sannader af 7 personum, karla og kvenna, til styrkingar um áburd Þorkötlu, jafnvel þótt hier á þann máta i fyrrskrifadann Fifustada dom (Lit. A.) vante nockur af þessum likinda vitnum, seigiast og þeir i nefndum Fifustada dóme innfæra þau hellstu inntök ur fyrrskrifudum Hrafnseyrar process (2. junii 1680); hafa þeim kannskie þótt hin vitnenn, sem ut eru látenn, ecke á stóru rida, enn i alþinges dómenum (hvar Borgars vitne stendur) er eingu gleymt af þvi, sem var á móte Ara, og þvi munu vitnisburderner

þar 7 vera, enn hier eru ecke nema 4 eda 5. Hefdu þau vitnenn, sem vantar, nockud skiallegt bored, þá være þad óefad skilmerkeliga i alþingisdómenum nefnt, hvar flest allt er tiltynt, og raunar fleira enn áreid. Tveimur dögum sidar enn þetta próf var teked á Hrafnseyre, (þad er 4. junii 1680) ad Fífustödum, var hallded enn nu eitt þriggia hreppa þing um mál Ara Pálssonar, Lit. A. Þar frammkom fyrrskrifad próf, sem fyrer tveimur dögum hafde teked vered á Hrafnseyre. Virdtest dómsmönnum þad ecke so fullkomlegt edur lögmætt, sem þeir kiósa villde (þetta eru þeirra eigenn ord), og seigia þeir frammveigis, ad Þuridur Biarnadotter (ein af likinda vitnunum) sie kona Gudmundar Biarnasonar, sem i fyrra vor virdtest vered hafa áburdarmádur [!] Ara Pálssonar um galldra verknad epter hanns hyggiu, bæde um sina veike og peninga misser, hvar med óefad meinast frammburdur Gudmundar Biarnasonar um galldra spialldid á Lokinnhömrum, veikleika sinn siálfs og peninga misser, hvar um ádur er talad, þar sem gietur um hinn fyrsta Hrafnseyrar process 5. februarii 1679. Frammveigis seigia hier dómsmenn, ad Are þykest vita skylldseme nockra á mille Þorkötlu Snæbiörnsdóttur og Gudrunar Jonsdóttur, sem vitnad hafde, og synest sem dómsmenn hier fyrer ecke hafe viliad taka þessar kvennsvipter fyrer full laga vitne. Ockur synest þetta á eingu rida, þvi öll þesse Hrafnseyrar vitne 2. junii 1680 eru Ara Pálssyne ölldungis ecke á móte, svo miked sem ockur skyniar.

Hverneg sem nu þetta Hrafnseyrar próf er á sig komed, þá þyker þó dómendum óhagfelldt, ad þetta galldra mál svo leinge ár epter ár uppehalldest, bæde vegna sakaráberanns (Þorkötlu) samvitsku friunar, sem og vegna Ara sialfs, sem giarnann vilie, ad máled á enda kliáest, þar med kióse nu siálfviliuglega og óske, ad sier án frekare undandráttar tylftareidur á hendur seigest, ef dómurenn ei lög til siáe, ad lægre verda meige, þá med þvi 1°. Lögmáled ávisar, ad tylftareidur skule standa um óbótamál, 2°. Þeim virdest fyrrskrifad Hrafnseyrar próf helldur stoda enn vana þad sem i fyrra sumar (1679, 29. aprilis) hier (á Fifustödum) frammkom (þeir meina óefad Hrafnseyrar prófed hid fyrsta, 5. februarii 1679.), 3°. Alþingisdómurenn 1679 tilnefner tylftareidz undanfære, 4°. Stendur i Hrafnseyrar process af dato 2. junii 1680, ad ecke fáest frekara próf i Isafiardarsyslu enn þar sie innfært, 5°. Hafa Indride Narfason og hanns kona Þuridur Jónsdótter i vetur (i novembri 1679) bored Ara Pálsson galldra

völldum um hennar veikleika, hver nefnd hión ecke eru nu til stadar, jafnvel þott syslumadurenn þeim skritlega tilsagt hafe þetta þing ad sækia til ad frammfylgia sinum áburde, og virdest dómsmönnum Ara naudsynlegt sig hier undann ad færa ofann á hitt undannfarna máled (um áburd Þorkötlu), þá fyrer þessar orsaker dæma þeir Ara á hendur tylftareid med nefndarvættum innann 10 vikna særra daga, med þeim eidstaf, ad alldrei hafe hann á sinne æfe med gölldrum, giörningum, runum, ristingum, signingum, særingum, blódvökum, dagavale edur kvedskap neinum manne edur skiepnu skada giört, á life edur límum [!], gotze edur eignum, og ei sie hann valldur i veikleika Þorkötlu Snæbiarnardóttur, barns Sigurdar Biarnasonar, Gudmundar Biarnasonar i Lokinhömrum edur hans peninga misser, ei helldur veikleika Þuridar Jónsdóttur i Hvestu, og ad þessu giördu nefnast hönum 12 eidamenn.

Hier er sá fyrste dómur i þessu mále, sem graverar Ara Pálsson. Eru á hönum epter ockar skilninge mörg missmide. 1⁰. Alþingis dómurenn 1679 hafde sagt, ad sannbevisad og svared próf skyllde i málinu takast, ádur enn Ara være tylftar eidur dæmdur. Nu medkienna hier dómendur sialfer, ad prófed, sem fyrer þá frammkom, være ecke fullkomlegt edur i allann máta lögmætt, og þó dæma þeir Ara á hendur tylftareid fyrer likindalausann áburd og blinda frammsögn Þorkötlu Snæbiörnsdóttur.

2⁰. Framar dæma þeir, hann sveria skule fyrer aburd Sigurdar Biarnasonar, um hvern alþingis dómurenn 1681 vitnar, ad hann af hieradzmönnum (annadhvert á Hrafnseyre 5. februarii 1679, eda á Fifustödum 29. aprilis 1679) ecke hafe fyrer gilldann medtekenn vered.

3⁰. Enn dæma þeir, ad Are skule sveria fyrer likindalausann frammburd Gudmundar Biarnasonar um sinn veikleika og peninga misser.

4⁰. Enn framar fyrer likinda lausann áburd Þuridar Jónsdottur og hennar manns Indrida Narfasonar, hver hión þó ecke þordu ad koma á þetta þing til ad forsvara sina frammhleypne.

5⁰. Hvad eidstafnum siálfum vidvikur, þá synest hann af nockurre einfelldne styladur: Galldrar og giörningar munu vera hid sama. Runer og ristingar er ad visu eitt. Um signingar er kunnugt, ad heimskt hiátruad fólk brukar þær edur hefur brukad til lækninga, enn eigi nockurre skiepnu til skada. Blódvökur á siálfum sier, þær sem straffannlegar være, munu heima eiga i

galldre; á ödrum munu þær heima eiga i Mannhelgisriette, þar sem talar um sár edur vodaverk. Med dagavale ad skada annann kann vel ecke skie, helldur er þetta dagaval annars slags hiátru. Enn þetta ridur ecke á svo stóru. Um hitt er ad tala, ad dómendur hefdu ad ockrum skilninge betur giört, ef þeir sinn dóm stylad hefdu á þann máta, ad med þvi áburder Þorkötlu Snæbiörnsdóttur, Sigurdar Biarnasonar, Gudmundar Biarnasonar og þeirra hióna Indrida Narfasonar og Þuridar Jónsdóttur ecke væru grundvallader á nockrum rökum edur likindum, þá ætte Are eingann eid þarfyrer ad sveria, helldur fri vera, og sakaráberarner hönum ad bæta fyrer þessa frammhleypne og ófrægd, sem vid hann være frammkomenn.

Þesse Fifustada dómur (1680, 4. junii) var upplesenn á alþinge á sama áre sem alþingisbókenn 1680 um vitnar. Svörudu lögþingismenn þar uppá, ad þeir ad svo stöddu kynne eige á móte þeim máls tractat ad mæla. Þetta meinum vid og, ad ödruvis hefde átt ad vera, þvi jafnvel þótt dómurenn ecke i þad sinn eiginnlega ætti ad koma under lögriettunnar censur, þá samt sem ádur, med þvi lided var, ad dómurenn þar upplesenn være (epter þeirre visu sem þá brukadest, ad margt var upplesed, sem alþingismönnum ecke vidkom yfer ad dæma, og optast einnhveriu þar til svarad), þá hefde þad vered gódra manna verk ad syna syslumannenum þau fyrrsögdu smidalyte, sem á hans giördum voru, hvar med Are Pálsson hefde kunnad ad friast frá óriette, og þeirre ólucku, sem sidann yfer hann saklausann dunde. Enn vid lögþingismanna svar styrktest syslumadurenn i þessu efne og hiellt áframm.

Anno 1680, þann 27. augusti ad Hvestu, var enn nu þingad um þetta mál, sem dómurenn utvisar, Lit. B. Þar kom Are, og med hönum eitt nefndar vitned Hrafn Asmundzson, og budust þeir til ad sveria þann tildæmda eid. Vændest og Are, ad Magnus Eigelsson, annad nefndarvætted, villde med sier sanna, enn hann var ecke nálægur. Framar frammkomu þar 4 fángavottar, sem sömuleidis villdu med Ara sanna þann tildæmda eid. Þad þridia nefndarvætted (Petur Þorleifsson) villde med Ara sveria fyrer áburd Þorkötlu, enn ecke meira, fiögur nefndar vætte Ara villdu sveria hönum eidenn ad sinne hyggiu ósærann. Hier urdu misiafnar meiningar dómsmanna; villdu sumer, ad sierhver þessarra manna svære sina hyggiu, enn sumer kölludu þad eid á mót eid, og villdu þad ecke samþyckia. Var svo þetta efne sett til

lögmannsens Magnusar Jónssonar. Hann deciderade (dómlaust), ad öll eidvættenn skylldu sveria hver sina hyggiu, og ad þeir dómendur, sem ecke höfdu viliad þad samþyckia, skylldu sveria, ad þeir hefdu ecke betur vitad. Þeir sóru á Hvestu þann 11. januarii 1681, sem documented utviser, Lit. D. Á sama Hvestu þing kom Þuridur Jónsdótter, kona Indrida Narfasonar, sem Ara Pálsson hafde fyrri gölldrum bored, og baud sinn eid, þad Are Pálsson være valldur af sinum veikleika. Syslumadurenn lofade eidenn ad taka á næstkomanda þinge. Enn ockur virdest hann hefdi riettara giört, ef hann henne sagt hefde, ad þvilikur eidur være berlega á móte lögum og sannsyne. Hun sór þó sidann þann 3. maii 1681, sem sidar skal sagt verda.

Anno 1681, þann 2. maii, á Fifustödum, var enn nu einu sinne þingad um þetta mál, Lit. E. Þar kom framm óskilmerkelegur skylldugleike eins nefndarvættessins Peturs Þorleifssonar vid Ara, þess Peturs, sem 1680, þann 27. augusti, villde sveria med Ara fyrer áburd Þorkötlu, enn ecke annad, vard Petur svo laus vid nefndena, enn i hanns stad var nefndur Sigurdur Jonsson. Annad nefndar vætted Biarna Gudmundzson telur Are sier skylldann ad vera, þad seigia dómsmenn ecke bevisest, þó er Biarna slept ur nefndinne, fyrer þá skulld, ad hann kunne nockurt mál hafa á hendur Ara (hvad og sidar frammkom). I stad Biarna nefnest þar á þinginu Petur Einarsson. Ad þridia nefndarvættinu, Biarna Gudmundzsyne, finnur Are hvinsku óbevisada, hönum sleppa þeir sömuleidis ur nefndinne, og verdur i hanns stad settur annar ad nafne Biarne Markusson. Framar kiemur þar framm skrifud medkienning Jóns Jónssonar og Margretar Bergþorsdóttur, sem vered höfdu hiu Ara Pálssonar, hvar inne þau segiast veikleika feinged hafa epter þad þau neitudu Ara um vist sina. Margret fieck og stórt áhlaup fyrer þessum dóme. Item frammkom vitnisburdur Páls Biarnasonar, dat. 19. aprilis 1681 ad Bæ á Raudasande (ecke mun Are þar nálægur hafa vered, þá vitnisburdurenn var tekenn). I þessum vitnisburde vottar Páll um veikleika ádurtiedra Jóns og Margretar, enn ecke seigest hann vita, af hvörium rökum þeirra veikleike vered hafe, utann hvad þau siálf hafe lyst, ad sier brugded hafe epter fölun Ara Pálssonar. Hier á mót frammlagde Are vitnisburde Gisla Jonssonar (vid hyggium þess, sem bió i Reykiarfirde, og alkunnugur er) og Andresar Andressonar syslumanns, sem seigia, ad Jon Jonsson (þesse hinn same) vinnumadur Ara Pálssonar hafe lyst

fyrer sier, ad hann ecke med æru og sannindum sönnum kynne Ara Pálsson nockrum galldraverkum bera edur til hanns nockra þess slags brukun sied hafa. Enn frammlagde Are vitnisburd Margretar Bergþorsdóttur og annarrar sinnar vinnukonu, hvar inne þær segiast ecke annad til hanns vita enn frómt og rádvant til allra athafna. Þesse vitnisburdur er utgiefenn ad heimile Ara og underskrifadur med handsale, hvad ad sönnu i sier siálfu ecke er nógu skiallegt, enn hefde vitnisburdurenn ósannur vered, þá hefde Margret Bergþorsdótter, sem var á þinginu, hönum neitad. Ad þessum vitnisburdum heyrdum játudu fiölde af nefndarvættunum, ad Jon Jónsson og Margret Bergþorsdótter hefdu sig ad sönnu ómyndug giört med þessum tvöfölldum vitnisburdum. Enn med þvi þeir sialfer visse, ad þau hefde veik orded, og lyst, ad sier hefde brugded vid fölun Ara (þetta er þeirra grundvöllur, eins og Jon og Margret hefdu ecke kunnad af annarre orsök veik ad verda), þá kynnu þeir ecke med Ara ad sanna þann eid, sem hönum med dóme á hendur sagdur var árinu fyrer, 1680, þann 4. junii. Sóru svo öll tólf nefndarvættenn (og þar á medal þau, sem samdægres höfdu nefnd vered) Ara nefndann eid ósærann ad sinne hyggiu. Framar voru hier á þinginu 3 fángavottar Ara, þeir geingu nu ur skaptenu og sóru sama og hiner. Epter hvada lögum vitum vid eige, þvi eins vel hefde eidur mátt heimtast af öllum buendum i syslunne edur ad minnsta koste i sveitenne, enn þad synest sem hier hafe ecke átt til ad sleppa.

Ad þessu giördu beiddust Sigurdur Biarnason ur Isafiardar syslu og Indride Narfason, fyrrnefnder Ara akiærendur, ad Are mætte til fánga takast, dæmdu dómsmenn, ad þeirra beidne skyllde skie, og var þad svo giört.

Deiginum epter, sem var sa 3. maii (þingid stód i 2 daga), frammkomu Indridi Narfason og hanns kona Þuridur Jónsdótter, ákiærendur Ara, og repeterudu þar sinn áburd hönum á hendur; frammbar og Þuridur med kringumstædum um sina veike og sannade þad med nockrum vottum. Item bar svo vid á þessu þinge, ad sem Are kom þar nærre, er hun stód, fieck hun stórt ahlaup (þvilikast sem nidurfalls sótt, svo sem af dómenum, Lit. E., ráda er). Talde Indride þær likur til sins áburdar, ad um hausted, ádur enn hann giptest Þuride um vored epter, hefde hann falad til vistar Margretu Bergþorsdóttur, vinnukonu Ara. Hier á mót frammlagde Are (nu i böndum) 13 manna

vitnisburd, utgefinn ad Selárdalskirkiu 1680, 3. januarii (Are bió þar i sóknenne, item Indride Narfason og kona hanns Þuridur), hvar inne þeir seigiast ecke vita nockur rök, likinde edur ástædur, i hverra trauste Þuridur Jonsdotter kunne ad bera Ara galldra áburde um völld sins veikleika, og hafe ei Sigurde Biarnasyne tekest sinum áburde vegna likinda leyses frammgáng ad ödlast móte Ara, þá þyke þeim undrum gegna, ef um þennann skyllde ödruvis fara. Framar vitna þeir, ad Þuridur hafe ádur veik vered i þesshátttar veikleika. Hier ad auke frammleggur Are vitnisburd Hallfridar Narfadóttur um veike Þuridar, dat. 1680, 23. maii, hver vitnisburdur hverke reiser nie feller mál Ara.

Um þessa vitnisburde er álit dómsmanna, ad þeir helldur styrke enn veike áburd Indrida, enn ockur synest ödruvis um þann 13 manna vitnisburd og litst, sem dómsmenn hafe vitnisburdenn i annarre meiningu teked enn hann giördur er, og hverneg sem hann skiliast skyllde, þá er hann ad visu eckert skial á móte Ara, þott dómendur hafe þad viliad svo heita láta.

Framar liet Are upplesa eitt brief, sem dómendur segia árinu fyrer hafe og upplesed vered á Fifustada þinge. Hvert brief óefad vered hefur einhver afbötun Ara, seigia dómendur þad sie of lángt til ad innfæra i dómenn, og láte þeir þad þvi dóminum fylgia og i sinu gillde vera, hvad ed öllum sannsynum mönnum mun óriett virdast, ad forskióta svo nockurs manns documentum, ad hræra ecke vid þeim med einu ordi, og er þad bæde af þessu og ödru audsied, ad ecke hafa þesser dómendur meir enn ad hófe fylgt mále Ara.

Hier næst beidest Þuridur Jónsdotter, ad hun meige sinn áburd uppá Ara med eide stadfesta. Þad dæma dómendur (epter hvada lögum, er ecke tillagt, þad var og ei helldur hægt), ad skie skule, og sver hun svo, ad Are Pálsson sie ad sinne hyggiu valldur af hennar veikleika med gölldrum, enn eingenn annar. Þessu næst frammkiemur Biarne Gudmundzson (sa sem deiginum ádur gieck ur nefndinni) og frammber um ónátturlegann hita á sier, myrkur fyrer augum og dauda eins hundz, item um siukleik og dauda bródur barns sins og sinn eigenn veikleika, og seigest nu Biarne hyggia Ara Pálsson hier af valldann vera og bydst til þann sinn grun med eide ad stadfesta, leider og eina kvennsvipt til vitnis um siukdómenn á barnenu, og vænest einum karlmanne til vitnis um hundsins dauda. Eckert er, hverke i frammsögn Biarna nie kvennsviptarinnar, sem i allra minnsta hlut

kunne ad giöra Ara misþeinktann hiá ödrum um nockur þessarra hluta völld, samt svara dómendur, ad þeir i eingann máta misgrune frammburd Biarna, sökum hanns gódrar kynningar, og seigiast þeir láta hiá lida hönum edur hanns vitnum eid ad dæma, med þvi sier virdest um mál Ara Pálssonar ánægeliger eidar flutter (hvad vid og med þeim játa vilium). Ad sidustu innfæra þeir margar citatiur ur gudz og manna lögum, hliódande um galldur og galldra menn, og setia svo þetta málefne Ara Pálssonar under urskurd lögmannsins Magnusar Jónssonar, og þetta er nu inntaked ur þessum Fifustada dóme 1681, 2. og 3. maii.

Skömu sidar, þann 10. maii ad Tungu i Örlygshöfn, stadfeste Páll Biarnason med eide sinn vitnisburd um veikleika Jóns Jónssonar og Margretar Bergþorsdottur, dat. 19. aprilis 1681 og innfærdann i fyrrskrifadann Fifustada dóm. Þess á mille sat Are i fiötrum, og er likast, ad ecke hafe hann þar vid vered. Máli hanns reid og ecke helldur stórum þar ad, þvi vitnisburdurinn i sier sialfum vegur eckert.

Nylega er sagt, ad máled var af Fifustada þinge sett under urskurd lögmannsins Magnusar Jónssonar og (sem likast synest) til ætlad, ad hann i hierade skyllde þann urskurd á leggia, álika og hanns formadur i vidlikum tilfellum giört hafde (epter hvada lögum, kiemur ecke hier vid). Lögmadurinn Magnus Jónsson veik þessu mále, vegna naums og óhentugs tíma, til Öxarár þings, under endelegann dóm og ályktun lögmanna og lögrettunnar, sem siá er af þeim sidasta alþingis dóme 1681 i þessu mále, og med þvilikum underbuninge, sem hier fyrer framann- og ofan-skrifadur stendur, kom máled til alþingis 1681.

Þar var þad fyrst utann vebanda af 12 mönnum rannsakad og sidann inn i lögrietuna aptur sett. Var sameigennlega dæmt, ad Are være á tildæmdum eide lögfallenn, og ad sidurstu vard fullkomenn dómur lögmanna og lögriettunnar, ad Are Pálsson skyllde straffast á lifinu sem svarenn og sannprófadur galldıa mádur[!].

Nockru epter dómenn dæmdann og uppsagdann medkiende Are Pálsson, under medtekning H. Sacramentis, fyrer prestinum (sem hönum þad veitte) og tveimur lögriettumönnum, ad hann medferdis haft hefde óleyfelega fiölkyngis konst og þar med tilreint: 1°. Um kotruvers, og 2°. Ad vita hvert ein kvennpersona være mey, og sagdest fyrer sömu fiölkyngis medferd epter

Gudz dóme daudann forþienad hafa, og þessu næst var hann af life tekenn epter dómenum þann 6. julii 1681.

Þegar menn nu til samans ihuga þennann daudadóm og þau fundament, uppá hver hann er bygdur, þá mun hann varla kunna afsakadur ad verda. Med framannskrifudu extracte ur hieradz processunum, ásamt þvi, sem vid þar hiá i ymsum stödum noterad höfum, meinum vid ockur ánægiannlega synt ad hafa, af hversu veikum grundvelle þetta mál frá öndverdu rised hefur, og med hvada missmidum nefnder hieradz processar giörder eru. Upphöf málsens eru rádleysu áburder uti óvissu, án nockurra eptertakannlegra skiala edur lykinda. Til lykinda brukast ómerkeleger frammburder imissra, sem i siálfu sier eckert seigia, enn takast þó so sem rök edur ástædur. Sakar áberarner siálfer sveria hyggiu sina um sannleika þess, er þeir hafa fleiprad etc. Þetta allt (sem i sialfu sier einskis var acktande mote þeim sakada) tekst so fullt, ad hann, sem fyrer sök er hafdur, skal þar fyrer vinna tylftareid og eiga alla sina velferd under hyggiu fáfródra manna i þess slags mále, sem af öngvum veralldar manne kunne examinerad ad verda, og ecke af hönum sialfum med rökum demonstrerad, ad saklaus være, med þvi hier var ecke ad sysla um nockurn þreifannlegann hlut edur verknad, helldur um heimugleg mök vid vonda anda, fyrer utann margt annad, sem i hieradz processunum kann missied finnast.

Þegar nu þesser hieradz processar og undannfarinn málsvegur i lögriettu kom, þá gátu lögmenn varla hiá sneidt ad siá, hversu miked hier vantade til rietts ransaks i þviliku stórmæle. Enn hvad skiede? Þetta var allt med þögn hiá sier leitt, enn þar á mót i alþingisdóminum citerader, so sem skiöl og bevisingar á móte Ara, eidar þeir, sem siálfer sakar áberar höfdu svared, þeir ómerkelegu og afllausu likinda vitnisburder ur hieradz processunum, og þad sem voveiflegast er, siálfs diöfulsens vitne, samantalder so þesser ólögmætu og óeptertakannlegu vitnisburder og eidar, eins og þar være um viktugar bevisingar edur siónar vitne ad tala, i þann stad menn hefde átt ad yferskoda med athugaseme allt þetta og fella þad, sem ecke var lögmætt. Og hefde þá óefad þesse prófa fiölde, sem i alþingis dómenum uppreiknadur stendur, orded ad litlu. Þad meira er: I alþingis dóminum (eins og i hieradz processenum) er alleinasta minst á innlegg Ara, enn ecke med einu orde áhrært, hvers innehalldz

þad hafe vered. Sömuleidis er fyrer bi geinged og ecke yfervegad þad 13 manna kirkiu soknar vitne, sem Ara mátte til bata koma og hieradzmenn villdu fyrer hönum vefeingia. In summa: Máled skodadest hier ecke (so miked sem vid siá kunnum) nema annars vegar, þad er á þá siduna, sem var á móti Ara. Ad hann være á tylftar eide fallenn, var allsheriar dómur, enn med hvada rökum sá tylftareidur være hönum á hendur sagdur, þar um spurde eingenn. Menn villde kannskie seigia, ad Are hefde alldrei hieradz processana fyrer lögmönnum áfriad; vid truum þad muni satt vera (og hvad munde sá vesalingur áfria kunna, sem i siálfum sier var svarlaus einfelldnes madur, so sem af öllum þessum process er ad siá, og nu vid enda þess sidasta hieradz processins var til hapta tekenn, og med þeim sama process i járnum til alþingis færdur, so sem saudur til dráps). Enn þar fyrer áttu ecke lögmenn á ad horfa, ad hann vegna sins svarleyses edur einstædingsskapar skyllde lifed missa, ef annars saklaus være.

Þad eru klár ord, sem standa i Norsku lögbókarinnar lib. 1., cap. 5., art. 22., ad lögmenn skule endelegann dóm giöra um alla dóma, sem frá underriettunum fyrer þá til stadfestingar edur röskunar innstefnder verda, og þá sömu, hvert sem þeir ákiærder verda edur eige, reisa edur fella, og meiga þeir ecke grundvalla sina dóma á þeim innstefndu dómum, helldur eiga þeir siálfer fyrer sig ad taka málenn og þeirra bevisingar, og þar epter dæma, svo sem þeir ætla ad forsvara.

Og ef menn nu villde seigia, ad Norska lögbókinn sie yngre enn alþingisdomurenn i þessu mále, þá er þetta hid sama skipad i Christiani Qvarti recess lib. 11., cap. 6., art. 2., hvar ed stendur: Ad landzdómarar skule skyllduger vera ad taka under álit alla hieradzdóma, so vel sem sönnunar manna ályktaner og eida, áhrærande drap og lifleyses mál, sem fyrer þá (landzdómarana) til stadfestu innstefnast, og þetta, hvert sem þad áfriad verdur eda eige, ad reisa edur underdæma, so sem þeim þyker forsvaranlegt vera. Frá þessu mun ecke kunna exciperad ad verda, med þvi lögmenn bæde á þessu áre, og fyrr og sidar, sina dóma funderad hafa uppá nefndan Christiani 4ti recess, og sier i lage er hann citeradur á spatiu þessa optnefnda alþingisdóms i Ara Pálssonar mále. Framar hefur Christianus Primus i þeirre löngu rettarbót sierdeilis skipad lögmönnum grandvarlega ad rannsaka þeirra manna mál, sem koma i skada fyrer mannslag, þvi þad

sæter stór-mæle, seiger same kongur, og munde þar af audráded vera, ad eins ætte önnur stórmæle ad examinerast, so er þad og almenneleg laga regla, Þingfararb. 4., epter gögnum og vitnum skal hvert mál dæma. Og þótt alldre være nockur lög hier um utgefin, þá er þad sialfsagt natturu-lögmal, ad einn yferdómare, fyrer hvern einn fange frammleiddur verdur og ásakadur med þvi, sem fyrer underrettunum um hann giörst hefur, mune allt máled eiga i gegnum ad skoda. Þvi án þess kann hann eigi ad vita, hvad þar i sie riett edur rángt, og conseqventer eckert sannsynelega ad dæma.

Hefde menn nu þessarrar sinnar skylldu giætt og med nockurre ihugan máled framann til skodad, þá hefde Are Pálsson, óefad, óbrendur vered, enn þetta gieck ödruvis til; menn giördu sier ecke þad ómak, helldur sleptu, sem sagt er, grundvelle málsens og tóku fyrst i þad á tylftareidfallinu, hver óriettur Ara Pálsson móte lögum vid lifed skilde.

Enn látum ockur nu seigia (þad sem vid ecke meinum), ad Are hafe á löglega tildæmdum tylftareide falled. Hvar mundu þá þau lög vera, ad hann fyrer þetta eidfall skyllde lifed missa? I alþingisdómenum stendur ad sönnu, ad ádur enn dómurenn ályktadest, hafe yferveiged vered Gudz H. ord og Konunglegt lögmál. So siáum vid og á spátiu alþingis dómsens citerada ur Gudz og manna lögum ymsa capitula, hliódande um galldra menn, ad skilia, þá sem med eigenn medkienningu edur löglegum vitnum ad þeim glæpum sanner verda. Nu var Are Pálsson alldrei sannprófadur galldra madur (jafnvel þó þad i alþingisdómenum stande), ecke helldur var hann svarenn galldramadur, nema epter hyggiu annarra, sem eckert þar til vissu. Komu so ecke hans mále vid þau Gudz edur manna lög, sem utann á þessum alþingisdóme citerud finnast og skipa galldramenn af life ad taka. Helldur átte þad ad metast so sem eins, er fallenn være á löglega tildæmdum tylftareide (þvi um þess slags eid er underlaged, þó vid allt annad meinum.)

Menn munu seigia, ad þetta kome i einum stad nidur, þvi þad sie öllum vitannlegt, ad eins hafe i fleirum galldramálum dæmt vered sem þessu, nefnelega ad þeim sökudu, sem á tylftareide fiellu, hafe vered á elld kastad. Hier til svörum vid, ad spursmáled er ecke um þad, hvad dæmt hafe vered, helldur hvad átt hafe ad dæmast, og setur þad þvi einga reglu edur lögmál, ad Páll Oddsson ur Hunavatzþinge hafe anno 1674 fyrer

eidfall brendur vered, anno 1675 Lasse Didreksson ur Bardastrandar syslu og 1677 Biarne Biarnason fra Breidadal i Isafiardar syslu, þvi alltid er epter ad bevísa, ad þetta hafe rettelega giört vered.

Skyllde og dæme gillda, þá eru þau fleire, ad ödruvis hefur i þvilikum galldramálum ályktun falled, og vilium vid þesse epterskrifud ur alþingisbókunum uppteikna.

Anno 1656 (vid vilium ei hærra byria, þvi um þad leite hófst su mikla galldra áburda ölld hier á lande, tilforna voru flester giætnare) var fyrer dóme á alþinge mál Gisla Sigurdzsonar ur Borgarfirde, hvern Sr. Halldor Jonsson hafde bored, ad hann hefde med gölldrum dreped edur drepa láted fyrer sier færleika. Gisle hafde ecke eide frammkomed, fiell dómurenn, ad eidvættenn skylldu sveria hann sakadann, og ad þvi giördu skyllde hann fá þá hædstu hudlátsrefsing. Var þvi vægd giörd i málinu (seiger þingbókenn), ad rómadest, ad nockrer være þeirrar meiningar, ad færleikarner mætte af ödru deyia, so sem opt ber vid. (Hefde þvilikur athuge komed i Ara Pálssonar mál, þá kynne þar og hafa sagt vered, ad veikleike Þorkötlu Snæbiarnardóttur og allra hinna, sem hann báru, hefde kunnad vera af ödru enn gölldrum, og munde þá betur fared hafa.)

Anno 1670 var fyrer dóme á alþinge Sigmundur Valgardzson ur Strandasyslu, hvern Helge Gunnarsson hafde bored galldravölldum um sina veikiu, höfdu og frammkomed ein og önnur likinde (ad þeir so kölludu, ad vísu eins sterk og i Ara Pálssonar mále), sem siá er af alþingisbókinne 1669 (hver hieradzdómenn innehelldur). Sigmunde hafde dæmdur vered tylftareidur med nefndarvættum, nefndarvættenn sóru hann sakadann ad sinni hyggiu. Dæmdest á alþinge, ad hann fyrer undann fared rykte, áburd og eidfall skyllde uttaka tvö hudlát, sem næst geingi lífe. Hvernenn sem þesse dómur er, þá hefde Are gladur orded, ef annar eins hefde á hanns mál komed.

Þesse same Sigmundur Valgardzson hafde bored Eyolf Jónsson i Stranda syslu galldre, hver Eyolfur af þviliku hafde ryktadur vered. Lögþingismenn dæmdu Eyolfe 1669 tylftareid, nefndarvættenn sóru hann sakadann, voru hönum svo á alþinge 1670 dæmd 3 stór hudlát. Epter hvada lögum er þar ecke nefnt, þó munde Are þvilikum dóme hafa feigenn orded.

Anno 1678 voru Clemuse Ulfssyne ur Hunavatz þinge ut ur þviliku mále dæmdar 2 hudlátz refsingar, ein stór og önnur

minne. Sama ár 1678 var Magnus Benedictzson, eidfallenn ad galldra mále, á alþinge hyddur. Er ecke enn nu uttalad, hvert þetta hafe so vera átt, enn hvad sem þvi lydur, þá var mun hardara ad Ara geinged.

1682 á alþinge var fyrer dóme Þorsteinn Högnason, er galldre hafde borenn vered, og 12 menn i móti hönum svared. Hann feck stórfellda hudlátsrefsing fyrer svo stórfellda áburde, þó likinda veiker syndest. (Gömul regla seiger, ef þad være nóg ad klaga, þá munde fáer saklauser vera, enn hvad sem þvi lidur, þá hefde Are, óefad, nægst med þennann dóm, fyrst hann hafde ecke greinaseme edur þor til ad tala á móti daudadóminum, ecke gátu likindenn veikare vered i mále Þorsteins enn Ara, ecke var og nema áred lided frá þvi Are var brendur. Og hefur hier geinged eins og alment er, ad þegar menn sleppa lögunum og dæma epter vilia sinum, þá verda dómarner óliker, þó málenn sieu allt eins.)

Anno 1687 var Pietre Olafssyne á alþinge dæmd stór hudlátsrefsing fyrer eidfall, hafde þó medferdes haft galldrablad og 2 ristingar spiölld. Hvad kunne ad hlifa þessum Pietre frá brennu, meir enn Ara Pálssyne? Eingenn galldur var hiá Ara fundenn, þegar hann var til dauda dæmdur.

Anno 1692 var Barde Biarnasyne á alþinge dæmt hudlát fyrer galldra áburde og eidfall. Þvi var hann ecke drepenn eins og Are Pálsson? Kanske i fersku minne hafe vered mál Clemusar Biarnasonar, hvernn menn fyrer tveimur árum höfdu fyrer galldra áburde, eidfall, galldrarykte, brukun á tóuverse, optlega sión á galldre etc. til dauda dæmt, enn fiell sidann ödruvis, sem kunnugt er.

So er nu synt, ad fleire eru dæmenn þeirra, sem fyrer eidfall hafa likamlega refsing utteked enn liflát, jafnvel þott þad hafe skied med ymsu móte. Sumer hafa almennelegt hudlát utteked, sumer stórfellda hudláts refsing, sem næst geinge life, nockrer eina stóra og adra minne, sumer tvö stóreflis hudlát og adrer þriu. Hefur þetta so geinged, epter þvi sem lögmönnum datt i skap i þad sinn, og epter þvi sem syslumennerner hina seku recommenderudu (vide daudadóm Biarna i Breidadal i alþingisbókinne 1677).

Eins óliker eru lögmannadómarner siálfum sier innbyrdes i þeim minne galldramálunum.

Anno 1656 var dæmd á Narfa i Smidiuvik 10 marka sekt fyrer eikarspialld med characteribus.

Anno 1676 var Sigurde Olafssyne dæmt hudlát, fyrer þad hann hafde fared med galldra stafa blad og ödrum feinged.

Anno 1677 var brendur Þorbiörn Sveinsson ur Borgarfirde fyrer skrift og medferd á nockrum characteribus, saudspekiu, og ad vita hver frá sier stæle.

Árinu epter 1678 var Þorde Gudmundzsyne dæmt hudlát fyrer adra þvilika galldraskrift.

1680 var Höskullde Sveinssynne dæmd stór hudlátz refsing fyrer medhöndlan galldurs (var óefad sigurstafur og tóustefna), og slapp hann þeim mun betur enn Clemus Biarnason 10 árum sidar.

Anno 1681 var Gudbrande Biarnasyne dæmd hudláts refsing fyrer geymslu og medferd á galldra spiallde.

Þesse mismunur dóma i álika málum hefur þar af komed, ad menn hirdtu ecke at binda sig vid lögenn, helldur þotte inndælla ad smida sier lög i sierhvert sinn og dæma epter þocka sinum. Komust menn so þess á mille i ógáungur[!] og vissu varla, hvad dæmast skyllde, þotte sannsyne ad hialpa þess edur þess-mále vid, og vard þá vanann ad brióta.

Anno 1656 (um þad leite ad galldra-aburda- og brennuölldinn hófst i Stranda syslu) báru fiórer menn i Triekyllesvik Margretu Þordardóttur galldraverkum mönnum til meinsemda. Anno 1659 var henne dæmdur löglegur tylftareidur, eidvættenn villdu ecke med henne sveria, kom svo máled til alþingis 1660, og dæmdest þar, ad eidvættenn skylldu sveria henni annadhvert til falls edur frelses innann 10 vikna ad heyrdum alþingisdómenum. Nu soru 6 eidvættenn móti henne, enn 5 sóru eckert. Máled kom aptur til alþingis 1661, dæmdest þá, ad þau 5 eidvættinn skylldu og eitthvad sveria. Nu lofade eitt af þessum nefndarvættum ad sanna med henni, enn sór þó ei, so miked sem siá er. 4 fangavottar sóru hana saklausa, vard henne og gott til fángavotta, nógra til tylftareidz. A⁰ 1662 (þremur árum epter þad henne hafde eidurenn dæmdur vered) kom enn á ny hennar mál til alþingis, og dæmdest þá, ad med þvi um lifed gillte, þá skylldu ærleger fángavottar til tylftar innann Þo[r]skafiardar þings sveria hana saklausa og hun þar med fri vera, og áburdarmennerner eins ærleger epter sem ádur. Unnu hier so og töpudu aller hlutadeigendur. Ef menn nu vilia med epterdæmum riettlátann giöra dauda dóminn i Ara Pálssonar mále; má hann þá ecke hier vid samann bera? Adur enn vid göngum

frá þessum galldra dóma epterdæmum, vilium vid enn nu þriu hier til leggia, so enn framar siást meige, á hversu föstum grundvelle þesser dómar staded hafa.

Þad fyrsta þar af er um Gudnyu Jóns dottur i Bardastrandar syslu, hver borenn hafde vered galldra verkum og dæmdur tylftareidur fyrer allann galldur. 7 nefndarvitnenn sóru med henne fyrer áburdenn alleina, enn 2 nefndarvitnenn og 2 fángavottar fyrer allann galldur. Máled kom til alþingis 1676, og dæmdest Gudnyu nockur refsing epter tempran syslumanns, þar hun hefde ei til dæmdum eide ad lögfullu frammkomed. Alíka (ad ockar skilninge) sem ef einn være borenn barns faderne, og dæmdur eidur fyrer allar konur, hann og annad eidvætted svære fyrer barnsmódurina, enn annad eidvætted svære hann ad sinne hyggiu saklausann af öllum konum, og skyllde hann so ad sidustu verda sekur duggara sockum, edur þeirra virde.

Annad dæmed er um Gisla Arnason ur Isafiardar syslu, hverium 1680 á alþinge dæmdur var tylftar eidur med fángavottum fyrer likinda veikann galldra áburd Vilborgar Isleifsdóttur, sem þess árs alþingis bók vitnar, sidann hafa þar ur (fyrer einhveriar ockur óvitannlegar orsaker) orded nefndar vætte, sem siá er af alþingis bókinne 1682. Fiögur af þessum nefndar vættum sóru hönum eidenn ósærann ad sinne hyggiu, enn 5 nefndarvættenn sóru hann saklausann, 4 fángavottar villdu hann og friann sveria. Gisla þessum var dæmd á alþinge 1682 hudlátz refsing, sem næst geinge life.

Þad þridia dæmed er um Helgu Höskulldardóttur, hverrar mál 1683 var fyrer dóme á alþinge. Hafde hun borenn vered galldra völldum um siukdóm og dauda barns nockurs, og henne þar fyrer tylftareidur dæmdur, fiögur eidvættinn villdu med henne sveria, fimm á móte og þriu töldust forföllud. Dæmdest, ad þesse 3 eidvætte skylldu yferheyrast, og ef þau laga forföll hefde, þá skylldu önnur 3 i þeirra stad nefnast, yrde so þau 3 á meiningu med þeim 5 mót Helgu, þá skyllde sá eidur takast og Helgu likamleg refsing uppá leggiast, um hverrar stærd hieradz dómarenn skyllde med dóme leita lögmannsens atkvæda.

Svo var þetta allt temprad epter gódre samvitsku án nockurs laganna leidarvisers.

Af þessu, sem hier næst fyrer framann skrifad er, mun audsætt vera, ad ecke kunne alþingis dómurenn i Ara Pálssonar mále ad riettlætast med þeim ödrum alþingis dómum, sem i vid-

likum eidfalls málum geinged hafa, med þvi þeir svo miög óliker eru hver ödrum.

Er þvi þeim ad sleppa (sem og hvert sem er vera á, þvi epter lögum á ad dæma, enn ecke dómum, enn þessu sem hier er sagt, vard ad svara uppá þad, sem innfært er i ockar process alþingis dómenum til forsvars) og taka til hins, sem ádur höfum vid áviked, ad ef sá tylftar eidur, hverium Are ecke frammkom, hefde ad lögum hönum á hendur dæmdur vered, so átti hanns mál ad álytast ecke so sem sannprófadz galldramanns og conseqventèr daudamanns, helldur so sem þess, er á tylftareide falled hefde.

Um þetta eidfall hefur fyrer ockar dóm frammkomed su ástæda, dóminum til forsvars, ad tylftareidur fyrer blódskömm fielle til óbóta i Kristnum riette. Ad sönnu stendur þetta svo i Kristnum riette Arna biskups cap. 19, sem talar um gud-sifiar. Enn þar á fyrer óbóta mál ad skiliast utlegd og aleigu misser, enn ecke lifs straff, sem audsied er af sialfum þessa Kristins riettar ordum, fyrer utann þad sem kunnugt má vera, ad einger voru i þeirre tid og ecke allt til þeirrar Luthersku reformationis fyrer sifia spiöll á life straffader. Ordenn ur Kristnum riette hlióda sem epterfylger: Ef madur verdur at þvi kunnur og sannur, ad hann legst med þessum konum svo nánum (módur, systur, dóttur etc.), þá er sá madur fridlaus og bæde þau, þar til er þau taka skrift þá, er biskup leggur á þau, og bæde hafa þau fyrer giört hverium peninge fiársins, bæde i löndum og lausum aurum, þad á hálft kongur, enn halft biskup, nema þeir vili meir miskunad hafa. Enn ef þad kienner biskup edur hanns umbodz madur manne, at hann hafe þat utlaga verk giört, enn hann kvedur vid þvi nei, þá skal synia med tylftareide, fellur til óbóta, ef fellur.

So er þá um tylftareidfalled alleinasta ad skoda Landzleigu bálks 30. cap., og seigest þar á þvi utlegd, enn ecke lifs straff, og hier til hafa óefad alþingismenn lited anno 1682 i mále Ólafs Einarssonar úr Snæfellssyslu, hver fallinn á tylftareide fyrer blódskömm af landinu var útlægur dæmdur. Sömuleidis voru Ingebiörg og Ingvelldur Oddzdætur úr Vestmannaeyium anno 1695 á alþínge útlægar dæmdar fyrer tylftareidfall i grófasta mordzmále, hvar i þó adskilianleg merkeleg líkinde og svarnar kríngummstædur frammkomid höfdu, sem alþíngisdómurenn vottar. Á þessu sama áre 1695 dæmdu lögmenn húdlát Einare

Jónssyne úr Isafiardar syslu, föllnum á eide fyrer mordz medvitund. Og sömuleidis er tilgeinged á alþínge anno 1690, þá þeir hudlát dæmdu Einare Einarssyne i Arnes syslu, föllnum á tylftareide fyrer 3ia hórdóms brot. Ef tylftar eidur nu skyllde endelega til lifs straffz falla, þá være þesser dómar óforsvarannlega liner.

Er so af þessu fyrrskrifudu synelegt, ad þott Are Pálsson hefde á löglega tildæmdum tylftareide falled, þá hefur hönum þar med stór óriettur giördur vered, ad hann fyrer þad eidfall var til dauda dæmdur á móti lögum, edur i þad minsta án nockurs laga atkvædes. Enn med þvi þesse tylftareidur var (so sem af hieradz processunum audsied er) ad þarfarlausu hönum á hendur dæmdur, og hann i þann máta ecke átte fyrer eidfalled neitt straff ad lida, auk helldur deya, þá eykur þetta stórum á óriettenn, og gietum vid so ecke annad sagt, enn ad Are sie saklaus til dauda dæmdur.

Framar er ad minnast á medkienning þá, sem Are giörde fyrer sinn dauda og epter daudadómenn dæmdann og uppsagdann. Hvar ut af su ástæda hefur giörd vered, ad hann galldra brukun á sig játad hafe og dauda mann medkient. Hiertil svörum vid: 1°. Ecke kann þetta ad afsaka alþingisdómenn, þvi þad kom ecke framm fyrer hann, ecke var og þetta, sem Are medkiende, þad sem um átte ad dæmast edur dæmt var. Þad meira er, þott Are hefde, epter daudadómenn feingenn, á sig játad öllu þvi, sem uppá hann hafde bored vered, þá kynne ecke þar fyrer seigiast, ad dómurenn hefde riettelega dæmdur vered, þvi efter gögnum og vitnum skal hvert mál dæma; helldur hefde þetta alleina vered uockur huggun fyrer samvitskur dómenda, ad þeir epter-lits sied giæte, ad þeim ecke hefde svo illa til tekest i dómenum, sem von være i óliósu mále. 2°. Þott Are nu þetta allt medkiendt hefde, ádur enn dauda dómurenn gieck, og svo löngu fyrer, ad þad hefdi vered komed med hinu ödru inn i processinn, þá átte hann þó ecke hier fyrer lifed ad missa, helldur i þad allra hardasta utlægur ad verda, og bæter þetta i eingann máta alþingis dómenn, þvi þegar hann dæmdur var, kunnu menn ecke til ad gieta, hvert Are munde nockru, edur hveriu, á sig játa, sem ádur er sagt. 3°. So langt er frá, ad þesse Ara medkienning kunne ad justificera alþingis dómenn edur þá exsecution, sem epter hönum giörd er, ad epter þessa medkienning mætte dómurenn og exsecutionenn voveiflegre synast,

enn ef Are eingu á sig jatad hefde. þvi ef hann eckert medkiennt hefde, þá kynne margur þeinkt hafa, ad hann munde sakadur vera i þeim hlutum, sem hönum væru kiender, enn villde þá ecke medgánga, annadhvert af þrá-lynde, eda til ad epter láta sier þess betra nafn, jafnvel þott nu yrde daudann ad þola. Enn fyrst hann medkienninguna giörde og á sig játade þeim hlutum, sem glæpaleger virdtust, og i hanns samvitsku so stórer, ad hann sig fyrer Gude dauda mann játade, þá eru eingenn rök til ad þeinka, ad hann hafe meira af þessu slage med sier sialfum vitad, og verdur so þvi truannlegra, ad hann án lögmætra saka sie af life tekenn. Og skal þetta svo sagt vera um alþingis dómenn i sier sialfum, og þad sem vid um hann i ockar ályktun talad höfum.

Nu er epter ad ræda um þá afbötun, sem af alfu lögmannsens Sigurdar Biörnssonar fyrer ockar dóm frammkom: nefnelega ad þetta Ara Pálssonar mál hafe vered tilfalled i lögmannsumdæme sál. Magnusar Jónssonar lögmanns og máled fyrer hann ur hierade sett, hafe so hann (Magnus Jonsson lögmadur) vered málsens riette yferdómare, enn ecke lögmadurinn Sigurdur Biörnsson, helldur hafe Sigurdur Biörnsson i málinu dæmt so sem meddóms madur hinns lögmannsins Magnusar Jónssonar, og kome þvi hönum ecke eigennlega vid dómenn ad forsvara.

þessa ástædu höfum vid ecke teked fyrer fullnadar vörn edur lögmæta afsökun fyrer forsvare optnefndz alþingis dóms um Ara Pálsson. þad sem vid hier i fyrer ockur haft höfum, er þetta epterskrifad.

þegar Magnus Noregs kongur lögbókinna utgaf, þá sem vier Jons-bók köllum, var hier eige utann einn lögmadur á lande aullu, sem dæma skyllde á alþinge med 36 lögriettumönnum; stód þetta svo i hier um 40 ár, frá þvi Jóns bók hingad kom. Hier um anno Christi 1320 urdu tveir lögmenn, og hafa sidann so optast vered, optast hefur og þeirra titlum og umdæmum svo skipt vered, ad einn hefur kallast lögmadur sunnann og austann á landinu, enn annar nordann og vestann; synest sem þetta hafe i fyrstu átt ad vera landzfólkinu til hægdar, sökum vid-áttu landsins og lángrar tilsoknar bæde i stefnu málum heima til lögmanns, áreida málum og ödrum þvilikum, hellst þar lögmenn i þann tid miklu meira höfdu ad giöra med riettargángenum i hierödum, enn þeir nu hafa, so sem siá má af Farmannalögum cap. 25. og R. B. E. K., sem seiger: Hvervetna þar sem lög-

madur er nær, þá skal hann nefna menn til dóms etc. Þessarra tveggia lögmanna embætte var med tvennu móte. I sumum embættis verkum voru þeir ad-skilder hver frá ödrum, i sumum áttu þeir til samanns ad vera, so sem einn madur. Þau embættes verkenn, hvar i þeir hver frá ödrum separerader voru, voru áreider á landamerke, dómar i stefnu málum heima til lögmanns, dómnefnur i ymsum stödum, og yfer ymsum málum, þar so þótte naudsyn tilbera alþinga á mille. Þvi þad er ómótmælannlegt, ad frá elldstu tid og ofan epter öllum ölldum hafa þesser tveir lögmenn, hver i sinu umdæme, i hierödum dóma utnefnt og gánga láted, item þess á mille (þó meir þeir sidare) án þings edur dóms nefndar urskurde frá sier giefed. Um þess háttar lögmanns dóma og urskurdi i hierade er þad, sem talast Þingfararb. 9, þar sem seiger: Nu skytur nockur sinu mále undann lögmanne og til Öxarárþings, item: Nu fær madur eige rettinde sin i bygdum heima eda fyrer lögmanne. Þau embættes verkenn, sem þeim bádum sameigennlig voru, voru þau, sem á lögþinge giörast áttu. Þar sátu þeir báder so sem einn madur og giördu þar hid sama, sem sá eine lögmadurenn hafde giört, ádur enn tveir urdu. Þad er: Þeir præsiderudu tilsamanns i lögrettunne og voru höfud þeirra 36 lögrettumanna, sem ádur höfdu staded under einum lögmanne. Þeir nefndu báder menn til skodunar stórmæla, hvadan af landinu sem málenn voru, þad er ad skilia, i utnefnder, so sem ádur var altidt, og leinge hefur sidann halldest, þó med nockud ödruvis móte. Þeir samþycktu bader þessa dóma, og eingenn var hier i (so miked sem af documentunum siást kann) distinction á þeirra umdæmum, nema ef þad skyllde nockud heita, ad sidan 1570, þá byriad var i bækur ad skrifa þad sem á lögþinge giördest, þá siest, ad sier hver lögmadur hefur ur sinu umdæme tilnefnt 18 lögrettumenn til ad sitia i einum og sama dóme med hinum 18 ur hinu lögmanns dæminu innann vebanda, eins og ennnu hellst.

Þetta hefur so varad og hallded vered frá allda ödle, mann epter mann, inntil þess nockrer, eige alls fyrer laungu, hafa disputera viliad, ad lögmadurenn nordann og vestann være alleina præses i þeim alþingis dómum, sem geinge á málenn ur hanns lögmanns dæme, og eins hinn fyrer sunnann og austann ur sinu lögmanns dæme. I hverre meiningu og til hvers þesse disputatia hafe i fyrstu á lopt komed, vilium vid nu ecke

gátur um leida, þvi þad kiemur ecke vid þetta efne, enn hitt hölldum vid fyrer víst, ad þesse meining, um adskilda præsidentiam lögmanna á alþinge, sie ecke á lögum grundvöllud, og eingenn af fyrre-mönnum hefur þetta á þann hátt skiled edur disputerad, so miked sem vid höfum kunnad áskynia ad verda. Siálfur lögmadurenn Sigurdur Biörnsson hefur og med sinum embættes verkum synt, ad hann i þele nidre annarrar meiningar være, enn sem nu, i þessare naudsyn, er ad orde giört. Og til þess ad þetta, sem fyrrskrifad er, ecke skule vera alleina ockar bevisingalaus sögu sögn, þá látum vid fyrer þad 1ta hier med fylgia Lit. G. 24 manna dóm giördann á alþinge 1575 epter fyrerskipan höfudzmannsins Johann Buckhollts, hvar inne einn alþingis dómur um jordina Hofstade á Myrum (i nordann og vestann lögmannsdæminu) er afl-laus dæmdur fyrer þá sök, ad sagdur dómur hafde vered dæmdur og samþycktur af Orme Stullasyne lögmanne (nordann og vestan), enn eige af Þorde Gudmundzzyne (lögmanne sunnann og austann). Enn þo i þann tíma skylldu lögdóma báder utnefna seiger þesse 24 manna dómur.

2ad argument hier um er dóms atkvæde sál. Arna Oddzsonar lögmanns um Yfar Sigurdsson ur Hunavatnz þinge 1646, Lit. H., hvad ed syner, ad nefndum Arna Oddzsyne þotte sier vid koma ad decidera i þessu mále og hiellt sig eins vel præsidera i málunum nordan og vestan sem hinum sunnann og austann á landinu.

3ia argument tökum vid ur alþingis bókinne 1677, hvar so stendur: A⁰. 1677 þann 3. julii oskade Hr. lögmadurenn Thorleifur Kortsson andsvars og leidriettingar af Hr. lögmanninum Sigurde Biörnssyne, samt lögriettumönnum innann vebanda, hvad halldast skyllde um stefnu fyrerkall Ara Þorkielssonar vid syslumannenn Biörn Magnusson. Ef lögmadurenn Sigurdur Biörnsson ecke sat i þessu mále nema so sem meddómsmadur (ad þeir nu vilia kalla: þad er lögriettumadur), þvi spurde Þorleifur Kortsson hann þá ad þessu sier i lage? Til þessa 3ia arguments heyrer þad, sem stendur i alþíngisbókinne 1685, ad i lögriettu hafe auglystur verid dómur úr Snæfellz syslu, hliódande umm tveggia skiphluta skipte. Og andsvarade lögmadurinn Hr. Sigurdur Biörnsson, ad skickun Hr. lögmansins Magnúsar Jónssonar standa eige umm hálfra skipleigna skickun þar i syslu. Anno 1687 á alþíngi andsvaradi lögmadurinn Sigurdur Biörns-

son uppaa adspurn lögmansins Magnúsar Jónssonar, áhrærande hieradz þíngs stad á Fródá, sem þess aars alþíngis bók vottar.

Þad 4da argument hier um látum vid vera þad, sem á alþinge passerade um Tungu i Hördudal og Óspaksstade i Hrutafirde 1677, 1678 og 1688, til samanns uppskrifad á document Lit. J. Stendur þar fyrst 1677, ad vissra lögriettumanna álit um Tungu hafe samþyckt vered af lögmönnum og lögriettumönnum. Anno 1678 decidera lögþingismenn á ny, i þrætumále Magnusar Jónssonar og Ögmundar Sigurdzsonar, sættast so Magnus og Ögmundur, og hafa þar uppá handsöl vid lögmenn báda. Anno 1688 afsakar lögmadurenn Sigurdur Biörnsson sig og sina lögriettumenn, ad dæma nockud um adtekt Jóns Audunarsonar á Óspaksstödum, med þvi þad mál ad nockru leite áhrære sig og sina fyrr ummgeingna ályktun, ad skilia, þá sem fyrr er ummgieted. Vid spyrium, protesterade lögmadurenn Sigurdur Biörnsson hier, so sem lögmadur, edur so sem lögriettumadur? vid meinum so sem lögmadur, og ætlum ad flestum mune þad so skiliast.

5ta argument hier umm skal vera alþingisdómurenn i mále Klemusar Ulfssonar ur Hunavatns þinge 1678, Lit. K., hvar lögriettumenn med fullkomnu samþycke lögmansins Sigurdar Biörnssonar dæma Klemuse stora hudlatz refsing, sem hann uttake þar strax á þingenu eftir tilsögn lögmansins Sigurdar Biörnssonar. Lögmadurenn Þorleifur Kortsson var nockud vid máled ridenn og kunne þvi ecke ad præsidera; er svo annadhvert, ad lögriettann hefur dæmt lögmannslaus (og munu þess eingenn dæme finnast forn edur ny), ellegar ad Sigurdur Biörnsson hefur hier so sem lögmadur præsiderad, og þad er óefad.

6ta argument hier um er teked ur alþingisbókinne 1679 og fylger hier med Lit. L. Þar tilbydst lögmadurenn Sigurdur Biörnsson fyrerkallslaust ad forsvara fyrer sitt leite eirn alþíngis dóm giördann 1677 umm eitt mál af Vestfiördum; hvad kom hönum þad vid meir enn ödrum, ef hann i þessu tmále seted hafde ecke nema so sem lögriettumadur? Enn hitt er sannara; hann þekte, ad hann so sem lögmadur hafde dæmt i málenu, og þótte (sem von var) sier of nærre talad, er dómur hanns var rángur kalladur.

I 7da máta leidum vid hier til dóm umm Þorstein Högnason, dæmdann á alþinge 1682, hvar inne stendur, ad Þorsteirn

skule straffast med stórfelldre hudláts refsingu, epter tempran og tilsögn beggia lögmanna. þvi skyllde lögmadurenn Sigurdur Biörnsson þetta straff tempra med nordann lögmannenum, ef hann ecke i málenu dæmt hafde nema so sem lögriettumadur.

8da argument, sem hier til heyrer, er vitnesburda máled ur Hunavatns þinge, sem kom i lögriettu 1703. Hafe ecke lögmadurenn Sigurdur Biörnsson i þvi præsiderad, þá hefur þad eingenn giört, þvi lögmadurinn Lauritz Gottrup var annar málsparturenn. Enn hvad er hier um ad tala? þesse alþingis dómur hefur sidann under álit komed og Sigurdur Biörnsson so sem lögmadur fyrer hann svare hallded, so sem öllum er kunnugt, og kom þá ecke framm þessi afsökun, ad hann þar i ecke præsiderad hefdi.

Hid 9da hier ad hnigande argument er þad, sem stendur i alþingis bókinne 1704 og hier medfylger Lit. M. áhrærande mál Gudmundar Jónssonar úr Hunavatzþinge, hvar lögmadurenn Sigurdur Biörnsson i alþingisbókina hefur innfæra látid sina doms ályktun (so kallast þar), gagnstæda þvi er lögmadurinn Lauritz Gottrup dæma villdi og dæmdi. Mundi þessi ördugleiki sambióda einum lögriettumanni, og hvad mundi lögmadurinn Lauritz Gottrup sagt hafa, ef nockur lögriettumadur sier hefde þetta fyrer hendur tekid? þad hefdi óefad (og þad ad riettu) ofdirfd köllud verid, og þyrffti ecke nema þetta eina argument til ad yferbevisa lögmannenum Sigurde Biörnssyne, ad hann i lögriettu seted hefde og sitia þættest so sem præsident ásamt med nordann lögmannenum i öllum málum, sem i lögriettunna kiæme, hvadann ur landenu sem þau være.

10°. Hver lögmannsens Lauritz Gottrups þánke sie hier um og hafi verid, er audráded af þvi, sem stendur i alþingis bókinne 1701, áhrærande Erlend Gislason ur Rángár þinge, hvar lögmennerner tala vid amtmannenn um þad mál og seigiast ecki kunna ad láta exsecutionen ofleingi undanndragast. þetta kunne ecke lögmannenum Gottrup vid ad koma, nema hann (med rettu) þættest i öllum lögriettu málum ad halfu præsidera. Og um hanns (lögmanns Gottrups) skilning á þessu efne höfum vid auk þessa fleire og enn þá skirare argument, enn med þvi hier er ecke ad tala nema um skylldu lögmannsins Sigurdar Biörnssonar til forsvars alþingis dominum i mále Ara Pálssonar, þá

vilium vid ecke þetta ockar skrif ad naudsynialausu þar med leingia.

Hid 11ta argumented, um þad ad lögmenn báder tilsamanns præsidere i lögriettunne, eige ad præsidera og til samanns ad forsvara alþingisdómana, eru þær Kongl. stefnur og befalingar, sem til beggia þeirra sameigennlega i ymsum málum geingnar eru, hvar af vid þessar epterskrifadar uppteikna kunnum.

1⁰. Hæsta riettar stefnu til beggia lögmanna i mále Jons Eggertssonar 1682, 2⁰. Hædsta riettar stefnu til beggia lögmanna i mále Jons Hreggvidzonar 1686, 3⁰. Konglega befaling til beggia lögmanna áhrærande ad dæma i mále Tomass Konrádzsonar 1701, 4⁰. Konglega befaling til beggia lögmanna ad dæma i arfs þrætu mále Sr. Paals Amundasonar og Kristinar Jónsdottur 1703, og fleire kunna þess slags document ad vera, þó vid nu ecke til þeirra munum.

I 12ta stad vilium vid minnst hafa á þad, sem med riettu hefde átt fyrst ad standa: Þad er orda tiltæked i öllum alþingisbókum fornum og nyium, so sem: »svara lögmenn og lögriettumenn«, »dæma lögmenn og lögrettumenn«, »tilseigia lögmenn og lögriettumenn«, »álíta lögmenn og lögriettumenn«, »seigia lögmenn og lögrettumenn«, »virdest lögmönnum og lögriettumönnum« og ótal annad þessu likt. Hvar med lióslega synast kann, ad lögmenn báder dæma til samans domana, so sem præsides, og lögriettumennerner med þeim i þá mynd sem assessores. Þar fyrer er ecke nema eitt lögþing á landinu, til hvers málenn ur herudum innkoma eiga, án nockarrar[!] distinctionis, ur hveriu lögmanns dæminu þau sieu. Vel vitum vid, ad nockrer af syslumönnum hafa sett málenn fyrer þann lögmann, i hvers lögdæme þeirra sysla lá. Enn þar af er eckert ad concludera, þvi þess eru og dæme, ad menn hafa málum skoted fyrer þann lögmannenn alleina, i hvers umdæme þau tilfallenn voru, og hans lögrettumenn, og er þetta sidsta ecke fyrer adra enn þá, sem alldrei hafa lesed i Þingfararbalks cap. 3., ad þeir, sem i lögriettu skulu dæma, skulu vera þrennar tylfter manna, þvi þegar þetta var i bók sett, var eigi nema einn lögmadur, og sidann þá tid er eingenn rettarbót ockur vitannlega utgeingenn, sem lögrettunne tviskipt hafe og skipad edur leyft, ad einn lögmandur skule edur meige med 18 lögriettumönnum dæma i þeim málum, sem ur hierudum i hans lögmanns dæme til alþingis koma. Vitum sliks og ecke nema eitt dæme, og er

ecke verdt þar um ad tala, þvid æme giöra oss einga reglu, allra sidst þau sem óriett eru.

So er og um þad, ef nockur villde seigia, ad eg Pall Jónsson Widalin hafe tilforna i annarre meiningu vered enn þeirre, sem vid nu hier fyrer framann med rökum höfum frammbored, þá kiemur þad ecke þessu mále vid, og svara eg þar so til, ad þótt eg i þann tima hafe á annarra meining fallest, þá hefe eg sidann af siálfs logmálsenns frekare ihugan, samt þeim documentum fornum og nyium, sem þadan i frá hafa mier i hendur borest, lært ad þeckia missmide þeirrar meiningar, ad lögmenn, hver sierdeilis fyrer sig, ætte med lögriettunne ad gegna þeim málum, sem i þeirra lögdæme tilfielle, og sied lióslega, ad um forsvar dóma þeirra, sem lögmenn báder til samanns á lög-þinge dæma, kann ecke rettelega ad concluderast af forsvare þeirra dóma, sem lögmenn epter hinne gömlu praxi hafa hver fyrer sig i herödum uppsagt, og conseqventèr hver fyrer sig forsvara eiga. Þar fyrer hefe eg, ad gódra manna dæmum, sialfkrafa viked frá þeim fyrrsagda vanskilninge, sidann riettara visse, og þad sidann hier um hallded, sem eg á vissum rökum grundvallad sied hefi og sialfur veit ad demonstrera riettelegast ad vera og samkvæmast lögum og lögmætre veniu.

So meinum vid þá med þeim fyrrskrifudu rökum og argumentis til fullnadar synt ad vera, ad lögmannanna jurisdiction i lögrettu sie med riettu óadskild, og ad þeir eige bader sameigenlega ad álitast (hafe og af siálfum sier álitner vered) so sem óseparerader præsides i öllum málum, og eige conseqventer bader til samans alþingis dómana ad forsvara. Og erum so fulltrua um, ad þad mune eigi óriett virdast, ad vid dæmt höfum lögmannenn Sigurd Biörnsson skylldugann ad svara til málsens ad sinum hluta.

Og þott fyrer ockur hafi frammkomid su ástæda, ad nefndur lögmadur kynne eigi til málsens ad svara, þar annar lögmanna, sem i þessum dóme sátu, (Magnus Jonsson) vid daudann være afgeingenn, þá höfum vid ecke þorad oft nefndann lögmann Sigurd Biörnsson þess vegna fríann ad dæma frá forsvare þessarar alþingis ályktunar, helldur höfum þetta considererad eins og ef tveir være i einu verke, sem saknæmt þætte, hvar sá eine ecke þar med friast, ad annar burtkomest, helldur ber hvör sina birde.

Framar hefur su ástæda af alfu lögmansins Sigurdar Biörnssonar frammkomid, ad ecke finndest þesse alþingis dómur med hans underskrift edur signete, helldur alleina med hende landzskrifaranns, ætte þvi nefndur lögmadur ecke til ad skylldast sagdann dóm ad forsvara, fyrr enn hann under hanns hende og signete frammlagdur yrde.

Hier til svörum vid, ad á þann máta munde ecke lögmönnum ómak verda ad forsvare dóma sinna, og ef adrer lögmannadómar ei skylldu gillda enn þeir, sem med þeirra eigen höndum og signetum stadfester være, þá mundi flestir lögmanna dóm[ar] nu i hundrad ár edur meir afllauser verda, þvi þad er öllum kunnugt, ad alþingis ályktanernar innskrifast af landzskrifaranum i eina bók og utgánga under hanns hendi, enn ecke lögmanna, og so hefur þetta halldist sidann 1631, þá svarenn landzskrifari fyrst sat i lögriettu, og so helldst þad enn nu i dag, og hefur eingenn umm þetta talad. Ad sidustu fellur til ad minnast á þad, sem i stefnunne til ockar stendur, ad vid skulum vidbuner vera ockar dóm ad forsvara epter þessa landz lögum. Eigi under nefndu þessa landz laga heite einungis ad skiliast Magnus Kongs lögbók, su er almennelega Jónsbók kallast, þá mun ockur bagt verda siá[l]frar dóms ályk[t]unarinnar höfud atrid ur henne ad legitimera, med þvi nefnd lögbók æred fátölud er um þad, hversu lögmenn straffast skule, sem óriettelega dóma uppseigia, hvert helldur viliande edur af ógiætne. Enn vid vilium tilgieta þetta mune eigi þannenn skiliast eiga, þvi þad være ad seigia, ad lögmenn mætte dæma so óriett sem þeir villde, og ætte þar fyrer ecke nie mætti straffast. So vilium vid þá siálfu ockar dóms atkvæde til forsvars minnast á Friderici 2di hálofiegrar minningar forordning, hingad giefna 1563, sem öllum er alkunnug og fyrer skilur, hvernenn dæmast skule i þeim málaefnum, sem islendsk lög ecke áhræra. Nu er ádur sagt, ad Jons bók eckert talar umm, hverninn lögmenn straffast skule fyrer nockurs slags óriettann dóm. Þess vegna höfum vid, ad nefndrar forordningar tilvisan, ockur riett epter Kongl. Majts. norsku lögbók, med þvi vid ecke önnur lög vissum, sem þetta mál nu kynne epter ad dæmast; ad sönnu talar forordninginn ecke um þá norsku lögbók (sem miklu yngre er), helldur um Christiani 3tii recess, so er og norska lögbóken 6 árum yngre enn alþingis dómurenn. Enn med þvi nefndur recess fyrer laungu abrogeradur er, med þeim Konglegu formálum, sem

standa framann vid dönsku og norsku lögbækurnar, og dómurum þar inne fyrerbodid ad rietta sig epter þeim fyrre lögum, ordinantium, recessum etc., þá höfum vid ecke dyrfst ockarn dóm ad stila epter ödru enn norsku lögbókinne. Skylldi annars þetta ad ockrum dómi þykia (eins og vid dæmt hefdum epter ödrum lögum enn forordningenn ákvedur, eda og þeim sem ecke voru utgeingenn þá máled tilfiell) og riettara synast, ad vid i ockar ályktan pressè fylgt hefdum forordningunne og citerad nefndann Christiani 3tii recess, þá látum vid hverium þar um sina meining fria, og visum þeim (ef nockrer være), sem so þætte betur fara, til fyrrskrifadz Christiani 3tii recess, art. 9, hvar ordriett lesa er þad laga atkvæde, sem vid i ockar dóme ur norsku lögbókinne allegerad höfum. Og mun so ad sidustu ecke verda á móti sagt, ad margnefndur Christiani 3tii recess hafe Islandz lög vered i þeim málum sem lögbókinn og hingad giefnar forordningar ecke áhrærdu, þángad til same recess af Kongl. Majt. abrogeradur var og aunnur nyrre lög hönum succederudu.

Nu med þvi þetta ockar skrif er leingra orded, enn vid i fyrstunne þeinkt höfdum (jafnvel þó vid ætlum eckert þar innfært vera, sem ecke kome málinu vid), þá vilium vid, ad þess endingu, til betra skilnings i stuttu mále innebinda þad, sem vid med þvi höfum ætlad ad bevísa, sem er þetta: Likindenn, sem frammborenn hafa vered i herade mót Ara Pálssyne, eru einkisverd, og þar fyrer tylftareidurenn hönum án löglegra orsaka á hendur dæmdur. So er og margt fleira i hieradz-processunum móte Ara missied, og sumt sem á stóru ridur. Þetta allt átti á alþinge ad athugast, og ónytast þad sem ólöglegt var. Hefde þad giört vered, þá hefde (likast) máled kollkastast og Are saklaus orded. Nu er þad ecke giört, helldur sleppt þvi, sem i hierade var undanfared, og ecke ransökud naudsyn til tylftareidsins, enn þar á mót innfært til bevisinga mót Ara, þad sem ecke voru bevisingar, og hann svo til brennu dæmdur fyrer eidfalled, sem ecke átte nema utlegd ad gillda, þott eidurenn hefde naudsynlegur vered, enn ecke neitt, fyrst hann án löglegra orsaka Ara uppálagdur var. Er svo Are án saka til dauda dæmdur, og kann su medkienning, er hann sidan giörde, dómenn ecke ad afsaka, ridur og alldrei á lifleyse. Til þessa alþingis dóms á lögmadurenn Sigurdur Biörnsson fyrer sitt leite ad svara, svo sem yferdómare i málenu, og præses i lögrettunne, ad halfu. Lögenn, sem vid i ockar

dóme allegerad höfum, meinum vid vera þau, sem máled ætte epter ad dæmast.

Og er þetta svo ockar forsvar fyrer þann dóm, er vid uppsagt höfum i brennu-mále Ara Pálssonar, so vidt sem þad snerter lögmannenn Sigurd Biörnsson, hvert vid meinum á lögum og riettu grundvallad vera. Skrifad i Hvamme i Hvammssveit þann 23. dag junii anno 1710.

Arne Magnusson. Paall Jonsson Widalin.

122. 30. juni 1710. Hvamm.

Kommissærerne til vicelagmand Jón Eyjólfsson og landfoged P. Beyer. Indlæg for overretten til forsvar for dommen over lagmand Sig. Björnsson i sagen ang. den for trolddom hudstrøgne Magnus Benediktsson.

Trykt efter AM. 445, fol., en af kommissærerne egenh. underskreven kopi. Indeh. kritik af sagens behandling, med henvisning til det i indlæget ang. Are Pálssons sag fremstillede.

Vedlagt er bilag A, som indeholder attesteret kopi af den år 1678 fældede underretsdom; heri gengivelser af nogle på et fartøj indskårne galdrestave.

Edla og Velvyser Hr. Vice-lögmann Jon Eyolfsson og Hr. landfogete Paall Beyer!

Til forsvars þeim dóme, sem vid underskrifader anno 1708 þann 28. julii uppsagt höfum i mále Magnúsar Benedixsonar úr Húnavatns þínge, frammkomum vid med þetta epterskrifad.

Af hieradz dóminum, sem geingenn er 1678 þann 22. aprilis ad Vindhæli á Skagaströnd (og hier med fylger Lit. A.), er audsied, ad einginn líkindi hafa i hieradi frammkomid umm Magnús Benedixson, sem neins sieu verd. Hvar af fylger, ad hönum er umm sköp framm tylftareidur uppálagdur. So kunni þá fall þess eids, sem hönum án lögmætra orsaka hafdi uppálagdur verid, ecke ad orka hönum neins straffs edur sektar. Þetta átti i lögriettu ad metast, þegar þángad komu báder hieradzdómarner, sá fyrre, sem innehelldur málsins underlag og nylega er nefndur, eirnenn i alþingisdóminum citeradur, og hinn sídari af dato 7. junii á sama áre, hver sömuleidis i alþíngisdóminum nefndur er og innehelldur eidana á móte Magnúse, og mundi þá líkast riettu verid hafa á þá leid ad dæma: ad eidfall þetta ecke ætte ad koma Magnúse til skada, med því underbúníngurinn ecke stæde á föstum lagagrundvelli. Enn þetta gieck ecki so, dómur-

inn fiell: Ad hieradz prófid ei stædi á so lögfullum fótum, ad Magnús skyllde þar epter bevísanlega sakadur i galldraverkum heita, og því skyllde hann straffast med alvarlegri húdlátz refsingu, epter tempran beggia lögmanna. Þetta virdest ockur sierlegt. Hieradz prófid dæmist ad vera veikt, og þó skal Magnús stórt húdlát úttaka. Vid mættum spyria, fyrer hvad? Svarid mun verda, fyrer eidfall. Þad mun so vera, þó þad ecke standi i dóminum. Enn hvörninn var nú þetta eidfall? Þad var ad eide án lögmætra orsaka uppálögdum. Verdur so ecke (ad ockrum skilnínge) annad hier umm sagt, enn ad Magnús hafe saklaus hyddur verid. So hefdi þá riettara verid ad ransaka betur hieradz processinn, sem ádur er sagt, og cassera því þar af, sem virdst hefdi ólögmætt; ef því hefdi verid frammfarid, þá hefdi dómurinn óefad ödruvís ordid, og nærre því sem fyrrskrifad stendur.

Vid vilium ecke leingia þetta med citatium laga edur mörgum argumentum. Þad sem vid höfum ofanskrifudu til styrkingar ad seigia, er innkomed i þad ockar forsvar sem heyra á til máls Ara Pálssonar, og stendur þetta mál álíka af sier sem fyrrgreint Ara Pálssonar málefni.

Sama er og hier ad seigia og þar, umm þá ástædu, ad lögmadurenn Sigurdur Biörnsson ecke være skylldugur einnsamann þennann dóm ad forsvara, þar hinn lögmadurinn látinn være.

Vid höfum meint og meinumm enn nú, ad hann þar til skylldugur sie og verid hafe. Ástædur ockar finnast i nefndu ockar skrife umm Ara Pálssonar mál, og er þó þar fyrer utann hier ad athuga, þad sem stendur seinast i þeim sídara Vindhælisdómi 7. junii 1678, ad hieradzmenn helldur enn ecke sneida hiá ad setia máled fyrer sáluga Þorleif Kortsson lögmann, vegna þess ad Magnús sie vid hann sakbitenn, og hafa þeir þá tilætlad, ad lögmadurenn Sigurdur Biörnsson alleina skylldi i þessu mále præsidera. Hann hefur og þad ad hálfu giört og jafnframt hinum lögmannenumm húdlátz álaged temprad. — Hvad þvi vidvíkur, ad eingum hafe i málenu stefnt verid nema lögmannenum Sigurde Biörnssyne, hvers skulld vice lögmannenum Odde Sigurdssyne, i sínu procedere fyrer ockar dóme, hefur þocknast ockur ad giefa, þá jafnvel, þótt vid afsakader þykiumst hier ad svara fyrer adrar ockar adgiörder i þessum málum enn þær, sem snerta lögmanninn Sigurd Biörnsson, þá vilium vid þó þessu giegna til nefndrar vice lögmannsens ásakanar, ad fyrst hönum

naudsynlegt syndest þeirre stefnu ad ummbreyta, er vid hönum sent höfdum, þá var þad siálfsagt, ad hann, so sem af Haabornum Hr. stiftbefalíngsmannenum tilsettur actor i málenu, hefde henne so átt umm ad breyta, ad hún sídann hefdi löglegre verid, so framt sem ockur i hennar styl nockud missiest hefde, hvad þó nefndur vice lögmadur ockur ecke enn nú med rökum synt hefur og kann skie ecke helldur frammveigis syna mune.

Þetta er nú ockar forsvar fyrer ádur sagdann dóm i Magnúsar Benedixsonar mále, og meinum vid þad á lögum og riettu grundvallad vera. Skrifad i Hvamme i Hvammssveit þann 30. junii anno 1710.

Arne Magnusson. Paall Jonsson Widalin.

123. 3. september 1710. Hrafnseyri.

Kommissærerne til vicelagmand Jón Eyjólfsson og landfoged P. Beyer. Protest mod indstævning til 18. sept. på Bessastad at påhøre den fhv. lagmand Sig. Björnsson af overretten pålagte ed i Jón Hreggviðssons sag.

Motiveres ved at tidsfristen er for kort, samt at sagen er appelleret til højesteret og S. B. således ikke bør have adgang til nu at aflægge ed; endvidere protesterer A. M. på Jón Hrv.s vegne mod eksekution for hans vedkommende, da også han agter at appellere sagen.

Trykt efter AM. 443, fol., en kopi, stadfæstet af 5 mænd, som erklærer (Hrafnseyri 3/9 1710), at de har set P. V. indlægge et ligelydende brev i konvolut med udskrift til J. E. og P. B., ledsaget af disse mænds original-skrivelse, dat. Bessastad 12/8 1710, og at denne konvolut lagdes i en anden, adresseret til sysselmand Sig. Jónsson i Borgarfiord, og afleveredes til dennes sendebud.

Den pågældende skrivelse, hvoraf en kopi er vedfæstet kommissærernes protest, er stilet til P. Vidalin, som den der på sidste alting mødte for kommissærerne, og med den oversendes overrettens domskonklusion i Jón Hreggvidssons sag, ligesom også kommissærerne indstævnes til at påhøre fhv. lagmand Sig. Bjørnssons edsaflæggelse på Bessastad d. 18. september.

I AM. 443, fol. foreligger dansk oversættelse så vel af kommissærernes protest som af brevet af 12/8, i en af A. M. gennemrettet koncept.

AM. 443, fol. indeholder tillige overrettens vidtløftige akter i Jón Hreggviðssons sag (2 ekspll. samt en dansk oversættelse i A. M.s til dels egenh. koncept); endvidere foreligger særskilt domsslutningen i 2 ekspll. samt i dansk oversættelse.

Domsslutningen tilholder lagm. Sig. Bj.s. at aflægge ed på, at han intet har haft at gøre med den urigtige oversættelse af J. Hreggv.s kgl. værnebreve og ikke har indgået nogen overenskomst med ham, om at J. H. skulde undlade at forkynde højesteretsstævningen og lagmanden ikke eksekvere den over ham

afsagte dødsdom. Dersom denne ed aflægges, skal den af kommissærerne afsagte dom ikke komme S. B. til skade. Jon Hreggv.s. dømmes til bortsendelse til Bremerholms arbejde.

Edla og Velviser Hr. Vice-lögmann Jon Eyiolfsson og Hr. Landfougete Paul Beyer!

Framanskrifad yckar bref in duplo kom ockur underskrifudum i hönd i giærdag þann 2. septembris, hvar uppá vid svörum sem epterfylger.

Frestur sa, sem þid ockur ætlad hafed til ad koma til Bessastada, edur þangad umbodzmann senda á þann 18. septembris (svo er dagtaled raderad og corrigerad i bádum yckar exemplörum til ockar komed), synest ockur miklu styttre enn lögen skipa, og svo stuttur, ad næsta þvi munde hleypereid tilþurfa ad komast þangad i aqvedenn tima. Vid erum hier stadder i Kongl. Majts. erendum, sem yckur og ödrum er alkunnugt, og meinum vid ockur ecki þess styttri stefnufrest hafa eiga, siáum og ecke fyrer ockur forsvaranligt vera ad giefast hier upp vid i midiu verkinu fyrer þessa yckar ávisan og tefia þar med þa tidena, á hverre giörast verdur þad, sem ockur sier i lage er skipad ad utrietta. Sama er um umbodzmann ad segia, eins naumur yrde honum timenn, þótt nockurn være ad fá, og þeim mun naumare, sem hann (ad likindum) þyrfte nockra stund hiá ockur ad dvelia til ad instruerast um þad, sem þar hiá yckur giörast ætte. Enn hier er ecke þvi mále ad giegna, þvi yckur bádum má kunnigt vera, ad hier er eingann til þessa erendes ad fá, og ecke völ á ödrum mönnum hier i kringum ockur enn almenneligum muga mönnum, nema ef vid hier til taka skylldum ungmenne, sem hiá ockur i þienustu eru, edur þa sem ockar commissions verk daglega skrifa, og virdest ockur þetta sidsta fyrer ockur hverke skylldugt nie tilheyreligt.

Framar vitid þid, ad i þessu mále er alla reidu af ockar hende appellation skied frá yckrum dóme, med hverium vid meinum ockur i adskilianligann máta oforriettada vera, sierdeilis i þvi, ad þid ockur einga satisfaction tildæmt hafed fyrer þad stórorda bref, sem Sigurdur Biörnsson, fyrrum lögmadur, liet fyrer yckar riette upplesast, svo vel sem i þvi, ad þid honum leyft hafed eid ad sveria fyrer samning vid Jon Hreggvidsson, hver eidur vid meinum ecke takast ætte. Þá med þvi ad lögen banna i málum exsecution ad giöra, þeim til præjudice sem appellerad hafa, svo kemur ockur óvart, ad þid ockur tima

setied til ad heyra á þessa eidtöku, epter þad ad appellationen frammkomenn er af ockar alfu. Og protesterum vid hier med, ad nefndur eidur um samning vid Jon Hreggvidsson ecke takest af Sigurde Biörnssyne, fyrrum lögmanne, med þvi same eidur audsyneliga virdast má ockur til præjudice, og meinum ad þessa eids taka eige ad bida Kongsens hædsta riettar adqvæda, hvor (næst Gudz hiálp) framar mun um þetta mál talad verda. Kann og þesse bid á eidnum eingann skada mótparte ockar ad giöra, þvi sie hann riettur og leyfeligur, þá kiemur hann nógu snemma; þegar Kongsens hædste riettur svo vill vera láta. Vid vonum ad þid fyrrskrifada ockar appellation og protestation muned fyrer lögfulla taka, hvad ef (á móte von ockar) ecke skiedur, þá vilium vid um þad sem annad fyrrskrifad ad yckur adgang eiga og fyrer Kongsens hædsta riette reyna, hvad þar á segest, ef þid ockur á móte ockar appellation og hier med giördre protestation framar oforrietted, og þad ad þarfarlausu sem adur er sagt.

I ödru lage vil eg Arne Magnusson yckur til vitundar giefa, ad mier er i hönd komen su appellation, sem vegna Jons Hreggvidssonar giörd er, frá þeim hluta yckar dóms, sem hann snerter. Hefur hann af mier oskad um sitt mál allraunderdanugustu relation ad giöra til Konglr. Majestatis, hvad eg og fyrerbuest hefe epter hans beidne og minne skylldu ad frammqvæma. Vil svo yckur hier med advarada hafa, ad þid hann ecke med offliótre yckar dóms exsecution oforrietted á móte lögum og fyrrtiedre hans appellation, hvert helldur þad vera kynne á hanns personu edur fiemunum, þvi madurenn ætlar (sem þid vited) yckar yfer sier geingnum dóme til Kongsens hædsta riettar ad hallda.

Skrifad á Hrafnseyre i Arnarfirde þann 3. septembris anno Christi 1710.

Arne Magnusson. Paall Jonsson Widalin.

124. 9. september 1710. Ravnsøre.

Kommissærerne til kongen. Klager over enormitetssagernes behandling for overretten og begærer stævning til højesteret 1713 samt udvirket kopi af et nærgående indlæg for overretten. Endvidere begærer A. M. på Jon Hreggvidssons vegne kopi af de tidligere domsakter og indstævning for højesteret 1713.

Trykt efter original i rigsarkivet (Koncepter og indlæg til Norske Tegnelser, nr. 29, $^{27}/_{2}$ 1711), med egenh. underskrifter og kommissærernes segl (rødt lak). Kopi foreligger i AM. 443, fol.

I rigsarkivets ekspl. er vedlagt bilagene Lit. A 1—10, B, C (D, E mgl.).

Ved to reskripter af $^{27}/_{2}$ 1711 (trykte i Lovsml. for Island I, 676—77) tillodes det henholdsvis Jon Hreggvidsson og Arne Magnusson samt P. Vidalin at lade indstævne for højesteret 1713 de dem 1710 overgåede overretsdomme.

Stormægtigste Allernaadigste arve Konge og Herre.

Til Eders Kongl. Majt. giorde vi anno 1704, d. 24. decembris, en allerunderdanigste relation om Holmfaster Gudmundsens og Asbiörn Joachimsens sager, item om en kalk og disk, Grunder kirke i Øefiord tilhørende. Udi samme voris allerunderdanigste relation mentionerede vi incidenter atskillige her i landet passerede enormiteter, og der i bland om en sag angaaende en ved nafn Jon Regvidsen, hvilken voris beretning til allernaadigste eftersyn findes i hosfølgende document Lit. A, Num. 8. Tre aar der efter a⁰ 1707, d. 13. maii, befoel Eders Kongl. Majt. os at indkalde for ret denne Jon Regvidsens sag tilligemed nogle fleere sager, og derudi kiende, som louligt og forsvarligt kunde vere, hvilket og af os allerunderdanigst er bleven efterkommet d. 28. julii anno 1708, og er samme voris afsigt at læse udi forskrne. document Lit. A, Num. 9. Over samme voris dom haver sig besverget Sigurd Björnsen, forige laugmand, hvor paa forleeden aar 1709 d. 4. maii, fra Eders Majts. cancellie udgick en Kongl. bevilgning, at denne Jon Regvidsens sag, tillige med tre andre, bemlte. Sigurd Biørnsen angaaende sager (hvorudi vi og hafde domme afsagt) skulde af amtmanden her over landet med 24 mænd paa ny foretages og paakiendes. I augusto udi samme aar 1709 loede vice-laugmand Jon Eyolfsen (saa som deris Høi Excellences Hr. stiftbefalingsmandens fuldmægtig) og landfougden Paul Beyer (saasom justitz-raad og amtmand Müllers fuldmægtig) udgaae en stefning, hvorinde vi citeris til næstholdende landzting 1710, til at forsvare forbemte. fire af os afsagde domme angaaende forige laugmand Sigurd Biørnsen. Til bestemdte tid møtte jeg Poul Jonsen Widalin til at forsvare voris forretninger, men i hvor vel at Eders Kongl. Majt. d. 13. maii 1707 allernaadigst hafde befalet deres Høi-Excellence Hr. stiftbefalingsmanden at constituere en actor i forbemte. sager, og høibemte. deres Høi-Excellence d. 16. maii 1707 hafde beordret vice-laugmand Odder Sigurdsen til at forrette den function, disligeste i en anden ordre til vice-laugmand Jon Eyolfsen af dato 23. maii

1709 (som er at læse udi Lit. A, Num. 10.) det samme paa ny befalet, saa er dog sligt her icke bleven efterlevet, enten af forbemte. constituerede dommere, vice-laugmand Jon Eyolfsen og landfoget Beyer, eller af vice-laugmanden Odder Sivertsen [Sigurdsen *443*], thi hverken er samme vice-laugmand Odder Sivertsen bleven citeret til at tage i agt Eders Kongl. Majts. ret, icke heller mødte hand eller nogen actor paa Eders Majts. vegne, men vi, som icke burdte at svare uden som dommere, bleve af disse gode mænd considererede som den eene part i sagen, og det meere er, da er jeg Poul Jonssen Widalin (som mødte paa begge voris vegne, imedens jeg Arnas Magnussen var occuperet med andre voris commissions forretninger) saaledes bleven tracteret for retten af disse gode mænd, at en hidsig sagsøger i Danmark skulde kandskee have undseet sig ved at accommodere sin contrapart saaledes, som jeg af disse dommere er bleven begiegnet i atskillige maader, hvilket vi her maa for bigaae, efterdi sligt icke egentligen angick sagen. Men det, hvor med vi formeene os at vere forfaaet af forskrne. constituerede dommere, bestaar fornemmeligen i efterfølgende.

1°. Salig og høiloflig ihukommelse Christiani Qvarti forordning dat. 1593, som taler om laugmænds dommes appellation for befalings manden og af Eders Kongl. Majt. er bleven confirmeret d. 19. april 1704, siger, at hand skal til sig tage 24 af de fornemste, beste og forstandigste mænd af landets indbyggere til at paakiende samme domme. Dette uanseet var meer end halfparten af dennem, som forskrne. constituerede dommere, vicelaugmand Jon Eiolfsen og landfouget Poul Beyer, toge til sig, til at paakiende vores domme, nogen gemene laugrettismænd, som icke have stort meere skiønsomhed paa loug og ret end gemene bønder, der knap kunde læse og skrive, icke heller nogen dristighed til at sige deris tanke, om de nu endeligen kunde have fattet noget af sagens grund. Og om end skiøndt vi her om erindrede, saa bleef det dog intet anseet. 2°. Haver forige laugmand Sigurd Biørns sen forleden aar udi laugretten begiert en almindelig attest om hans forhold i hans embedes affaires, uden tvil til at betiene sig der af i fremtiden, i mod det som vi om hans forretninger allerunderdanigst have refereret. Vi loede laugrettesmændene straxen blive erindrede om, at slige attester baade var unødige og uformlige, men den erindring galt intet, og bekom bemte. Sigurd Biørnsen samme attester udi

den form, som hand dennem forlangede og landztings skriveren hans søn dennem viste at concipere, hvilket nu om stunder hâr veret en maade her i landet, at naar nogen hâr ventet sig noget kiæremaal, saa hâr den samme gierne veret sig om slige almindelige attester til at besmycke sin sag, og til at stoppe i fremtiden munden paa dem, som ellers kunde vidne noget om hans forretninger, og ere slige attester mange gange i ubesindighed blefne udgifne. Af de laugrettes mænd, som forleden aar sad i laugretten, da disse attester bleve begierte og udgifne, toge forskrne. constituerede dommere nogle til at vere i bland de 24 mænd, som skulde paakiende voris afsigter. Vi erindrede ligeledes her om, men det hialp og intet; saa var der og i bland de 24 mænd Sigurd Biörnsens daatters mand, sysselmand Vigfus Hannessen, men det loed vi gaa og protesterede icke der imod, i hvor vel vi meente os at have ret dertil. Ydermeere bleef i disse 24 mænds tal indsat en, som icke var til stæde paa tinget, og maatte saa siden mit i sagen en anden i hans stæd indsettes, da mand fornam, at hand bleef gandske borte, og fleere slige forandringer giordes der paa disse meddoms mænd, og dømte de dog siden, lige som de hafde hørt den heele processen. 3°. Have bemte. constituerede dommere saaledes forhalet denne process, at den varede i 10 dage, hvilket vi formeene at vere skeet uden fornødenhed og til at spilde os tiden. Der i mod, 4to, have de den 18. julii icke vildet give mig Poul Jonssen Widalin nogen respit til at svare paa contrapartens indleg, enten mundtligen eller skriftligen. 5°. Have de ingen satisfaction forundt os for et meget nærgaaende bref, som Sigurd Biørnsen lod oplæse i retten og her hos følger Lit. B., og det er det, hvor udi vi fornemmeligen formeene os at vere uret skeet. Vi føie her hos[1] de fornemste documenter i sagen, som vi icke alle hafde i hænder, da vi voris allerunderdanigste relation giorde om denne Jon Reggvidsens sag. Men nu at documenterne ere samlede, formode vi der af klarligen nock at kunde ersees, at vi icke andet have refereret om sagen, end det som sandt er. 6°. Have de tilladt forige laugmand Sigurd Biørnsen at sverge sig fra det, som vi formeene tydeligen nock at staae i landztings acten 1686 (Lit. A, Num. 6.), hvor af os øiensynligen vil tilføies mærkelig præjudice.

For disse aarsager have vi begiert dommen beskreven, og oftbemte. constituerede dommere notificeret, at vi allerunderdanigst

[1] Lit. A. *tilf.* 443.

agtede at søge hos Eders Kongl. Majt. om en høieste rettes stæfning. Derpaa have de for nogen faae dage ladet os tilstille slutningen af deris dom, som hermed følger Lit. C., og derhos advaret os, at de vare sindede at tage i mod forskrne. Sigurd Biørnsens eed den 18de septembris næstkommende. Vi have der i mod tilsendt dennem voris protestation, at vi formeente denne eed burdte at beroe til Eders Kongl. Majts. høieste rettes decision, efter di vi allereede hafde appelleret, og det for det øfrige icke kunde i ringeste maader skade contraparten, at eeden blef opsat, til sagen kom for høieste ret, men vi kunde let giette, at samme voris protestation icke bliver anseet, om Sigurd Biørnsen resolverer sig til at giøre eeden. 7°. Have oftbemte. constituerede dommere opsat til at aare de tre øfrige sager, som de hafde stefnet til dette næstholdte landzting, hvor til vi icke kunde see nogen fornødenhed eller billighed, men formeene dette at vere giort til at spilde os tiden og lade os forblive i continuerlige processer aar efter aar og i saa maade icke kunde bringe til endelighed den commission, som Eders Kongl. Majt. os allernaadigst hâr anbefalet. Saa kunde og intentionen vere at lade disse sager vare saa lenge, at laugmand Sigurd Biørnsen, som er en gammel mand, kunde døe, førend de kom til endelighed, hvilket og letteligen kunde formoedes, om de at aare foretog ickun en sag, og saa aar efter aar. Og vist nock er det, at to af de resterende sager ere, hver for sig, tre gange saa vitløftige som denne Jon Reggvidsens sag.

Om nu Sigurd Biørnsen kand have haft noget sligt i sigte, den tid hand forleden aar allerunderdanigst begierte, at de sager, som vi hafde udi dømt, maatte paa ny paakiendes her i landet, det kand vi icke egentligen sige, men det er skinbarligt, at om vi med voris domme hafde gaaet hâm fornær, da kunde hand icke paa giennere maade faa det redresseret, end saaledes at stæfne os lige for Eders Majts. høieste ret, om hand hafde haft lyst der til, hvilket icke lader sig ansee. Angaaende os self, da var det os en stor lettelse, tidz vinding og hielp i voris andre forretninger, at vi blef befriet fra de tribulationer, som vi end nu en lang tid maa vente os af disse constituerede dommere, som i aar tydeligen nock hâr ladet see, at de lige saa meget var voris contraparter som dommere, hvilket vi med gudz hielp videre agter at demonstrere for Eders Majts. høieste ret. Og til den ende begiere vi allerunderdanigst, at Eders Kongl. Majt.

allernaadigst vilde forunde os en stæfning til den høieste ret, som begyndes skal ao. 1713, efter det concept, som vi allerunderdanigst lade hermed følge, Lit. D. — For det andet begiere vi allerunderdanigst, at Eders Majt. ved een Kongl. befaling vil tilholde titnefnte constituerede dommere, vieelaugmand Jon Eyolfsen og landfoget Poul Beyer, at de paa næstkommende landzting uden nogen tergiversation forskaffer os under deris hænder copie af et nærgaaende indleg, som landztings skriveren Sigurd Sigurdssen (hvilken paa sin faders forige laugmand Sigurd Biørnsens vegne gick i rette imod os) indgaf til dennem og loed oplæse d. 17. eller 18. julii, thi uden slig special Kongl. befaling tvile vi om at faae det nogen tid i hænder, efterdi mig Poul Jonsen Widalin icke bleef tilladt skriftlig eller mundtlig der til at svare. — Ydermeere begiere vi allerunderdanigst, at forskrne. vicelaugmand og landfouget maa tilholdes at tilstæde os paa næst holdende landzting at conferere med deres protocol de acter, som de til os extraderendes vorder, thi vi icke uden raison frøgte for, at en del af det, som i retten passerede og os kunde vere magt paaliggende, skal udi samme acter vorde udeladt.

Fremdelis maa jeg Arnas Magnussen allerunderdanigst berette, at Jon Reggvidsen, som i forskrne. Sigurd Biørnsens sag er interesseret, leverede mig for 2 aar siden, efter at jeg og min collega hafde dom afsagt udi hans sag, som findes Lit. A, Num. 9., en memorial, af indhold at jeg vilde hielpe hâm til rette, saa at hand efter voris doms lydelse kunde faae for lou og ret indstæfnet den gamle mordsag, som hand hâr veret beskyldt for, og paa hans vegne allerunderdanigst anholde hos Eders Majt., om en Kongl. befaling, angaaende at hannem maatte tilstilles de processer, documenter og domme, som i samme hans sag vare passerede og hand foregiver aldrig at være kommen hannem til hænde. Som nu voris domme ved høiest bemte. Eders Majts. befaling af dato 4. maii 1709 allernaadigst bleve remitterede her hid til landet til amtmandens og 24 mænds nærmere paakiendelse, saa eragtede jeg unødvendigt her om noget at indgive i Eders Majts. cancellie, førend mand fick at see, hvad endelig udgang hans sag fick her i landet. Nu paa sidst holdende landzting er samme Jon Reggvidsen af forskrne. constituerede dommere, vice-laugmand Jon Eyolfsen og landfouget [Poul *mgl.* RA.] Beyer bleven dømt til Bremerholms straf, fra hvilken deris dom hand straxen haver appelleret til Eders Majts. høieste ret. Det uanseet

er hand dog bleven ført hen til et skib, i henseende at skulde blive bragt til Danmark, men efterdi skipperen (som berettes) icke vilde tage imod hannem, baade fordi at dommen icke fuldte med og andre fleere aarsager, saa bleef det den gang til bage med hans bortførsel af landet. Jeg kand icke see, at denne sidste dom i hans sag (som er at læse Lit. C.) funderer sig paa lou eller ret, thi skylden, hvorfore hand er dømt paa Bremerholm, er, at hand icke hâr publiceret Eders Majts. høieste rettes stæfning i mordsagen med videre, som aldrig før hâr veret in qvæstione. Kand saa icke letteligen komme for lyset, enten hand er skyldig eller uskyldig i mordsagen, som dog syntes burdte at skee, og til den ende hafde vi dømt hâm pligtig til at forhverve sig en ny stæfning i mordsagen, hvilken voris dom nu ved denne er bleven underkiendt og Jon Reggvidsen ald leilighed betagen til at faae den for een ret. Der ere i mordsagen en og andre circonstancer, som forige laugmand Sigurd Biørnsen vel mueligen ugierne saae at skulde komme for høieste ret, og saa som der er noget i Jon Reggvidsens sag, som icke uden føie kunde giøre hâm mistenkt, saa ere der og i sagen (efter min uforgribelige tanke) store indicier[1], hvoraf mand kunde slutte, at hand var uskyldig. I hvordan derom kunde vere, da paa det denne mand icke skulde overiles med exsecution efter denne sidste dom, imod hans appellation, og der ved betages ald leilighed til at ervise sin uskyldighed, om hand det kand, saa er jeg paa hans vegne allerunderdanigst begierende en Kongl. stæfning til Eders Majts. høieste ret, den som skal begyndis 1713, efter den project, som her med allerunderdanigst fremsendes, Lit. E. Og som bemte. Jon Reggvidsen er en fattig mand, der intet hâr til at udføre saa kostbar een process, som denne øiensynlig vorder, saa begierer jeg allerunderdanigst paa hans vegne, at Eders Kongl. Majt. allernaadigst vilde forunde hannem beneficium paupertatis og befale een procurator at antage hans sag, naar den i sin tid skal indkomme for Eders Majts. høieste ret. Vi formode allernaadigste bønhørelse og forblive til vores død

Eders Kongl. Majestets Vores Allernaadigste arve Herres

Allerunderdanigste tropligtigste tienere.

Arnas Magnussen. Povel Jonsen Widalin.

Raunsøre i Arnerfiord vesten paa
Island den 9. septembris 1710.

---

[1] judicier *Rigsark.*

† 125. 20. oktober 1710. Hvamm.

Kommissærerne til Gyldenløve. Imødegår de i stiftamtmand G.s skrivelse af $^{30}/_{5}$ indeholdte sigtelser for, at de skulde have nægtet at udlevere genparter af de af dem over fhv. lagmand Sig. Bjørnsson fældede domme m. v., og klager over vicelagmand O. Sigurdssons pligtforsømmelse.

Trykt efter Isl. Landsarkiv (Landskjalasafn I, nr. 84 I 4), hvor skrivelsen foreligger i 2 ekspll.; endv. haves en alene med forbogstaver underskreven kopi i AM. 444, fol. Eksemplarerne i landsarkivet bærer påtegningen »For- og ovenskrefne er ligelydende med det bref, som forleden aar gick bort her fra landet med Styckesholms skib. Arnas Magnussen« (egenh. underskrift). Den her nævnte original forliste.

I AM. 444, fol. er indlagt en kasseret koncept, hvoraf et af A. M. gennemrettet parti, som ikke genfindes i skrivelsen, gives som note.

Høibaarne Naadige Herre!

Eders Høi-Excellences naadige missive, af dato 30. maii næstafvigte, have vi udi underdanighed erholdet den 5. udi nærverende october-maaned, hvoraf vi maa fornemme, at for Eders Høi-Excellence haver forleden aar veret andraget, hvorledes vi, uagtet vedkommendes atskillige giorde erindringer og anmodinger, ei endda hafde fra os vedbørligen givet beskrefne de af os over forige laugmand Sigurd Biørnsen afsagde fire commissions-domme og ei heller de hosfølgende documenter, men den ene tid efter den anden givet skylden paa hin anden. Vi hafde mindst kundet tænke, at dette skulde Eders Høi-Excellence saaledes blive forebragt[1]. Thi hvad dommenes slutninger i sig selv angaar, da

[1] Den samme dag som vi dommene afsagde, eller næste dagen der efter, skickede vi landztings skriveren Sigurd Sigurdsen (som paa hans faders Sigurd Biørnsens vegne hafde gaaet i rette og defenderet sagerne imod dennem, som paa Kongl. Majts. vegne samme sager agerede) alle fire slutningerne under vores samtlige hænder, og det uden nogen betaling. Kort der efter reiste bemte. landztings skriver og jeg Arnas Magnussen paa samme skib til Kiøbenhaun, var der til sammens vinteren over og talte snart dagligen med hinanden. Denne heele vinter talte landztings skriveren icke til mig om bemte. dommes extradition, anderledes end saa, at hand dennem maatte faae beskrefne, een gang naar vi kom til Island igien, inden den tid at hand dennem skulde bruge. Loed jeg saa dette vere, meenende at jeg hafde at giøre med een, hvis ord og tanker stemmede over eens. Saa var og der i Kiøbenhaun icke raad til een skriver, som kunde skrive islandsk. Efter at vinteren var overstaaen, reiste baade landztings skriveren og jeg her hid til Island igien, hver med sit skib. Paa landztinget begierte Eders høi Excellences fuldmægtig Edle Hr. vicelaugmand Odder Sivertsen forskrefne domme af mig Poul Jonsen Widalin, hvorpaa ieg maatte svare, det som sanden var, at documenterne icke var hos mig, men hos Commissionens formand (hvilket og landztingsskriveren til forne var bekiendt

skickede vi dennem alle, den samme dag som vi dennem hafde afsagt eller næste dagen der efter, til landstingsskriveren Sigurd Sigurdsen, som paa hans faders, forige laugmand Sigurd Biørnsens vegne hafde gaaet i rette og defenderet sagerne imod dennem, som paa Kongl. Majts. vegne samme sager agerede. Ligeledes tilsendte vi Eders Høi-Excellences fuldmægtig, Edle Hr. vicelaugmand Odder Sivertsen, forskrevne dommes slutninger, tre eller fire dage efter at de af os vare afsagde. Angaaende acterne eller de til slutningerne hørende documenter, saa bede vi underdanigst, at Eders Høi-Excellence vil hos angiveren eller angiverne lade fornemme, hvorledes de atskillige giorde erindringer og anmodinger have veret, og formode vi da, at Eders Høi-Excellence skal befinde, at denne besværing over os er icke skeet af nogen fornødenhed, men meer til at søge leilighed at giøre os sorte hos Eders Høi-Excellence. Og hvor ufornøden dette klagemaal haver veret, kand videre deraf udi høie naade ersees, at ongefer 6 maaneder før end Eders Høi-Excellences naadige missive kom os til hænde, haver jeg Arnas Magnussen ladet tilstille forbemelte landstingsskriver Sigurd Sigurdsen i hans eget huus forskrefne domme med til[be]hørende acter under min haand og seigl beskrefne, uden nogen betaling og uden nogen hans omkostning, efterdi hand hafde berettet mig sig at have Kongelig bevilgning paa, at det skulde saa vere, hvilket jeg lod

---

opr. tilf.). Efter landztinget, den (*åben plads*) augusti kom oftskrne. landztings skriver til os og forkyndede os een stefning, med hvilken Hr. vicelaugmand Jon Eyolfsen og Hr. landfouget Poul Beyer saasom Eders Høi Excellen[c]is og Hr. Justitzraad og amptmand Müllers fuldmægtiger os citerede til at forsvare paa næstholdende landzting for dennem og 24 tiltagende mænd forskrne. voris fire domme. Den samme gang talte oftbemte. landztingz skriver aldeeles intet med mig Poul Jonssen Widalin om forskrne. documenters extradition, men hos mig Arnas Magnussen erindrede hand der om paa samme maade som til forne i Kiøbenhaun, hvorpaa jeg hannem belovede, at hand forskrne. acter skulde faae saa tidlig, at hans sag der ved ingen skade kunde lide, hvor med hand og loed sig nøie, viste og self vel, at jeg var saa nyligen kommen til landet, at jeg umueligen kunde have faaet disse documenter beskrne. til den tid som vi vedtaltes. Kort herefter (som vi nu fornemme) har hand sig over denne ophold besverget for Eders Høi-Excellence, hvilket vi mindst hafde formodet, efter di hand aldrig hafde begiert acterne beskrne. til nogen viss tid. Loed vi saa dette staae hen og continuerede med den os allernaadigst anbefalede commission, jordernes opskrift angaaende, indtil sidle i octobri. Da kom jeg Arnas Magnussen hiem til mit vinter-logement, og siden efter haanden begyndte at lade beskrive disse vitløftige acter.

ankomme paa hans gode tro, indtil hand siden skickede mig en af sig self vidimeret copie af høiestbemelte Kongelige befaling. Eders Høi-Excellences fuldmægtig, velbemelte Hr. vicelaugmand Odder Sivertsen, haver ligeledes paa nestholdene landsting (længe førend Eders Høi-Excellences naadige missive ankom) fra os bekommet ligelydende gienpart af forskrefne domme og acter, og kunde hand de samme længe tilforne have haft i hænder, hvis hand hafde skicket noget bud derefter, som vi hafde formodet; men siden paa samme landsting, nu i forleden sommer, lod sig ansee, at hannem icke var meget angelegen om disse acter. Thi i den stæd vi hafde meent, at hand, efter Eders Høi-Excellences ordre, skulde der fremdeles have paa Kongl. Majts. vegne ageret disse sager, maatte vi fornemme, den tid den første af vores domme indkom for Hr. vice-laugmand Jon Eyolfsen og Hr. landfouget Poul Beyer med tiltagne 24 mænd, at der da slet ingen actor paa Kongens vegne sig presenterede til at paastaae Hans Majts. ret, men vi, som forhen icke tænkte at svare i sagen, uden som dommere, bleve af forskrefne constituerede overdommere og de 24 mænd considererede som den ene part i sagen, hvilket vi saaledes til videre lade henstaae, tillige med andre misligheder, som, efter vores uforgribelige meening, der i retten passerede, og vi allerunderdanigst formode at naae nogen reparation for i sin tid for Hans Kongl. Majts. høieste ret. Skulde ellers Eders Høi-Excellence udi naade behage at fordre af [Hr.] vicelaugmand Sivertsen de acter, som for vores commissionsret passerede udi Magnus Benedixsens hudstrygelses sag, og vi til bemelte Hr. vice-laugmand have (som før er sagt) extraderet, saa kand deraf videre erfares, med hvad nidkierhed Kongl. Majts. ret af oftbemelte Hr. vice-laugmand er bleven procureret. Forskrefne vores underdanige erklæring bede vi, at Eders Høi-Excellence udi høie naade optager, og forblive stædse efter underdanige skyldighed

Eders Høi-Excellences Vores Naadige Herres
Underdanigste lydigste tienere

Arnas Magnussen. Poul Jonsen Widalin.

Hvam prestegaard i Hvamsveit
vesten paa Island d. 20. octobris anno 1710.

† 126. 20. oktober 1710. Hvamm.

Kommissærerne til rentekamret. Indberetning i henhold til rentek. skrivelse af 12/6, modt. 10/9, behandler jordebogsarbejdets fortsættelse og besværlighederne ved enormitetssagernes forfølgelse, uretfærdig rettergang i tvisten mellem lagmand Gottrup og nogle bønder, diæt-udbetalingens forhaling samt kongetienden i Tingø syssel.

Trykt efter AM. 438, fol., en uunderskreven kopi med følgende egenhændige påtegning af A. M. »Dette bref blef udsendt af Island med Styckesholmsskib, som sanck under Hetland. og blef saa brevet der med det samme«. Hertil som bilag A en erklæring af sysselmand Jón Vigfússon af 14/7 1710, at han i 13 år som sysselmand i det halve Tingø syssel afleverede hele kongetienden på Bessastad.

Høiædle og Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrer Deputerede ved Hans Kongl. Majestets Financer og udi Cammer Collegio.

Deres høi- og gunstige missive af dato 12. junii næst afvigte ankom her hid til landet med Haunefiords skib den 10. septembris. Den gang var vi længst vester paa landet i Isefiords syssel, udi de os allernaadigst anbefalede commissions forretninger. Og som vi der fick spurt, at vi med et af skibene sønden paa landet hafde nogen breve udenlands fra, saa skickede jeg Arnas Magnussen et expres bud 11 eller 12 dages reise hen til Guldbringe syssel, til at søge samme breve, hvilke endeligen opdagedes udi Haunefiord, og kom saa forbemelte de høi- og gunstige Herrers missive os til hænde den sidstledne 9. octobris.

1. Saa er det os nu umueligt bleven at fremsende i aar, hvis vi om districternes deeling og andet forpagtningen vedkommende have conciperet, efterdi samme papirer ligge paa Skalholt ibland andre commissionen vedkommende documenter, saasom vi icke vare formodende, at dette i aar skulde blive af os fordret. Vi ere og icke endnu saa informerede om districterne i Mule-syssel, at vi noget derom kunde sige, som var at bygge paa, efterdi vi icke endnu have faaet leilighed til at komme der hen. Saa maae vi da denne gang allerydmygst ombede, at de høie Herrer vilde herudi have taalmodighed med os til ad aare, da alle disse optegnelser skulle fra os allerydmygst indkomme sammenføiede udi en allerunderdanigste relation, saa fuldkommen som den yderst kand blive.

2. Hvad commissionens avançement angaar, da ere siden skibene forleden aar gick herfra, blefne afgiorde de 2 tingstæder i Arnæs syssel, hvorom jeg forleden aar allerydmygst

skref, at de inden vinteren skulde vorde opskrefne. Item udi Skagefiords syssel 6 tingstæder, og nu i sommer det heele vitbegrebne Isefiords syssel, bestaaende af 14 tingstæder. Item udi Bardestrands syssel 5 tingstæder, som vare blefne tilbage. Hvilket vi allerydmygst formeene nogenledes at kunde passere for et sommer arbeid, helst om derhos maatte ansees de tribulationer, hvormed vi uafladeligen anfegtis til at spilde voris tid og penge, hvoraf dette efterfølgende er nu det nyeste:

3. Vi have for to aar siden, efter Kongl. Majts. allernaadigste specialbefaling, dømt i nogen sager angaaende Sigurd Biørnsen, forige laugmand her i landet. Forleden aar udvirkede samme Sigurd Biørnsen en Kongl. bevilgning, at samme voris domme skulde paa ny paakiendes her i landet. Derpaa stefnede de, som vare constituerede til over-dommere, os i rette med forskrefne voris domme. Den tid nu sagerne for dennem skulde indkomme, i næstafvigte julio, opsatte de til ad aare alle sagerne, saa nær som een, uden vores minde og uden nogen fornødenhed, bare til at spilde os tiden, og i den ene sag dømte de saaledes, at vi, til at forfegte voris reputation, nødes nu til at indstefne samme deres dom til Kongl. Majestets høieste ret. Ad aare foretage de formodentligen en af de opsatte sager og opsette paa ny de andre, og saa aar efter aar. For det øfrige have vi aldeles ingen ret at vente hos disse folk, som i aar med fliid have søgt at forurette os i en og anden maade. Herforuden overløbes vi af dennem, som lide uret, med begieringer, at vi deres sager efter vores instructions lydelse vilde Hans Majt. allerunderdanigst referere.

4. Det er de høie Herrer tilforne bekiendt, hvorledes laugmand Lauritz Gottrup haver udi nogle aar veret i dispute med hans underhavende bønder, om inventarii-qvægs-aabod og andet sligt meere. Som hand nu fra de høie Herrer formodentligen icke haver faaet det svar paa sine herom indgifne atskillige memorialer, hvormed hand sit paastaaende imod bønderne kunde understøtte, saa hâr hand i næstforgangne foraar formaaet Hans Høi-Excellences, Hr. stiftbefalingsmandens fuldmægtig her i landet, vice-laugmand Odder Sivertsen, til at tage sig denne sag an imod bønderne, saasom paa Kongens vegne, da dog sagen, efter vores uforgribelige meening, aldelis icke angaar Kongl. Majestets, men laugmand Gottrups egen interesse. Til dommere i sagen blef af samme vice-laugmand Odder Sivertsen og landfougden Seignr.

Poul Beyer sat en sysselmand af et fremmet syssel, ved naun Benedix Magnussen Beck, da dog udi Hunevatz syssel var og er en herrets dommer, som jurisdictionen opvarter og haver opvartet baade før og siden. Tre af meddomsmændene bleve ligeledes tagne af et fremmet herred; udgangen blef, at bønderne tabte og bleve dømte i stor penge udgift, og det som utroeligt skulde vere, da underkiendte denne sysselmand med tydelige ord tvende høiloflig ihukommelse Christiani qvarti forordninger, og per consequens den 6. artickel af vor itzige allernaadigste Konges forordning, de dato Jægersborg den 15. maii anno 1705, hvilken det self samme siger, som forskrefne Kong Christiani qvarti forordninger. In summa, det er saa vit kommet her i landet med dristighed i at giøre uret, at mand icke forud kand see, hvad ende det vil tage. Vice-laugmanden, som er Hans Høi-Excellences fuldmægtig og conseqventèr burdte at forsvare den nødlidende for uret, hâr giort sig self til actor paa Kongens vegne i denne laugmand Gottrups sag. Gottrup, som sagen angaar, er self laugmand, landfouget Beyer, som nu efter denne tids leilighed præsiderer i den ret, hvor laugmændenes domme skulde paakiendes, er self interesseret i sagen, hvorudover forskrefne bønder ere aldeles raadvilde, hvad de skulde giøre, helst efterdi sagen icke, kandskee, stiger til saa stor summa penge, at den efter louen kunde indstefnes for Kongl. Majts. høieste ret, og i fald de nu kunde obtinere den naade af Hans Kongl. Majestet, saa blef de dog ved saa stor omkostning, som dertil behøvedes, aldeles ruinerede. Til foraaret vente de icke andet af laugmand Gottrup end strængeste exsecution efter forbemelte uloumæssige sysselmands dom. Vi, som gierne vilde, at dette gick anderledes til, maa see herpaa og kunde icke beviise disse forfaaede bønder nogen tilstræckelig assistence, thi banden imod os er noget vitløftig, og vi have meer end nock i voris egen deel.

5. Saa er og voris vilkaar derudi bleven noget besverlig, at vi i sommer have maatt laane penge, hvor vi have kundet, til at subsistere af ved den os allernaadigst anbefalede commission. Icke dis mindre haver jeg Arnas Magnussen i sinde (saa fremt jeg fremdeles kand faa nogen penge til laans her i landet) at begive mig til næstkommende foraar hen til Mule-syssel, til at forrette der matricul-verket, og med det samme eftersee, hvorledes districterne dersammestæds paa beleiligste maade kunde inddeeles.

6. Belangende det jeg, Arnas Magnussen, forleden aar allerydmygst skref om Konge-tienden i Thingøer- eller Norder-syssel, da føie vi nu herhos et document (Lit. A), hvoraf klarligen er at see, at samme Konge-tiende ubeskaaren tilhører Hans Kongl. Majestet, og at dens tredie deel icke er med rette tilstædet sysselmanden eller af hannem bleven indeholdt, thi siden Jon Vigfussen (som documentet haver udgivet) var sysselmand dersammestæds, er vel icke herom udgaaen nogen Kongl. decision, hvorved den gamle praxis kunde vere bleven forandret. Til beslutning recommendere vi os allerydmygst udi de høie Herrers gunst og faveur, forblivende stædse

De Høiædle og Velbaarne
Velædle og Velbyrdige Herrers

Hvamm præstegaard
vesten paa Iisland d.
20. octobris 1710.

† 127. 27. oktober 1710. Hvamm.

Kommissærerne til kongen. Andrager pány om højesteretsstævning, da fhv. lagmand Sig. Bjørnsson nu har haft adgang til at aflægge ed i Jon Hreggvidssons sag; ligeledes andrager A. M. pány om højesterets-stævning for J. Hreggvidsson.

Trykt efter AM. 443, fol., en af A. M. rettet koncept, med A. M.s egenh. påtegning »Sank under Hetland, med Styckesholms skib«.

Stormægtigste Allernaadigste arve Konge og Herre!

For Eders Kongl. Majt. have vi næstafvigte 9. septembris allerunderdanigst andraget, hvorledes Hr. vice-laugmand Jon Eyolfsen og Hr. landfouget Poul Beyer have udi næstforgangne julio tilfundet forige laugmand Sigurd Biørnsen at fragaae med eed en foreening med Jon Regvidsen, og hvorledes vi fra samme deres dom have appelleret, og ydermeere erindret forskrne. vicelaugmand og landfouget om, at samme eed icke maatte tages førend for Eders Majts. høieste ret, efterdi vi hafde appelleret. Nu siden have vi fornummet, at forskrne. vice-laugmand og landfouget have, uagtet voris protestation, imodtaget samme Sigurd Biørnsens eed, men paa hvad maade det er tilgaaet, eller i hvad form eeden haver veret, det vide vi icke endnu egentligen. Icke dismindre er det forud synligt, at samme eed er os agtet til største præjudice i fremtiden, hvorfore vi samtligen paa

ny allerunderdt. begiere, at Eders Kongl. Majt. allernaadigst vil forunde os den høieste rettes stæfning, som vi udi forbemte. voris suppliqve af 9. septembris allerunderdanigst begierte. Fremdelis som jeg, Arnas Magnussen, siden den 9. septembris haver bekommet et bref fra forskrefne Jon Regvidsen af dato 17. septembris, item endnu en anden skriftlig begiering, udi hvilke tvende breve hand mig indstændig ombeder at hielpe hannem nødlidende og forsvarsløs mand til at faae forskrne. vicelaugmand Jon Eyolfsens og landfoget Paul Beyers over hannem ergangne dom indstæfnt for Eders Majts. høieste ret, fra hvilken dom hand allerede haver appelleret, saasom hosføiede document betegnet ⊕ kand udvise[1], saa er jeg paa samme Jon Regvidsens vegne paa ny allerunderdanigst begierende, at Eders Kongl. Majt. allernaadigst vil forunde hannem en stæfning til Eders Majts. høieste ret, efter det concept som jeg derom allerunderdanigst fremsendte den sidstafvigte 9. septembris[2]. Vi forvente allernaadigste bønhørelse, og forblive saa længe vi leve

Eders Kongl. Majestets
voris allernaadigste arve Herres
A. M. P. J. W.

Hvam præstegaard vesten
paa Island d. 27.[3] octobris
a⁰ 1710.

128. 6. juni 1711. København.

Gyldenløve til kommissærerne. Følgeskrivelse, hvormed oversendes kopi af kgl. resolution af $^{10}/_5$ 1710, hvorved en af kommissærerne afsagt dom indstævnes for den islandske overret.

Trykt efter kopi i Isl. Landsbiblioteks nr. 336, 4to, s. 747—48. Sml. Forordninger for Island III, s. 443 (nr. CXCVII), hvor resolutionen er anført.

---

[1] *Ikke vedlagt.*

[2] *Herefter er følgende stykke overstreget:* Ydermeere efterdi Jon Regvidsens dommere have søgt at sende hannem til Bremerholm, efterat hand hafde appelleret (i hvorvel sligt formedelst sine aarsager icke gelingede), og i saa maade befrygtes, at de sligt paa ny skulde foretage, eller og allerede have sat hannem paa et skib til at transporteris til holmen, saa er jeg paa hans vegne allerunderdanigst begierende, at Eders Majestet vilde lade gaa en allernaadigste ordre til Høiædle og Velbaarne Hr. Christoph Ernst von Stöcken, Eders Majts. Admiral og Admiralitets-Raad, angaaende at samme Jon Regvidsen icke skulle slages i jern paa holmen eller settes i arbeid dersammestæds, førend denne hans sag endeligen er bleven decideret for Eders Majts. høieste ret.

[3] 27., *således af A. M. rettet fra* 22.

Veledle Hr. Professor og Archiv secreterer saa og edle og velviise Hr. Laugmand.

Ved indlagde rigtig vidimerit copia communiceris dennem her ved till deris allerunderdanigste og behørige efter retning, hvad Hands kongelige Majestet, paa laugmanden for norden og vesten edle og velviise Lauridts Gottrups og sysselmanden Thorwe Povelssøn deris til Høyst bemelte Hans kongelige Majestet allerunderdanigst indgivne klagemaal, ved sin till mig ergangne befahling daterit Kiøbenhauns slott den 10de maii anno 1710, angaaende de af dennem, som commissarier, imod bemelte laugmand Gottrup og sysselmand Thorwe Povelssøn udi en sag, Geyrnye Gudmunds daatter betreffende, afsagde domme, allernaadigst har behaget at resolvere om samme dommes indstævnelse og paakiendelse for landets ober rætt bestaaende udi Hr. justitz raad og ambtmand Muller eller for hands fuldmægtig udi hands absence med sine fiire og tyve mænd. Jeg forblifver i øvrigt

Deris tienst- og bereedvillige
Guldenlew.

Kiobenhavn d. 6. juny
anno 1711.

Hans Kongl. Majts. tilforordnede commissarier paa Island, Veledle Hr. Professor Arnas Magnussen saa og Edle Laugmand Powel Joenssøn Widalin.

129. 10. juni 1711. [København.]

Rentekamret til kommissærerne. Gentager opfordringen fra forrige år ang. oplysning om kommissionens afslutning og havnedistrikternes inddeling.

Trykt efter original i AM. 438, fol. med rentekamrets segl (rødt lak). AM.s påtegning »Annammet den 13. Augusti paa Skalholt«. Forekommer også i rentekamrets kopibog.

Edle Hr. Archiv-Secretaire og Professor Arnas Magnusen, sambt Hr. Laugmand Widalin!

Uanseet vi den 12. junii afvigte aar ved vores skrivelse tenckte at fornemme, om icke da den af dennem saa længe holdte commission skulle være kommen til endelighed, eller hvor snart det kunde skee, og hvis det iche var mueligt, at

Hr. Secretaire med forleden aars skibe kunde komme ud af landet herhid, det da maatte skee med de skibe, som i aar segler derfra, saa har vi dog om inted af dette faaet nogen svar, og som et aar hengaar efter et andet, og commissionen continuerer hans Kongl. Majt. til bekostning, og vi icke kand vide, hvad fordeel det maatte blive for høist bemelte hans Mait., saa seer vi icke, at saadan bekostning er at gotgiøre lengere end høit fornøden er, derfore vi og maa igientage vores forige skrivelse, hvoreffter vi formoder, at de har befordret commissionen saaledes, at den er kommen til rigtighed, og vi derom erholder vedbørlig efterretning, saavelsom og om noget med havnernes deeling var forandret, at sligt ved landets nye forpagtning kunde observeris, om hvilket alt, med meere som udkræves, vi deris fuldkommen svar med tvende fra landet af seglende skibe er forvendtende, saa fremt det iche ved Hr. Secretairens egen nærværelse her ved steden var giørlig at bekomme. Hvormed vi forbliver

Deris Beredvillige

N. Kragh. I. Worm. N. Leth. A. Weyse.
P. Rasmussen. M. F. Thombsen. P. I. Bornemann.

Rente-Cammeret d. 10. juni 1711.

Ædle Arnas Magnusen, Kongel. Maits. Professor Philosophiæ og Antiqvitatem (!) Danicarum ved Universitetet i Kiøbenhafn saa og Archiv Secreterer sambt Hr. Laugman Vidalin over Iisland. F4.

130. juli 1711.

Kommissærerne til vicelagmand Jón Eyjólfsson og landfoged P. Beyer. Udførligere begrundelse af den i indlæget af $^{23}/_{6}$ 1710 hævdede opfattelse, at bægge lagmænd i alle sager bør dømme i forening. En række beviser fremføres for, at dette i mindst 130 år har været den gældende opfattelse (belyst ved eksempler). Hertil 26 bilag. — Uden stedsangivelse, dat. »først i juli«.

Trykt efter AM. 445, fol., et egenh. underskrevet eksemplar, gennemdraget med snor, fæstet med kommissærernes segl (rødt lak).

Edla og Velviser Hr. vice lögmann Jon Eyolfsson, og Hr. landfogete Páll Beyer!

I innlegge þvi, sem vid underskrifader i fyrra, anno 1710, þann 23. junii ad Hvamme i Hvamssveit, daterudum, og ætlad

var, og er, til forsvars ockar dóme i Ara Pálssonar máli, höfum vid med rökum viliad syna, ad lögmannanna jurisdiction i lögriettu sie med riettu, og eige ad vera, óadskild, og þeir (lögmennerner) eige, báder til samans, ad reiknast svo sem óseparerader præsides i öllum lögriettumálum, og conseqventèr sieu báder til samans skyllduger alþingis dómana ad forsvara, og svo hafi þetta af fyrri mönnum halldid og skiled verid. Nu þó vid meinum þetta af ockur ad vera i fyrrsögdu innlegge ánægianliga bevisad med þeim argumentis, sem vid þar innfært höfum, þá vilium vid þó hier med enn þá framar audsyna, ad þetta svo i sannleika sie, sem vid sagt höfum, og þad med epterfylgiande bevisingum og documentum, sem vid vonum ecki mune kunna til baka ad berast.

Anno 1570 vard Þórdur Gudmundsson lögmadur sunnan og austan á Islandi, hvers lögmanns dæmis fyrstu 4 ár hönum jafnsidis sat Ormur Stullason, lögmadur nordan og vestan; á fyrrnefndu áre 1570 lietu þesser báder lögmenn dóm gánga umm mál Magnusar Jonssonar og Þorlaks Einarssonar, sem hier med fylger No. 1. Þetta sama mál kom til skodunar i hierade á Myrum i Dyrafirde epter alþing á sama áre 1570, og þótte þá yferdómaranum Jone Olafssyne og hanns sex dómsmönnum nockur vafi á alþinges dóminum, þar ecki voru fyrer hönum beggia lögmanna innsigli, svo sem siá er af No. 2. Anno 1572 á alþinge kom under 12 manna dóm áklögun Þorolfs Eyiolfssonar um Eingey og Laugarnes, er sá dómur utnefndur af Þordi og Ormi lögmönnum og af þeim bádum samþycktur No. 3. Þetta sama ár 1572 dæmdu sex menn umm ákiæru Þorláks Einarssonar áhrærandi Stóra Gard i Dyrafirde; er sá dómur sömuleidis utnefndur af Ormi og Þórdi lögmönnum, og af þeim bádum samþycktur No. 4.

Anno 1574 vard Jón Jónsson lögmadur nordan og vestan, i stad Orms Stullasonar. Á ödru áre hanns lögmanns dæmis (ↄ: 1575) var á alþinge af bestu mönnum, epter fyrerskipan höfudzmannsins Johans Buckholt, afllaus dæmdur einn alþingis dómur um jördena Hofstade á Myrum (liggiande i nordan og vestan lögmannsdæminu) og þad fyrer þá sök, ad sagdur dómur hafdi verid dæmdur og samþycktur alleina af Orme Stullasyne, lögmanne nordan og vestan, enn eige af Þordi Gudmundzsyni lögmanni sunnan og austan. Enn þó i þann tima skylldu lögdóma báder utnefna, seger þesse dómur, hver ockar fyrra

innlegge (af dato 23. junii 1710) fylger, markadur þar Lit. G., og er þar af liós meining þeirra, sem á þessarre tid voru hiner skynsömustu menn i landenu, nefnilega, ad alþingis dómurinn um jördena, liggiande i nordan lögmanns dæminu, mátti ecke gillda, þótt lögtekenn være af nordan lögmannenum, nema sunnan lögmansins samþyckt kiæme þar til, þvi báder áttu sameigenliga ad dæma.

Þesser fyrrskrifader lögmenn, Þórdur og Jon, hafa frammveiges báder utnefnt, og bader samþyckt sex manna dóm á alþinge 1576 um klögumál Páls Eyolfssonar til Jons Marteins sonar umm Strendur kirkiu reka No. 5, Item sex manna dóm á alþinge 1582 um ákiæru Gudna Eirikssonar og Bryniolfs Jonssonar til Sæmundar Magnussonar, um jördena Grafarbacka No. 6, Item sex manna dóm á alþinge 1587 um reka fyrer Breidármerkur lande, mille sira Jóns Arnorssonar og Mickels Isleifssonar No. 7, Item tolf manna dóm á alþinge 1588 um tilgiöf Önnu körfumakers, giefna i Hamborg af Eireke Arnasyne No. 8, Item sex manna dóm á alþinge 1591 um umbod Þorunnar Jónsdottur, giefed bródursonum hennar Joni og Magnusi Biörnssonum No. 9, Item annann sex manna dóm á alþinge þetta sama ár 1591 um Hallbiarnarstada-reka milli Magnus Biörnssonar og Vigfuss Þorsteinssonar No. 10, Item sex manna dóm á alþinge 1594 um afgreidslu skullda Þórunnar Jónsdóttur No. 11, Item tólf manna dóm á alþinge 1596 um arfaskipte epter Gudbiörgu Erlendzdóttur No. 12, Item sex manna dóm á alþinge 1597 umm XVc. i Laugabóle mille Sæmundar Arnasonar og Biarna Einarssonar No. 13, Item sex manna dóm á alþinge 1598 um kaupmála mille Biörns Benedictssonar og Elenar Pálsdóttur No. 14. Enn framar hafa Þordur og Jón lögmenn báder deciderad á alþinge 1599 um skullder Teitz Eirekssonar No. 15, Báder anno 1600 ályktad um Gisla Arnasonar kaup, á Breckum, No. 16, Báder urskurdad anno 1602 um austur partinn i Reykiavík mille Narfa Ormssonar og Magnusar Hialltasonar No. 17, Báder deciderad 1602 um vitnisburdi Sr. Eiriks Stefanssonar No. 18, Báder utnefnt og samþyckt tólf manna dóm á alþinge 1602 um Ásdise Þormodzdottur No. 19, Báder utnefnt og samþyckt sex manna dóm á alþinge 1603 um Helluvad mille Sira Sigurdar Jonssonar og Jons Vigfussonar No. 20. Af þessum alþingis dómum má siá, ad báder lögmennerner hafa sameigenliga sierhvern dóm utnefnt, og báder samþyckt þá þar af, sem gillda

skylldu; var og um þessa tid þad alþingis dóma form hid tidkanlegasta, ad lögmennerner nefndu til dóma þar á lögþingenu, hópum saman, sex edur tólf menn (epter þvi sem málinn voru), sina þriá edur sex ur hveriu lögmanns dæmenu, skiptu svo málunum med þeim, og samþycktu sidan þad sem þeim löglegt þótte. Þetta syna lioslega þær gömlu alþinges bækurnar, svo vel sem þeir utgiefnu dómar, og verdur þessu ecke neitad af þeim, sem nockud vita til þess, er ádur hefur i landenu frammfared, og þetta er orsöken, hvar fyrer alþing i þá daga stód svo stutta stund, hiá þvi sem nu. Og miklu leingur ofan epter tidunum voru þesser utnefndar [!] dómar tidkader, og gilltu fyrer laugfulla alþingis dóma, þegar þar til komu samþyckter lögmanna. Enn þegar annar lögmadurenn átte málstadinn á adra siduna, þá utnefnde domenn og præsiderade sá eine lögmadurinn, sem málid ecke vidkom, svo sem siá má af alþingis dóme um Steindorsstadi, 1603, sem hier med fylger No. 21, og med miklu fleirum documentum elldre og yngre yrde þetta synt, ef þar umm være ad giöra.

Anno 1606 urdu lögmenn, i stadenn Þordar Gudmundssonar og Jons Jonssonar, Gisle Þordarson fyrer sunnan og austan og Jon Sigurdsson fyrer nordan og vestan. Þeir hafa á sama máta, sem ádur er sagt, hver ad sinum parti á alþingi nefnt menn til dóma: Anno 1606 þriá menn hver, um Bessatungu, Sex menn hver, um Jón Jónsson, og sömuleidis um fleire mál þad sama ár. Báder eru þeir skrifader fyrer dóm um Biarna Skulason, og báder hafa þeir þetta sama ár á alþinge deciderad umm lögbodning Gisla Einarssonar. Anno 1607 hafa þeir báder nefnt menn i dóm um inventarium Arnarstapa, báder um mál Sr. Arngrims Jonssonar, báder um mál Jóns Oddzsonar og Ara Þorvardssonar, báder um Margretu Jónsdóttur, báder um undanfære Arnors Jonssonar, bader um proventu-giöf Marteins Rasmussonar. Er þetta allt uppteiknad ur alþingis bókunum 1606 og 1607, og sama er margfalldliga ad siá i þeim epterfylgiande alþingis bókunum ár epter ár, svo leinge þesser menn til samans voru lögmenn, hvad oflángt yrde hier inn ad færa. Vonum og, ad einginn mune þessu mót-mæla, þvi bækurnar eru bæde ockur og ödrum i höndum, hvar inne þetta sierhvad skilmerkeliga og med klárum ordum specificerast. Sier i lage er athuga verdt, þad sem anno 1608 (i tid þessarra lögmanna Gisla Þordarsonar og Jóns Sigurdssonar) á alþingi passerade; þar voru fyrer dómi Petur Pálsson ur Saurbæ og Jón Biörnsson (Jonssonar biskups

Arasonar), nordlendskur madur, sem deilldu um arf þorunnar Jónsdóttur (biskups), fallinn nordur i lande. Af alþingis bókinne 1608 er ad ráda, ad nockrer af lögþingismönnum hafe i þessu mále meir hallded med Petre enn Jóne, og synest sem lögmadurenn Jon Sigurdsson hafe þeirra mále fylgt, ad vísu ecki viliad arfinn Jóni dæma. þá med þvi þeir voru fleiri, sem lögmanninum Gisla þórdarsyni fylgdu, og riettara þótti, ad Jón Biörnsson skylldi arfinn taka, þá gaf Gisle þordarson, lögmadur sunnan og austan, dómenn ut under sinu og annarra gódra manna innsiglum, um þetta nordlendska mál, fylger sá dómur hier med No. 22. Og hefur sidan (svo miked sem vid vitum) óraskadur stadid, og af eingum framar átalinn verid. Hefdi nu Gisle þórdarson lögmadur verid yferdómare alleina i málum sunnan og austan af landenu, enn i hinum nordan- og vestanad ecke nema meddómsmadur (sem þeir nu kalla; þad er i annarre islendsku lögriettumadur), þá mætte þetta synast diarfleg fyrertekt, og ecke samkvæm þvi sem seiger i þingfararbálks 4. cap.: Ef þa skilur aa, þá skal lögmadur ráda, þvi sa lögmadur hefde þá, óefad, vered Jón Sigurdzson, hvers meining i dóminum fyrerbi geingenn er. Og siest so hier af, hvad menn þá hafa meint og halldid um þetta efne.

Anno 1614 succederadi Gisla þordarsyni, lögmanni sunnan og austan, Gisle Hákonarson; hafa menn i hanns tid á sömu meiningu halldid, þvi i alþingis bókinne 1614 eru bæde hann og Jon Sigurdzson lögmadur med berum ordum skrifader fyrer 6 manna dóm um Stackholt i Eystre Landeyum, og bader hafa þeir, þetta sama ár, menn i dóm nefnt um mál Einars Halldorssonar. Eins hafa þeir báder anno 1615 deciderad um mál Olafs Arasonar. Báder eru þeir sömuleidis skrifader fyrer dom um mál Sira Sigurdar Einarssonar og Olafs Biörnssonar 1616, og báder hafa þeir, sama ár, dæmt um ómaga hia Olafi Markussyne. Báder hafa þeir menn i dóm nefnt um dómrof, ur Dala syslu, 1617, og bader þann sama dom samþyckt, Item þad sama ár báder dæmt um arf födur födur, Item þad sama ár báder um Velle i Holme i Skagafirdi. Anno 1618 hafa þeir sömuleidis báder dæmt i arfsmále þorbergs og Sigurdar Hrolfssona. þetta eru nu þeir dómar, um hveria alþinges bækurnar med berum ordum seigia, ad bader lögmenn, Gisle Hakonarson og Jon Sigurdsson, hafe vidridner vered. Hiner eru ad sönnu fleire, hvar indefinitè stendur alyktadest, dæmdest, og annad

þvilikt, item: var alyktad af lögmönnum og lögrettu, Item var samþyckt af lögmönnum og lögrettumönnum, og önnur þvilik orda tiltæke, enn þad er audskiled, ad þetta á ad meinast um bada lögmenn, eins og þar sem þeir bader berlega nefnast.

Fra anno 1619 til 1630 voru tilsamans lögmenu fyrrnefndur Gisle Hakonarson og Halldor Olafsson, sem lögmadur vard nordan og vestan epter Jon Sigurdzson. Voru menn enn þá á sömu meiningu sem fyrr, ad bader lögmenn ætte sameigenlega i lögrettunne ad præsidera. Þar fyrer stendur med berum ordum i alþingisbokinne 1619, ad báder lögmenn hafi med lögrettunne dæmt um sölu Helgu Arnadottur á halfum Hallfridarstödum, Item bader um mál Þorsteins Steindorssonar og Gudmundar Þordarsonar. I alþinges bokinne 1620 eru bader lögmenn, Gisle Hakonarson og Halldor Olafsson, med fullum ordum skrifader nærre fyrer hvern dom, sem þar inne stendur. Sama slags orda tiltæke er ad finna i alþingisbokinne 1621. I þingbokinne 1622 stendur domur Gisla Hakonarsonar, lögmanns sunnan og austan, um landamerki tveggia jarda i Saurbæ, ur hinu lögmannsdæminu. Sama ár hafa bader lögmenn dæmt mille Sr. Teits Halldorssonar og Steindors Ormssonar. Sömuleides eru i öllum þeim epterfylgiande alþingis bokunum 1623, — 24, — 25, — 26, — 27, — 28, — 29, — 30, báder lögmenn Gisle Hákonarson og Halldor Olafsson med berum ordum skrifader fyrer marga af dómunum. Anno 1631 vard Arne Oddsson lögmadur epter Gisla Hákonarson. Var enn þá söm meining manna, sem vered hafde, um þad, ad báder lögmenn tilsamans ætte ad vera höfud lögriettunnar. Þar fyrer eru i þessa árs alþinges bók lögmenn báder med fullum ordum skrifader fyrer dóm um Brand Lafrantzson. Anno 1633 utnefndu bader lögmenn Arne Oddsson og Halldor Olafsson 6 menn i dóm um stefnu Gisla Þorbiarnarsonar, Item 12 menn um ómaga mál ur Rángarvalla syslu. Anno 1635 dæmdu þeir báder med 12 mönnum um Fagraskóg á Gálmaströnd, Item sama ár báder med 6 mönnum umm mál Jóns Kolbeinssonar og Jasonar West. Báder nefndu þeir á þessu sama alþinge 12 menn i dom um mál Magnusar Arasonar og Sr. Einars Gudmundzsonar, Item báder 6 menn um mál Torfa Erlendzsonar. Og eins er þetta ad finna i þeim epterfylgiande alþingisbókunum 1636, — 37, — 38, og einkum þeirre de anno 1637, hvar báder lögmenn med berum

ordum eru skrifader fyrer mikinn hlut dómanna. Anno 1639 succederadi Halldore lögmanne Magnus Biörnsson, og vard lögmadur fyrer nordan og vestan. Ummbreittist þar vid ecke neitt, áhrærande myndugleika og skylldu beggia lögmanna til ad dæma sameiginliga i öllum lögþingis málum. Anno 1640 nefndu lögmadurenn Arne Oddsson 3 menn ad sunnan og lögmadurenn Magnus Biörnsson adra 3 ad nordan til ad dæma um eitt ómagamál. Og samþycktu so báder þesser lögmenn þeirra dóm, sem þess árs alþingisbók vitnar. Eins er þetta tilgeinged annis 1641, — 42, — 43, — 44, — 45, — 46, sem siá er af medfylgiande extracte ur þessarra ára alþingis bókum, No. 23. Og er hier á medal sier i lage athugande dóms ályktun lögmannsens Arna Oddzsonar anno 1646 i mále Ivars Sigurdzsonar ur Hunavatzþinge, hveria hann hefur i þingbókina innfæra láted, þótt hun ecke ölldungis samkvæm være dóms atqvæde lögmannsens Magnusar Biörnssonar, ur hvers umdæme máled var. Hvar af audsied er, ad nefndum Arna lögmanne hefur þótt sier vidkoma ad dæma i öllum málum, án nockurs greinar munar, hvert þau være austan ad, sunnan, vestan edur nordan. Eins finnst þetta i þeim epterfylgiande þingbókum þessarra lögmanna, ad þeir hafa báder (sem þar stendur) dóma utnefnt og samþykt, Item báder dæmt i þvi eda þvi mále, hvad oflángt yrde hier allt ad specificera. Mætte og ónaudsynlegt synast, þvi þessar nyrre alþingis bækur eru so ad seigia i hvers manns höndum og meiga á þann máta alkunnugar vera.

Anno 1662 vard Þorleifur Kortsson lögmadur nordann og vestann i stadenn Magnusar Biörnssonar. I þess árs alþingis bók er innfærdur 12 manna dómur umm brigd á parte i Gunnsteinsstödum, utnefndur af lögmönnum bádum H. Arna Oddssyne og H. Thorleife Kortssyne, og af þeim bádum samþycktur. So ad þá stód enn vid sama, um þad, ad báder lögmenn præsiderudu sameigenlega i lögriettu.

Fra anno 1663 til 1676 inclusivè sátu saman i lögriettu fyrrnefndur Þorleifur Kortsson, lögmadur nordan og vestan, og Sigurdur Jonsson, sem i sunnan og austan lögmannsdæmenu succederadi Arna Oddzsyne. Umm þessarra lögmanna tid könnudust menn enn þá vid, ad lögmennerner tilsamans præsideradi i öllum lögriettumálum, hvadan ur landinu sem þau være. Er þetta audsied af þvi, sem i nefndra lögmanna alþingis bækur er innfært. Anno 1663 dæmdu lögmenn báder Þorleifur Kortsson

og Sigurdur Jonsson um giafer forelldra til ad veriast ómögum. Og sama ár nefndu þeir báder sina 3 menn hver i dóm um mál Þorleifs Jonssonar af Vestfiördum, svo sem medfylgiandi alþingis bókar extract No. 24 utvisar. Anno 1664 svörudu þesser lögmenn báder uppá hieradzdóm um mál Hallgierdar Narfadóttur og Þorláks Arnasonar. Sama ár nefndu þeir báder sina 3 menn hver i dom um mál Jóns Gislasonar og Arna Jónssonar. Og sama ár kröfdust lögmenn af Jóne Sigurdzsyne bevísinga á ordum nockrum, svo sem þetta allt er ad lesa i þess árs þingbók artt. 1. 11. 18. I þingbókinne 1666 art. 22. citerar Sr. Þordur Jonsson i Hitardal svar beggia lögmanna sier giefid. Anno 1667 nefndu báder þesser lögmenn 12 menn i dóm um galldramál Þorarins Halldorssonar, vide þess árs þingbók art. 4. Sömuleidis nefndu þeir 1670 sina 6 menn hver i dóm um Sigmund Valgardsson og Eyolf Jónsson, sem þess árs alþings bók um vitnar art. 5. Anno 1672 nefndu þeir sömuleidis sina 3 menn hver i dóm um stefnu mál Magnusar Jónssonar og Biörns Magnussonar, og samþyktu svo dominn art. 6. Anno 1675 liet lögmadurenn Þorleifur Kortsson i alþings bókina innfæra sina álvktun um jördena Ostvadzshollt liggiande á Lande i sudur lögmanns dæminu, þar meiningar lögmanna hier um ecke eins urdu, sem siá má af medfylgiande alþingis bókar extracte No. 25. Sama ár urdu lögmanna meiningar nockud misiafnar i ödru mále, áhrærande stefnu Sr. Einars Torfasonar ur nordan og vestan lögmanns dæmenu. Þar i utgaf lögmadurenn Sigurdur Jónsson sina dóms álvktan, og liet i þingbók innfæra, jafn framt þvi er nordan lögmadurenn villde dæmt hafa, so sem þetta er ad siá af extractenu No. 26. Kiemur svo allt þetta þar nidur, ad báder lögmenn eignudu sier riett til ad dæma yfer öllum lögriettu málum, hvadan ur landinu sem þau til alþingis kiæme. Og þar fyrer er þad, ad i alþingis bókunum stendur nærre i hverium dóme: lögmenn og lögriettumenn, enn ecke lögmadur, þvi tveir voru þeir, sem til samans áttu ad præsidera, sem ádur er sagt.

Epter Sigurd Jónsson lögmann sunnan og austan afgeinginn kom i hanns stad Seignr. Sigurdur Biörnsson. Hver hans meining hafe vered um beggia lögmannanna sameigenligann myndugleika i yferdómara embætte i lögriettu, höfum vid i ockar innlegge þvi i fyrra (dat. Hvamme i Hvammssveit 23. junii 1710) ánægianliga skrifad, og med mörgum og ómótmælanlegum argu-

mentis ur alþingisbókunum 1677, — 78, — 79, — 82, — 85, — 87, — 88, — 1703, 1704, synt, ad nefndur Seignr. Sigurdur Biörnsson hafe setid og sitia þóttst i lögriettu svo sem præsident ad hálfu i þeim málum, sem under lögriettunnar álit kiæme, hvar sem þau i landenu heima ætti; er so þad, sem hann nu vill hier um disputera — nefnelega ad lögmenn eige (edur hafi átt) hver fyrer sig sier i lage ad præsidera i þeim málum, sem ur hanns lögmanns dæme i lögriettu koma, og hafi ecke med þeim lögriettumálum, sem ur hinu lögmanns dæmenu eru, ad giöra, nema so sem meddómsmadur, hvad ed i annarre islendsku heiter lögriettumadur — eingvan veiginn samkvæmt vid þá hanns dóma og embættes utriettingar, sem vid i ockar fyrra innlegge upptaled höfum, helldur er þesse disputatia ein ny uppáfinning, sem menn nu bera fyrer sig i þessum vidlögum, til þess ad vikia þar med ur veige skylldu þeirre, ad forsvara alþinges dómenn i Ara Pálssonar mále, á hverium menn siálfer, óefad, munu æren missmide siá.

So meinum vid ockur þá med rökum auglyst hafa, ad i meir enn 130 ár, sidann fyrst menn tóku til ad hallda þingbækur á alþinge (hærra upp kunnum vid ecki ad sinni þetta ad rekia), hafe lögmennerner, mann epter mann, og adrer ut i frá hier i lande, haft þessa meining, ad þeir (lögmennerner) báder til samans være óadskilder yferdómarar i öllum lögriettumálum, hvadan ur landenu sem þau være. Og á sömu leid hefur þetta efne i Kónglegrar Majestatis háloflega Cancellie álited vered, so sem lióst er af þeim konglegu befalingum og hædsta riettar stefnum, sem vid i ockar innlegge þvi i fyrra nefnt höfum. Hver hanns Höi Excellences, háborins Hr. stiftbefalingsmansens þanke og meining hier um sie, mun yckur tilkynnt geta actor málsens, Hr. vice lögmadurenn Oddur Sigurdsson, hverium hánefnd hanns Höi Excellence þar um i fyrra befaling giefid hefur og mig, Pál Jónsson Widalin, þad sama (i nádugu missive af dato 30. maii 1710) vita láted.

Allt þetta framanskrifad er af ockur frammbored til ad syna, ad lögmadurenn Sigurdur Biörnsson hafe átt, og eige, ad sinum hluta svare ad hallda fyrer alþinges dómenn i brennumále Ara Pálssonar so sem præses ad hálfu i þeim dóme, og ad ockar dóms ályktun conseqventèr riett sie i þessum póste. Vonum, ad þetta ockar svar af yckur álited verde, ecke so sem forblómun sakarinnar, helldur svo sem naudsynlegt forsvar fyrer ockar

dóm i þessarre grein. Yckur og ödrum (skynsömum og riettsynum mönnum) er vitanlegt, vid hvada lögvillum og misskilninge i málum þeir eiga opt ad siá, sem hier i lande þurfa laga deilur ad hafa. Og þar fyrer er þad, ad ockur hefur naudsynlegt þótt so skilmerkiliga og lángt ad skrifa um þessa grein ockar dóms. Oskum þienustusamlega ad endingu, ad þetta ockar innlegg og medfylgiande 26 document i rettenum uppáskrifud verde, og ockur annar genparturenn af innleggenu aptur afhendtur, ásamt fyrrsögdum documentum, so vid þetta ockur til málsbótar sidan brukad getum, ef máled kynne leingra ad koma. Skrifad öndverdlega i julio anno Christi 1711.

Arne Magnusson. Paall Jonsson Widalin.

131. 1. september 1711. Skalholt.

Arne Magnusson til landfoged P. Beyer. Obligation på 300 rdl. kroner for et modtaget lån.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med egenh. underskrift og A. M.s segl (rødt lak). En af A. M. attesteret kopi, mrk. Lit. B, foreligger i rigsarkivet (Dokumenter ang. den isl. handel etc. 1685—1715). Findes også i AM. 443, fol. 438 bærer A. M.s påtegning »Obligation til Monsr. Paul Bejer paa 300 Rxdler. betalt«.

Kiendes jeg underskrefne, at jeg haver her i Island til laans annammet og opbaaret af Kongl. Majestets landfoget, edle og velvise Seignr. Paul Bejer 281 rdler in specie, for hvilke to hundrede een og firesindstiuge rixdaler in specie jeg hermed belover og mig tilforpligter at lade udi indeverende aar 1711, strax efter at Islands skibene ere igien her fra landet hiemkomne til Kiøbenhaun, levere udi Kiøbenhaun til velbemte. Hr. landfoget eller ordres 300 rixdaler (siger tre hundrede rixdaler) udi danske croner, og i saa maade Hr. landfoget og hans arvinger for oven bemelte 300 rixdler croner skadesløs at holde. Til ydermeere bekræftelse setter jeg min haand og signet under denne min obligation, som er udgiven in duplo, og dateret Skalholt den 1. septembris anno 1711.

A. Magnussen.

132 ab. 21. september 1711. Skalholt.

Arne Magnusson til kongen. a. Andrager på egne og kollegas vegne om, at højesteretssagerne i Jon Hreggvidssons sag ikke fore-

tages senere end i begyndelsen af året 1713, b. Fremstiller i en vedlagt relation på egne og kollegas vegne enormitetssagernes besværlige gang og andrager om, at de resterende 3 sager må umiddelbart indstævnes for højesteret (med forbigåelse af den islandske overret).

Trykt efter kopi i AM. 443, fol.; b. som bærer et til tegnet i a. svarende henvisningstegn, er sammenholdt med et af A. M. egenhændig underskrevet ekspl. i *Islands landsarkiv* (Landskjalasafn I, nr. 84 I) — gennemdraget med snor, fæstet med A. M.s segl (rødt lak) —, som dêr foreligger som selvstændig indberetning; dettes retskrivning følges, og herfra er underskriften hentet.

Gyldenløve (Indlæg til Norske Tegn nr. 53, $^{16}/_{7}$ 1712) er i sin erklæring ($^{4}/_{5}$ 1712) tilbøjelig til at give Sig. Bjørnsson ret imod kommissærerne; tillægger ikke den medfulgte relation meget værd, henstiller alt til højesterets afgørelse. Henviser til amtmand Müllers vedlagte erklæring.

Sml. Forordninger for Island III, 446—47 (Referat af kgl. befaling til Gyldenløve af $^{6}/_{2}$ 1712 at erklære sig på A. M.s m. fl. suppliker), og III, 449—50 (Referat af kgl. befaling til G. af $^{18}/_{6}$ 1712 om at tilholde overretten på næste ting at dømme i de 3 resterende kommissionsdomme, samt at alle 4 domme samtidig skal indstævnes for højesteret). Kopi af den kgl. befaling $^{18}/_{6}$ 12 findes i AM. 443, fol. og 449, fol.

a. Stormægtigste Allernaadigste arve Konge og Herre!

Eders Kongl. Majestet haver været saa naadig at forunde os en høieste rettes stæfning af dato Kiøbenhaun den 27. april 1711 over en dom, som vicelaugmand Jon Eyolfsen og landfoget Poul Beyer forleden aar 1710 den 21. julii afsagde udi en sag, som reiser sig af Sigurd Biørnsen, forige laugmand synden og østen her paa landet, hans accord med Jon Regvidsen, udi hvilken Eders Ma[je]stets stæfning de vedkommende (nemlig forskrefne vicelaugmand og landfoget, forige laugmand Sigurd Biørnsen og landztingsskriveren Sigurd Sigurdsen) allernaadigst befales at møde udi Eders Majes[t]ets høieste ret, den som bliver berammet at skal holdes udi Kiøbenhafn anno 1713. Ligeledes haver Eders Majestet allernaadigst forundt Joen Regvidsen en anden høieste rettes stæfning over bemelte vicelaugmand, landfoget og landztingsskriver, under forskrefne dato og til forskrefne tid at møde. Om hvilke tvende høiesterettesstæfninger de vedkommende allerede have faaet kundskap, men formaliter blive de dennem forkyndede først i næstkommende october-maaned. Saa kunde da vores contraparter let giette, at vi lade vores documenter komme ud af landet til Kiøbenhafn udi næstkommende sommer 1712. Nu som deres eeniste øiemerke synes at vere at forhale vores sager, paa det vi ved tidens længde skulde udmattes, og enten vi vil eller icke, hænge i disse uendelige

processer og derved nødes til at forsømme det, som Eders Kongl. Majestet os allernaadigst haver committeret at forrette her i landet (hvilket vi uforgribeligen formeene at kunde ersees af hosfølgende allerunderdanigste relation tegnet ⊕), saa kunde vi med føie præsumere, at contraparterne vel, lige som vi, fremskicke at aare 1712, for sickerheds skyld, deres documenter, men der hos enten i aar eller ad aare suplicere allerunderdanigst til Eders Majestet, angaaende at, saa fremt høieste ret 1713 blef endt før end de islandske skibe kom hiem det aar, Eders Majestet da vilde bevilge dennem, at sagerne maatte opstaae til begyndelsen af høieste ret 1714, hvilket for os vilde blive meget besverligt og skadeligt. Da til at forekomme dette, saa er til Eders Kongl. Majestet vores allerunderdanigste bøn, at efterdi stæfningstiden dog er saa overflødig lang, Eders Kongl. Majestet da vilde allernaadigst lade gaae en ordre til Eders Majestets justitiarium i høieste ret, at disse sager maatte vere ibland de første, som blive udi høieste ret foretagne anno 1713, paa det de kunde vorde afgiorde, førend skibene det aar seigle fra Kiøbenhafn her hid til landet, og at Eders Kongl. Majestet der hos allernaadigst vilde forunde os her hid til landet et Kongelig patent af samme indhold, som vi kunde strax efter skibenes hidkomst lade for de vedkommende publicere. Vi formeene uforgribeligen synligt at vere, at denne vores allerunderdanigste begiering icke kand udi ringeste maader præjudicere vores contraparter udi deres sag, men skeer allene til at skille os ved disse langvarige og fortrædelige processer og der af dependerende uroe, tids- og penge-spilde, som benæfnte vores contraparter med saa stor en flid søge os at forvolde. Ere saa udi allerdybeste underdanighed her paa forventende en allernaadigst bønhørelse, og forblive til vores død

Eders Kongelig Majestets Vores allernaadigste arve Herres
Allerunderdanigste tropligtigste arvetienere
Arnas Magnussen
paa min fraverende collegæ
laugmand Poul Jonsens Widalins og egne vegne.

Skalholt udi Iisland den
21. septembris anno 1711.

b. Stormægtigste Allernaadigste arve Konge og Herre!

For Eders Kongl. Majestet androg vi for nogle aar siden, efter Hr. Skule Thorlaksens og Asbiørn Joachimsens begieringer, deris klagemaal over laugmændene her i landet Sigurd Biørnsen og Lauritz Christensen Gottrup, og som Asbiørn Jochimsens sag var ældre end loven tillader at maa stefnes, saa anførte vi i samme vores allerunderdanigste relation om nogle her i landet passerede enormiteter, paa det Eders Majestet kunde erfare, hvorleedes lou og ret hafde omstunder gaaet her, og hvor besverligt det hafde veret at naae sin ret. Disse enormiteter vare: Om laugmand Sigurd Biørnsens accord med Jon Regvidsen, som forhen af hannem var dømt til døde, Om Are Poulsens sag og henrettelse, Om Magnus Benedixens sag og kagstrygelse, Om Biarne Bødvarsens og Geirny Gudmundsdaatters blodskam, Og andre fleere.

Anno 1707, den 13. maii loed Eders Kongl. Majestet gaae en allernaadigste befal[n]ing til Hans Høi-Excellence, høibaarne Hr. stiftbefalingsmanden over Iisland, af indhold: at anordne en actor, som de udi voris allerunderdanigste relation anførte enormiteter skulde paatale og udføre, og os befoel Eders [Kongl.] Majestet at dømme udi samme sager. Hans Høi Excellence haver straxen ved en ordre af dato 16. maii 1707 anordnet vicelaugmand Odder Sigurdsen til at forfølge som actor ommælte sager og dennem forsvarligen at udføre. Kom saa samme sager ind for vores dom in junio 1708, hvor bemælte vicelaugmand Odder Sigurdsen dennem agerede og lod agere. Vi dømte der udi efter den skiønsomhed, som vi hafde, og faldt dommene laugmændene, og en sysselmand, ved naun Poul Torvesen imod, hvor med de (som rimeligt var) vare misnøiede. Herpaa sendte Sigurd Biørnsen sin søn (som er landztingsskriver her i landet) det samme aar 1708 til Kiøbenhaun, til at sollicitere om disse sager og domme. Nu hafde vi tænkt, at bemældte landztingsskriver skulde have søgt om at faae de 4 vores domme, som hans fader angick, indstæfnede for Eders Majestets høieste ret, som og syndtes at vere den nærmeste vei til at faae det omgiørt, som hand formeente, eller maatte lade lige som hand meente, at vi hafde giørt uret. Men hand gick en anden vei, og søgte om en kongl. benaading, at vores domme maatte indstefnes for amtmanden og 24 mænd her i landet, hvilket hannem og allernaadigst blef bevilget af dato 4. maii 1709. Aarsagen til

denne landztingsskriverens ansøgning var formodentligen, at sagerne her med kunde forhales, og, saavit det kunde staae til hannem, aldrig komme for Eders Majestets høieste ret. Saa viste hand og, at vi (efter den os allernaadigst medgifne instructions formælding) nogle gange hafde her i landet taget os an fattige brøstholdene folkes sager og hiulpet dennem til rette imod dennem, som vare mægtigere, hvorudover de samme var (som let er at tænke) misnøiede med os. Derimod haver hans fader (forige laugmand Sigurd Biørnsen) gierne veret de formuendes ven og patron, og skal der ibland hans domme vel icke findes uden meget faae, hvor en uformuende mand hâr vundet imod en mægtig. Vi understaar os at skrive dette saa tydeligen, eftersom vi have igennemlæst en stor deel af hans acter og vide derfore at giøre nærmere reede her for, om fornøden giørdes. Mand skal og icke letteligen kunde finde, at nogen laugmand her i landet før hans tid, i 100 aar at regne tilbage (før [for *L. A.*] den tid hâr mand ingen samlede laugmænds acter), haver efterladt sig saa mange seldsomme og til deels skinbarligen uloumæssige forretninger som bemelte Sigurd Biørnsen. Saa kunde da landztingsskriveren og hans fader vel forud slutte, hvad faveur der var at vente her i landet for dennem og for os, som udgangen og nocksom haver siden udviist. Hvilket altsammen icke hafde veret til nogen nytte, om vores domme skulde have indkommet for Eders Majestets høieste ret, hvor gunst eller had intet gielder.

Samme aar 1709 reiste landzskriveren tilbage herhid til landet, tagende med sig høiestbemelte Eders Majestets allernaadigste bref, som bevilgede hans fader, forige laugmand Sigurd Biørnsen at lade til paakiendelse indstefne for amtmanden med sine 24 mænd de 4 domme, som vi over hannem hafde fældet, udi Jon Regvidsens, Are Poulsens, Magnus Benedixens og Geirnyes sager. Saa skref og hans Høi Excellence, høibaarne Hr. Stigtsbefalingsmanden, et bref til Joen Eyolfsen, vice-laugmand sønden og østen her paa landet, dat. 23. maii 1709, af indhold, at efterdi hans Høi Excellences fuldmægtig, vice laugmand Odder Sigurdsen, hafde tilforne som actor paatalt disse sager for commissionen, og fremdeles tilkom samme function at observere, og i saa maade icke kunde præsidere i oberretten, saa skulde bemelte vice-laugmand Joen Eyolfsen besidde hans Høi Excellences sæde saasom præses udi den hertil anordnende ober-ret. Derpaa udstædede forskrefne vice laugmand Jon Eyolfsen

(saasom høibaarne Hr. stiftbefalingsmandens fuldmægtig) og landfoget Poul Beyer (saasom amtmandens fuldmægtig) en stefning til os af dato 6. augusti 1709, hvorinde de tilsige os at møde paa landztinget 1710, til at forsvare for deres ret, vores udi Jon Regvidsens, Are Poulsens, Biarne Bødvarsens og Geirnyes, og Magnus Benedixens sager ergangne domme. Udi stæfningen (alle 4 sagerne ere indesluttede i en stæfning) tales icke om nogen, som paa Eders Majestets vegne skulde agere disse sager, i hvorvel hans Høi Excellence udi forskrefne missive til vicelaugmand Jon Eyolfsen derom med tydelige ord hafde skrevet. Alleniste skref landfoget Beyer neden paa stæfningen, at hand (landfogeden) var venligen formodende, at vicelaugmand Odder Sigurdsen vilde behage at lade sig indfinde til samme tid og stæd (dette ere hans egne ord), om hand noget ved disse 4 domme kunde have at erindre. Saa begyntes nu den 10. julii 1710 den første af disse sager, som angaar Sigurd Biørnsens accord med Jon Regvidsen og andet deraf dependerende. Da uanseet at denne 24 mænds ret bør (efter trende derom udgangne konglige forordninger) at bestaae af de fornemste, beste og forstandigste landets indbyggere, saa var dog meer end hælften af dennem, som bemelte vice laugmand og landfoget satte i disse 24 mænds tal, nogle gemeene folk, som ingen synderlig skiønsomhed hafde eller have paa lou og ret, icke heller nogen dristighed til at sige deres meening. Ydermeere var der ibland nogle, som udi Sigurd Biørnsens væsen vare formodentligen interesserede. Vi erindrede herom og forestillede dennem de for [før *L. A.*] omskrefne kongelige forordninger. Men det galt intet. Saa var der og i disse 24 mænds tal af dennem indskreven en, som icke var tilstæde paa tinget, maatte de saa siden, midt i processen, da de fornam, at hand blev aldeles borte, sette en anden i hans stæd, og dømte den samme med de andre, ligesom hand hafde hørt ald sagen, og fleere slige forandringer skeede der midt i sagen paa rettens besiddere. Fremdeles blef vi af disse dommere considererede lige som den ene part i sagerne, men paa Eders Majestets vegne var der ingen, som gick i rette imod Sigurd Biørnsen, tvert imod Eders Kongl. Majestets høiestbemelte befaling og tvende hans Høi-Excellences derpaa udstædede ordres. Den modighed og liden respect for retten, som her ellers passerede, baade af dommerne self og contraparten, kand icke med korthed beskrives. Dommernes egen ulyd og raaben kunde høres saa langt bort fra tæltet, hvor

inde de holdt retten, som fra Eders Majestets cancellie og vel ud til børsen. Landztings skriverens procedere imod mig, Poul Jonsen Widalin, var saaledes, at om sligt hafde skeet andensteds, saa hafde hand næppeligen sluppet uden straf. Jeg begerte nogle gange af dommerne, at de vilde tilholde hannem at gaae skickelig i rette, men det var ligesom jeg hafde tauget stille. En af dagene fremkom hand med et ubeskeden, nærgaaende indlæg imod mig, hvorpaa jeg begierte, at mig maatte tillades at svare enten muntligen eller skriftligen, men begge deelene blef mig nægtet. Vi understaae os icke at forlænge denne vores allerunderdanigste relation med at opregne styckviis alt sligt, som her passerede, kunde og icke bevise alt det, som vi ellers veed at vere sandt. Thi om en deel deraf kunde icke andre vidne, end de som sad i retten, og kunde det dog hende sig, at mange af dennem icke kunde vidne herom, thi naar den eene raabte imod den anden, saa var det vanskeligt at observere, hvad hver en sagde. Det allene tør vi sige, at ingen af dem, som nu leve her i landet, skal kunde mindes saa uskickelig rettens administration paa landztinget, som her passerede denne gang. Thil herretsting kunde kandske tilforne vere passeret noget sligt, paa et eller anden [*sål. L. A.*] stæd. Saaledes varede nu denne ene sag (som i sig self synes at vere temmelig klar) fra den 10. julii, som før er mældt, til den 21. ejusdem. Dommen blef endeligen, at Sigurd Biørnsen skulde aflegge en eed, som øiensynligen var henseet os til største præjudice, og vi ellers uforgribeligen formeene, at hannem aldrig burte at vere paalagt eller tilstædet. For det øfrige gaf de os ingen satisfaction for de grove injurier, som vi for deres ret hafde maat lide af Sigurd Biørnsen og hans søn landztingsskriveren. Jon Regvidsen dømte de (saa at sige ustæfnet, og aldeles uhørt) paa Bremerholm og til at miste hans boeslod, vilde og icke unde hâm en procurator, uanseet hand det offentligen for retten af dennem begierte. Angaaende sluttningen, som af de 24 mænd blef underskreven, da er os berettet, at den skal have veret skreven paa tvende fra hin anden adskilte løse sedeler og vere med atskillige hænder her og hidset corrigeret; hvad her om kand vere, vil udvise sig, om den nogen tid in originali fremkommer for Eders Majestets høieste ret, efter den stæfnings indhold, som Eders Majestet allernaadigst haver os i aar forundt. En af domsmændene var borte, førend sluttningen blef underskreven, dens naun lod de ved en anden sette

der under. Hvorledes med en deel vota er tilgaaen, faae vi at tie stille med, saasom vi derom icke kunde erholde nogen beviisligheder. For det øvrige opsatte de til næstkommende landzting (den 10. julii) de 3 resterende sager, angaaende Are Poulsen, Biarne og Geirnyes blodskam, og Magnus Benedixen, hvorfore vi var stæfnede, foruden at tale derom med os, som de dog holdt for den ene part i sagerne. Strax efter at dommen var afsagt, lod vi dennem vide, at vi vare sindede at paatale denne deres afsigt for Eders Majestets høieste ret, ligeledes appellerede Jon Regvidsen fra den deel i dommen, som hannem var angaaende. Det uagtet lod de hannem siden henføre til et skib, til at bringes her fra landet til Bremerholm, men saasom de icke hafde sendt med hannem (enten det er skeet af dessein eller ukyndighed, kand vi icke sige) uden bare slutningen af dommen, og ingen acter derhos, saa berettes', at skipperen icke vilde tage imod fangen, og fick de hannem saa icke ud af landet.

Udi næstfølgende augusto 1710 affærdigede forbemelte vicelaugmand Jon Eyolfsen og landfoget Beyer et expres bud til os (som udi vores commissions forretninger vare begrebne langt vester paa landet) med et bref fra dennem, af indhold, at de var sindede at tage imod Sigurd Biörnsens eed den 18. septembris, hvilket de vilde lade os vide, paa det vi enten self eller ved fullmægtig kunde vere tilstæde, imedens eeden blev aflagt. Budet kom til os den 3. septembris, og svarede vi straxen (det de dog forud kunde vide), at den os forelagde tid var langt kortere end loven tilholdt, saa var det os og umueligt at møde eller lade møde til den bestemte tid. Vi meente og, at de icke vare beføiede til at tage imod denne Sigurd Biørnsens eed, efter at vi hafde ladet dennem vide, at vi agtede allerunderdanigst at anholde om en høieste rettes stæfning over deres forretning, helst da contraparten icke i nogen maade kunde derved betages hans formeente ret, at eeden opstod til Eders Majestets høieste rettes decision, thi hvis den da befandtes at vere tilladelig eller nødvendig, saa kunde den komme tiilig nock. Dette vores svar kom dennem betimeligen til hænde. Icke dis mindre tog de dog imod eeden (saadan som den var), ligesom de til forne hafde resolveret, og det icke til tinge, men i landfogdens stue paa Bessestæd, hvilket øyensynligen er skeet til den ende, at vi herved skulde præjudiceres, i hvad vi siden fangede an. For det øfrige forfattede vice laugmanden og landfogden denne gang et

document om denne eeds afleg[g]else, og indførte der nogle præjudicerlige expressioner os angaaende. Den 18. aprilis 1711 bekom vi først fra forskrefne vicelaugmand og landfoget de acter, som for ommældte deres ret vare passerede udi det forige aars julio. Deraf befinde vi at vere udeladt noget, som os var magtpaaliggende og vi vide at vere indført i den bog, som de kalde rettens protocol. Om Jon Regvidsens dom med tilhørende acter haver jeg Arnas Magnussen (efter samme Jon Regvidsens mangfoldig og væmodig bøn) nogle gange tilskrevet oftbemte. vicelaugmand Eyolfsen og landfoged Beyer, frembøden dem penge for documenterne, og giørt alt det som der udi burdte at giøres. Men det er alt omsonst. Aarsagen er, uden tvil, at de nu bagefter seer, hvorledes de have handlet udi hans sag fra begyndelsen til enden, og ville forebygge, at hand sligt icke skulde i sin tid kunde demonstrere, hvilket dennem dog formodentligen vil mislinge, om endskiønt hand ingen acter fra dennem bekommer.

Forhen have vi allerunderdanigst ommældet, at vicelaugmand Jon Eyolfsen og landfoget Beyer opsatte anno 1710 in julio, til næstkommende aars landzting, tre af de sager, Sigurd Biørnsen angaaende, som vi hafde udi dømt og de os citeret til at forsvare de samme vore domme. Dagen som de hafde bestemt til at begynde paa, var den 10. julii 1711. Strax efter at de i aar vare ankomne til landztinget, indgaf vi til dennem en memorial, af indhold, at de, efter de trende Kongl. Majestets befalinger, som hid til landet vare udgifne om 24 mænds retten, vilde i samme ret i aar indtage forstandige gode mænd, men icke gemeene uloukyndige folk, icke heller dem, som i Sigurd Biørnsens væsen vare interesserede. De derimod, til at vise os, hvor lidet de ansaae slige erindringer, tog til dennem i oftbemelte 24 mænds ret, ligesom forleden aar, en hoben gemeene laugrettesmænd, saa at deres tal overgick hælften af disse 24 mænd. Ibland samme laugrettesmænd var en Sigurd Biørnsens kieristes brodersøn, endnu en anden, som hâr til ægte benæfnte Sigurd Biørnsens kieristes broderdaatter. Ibland sysselmændene, som blef tagen til at besidde retten, var Sigurd Biørnsens daatters mand, item samme Sigurd Biørnsens kieristes broder; thil skriver i denne ret tog de closter-degnen fra Mødrevelle-Closter, en ung geistlig person. Ydermeere var der (som berettes) icke tillauede sæder uden for 14 eller i det høieste 16 personer, de øvrige af

disse 24 mænd skal have staaet, og naar de blef trætte, gaaet ud af tæltet, hvor retten blef indeholdt, til at hvile sig, og sat sig ned paa marken. Den 14. julii først (den 10de, 11te og 13de bleve hendrefne med consultationer) lod disse dommere for retten kalde parterne, som de forstoed at vere landztingsskriveren Sigurd Sigurdsen paa hans faders vegne, paa den ene side, og os paa den anden side. Om en actor paa Eders Majestets vegne blef intet talt, i hvorvel hans Høi-Excellence Hr. stiftbefalingsmanden derom havde udgivet tvende ordres, som allerede er anførte. Landztingsskriveren kom, men vi fremsendte skriftlig forsvar for vores udi den forehavende Are Poulsens sag ergangne dom. Det sendte de strax tilbage til mig Poul Jonsen Widalin (jeg Arnas Magnussen var icke paa landztinget) og derhos tilsagde mig at komme i egen person. Jeg forestillede beskickelsemændene (som var 3 sysselmænd af deres rettes besiddere), at dette kunde icke med føie exigeres af mig, som icke var interesseret i sagen uden som en dommere. Saa hafde jeg og icke leilighed dertil [hertil *443*], efterdi jeg hver dag maatte, som laugmand, sidde i laugretten til at høre der sager. Tog saa en af disse sysselmænd, ved naun Haagen Hansen, dette med sig tilbage, hvorved de storligen bleve fortørnede, og formaaede den næste dag herefter (den 15. julii), at hans Høi Excellences [høibaarne] Hr. stiftbefalingsmandens fuldmægtig, vicelaugmand Odder Sigurdsen, efter deres begiering, suspenderede forskrefne sysselmand Haagen Hansen fra sin bestilling, med urette, saa vit vi kand forstaae, og i hvorvel samme sysselmand tilbød sig at møde straxen for laugretten til at forsvare sig, saa maatte det dog icke hielpe, og er hans bestilling nu allerede leveret i fremmede hænder. Kort efter at vores forsvar var, som før er mældt, af forskrefne sysselmand bragt til bage, sendte vicelaugmand Jon Eyolfsen og landfoget Bejer andre 3 af deres rettes besiddere til mig Poul Jonsen Widalin og lod mig paa ny igien levere vores foromrørte forsvar, og var det imod aftenen den 14. julii. Den 15. julii hafde de paa ny bud til mig, at jeg skulde komme. Jeg fremsendte det skriftlige forsvar ligesom tilforn, hvilket de ingenlunde vilde annamme, og icke engang tilstæde, det en af sysselmændene vilde have seet hvad der var tegnet uden paa papiret. Den 16. julii indgaf jeg Poul Jonsen Widalin en memorial til vicelaugmanden Odder Sigurdsen, af indhold, at hand, saasom høibaarne Hr. stiftbefalingsmandens fuldmægtig, vilde erindre disse gode mænd om deres embede i

denne sag, og at afstaae slig seldsom rettens administration, som de lod til siune. Samme dagen (den 16. julii) hafde vicelaugmand Jon Eyolfsen og landfoget Bejer endnu engang bud til mig, at jeg skulde komme for retten; jeg sendte det oftbemte. forsvar endnu engang ind for retten, og som det icke blef accepteret, saa sendte jeg det samme endnu engang med tvende mænd, og begierte det maatte dog læses, men det var alt om sonst. Den første gang sad vicelaugmanden Odder Sigurdsen hos dommerne i tæltet, og interesserede hand sig aldeles intet (saa vit vi veed) derudi, at vores forsvar skulde blive imodtaget, i hvor vel hand tilforne hafde faaet den memorial, som nyligen er omskrevet. Den sidste gang som documenterne indkom for retten med de tvende mænd, befoel landfogden nogle gange den, som bar papiret, at tie stille, ellers vilde dommerne (sagde hand) gaa ud af tæltet, men vicelaugmand Jon Eyolfsen svarede saaledes som følger, og vi have beviis paa: »Hvad helvedes narreri (er dette), agter folk at giøre mig her til en abekat«. Vi afbede udi dybeste ydmyghed, at vi indføre disse uskickelige ord i en allerunderdanigste relation til Eders Kongl. Majestet, hvilket skeer af fornødenhed, paa det Eders [Kongl.] Majestet kunde heraf, saa vel som af det forige om assessorernes (om de saaledes maa kaldes) sæde og staaen, slutte, med hvad dignitet denne 24 mænds ret nu holdes her i landet. Dette altsammen giørdes om formiddagen den 16. julii, og strax derpaa blef tæltets tag nedtagen og ingen videre rettergang holdt. Hvad der nu egentligen er bleven forrettet i denne 24 mænds forsamling, veed vi icke, andet end vi af andre have hørt, nemlig: at de skal hver dag have conciperet et document, af indhold, at de hafde haft bud efter mig Poul Jonsen Widalin, og at jeg icke vilde møde, hvor udover de icke kunde giøre noget ved sagerne. Den 17. julii begierte jeg Poul Jonsen Widalin af vicelaugmanden Jon Eyolfsen, at mig maatte forundes, førend de reiste fra landztinget, copie af det, som hafde passeret i denne deres ret, og erbød mig at skaffe self skriveren, papir og ald anden tilbehør; svarte vicelaugmanden mig muntligen, at dette var et got tilbud, og maatte jeg lade mig dermed nøie, alleniste, at jeg tog en attest paa min begiering og tilbud, samt hans svar. Den 18. julii svarte vicelaugmanden og landfogden mig skriftligen paa min begiering, at naar der kom hiem til deres bopæl en louglig fuldmæglig i louglig tid, saa skulde disse documenter udleveris.

Disse gode mænd viste, at jeg skulde reise langt bort strax efter tinget, saa at det icke kunde afgaa uden stor besværlighed og omkostning. Sidstledne 2. septembris sendte jeg Arnas Magnussen mit eget bud efter samme documenter hiem til bemelte vicelaugmand og landfoget, fire dags reise frem og tilbage; den tid budet kom derhen, skød hver af disse gode mænd fra sig til den anden, og maatte budet saa reise tilbage med uforrettet sag. Om vi nogen tid kand blive ommældte documenter mægtige, kand vi icke sige, thi disse [gode] mænd giør saa deres forretninger i en og anden maade, som de kunde vere visse paa aldrig at have fornøden dennem at forsvare. Ellers kunde hovedaarsagen (hvorfore de icke vil saa hastig ud med documenterne) vere, at vi icke skulle faae leilighed til at læse deri, førend skibene afseigle, og i saa maade icke kunde besværge os over, om derudi kunde findes noget os til prejudice, som vi, icke uden føie, kunde formode; men aarsagen, hvorfor[e] de endeligen vilde, at jeg Poul Jonsen Widalin skulde i egen person komme for deres ret, var, uden tvifl, den, at de agtede at tractere mig der ligesom forleden aar og tilstæde landztingsskriveren at giøre det samme udi sikkerhed. Men det er alle menniskers natur at unddrage sig fra vold og uret, det længste mand kand, og derfor[e] skyede jeg at komme derhen, helst da jeg icke viste mig, saasom dommere, at vere skyldig dertil, og for det øfrige hafde meer end nock at bestille med mit laugmands embede i laugretten. Saa kand da Eders Kongl. Majestet her af erfare (vi kunde med beviisligheder giøre got, det vi her have allerunderdanigst refereret, undtagen hvor vi os beraabe paa beretning), hvorledes disse mænd, vicelaugmanden Jon Eyolfsen og landfogden Poul Bejer, have i aar og forleden aar administreret retten udi for-[før- *443*]ommælte os vedkommende processer, og hvorledes vicelaugmanden Odder Sigurdsen (som hans Høi-Excellence [høibaarne] Hr. stiftbefalingsmanden hafde beordret til at paatale og forfølge Eders Majestets ret i disse sager) haver sin function taget i agt. Dog er denne vice laugmand Eyolfsens og landfoget Bejers rettens administration icke den første af den natur, thi anno 1708 lod de tilsyne noget, som var ligt dette, og før have de icke synderligen haft at sige i oftbemte. 24 mænds ret.

Anno 1707 i majo lod biskoppen paa Skalholt ved hans fuldmægtig stæfne en velhavende mand til tinge, for noget hans paaboende gaard anlangende; den stæfning underkiendte sysselmanden

Vigfus Hansen, Sigurd Biørnsens daatters mand, fordi den var bleven publiceret til mandens boepæl, men icke i hans egen nærverelse. Biskoppens fuldmægtig syndtes dette icke at vere ret og derfore stæfnede sysselmanden til landztinget for laugmændene. Der dømte jeg Poul Jonsen Widalin tilligemed vice laugmand Odder Sigurdsen (som den gang sad i min collegæ laugmand Gottrups stæd), at efterdi disputen var allene om stæfningens forkyndelse, saa skulde sysselmanden paa en beleilig tid kalde til tinge bispens fuldmægtig og hans vederpart og kiende dennem imellem. Sysselmanden, bare til at giøre fortræd og ophold, stæfnede mig allene ind for amtmanden og 24 mænd til anno 1708; der præsiderede landfogeden Bejer paa amtmandens vegne, og vicelaugmand Jon Eyolfsen var den fornemste ibland de 24 mænd. Vicelaugmand Odder Sigurdsen kom ustæfnet, tillige med mig, ind for retten, tilstod at hand hafde veret med mig om at dømme det, som før er sagt, og erbød sig at forsvare dommen tilligemed mig. Det vilde de icke, og dømte, at sagen kom hâm [hand *L. A.*] intet ved, gick hand saa bort, men siden underkiendte de voris fællis dom, ligesom det hafde veret min allene, og det med saa slette expressioner, som de alleryderst torde vofve. Vi have i hænde fleere deslige bemelte vicelaugmands og landfogets mislige, og en deel aldeeles uretmæssige forretninger, om end skiønt de samme icke vedkomme 24 mænds retten. Have vi dermed hidindtil tauget stille, paa det vi icke skulde synes at have lyst af at føre dem i fortræd eller uroe forvolde, som os vare uskyldige. Nu herefter formoede vi at kunde med føie undgaae den opinion, uanseet vi forskrefne deres uformlige acter skulde efter dags bringe for lyset. Saa er nu denne 24 mændz ret bleven som et asylum for dem, som ere misnøiede med mine, Poul Jonsen Widalins domme, enten de der til have nogen føie eller liden. I aar venter jeg mig en stæfning i en sag, som min collega laugmand Gottrup og jeg haver udi dømt paa sidstholden[d]e landzting, og jeg uforgribeligen meener at vere rede nock, og snarere at samme vores dom kunde med føie skærpes end mitigeres (der udi er forbemte. sysselmand Vigfus Hansen til en deel interesseret). Min collega laugmand Gottrup bliver vel icke stæfnet, thi saa er nu omstunder praxis her, er og sligt henseet paa mig allene. Jeg kand nogenledes forud vide, at min dom bliver underkiendt, og kand mig saa icke tilkomme videre derudi at giøre, med mindre min reputation bliver anrørt, som

og vel kunde hende sig, og faar jeg da, enten jeg vil eller icke, at sticke mig i en stor vitløftighed for det, som jeg haver meent at giøre ret, saa kand jeg og icke vide, hvad der kunde fanges an med mig, siden de ubesindige suspensioner tager til her i landet, som i aar blef forøvet paa sysselmand Haagen Hansen. Vice-laugmand Jon Eyolfsen haver Eders Kongl. Majestets succes-sions-bref paa min laugmands bestilling, og kunde det visseligen gaune hannem, om jeg paa en maade blef der fra removeret, for det øfrige have vi begge der udi offenderet bemte. Jon Eyolfsen, at da Eders Kongl. Majestet for nogle aar siden aller-naadigst befoel os at erkyndige os og allerunderdanigste relation giøre om Holmfaster Gudmundsens sag (som samme vicelaug-mand Jon Eyolfsen, da verende sysselmand i Guldbringe syssel, hafde med amtmandens — Hr. justitz-raad Müller[s] — videnskab, og en kiøbmand til villie, ladet uden nogen retmæssig aarsag hudstryge, og i andre maader storligen forurettet), saa refererede vi allerunderdanigst samme sag med sine rette omstændigheder, hvilket da Jon Eyolfsen fornam, optingede hand med denne fattige forurettede mand, hvorved samme sag faldt, som ellers hafde kandske kostet hâm hans sysselsmands bestilling.

Anno 1710 paa landztinget loed førommældte Poul Torvesen mig Poul Jonsen Widalin stæfne til at møde for 24 mænds retten 1711 og der forsvare en omstændighed udi den allerunderdanigste relation, som vi hafde giort til Eders Kongl. Majestet, angaaende Biarne Bødvarsens og Geirnyes blodskamme-sag. Til mig Arnas Magnussen talte ingen herom, i hvorvel jeg nesten den heele forleden sommer var vester paa landet i nærverelse hos Poul Torvesen og talte nogle gange med hannem self. I aar kom til landztinget hverken Poul Torvesen eller nogen paa hans vegne, maatte saa jeg Poul Jonsen Widalin lade mig nøie med at have omsonst haft umage med at bereede mig til forsvar, thi om jeg villde have prætenderet omkostning efter louen, saa kunde jeg noget nær forud vide, hvad ret jeg fick. Saa vilde jeg og, og vil, heller lide nogen uret, end at have fornøden at komme for førommældte vicelaugmand Eyolfsens og landfoget Bejers dom, og blive der tracteret ligesom forleden aar. Nu i aar er hid til landet kommen Eders Kongl. Majestets allernaadigste tilladelse af dato 10. maii forleden aars 1710, at laugmand Lauritz Chri-stensen Gottrup og Poul Torvesen maa for amtmanden med sine 24 mænd lade indstæfne [d]en dom, som vi, af Eders Majestet

beskickede commissarier, have dømt udi den sag, som reiser sig af Geirny Gudmundsdaatter[s] blodskam, og en deel angaar bemelte laugmand Gottrup og forige sysselmand Poul Torvesen. Saa kand vi nu først forstaae, at førommælte Poul Torvesens stæfning hâr voren i tillid til det, at høiest bemte. Eders Majestets bevilgning kunde vere kommen her hid før landztinget 1711, til hvilken hand haver formodentligen spurgt, efterdi den er dateret, førend skibene forleden aar gick hiemmen fra. Nu ankom forskrefne Eders Kongl. Majestets bevilgning saa sidle i aar her hid til landet, at vores contraparter icke kunde behielpe sig der med for den sidstholdene 24 mænds ret, da, saa som de kandske tænkte, at 24 mænds retten icke var beføiet til at felde nogen dom over vores forretninger, uden den af Eders Kongl. Majestet dertil allernaadigst blef authorizeret, saa hâr Poul Torvesen syntes, at hans stæfning kunde blive til intet, og er i saa maade udebleven, som før er sagt, hand kunde og noget nær vide, at et uret stæfnemaal imod mig kunde icke stort skade hannem. I hvordan herom kunde vere beskaffet, saa gaar dog alting der ud paa, at disse vore processer forhales aar fra aar, og kand vi icke forud see, naar de vil tage ende.

Tilforne have vi allerunderdanigst mældet, hvorledes vicelaugmand Jon Eyolfsen og landfoget Poul Bejer opsatte forleden aar 3 af de sager, som de burte at have dømt noget udi. I aar have de, uden nogen billig aarsage, paa ny undslaget dem at dømme i samme af dennem self opsatte sager; hvad de nu fremdeles vil anfange, kand vi icke giette, formodentligen monne de søge at faa paa ny en Eders Kongl. Majestets befaling angaaende disse, engang paa et aar og anden gang til en uviss tid af dennem self opsatte sager, hvilken kongl. befaling de siden kunde misbruge til at forlænge sagerne i mange aar, indtil en stor deel af de vedkommende kunde ligge i graven og sagerne saa paa en af siderne blive forsvarløse, os til største nackdeel, om døden imidlertid treffede os, og vores contraparter, om de skulle blive bortkaldede, til fordeel, saa som de da formodentligen blef considererede som de, der icke kunde svare for sig; maatte vi saa for intet have udstaaet ald den umage, omkostning, injurier og fortræd, som os er bleven tilføiet ved disse sager, hvor udi vi, efter Eders Majestets expres befaling, have dømt, og det icke anderledes (saa vit vi endnu kunde forstaa) end vi kunde vere andsvarlig, om vores domme indkom for en upartisk ret, hvilket

vi synes icke at have aarsage til at sige om oftbemelte 24 mænds retten her i landet, saasom den nu er.

Saa er da vores allerunderdanigste bøn, at Eders Kongl. Majestet allernaadigst vil befrie os fra disse oftskrefne dommeres videre tribulationer og allernaadigst befale, at de øfrige 3 af voris domme (angaaende Are Poulsens brende-sag, Biarne Bødvarsens og Geirny Gudmundsdaatters blodskamme-sag og Magnus Benedixens hudstrygelse-sag) maa immediate indkomme for Eders Kongl. Majestets høieste ret, og vi der at staa til rette for voris afsagde domme. Ved slig Kongl. allernaadigste befaling kand vi ønskeligen befries fra uendelige processer, uroe og fortræd, og voris contraparter kunde ingenstæds faa bedre ret over os, om vi skulde befindes dennem at have forurettet. Vi anmode Eders Majestet allerunderdanigst om en allernaadigste bønhørelse og forblive til voris død

Eders Kongl. Majestets vores allernaadigste arve Herres
Allerunderdanigste tropligtigste arvetienere
Arnas Magnussen.

Skalholt udi Island
den 21. septembris
anno 1711.

Stormægtigste Allernaadigste arve Konge og Herre!

Foregaaende allerunderdanigste relation er af mig underskrefne conciperet efter den overlagt aftale, som jeg i næstledne julio giorde med min collega laugmand Poul Jonsen Widalin. Nu som bemelte laugmand Widalin, formedelst tilfaldende svaghed, icke kand komme til mig til at sette hans naun her under, og tiden, for det øfrige, er bleven saa knap, at jeg icke kand bemte. allerunderdanigste relation omgiøre i en anden form, saa maae jeg den, som den er, allerunderdanigst fremsende. Imidlertid er der intet inde, som forbemte. min collega jo kand og maae tilstaae, tviler og icke om hans redebonhed dertil. Jeg afbeder udi dybeste underdanighed denne min uforbigængelige uleilighed, og til min død forbliver

Eders Kongl. Majestets Min allernaadigste arve Herres
allerunderdanigste tropligtigste arvetiener
Arnas Magnussen.

Skalholt den 21. septembris anno 1711.

133. 21.(—26.) september 1711. Skalholt (og Videdalstunge).

Kommissærerne til kongen. Fremstiller Asbjørn Joachimssons sags forhaling og beder sig fritagne for at dømme i denne, samt bemyndigede til at forskaffe A. J. en anden prokurator end vicelagmand O. Sigurdsson.

Trykt efter original i rigsarkivet (Indlæg til Norske Tegn. nr. 55, $^{16}/_{7}$ 1712), gennemdraget med snor, fæstet med kommissærernes segl (rødt lak), egenh. underskrift. — Et dubleteksemplar i rigsarkivet er underskrevet af A. M. alene ($^{21}/_{9}$) og bærer samme undskyldende efterskrift som nr. 132; denne findes også i et i Islands landsarkiv forekommende, af A. M. alene underskrevet ekspl. (Landskjalasafn I, 84 I 4), og i en tilsvarende kopi i AM. 445, fol.

Af nedenaftrykte bilag Lit. A forekommer ligeledes i rigsarkivet 2 ekspll., med A. M.s egenh. attestation, endv. et i AM. 445, fol. og her tillige den islandske original.

Lit. B, som her gives i udtog, da teksten til dels gentages i A. M.s andragende af $^{22}/_{9}$, foreligger i den her meddelte form som indlæg i Norske Tegn. nr. 55, $^{16}/_{7}$ 1712, med bægge kommissærers egenh. underskrifter, endv. med A. M.s underskrift på egne og P. V.s vegne som indlæg til Norske Tegn. nr. 29, $^{27}/_{2}$ 1711 og samstemmende hermed i AM. 445, fol. og Isl. Landsarkiv.

Gyldenløve (Indlæg til Norske Tegn. nr. 53, $^{16}/_{7}$ 1712) erklærer ($^{4}/_{5}$ 12), at han ikke tillægger A. M.s beskyldninger mod O. Sigurdsson nogen betydning, finder snarere kommissærernes konduite betænkelig. Ser ikke nogen nødvendighed for at skaffe Asb. Joachimsson en anden prokurator. Henviser til amtmand Müllers betænkning.

Ang. det medfulgte projekt til en forordning om overretten finder han den pludselige kritik mistænkelig. Havde sagen noget på sig, da havde sligt snarere været i tide at påtale end »de forhen indklagede såkaldede enormiteter«; finder en irettesættelse, grundet på ubeviste beskyldninger, utilrådelig.

I anledning af kommissærernes fremstilling befaledes Gyldenløve ved reskript af $^{16}/_{7}$ 1712 at gøre al tilbørlig anstalt til, at Asb. J.s sag med forderligste bliver ført til forsvarlig endskab. Se Forordn. for Island III, s. 453.

Stormægtigste Allernaadigste arve Herre og Konge!

Som vi, efter den os allernaadigst medgifne instructions indhold, Eders Kongl. Majestet allerunderdanigst hafde forebragt Asbiørn Joachimsens besværing over laugmændene Sigurd Biørnsen og Lauritz Gottrup, angaaende at laugmand Gottrup (da verende fuldmægtig paa Bessested) uden føie (som Asbiørn meente) hannem hafde søgt til tinge, fordi hand icke vilde skydse over een fiord en hans (Gottrups) tiener, og der forhvervet over hannem en dom, at hand skulde hudstryges, hvilken dom Sigurd Biørnsen, da verende laugmand, til herretsting udstædede, og hannem (Asbiørn) efter den dom der strax paa stædet lod hudstryge, som samme vores allerunderdanigste relation af dato Kirkebai kløster [*sál. R. A.*] den 24. septembris 1704 videre formælder, saa haver

Eders Kongl. Majestet anno 1707 den 13. maii ladet gaa en allernaadigste befaling til hans Høi Excellence, høibaarne Hr. stiftbefalingsmanden over Iisland, angaaende at forordne fornefnte Asbiørn Joachimsen en procurator her i landet til sagen for hannem ved retten uden nogen bekostning forsvarligen at udføre. Samme tid haver Eders Kongl. Majestet allernaadigst befalet os, at vi samme sag, efter loulig foregaaende stefnemaal, paa beleilig tid og stæd med forderligste skulde foretage, og derudi, uagtet dens ælde, efter louen forsvarligen kiende og dømme. Ydermere haver hans Høi Excellence den 16. maii nestpaafølgende strax anordnet og beskicket Odder Sigurdsen, vicelaugmand norden og vesten paa Iisland, til at udføre, som en procurator for Asbiørn Joachimsen, ommældte hans sag imod de vedkommende. Udi samme aars julio begierte benefnte vicelaugmand Odder Sigurdsen skriftigen af os, at vi hannem vilde communicere, hvis documenter vi kunde have Asbiørns sag vedkommende og for det øfrige benæfne en tid og stæd, hvor vi samme sag agtede at foretage. Vi, som tilforne vare nogenledes informerede om sagen, svarte hannem straxen skriftligen her paa, at vi eragtede nødvendig til sagens oplysning, at der udi blef stæfnede visse af os benæfnte personer, til at vidne om nogle der udi passerede omstændigheder; naar de vidner var bleven forhørte, saa skulde vi hannem lade vide den forlangede tid og stæd For det øfrige leverede vi hannem gienpart af de i hænde havende documenter. Her paa stæfnede vicelaugmanden Odder Sigurdsen til tinge nogen af de personer, som vi hafde giort hâm anvisning paa. Tinget blef holt paa Kopevaag den 19. septembris; Jon Eyolfsen (som nyligen udi denne samme sommer hafde erholdet Eders Kongl. Majts. allernaadigste bref for at vere vicelaugmand synden og østen paa landet) var ved denne tid stædets sysselmand og satte tinget med de ceremonier, som her i landet ere brugelige. Men til at forhøre vidnerne satte Poul Beyer (amtmandens Hr. justitz-raad Müllers fuldmægtig) i bemelte vicelaugmands og sysselmands Jon Eyolfsens stæd en bonde, som dog kand læse og nogenledes skrive, hvilken bonde der paa tinget aflagde hans eed, at hand retteligen skulde og vilde forhøre vidner og i agt tage lou og ret. For hvem hand haver eeden aflagt, staar icke i tings acten, som os er i hænde, vi meene det maa vere skeet for benæfnte vicelaugmand Jon Eyolfsen. Af bemælte tings act kand nogenleds sluttes, at denne

forandring paa den, som skulde forhøre vidnerne, maa have veret oplagt imellem amtmandens fuldmægtig og vicelaugmanden Odder Sigurdsen, af hvad aarsage, staar icke saa egentligen til os at giette. Af de til dette ting stæfnede vidner kom nogle, nogle icke. Dennem, som kom, forelagde vicelaugmanden Odder Sigurdsen nogen interrogatoria, temmeligen lunkene og saaledes indrettede, at attesterne venteligen maatte udfalde enten til Asbiørn Joachimsens nackdeel, eller i det ringeste hannem til ingen nøtte. Ibland de stæfnede personer, som udeblef, var en gemeen bonde, og en anden bonde lidet bedre; for dennem caverede vicelaugmanden Jon Eyolfsen, at deres skriftlig beædiget attest skulde inden nyt aar tilsendes vicelaugmanden Odder Sigurdsen. Samme tvende bønders skriftlige attester ere daterede paa deres boepæl, den samme dag som tinget blef holdt, ongefer en miil derfra, og undertegnede af dennem self, cum clausula jurandi, ongefer paa samme maade som fornemme folk i Danmark, der icke pleie at komme til tinge, aflegge deres attester udi slige tilfælde. Af det, som samme tvende mænd hafde os til forne refereret om sagen, slutte vi, at de have kandske icke haft lyst til at undergive sig et vitløftig examen, og have, vel mueligen, giort facit paa, at vicelaugmanden Odder Sigurdsen skulde have gaaet vidnerne noget nærmere end som her skeede. En af dem, som vi hafde giort bemælte vice-laugmand Odder Sigurdsen anvisning paa, at formodentligen skulde noget vide om sagens omstændigheder, var vicelaugmand Jon Eyolfsen.

Til hannem talte vicelaugmand Sigurdsen intet herom, saa meget som vi kunde slutte af tings acten, som vi have bekommet fra bemælte vice laugmand Sigurdsen. In summa, naar dette vidners forhør confereres med den forhaling, som siden er kommen i sagen, saa kunde mand snart tænke, at vicelaugmand Sigurdsen hafde da allerede fattet en temmelig modestie i at forfægte Asbiørn Joachimsens sag. Den 11te octobris udi samme aar 1707 skref jeg, Arnas Magnussen, oftskrefne vicelaugmand Odder Sigurdsen til, begierende, at hand vilde tilsende mig med forderligste copie af det, som nyligen var passeret paa Copevaags ting, item concept, hvorefter stæfningen i sagen kunde indrettes, saa vilde jeg paa min collegæ og mine egne vegne strax udfærdige samme stæfning og hannem (vice laugmand Sigurdsen) med det samme bud tilsende. For det øfrige lod jeg hâm vide, at dagen hafde vi berammet til at høre sagen, først in junio

1708. Dette mit bref bekom vice-laugmanden, kort efter at jeg det hafde dateret. Dette stod saa hen til den 28. april 1708. Da skref vice laugmand Sigurdsen mig først til og sendte mig det tingsvidne fra Copevaag, men ingen concept til stæfningen, alleeniste talte hand om i brevet, hvem hand meente der kunde stæfnes, henstillende dog alt dette (som hand i brevet siger) til den resolution, som jeg vilde lade mig befalde. Dette vicelaugmandens bref bekom ieg den 7. maii, var da ald tid forløben til at stæfne paa den dag først i junio, som min collega og jeg til forne hafde berammet, og den forandring, som her i maatte have blevet giort, kunde icke benæfnte min collega have faaet betimeligen at vide. Over alt kunde jeg ingen stæfning udstæde, efterdi jeg ingen concept der til hafde bekommet fra vice laugmanden, som af høibaarne Hr. stiftbefalingsmanden var bleven beordret til at procurere sagen, og i saa maade icke kunde giette, hvorledes hand vilde have stæfningen indrettet. Nu var det og i sig self icke egentligen fornøden, at stæfningen skulde udgaae i vores (commissariernes) naun, men vicelaugmanden kunde, om hand hafde villet, stæfnet i sit eget naun, lige som hand og denne samme vinter hafde giort i en deel sager, som hand paa Eders Kongl. Majestets vegne skulde agere. Thi her i landet er det aldeles indifferent, enten en stæfning udgaar i dommerens naun eller sagsøgerens, og den maade, at sagsøgeren stæfner self i sit eget naun, er langt brugeligere end den anden. — I junio og julio samme aar 1708 omgickes vi begge nogle dage med vice-laugmand Sigurdsen; var vi dengang, og hand ligeledes, occuperede med atskillige forretninger, saa at hverken hand eller vi fick synderligen stunder til at tænke paa denne Asbiørns sag, dog blef derom en (og kandske anden) gang talt imellem os, som gick der ud paa, at vi biede efter stæfningsconcepten fra hannem; men dette var imellem os self, uden nogens paahør. — Den 6. julii 1708 lod jeg Arnas Magnussen bemælte vice laugmand igien tilstille det Copevaags tingsvidne, som hand mig hafde sendt udi bemælte hans bref af dato 28. april 1708. Om efterhøsten 1708 reiste jeg Arnas Magnussen hiem til Kiøbenhaun, og kom igien hid til landet a° 1709. Imidlertid hvilte Asbiørn Joachimsens sag, og giorde vicelaugmand Odder Sigurdsen ingen erindring derom hos mig Poul Jonsen Widalin, da hand dog vel viste, at udi den allernaadigste befaling, som fra Eders Kongl. Majestet var gaaen til os, angaaende at dømme

i denne sag, stod: at hvis nogen af os, formedelst loulig forfald, blef forhindret, da skulde den anden fuldmagt have og anbefalet vere at tage sig en anden i den udeblivendis stæd og tilligemed den samme fyldist giøre Eders Kongl. Majestets allernaadigste befaling Efter at jeg Arnas Magnussen anno 1709 var (som før er mældt) igien kommen hid til landet, fick vi en memorial, som Asbiørn Joachimsen hafde ladet skrive af dato 26. augusti 1709, hvor inde hand sig storligen besværgede over den ophold, som hannem giordes i hans formeente retmæssige sag, med instændig begiering, at vi dog endeligen vilde forhielpe hâm til retten, paa det Eders Kongl. Majestets hannem meddeelte naade icke skulde for hannem blive frugtesløs. Nu som det icke stod til os at giøre hannem nogen ret, efterdi hans af hans Høi Excellence, høibaarne Hr. stiftbefalingsmanden forordnede procurator icke tog sig hans sag nærmere an, end som her er sagt, og hverken hafde villet self stæfne i sagen eller tilsende os nogen concept til en stæfning (uden hvilken concept vi syntes icke at vere beføiede til at udfærdige nogen stæfning), da paa det at denne Asbiørns sags forhaling icke skulde i fremtiden komme paa vores forsvar (ligesom vi saa storligen hafde forsømt at efterkomme det som Eders Kongl. Majestet os for saa lang en tid siden hafde befalt, eller icke villet unde Asbiørn Joachimsen den ret, som hand kunde have), saa giorde vi herom en allerunderdanigste relation til Eders Kongl. Majestet af dato 21. septembris anno 1709 og derinde allerunderdanigst berettede det, som til dato var passeret i denne sag. Ved enden af denne vores allerunderdanigste relation begierte vi allerunderdanigst, at Eders Kongl. Majestet allernaadigst vilde forskaane os for at dømme i denne oftbemælte Asbiørn Joachimsens sag, efterdi vores andre commissions-forretninger (angaaende jordernes opskrift og andet deraf dependerende) saa storligen blef forhindrede ved slige extraordinaires forretninger; saa blef vi og her ved sat i uendelige processer, omkostninger og forsvar, og den brøstholdene kunde dog icke vere stort nærmere hans ret, i hvad vores dom blef, efterdi den vores dom skulde dog formodentligen fremdeles indstæfnes for amtmanden og 24 mænd, paa den samme maade som Eders Kongl. Majestet allernaadigst hafde behaget at resolvere, angaaende de domme, som vi allerede hafde afsagt i nogle andre sager forige laugmand Sigurd Biørnsen angaaende. Giorde vi saa det allerunderdanigste forslag, at efterdi

laugmændenes domme pleiede at indstæfnes for amtmanden og 24 de fornuftigste mænd i landet, Eders Kongl. Majestet da maatte behage allernaadigst at befale, at oftskrefne Asbiørn Joachimsens sag maatte immediatè indkomme for samme 24 mænds ret, dog at Asbiørn paa ny blef beskicket en upartisk procurator, som med flid og nidkierhed vilde tage sig hans sag an og den forsvarlig bringe til endelighed; thi uden det hafde hand vel ickun slet ret at forvente. Denne vores allerunderdanigste relation og suppliqve skickede vi ud af landet dette samme aar 1709 til at indleveres i Eders Kongl. Majestets cancellie. Men i aar have vi faaet beretning om, at den icke skulle vere kommen derhen, hvilket, om sig saaledes skulde forholde eller icke, os ubevïst er.

Anno 1710, den 26. februarii skref vicelaugmand Odder Sigurdsen mig, Arnas Magnussen, til om denne Asbiørn Joachimsens sag, talende om den langdrag, som den var udi kommen; og som hand icke kunde paatvile, at jeg jo hafde gienpart af det førommældte Copevaags tingsvidne, saa begierte hand, at jeg vilde udstæde en stæfning i sagen, enten under mit naun allene eller og tillige med min collega laugmand Widalin, og hannem (vicelaugmanden) samme stæfning tilsende, saa vilde hand den samme de vedkommende lade forkynde og ingen forsømmelse der udi tage. Dette sit bref skickede vice laugmanden med intet vist bud, hvorudover det gick igiennem atskillige hænder, og endeligen blef af mig annammet den 30. martii. Jeg svarede hannem her paa den 13. april 1710, at mig syntes det noget farligt for mig at udfærdige denne stæfning paa min egen risico, og det kunde jeg icke giøre, thi jeg kunde icke giette, hvorledes hand stæfningens indhold kunde ville have formeret, hand var Asbiørns procurator og burte derfor at vigilere for hans ret. Ydermeere berettede jeg hâm, at min collega og jeg hafde i nestforgangne sommer allerunderdanigst suppliceret om at maatte befries fra at dømme i sagen. Noget tilforn (i martio 1710) talte benæfnte vicelaugmand (som da var paa hans reise nord i landet) med mig Poul Jonsen Widalin, og ibland anden tale spurte hand mig, naar vi (commissarier) agtede at indkalde for dom Asbiørn Joachimsens sag; jeg svarede hannem, at den derinde skeede ophold reiste sig icke af os, vi hafde anno 1708 sagt hannem, at naar hand gaf os concept til stæfningen, saa skulde den strax udfærdiges. Hand begierte da, jeg vilde determinere

dagen og stædet, hvorpaa jeg svarte, at det var mig icke mueligt, førend jeg derom muntligen eller skriftligen hafde confereret med min collega, og blef det saa der ved. Denne vores samtale kand jeg icke bevïse, thi vi vare allene. Den 3. octobris 1710 bekom jeg, Arnas Magnussen, et bref fra benæfnte vicelaugmand Odder Sigurdsen, dateret den 23. septembris nestforledne. Derinde skriver hand, at efterdi jeg, med min medcommissario, undskylde os at antage Asbiørn Joachimsens sag til at dømme derudi, indtil mand faaer at vide Kongl. Majts. allernaadigste resolution paa vores ansøgning angaaende at befries fra at dømme derudi (hvilket vi aldrig hafde skrevet eller sagt, men vice laugmanden kandske vilde saaledes have forstaaet mit bref af dato 13. april 1710, som dog aldeles intet sligt indeholdt), saa kunde hand icke imidlertid noget videre forrette i sagen, eftersom hand var uviss paa, hvor hand skulde søge dommerne, hand hafde og engang tilforne begiert, at vi (commissarier) vilde determinere en viss dag, paa hvilken sagen kunde foretages, det var icke endnu af os giort. Her paa svarede jeg hâm den samme dag, som jeg hans bref annammede (i. e. den 3. octobris), at efterdi min collega og jeg i aar ingen kongl. resolution hafde erholdet paa vores forige aars suppliqve, angaaende at befries fra dommers-function i denne sag (vi viste den gang icke andet, end at voris allerunderdanigste suppliqve jo var indkommen i Eders Kongl. Majestets cancellie), da kunde vi icke andet slutte, end at vores allerunderdanigste begiering jo maatte vere bleven afslagen. Den forhaling, som der var skeet i denne sag, kunde vi icke os tilskrive. Vi hafde nogle gange erindret vicelaugmanden om, at hand, som Asbiørns procurator, vilde os tilstille concept til stæfningen, det var icke enda skeet, og der efter biede vi. Hvad dagen og stædet angick, da meente vi os tilkom at beramme det, dog vilde vi dette saaledes lauge, som beleiligst kunde vere baade for vicelaugmanden og andre vedkommende. Noget herefter (sidle i octobri) talte jeg Poul Jonsen Widalin med bemælte vicelaugmand Sigurdsen hiemme paa hans gaard og spurte hannem, om hand icke agtede at stæfne Asbiørns sag, hvortil hand mig svarede ongefer af den meening, at hand vilde lade det endnu beroe noget, thi efterdi vi hafde suppliceret, som før er mældt, og ingen kongl. resolution der paa erholdet, saa var dette endnu en udecideret sag. Denne vores samtale skede imellem os alleene. Som jeg Arnas Mag-

nusseu fick af min collega at vide denne samtale, og vel kunde merke, hvor paa alt dette kunde vere henseet (nemlig at sagen skulde opstaae og skylden dog siden paa en maade henvæltes paa os), saa skref jeg vicelaugmanden til den 7. novembris 1710, at efterdi hand udi hans sidste skrivelse til mig (af dato 23. septembris) hafde forlanget at vide, paa hvad tid og stæd sagen kunde foretages, saa hafde jeg nu siden derom confereret med min collega og vi samtligen sluttet, at det beleiligste stæd her til var der som landztinget pleier at holdes, og dagen kunde vere den 3. eller 4. julii. Dette skref jeg i den henseende, at vicelaugmanden aldeles intet kunde have at skylde paa, thi hvis hand icke vilde giøre sig umage med at sende os concept til at formere stæfningen efter, saa kunde hand, om hand vilde, stæfne i sit eget naun, saasom hand viste baade stædet og dagen, efterdi den maade at stefne paa holdes her i landet ligesaa loumæssig, som om stæfningen udgick i dommerens naun, og er langt brugeligere, som før er mældt. Den 4. april 1711 skref benæfnte vice laugmand mig et bref til, hvorinde hand siger sig at have annammet mine breve daterede 3. octobris og 7. novembris, og svarer paa noget, som jeg hannem hafde omskrevet, men mælder aldeles intet om Asbiørn Joachimsens sag. — Paa sidstholdene landsting var jeg Poul Jonsen Widalin tilsammens med benæfnte vicelaugmand Sigurdsen, ongefer i 14 dage. Udi hvilken tid hand intet til mig talte om samme sag. Den 20. augusti skref hand mig, Arnas Magnussen, et bref til paa ny, hvor inde aldeles intet tales om denne oftbemælte Asbiørn Joachimsens sag. Og henhviler den saa aldeles paa den side. Imidlertid have vi bekommet en memorial, som Asbiørn Joachimsen haver ladet skrive, af dato 29. julii 1711, hvilken vi lade hermed følge translateret i dansk (Lit. A), paa det Eders Kongl. Majestet kand see, hvad vi maae lide for andres forsømmelse eller tergiversation. Asbiørn er en enfoldig stackels mand, som icke begriber, hvor udi tingen bestaar, haver og icke liden aarsage til utaalmodighed, saasom hand (efter hans formeening) haver lidt saa stor uret og ingen reparation kand naae, uanseet Eders Kongl. Majestet allernaadigst haver villet unde hannem ald den ret, som hand kunde have, hvilken hand formeener at vere stor, og vi vide icke andet, end at hand jo merkeligen er bleven forfaaet. Nu staar det icke i vores magt at efterkomme Eders Kongl. Majestets herom til os allernaadigst ergangne befaling, siden vice-

laugmanden Odder Sigurdsen (som af høibaarne Hr. stigt befalingsmanden er bleven forordnet til at procurere Asbiørns ret) haver med saa liden nidkierhed antaget sig denne sag. Ydermeere, om det nu engang skulde komme der til, at vi dømte i sagen (hvilket dog icke kand skee nu som staar), saa blef der ved icke andet vundet end forsømmelse i andre vores commissions forretninger, saasom samme vores dom icke kunde blive Asbiørns sag til nogen synderlig forfremmelse. Vi vide saa meget af sagen forud, at vores dom icke kunde i alle maader falde Asbiørn imod. Dermed bleve hans contraparter, rimeligen, misnøiede. Skulde nu samme vores dom til ny paakiendelse indkomme for 24 mænds retten her, saadan som den nu er beskaffet, saa vilde vi icke ønske os at staae i Asbiørns stæd, helst om vice laugmand Odder Sigurdsen da var hans procurator. Vi ville uforgribeligen formode Asbiørn da skulde forgiette den hudstrygelse, som hand sig nu over besverger. Hand er en fattig usel mand, og i saa maade icke at befrøgte, hans contraparter, derimod, fornemme myndig[e] mænd, hvis ugunst eller uvenskab mand icke vil gierne lade paa sig. Da til at befrie os fra denne mands overløb, og til at forskaffe hâm den ret, som efter dette lands itzige beskaffenhed kunde erholdes, er vores allerunderdanigste uforgribelig forslag, om Eders Kongl. Majestet icke maatte behage at tilstæde eller befale en af os eller begge at forskaffe Asbiørn Joachimsen en anden procurator end benæfnte vicelaugmand Odder Sigurdsen, hvilken med flid og troskab vilde sig hans sag antage og den med forderligste indstæfne for 24 mænds retten, hvor langmændenes forretninger ordinariè bør at paakiendes. Kunde saa samme hans procurator, om dommen syntes at vere alt for uloumæssig, ved appellation nogenledes forebygge, at Asbiørn icke blef aldeles rettesløs eller med exsecution overilet; men skulde dette allernaadigst eragtes at være uformligt (efterdi os icke kand tilkomme at forskaffe nogen en procurator), da er vores allerunderdanigste forslag, at Eders Kongl. Majestet maatte behage at lade gaae Eders Majestets allernaadigste befaling til en her i landet, ved naun Thorsten Sigurdsen (som nu opholder sig paa Widedals tunge udi Hunevats syssel, og er en redelig mand, og ibland de vittigste af hans stand her i landet), at hand sig skulde antage Asbiørn Joachimsens sag og den for 24 mænds retten forsvarligen udføre imod de vedkommende. Vi lade allerunderdanigst hermed følge (Lit. B)

vores uforgribelige tanker angaaende en Kongl. allernaadigste forordning om 24 mænds rettens høinødvendige emendation, ihvorvel en retsindig dommer burde sligt alt af sig self at observere, foruden nogen special kongelig befaling. Men det gaar icke altid saa til her i landet. Slutteligen indstille vi allerunderdanigst alt dette til Eders Kongl. Majestets allernaadigste gotbefindende, og forblive stædse

Eders Kongl. Majestets, vores allernaadigste arve Herres
allerunderdanigste, tropligtigste arvetienere.

Skalholt udi Island den 21. septembris [anno] 1711.

Vijdedalstunge den 26. septembris anno 1711.

Arnas Magnussen. Povel Jonsen Widalin.

Lit. A. Veledle Hr. Assessor Arnas Magnussen, Edle Høivise Hr. Laugmand Poul Jonsen Widalin, Kongl. Majestets Commissarii!

Jeg arme mand Asbiørn Joachimsen, nu hen ved 70 aar, anmoder Eder endnu, ved dette mit ydmyge bref, og begierer af Eder ydmygeligen og dog ret alvorligen, at I, i Herrens naun, forhielper mig til rette imod Hr. Laugmanden Sigurd Biørnsen, saasom dommer, og Lauritz Gottrup saasom sagsøger, i den sag, som angaar min hudstrygelse, saasom jeg tilforne haver for Eder berettet og beklaget. Jeg veed, at min allernaadigste Herre, Kongen, haver befalet Eder, Herrer Commissarii, at giøre mig lou og ret, men det veed jeg icke, hvoraf det kommer, at den ret saa længe forhales. Jeg er nu formedelst alderdom næsten ved graven, derfor[e] beder jeg Eder i Guds naun, at I betænker, om det for Eder er forsvarligt for Gud og Kongl. Majestet, om jeg skulde døe og icke forinden faae nogen ret af mine contraparter i den sag, hvorudi Kongl. Majestet haver befalet Eder at giøre mig ret. Forhaler derfor icke længer Eders forretninger udi mit anliggende. Eller, hvor skal jeg søge retten, om I, som min allernaadigste Herre, Kongen, haver forordnet til at giøre mig ret, giøre icke det, som hand haver Eder befalet. Jeg befaler Eder Gud, og beder hannem at opvecke Eder til at giøre mig ret.

Eders ydmyg tiener
Asbiørn Joachimsen.

Thingvelle, den 29. julii anno 1711.

Dette at vere ret translateret efter den Iislandske original testerer
Arnas Magnussen.

Lit. B. Stormægtigste Allernaadigste arve Konge og Herre!

Til at remedere og fremdeles forebygge de store uordener og enormiteter, som nu en tid lang have passeret udi 24 mænds retten her i landet, og dens administration, meene vi allerunderdanigst og uforgribeligen, at vere høifornøden, det Eders Majestet allernaadigst maatte behage at lade udgaae en Kongl.

trøckt forordning, ongefer af den indhold, at efterdi Eders Kongelig Majestet var af os (Eders Majestets allernaadigst beskickede commissarier her i landet) allerunderdanigst blefne forebragte atskillige uordener og mislige rettens administration, som nu om stunder skulle vere passerede udi samme 24 mænds ret, da befoel Eders Kongl. Majestet strængeligen, at de, som her efter blifve betroet til at præsidere udi benæfnte 24 mænds ret, skulle fremdeles vere betænkt paa at administrere retten vedbørligen og uden partialité, som retsindige dommere anstaar, og ingen overile eller overfalde med urette, eller retten benægte, men stædse have Gud og hans retfærdighed for øi[e]ne, og ellers i alle maader at tage i agt den ære og værdighed, som Eders Kongl. Majts. ret tilkommer, saa vel af dommerne som af parterne. I særdeleshed . . . . (*sml. s.* 469_{31}—70_{20}) rettens benægtelse. Vi indstille dette og alt andet til Eders Kgl. Majestets allernaadigste villie og gotbefindende, forblivende for det øfrige

Eders Kongl. Majestets vores allernaadigste arve herres
allerunderdanigste tropligtigste arvetienere

Skalholt udi Island den 21. septembris anno 1711.

Vijdedals tunge den 26. septembris anno 1711.

Arnas Magnussen. Povel Jonsen Widalin.

134. 22. september 1711. Skalholt.

Arne Magnusson til kongen. Andrager på egne og kollegas vegne, for så vidt kommissærernes resterende 3 domme i enormitetssagerne skal indstævnes for den islandske overret, at der da må udgå befaling til vicelagmand Jón Eyjólfsson og landfoged P. Beyer om at administrere retten vedbørligen.

Trykt efter egenh. underskreven original i rigsarkivet (D. Kancelli, Henlagte sager). En kopi foreligger i AM. 443, fol.

Stormægtigste Allernaadigste arve Konge og Herre!

Ved en allerunderdanigste relation af dato 21. septembris 1711 have vi allerunderdanigst andraget for Eders Kongl. Majestet, hvorledes vice-laugmand Jon Eyiolfsen og landfogeden Poul Beyer have administreret 24 mænds retten her i landet forleden aar, udi forige laugmand Sigurd Biørnsens sag, reisende sig af hans accord med Jon Regvidsen, og udi aar i samme Sigurd Biørnsens sag, angaaende Are Poulsens henrettelse, udi hvilke tvende sager vi vare interesserede saasom dommere, og meene vi [os] ved slig deris rettens administration i atskillige maader at vere icke lidet forurettede, saasom benæfnte vores relation videre allerunderdanigst udviser; have vi saa derinde slutteligen allerunderdanigst begiert, at Eders Kongl. Majestet allernaadigst vilde befrie os fra forskrefne dommeres vice-laugmand Jon Eyiolfsens

og landfoget Poul Beyers videre ventende tribulationer og allernaadigst befale, at vores 3 domme (angaaende Are Poulsens brendesag, Biarne Bødvarsens og Geirny Gudmundsdaatters blodskamme-sag, og Magnus Bendixens hudstrygelse-sag) maatte immediate indkomme for Eders Kongl. Majestets høieste ret, og vi der at staa til rette for vores udi samme sager afsagde domme. Skulle nu Eders Kongl. Majestet allernaadigst resolvere icke at ville giøre forandring udi de kongl. benaadinger, som allernaadigst ere blefne meddeelte forige laugmand Sigurd Biørnsen den 4. maii 1709, og laugmand Lauritz Gottrup og Poul Torvesen den 10. maii 1710, angaaende at disse mænd maatte lade indstæfne vores ergangne domme for amtmanden med sine 24 mænd, og i saa maade icke vilde allernaadigst bevilge det vi herudi have allerunderdanigst begiert. Da paa det vi icke alt for meget skulde tribuleres og uretteligen tracteres af forskrefne vice-laugmand Jon Eyiolfsen og landfoget Beyer, samt dennem anhængende domsmænd, saa ere vi for det sidste allerunderdanigst begierende, at Eders Kongl. Majestet allernaadigst vilde lade udgaae en streng befaling til oftbemelte Jon Eyiolfsen, vice-laugmand synden og østen paa Island, og Poul Bejer, Eders Majts. constituerede landfoget her over landet, angaaende, at efterdi vi os allerunderdanigst hafde besverget for Eders Kongl. Majestet over atskillig deris ubillig forhold imod os og seldsomme rettens administration i mange maader, de da skulde fremdeles vere betænkt paa at administrere retten vedbørligen, og uden partialité, som retsindige dommere anstaar, og ingen overile eller overfalde med urette eller retten benægte, men stædse have Gud og hans retferdighed for øine, og ellers i alle maader at tage i agt den ære og værdighed, som Eders Kongl. Majts. ret tilkommer, saa vel af dommerne som parterne. I særdeleshed at de 1°. Omgaaes louligen med rettens besidderes udnæfnelse, efter de kongl. forordninger, som om 24 mænds retten allernaadigst ere udgangne, saa at dertil icke blive tagne uden forstandige mænd, som ere bekiendte af loukyndighed og retsindighed og for det øfrige ingen af parterne nær beslægtede eller besvaagrede, eller i andre maader i sagerne interesserede; 2°. At de ingen tage til skriver i denne 24 mænds ret, uden en ædsoren sysselmand, som, efter en tingskriver[s] embede skal skrive og indføre det, som for retten passerer og parterne louligen begiere at skulle antegnes eller indføres, og i alle andre maader handle

oprigteligen og forsvarligen; 3°. At dommerne icke skulle dømme efter deres egen tøcke, men grundeligen, uden vild og had, overveie den heele sagen med alle sine rette omstændigheder, efter parternes bevisligheder, siden alting med lou og ret conferere, og saa endeligen udi deres afsigt anføre de lovens passager og raisons, hvorpaa de grunde deres afsigt; 4°. At de omgaaes oprigteligen saa vel med parternes documenter som deres egne. Item holde sig strictè efter louen angaaende dommenes og acternes extradition, ingen sligt uretteligen nægte eller noget deraf udelucke, som med rette bør derinde at staae, i hvem det skulde med eller imod. Og alt dette at holde sig efterretlig, under exemplarisk straf, om siden skulde befindes anderledes at vere handlet; 5°. At de her efter icke skal holde 24 mænds retten inden snæfre lukte vegge, med tælt over, hvor ingen kand tilkomme at see eller høre paa retten, hvilket nu omstunder har vaaren brugeligt, men skal vere pligtig at sette samme ret i laugretten, som er et offentlig stæd, hvor alle kand hengaa, og see og høre hvad der passerer, og siden vidne om, om nogen skulde vederfares alt for stor uret, vold eller rettens benægtelse. For det øfrige ville vi (som vi og vel maa giøre) allerunderdanigst vere gestændige, at før omskrefne vores allerunderdanigste relation blef med det samme communiceret benæfnte vice-laugmand og landfoget til at erklære sig derpaa, i fald Eders Kongl. Majestet det skulde fornøden befinde. Thi saasom vi ere tiltænkte allerunderdanigst at verificere vores besværinger, saa forsickre vi os om, at oftbemelte vice-laugmand og landfoget icke skulde kunde noget synderligt derimod anbringe, vente saa i stæden for tilstreckelig erklæring nogle nærgaaende expressioner os angaaende, ligesom os tilforne er hændet i dislige materier. Hvilke om fra dennem skulde indkomme, saa bede vi allerunderdanigst, at sligt igien maatte allernaadigst skickes til vores nærmere allerunderdanigste erklæring. Vi forblive efter største skyldighed

Eders Kongelige Majestets vores allernaadigste arve Herres

Skalholt udi Island
d. 22. septembris anno 1711.

Allerunderdanigste tropligtigste arvetienere

Arnas Magnussen.

Paa min fraværende Collegæ Laugmand Poul Jonsen Widalins og egne vegne.

135. 23. september 1711. Skalholt.

Arne Magnusson til rentekamret. Indberetning om den 1910 afsendte skrivelses forlis, endv. om kommissionens fremgang, om den af stiftbefalingsmandens og amtmandens fuldmægtige udviste partiskhed, klage over resterende lønning, forespørgsel om kommissionspapirernes sikring i ufredstid. Samtidig fremsendes et forslag til distriktsinddeling (nærv. nr. 137), samt bilagene Lit. A—B; A. aftrykkes her som nr. 136, B. svarer til nærv. nr. 131.

Trykt efter original i rigsarkivet (Rentekamrets isl. sager 1679—1728, in duplo), egenh. underskrevet og gennemdraget med sejlgarn, fæstet med A. M.s segl (rødt lak). — Ifg. påtegning på foden »besvaret d. 23. juli 1712«. En kopi foreligger i AM. 438, fol.

Høiædle og Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrer, Deputerede ved Hans Kongl. Majestets Financer og udi Cammer-Collegio!

Deres høi- og gunstige missive af dato 12. junii 1710 ankom her hid til landet med Haunefiords skib den 10. septembris udi næst afvigte aar. Den gang var min collega laugmand Widalin og jeg langt vester paa landet i Isefiords syssel, udi de os allernaadigst anbefalede commissions-forretninger, og som vi der fick spurt, at os med et af skibene synden paa landet var bleven tilsendt nogen ordre fra de høibydende Herrer, saa skickede jeg et exprès bud 11 eller 12 dages reise hen til Guldbringe syssel, og opdagedes der da endeligen forbemelte de høi- og gunstige Herrers missive og kom saa os til hænde den 9. octobris. Vi svarede herpaa allerydmygst, saadan som vi kunde, den 20. octobris næstpaafølgende og skickede samme vores skrivelse ud af landet med Styckesholms skib, som paa hiemreisen gick til grunde under Hetland. Den 13. augusti næstforledne haver jeg allerydmygst erholdet mine høibydende Herrers missive til bemelte min collega og mig af dato 10. junii 1711, hvoraf jeg fornemmer, at de ere misnøiede med 1^{0}. At de forleden aar ingen svar fick paa deres høi- og gunstige ordre, 2^{0}. At den os allernaadigst anbefalede commission varer saa længe, førend den kand bringes til endelighed.

I. Hvad det første nu anbelanger, saa maa jeg til min collegæ og min undskyldning forebringe, at vi icke førend saa sidle bekom de høie Herrers missive, at om vi hafde tænkt paa at svare med 2de skibe (hvorpaa vi dog icke tænkte, at bekiende ret sandhed), saa var det os for tidens korthed umueligt; for det

øfrige conciperede vi og skref det, som vi svarede, udi saadan kuld og uleilighed, at hverken vi self eller vore folk kunde noget synderligt til gauns udrette. Her i landet er ingen beqvemmelighed paa reiser til at forrette noget sligt, undtagen i den høieste sommer, saa længe mand kand opholde sig i tælter. Vilde nogen omstændeligen beskrive de incommoditeter, som en iblant møde møde her paa reiserne, helst i foraaret og om efterhøsten, saa maatte den samme frygte for, at sligt blef paa andre stæder holdt for en amplification.

II. Nu fremsender jeg hermed allerydmygst det, som min collega og jeg have med flid udforsket og overlagt om districternes deeling, og meener jeg uforgribeligen, at samme districter icke skal kunde stort beder indrettes, end som her staar. Jeg kand forud vide, at de trafiqverende, som kunde have øie paa den eller den haun, vilde hermed i en eller anden maade blive ufornøiede og venteligen forebringe et og andet herimod. Men min collega og jeg have haft henseende til det almindelige. For det øfrige indstilles allerydmygst disse vore betænkninger til de høie Herrers decision og got befindende. At disse vores betænkninger saa sidle affærdiges og af mig alleene underskrefne, foraarsages der af, at min collega laugmand Widalin og jeg hafde giort aftale at komme tilsammens den 6. eller 8. septembris, og da at underskrive dette samtligen. Der efter hâr jeg [og] biet indtil den 19. septembris, da fick jeg bref fra min collega, at hand var bleven svag og derover icke kunde komme til mig, og at komme til hâm var mig da bleven umueligt. Nu er dette bleven saa sidle, at jeg icke veed, om jeg kand der udi efterleve mine høibydende Herrers ordre, at sende disse betænkninger in duplo, efterdi alle nærliggende skibe, saa nær som et, enten ere borte eller saa got som under seigl. Imidlertid skal jeg ingen omkostning spare til at faae det andet exemplar bort med et af de langt herfra liggende skibe. Hvilket, om mig skulde mislinge, saa beder jeg allerydmygst, at de høie Herrer sligt icke optager for min efterladenhed, thi skylden er icke, eller skal vere hos mig.

III. Anlangende commissionens avancement, da ere, siden skibene gick herfra 1709 til mod vinteren 1710, blefne afgiorde de to tingstæder i Aarnæs syssel, hvorom jeg 1709 allerydmygst skref, at de inden den tilstundende vinter skulde vorde afgiorde. Item udi Skagefiords syssel 6 tingstæder, og forleden sommer

fick vi afgiort det vitbegrebne Iisefiords syssel bestaaende af 14 tingstæder, item udi Bardestrands syssel 5 tingstæder, som vare blefne tilbage, og meene vi allerydmygst, at det nogenledes kand passere for et sommer-arbeid. Udi sommer ere blefne opskrefne jorderne i et stort tingstæd i Snæfelds syssel, item det heele Muule syssel, som er det allervitløftigste paa det heele landet. Hvad ellers angaar den langdrag, som denne Islandske commission er kommen udi, da kand vi derudi icke tage skylden paa os. Vi have af ald flid søgt at bringe den til endelighed. Voris misundere og deres velyndere have lagt lige saa stor flid paa at forhindre os derudi, foruden det som vi ved andre os allernaadigst anbefalede forretninger ere derfra blefne avocerede, saasom jeg udi min allerydmygste relation af dato Kiøbenhaun 20. junii 1709 haver søgt at demonstrere for mine høibydende Herrer. Det vilde blive alt for vitløftigt i denne korte tid at beskrive alle de tribulationer, fortræd og uret, som vi nu paa nogen aars tid have maat lide her i landet, uden at vente os nogen tilstreckelig reparation. Summa er, at vi uden synderlig fornødenhed ere blefne indviklede i uendelige processer og kand aldeles ingen ret faa her i landet. Maa saa, enten ví vil eller icke, med stor omkostning og tids spilde bringe vores sager til Danmark, til at conservere nogenledes vores reputation. Der optænkes tid efter tid ny maader til at tribulere os med og spilde vores tid. Det meere er, de som icke ville vere vores uvenner kand icke heller vere i roe, som sysselmand Haagen Hansens exempel nocksom kand udvise, hvilken i næstforgangne sommer blef af hans Høi-Excellences, Hr. stiftbefalingsmandens fuldmægtig, vice-laugmand Odder Sigurdsen, og landfogeden Poul Bejer, uden lou og dom, og uden nogen retmæssig aarsag, sat fra hans sysselmands embede, fordi hand icke vilde vere med at giøre uret.

IV. Disse tvende mænd (vice-laugmand Sigurdsen, som er Hr. stiftbefalingsmandens fuldmægtig, og landfoget Bejer, Hr. justitzraad og amtmand Müllers fuldmægtig) holde her saadan huus, lige som de var visse paa aldrig at have fornøden at forsvare deres gierninger. De, som ere af deres anhang, ere lige saa dristige. Og dette er kommen saa vit, at en sysselmand, ved naun Benedix Magnussen, underkiendte forleden aar (udi en sag, som laugmand Lauritz Gotrup og vice-laugmand Odder Sigurdsen hafde imod nogle af Thingøre closters landsætter) trende konge-

lige forordninger af lige indhold, hvor af den eene er vor itzige allernaadigste konges, af dato 15. maii 1705. Udførligere relation herom følger hermed Lit. A. Jeg kand icke udi denne korte tid specificere de uordener, urimeligheder og voldsom uret, som her passerer nu omstunder. Men det er synligt, at hvis der icke bliver raadet bod paa, med det første, saa bliver faae her i landet sickere paa sit, uden de, som ere saa formuende, at de kand stæfne deres sager til Danmark, og er deres tal ickun ringe her i landet.

V. Udi den store penge-trang, som jeg nu udi 2 aar hâr maat leve i her i landet, haver jeg maat laane af bemælte landfoget Bejer 300 rdr. croner, som hosfølgende copie af min derpaa udgifne obligation udviser, Lit. B. Nu som jeg er udi den allerunderdanigste forhaabning, at hans Kongl. Majestet skal vorde saa naadig at considerere den umage, arbeid og omkostning, som jeg hâr udstaaed og udstaar i benæfnte mig allernaadigst anbefalede commissions forretninger. Saa er til de høie Herrer min allerydmygste bøn, at de vilde bevise mig den gunst at gotgiøre landfogden i hans regnskaber disse forskrefne 300 rixdaler, paa det jeg icke skulde tilnødis at betale dennem af mine egne penge i disse besværlige tider, eller og dennem at forrente. Høi- og gunstigen anseende, at jeg disse penge haver brugt til hans Kongl. Majestets tieniste og derforuden maat sette mig endda i større gield og vitløftighed formedelst penge-laan her i landet.

VI. Slutteligen vil jeg hos de høie Herrer allerydmygst fornemme, hvorledes jeg skulde forholde mig med commissionens jordebøger og andre den vedkommende papirer, i fald min collega og jeg kunde, for vores uvenners og misunderes tribulationer, faae saa megen tid, at vi samme commission engang kunde bringe til ende, nemlig: om jeg da i ufreds tider skulde hazardere disse papirer over søen, eller og lade dennem forblive her i landet, indtil vi engang, næst gudz bistand, erholde en fred. Jeg understaar mig icke uden ordre at vouve disse commissions papirer i fienders hænder. Thi, ihvordan samme commission kunde siden eragtes at vere forrettet, saa meener jeg dog uforgribeligen, at den saaledes er giort, at det skulle vere skade, om dette arbeid skulde paa engang blive til intet. For det øfrige ere disse commissions papirer blefne saa vitløftige, at vi ingen

raad have til at lade dennem skrive in duplo. Jeg vil herom ervarte mine høibydende Herrers høi- og gunstige ordre, forblivende efter skyldighed

De Høiædle og Velbaarne Velædle og Velbyrdige Herrers
allerydmygste lydigste tiener
Arnas Magnussen.

Skalholt udi Island den 23. septembris anno 1711.

136. 23. september 1711. Skalholt.

Arne Magnusson til rentekamret. Indsender på de domfældtes vegne klage over en sysselmands-dom i en sag om inventarie-kvægs åbod mellem lagmand Gottrup og to bønder.

Trykt efter original i rigsarkivet (Rentek. isl. sager 1679—1728, in duplo; bilag til nr. 135), med egenh. underskrift. Kopi i AM. 438, fol.

Høiædle og Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrer udi Hans Kongl. Majestets Høiloflige Cammer-Collegio!

Det er de høie Herrer til forne bekiendt, hvorledes laugmand Lauritz Gottrup haver udi nogle aar veret i dispute med hans underhavende bønder udi Hunevatz syssel om inventarii-qvægs aabod og andet sligt meere. Som hand nu fra de høie Herrer formoedentligen icke haver faaet det svar, paa sine herom indgifne memorialer, hvor med hand sit paastaaende kunde understøtte, saa hâr hand i næstforgangne aar 1710 formaaet hans Høie Excellences Hr. stifftbefalingsmandens fuldmægtig her i landet, vice-laugmand Odder Sigurdsen, til at tage sig denne sag an, saa som paa Kongl. Majestets vegne, da dog sagen icke sees i nogen maade at angaae høiestbemelte Kongl. Majestets, men laugmand Gottrups egen interesse. Saa stæfnede da vice-laugmanden tvænde mænd (ved naun Gudbrand Arngrimsen og Thorlack Olufs sen) i rette for denne inventarii-qvægs-sag. Til dommere i sagen blef af samme vice-laugmand Odder Sigurdsen og landfogeden Paul Beyer sat en sysselmand af et fremmed syssel, ved naun Benedix Magnussen Beck, da dog udi benæfnte Hunevatz syssel var en herretz dommer, som jurisdictionen opvarter og haver opvartet baade før og siden. Tre af meddoms mændene bleve ligeledes tagne af et fremmet herred; udgangen

blef, at disse tvænde mænd tabte og bleve dømte i stor penge udgift, og det, som utroeligt skulle vere, da underkiendte denne sysselmand Benedix Magnussen med tyd[el]ige ord tvænde høiloflig ihukommelse Christiani Qvarti forordninger, og per conseqvens den 6. artickel af vor itzige allernaadigste konges forordning de dato Jægersborg den 15. maii anno 1705, hvilken det self samme siger som forskrevne kong Christiani Qvarti forordninger. Nu have disse mænd, Gudbrand Arngrimsen og Thorlack Olufsen begiert af min collega og mig, at vi denne beskaffenhed vilde paa høiere stæder referere, saa som de icke kunde vente sig nogen ret her i landet over denne sysselmands dom, som i mange maader øiensynligen er uloumæssig og til deels urimelig. Thi vice-laugmanden, som er hans Høi[e] Excellences fuldmægtig, og conseqventèr burdte at forsvare den nødlidende for uret, hâr giort sig self til actor paa kongens vegne i denne laugmand Gottrups sag. Gottrup, som sagen angaar, er self laugmand, landfoged Beyer, som nu tilligemed hans Høi[e] Excellences fuldmægtig præsiderer i den ret, hvor laugmændenes domme skulde paakiendes, er self interesseret i sagen. Ere saa forskrefne mænd aldeles raadvilde, hvad de skulle giøre, helst efterdi sagen kandskee icke aldeles stiger til saa stor summa penge, at den efter louen kunde indstæfnes for Hans Kongl. Majestets høieste ret, og i fald de nu kunde af Hans Kongl. Majestet derom obtinere en allernaadigste bevilgning, saa blef de dog ved saa stor omkostning, som der til behøvedes, aldeles ruinerede. Imidlertid vente de hver dag den strængeste execution effter forbemelte uloumæssige sysselmands dom. Denne forskrefne mænds nødtrængende sag haver jeg icke kundet lade at referere for de høie Herrer, indstillende allerydmygst til deres egen gotbefindende, hvad her fremdeles kunde vere ved at giøre, saa at samme forurettede mænd icke skulde ved forskrefne uformlige og uretmæssige process og dom aldeles blive ødelagde. Jeg forbliver

De Høiædle og Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrers
allerydmygste lydigste tiener

Arnas Magnussen.

Skalholt udi Island den
23. septembris 1711.

137. 23. september 1711. Skalholt.

Arne Magnusson til rentekamret. Betænkning angående havnedistrikternes inddeling.

Trykt efter original i rigsarkivet (Rentek. isl. sager 1679—1728) med egenh. underskrift, gennemdraget med snor, fæstet med A. M.s segl (rødt lak). Kopi i AM. 447, fol.

Uforgribelig betænkning angaaende haunernes districters deeling omkring Island.

I⁰. Vaapnefiords haun udi Muule syssel er den østerste paa landet, og grændser dens district til Huuseviigs district, som ligger norden paa landet i Thingøe-syssel. Hvor disse tvende districter best og beleiligst kunde skillis ad, hâr icke endnu til fulde kundet blive overlagt, saasom jordebogen over Thingøe-syssel icke endnu er færdig, men bliver først giort udi næstkommende sommer. Det vil ellers blive vist, at det heele Søidenæs kirke- eller thing-sogn udi Thingøe-syssel faar at ligge til Vaapnefiord, saasom veien der fra til Huusevigs haun er meget lang og besværlig, i særdelished fôrmedelst en stor og farlig elf (kaldet Jøkelsaa), som her imellem flyder. Dernæst ligger udisputerlig til Vaapnefiords haun Skieggestads kirkesogn, Den heele Vaapnefiord, Jøkelsaa-liid, Jøkelsdal, Tungen udi Kirkebais sogn, og Fældene.

Ydermeere, som Vaapnefiords district endda er icke stor, og en district dog endeligen maa vere saa vitløftig, at den kand i middelmaadige aaringer befragte et skib, saa eragtis nødvendig, at herforuden ligger til Vaapnefiord den deel af Fliotsdalen, som er vesten for Jøkelsaa, som flyder langs ad denne Fliotsdal. Dog vil her (uforgribeligen) vere i agt at tage, at klosterholderen, som besidder Skride Kloster, maae, om hand vil, giøre hans handel paa Røderfiord. Aarsagen er, at det meste af klosterets godz ligger i Røderfiords district og hører udisputerlig derhen. Skulde nu klosterholderen først besøge Røderfiord, formedelst afgiften af dette klostergodz, og siden for sin egen person, saasom boesiddende mand paa Skride Kloster (hvilken gaard ligger vesten for Jøkelsaa), endeligen tilholdes at søge Vaapnefiord, saa vilde det blive meget besværligt for hannem, og en stor deel af sommeren hengaa med disse reiser, hâm til ubodelig forsømmelse i hans huusvæsen. Denne handling, som hand saaledis for sin egen person, og i henseende til hans paaboende klosters

gaard, giorde, kunde og icke vere af den importance, at Vaapnefiords haun dermed skulde noget merkeligen afgaa.

II⁰. Røder-fiords hauns district faar saa at begynde hos forskrefne Jøkelsaa, som nedflyder i en fersk søe, kaldet Lagerfliot. Lands-pladserne, som dertil maa ligge, blive saa: Den halve Fliotsdal paa hin side Jøkelsaa, Skougerne, Skriddalen, Wellerne, Utmanne sveiten (to kirkesogne), Borgerfiord, Faskrudsfiord og alle fiorderne der imellem, saa at den sidste gaard i Røderfiords-district paa den kant, som det grændser til Berefiords district, skulde vere Gvøndernæs.

III⁰. Berefiords- eller Dybevaags- (Dybevaag, hvor skibet ligger, er en liden vaag i Berefiord) district begriber i sig af Mule syssel Stødverfiord, Breeddal, Berefiord, Alftefiord; item af Skaftefelds syssel Loon, Hornefiord og Øræfe, og endis ved den store flod Skeederaa.

IV⁰. Ørrebackes district begynder ved samme Skeederaa vesten til og indeholder den vesterste deel af Skaftefelds syssel, det heele Rangaarvalle syssel og det heele Aarnæs syssel, undtagen Selvaag. Her falder at erindre, at i disse sidste forpagtnings aaringer og noget tilforn have de, som boer i et tingsogn, kaldet Ølves, handlet i fleng paa Ørebacke og Haufnefiord. Men samme Ølves faar at ligge til Ørebacke, fornemmeligen fordi at deris fiskerplatz er Thorlacks haun, som icke kand mistes fra Ørebackes district, thi hvis det blef bønderne i Ølves tilladt at føre den fisk til Haunefiord, som de aule paa Thorlacks haun, saa maatte det ligeledes vere biskoppen paa Skalholt tilladt, hvilket var en utaalelig afgang for dem, som kom til at beseigle Ørebacke, efterdi en stor deel af bispestolens fiskerbaader udreedes paa Thorlacks haun, som er domkirkens eiendom. Ydermeere falder at erindre, at det er høifornøden for indvaanerne i disse forskrefne halftredie sysseler, at de, som beseigle Ørebacke, skulle vere pligtige til at tage imod slagterie. I den heele districten falder over overflødighed af faar, som vilde blive indbyggerne til meget liden nytte, om Ørebacke icke blef fremdeles slagterhaun, ligesom den udi disse 6 forpagtnings aaringer hâr veret, efter den sidste allernaadigst udgifne octroi.

V⁰. Om Vestmanøes haun er icke stort at tale. Dertil kand icke ligge uden den eene øe.

VI⁰. Grindevigs district er meget liden og kand icke befragte et skib i slette fiske aaringer, kand dog icke giøres synder-

ligen større, formedelst landets situations skyld. Imidlertid formeenis, uforgribeligen, at haunen noget kunde forbedres, om dertil blef lagt Selvaag, som er resten af Aarnes syssel. Selvaags indbyggere have hidindtil søgt i flæng Ørebacke og Grindevig, kandske og iblant Haunefiord, men det er lige saa beleiligt for dennem at søge Grindevig, og kand de dermed spare den færgetold, som de maa give, naar de søge Ørebacke over den flod Ølvesaa. Bestaar saa Grindevigs district af Selvaag, Herdiservig, Krysevig og det kirkesogn Grindevig. Er endda ickun liden, men kand paa ingen maade giøres større.

VII⁰. Baassendes district faar at begynde ved Røgenes og indeholde Hauner (et kirke sogn saa kaldet), Starnæs og Midnæs, lige ud til den yderste pynt paa det næs Skagen. Her hâr tilforne veret nogen dispute imellem Baassende og Kieblevig angaaende 3 gaarde paa Midnæs (Kolbeenstad, Haverbiørnstad og Kirkeboel), og er saaledes bleven accorderet, at bønderne paa samme gaarde maatte have fællets handel paa begge haunerne, Baassende og Kieblevig. Endeligen kand det for bønderne vere lige meget, hvor hen de blive lagt, thi veien til hver af disse haune er icke uden gandske kort, men for rigtigheds skyld skulde synes beqvemmere, at de laa til Baassende, og den district at endes ved pynten af Skagen, som før er mældt.

VIII⁰. Kieblevigs district kom i saa maade til at begynde ved benæfnte Skagens pynt og indeholde disse efterskrefne fiskerpladser og gaarde: Garden, Leyren og Niardvigerne, item inden for Stapen (er et bierg imellem Niardvig og Vatsløse stranden) efterskrefne 3 gaarde: Store Vaage, Mindre Vaage og Brøndestad med deres bønder og husmænd. Angaaende disse 3 sidste gaarde (begge Vaagene og Brøndestad) haver for nogen tid siden veret controversie imellem Kieblevig og Haunefiord, hvilken og blef dreven med den animosité, at en, ved naun Holmfaster Gudmundsen, blef derover uskyldig hudstrøgen. Endeligen blef saa accorderet om disse 3 gaarde, at de skulde ligge til Kieblevig, hvilket og synes saaledes at vere beleiligst, thi ellers blef Kieblevigs district noget liden.

IX⁰. Haunefiords district kommer saa til at begynde paa Lødenæs paa Vatsløsestranden, og indbegribe den heele rest af bemelte Vatsløsestrand, item Rønene, Haunefiord og det gandske Alftenæs indtil Arnernæs inclusive, tillige med de gaarde, som

der oven for staae op imod biergene og kirke søge til Garde paa Alftenæs eller Bessested.

X⁰. Holmens district begyndes paa Copevaag og indbegriber det heele Seltiarnenæs, tillige med de gaarde, som staae op i landet der oven for og beregnes til samme tingsogn; videre indeholder samme district Mosfelds-sveit, Kialernæs og Kioos, item udi Borgerfiords syssel Hvalfiord, Akrenæs, Skilmanne-rep, Mele-sveit, Andekil, Skoredal, Lunds-Røgedal, Baier-sveit, Flokedal, Røgholts-Røgedal og Halse-sveit. Denne district er overflødig vitløftig og til deels riig paa faar, hvorudover indbyggerne i den deel af Borgerfiords syssel, som der til ligger, gierne ønskede, at Strømfiord, som ligger midt i Borgerfiords syssel og tilforne er bleven beseiglet til at tage der slagterie, maatte igien opseigles. Og hvis det icke kunde skee, da, at Holmens beseiglere maatte tilholdes at tage slagteri, thi nu som staar, kunde indbyggerne icke blive af med deris faar, og døer de saa ude om vinteren. Holmens haun er og en sicker haun til at ligge paa ud paa høsten, der kunde og ligge fleere skibe end et, naar behof giøres. Hvis hans Kongl. Majestet dette sidste saaledes behagede, saa er ingen tvifl paa, at afgiften af Holmen jo maatte kunde bringes høiere, og indbyggerne have stor gaun deraf. I forige tider er bleven beseiglet til at tage slagterie et stæd i Hvalfiord, der som kaldes Hvalfiords øre. Hvis Holmens befragtere vilde der lade ligge et skib et stund af sommeren, da maatte det vere hans Majestet lige got, og Borgerfiords indbyggere var det til magelighed. Vilde de og legge et skib under Akrenæs, hvor der skal vere en temmelig god haun, kaldet Kaarsvig, saa gick det ud paa det samme, alleniste at Borgerfiords syssels indbyggere kunde paa en maade debitere deris faar.

XI⁰. Buders district begyndes, nu som staar, inderst i Borgerfiords syssel, der som Holmens district slipper; landspladzerne, som dertil beregnes, ere udi Borgerfiords syssel: Hvidaa-side, Tveraa-liid, Stafholts-tunger, Norderaae-dal, Borger-rep, Alftenæs-rep og Røn-rep. Alle disse thing-sogne ere rige paa faar, og ønskede folkene gierne, at hans Kongl. Majestet vilde lade giøre den anstalt, at Strømfiord maatte beseigles til at tage imod slagterie. Den haun ligger ongefer mit imellem Holmens- og Buders-hauner, er bleven nogle gange beseiglet i deres tider, som endnu leve, skal ellers vere noget besverlig at komme ind og ud, men sicker, imens skibet ligger der, ongefer paa samme

maade som Buders haun. Nu i disse aaringer have indbyggerne med stor umage drevet deres faar til Stykkesholm, hvor kiøbmanden pleier at tage slagterie, naar fiskeriet slaar feil. Det andet om Strømfiord var dog meget mageligere for dennem. Hvis og Strømfiord blef beseiglet efter slagterie, saa kunde det heele Borgerfiords syssel debitere der deres faar, som før er anrørt, og var da icke endeligen fornøden, at Holmens beseiglere blef obligerede til at tage imod slagterie, som ellers synes at vere nødvendigt. Herved kunde Buuders district intet synderligen afgaae, efterdi paa den haun dog icke tages slagterie, og Borgerfiords indbyggere icke have (foruden qvæget) noget synderligen at handle med, undtagen uldengods, som icke er meget begierligt. Thi naar de sende deres folk til fiskerie, enten paa Akrenæs eller i Stapens eller Revets districter (hvor om siden), saa forhandles den fisk paa de hauner og icke paa Buuder, for saa vit som de icke føre hiem til deres huus. Fremdeles ligger til Buuders district det lille syssel Hnappedals syssel, bestaaende ickun af 3 tingstæder; den heele Stader-sveit, hvor der falder temmelig got fiskerie; ydermeere synes, at formedelst Buuders districtes ringhed faar hertil at ligge de 7 inderste gaarde af Breedevigs rep, som ere: Øxl, Knør med sine huusmænd, 2de Knarer-tunger, Rønlande, Midhus og Husenæs. Videre kand her paa ingen maade tillegges, og er dog denne district ickun ringe, men derimod er haunen self af den beskaffenhed, at der icke vel kand ligge uden et lidet skib.

XII⁰. Stapens district begynder paa den maade paa Store-Kamb i Breedevigs rep, og gaar saa langs ud ad Sølve-hammer. Fremdeles indbegribes der udi Arnerstapen med sine mange huusmænd, Hellne og Løgerbrecke med sine mange huusmænd, Loon med sine mange huusmænd, Dritvig med sine mange huusmænd, og Bervig med sine mange huusmænd. Paa alle disse stæder er kostelig fiskefangst. Næst efter Bervig kommer en fiskerpladz, kaldet Øndverdnæs, som for nogen og 20 aar siden, efter en mislig underretning, blef tagen fra Revets haun og lagt til Stapen, hvor indvaanerne siden have giort deres handel med stor besværlighed. Dette Øndverdnæs ligger langt nærmere Revet og faaer (uforgribeligen) at legges derhen igien. Endes saa Stapens district med Bervig, som før er mældt.

XIII⁰. Revets district begyndes da, som nyligen er sagt, paa Øndverdnæs og indbegriber: bemelte Øndverdnæs med sine

huusmænd, Guveskaale med sine huusmænd, Rønskard med sine mangfoldige huusmænd (fiskerplatzerne, som ligge til Rønskard, kaldes Brecker og Hialle sand), Helle med sine huusmænd, Kieblevig med sine huusmænd, Revet med sine mange huusmænd, tilligemed de gaarde, som ligge her oven for; fremdeles: Svendstade med sin fiskerpladz, Olufsvig med sine huusmænd, Brimnæsvelle med sine mange huusmænd, og saa fremdeles til det bierg Bulandshøfde, og bestaar denne heele district af de fornemste fiskerpladse. Revets haun er af sand ødelagt, og ligger nu skibet paa Olufsvig.

XIV°. Grunderfiords district begyndes ved forskrefne bierg Bulandshøfde, indbegriber Øre-sveit alleene og endes paa den gaard Berserks-øre. Her falder i almindelighed temmelig got fiskeri, men icke ere her nogen store fisker pladse, saasom i Stapens og Revets districter.

XV°. Kumbervaags haun kand icke for sig self forpagtes, thi, i hvordan districterne blef her lauede, saa kunde det dog intet forslaa til at befragte et skib. Maa den derfore uforbigængeligen forpagtes enten med forskrefne Grunderfiords haun eller og med næstfølgende Styckesholms haun. I disse næstforledne forpagtnings aaringer haver den hængt ved Grunderfiord. Til forne er den bleven bort forpagtet tillige med Styckesholm, hvilket og uforgribeligen eragtis at vere det tienligste, som ret nu skal siges, hvor der tales om Styckesholm. Hvis ellers denne Kumbervaags haun endeligen skulde tilleg[g]es nogen viss district, saa kand den icke bestaa uden af efterskrefne gaarde Liid, Botn, Petershuus eller Fiarderhorn, Rønsfiord, Horn, Store-Sellie, Lille-Sellie, Akerøe, Gudnyer-stad, Biarner-haun, Kot-røn og Haunerøe. Men dette vil aldeles intet forslaa. Endeligen kunde der og tillegges den øe Høskulds-øe og 3 eller 4 gaarde paa faste landet, de yderste af Styckesholms district. Men alt dette kunde icke nær blive tilstræckeligt til at befragte et skib, og kandske icke en skude.

XVI°. Styckesholms district begynder paa den gaard Berserkerøn og begriber saa i sig resten af Helgefelds sveit, tillige med øerne der uden for, som søge kirke til Helgefeld. Der iblant er forskrefne Høskulds-øe. Ydermeere ligge til Styckesholms district alle de andre øer, som ligge paa Breede-fiord og ere til deels meget beqvemme til fiskeri. Fremdeles ligger til Styckesholm Skoge[r]strand, som er den yderste ende af Snæfelds syssel paa

den kant, item det heele Dale syssel. Ydermeere faaer her til at ligge den østerste deel af Bardestrands syssel, indtil Kollebude i Thorske-fiord. Denne opreignede Styckesholms district er temmelig rig paa faar, som indbyggerne icke kunde synderligen udbringe til deres nytte, uden i slette fiske-aaringer, thi da, og icke ellers, pleier der at tages slagteri paa Styckesholm. Maatte det nu allernaadigst behage Hans Majestet, at Styckesholms beseiglere blef befalet at tage slagteri, saavel i gode fiske-aaringer som slette, saa var det merkelig gaun for districtets indbyggere. Ydermeere kunde da de, som boer vesten til i Borgerfiords syssel og nu beregnes til Buders district, drive deres faar til Styckesholm til at selges der, saa fremt som det allerunderdanigste forslag om Strømfiords beseigling icke kunde gaa for sig, og kunde de trafiqverende paa Buders haun intet herved afgaa, eftersom de dog icke tage slagteri. Nu er det venteligt, at i gode fiske-aaringer skulde icke et skib kunde optage alle de vare, som paa denne maade faldt i Styckesholms district, men Styckesholms haun er, vel-mueligen, for snæver for 2 skibe at ligge paa. Det kunde paa den maade remederes, at Kumbervaag blef under et forpagtet med Styckesholm, og kunde saa det skib, som skulde indtage slagteriet, ligge paa Kumbervaag, thi veien er saa beskaffet, at det var aldeles indifferent for dem, som skulde selge faarene (saavel af det gandske Styckesholms district som af Borgerfiords syssels vestere deel), enten de dref qvæget til Styckesholm eller Kumbervaag. Veien imellem disse haune, Styckesholm og Kumbervaag, er og for resten icke stort over en miil veis.

XVII⁰. Den nærmeste haun vesten for Styckesholm er Patrixfiord. Dertil bør med rette at ligge den yderste ende af Bardestrand, bestaaende af disse efterskrefne gaarde: Siglenæs (som er Bardestrands-mænds fisker pladz), Rekstade, Skridnefeld, Holt, Høkeberg, Midliid og Lille Liid. Fremdeles ligger udisputerlig dertil den heele Rødesand med Kieblevig, de saa kaldede Norderviger, Ørlygshaun, den gandske Patrixfiord og Talknefiord, og endes saa Patrixfiords district paa en gaard, kaldet Krossaardal.

XVIII⁰. Bildedals district begynder paa den kant strax hos Patrixfiords district og indeholder de saa kaldede Arnerfiords dale og Syderfiorder indtil Langenes. Ydermeere faar at ligge til Bildedals haun: østerdeelen af Bardestrands syssel paa faste landet fra Thorske-fiord af, som begriber Gufedals sveit og

Vatternæs tingsogn, item Bardestrand indtil Skialdende-foss[1] inclusivè. Denne district er dog i sig selv ickun ringe, og kand icke uden i gode fiske aaringer forslaa til at befragte et skib. Der ud over have gemeenligen de samme trafiqverende forpagtet disse 2de haune Patrixfiord og Bildedal og dennem ofte ladet beseigle ickun med et skib, som dog er vanskeligt, fordi der er en temmelig omvei at seigle imellem disse haune. Skulde nu Bildedals haun for sig selv forpagtes og med eget skib beseigles, saa maatte der nødvendigen tillegges Arnerfiords-stranden, med de gaarde som staa op i Arnerfiorden, thi uden det kunde icke Bildedals haun beseigles med et eget skib. Indbyggerne paa Arnerfiords-stranden og udi Arnerfiorden have om stunder søgt i fleng denne Bildedals haun og Dyrefiords haun, ligesom hver hàr villet, og umagen for dennem er snart lige stor, dog skulle det synes nærmere, at de laae til Bildedal, formedelst at de kand komme derhen til baads, og for resten boe de alle ved strandsiden og have baader, men herved vilde Dyrefiords district noget forringes, som i sig self er derforuden ickun liden.

XIX⁰. Paa Dyrefiords haun have, som nyligen er sagt, til deels søgt deres handel de fra Arnerfiords-stranden og Arnerfiorden, hvilket icke kand længer saa staae, hvis Bildedal i sær skulde forpagtes og med eget skib beseigles. Udisputerligen ligger her til den heele Dyrefiorden, bestaaende af 4 kirkesogne, item Ingialds sand, et lille kirkesogn, og Ønunderfiord, et af de største kirkesogne. Her falder gemeenligen en god deel fisk og tran, men i slette fiske aaringer er districten liden til at befragte et skib, hvorudover det er nogle gange skeed, at denne haun og den næstfølgende Isefiords haun ere blefne beseiglede ickun med et skib. Men her er ingen raad ved[2] for landets situations skyld.

XX⁰. Til Iisefiords (eller som det egentligen heder Skutelsfiords) haun ligge, og faae at ligge, Sugandefiord, Skaalevig, Bolungervig, Hnifsdal, Skutelsfiord og alle de andre fiorde, som gaar af Isefiorden, Langedal med Langedals stranden, Snæfields stranden, Grunnevig med de saa kaldede Jøkel-fiorder, Adelvig med alle de gaarde, som søge kirke til Stad i Adelvig, item de gaarde som høre til Grunnevigs sogn og ligge paa de saa kaldede Norderstrande, indtil et bierg, kaldet Geirholm, hvor Isefiords syssel og Strande syssel skillis ad.

[1] Sandsynligvis garden Skjaldvararfoss. [2] veed *Rigsark.*

XXI⁰. Reykerfiord (Islænderne kalde haunen Koeviig) kand ingenlunde for sig self forpagtes, formedelst at de vare, som der falde, icke kunde strecke til at lade et skib, i hvor lidet det og var, undtagen kandske i de allerbeste aaringer, maa derfore denne haun nødvendigen gaa under et med Skagestrands haun, og giøres saa icke fornøden at specificere, hvor disse 2de hauners districter skulde fra hin anden separeres. Disse hauners conjungerede districter gaaer ellers udi stor vitløftighed omkring atskillige fiorder og begribe i sig det heele Strande syssel og det heele Hunevatns syssel.

XXII⁰. Til Skagestrand (landsfolkene kalde haunen Høfde) ligger udisputerlig det heele Hunevatns syssel. Ydermeere er det langt mageligere for dem, som boer paa Skagen og i Laxaardal udi Skagefiords syssel, at have deres handel paa Skagestrand end i Hofsoos, hvorhen de have en lang vei at søge. Der hâr tilforne været vitløftig dispute imellem de trafiquerende paa Skagestrand og Hofsoos, fornemmeligen om Skagens bønder, efterdi der gemeenligen falder nogen fisk og tran, men det er (som sagt er) stor besværlighed for disse folk, saa vel paa Skagen som udi Laxaardal, at reise til Hofsoos. Bemelte Hofsoos-district er og der foruden saa stor, at der icke er frøgt for, at skibet, som derhen destineres, jo skulde faae fragt, om end skiønt disse orter blef lagt til Skagestrand.

XXIII⁰. Saa skulde da Hofsoos district begynde hos det bierg Tindestoel, ved enden af Reykestranden, og indeholde Reykestrand, Skaardene der oven fore, Stader-sveit og saa fremdeles det gandske Skagefiords syssel, hvis yderste tingsogn paa den østere kant er Fliot, og blef samme Fliot ligeledes beliggende i Hofsoos district. Ydermeere faar her til at ligge Siglefiord (som ligger i Øefiords syssel), formedelst at veien fra samme Siglefiord til Øefiord er meget slem og besværlig, men noget bedre til Hofsoos.

XXIV⁰. Øefiords eller Akerøres district begynder paa Hedensfiord og indbegriber den samme fiord, Olufsfiord, Ypsestrand, Svarvederdal, Hørgaardal og saa fremdeles det heele Øefiords syssel, som sluttes med Købangs-sveiten, som er sysselets nordøsterste kant. Her til beregnes og den udi havet liggende øe Grimsøe. Imellem Øefiord og Husevig er en dispute om Svalbards stranden, som ligger strax her hos, og visseligen langt nærmere Øefiord end Husevig. Men derimod befrygtes, at hvis

denne Svalbardsstrand blef tagen fra Husevig, saa skulde kandskee Husevigs district blive for ringe til at befragte et skib. Den allernaadigst anbefalede commission er icke endnu forrettet paa dette stæd, hvorfore mand icke hâr saa fuldkommen underretning her om, som fornøden giordes til at kunde sige noget vist herom, eragtes derfore uforgribeligen, at anlangende Øefiords og Husevigs districters deeling blef en udecideret sag til ad aare og tingen maatte saa længe blive i den samme stand, som den hâr været udi disse sidste forpagtnings aaringer, og imidlertid Svalbards stranden at følge Husevig.

XXV⁰. Om Husevigs district[es] grændser vesten til imod Øefiords district kand intet vist siges videre end som forskrevet staar. Ligeledes er i uvisse, hvor samme district egentligen skulde termineres imod Vaapnefiords district, saa som i begyndelsen er sagt om Vaapnefiord. Imidlertid bliver til Husevig beliggende det heele Thingøer syssel, undtagen Søidenæs kirke- eller tingsogn, som ligger paa den østerste kant af Thingøe-syssel og støder der paa Muule syssel. Samme Søidenæs kirke-sogn meenes uforbigængeligen at maa ligge til Vaapnefiord, som forskrevet staar. Der er for resten en dispute imellem Husevig og Vaapnefiord om 3 eller 4 gaarde i Thistel-fiorden, som begge deelene ville have til at handle med sig. Denne controversie meenes icke at vere af nogen vigtighed, og i hvordan derom kunde vere, saa hâr mand icke endnu de underretninger, som kunde forebringes med den sickerhed, at der paa kunde noget vist decideres.

Skalholt den 23. septembris anno 1711.

Arnas Magnussen.

138 ab. 26. september 1711. Skalholt.

Arne Magnusson til Gyldenløve. Udførlig fremstilling af forskellige forhold, hvorved kommissærerne føler sig brøstholdne: rettergangen for overretten, modstand mod godtgørelse for inventarie-kvæg, de islandske myndigheders vrangvilje, et nyligt overgreb af vicelagmand O. Sigurdsson. Med tilhørende følgeskrivelse.

Trykt efter original i Islands Landsarkiv (Landskjalasafn I, 84 I 4, in duplo, af følgeskrivelsen dog kun 1 ekspl.), med egenh. underskrift, gennemdraget med snor, fæstet med A. M.s segl. Kopi i AM. 444, fol., uden følgeskrivelse.

a. Høibaarne Naadige Herre!

I. Eders Høi-Excellences naadige missive, dateret Kiøbenhaun den 30. maii næstforleden aar, kom min collegæ laugmand Poul Jonsen Widalin og mig til hænde den 5. octobris udi samme aar; derpaa svarte vi underdanigst den 20. octobris næstfølgende, saasom hosfølgende copie indeholder[1]. Samme vores underdanige skrivelse skickede vi ud af landet med Styckesholms skib, som paa hiemreisen sank under Hetland, og er saa samme vores bref uden al tvil dermed gaaet til grunde.

II. Den 29. augusti udi indeverende aar haver jeg udi underdanighed annammet Eders Høi-Excellences naadige missive til bemelte min collega og mig, af dato 6. junii 1711, tillige med indsluttede Kongl. Majts. bevilgning af dato forige aars 10. maii, angaaende at laugmand Lauritz Gottrup og Poul Torvesen maa for 24 mænds retten her i landet indstæfne den dom, som bemelte min collega og jeg have efter Kongl. Majestets allernaadigste special befaling afsagt udi den blodskamme-sag, angaaende Biarne Bødvarsen og Geirny Gudmundzdaatter, hvilken vores dom tildeels anrører forskrefne laugmand Gottrup og Poul Torvesen. Vi maae skicke os herudi, som det nu kand falde. Ellers ere vi udi den underdanigste forhaabning, at hvis Eders Høi-Excellence hafde kundet giort facit paa saa seldsom rettergang, som nu omstunder, og i sær nu i 2 aar, haver passeret i denne 24 mænds ret, saa hafde Eders Høi-Excellence uden ald tvil veret saa naadig at recommendere os icke til at staa under disse mænds census, som til deels følge deres passioner, og til deels icke vide hvad de skulle sige. Jeg fremsender underdanigst hermed en sandfærdig relation om det, som i disse os en deel angaaende sager er passeret udi forskrefne 24 mænds ret i aar og forleden aar, som er gienpart af en ligelydende, allerunderdanigst fremsendt til Hans Kongl. Majestets Danske cancellie, og begierer jeg nu hermed underdanigst, at Eders Høi-Excellence vilde udi høie naade considerere, hvor tungt det maa falde en ærlig mand, som sig intet merkeligt ont er medvidende, at blive saaledes, som i denne allerunderdanigste relation ommældes, medhandlet og tribuleret alleene fordi mand hår villet lavet sin dom efter ret og billighed, meer end efter deris gefald her i landet, som vi icke kand anderledes considerere, end saasom en

[1] Mangler. Sml. nr. 125.

faction imod os. Er saa fremdeles min underdanigste bøn, at Eders Høi-Excellence vilde behage at recommendere til det beste hos Hans Kongl. Majestet det, som min collega laugmand Widalin og jeg sidst udi forskrefne relation allerunderdanigst begiere, nemlig at maa fremdeles befries fra disse seldsomme dommeres videre tribulationer. Hvis vi paa Eders Høi-Excellences mægtige intercession noget herudi skulde hos Hans Kongl. Majestet obtinere, saa var det os ønskeligt, at det, som Hans Kongl. Majestet i saa maade allernaadigst resolverede, maatte os udi høie naade communiceres med de første skibe, som gick synden paa landet, til Ørebacke, Grindevig, Baassende, Kieblevig, Haunefiord eller Holmen, thi hvis saadanne Eders Høi-Excellences naadige missive kom hid til landet i Eders Høi-Excellences fuldmægtigs couvert, saa befrøgte vi, at samme Eders Høi-Excellences fuldmægtig skulde dette beholde saa længe hos sig, at det icke kom os til hænde, førend i utide, og blef da samme Eders Høi-Excellences naadige intercession frugtesløs for os, som icke kunde vente os andet end uret i forskrefne Geirnyes sag, som høiestbemelte Kongl. Majts. bevilgning af dato 10. maii 1710 ommælder at maa indstæfnes for denne 24 mænds ret.

III. Fremdeles følger hermed underdanigst gienpart af en allerunderdanigste relation, som jeg haver fremsendt til høiestbemelte Hans Kongl. Majestets cancellie og angaar en ved naun Asbiørn Joachimsen, som meener sig at vere forurettet af forige laugmand Sigurd Biørnsen og laugmand Lauritz Gottrup og overløber os om at forskaffe sig ret, hvilket icke staar til os, saasom samme allerunderdanigste relation videre udviser. Vi ønskede gierne at blive denne mand qvit, og for det øfrige meene vi uforgribeligen, at hand dog burte at have nogen ret. Indstille dette til Hans Kongl. Majestets allernaadigste villie og Eders Høi-Excellences naadige gotbefindende.

IV. Ydermeere ere udi Hunevats syssel 2de mænd, ved naun Gudbrand Arngrimsen og Thorlack Olufsen, som sig besverge over en dom, som en sysselmand, ved naun Benedix Magnussen Beck, haver fældet over dennem den 14. maii 1710. Sagens beskaffenhed er som følger. Med jorderne her i landet følger et vist antal inventarii-qvæg, som leilændingen i visse tilfælde bør at svare til, og hosbonden udi de tilfælde, som leilændingen icke kand forebygge, saasom udi høie naade kand ersees af hosfølgende Kiøbebalkens 16. Cap. af den Islandske

loubog. De som have Kongl. Majestets jorder i forpagtning, staae i husbondens stæd i slige tilfælde og nyde for denne risico en deel af indkomsten fri. Udi disse sidste tider er hermed ulige tilgaaen, saa at en deel hosbønder have bebyrdet leilændingen med at svare til inventarii-qvæget i ald tilfælde og intet villet vide af nogen aabod (det er det, som retsindige folk haver givet bonden, naar hand tog til sig det udlevede[1] qvæg og satte frisk i stæden), i hvorvel det var directè imod loven. Anno 1704 forebragte min collega laugmand Widalin og jeg hans Kongl. Majestet denne beskaffenhed og mange menniskers klage over denne og andre hosbøndernes eller jordeiernes misbruger, som tid efter tid hafde indsneget sig ved øvrighedens nacklæssighed og alt for stor medhold med de formuende. Herpaa udgaf Hans Kongl. Majestet en allernaadigste trøckt forordning af dato 15. maii 1705, hvis 4. artickel angaar denne nærverende controversie. Jordeierne bleve herudover storligen misnøiede med os, som de viste at have refereret denne beskaffenhed. Imidlertid talte ingen af de indfødde hosbønder offentligen herom, saasom de vel self viste, at dette burdte saa at vere efter loven og retsindige folkes praxi. Frem for andre hosbønder blef herover utaalmodig laugmand Lauritz Gottrup og satte sig med magt herimod, postulerede af kongens bønder, som hand hafde over at sige, at de skulde udlevere ung frisk qvæg til at merkes, i stæden for det, som til dels var længe siden uddødt og bønderne dog hafde indtil den tid betalt fuld interesse af.

De fleeste af bønderne maatte lade dette saa skee, nogle tergiverserede herudi og meente det var baade imod louen og den nyligen udgangne kongelige forordning. Laugmanden besværgede sig herover aar efter aar ved adskillige memorialer til Hans Kongl. Majestets rentecammer, men som sagens beskaffenhed var der bekiendt, saa obtinerede hand der icke nogen forandring paa den allernaadigst udgangne forordning. Hr. justitzraad Christian Muller holdt somme tider med bønderne, somme tider med laugmanden, gaf og ud adskillige ordre herom, som icke saa i alle maader stemme over eens. Som nu laugmand Gottrup saae, at hand icke paa denne maade kunde noget vinde, saa formaaede hand forleden aar 1710 Eders Høi-Excellences fuldmægtig Hr. vicelaugmand Odder Sigurdsen til at tage sig

[1] udleverede. *Landsark.!*

denne sag an, saasom paa Kongl. Majestets vegne. Vice-laugmanden stæfnede forskrefne tvende mænd (Gudbrand Arngrimsen og Thorlack Olufsen) i rette for denne inventarii-qvægs sag og andet videre deraf dependerende. Til dommere i sagen blef af samme vicelaugmand (sagsøgeren) og Hr. landfogden Poul Bejer sat en sysselmand af et fremmet syssel, ved naun Benedix Magnussen Beck, da dog udi forskrefne Hunevats syssel (hvor disse mænd havde hiemme og sagen tracteredes) var en herrets-dommer, som jurisdictionen opvarter og haver opvartet, baade før og siden, 3 af meddomsmændene bleve ligeledes tagne af et fremmet herret. De stæfnede paastod paa tinget, at Hr. vicelaugmanden var icke actor competens, saasom sagen icke angick i nogen maade Kongl. Majestets interesse, men laugmand Gottrups egen. Her udi vilde sysselmanden aldeles intet decidere. Ydermeere producerede de, dennem til befrielse for en af beskyldningerne, 2de høiloflig ihukommelse Kong Christiani Qvartii forordninger, og for det tredie den 6. artickel af vor allernaadigste konges forskrefne forordning de dato 15. maii 1705, som er af samme indhold som de forige tvende kongelige forordninger. Disse 3 kongl. forordninger underkiendte sysselmanden Benedix Beck, og blef sagens udgang den, at disse 2de mænd tabte og blef dømt i stor penge-udgift. Dommen er, saa vit jeg kand skiønne paa, i mange maader uformlig og uloumæssig, for det øfrige sammensat af synderlige expressioner, som icke skal gemeenligen findes i dommer-stiil. Nu ere disse 2de mænd aldeles raadvilde, hvad de skulde fange an. Eders Høi-Excellences fuldmægtig, som de meente at have burdt at forsvare dennem for uret, haver giort sig self til actor paa kongens vegne udi denne laugmand Gottrups sag. Laugmand Gottrup, som sagen egentligen angaaer, er self laugmand. Hr. landfoget Bejer, som tillige med Eders Høi-Excellences fuldmægtig nu præsiderer i den ret, hvor laugmændenes domme skulde paakiendes, er self til deels interesseret i sagen. Sysselmanden Benedix Magnussen Beck er i saadan anseelse hos Eders Høi-Excellences fuldmægtig, at hand forleden efterhøst 1710 blef af bemelte Eders Høi-Excellences fuldmægtig sat til at vere ober-inspecteur over skolen paa Hoolum, i Eders Høi-Excellences stæd (hvorom mig endeligen icke tilkommer at raisonnere, kand dog icke entholde mig fra at sige det, at mig og andre, dennem, som udi underdanighed kiende Eders Høi-Excellences høie person, haver syntes dette icke at

vere saa i alle maader vedbørligt eller værdigt, i sær fordi at samme Benedix Magnussen Beck er, saa at sige, over det heele landet bekiendt af overmaade druckenskab og anden uskickelighed). Ydermeere, i hvorvel den penge-udgift, som forskrefne sysselmand haver disse 2de mænd udi dømt, er for dennem utaalelig, saa er den dog vel icke aldeles saa stor, at den efter louen kunde indstæfnes for Hans Kongl. Majestets høieste ret, og om endskiønt de nu kunde af Hans Majestet derom obtinere en allernaadigste bevilgning, saa blef de dog ved saa stor omkostning, som dertil behøvedes, aldeles ruinerede. Saa have nu forskrefne 2de mænd Gudbrand Arngrimsen og Thorlack Olufsen aldeles ingen anden raad end at indflye til Eders Høi-Excellence med den underdanigste bøn, at Eders Høi-Excellence vilde her imellem sette et middel, hvorved disse mænd kunde beskiermes fra uret og icke ødelegges med exsecution efter forskrefne sysselmands dristige og mislige dom. Den instruction, som min collegæ og mig er bleven allernaadigst medgiven, tilholder os at referere de sager, som forurettede folk for os anbringer, og der efter er det, at jeg denne sag og dens beskaffenhed udi underdanighed andrager, men icke af den aarsage, at jeg skulde have lyst til at mænge mig i fremmed væsen, ihvorvel jeg derhos icke kand nægte, at jeg jo haver ont af at høre og see et og andet, som her i landet passerer nu omstunder.

V. Tergiversationer i at giøre den brøstholdene ret tage til meer og meer her i landet. Somt deraf kand og icke vel undskyldes for at vere rettens henægtelse. Dristighed i at dømme efter egen tøcke, uden louens fundament, er bleven alt for stor. Seldsomme, og saavit jeg kand forstaae, ugrundede decisioner eller befalinger hâr mand her baade af Eders Høi-Excellences fuldmægtig og landfogeden Poul Bejer, og misbruges iblant dertil enten Hans Kongl. Majestets eller Eders Høi-Excellences naune. Uloumæssige og de vedkommende storligen skadelige arrester practiceres her i bland, med videre sligt, hvorved retten meer krænkes end handhæves. Jeg understaar mig icke at forlænge dette med specification paa hvert et støcke. Tiden er mig og for kort dertil. Hvis Eders Høi-Excellence ellers vil det fremdeles af mig exigere, saa skal det siden underdanigst efterkommes. Thi jeg skriver her icke andet end jeg agter at gotgiøre, om det bliver mig befalet. Det er icke mange folkes leilighed her i

landet at stæfne deres sager til høieste ret. Gemeenligen er og det, som omtvistes, icke saa meget værdt som den omkostning. Imidlertid er en fattig mand saa meget angelegen icke at miste hans fattigdom, som en rig mand er at conservere en stor deel middeler.

VI. For nogle faa dage siden er mig til hænde kommen en memorial fra en ved naun Jon Ingemundsen, som er arbeidskarl hos min broder Hr. Magnus Magnussen, proust i Dale-syssel, hvorinde hand sig besverger over bemelte Eders Høi-Excellences fuldmægtig, Hr. vicelaugmand Odder Sigurdsen, som tillige er sysselmand i Snæfelds syssel og forpagter over de Kongl. Majestets jorder, som ligge der i sysselet og kaldes tilsammen[s] Arnerstapens ombud. Memorialens indhold er, at benæfnte Hr. vicelaugmand hâr, forleden aar 1710, taget fra samme Jon Ingemundsen udi hans (Jons) oververelse 3 skippund fisk, uden lou og dom, og uden hans hiemmel, og leveret hâm derimod 3 specie rixdler, item 1711 ladet optage i Jons fraverelse $1^1/_4$ skippund fisk, ligeledes uden lou og dom. Siger benæfnte Jon Ingemundsen sig at have spurt, at Hr. vicelaugmanden agtede at betale ham hælften af dette $1^1/_4$ skippund. Nu er til Eders Høi-Excellence min underdanigste bøn, at Hr. vicelaugmanden Odder Sigurdsen maa blive tilholdt at giøre skiel for, efter hvad ret hand denne fisk saaledes haver uden lou og dom antastet. Og i fald hand det icke kand giøre (som og kandske vil blive besværligt), at hand da maa udi høie naade befales at levere manden sit igien uden rettergang, og tage hans qvitering derpaa og den samme Eders Høi Excellence underdanigst tilsende. Jeg kand vel slutte, at Hr. vicelaugmanden forlader sig, til deels paa Jon Ingemundsens uformuenhed til at søge efter sit med rettergang. Saa kand hand og vel vide, at denne ringe deel fisk er icke den umage værd at giøre vitløftig process deraf, helst som processer nu gaar her i landet. Imidlertid skulde jeg troe, at naar bemelte Hr. vicelaugmand besindede sig og betænkte sagens beskaffenhed, saa kunde hand see, at herved icke var at vinde nogen stor reputation, i fald denne Jon Ingemundsen kunde treffe paa en trettekier, som hafde lyst til at udføre hans sag ved lou og ret.

Den gode Gud erholde Eders Høi-Excellence udi langvarig flor, dette usele fortrængte land til opreisning og Eders Høi-

Excellence til udødelig gloire og berømmelse. Jeg forbliver efter underdanigste skyldighed

Eders Høi-Excellences Min Naadige Herres

Underdanigste tiener

Arnas Magnussen.

Skalholt udi Iisland den
26. septembris anno 1711.

---

b. Høibaarne Naadige Herre!

Ligelydende underdanige skrivelse fremsendes med Kieblevigs skib og dermed følge de ommældte 2de relationer om 24 mænds rettens forhold og Asbiørn Joachimsens sag. Jeg haver icke kundet faae tid til at lade dennem skrive in duplo, formedelst deres vitløftigheds skyld. Imidlertid, om Kieblevigs skib kom til skade (som Gud afvende), saa kunde disse relationer bekommes i hans Majestets cancellie, hvorhen jeg dennem allerunderdanigst haver sendt med Haunefiordz skib. Jeg forbliver efter største skyldighed

Eders høi-Excellences

Underdanigste tiener

Arnas Magnussen.

139. 14. juli 1712. København.

Gyldenløve til kommissærerne. Forlanger betænkning over et medfølgende andragende fra klosterholder Thord Thorleifsson på Kirkebæ (om at måtte formindske inventarie-kvæget på en del gårde).

Trykt efter original i AM. 441, fol., med egenhændig underskrift og G.s segl (rødt lak).

Senere påtegning »Umm Kirkiubæiar clausturs afgifft«. Indlagt er en kopi af T. T.s andragende af $^{8}/_{10}$ 1711.

Velædle Hr. Professor Arnas Magnussøn, samt Laugmanden Edle Powel Joenssøn Widalin!

Af indlagde copia fornemmer de, hvad Kirkebay closterholder Thorder Thorleifssøn ved supplique af 3de octobr. afvigte aar for Hans Kongelige Majestet allerunderdanigst har andraget, hvor over de behager deris korte, dog omstændige underretning

om dets rætte og sandfærdige beskaffenhed mig med første at tilstille. Jeg forbliver

deris

tienist og beredvillige

Guldenlew.

Kiøbenhavn d. 14. julii 1712.

Kongl. Majts. tilforordnede Commissarier udi Iisland Velædle Arnas Magnussøn og Edle Powel Joenssøn Widalin.

140. 22. juli 1712. København.

Gyldenløve til kommissærerne. Meddelelse om resolution på de indgivne memorialer ang. 1. sagerne mod fhv. lagmand Sig. Bjørnsson, 2. sysselmand Hákon Hannessons suspension, 3. Asbjørn Joakimssons sag.

Trykt efter original i AM. 441, fol., med egenh. underskrift og G.s segl (rødt lak). De under 1. nævnte 4 sager er de såkaldte enormitetssager mod fhv. lagmand Sig. Bjørnsson, af hvilke Jon Hreggvidssons sag påkendtes af højesteret $^{22}/_{7}$ 1713 (se nr. 144). De tre andre (ang. Are Pálsson, Magnus Benediktsson og Geirny Gudmundsdatter) afvistes af den islandske overret $^{24}/_{7}$ 1714 med den begrundelse, at de to første ikke angik S. B.s lagdømme, den tredje henhørte under gejstlig ret.

Reskript til G. ang. sysselmand H. H.s restitution er trykt i Lovsml. for Island I, s. 686—87.

Velædle Hr. Professor Arnas Magnussøn, samt Laugmanden ædle Powel Joensson Widalin!

Paa deris indkomne memorialer og relationer, som Hans Kongelige Majestet forlengst er bleven insinuerit, er fuldt Høiestbemelte Hans Kongelige Majestets allernaadigste resolutioner igiennem det Høy-Kongelige Geheime Conseil paa 3de der udi anførdte poster, saa som: 1mo angaaende de af dennem paakiendte 4re sager, forrige laugmand edle Sigurdur Biørnssøn vedkommende, deris viidere forfølgning ved rætten, nemblig at det der med skall ved forrige anstalt forblive, 2do sysselmanden Haakon Hannissøns suspension betreffende, hvorledis der med viidere skall forholdes, i det samme med visse condition allernaadigst er ophævet, og endelig for det 3die angaaende Asbiørn Joakimssøns saa lenge u-paatalt henstaaende sag, hvor om à parte gives communication. Hvilket meldes dennem for saa vit her med till efterretning, og bli[ver] de u-paatvivelig af vedkommende

effter der om giordte anstalt for det øvrige udførligere underretning communicerit. Jeg forbliver

deris

tienst- og bereedvill.

Guldenlew.

Kiøbenhavn d. 22. julii 1712.

Kongl. Majts. tilforordnede Commissarier udi Iisland, Velædle Arnas Magnussøn og Edle Powel Joenssøn Widalin.

141. 22. juli 1712. København.

Gyldenløve til kommissærerne. Følgeskrivelse, hvormed oversendes kopi af kgl. befaling til fremme af Asbjørn Joakimssons sag.

Trykt efter original i AM. 441, fol., med egenh. underskrift. Det hertil hørende segl er afklippet.

Referat af den kgl. befaling indeholdes i Forordninger for Island III, s. 453.

Velædle Hr. Professor Arnas Magnussøn, samt Laugmanden Edle Powel Joenssøn Widalin!

Ved indlagde rigtig videmerit copia af Hans Kongelige Majestets igiennem det Høy-Kongelige Geheime Conseil till mig ergangne allernaadigste befahling af 16de hujus communiceris dennem till allerunderdanigst effterrettning, hvad Hans Kongelige Majestet angaaende den indkomne besværing om Asbiørn Joakimssøns saa lenge u-paatalt efflerstaaende sag har behaget at resolvere, ei paatviflende samme sag nu uden lengere udhaling forderligst bliver foretaget og bragt till endskab. Jeg forbliver

deris

tienst- og beredvillige

Guldenlew.

Kiøbenhavn d. 22. julii 1712.

Hans Kongl. Majts. tilforordnede Commissarier paa Iisland Velædle Arnas Magnussøn og Edle Powel Joenssøn Widalin.

142. 22[–23]. juli 1712. [København.]

Rentekamret til kommissærerne. Ordre til kommissionens afslutning og for A. M. til at forlade landet, med referat af en af Gyldenløve i kancelliet indleveret relation, ifg. hvilken kommissærerne i forening med biskop J. Vidalin stifter ufred, samt afslag på godtgørelse af det af A. M. optagne lån og indstilling af yderligere betaling indtil videre.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med rentekamrets segl (rødt lak). — En indlagt ²³/₇ dat. kopi har A. M. påtegnet »bekommet fra Rente-Cammeret den 26. Martii 1713«.

Forekommer også i rentekamrets kopibog (dat. ²³/₇).

Edle Hr. Assessor og Secretaire Arnes Magnusen og Hr. Laugmand Widalin!

Paa vores til dennem den 12. junii 1710 og 10. junii 1711 afladte skrivelser har vi alleene dette aar med de hiemkomne skibe erholdet Hr. Assessors svar af 23. septembr. 1711 tillige med hans betænkning om havners districtes deeling, hvilket i saaviit er vel, og i fald at samme skulle komme til nye auction, da saaviit giørligt kand blive observerit. Men paa det øvrige af vores skrivelses indhold om commissionens endelighed svares os inted possitiv, videre end hvorledis de har avanceret, det vi dog icke kand have nogen effterretning af, om tiden vel er anvent eller icke, førend commissionen i sig self kand viise os det, at dermed alleene er søgt og forretted, hvis som deres instruction kand vedkomme og være Hans Mait. til gavn og nytte. Og ihenseende at vi ugierne af en og anden, og fornemmelig af Hans Høie Excellenz Hr. General Admiral Gyldenlewes fra cancelliet os opsendte relation maa fornemme, at de med biscop mag. Joen Torkildsen Widalins tillføyede raad skal søge at indvickle folk i unødige processer, bemenge sig self deri, som dennem icke er vedkommende, føre retterne i confusion, at den eene imod den anden bliver opvicklet, og deres haand er imod alle, hvorved commissionen vorder opholdt og Hans Kongl. Majt. en stor bekostning tilføyes; saa er det icke forunderligt, som Hr. Assessor i sin skrivelse beklager sig for os, at Dennem tilføyes ophold i deres anbefalede forretning. Men som de ville forestille sig, at dennem icke nogen betaling vorder gotgiort for den tid, som til sligt unyttigt arbeid anvendes, og at de bliver ansvarlig for, hvis de uden ordre indmænger sig i fremmede sager, undersaaterne till skade, saa kand vi hverken betahle eller gotgiøre de af Povel Beyer effter Hans forskrivelse af 1te septembr. 1711 optagene 300 rdr. croner, og mindre fortrøste dem om videre betaling, førend vi seer, at den er fortiendt, og hvis de haver faaet, vel er udgivet, til den ende vi og herved maa igientage vores forbemelte forige skrivelser, udi formodning, at de haver fuldført og slutted deres commission, og at Hr. Assessor forføyer sig ud af landet med nærværende aars skibe at giøre

forklaring om deres forretning. Papiirene, som hand skriver ere blevne saa viitløftige, at de ingen raad haver dennem at lade skrive in duplo, faar vel i denne krigstid blive effter i landet, saasom os ved en extract des indhold kunde forestilles. Men ellers ville de icke samle deres commission med andet, end hvis som deres instruction kand vedkomme, at den icke skal blive støre end den kunde læses, og af particulairiteter opfyldes till viitløfftighed.

Hvormed vi forbliver

Deres beredvillige

N. Kragh. I. Worm. H. Ocksen.
N. Leth. P. Rasmussen. P. I. Bornemann.

Rente-Cammeret d.
22de juli 1712.

Islands Commissarier.

P. L. Smit.

Kongel. Maits. Assessor og Archiv Secretaire Edle Arnas Magnusen og Edle Povel Vidalin, høistbemelte Hans Maits. laugmand samtl. Kongl. Commissarier udi den Iislandske Commission over landet.

a Bessestad.

143. 5. april 1713. København.

[**Arne Magnusson**] **til kongen.** Erklæring på et andragende om at højesteretssagen mellem kommissærerne og fhv. lagmand Sig. Bjørnsson må foretages uden opsættelse.

Trykt efter AM. 443, fol., en uunderskreven kopi, foran hvilken går afskrift af det andragende, som har foranlediget erklæringen. Ikke funden i rigsarkivet. I dette andragende — stilet til kongen og dat. Kbh. $^{27}/_{3}$ 13 — forestiller landstingsskriver Sig. Sigurdsson, at den hans fader (Sig. Bjørnsson) 1712 givne bevilling om højesteretssagens opsættelse ikke kom faderen i hænde på grund af skibets overvintring i Norge, og at S. S. derfor måtte rejse fra Island til Kbh., hvor hans midler ikke tillader ham at blive længer end højst nødvendigt, hvorfor han beder sagen foretaget inden april måneds udgang. Hertil er en påtegning »Hans Kongl. Majts. Conseil begierer herom i hans Majts. fraverelse Professor Arne Magnussens allerunderdanigste erklæring til videre allernaadigste resolution. Cancelliet den 5. april 1713. W. Helt«.

Allerunderdanigste erklæring.

Som jeg ved min hiemkomst (først i næstforgangne martio) fornam, at deres Kongl. Majestet hafde allernaadigst bevilget forige laugmand Sigurd Biørnsen opsettelse udi den sag, som

laugmand Poul Widalin og jeg have imod bemelte Biørnsen og landstingsskriveren Sigurd Sigurdsen, saa haver jeg icke med saa stor flid arbeidet paa mine documenters translation, som jeg ellers hafde giort. Icke dis mindre, paa det jeg icke skal synes at ville uden fornødenhed forvolde supplicanten skade eller omkostning, men at hand efter hans forsæt kand komme hiem igien med de i aar herfra at Iisland gaaende skibe, saa er jeg allerunderdanigst fornøiet med, at den os imellem verende sag bliver udi Deres Majestets høieste ret foretagen allersidst i denne maaned eller allerførst i næstkommende majo. Til hvilken tid jeg (næst Guds hielp) skal vere færdig med mine documenter.

Deres Kongl. Majestets

Min allernaadigste arve herres

Kiøbenhavn d.
5. april 1713.

144. 14. april 1713. København.

Kongen til kommissærerne m. fl. Stævning for højesteret i sagen mod fhv. lagmand Sig. Bjørnsson i anledning af dommen i Jón Hreggviðssons sag.

Trykt efter kopi i AM. 443, fol. Med A. M.s påtegning »Allerunderd. læst den 20. April 1713. A. M.«

Vii Friderich dend Fierde, af Guds naade Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dytmersken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, giøre vitterligt, at for os allerunderdanigst haver beretted Sigurd Sigurdssen, laugtingsskriver paa vort land Iisland, hvorledes hand paa sin faders, forige laugmand for synden og østen der paa Iisland Sigurd Biørnsens og egne vegne skal være foraarsaget for os udi vores nu holdende almindelig høyeste ret at contra stævne en dom, som Joen Eiolfsen, vicelaugmand, og Paul Beyer, constitueret landfoget paa bemelte Iisland, skal have afsagt paa Øxeraa alting den 21. julii 1710, imellem forbemelte hans fader paa den eene og vores paa Iisland anordnede commissarier, os elskelig Arnas Magnusen, professor philosophiæ og antiqvitatum danicarum ved universitetet i vores Kongelig Residentz stad Kiøbenhavn, saa og vores archiv secreterer, og Poul Jonsen Widalin, nu værende laugmand for synden og østen, tillige med een deliqvent[!] der paa landet Joen Rechvedsen paa den

anden side, angaaende nogle haarde angivelser over bemelte Sigurd Biørnsen af fornævnte commissarier betreffende delinqventen Jon Rechvedsen, som imod en af fornævnte laugmand over hannem afsagde bloddom dog udi mange aar skal være tolereret der udi landet, uden at paagribes eller exeqveres efter loven, som de skal give bemelte Sigurd Biørnsen skyld for, hvor efter de og skal have faaet befaling til selv at dømme udi sagen og da afsagt en meget nærgaaende og præjudicerlig dom over hannem, baade paa hans embede, reputation og midler, hvilken deres dom, endskiønt den vel udi forbemelte oberret paa Øxeraa alting den 21. julii 1710 skal være svecket og underkiendt, saa skal dog contra citanterne ey for saadan paalagde beskiemmelse og forfølgelse samt tilføyede skade og processens omkostning ved samme dom være tillagt nogen reparation enten hos den eene eller hos den anden, hvor fore de efter denne deris contra stævning saadan deris tarv og nødtørfft allerunderdanigst agter at ville paatale, til fornøyelig erstatnings erholdelse, des leilighed de for os udi vores høyeste ret nærmere agter at lade foredrage. Thi stævnes I fornævnte Ioen Eiolfsen og Paul Beyer med Eders fiire og tyve medhafte domsmænd, eller og udi eders stæd eders antagne procurator Truels Smith at møde for os udi vores nu holdende almindelig høyeste ret sidst i denne maanet, eller først i nestkommende majio, samme eders afsagde dom at tilsvare. Til samme tïd og stæd at møde stævnes og Du Arnas Magnusen paa egne og Poul Jonsen Widalins vegne, saa og Joen Rechvedsen eller hans bestilte fuldmægtig ved sagen, enhver for sig at giøre sit lovlige forsvar, saa vidt de nødigt agter, og at stande til rette efter sagens beskaffenhed, som lov og ræt kand medføre.

Givet paa vort slot Kiøbenhavn den 14de aprilis anno 1713.

Under vort signet

(L. S.)

145. 24. april 1713. København.

[Arne Magnusson] til kongen. Ansøgning om tilladelse til nye dokumenters fremlæggelse for højesteret.

Trykt efter kopi i AM. 443, fol., uunderskrevet, men egenh. rettet. Ikke funden i rigsarkivet.

Andragendet tilstodes ved missive af $^{25}/_{4}$ 13 til gehejmeråd Schøller (kopi heraf i AM. 443, fol., med en indlagt seddel, hvorpå A. M. har noteret »kostede

4 Rxdler 2 ℔, Item 2 sl. dler til drickepenge, fordi den ei blef betalt som dobbelt«).

Højesteretsdommen, som oplæstes i lovretten 22. juli 1713, lyder ifg. altingsbogen således:

»Da efter tiltale, giensvar og denne forberørte sags beskaffenhed blev mandagen næst efter, den 15. maii fornefnte aar 1713 her om saaledis for ræt kiendt og afsagt. Amptmanden bør dend over Jon Regvidsen ergangen blod-dom med forderligste til høyeste ræt til confirmation at lade indstæfne og sig om hans person ind til sagens endelig uddrag forsickre. Anlangende Sigurd Biørnsen, da bør hand for Odder Sigurdsens og commissariernes Arnas Magnussens og Povel Joenssens Vidalins tiltale i denne sag aldeelis frii at være. Saa bør og commissariernes u-skellige og u-beviislige angivelser og beskyldinger, saa og deris haarde og u-grundede dom ei at komme hannem til præjuditz paa hans ære og værdighed i nogen maade, ei heller til nogen penges udgift. Hvad Sigurd Biørnsens u-sømmelige indlæg imod commissarierne for Øxeraa altings ræt, af d. 14. julii anno 1710, angaar, da bør det icke at komme dennem til forkleinelse paa deris ærlige navn og rygte. Processens omkostning betaler Arnas Magnussen og Povel Joensen Vidalin til Sigurd Biørnsen med tre hundrede rixdaler. Datum ut supra« etc.

Stormægtigste allernaadigste arve Konge og Herre.

Jeg haver udi hænde nogle documenter angaaende de tvende islandske sager, som nu med første skal indkomme for Eders Majestets høieste ret, hvilke documenter icke have veret for nogen ret, saasom de ere blefne forfattede, efter at dommen er gaaen i sagen udi 24 mænds retten i Island; her foruden ere nogle af den sort, at mand icke haver faaet leilighed til at producere dennem, efterdi contraparterne icke have giort nogen instancer om de materier, som samme documenter angaae. Saa er da min allerunderdanigste begiering, at Eders Majestet vilde allernaadigst tilstæde, at disse forbemelte documenter maatte udi Eders Majestets høieste ret produceres, uanseet at de icke have veret for underretten. Jeg ervarter herpaa Eders Kongl. Majestets allernaadigste bønhørelse, og forbliver

Eders Kongl. Majestets
min allernaadigste arve Herres

Kiøbenhafn den 24. april
anno 1713.

146. 10. maj 1713. [København.]

[Arne Magnusson,] Fortegnelse over islandske enormiteter.

Trykt efter kopi i AM. 438, fol., med egenhændig påtegning af justitssekretæren.

Copie. Fortegnelse paa eendeel indklagede enormiteter og forurettelser, som udi Iisland skal være foregaaen.

Anno 1678 haver laugmanden Sigurder Biørnsen ladet som for troldom kagstryge een ved navn Magnus Benedixsen, hvilken af self landstings slutningen sees at have været uskyldig.

A⁰ 1681 haver samme laugmand dømt een ved navn Are Poulsen til baal og brand for trolddom, da dog hannem ingen ting var bleven overbeviist, og er samme Are Poulsen efter samme dom bleven henrettet.

A⁰ 1682 er een ved navn Thorsten Høgnesen paa landstinget efter bemelte laugmands dom bleven kagstrøgen foruden nogen beviis i dend sag hand blev beskyldt for.

A⁰ 1684 rømte herfra landet een ved navn Joen Hreggvidsen, som til landstinget var dømt til døde, fordi hand skulle have slaget een bødel ihiel. Samme Jon Hreggvidsen begaf sig til Danmark, tog kongl. stævning til høyeste ret over landstingsdommen og kom der med her hid til landet anno 1686. Siden er der intet bleven talt om hans sag, og boer hand endnu i dag angerløs ongefer 3 miile fra laugmand Sigurder Biørnsen, som hannem hafde dømt til døde; gaar ordet saa, at hand haver paa dend maade accorderet med laugmændene, at hand icke skulde publicere dend kongl. stævning og de der imod icke lade exseqvere dend over hannem ergangne dom, hvilket og af udgangen kand dømmes at vere troværdigt.

Anno 1698 paa landstinget var for begge itzige laugmænds dom een sag af Iisefiords syssel angaaende tvende personer, Biarne Bødvarsen og Gierny Gudmundsdaatter, hvilken Gierny hafde hafft til egte Biarnes broder, mens nu avlet et barn med samme Biarne. Som nu Gierny til hendes befrielse foregav, at hendes afdøde mand hafde i deris egteskab veret impotens, saa dømte laugmændene, at hun samme sit paastaaende skulde verificere med tylfter eed, hvilket og skal være skeet; lever hun saa siden u-molesteret udi bemelte Iisefiords syssel. Biarne desligeste, som hafde avlet barnet med hende, opholt sig i samme syssel udi frelse og uden øvrighedens tiltale, indtil hand forleden aar (som berettes) døde af sygdom.

Produceret udi Høyeste Ret
d. 10. Maji A⁰ 1713.

test.

D. Seckman.

147. 21. november 1713. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Forlanger indsendt en ekstrakt af kommissionsarbejdet og forklaring på det i kongens tjæneste udrettede.

Trykt efter originat i AM. 438, fol., med rentekamrets segl (rødt lak). Forekommer også i rentekamrets kopibog.

Edle Hr. Assessor oc Secretaire!

Ihvorvel vi har fornommet, at hand med forleden aars skibe er kommen fra Iisland oc een tid lang her i staden opholdt sig, da vi efter voris skrivelse af 23. julii 1712 hafde formodet at vorde meddeelt nogen forklaring eller een extract af commissionen, paa hvis hand oc hans medcommissarius laugmand Widalin, udi den tid de haver fortset commissionen i Island, haver forrettet, som hans Kongl. Mayts. tieniste efter den dennem allernaadigst meddeelte Kongl. befahling kand vedkomme, men til indtet i nogen maade fornommed, saa giver det os anledning derom at erindre, det hand med allerførste sligt til os ville indgive, oc strax meddeele os sit svar, hvorsnart vi samme kand forvente. Vi forbliver

Edle Hr. Assessor og Secretaires bereedvillige

F. C. Adeler. I. Worm. H. Ocksen.

N. Leth. P. Rasmussen. M. F. Thombsen

P. I. Bornemann.

P. L. Smit.

Rente-Cammeret d. 21. nov. 1713.

Assessor oc Secretaire Arnes Magnusen!

Edle Hr. Assessor oc Secretaire Arnes Magnusen.

148. 16. december 1713. København.

[Arne Magnusson] til rentekamret. Besvarer den først 1713 modtagne rentekammerskrivelse af $^{23}/_{7}$ 1712, hvorved kommissionens afslutning befales, og ordren af $^{21}/_{11}$ 1713 om indsendelse af en redegørelse for arbejdets gang.

Trykt efter egenh. udkast i AM. 438, fol. Ikke funden i rigsarkivet.

Høiædle og Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrer Deputerede for hans Kongl. Majestets Financer og udi Cammer Collegio!

Noget efter min hiemkomst hid til staden (ɔ: Sidst i næstledne Martio) er mig til hænde kommen en Copie af en missive,

som De høie herrer skulde have skrevet mig og min Med-Commissarius udi den Iislandske Commission, laugmand Widalin, til, den 23. Julii udi forige aar 1712, og ladet gaae til Iisland med et af de der hen destinerede skibe, som udi Norge bleve beliggende vinteren over, og icke kom til Iisland før end udi dette indeverende aar 1713. Indholden var fornemmeligen: 1⁰. At ieg og bemelte Min med-commissarius vare af hans Høi Excellence, Hr. General Admiral Güldenlewe og andre blefne anklagede for atskillig uretmæssig forhold udi Iisland; hvorfore vi 2⁰. icke hafde at vente os nogen penge fra de høie Herrer, og endeligen 3⁰. at ieg skulde forføie mig ud af landet til at giøre forklaring om vores forretninger der samme stæds.

Som ieg nu af forbemelte Copie nocksom kunde slutte, med hvad farve ieg og min Med-Commissarius vare af vores uvenner blefne afmalede, saa haver ieg for visse aarsagers skyld draget betænkende at svare paa forskrefne de høie herrers missive, før end ieg fick self originalen at see, hvilken mig endeligen sidle udi næstledne Novembri er til hænde kommen fra Iisland med et der fra i aar gaaen skib. Ongefer ved den samme tid haver ieg allerydmygst erholdet en anden missive fra Eders Excellence og de samtlige høie Herrer dat. 21. Novembr. 1713, hvorinde De Dennem referere til forbemelte Deres missive af dato 23. Julii 1712 og mig høi- og gunstigen erindrer om at indgive med forderligste en Relation om Mine og min med-Commissarii forretninger udi Iisland Commissionen vedkommende.

Jeg skulde straxen (efter skyldighed) have indleveret mit skriftlige, underdanige svar her paa, men er dag efter dag ved atskillige forhindringer og andre uforbigængelige forretninger saaledes bleven forsenket, at det icke før end nu haver kundet skee, hvilket ieg udi største ydmyghed afbeder, og begierer, at det icke maae regnes mig til efterladenhed eller forsømmelse. Saa er nu 1⁰. allerydmygst at berette angaaende Commissionen og Matriculens indrettelse udi Iisland, at da ieg 1712 i September maaned tog der fra landet, var bemelte Matriculs indrettelse og Jordernes opskrift allereede klar over de heele øster- og sønderdeelene af landet. Vesterdeelen var ligeledes ferdig undtagen 2 eller 3 tingsogne udi Snæfelds syssel. Udi norderdeelen var tilbage 1 tingsogn udi Hunevats syssel, 2 eller 3 tingsogne udi Skagefiord-syssel, 1 eller 2 tingsogne udi Øefiord-syssel, og den øe Grimsøe, som ligger 6 miil udi havet uden for Norderlandet,

Den øfrige landets norderdeel var ferdig. Før min afreise giorde ieg med forskrefne min Med-Commissarius laugmand Widalin den aftale, at saasom ieg nu saa høiligen var foraarsaget til at reise udaf landet, paa vores fælles vegne, for at redde (saa vit muelig kunde være) begge vores ære og reputation og demonstrere for Hans Kongl. Majestets høieste Ret den uret, som os var skeet der i landet, saa fick hand (laugmand Widalin) at see til i min fraværelse, at vores verk der ved icke skulle komme i videre langdrag, men have sin fortgang, saa vit som mueligt kunde være. Ydermeere som vi til vores subsistence aldeeles ingen penge hafde bekommet siden 1709, og forretningen dog dagligen udkrævede større penges-udgift end bemelte laugmand Widalin kunde formaae at bringe til veie, da udi allerunderdanigste erindring om min pligtskyldighed i mod min Arve herre og konge, giorde ieg for min egen person credit hos nogle gode venner der i landet og forstragte bemelte min med-commissarius med de saaledes til laans annammede penge, meenende her ved i fremtiden at kunde udviise min nidkierhed for Hans Kongl. Majestets tieniste; enten det nu saaledes vil udfalde eller anderledes, derudi faar ieg at dependere af min skiæbne, som nogle gange tilforn icke haver villet ansee min redelige intention.

Imidlertid haver ieg nu nyligen bekommet en skrivelse fra oftbemelte min med-Commissarius, datered udi Iisland den 20. Julii udi dette aar 1713, hvorinde hand beretter, at siden min afreise forleden aar ere blefne absolverede og i iordebogen opskrefne de udi landets norderdeel resterende tingsogne, undtagne 2, som hand meener at faae afgiort, inden de sidste skibe gaar der fra landet. Er saa intet tilbage af det heele landet undtagen de 2 eller 3 tingsogne udi Snæfells-syssel. Hvorledes med dennem vil fremdeles gaae, kand ieg icke ret vide. Thi oftskrefne min med-Commissarius laugmand Widalin er nu ved hans Høi Excellences Hr. Stiftbefalingsmandens fuldmægtiges, vicelaugmand Odder Sigurdsens haarde medfart sat i den tilstand, at hand med rette maae kaldes en ruineret mand. Bemelte laugmand Widalin hafver udi mange aar haft i forlening et af Hans Kongl. Majestets sysseler der i landet, kaldet Dale syssel. Det samme syssel haver benæfnte hans Høi Excellences fuldmægtig uden lou og dom taget fra bemelte Widalin, foregivende der til at have Hr. Vice-Admiral Seesteds ordres, og der med siden forleent en af sine clienter ved naun Jon Sigurdsen. Nu i sommer

haver forskrefne Hans høi Excellences fuldmægtig Vice-laugmand Odder Sigurdsen, tillige med Justitz-Raad og Amtmand Christian Mullers fuldmægtig, landfoget Poul Beier, først, uden nogen føie suspenderet bemelte laugmand Widalin fra hans laugmands embede og siden kort der efter dømt hannem fra embedet, uden loumæssig aarsage saavit ieg kan skiønne, med videre ubillig medhandling, som Widalin af disse tvende mænd og andre deres adhærenter haver maat udstaae. Jeg kunde her tilføie noget meere om disse tvende mænds seldsomme forhold, men saasom en stor deel der af icke egentligen vedkommer nærverende materie, saa tør ieg icke dermed forlænge denne min underdanige Relation, haver og allereede med min skade lært, at det tiener icke altid at sige for megen sandhed. Gud forbarme sig over det fattige, betrængte land og give, at ret og skiel maatte have der sin gænge, og vold og uret engang udryddes.

2⁰. Angaaende den Extract af Commissionen, som af mig høi- og gunstigen forlanges, da veed ieg icke ret, i hvad form den skulde vere, og om end skiønt ieg der om kunde erholde mine høibydende Herrers nærmere instruction, da er mig nu icke mueligt noget tilstræckeligt der ved at giøre, efterdi Commissions papirene alle ligge udi Iisland.

3⁰. Fremdeles maa ieg beklage min tynde lycke, i det at mine misundere have (som ieg af De høie Herrers bref de dato 23. Julii 1712 fornemmer) formaaet Hans høi Excellence til at indgive over mig et klagemaal, som uden ald tvil maae vere grundet paa andres relationer, forfattede (om mig kunde vere tilladt at giette) af Justitz-Raad Müller, vicelaugmand Odder Sigurdsen, landfoget Poul Beier eller andre saadanne gode venner. Da saa som ieg icke veed mig skyldig i noget af det, som af høibemelte hans Høi Excellences og de ubenæfnte andres relationer extraheret findes udi De Høie Herrers missive af dato 23. Julii 1712, og somme af samme beskyldninger ere saa nærgaaende, at ieg icke uden min existimations forliis hos efterkommerne dennem kand lade ubesvarede, saa er til Eders Excellence og De andre mine høibydende herrer min indstændig underdanige og ydmygste begiering, at mig maatte communiceres benæfnte relationer, baade Hans Høi Excellences og de andres, paa det ieg mig derimod kunde erklære og i saa maade udvise min uskyldighed for mine høibydende herrer. Jeg for-

meener mig herudi icke at begiere andet end billigt kunde eragtes, og for mig nødvendigt, hvorfore ieg mig og des heller om bønhørelse forsickrer. Forblivende for det øfrige

Eders Excellences og samtlige De høiædle,
velbaarne, velædle og velbyrdige Herrers

Kiøbenhafn d. 16. Dec. 1713.

149. 6. januar 1714. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Afslag på A. M.s anmodning om at erholde kopi af Gyldenløves indberetning om kommissærerne, samt fornyet opfordring til at indsende oversigt over jordebogs-arbejdet.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med rentekamrets segl (rødt lak). Også i rentekamrets kopibog.

Edle Hr. Assessor oc Secretaire!

Paa hans skrivelse af 16de decembr. afvigte aar ville vi til giensvar formelde hannem, at vi icke efter forlangende kand meddeele ham copie af hans høie Excellence Hr. General Admiral Gyldenleves relation, hvorpaa voris skrivelse af 23. julii 1712 til hannem oc hans medcommissarius laugmand Widalin i Iisland var funderit, saasom hand vel fornemmer af førbemelte voris bref, at den os fra conseillet var opsent, hvor den, efter at breved var expederit oc der foreviist, igien blef tilbage leveret, oc icke findes her, at hand, derfor, faar at addressere sig til conseillet om copie deraf, hvis hand den forlanger.

Men angaaende voris sidste skrivelse af 21de novembr., hvorved vi begierte een extract af dend Iislandske commission oc matriculs indrettelse, derpaa hand svarer os, at sligt icke er ham mueligt at meddeele, videre end dend forklaring hand giør, hvad sysler oc ting sogner som endnu ere uafgiort, efterdi commissions papiirerne alle ligger udi Iisland, da skulle vi dog formoede, at Hr. Assessor icke derom er saa ukyndig, hand jo maa viide, hvorledis matriculen oc jordebogen er indrettet, oc om hans Kongl. Mayt. kand vinde eller tabe derved, siden at saadan forklaring paa faa papirer kunde medføres oc til at beviise commissionens nøtte hver aar var fornøden at indgive, hvorfore vi oc endnu saadan efterretning er begierende for der-

efter videre at besørge, hvad som til hans Kongl. Mayts. tieniste kand udfordres. Vi forbliver

Hans bereedvillige

F. C. Adeler. I. Worm. H. Ocksen.

P. I. Bornemann.

Rente-Cammerit d. 6. janv. 1714.

P. L. Smit.

Assessor oc Secretaire Arne Magnusen.

Edle Arne Magnusen
Kongl. Mayts. Assessor oc Secretaire.

150. 15. januar 1714. København.

Arne Magnusson sælger til kongen det ham tilhørende hus på slotspladsen.

Trykt efter kopi i rigsarkivet, Skøder til kongen ang. København (Bilag til kgl. reskript ang. købet af J. C. E. Ochsens gård på slotspladsen og denne gård, $^{8}/_{1}$ 1714).

Som bilag gives den for købet udgivne kgl. obligation til Arne Magnusson af 8. jan. 1714. *Trykt efter rentekamrets ekspeditions-protokol 35, nr. 9, 1712—16.* Som indlæg foreligger en kopi af den kgl. obligation, her indledet med kongetitlen fuldt udskreven (hvori et brev af $^{7}/_{1}$ 14 fra J. E. Ernst til assessor Bornemann ang. salget, hvoraf ses, at huset beboedes af Abraham Pelt).

Til Hans Kongelig Mayestet min allernaadigste arve konge og herre, kong Friderich dend Fierde, Danmarches, Norges, Venders og Gothers konge, hertug udi Schleswig, Holsten, Stormarn og Dytmersken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, saa vel som til Hans Kongl. Mayestets arve successorer, haver jeg underskrevne Arnas Magnussen, Høyestbemte. Hans Kongl. Mayt. assessor i consistorio og archiv-secreterer, sambt professor ved det kongl. universitet her udi Kiøbenhavn, allerunderdanigst soldt og afhendt fra mig, min hustru Mette Fischer og begge vores arfvinger en os til hørende gaard, grund og eiendom, beliggende paa slotzpladtzen her udi dend kongl. residentz stad Kiøbenhavn, imellem Løngangen og Provianthuuset paa dend eene side og Boldhuuset paa dend anden side, hvilcken gaards grund sig strecker for an i den nordre kant imoed slottet udi breden fire og træduve allen, toe qvarteer, fire tom, fra gaden langs ind ved pillerne, som under Boldhuusets bygning paa dend østre side er staaende, til det halftaghuus, som bag til ved denne pladtz anstøder, udi længden sex og fyrgetiuge allen, toe qvarteer, fra gaden af, ind ad, ved den vestlige side, ned til gauflen af

hans Kongl. Mayts. Provianthuus, udi dybden elleve allen, eet qvarteer, en tom, imoed samme gaufl af bemeldte Provianthuus i breeden aatte allen, eet qvarteer, toe tom, fra hiørnet af samme Provianthuus, ind ved fornefnte vesterlig side til bager huuset der samme stedtz, er ansadt udi længden sex og tiuge allen, toe qvarteer, fem tom, for enden eller gauflen af bemelte bager huus, udi breden tretten allen, toe qvarteer, femb tom, fra hiørnet af ermelte bager huus fremdeeles ind ved dend vestlige side ned til Hr. estatz raad Oxens vognskuur og angrendsende grund udi længden sex allen, trei qvarteer, og bag til i dend syndre kant, imellem samme Proviantgaards bagerhuus paa dend eene, til linien langs pillerne under boldhuuset ved dend anden side, udi breeden toe og tiuge allen, trei quarteer, saa som det alt udi raadmand og stadtz conducteur Elovi Mangaards derover for fattede maale brev af dato 25. april 1701 indeholdes. Hvilcken bemeldte gaard, grund og pladtz, saaledes som den nu er bygt og begreben med fersk pumpe vand udi gaarden og alt hvis der udi muur og nagelfast findes, høyst bemeldte Hans Kongl. Mayt. effterdags haver, bruger og beholder til evindelig eiendom, og som hans Kongl. Mayt. effter de allernaadigst bevilgede conditioner self bekoster dette skiøde med stemplet papier og alt andet, baade inden og uden tinge, saa kiender jeg mig, min hustru og vores arvinger nu hereffter ingen ydermeere lod eller deel at have udi forbemeldte gaard, grund og eiendom, men samme Høystbemeldte Hans Kongl. Mayestet og arve successores allerunderdanigst fri hiembler og tilstaar, effter som jeg med hans Kongl. Mayts. allernaadigst udgifne obligation paa 3000 rdr. danske croner af dato 8. janv. 1714 allerunderdanigst er fornøyet. Kand saa dette mit allerunderdanigste skiøde til tinge læses og protocolleres, naar hans Kongl. Mayt. allernaadigst behager, uden noget mig der til given kald og varsel. Til ydermeere stadfæstelse haver jeg dette skiøde med egen haand underskrevet og mit signete hos trøgt. Kiøbenhavn den 15. janv. 1714.

Arnas Magnussen.

(L. S.)

Nr. 76. Obligation for Assessor Arne Magnusen paa 3000 rdr. croner.

Vii F4tus.

Giøre alle vitterligt for os og voris kongl. arve successorer udi regieringen, at os elskelig Arne Magnussen, voris consistorial asssesor og archiv-secreterer sampt professor ved det kongl. universitet, hos os allerunderdanigst tilkommer

og haver at fordre (for dend hannem afkiøbte gaard nest op til proviant gaarden her udi voris kongl. residentz stad Kiøbenhafn) een summa af tree tusinde rixdaler danske croner, hver rdr. til 96 skilling danske bereignet, hvilcke 3000 rdr. capital vi hermed lofver og tilsiger for os og voris arve successorer, konger udi Danmark og Norge, bemelte assessor Magnussen hans arfvinger, eller hvem som denne voris kongl. obligation med loulig adkomst i hænde haver, af voris zahlcamer at lade betale, et aar efter at Gud allermægtigste haver givet os voris riiger og lande een ønskelig fred, og imidlertiid denne feide varer og capitalen u-betalt hos os bliver bestaaende, skal dend der af gaaende rendte, som angaar fra dend 1te januarii i indeværende aar 1714 a femb pro cento til hver aars 11te junii u-feilbarligen foruden viidere foregaaende ordre eller befahling udaf voris zahl cammer blive betalt, og stander det ham og hans arfvinger frit for denne voris kongl. obligation til hvem de self lyster at transportere og overdrage, saa at hand og hans arfvinger skal blive aldeelis skadesløs holden i alle maader. Hvor efter en hver vedkommende sig allerunderdanigst haver at rette, ei giørendis herudi hinder eller forfang i nogen maade. Givet paa voris kongl. residentz udi Kiøbenhafn dend 8de januarii a⁰ 1714.

Under vor Kongl. Haand og Zignet.

Friderich R.

F. C. Adeler. I. Worm. H. Ocksen. P. I. Bornemann.

151. 27. juni 1714. København.

[Arne Magnusson] til rentekamret. Andrager om en understøttelse for lagmand P. Vidalin til jordebogsarbejdets afslutning.

Trykt efter A. M.s egenh. udkast i AM. 438, fol.

Høiædle og Velbaarne Herrer Deputerede for Hans Kongl. Majestets Financer!

Udi min underdanige Memorial til Deres Excellence og De andre mine høibydende Herrer, af dato 16. Decembris næstafvigte, haver ieg allerydmygst berettet, at imod skibenes bortreise fra Iisland forleden aar var den Iislandske Commission og Jordernes opskrift bleven saa vit bragt, at der icke ere til bage uden 3 eller 4 tingsogne. Nu er det Deres Excellence og Mine høibydende Herrer vitterligt, at min Collega laugmand Poul Jonsen Widalin haver siden den 24. Junii 1709 aldeles ingen penge fra Dennem bekommet til hans subsistence ved bemelte Commissions verk, og dog imidlertid haver hand derudi arbeidet snart meer end hannem var mueligt, og derover sat sig i gield og vitløftighed. Forleden aar have Hans høi-Excellences fuldmægtig udi Iisland og landfogden Poul Beier, ved nogle haarde og (saa vit ieg kand skiønne) urimelige domme, skilt bemelte laugmand Widalin af med hans laugmands underholdning, og tilforne haver samme hans Høi Excellences fuldmægtig uden

lou og dom, og med magt, taget fra hannem et syssel (Dale syssel), som hand til forne hafde udi forpagtning. In Summa, skilt laugmanden ved hans velfærd, saavit som hand kunde. Saa er det nu for bemelte laugmand Widalin umueligt at giøre ende paa denne langsomme og fortredelige Commission, med mindre Deres Excellence og De andre mine høibydende Herrer ville vere hannem saa naadige at remittere hannem nogen penge til hans subsistence, imedens hand opskriver forbemelte 3 eller 4 tingsogne, hvilket ieg paa hans vegne, ved denne min underdanige memorial, allerydmygst vilde have forestillet, paa det tingen icke skulde siden komme paa vores alt for store forsvar. Tilbeder, til beslutning, hannem og mig Deres Excellences og Mine andre høibydende Herrers naade og gunst, og forbliver stædse

Deres

Underdanige allerydmygste tiener

Kiøbenh. d. 27. Junii 1714.

152. 29. juni 1714. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Tilsagn om en udbetaling til lagmand P. Vidalin til jordebogsarbejdets afslutning mod A. M.s garanti og opgivelse af summens størrelse.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med rentekamrets segl (sort lak).

Henviser til en ikke kendt memorial af A. M. (af $^{28}/_{6}$) om klosterholderen på Munketværå.

Ædle Hr. Assessor og Archiv Secretaire!

Af Hans indkomne memorial under denne maanets 27de fornemmer vi, at commissionen paa Iisland, som hannem og laugmand Widalin allernaadigst haver værit anbefaled, schal være fuldbragt paa 3 a 4re ting sogner nær, og at samme ved bemte. laugmand alleene kunde forrettes og fuldføres, der som hand til sin subsistence, saa som anden hands levnets ophold er hannem betagne, maatte vorde assisteret med nogen penge, da i hvor vel vi dend 23. julii 1712 haver tilskreven dem begge, icke at kunde avancere dem fleere penge til denne commission, førend vi fornam, hvad tieniste der var giort hans Kongl. Majt., for dem de allereede havde faaed, saa dog, at icke vercked aldeelis schulde blive til inted for dend nu forlangende assistence, schal dend icke vorde forholdt, naar Hr. Assessor ickun vil behage at indberette os, hvor mange der til kunde være fornøden,

hvor om hands memorial intet melder, og der hos forsickrer os, at samme penge alleene til dette verck, eller commissions endelighed, schal blive anvendt, sambt og, at dend der med udi nestkommende aar schal komme til ende og med skibene da her udkomme, hvor om vi hans goede svar straxen er forventende. Hvad sig ellers hands anden memorial af 28de hujus angaaende closterholderen paa Munchethveraá closter, Svend Torvessen, anbelanger, da schal der om fornøden ordre til landfogden Povel Beyer med skibbenes afsegling vorde stilled.

Vi forbliver hans bereedvillige
F. C. Adeler. H. Ocksen.

Rente-Cammerit
dend 29. junii 1714.

P. L. Smit.

Hr. Assessor Arnus Magnussen.

Ædle Hr. Assessor og Archiv Secretaire
Arnus Magnussen.

153. 30. juni 1714. København.

[Arne Magnusson] til rentekamret. Opgiver 400 rdl. som et passende vederlag til lagmand P. Vidalin for jordebogsarbejdets afslutning. Minder om kommissærernes tilgodehavende siden 1709. Giver P. V. et rosende vidnesbyrd, men kan ikke påtage sig anden garanti for arbejdet, særlig under de lovløse forhold på Island. Om kommissionspapirernes nedsendelse.

Trykt efter egenh., uunderskrevet udkast i AM. 438 fol. Ikke funden i rigsarkivet.

Høiædle og Velbaarne Herrer Deputerede for Hans Kongl. Majestets Financer!

Deres Excellence og Velbaarenhed, udi Deres høigunstige missive af dato 29. Junii, som var i gaar, have befalet mig at sige, hvor mange penge ieg meente, at laugmand Poul Widalin skulde have fornøden til hans subsistence, imedens hand afgiorde det, som resterer af Jordebogens opskrift udi Iisland. Jeg kand icke saa egentligen determinere dette, men meener dog, at om De høie Herrer lode hannem bekomme 400 Rixdler, saa skulde hand nesten kunde komme ud dermed. Det er ellers De høie Herrer icke ubekandt, at bemelte Widalin, efter Hans Majestets allernaadigste tilsaugn om lønen for dette Commissions verk,

tilstaar langt større summa, saa som hand siden 1709 icke haver bekommet en skilling og dog giort hans verk af yderste efne, og der over.

Angaaende den forsickring, at disse penge skulde blive anvendte til Commissionens endelighed, da maae ieg udi underdanighed repetere det, som ieg næst til forn haver mældet, nemlig: Laugmand Widalin, saa vel som ieg, have siden 1709 aldeles ingen penge bekommet fra de høie Herrer og dog alligevel arbeidet udi dette Commissions-verk, og derved tilsat icke ringe deel af vores egne middeler, hvilket ieg uforgribeligen meener at skulde kunde passere for et tydeligt tegn til det, at vi af ald magt have søgt at bringe verket til endelighed, endda med vores skade. Jeg kand med sandhed sige om bemelte Widalin (om ieg herudi maatte staae til troende), at hand frem for de fleste andre verdslige folk der i landet er nidkier for Hans Majestets tieniste og hans fæderne lands velfærd; anden forsickring, end som her staar, beder ieg udi underdanighed at De høie Herrer icke ville exigere af mig for disse penge. Thi det er for mig umueligt at vide, hvorledes et eller andet kunde i disse tider udfalde i Iisland, hvor magten i bland raader lige saa meget som retten. Forleden aar paa landztinget lode hans høi-Excellences fuldmægtig og landfogden Bejer uden nogen tilstræckelig føie bringe i arrest Biscopens fuldmægtig paa Skalholt, som var bestilt til at agere en sag, hvorudi disse tvende mænd vare interesserede. Kort der efter vilde bemelte hans Høi-Excellences fuldmægtig have slaget forskrefne biscop self, som udi hans visitatz-forretninger var paa den gaard, hvor samme hans høi-Excellences fuldmægtig boer, men blev hindret af tvende der hos verende mænd. Sligt eller andet verre kunde vederfares laugmand Widalin og hand i saa maade blive forhindret fra hans forsæt, foruden andre utallige hændelser, som her kunde komme imellem.

Belangende at Commissionens papirer kunde at aare ud af landet sendes med skibene, da formeener ieg uforgribeligen, at der om icke kunde nu giøres nogen visse anstalter, før end mand fick at see, om dette aar eller næstpaafølgende foraar vilde give os continuation paa krigen, eller og forunde os den ønskelige fred. Men hvis Mine høibydende Herrer skulde finde for raadeligt at hazardere disse papirer her hid, i medens krigen varer, da kand ieg nu med skibene giøre den anstalt, at det,

som allerede er giort (hvilket er den største deel af verket), kunde i aar her hid sendes, alleeniste at det icke maatte siden komme mig til forsvar, om disse papirer (som udi Iisland ligge udi tvende der til giorde smaa kister eller skrin) kom noget til underveies. Jeg retter mig herudi, og ellers, efter mine høibydende Herrers naadige og høigunstige ordres. For den naadige tilsaugn om Closterholderen Svend Toruesens conservation tacker ieg udi Underdanighed, og for det øfrige efter min skyldighed forbliver

Deres Excellences og Velbaarenhed[er]s

Kiøbenhafn d. 30. Junii 1714.

154. 5. juli 1714. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Meddelelse om, at der til lagmand P. Vidalin vil blive udbetalt 300 rdl. kroner, mod at han næstkommende sommer afslutter kommissionsværket og indsender ekstrakt af arbejdet over et enkelt tingsogn.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med rentekammersegl (sort lak). Også i rentek. kopibog.

I AM. 438, fol. foreligger kopi af rentekamrets skrivelse af s. d. til P. V, og dennes erklæring ang. pengenes modtagelse.

Edle Hr. Assessor og Archiv Secretaire!

Vi skulle icke effterlade hannem her ved venligen at berette, det vi effter hans begiering udi hans 2de memorialer af 27. og 30. junii haver beordret landfogden Povel Beyer til laugmand Widalin, til commissionens fuldferdigelse, at udtelle trei hundrede rixdaller udi croner, naar hand der imod vil reverssere sig commissionen nestkommende sommer betids at føre til endelighed, det vi og bemte. laugmand haver communicerit og der hos tilholt hannem samme commission uden viidere ophold at til ende bringe, tillige med begiert, at hand ville indsende een extract af commissions forretningen, over hvilcket ting sogn hand selv vil, for at viise os maaden til dend nye matricull eller jordebogs indrettelse, og at see hvad forskiel der kand være imellem denne og dend forige maade, som og Hr. Assessor ville behage at formaa hannem till, paa det vi icke gandske om dette verck skulle være lengere u-kyndige, og udi det øvrige tilholde ham commissionen at føre til endelighed, paa det De icke af dessen lengere ophold maatte for aarsage sig tilsvar; men papiirerne

eller commissions vercked faar i disse tiider indtill viidere der i landet at forblive. Vi forbliver

hans bereedvillige

F. C. Adeler. I. Worm. H. Ocksen.
P. Rasmussen. H. Mejer. P. I. Bornemann.

Rente-Cammerit dend 5. jullii 1714.

P. L. Smit.

Assessor Arnas Magnussen!

Ædle Hr. Assessor og Archiv Secretaire Arnus Magnussen.

155. 5. juli 1714. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Indkræver 300 rdl. kroner, som landfogden på Island skal have til gode hos A. M.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med rentekammersegl (sort lak).

Edle Hr. Assessor og Archiv Secretaire!

Som fogden over Iisland Sigr. Povel Beyer indberetter hos Hr. Assessor at tilgoede have croner 300 rxdr., og hand paa sinne allerunderdanigste regenskabers afclarering resterer een deel penge, saa ville Hr. Assessor behage til dessen afbetalling samme 300 rxdr. croner straxsen udi zahlcammerit imod Hr. justitzraad og casserer Schraders qvitering at lade betalle, og at os der effter communication maatte meddeeles, naar samme er vorden betalt. Vi forbliver

Hans bereedvillige

F. C. Adeler. I. Worm. H. Ocksen.

Rente-Cammerit dend
5. jullii 1714.

Assessor Arnus Magnussen.

Ædle Hr. Assessor og Archiv Secretaire Arnus Magnussen.

156. 7. juli 1714. København.

Arne Magnusson til rentekamret. Erklæring om, at det af landfogden på Island 1711 modtagne lån år 1713 er indbetalt.

Trykt efter original i rentekamret (Dokum. ang. den isl. handel etc.), sammenholdt med A. M.s egenh. udkast i AM. 438, fol., hvis retskrivning følges.

Vedlagt 438 er A. M.s udlånsbevis af $^1/_9$ 1711 (se nr. 131) med neden aftrykte, efterfg. påtegning om indbetalingen, endv. den aftrykte attesterede kopi af kvitteringen 1713 og endelig (på et løst blad) AM.s her aftrykte egenh. oversigt over kommissions-tilgodehavendet.

Høiædle og Velbaarne Herrer Deputerede for Hans Kongl. Majestets Financer!

Sidle i aftens den 6. Julii blef mig leveret Deres Excellences og Mine høibydende Herrers ordre af dato 5. Julii, angaaende at betale til Hr. Justitz-Raad og Casserer Schrader 300 Rixdler Croner, som ieg, efter fogden over Iisland Monsr. Bejers beretning, skulde til hannem vere skyldig. Det er vist, at ieg den 1. 7bris 1711 laante udi Iisland af bemelte Bejer 300 Rixdler Croners valeur udi specie penge, saa som ieg da paa tredie aar ingen penge hafde faaet fra De høie Herrer til min subsistence ved den Iislandske Commission; skref og det samme aar til Mine Herrer min underdanige begiering, at disse 300 Rixdler maatte Monsr. Bejer udi hans regenskaber gotgiøres og mig anskrives som ved Commissionen opbaarne penge. Men som ieg i det samme (uden nogen min skyld) faldt i saadane unaade hos Hans høi-Excellence, at det behagede den gode Herre at anklage mig for urolighed og andre endnu nærmere gaaende ting, saa blef samme hans høi-Excellences relation af mine høibydende Herrer tagen til fundament til at negte mig forskrefne min underdanige begiering, ihvorvel ieg allerydmygst formeener, at bevislighederne til samme hans høi-Excellences klagemaal over mig endnu fattes, og nest guds hielp skal videre fattes. Saa maatte ieg da af mine egne penge betale disse 300 Rxdler, som ieg udi Hans Kongl. Majestets tieniste hafde fortæret, foruden andre fleere, som ieg af mit eget haver tilsat ved forskrefne Iislandske Commission, og skede den betaling den 1. April 1713 her udi Kiøbenhaun, som er at see af hos følgende Copie af Hr. Justitz-Raad Schraders der paa udgifne qvitering. Veed ieg mig saa icke at vere Monsr. Bejer nogen penge skyldig. Jeg forbliver

Deres Excellences og Mine høibydende Herrers
Underdanige og allerydmygste tiener
Arnas Magnussen.

Kiøbenhafn d. 7. Julii 1714.

Af veledle og velb. Hr. Professor Arnas Magnusen haver ieg paa Kongl. Maits. landfoged over Island Seigr. Pouel Beyers veigne annammit veledle og velb. hr. Justitz-Raad og Casserer Schraders qvittering af dato 1. April 1713

paa dend Summa, 300 rixd. Cronner, som hr. Professor [på] Landfogdens veigne har betalt effter aabenmelte Revers, thi vil ieg hermed have hr. Professor for aabenbemelte obligations indhold — Trei hundrede Rixdaller Cronner — paa Seigr. Pouel Beyers veigne, effter dend af hannem til mig given fuldmagt, hermed fuldkommelig qvitterit og kravesløs i allemaader; og hvor dend anden ligelydende genpart findes, schal dend vere af ingen verdie.

Kiøbenhaufn d. 1. april 1713.

C. . Braem.

Kongl. Majestets landfoget over Iisland Sr. Poul Bejer haver ved Hr. Professor Arnas Magnussen ladet levere penge . . . . 300 rdr. v.

For hvilke tre hundrede rdr. croner hermed qviteres, og skal samme af mig til indtægt allerunderdanigst blive beregnede. Zahlcammeret den 1. april a° 1713.

J. Schrader.

At dette er en rigtig copie effter orriginallen testerer.

C. . Braem. Hans Becker.

Ved den sidste afreigning udi Kongl. Majestets Rente-Cammer blef

Lougmand Poul Jonsen betalt til den 24. Junii 1709.

Jeg self til den 9. 7bris 1708, da ieg reiste fra landet,

Den 3.Augusti 1709 ankom ieg til Island paa Thorlaks haun.

til 3. Augusti 1710	:	365 dage
til 3. Augusti 1711	:	365 dage
til 3. Augusti 1712	:	366 dage
til 18. Septembris 1712	:	47 dage
Summa . . .		1143 dage ɔ: 2286 Rixdler.

Item over søen hiemad.

Med skriverhånd er tilføjet: 1714 bekom lougmand Widalin assignation paa Monsr. Bejer paa 300 rdr. croner.

157. 12. juni 1715. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Anmodning om fra lagmand P. Vidalin at fremskaffe oplysning om jordebogsarbejdets gang, da de islandske breve til rentekamret med Grönnefjords-skibet skal være forliste.

Trykt efter original i AM. 438, fol,, med rentekamrets segl (rødt lak).

Ædle og Velbyrdige hr. Assessor og Secretaire!

Effter Hands begiering forleden aar udi tvende Hands memorialer af 27. og 30. juny beordrede vi dend 5te july landfogden Sr. Povel Beyer udi i Iisland at tilbiude, og imod vedborlig qvitering og revers at betale, til laugmand ædle Povel Joensen Widalin de af hr. Assessor til commissionens fuldendelse be-

gierte 300 rixdr. croner; men som forleden aars Iislandske breve til rente-cammeret med det for u-lyckede Grönnefiord og Commervogs skib skal være borte bleven, at vi ingen effterretning fra landet erholte, saa maatte det behage hr. Assessor at tilskrive bemelte laugmand hand sig commissionens fuldførelse lader være angelegen og ved een extract med tvende af skiibene dette aar fra landet meddeelte os nogen effterretning om des udfald, effter vidre vores skrivelses formelding af 6. january 1714. Skulle ellers hr. Assessor have nogen effterretning herom, maatte det os med første vorde tilstillet. Vi forbliver

Ædle hr. Assessors bereedvillige

F. C. Adeler. I. Worm. H. Ocksen.
P. Rasmussen. M. F. Thombsen. H. Mejer.
P. I. Bornemann. H. Justsen.

Rente-Cammeret d. 12te juny 1715.

P. L. Smit.

Ass. Arnes Magnus.

Edle oc Velbyrdige hr. Assessor oc Secretair
Arnus Magnusen.

158. 20. marts 1716. København.

Arne Magnusson til rentekamret. Forslag til en reform af sysselmandsembederne, begyndende med Árness syssel, samt protest mod Gyldenløves kritik af A. M.s kommissions-virksomhed.

Trykt efter koncept i AM. 438, fol,, delvis egenh. og med A. M.s rettelser. Koncepten, som bærer A. M.s segl (rødt lak), viser spor af at have været sammenlagt som brev og tillukket med seglet (dog ikke det egenh. løse blad). Ikke fundet i rigsarkivet.

Høiædle Velbaarne Herrer Deputerede for hans Kongl. Majestets Financer!

Ibland de mange ting, som behøve reformation udi Iisland, er den icke ibland de ringeste, at den samme person opbær der kongens skatter, som administrerer retten, kaldes paa Iislandsk spraag sysselmand, og hâr den selfsamme bestilling som foget og sorenskriver tillige udi Norge, hvoraf følger, at sysselmanden, som foget, kand giøre snart hvad hand vil, thi om en bonde blef i skatternes opbørsel fornærmet, saa hâr hand ingen i

herredet at beklage sig for, uden denne samme sysselmand, som derhos er herridsdommer.

Nu om endskiønt jeg icke kand fragaae, at de belønninger, som jeg ibland haver maat tage imod, for min flid, arbeide og omkostninger ved den mig allernaadigst anbefalede Iislandske commission, have veret anderledes, end jeg mig hafde forud kundet forestille, saa finder jeg mig dog alligevel allerunderdanigst obligeret til at erindre allerydmygst Eders Excellence og samtlige mine høibydende Herrer om de ting, som jeg uforgribeligen formeener at skulle geraade til hans Kongelig Majestets gaun og nytte, og landets velstand.

Forleden aar 1715 døde udi Iisland Vigfus Hanssen, sysselmand i Arnæs-syssel synden paa landet, hvorved samme syssel blef vacant. Bemelte Arnæs-syssel er en af de beste forlæninger i landet, bestaaende af 12 tingstæder, som herhos følge antegnede paa et løst stycke papir (*mgl.*). Den aarlige afgift af sysselet er 55 rixdler og derforuden 2 fri mænd til søes, som beregnes for 12 rixdler, er in alles 67 rixdler. Det er en saugn i Iisland, at for 60 à 70 aar siden skulde det eene tingstæd, Borg i Grimsnæs, have renderet ongefer saa meget som afgiften beløber sig. Og hvad disse tider angaar, saa skulde mand neppe kunde tvile paa, at naar mand lagde hertil et af de andre tingstæder, saa skulde visseligen de to fylde afgiftens summa, og sysselmanden saa have de øfrige 10 tingstæders indkomst for hans umage. Og at der maatte vere noget at fortiene ved dette Arnæs syssel, er (for uden at jeg det self veed) deraf at slutte, at dertil siges nu at vere saa mange competitorer. En ved naun Grimer Magnussen berettes at have givet commission til at byde derfore 200 rixdlers fæste, Sigurd Sigurdsen, landstingsskriver udi Iisland, ongefer saa meget, Bryniolf Thordersen (som nu er her i byen) 3 à 400 rixdler, hvorom Eders Excellence og samtlige mine høie Herrer vel have nærmere kundskab, saasom jeg dette (om bemelte competitorer og fæstens erbydelse) icke haver uden af andres relationer. Nu som oftskrefne Arnæs syssel er vacant, og i det øfrige af den beskaffenhed, at det vel kand underholde tvende betienter, en foget og en herretsdommer eller sorenskriver, saa er mit allerydmygste uforgribelige forslag, om det icke maatte behage Hans Kongl. Majestet at begynde udi dette syssel den høinødvendige reformation, som her i begyndelsen ommældes, og forordne først en herridsdommer, som fremdeles skulde

administrere retten, og tillegge hannem en billig løn, som kunde tages af sysselets indkomster. Her ved skulde almuen finde sig meget lættet, som nu maa dependere af sysselmandens (fogedens og sorenskriverens i en person) discretion, enten hand opbærger skatterne saa eller saa. Nu til at vide, hvor meget kongens revenüer af dette heele sysselet overgick herretsdommerens løn, saa kunde samme herredsdommer beordres tillige med hans dommers function at opberge kongens indkomster over det heele syssel i et 2 à 3 aar, annotere alt det hand saaledes opberger i en dertil indrettet protocol, og levere saa alting til kiøbmanden paa Ørebacke, som derpaa kunde give revers og svare hans Majestet til værdien af det, som hand hafde bekommet, saasom dette alt var læt at indfatte i en interims-instruction for herretsdommeren, saaledes at her aldeles ingen undersleb kunde skee. Naar nu Eders Excellence og mine samtlige høibydende Herrer fick at vide, hvor høit sysselets indkomst renderede (foruden herretsdommerens løn), saa kunde der enten settes en foget for billig løn, eller og (hvilket kandske skulde vere meer gaunligt) alle kongens indkomster i sysselet bortforpagtes til den høiestbydende, og skal det da visseligen udviise sig, at Hans Majestet paa denne maade faaer meer af sysselet end som nu. Og imidlertid at herredsdommeren hafde opbørselen (som icke maatte vere over 3 aar i det høieste), saa siger det sig self, at indkomsten blef langt større. Herved skulde endda vere at erindre nogle fleere smaae poster, som jeg denne gang vil gaae forbi, for at skye vitløftighed, indtil jeg faar at vide, om dette mit velmeente forslag bliver approberet eller ei. Saa vil jeg og denne gang lade beroe med at giøre forslag om nogen viss person til at vere herridzdommer i benefnte syssel, i hvor vel jeg vel veed een, som med nock saa stor integritet skulde formodentligen administrere retten som en deel af dem, som nu siges at beile til oftskrefne Arnæs syssel. Mand haver deres documenter i hænder, hvor af de kunde kiendes. Men det ere sager, som mig icke angaae, og det jeg herom skriver eller foreslaaer, rører allene af den pligt, som jeg er min allernaadigste konge og mit fortrængte fæderne land med forbunden. For det øfrige vinder herved eller taber hverken jeg eller nogen af mine.

Skulde ellers Eders Excellence og samtlige de høie Herrer finde for got at sende dette mit forslag til Høibaarne Hr. stiftbefalingsmandens eller amtmandens over Iisland deres erklæring, enten for

god ordens skyld, eller og udi tanke, at de kunde have nogen videre kundskab herom, saa er min allerydmygste begiering, at der til den ende maatte blive giort en extract af denne min skrift, og i sær mit naun udelades. [Thi ellers kunde det hende sig, at der i stæden for erklæring, eller og tillige med erklæringen, kunde fra Stiftbefalingsmanden fremkomme ongefer saadanne recommendation, mig angaaende, som der findes extraheret udi Mine høibydende Herrers missive af dato 22. Julii 1712, hvorfore ieg gierne vilde vere forskaanet, helst fordi Hans høi Excellences høie naissance forbyder mig at svare derpaa[1], i de terminis som ieg ellers brugte, om ieg hafde med min ligemand at bestille, og ieg dog imidlertid snarere kand lære at taale uret (thi det faar at skicke sig) end at tacke derfore. Fremdeeles maae ieg ved denne occasion allerydmygst begiere af Eders Excellence og samtlige mine høibydende Herrer, at i fald der skulde efterdags indkomme fra hans Høi Excellence fleere slige nærgaaende skrifter, mig angaaende, De da vilde fordre rigtige beviisligheder om det som forebringes, før end de der paa noget bygge, paa det ieg icke to gange skulde lide paa den samme maade[2].

---

[1] Hvad *tilf., som det synes, overflødigt.*

[2]) Fra [*egenh. tilf. af A. M. på et løst blad til erstatning for efterfg. overstregede stykke:* Hvilken min begiering icke skeer af frygt for hans høi Excellence (thi jeg icke er mig noget medvidende, som jeg skulde have behof at frøgte for), men fordi at jeg lidet kand forsickre mig om den herres approbation angaaende det, som hand viste at vere kommet fra mig, efterdi jeg nu paa nogle aars tid haver jæfnligen maat see tydelige kiendetegn om hans maadelige affection imod mig og mine affaires. Især haver jeg endnu i frisk ihukommelse Mine Høibydende Herrers missive af dato 22. julii 1712, som mig kand tiene til en beviis om Hans Høi Excellences store uvillie imod mig, saasom derinde ere extraherede nærgaaende beskyldninger, hvormed det haver behaget den herre at bebyrde mig og andre uskyldige personer, som hand var misnøiet med, uden at vide reede til nogen tilstreckelig rigtighed om tingen eller den at kunde beviise, med mindre det skulde kaldes beviis, at nogen vanartige mennisker kunde have forebragt hâm slig digt og saaledes vildet profitere af hans godtroenhed, mig og andre til skade. Jeg er derudi uløckelig, at jeg her haver at bestille med en herre, for hvis høie naissance og store charge jeg bør at bære dyb respect og gierne bær, og derfore maae med større moderation besverge mig over den uret, som mig er vederfaren, end jeg kandske ellers giorde, om jeg hafde at disputere med min ligemand. Imidlertid faar jeg at have min ære kiær og i saa maade icke lade sidde paa mig det, som kunde denigrere min existimation enten hos dennem, som nu leve, eller og hos de efterkommende. Saa nødes jeg da fremdeles til at begiere af Eders Excellence og samtlige mine høibydende Herrer, at i fald der skulde

Hvad amtmand Müller angaar, da legger jeg mig endelig icke haart syg for hans critiqver, thi det er bekiendt (og kand, naar mand vil, med hans egne skrifter bevises), at naar hand haver at giøre med dennem, som hand under ilde, saa blander hand gemeenligen galde i hans bleck og ofte setter bienseance til side. Imidlertid vil jeg heller vere foruden slige disputer med hannem, forestillende mig det gemeene latinske vers: vinco seu vincor, semper ego maculor. For det øfrige recommenderer jeg mig udi Eders Excellences og samtlige mine høibydende Herrers bevaagenhed, forblivende stedse

Kiøbenhaun d. 20. martii
anno 1716. [1]

Til Hans Excellence
og de samtlige Høiædle og Velbaarne Herrer Deputerede for Hans Kongl. Majts. Financer.

Allerydmygst.

159. 7. april 1716. København.

[Arne Magnusson] til rentekamret. For så vidt den af A. M. foreslåede sysselreform udsættes, anbefales en (foreløbig ubenævnt) kandidat til Árness syssel, idet den fornemste ansøger anses for ukvaliflceret.

Trykt efter koncept i AM. 438, fol., uunderskreven, men med A. M.s egenh. datering og tillæg af »Deres«. Ikke funden i rigsarkivet.

Høiædle Velbaarne Herrer, Deputerede for hans Kongl. Majts. Financer!

For kort tid siden haver jeg taget mig den underdanige frihed til at erindre Eders Excellence og samtlige de høie Herrer om det udi Island nu vacante syssel, Arnes-syssel, hvorledes der, til indbyggernes lættelse og med hans Kongl. Majts. profit, kunde indsettes en dommer og en foget eller opbørselsmand, med videre, som bemelte min underdanige memorial indeholder, dat. 20. martii udi dette aar. Nu forestiller jeg mig, at Eders Excellence og

efterdags indkomme fra hans Høi Excellence fleere slige invectiver mig angaaende, de da vilde fordre beviisligheder om det, som forebringes, saa skal vel tingen (nest Guds hielp) falde af sig self og blive til intet.

[1] Derefter fg. egenh. underskrift udslettet: Deres underdanige tiener Arnas Magnussen.

samtlige mine høibydende Herrer kunde kandske falde paa de tanker, at slig reformation beqvemmeliger skulde lade sig giøre udi fredstider, end som nu mit i disse overstaaende troubles, da De og andre hans Majts. høie ministres have meer end nock andet at tænke paa. Da i fald at saaledes skulde vere, saa veed jeg at giøre forslag om en mand i Island, som skulde ville antage dette Arnes syssel paa samme maade, som det hid ind til er bleven administreret, og deraf i aarlig afgift at svare 120 rdr. udi croner, i steden at der nu af gaar i aarlig afgift ickun 67 rdr. specie. Mandens naun er ufornøden her at indføre, indtil jeg fick at vide, om forslaget behagede eller icke, men det maae jeg berette, at manden er, saa vit mig er vitterlig, en redelig mand, og af større skiønsomhed end de fleeste sysselmænd i landet, hand er og det danske sprog saa mægtig, at hand uden andres hielp kunde skriftligen svare de høie Herrer paa hvis ordre som de hannem kunde vorde meddeelendes, hvilket udi Island er rart. Der haver (som berettes) en ved naun Brynjolf Thordersen søgt oftbemelte Arnes-syssel, hvilken og siges at forsickre sig om at erholde det, imod 300 rdrs. erleggelse til hans Kongl. Majestet. Den summa kunde snart fyldes med de 53 rdrs. forhøielse paa afgiften, som jeg, paa den anden mands vegne i Island hermed presenterer, og vil jeg for det første aar staae i caution for forskrefne 120 rdr. croner. Hvad ellers forskrefne Brynjolf Thordersen angaar, da, saasom jeg icke meget kand spaae om hans retsindighed i sysselets administration, om hand det skulde erholde, saa vil jeg icke heller fortie, at disse nu svebende Islandske ueenigheder og kostbare processer reise sig en stor deel af hannem og hans udi Island førdte processers maader, og kunde det hende sig, at samme hans processer, inden kort tid, anderledes udfaldt for hans Majts. høieste ret end til oftbemelte Brynjolf Thordersens store recommendation. Saa hår hand og derforuden ført en process i Island med en, ved naun Magnus Islefsen, hvilken process, i mine uforgribelige tanker, er noget intricat, men den kommer vel icke herhid, saasom bemelte Magnus Islefsen, formedelst mangel af rettens medhold, fandt sin beste reigning ved at taale det, som Brynjolf Thordersen hos dommerne fick udvirket i sagen. Fleere smaae acter kunde der kandskee findes, men jeg vil icke tale uden om det, som jeg strax troer mig til at bevise med de i hænde

havende documenter, thi at hente documenter fra Island vilde blive for langsom, om tingen giordes hastig fornøden. Det er Eders Excellence og samtlige de høie Herrer (foruden min underdanige erindring) synligt, at udi et saa langt fra hovedet afliggende land, som Island er, og ibland saa enfoldig, vanmægtig almue, som der findes, behøves god, retsindig øfrighed, som, saa vit skee kand, var fri for passioner, egennyttighed og myndigheds misbrug. Jeg indstiller alt dette slutteligen til Eders Excellences og Mine samtlige høie Herrers paaskiøn og got befindende, forblivende for det øfrige

Deres

Kiøbenhafn d. 7. April 1716.

160. 19. juni 1716. København.

[Arne Magnusson] til rentekamret. Protest på egne og biskop Vidalins vegne, mod at rentekamrets irettesættende skrivelse til kommissærerne af $^{22}/_{7}$ 1712 er bleven fremlagt i højesteret.

Trykt efter koncept i AM 438, fol., uunderskreven, men med A.M.s egenh. rettelser.

Dette eller et lignende indlæg må være indleveret af A. M. i højesteret. Voteringsprotokollen for 1716 $^{9}/_{6}$ ff., da en sag mellem lagmand P. Vidalin og sysselmand Vigfus Hansen m. fl. foretoges, oplyser nemlig, at der også voteredes »angående et indlæg, som professor Arnæs Magnussen haver ladet indlevere i højesteret paa ustemplet papir«, og at en del af dommerne stemte for, at A. M. skulde bøde 20 rdl. til Frelsers kirke.

Angaaende rente-cammerets missive til mig Arnas Magnussen og laugmand Poul Jonsen Widalin af dato 22. julii 1712, som forleden dag skal til eftersyn vere produceret i høieste ret, saasom en beviislighed imod laugmand Widalin, da staar det til bemelte laugmand Widalin at svare dertil, hvis han eragter tienligt at vere, men mit Arnas Magnussens svar, paa biskop Widalins udi Skalholt og mine egne vegne, er dette der paa, at i fald nogen hâr forebragt hans høi Excellence de nærgaaende ting, angaaende biskoppen og mig, som i bemelte rente-cammer missive indeholdes, saa haver den samme relator eller delator herudi sagt det, som hverken hand eller nogen anden til ævig tid skal kunde gotgiøre, og formener jeg, at saa vel hans høi Excellence som de høie Herrer i rente-cammeret icke hafde giort uret, om de forhen hafde examineret, hvad bevisligheder

der kunde vere for disse grove beskyldninger, førend de noget hafde decisive skrevet om tingen. Thi hvis det er nock at anklage, saa bliver der faae uskyldige, og hvad biskoppen og mig angaar, da skulle de beskyldninger, som hand og jeg her med bebyrdes, aldrig kunde, som før er mældt, os overbevises, hverken af een eller anden.

Kiøbenhaun d. 19. junii anno 1716.

161. 25. juni 1716. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Gensvar på A. M.s forslag af $^{21}/_{3}$ og $^{7}/_{4}$ om sysselmandsembedernes reform. Reformen må gennemføres for hele landet, men bekostningen frygtes. Kritik af kandidaten til Árness syssel afvises. En forudsætning for reformers gennemførelse er kommissions-arbejdets afslutning. A. M. påmindes om mere mådeholdne udtryk.

Trykt efter original i AM. 438, fol. Også i rentekamrets kopibog.

Edle hr. Assessor oc Professor!

Paa handz til os indløbene skrivelser af 21. martii oc 7. aprilis, hvorudi hand i det første forestiller os, hvor fornøden det var, at der blef begyndt reformation udi Island med sysselmændene, som foruden at de ere dommere, icke tillige som foged skulle oppeberge skatterne, for ei derudi almuen at fornerme, oc naar det skeer, bonden da iche haver andre at klage sig for end sysselImanden, som tillige er foged, oc hannem hafde foruretted, hvorfore hand begiærer, at eftersom Arne syssell, synden paa landet, ved forrige sysselmand Vigfus Hansens dødelig afgang 1715 er bleven vacant, oc samme syssell, som bestaar i 12 tingstæder, oc svares af aarlig 55 rixdr. syssell afgifft, foruden for 2de fri mænd til siøes 12 rixdr., er een af de beste forleeninger i landet, som fordi at adskillige competitores haver giort ansøgning derom, oc at een deriblandt ved navn Brynolf Thordersen schal have bødet 3 a 400 rxdr. derfor, er hr. Assessor i dend tancke, at forskrefne syssell vel kunde underholde 2de betientere, een foged oc een herretzdommer eller sore[n]skriver, hvoraf herretzdommeren, som retten skulle administrere, for sig alleene først kunde forordnes, oc tillegges een billig løn af sysseletz indkomst, hvilcken herretzdommer i de første 2 a 3 aar oc kunde oppeberge sysselletz indkomster oc samme annotere, for at viide,

hvad det sig over handz løn kunde bedrage, oc naar mand da fich at viide, hvad sysseletz indkomst, foruden herretzdommerens løn, sig kunde rendere, saa kunde der enten settes een foged til for billig løn, eller oc sysseletz indkomster til den høyestbyd. bortforpagtes, hvorved hand meener, at sysselletz indkomster høyere kunde udbringes, oc naar hand finder vores bifald herudi, ville hand da foreslaa een bedre persohn end de, som haver beyled til sysseled, herretzdommer embeded at forestaa, dog begierer hand, at dette handz forslaug iche maatte komme under handz navn til handz høye Excellz. hr. stifftamptmanden eller amptmandens ærklæring. Udi handz anden memorial forestiller hand, at om vi udi disse trouble tiider maatte undsee os at foretage nogen reformation udi Island, ville hand giøre forslaug paa een mand udi Island, som skulle ville antage dette Arne syssell paa samme maade, som det hid ind til er bleven administrered oc deraf i aarlig afgifft at svare 120 rixdr. udi croner, i steden at der nu ichun afgaar i aarlig afgifft 67 rixdr. specie, hvilchen persohn, som hand vilde foreslaa, skulle være een reedelig mand oc af meere skiønsomhed end de fleerste syssellmænd udi landet, oc hvis at Brynolf Tordersen skulle faa sysselled, vil hand iche spaa meged om handz retferdighed i æmbedet, uden at fortie, at de i Island reiste oc da svevende processer een stoer deel reiser sig af handz der i landet førte processers maade, hvis udfald for høyeste ret hand meener anderledes at blive end til handz recommendation, hvorfore hand oc for de 120 rixd. croner, som af sysseled maatte udloves, det første aar vil være cautionist. Paa alt forregaaende skulle vi til venlig giensvar hannem formelde, at saasom handz Kongl. Mayt. allernaadigst har confererit Brynolf Tordersen med lige vilkor som handz formand forskrefne syssell, saa, dersom at dend persohn, som hr. Assessor ville foreslaa, maatte administrere sysselet som til forn, saa scheede iche nogen forandring til undersaatternes lettelse, men alleene for sysselmanden, i det at samme persohn da nød sysselmandens indkomst, ligesom sysselmanden forhen, oc det som Brynolf Thordersen hereffter skulle nyde, hvorved ham da blef betagen det som hannem allernaadigst er confererit, oc dend Kongl. bestalling paa sysselmandz embeded dermed tilsidesadt, hvortil vi iche seer nogen føye, sligt paa et sted alleene at foretages, med mindre det kunde skee over alt, helst som der er andre sysseler, der er lige saa stoere, oc større end dette

Arne syssell, nemblig Huunevadz syssell, som bestaar udi 12 tingstæder, oc Isefiordz syssell, som bestaar udi 14 tingsteder, som hver i særdeeleshed betiennes af een sysselmand, hvorom hr. Assessor iche melder, at nogen forandring giordes fornøden. Imidlertiid, som vi med største lyst skulle see handz Maytz. intrader der i landet, som ichun ere faa, formeeret; saa skulle vi fornemme hr. Assessors betenchning, om denne reformation vel kunde være giørlig til et got udfald for hands Kongl. Mayts. intresse oc indbyggernes tarf over alt, thi naar hr. Assessors propositioner tages i overveyelse, maatte da i steden for syssellmændene, som nu ere beskichede oc iche salareris af handz Mayts. cassa, være tvende, een foged oc een syssellmand, om iche fleere i hvert syssell, som hver for sig skulle lønnes ex cassa, oc blef da qvestionen, om sysselernes afgifft saa høyt kunde opdrives, at alle disse betientere af overskuddet, foruden afgifften, som nu svares deraf, kunde lønnes, uden at indbyggerne formedelst deraf følgende haarde medfart maatte ruineris, sampt oc om dem, som saa høyt ville udlove, oc sligt rigtigt kunde svare; thi om end det kunde skee for et aar, oc siiden inted viidere, var handz Kongl. Mayt. iche tient dermed. Derforuden maatte os oc meddeeles hr. Assessors retsindige betenchning, at om sysselmændene indtil viidere forbliver i samme betienning som tilforn, om det da kunde lade sig giøre, at syslernes indkomster bleve bortforpagtede, uden at betage dem deres subsistence, oc de derudover maatte forlade deres bestillinger, til hvilchen ende vi oc nødvendig maatte viide, hvorudi deres indkomster bestaar, for at komme i erfahring, om de foruden sysselernes afgifft kunde have deres ophold, da det iche schal manqvere paa vores siide, derudinden, saa viit mueligt er, at befoerdre det som handz Kongl. Mayts. intresse kunde formere, ligesom vi i alle maader bifalder hr. Assessors velmeente forestillelse, at der i et saa viit fraliggende land behøves god, retsindig øvrighed, som saaviit skee kand, var fri for passion, egen nyttighed, oc myndighedz misbrug, oc hvis hr. Assessor viste at forsiufne handz Mayt. med saa fuldkomne betientere der udi landet, som ingen af slige feil vare undergivne, kunde det merchelig befoerdre handz Mayts. intresse oc forekomme ald dend u-roelighed i landet, som nationen imod hin anden tiid effter anden opvickler. Men som ald dend underretning, som mand herom oc i andre maader behøver, oc dend reformation,

som kunde være fornøden at foretage, alleene beroer paa hr. Assessor oc laugmand Wigdalins nu udi 14 aar underhænde hafte commission, saa maatte det desmeere være dem angelegen at see samme fuldført, oc udi det øvrige skulle vi iche forbiegaa at anmoede ham, det hand udi sine skrivelser ville mesnagere sine expressioner om de Kongl. Collegier oc andre, som ufornøden dermed bebyrdes, hvis icke hand vil, at det dennem schal blive communicerit.

Vi forblive

Edle hr. Assessor og Archiv Secretairs

Bereedvillige

F. C. Adeler. I. Worm. I. Neve.

P. Rasmussen. M. F. Thombsen. P. I. Bornemann. H. Justsen.

P. L. Smit.

Rente-Cammeret d. 25. juny a⁰ 1716.

Til Assessor Arnes Magnus.

162. 25. juni 1716. [København.]

· **Rentekamret til kommissærerne.** Fornyet påmindelse om jordebogs-arbejdets afslutning og en ekstrakts indsendelse, da sagen ellers vil blive kongen forestillet.

Trykt efter original i AM. 438, fol. Af A. M. påtegnet »Indhændiget den 27. Junii sidle om aftenen«. Også i rigsarkivets kopibog.

Edle hr. Assessor oc Archiv Secretaire sampt Edle og Velviise hr. Laugmand!

I hvorvel vi aar efter anded haver tilskreven dennem om at maatte vorde meddeelt nogen underretning eller een extract af commissionen, paa hvis de i udi dend tiid, de commissionen udi Island haver fortsadt, kand have forretted, som hands Kongel. Mayts. tienniste, efter dend dennem allernaadigst meddeelte befahling, kand vedkomme, saa maa vi dog fornemme, at deslige vores erindringer iche noged har effectuered, men een tiid efter anden er bortløben, uden at være underretted, hvad nøtte denne langvarige commission kand bringe med sig, saavel til høystbem. handz Mayts. tienniste som indbyggernes beste, ei heller kand vi viide, om tiiden oc de dennem avancerede penge til dette vercks fortsettelse vel er anvendt eller icke, hvorfore vi nu herved eengang for alle vores forrige erindringer vil have

igientaged, med begiering de dog ville tencke paa enden med dette verck, om det iche allereede maatte være fuldført, oc at det da kunde komme for lyset, som nu over 14ten aar har vaaren i verckstilled; thi saafremt endnu lengere tiid dermed maatte bortløbe, foraarsages vi, til vores befrielse, des rette beskaffenhed hands Kongl. Mayt. allerunderdanigst at foredrage, udi forventning af hands Kongl. Mayts. allernaadigste resolution, enten de de oppebaarne penge igien fra sig skulle tilbage give, eller hvorledes det allernaadigst maatte behage handz Kongl. Mayt. derudinden allernaadigst at foranstalte, til hvilcken ende vi dennem sligt forinden velmeent ville advare, at som de nu begge her ere nærværende, de da denne sag paa beste maade ville overlegge, til videre endskabs befoerdring.

Vi forbliver

Deres Bereedvillige

F. C. Adeler. I. Worm. I. Neve. P. Rasmussen.
M. F. Thombsen. H. Mejer. P. I. Bornemann.

Rente-Cammeret d. 25de juny a° 1716.

Til Assessor oc Archiv Secretair Magnusen
oc Laugmand Wigdalin, som commissarier udi Island.

P. L. Smit.

Ædle hr. Assessor Arnes Magnusen
saaog Ædle og Velviise hr. Laugmand Povel Joensen Widalin.

163. 27. juni 1716. [København.]

Rentekamret til kommissærerne. På given anledning (P. V.s mundtlige udtalelse) erklæres, at rentekamret kun for bilag og materiales vedkommende har indvilliget i kommissionsværkets forbliven på Island til krigens ende; hovedresultatet og en almindelig oversigt kræves straks eller med det nu til Island afgående orlogsskib og må ikke indleveres på islandsk sprog.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med rentekamrets segl (rødt lak). A. M. har påtegnet skrivelsen »Annammet den 27. Junii sidle om aftenen«. Også i rentekamrets kopibog.

Vedlagt er rentekamrets, her som bilag aftrykte, skrivelse af s. d. til lagmand P. Vidalin som svar på hans ansøgning af $^{26}/_{6}$ om fuld betaling, da jordebogsarbejdet nu er afsluttet. Ligeledes forsynet med rentekamrets segl og med modtagelsespåtegning (af P. V.).

Ædle Hr. Assessor og Archiv Secretaire samt Ædle og Velviise Hr. Laugmand!

Som ved hands Hr. Laugmand Widalins nærværelse herudi rente-cammeret i gaar af hannem er fornommet, det hand er i tancher at extendere vores, til svar paa Hr. Assessors fra Iisland til os indløbene skrivelse af 23. septembr. 1711, til dennem begge aflatte skrivelse den 23. july 1712 om commissions verchets til ende bringelse udi Iisland derhen, at de iche samme fra landet med de afgaaende skibe maa fremsende, af frøgt for de nu svevende krigsconjuncturer; da effterdi brevets rette indhold, den materie betreffende, formeldte saaledes:

Papiirene, som hand (nembl. Hr. Assessor) schriver ere blefne saa viitløfftige, at de ingen raad haver dennem at lade schrive in duplo, faar vel i denne krigstiid blive effter i landet, saasom os ved een extract des indhold kunde forestilles, men ellers ville de iche samle deres commission med andet, end hvis som deris instruction kand vedkomme, at den iche schulle blive større, end den kunde læses, og af particulairiteter opfyldes til viitløfftighed.

Saa undrer vi os over, at de, effter Hr. Laugmands ord, saaledes vil exprimere samme vores brefs meening, efftersom vi ingenlunde tilstaar dem det anderledes at forklare, end at de schull(e) indsende commissionen, saavit matriculen og jordebogen angaar, i henseende, at vel ingen slags commissioner udferdiges, med mindre dertil haves een concept eller copie af til effterretning i sin tiid, og om da originalen schulle borteblive, kunde den dereffter altiid faaes igien. Men deres andre documenter og bilager derved, eller med hvad nafn det kand kaldes, samme eragted vi at lade forblive der, effter Hr. Assessors egen forestilling, som beviis for deris forretning og ret forsvar, om det schulle blive disputeret, indtil at de ved bedre leilighed kunde udkomme, saavit fornøden maatte eragtes; til hvilchen ende vi referere os til vores d. 25. hujus aflatte skrivelse, udi formoding, at vi forinden Hr. Laugmands bortreise erholder commissionen i sig self, eller om det iche er mueligt, den da dette aar, med siøe capitaine Wiereg, som formoedentlig afgaaer med convoien til Iisland, eller med hvilchen officier, som den til landet distinerede convoi niuder under sin commando, vorder udsent (dog de forbemelte og paaberaabte bilage, og deres til commissionen

havende concept at lade efflerblive). Derhos schulle vi og erindre, at bemelte commission iche er tienlig her, udi det iislandsche sprog, at i fald den derudi maatte være befatted, det vi dog iche kunde formoede, vil den til det dansche sprog translateris, forinden den kand være til nogen opliusning for Hands Kongl. Mait. og rente-cammeret. Vi udi det øfrige forblive

Hr. Assessor og Hr. Laugmands
bereedvillige

F. C. Adeler. I. Worm. I. Neve. P. Rasmussen.
M. F. Thombsen. P. I. Bornemann. H. Justsen.

Rente-Cammeret den 27. juny a⁰ 1716.

Til
Assessor Arnes Magnusen og Laugmand Widalin!

P. L. Smit.

Ædle Hr. Assessor og Archiv Secretaire Arnes Magnusen saaog Ædle og Velviise Hr. Laugmand Povel Joensen Widalin.

Ædle og Velviise Hr. Laugmand!

Paa hands indsente skrivelse af 26de hujus, angaaende at hand for den, effter Kongelig befaling den 27. may 1702 tilligemed Hr. assessor Magnussen sig paatagne commission til at indrette een jordebog og matricul udi Iisland ingen betaling schal have faaed siden den 24. juny 1709, uden allene de 300 rdr., som hannem in septembr. 1714 af landfogden Pouel Beyer effter vores ordre er bleven betalt, og derfor begierer, at vi hannem med resten ville assistere, da hand for at føie sig effter tiidens besverlighed, med authoriserede sedler allene vil være fornøied, fra 24. juny 1709 og indtil den 8. julii 1714, da verchet blef sluttet og til ende bragt, meldes hannem til venlig giensvar, at dersom commissionen er fuldført den 8. juli, som hand beretter, er det meget ilde, at den iche siden er bleven indsent, eller hand den iche med sig self haver udført, da hand forleden aar reiste herud, thi som vi iche kand viide, enten commissionen er til ende bragt, som hand beretter, eller iche, og om saa er, paa hvad maade den da er forferdiget, om det er conform med den Kongl. befaling og deres instruction, siden vi aldeeles intet har fornommet dertil; saa considerer Hr. Laugmand vel self, hvor liidet vi tør understaa os at betale ham fleere penge for det arbeide, som vi i saamaade iche haver ringeste effterretning om, og fornemmelig, siden de sidste penge iche hafde bleven betalt, hvis iche det var scheet effter assessor Magnusens begiering og paa hands forsichring, at commissionen da schulle blive ferdig; skulle det imidlertid være effterkommet, og den nu kand være her at bekomme, saaledes at Hands Kongl. Mait. kand have opliusning og nøtte deraf, schal vi strebe for hands møie at see ham

fuldkommen contenteret, og udi det øfrige referere vi os til vores skrivelse til assessor Magnusen og hannem af 25. hujus, som vi og forblive

Hands bereedvillige

F. C. Adeler. I. Worm. I. Neve.
P. Rasmussen. P. I. Bornemann. H. Justsen.

Rente-Cammeret den 27. juny a° 1716.

Laugmand Widalin!

P. L. Smit.

Ædle og Velviise Hr. Laugmand Povel Joensen Widalin.

164. 18. juni 1717. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Tilbagekrævning af 7 til A. M. 1702 udlånte islandske jordebøger.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med rentekamrets segl (rødt lak). Også i rentek. kopibog.

Er indlagt i en af C. Levien v. Vieregg underskreven specifikation (dat. fregatten Svenske Falk, Havnefjord 10. septb. 1717) over følgende ombord på fregatten modtagne sager vedkommende A. M. a. En forseglet kiste, mærket A. M. S., hvori de 7 jordebøger til rentekamret og 40 andre bøger, b. En forseglet kiste med forskellige beklædningsstykker. — På en indlagt seddel har A. M. noteret, at jordebøgerne »ankom til Kiøbenhafn 1718 in Majo«.

Ifg. rentek. kopibog var der $^{20}/_{6}$ 1717 givet ordre til kaptajn-løjtn. V. om at modtage i sit konvoj-skib de til A. M. udlånte jordebøger m. v., og til landfogden på Island om at have tilsyn med forsendelsen og helst lade optage fortegnelse over det nedsendte.

På bindets inderside, ved slutningen af rentek. isl. kopibog 1715—18, Lit. C, er noteret »Den 3. januarii 1718 blef Assessor Arnas Magnusens tiener levert eet til Cammer-Collegium addresseret bref, hvorudi var convoluteret een nøgel til tvende fra Iisland udsente casser, udi hvilche schal findes de nye jordebøger og dertil hørende documenter«.

Velædle Hr. Assessor!

Hannem er dend 29. may 1702 imod hands qvitering bleven tilstillet effterskrevne jordebøger og documenter Iisland og Vestmanøe vedkommende, saa som:

1. Een general jordebog af fogden Johan Klein forfattet og paa rente-cammeret leveret a° 1681.

2. Een dito jordebog dateret Rente-Cammeret dend 18. may 1695, af da værende renteskriver Jacob Sørensen underteignet.

3. Een dito jordebog af amtmand Christian Møller underskrevet og udi cammer collegio produceret dend 11. aprilis 1698.

4. Een jordebog paa Kongl. Mayts. eget gods af Thomas Nicolasen underskrevet og forfattet a⁰ 1660.

5. Een dito jordebog paa Kongl. Mayts. gods af fogden Johan Klein underskrevet, dat. Bessested.

6. En extract af Kongl. Mayts. eget beholdene jordegods af amtmand Møller underskrevet og produceret i Cammer Collegio dend 11te april 1698.

7. Een extract paa indkomsterne af begge bispestoeler i Iisland, iligemaade af amtmand Møller underskrevet og dat: dend 8. decembr. a⁰ 1699.

Og som de endnu icke her i cammeret er tilbage leveret, saa skulle vi herved venlig erindre Hr. Assessor, at det maatte behage ham forskrevne jordebøger og documenter allerforderligst at indlevere, eller og, om de icke her maatte være ved haanden, men udi Iisland iblant de øfrige documenter, dend langvarige matricul angaaende, befindes, da at ville føye dend anstalt til hands med-collega laugmand Widalin, saa at forberørte sager derfor (!) maatte blive separeret, og med dend fregatte, som de iislandske skibe er beordret at convoyere, igien indsent, saa som samme her udi cammeret til opliusning udi een og anden sager høyligen giøres fornøden, og formedelst at de ere fra værende, icke haves noget, hvoraf mand sig kand betiene. Vi forblive

Hands bereedvillige

F. C. Adeler. I. Worm. I. Neve.

P. Rasmussen. H. Justsen.

Rente-Cammeret d. 18. juny 1717.

P. L. Smit.

Til Assessor Arnes Magnusen.

Velædle Arnes Magnusen

Kongl. Maits. velbetroede assessor.

165. 13. juli 1718. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Meddelelse om, at ombudsholderne har tilladelse til at afgøre deres betalinger med varer.

Trykt efter rentekamrets Islands og Færøes kopibog 1715—18 (Lit. C, nr. 384).

Rc. d. 13. Julii 1718. Til Assessor Arnes Magnusen.

Vi ville herved venlig berette ham, at vi baade har tilschrefvet landfogden i Iisland sambt interessenterne i den

islandske handel, hvorunder og den Hopaas havn erre begrebne, at der icke giøres nogen veigring for hans broder closterholder Jon Magnusens eller andre closter og ombudz holderes vahre, som dertil kiøbsteden kand indlevere, at imodtage, og enten i landet betahle eller formedelst penge mangel, om de nogen maatte komme tilkort, reversere sig dennem her i zahlcammerit, uden undskylding at clarere, ligesom anden landskyld, hvilcket hand ville notificere sin broder til effterretning, men derhos kunde hand og forreholde ham, at hand indlefverer forsvarlige vahre og icke tilbage holder de beste, hvorfore da kiøbmanden kunde undskylde sig dennem at imodtage. Vi forbliver etc.

I. Worm. A. Weise. P. Rasmussen.

Thomsen. Borneman. Justsen.

P. L. Smit.

166. 5. december 1719. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Udbeder sig, efter anvisning af amtmand Fuhrman, oplysning om svovlgruberne på Island.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med rentekamrets segl (rødt lak). Forekommer også i rentekamrets kopibog.

Edle Hr. Assessor og Professor!

Som amptmand Fuhrman udi sit brev til os fra Iisland af 28. septembr. nestleden, angaaende det der i landet befindende svovel, refererer sig til Hr. Assessor og laugmand Povel Joensen Widalin, at de efter deres allernaadigste instruction af 22de may 1702, dends 25de post, sig med fliid skulle erkyndige, af hvad aarsage gruberne, som til forne har veret der paa landet, erre ophevede, og icke videre fuldført, i den tancke, at eftersom hand iche for veiens lengde skyld om dette svovels rette beskaffenhed hafde erholdet bemte. laugmands forklaring, vi da samme hos Hr. Assessor allerbest kunde bekomme, alt saa efterdi det er Hans Kongl. Maits. allernaadigste villie, at ville gierne see sig dette svovel bragt til nøtte, ville Hr. Assessor til høyestbemte. Hans Kongl. Maits. tienneste behage at meddeele os ald den underretning, de herom i commissionen hafver kundet erfare, og ham ellers i andre maader kand vere bekiendt, paa det vi

med ald muelig oplysning høyestbemte. Hans Kongl. Mait. dessen beskaffenhed allerunderdanigst kunde referere. Vi derimod forbliver

Edle Hr. Assessor og Professors
bereedvillige

C. Güldencrone. W. Helt. A. Weyse.

Rente-Cammerit den
5. decembr. 1719.

P. L. Smit.

Assessor Arnes Magnusen
Underretning om det i Iisland befindende svovel at ville meddeele.

Ædle Arnes Magnussen
Professor Philosophiæ og Antiquitatum Danicarum ved Universitetet i den Kongl. Residentzstad Kiøbenhafn, saaog Hands Kongl. Maits. Archiv Secreterer.

167. 1719–20. [København.]

Arne Magnusson. Egenhændigt udkast til konsistorial-votum ang. sekretær Wieland(t)s andragende om privilegium på trykning af forskellige bøger. Med rettelser af H. Gram.

Trykt efter original i Gl. kgl. sml. 1071, folio.

Angaaende Hr. Secreterer Wielands Allerunderdanigste Suppliqve til Hans Kongl. Majestet af dato 28. Octobris 1719 er dette efterskrefne vores uforgribelige[1] betænkende.

1. At Bernt Schnabels Enfoldige Spørsmaal over Lutheri liden Catechismum skulde udgaae paa trøck, enten med privilegio, eller foruden, ansees icke at vere til nogen synderlig opbyggelse, saasom almuen og ungdommen i rigerne ere allereede til nøie forseete med slige Catechismi Spørsmaal. Og det snart meer skulde forvilde end forfremme ungdommen, om hver en, efter sit eget tycke, indrettede slige smaae forklaringer, efterdi en ret uniformitet eragtes at vere det aller nyttigste i slige sager.

2. Angaaende den liden handbog kaldet Closserne, da som den tilforne er trøckt, saa sees icke nogen aarsage, hvor-

[1] og allerunderd. *tilf. Gram.*

fore den io kunde oplegges paa ny. Skulde ellers Secreterer Wielandt med dens oplag i særdeelished privilegeres, saa synes, at de andre bogtryckere derved skulde betages leilighed at nære dennem, efter di denne liden bog skal iæfnligen søges af bønder og andre gemeene folk paa landet. Saa vilde og bogen, uden tvifl blive dyrere, om den icke var at faae uden hos en eeniste.

3. Det samme meene eendeel af os, om Den forordnede Kirke Psalmebog, nemlig at deraf skulde blive som et monopolium, og priises forhøielse, om nogen derpaa skulde efterdags erholde privilegium, og ere der fore i den uforgribelige tanke, at det skulde vere bedre, om det blef hver en bogtrøcker tilladt at oplegge den. Andre[1] ere i den meening, at i den stæd Psalmebogen bør at trøckes correct, skulde den ved slige mange haande op lag tid efter tid blive fuld af vildelser, helst naar bogførerne lod den trøcke i Hamborg eller Lybeck, hvor ved og Hans Kongl. Majestet kom til at lide skade paa tolden af papiret.

Angaaende forskrefne Kirkepsalmebogs forlag er Assessor Lauerentzen til os indkommen med en memorial, hvorinde hand formeener, at om nogen paa ny skulde der paa er holde privilegium, saa var billigheden der udi paa hans side, hvilket vi her allene mentionnere, men indstille det alt til Hans Kongl. Majestets allernaadigste got befindende[2].

4. Den bog Siælens frælse haver dens author Sal. Geheime-Raad Erik Rosencrantz ladet paa trøck udgaae her i Kiøbenhafn 1666. Privilegium paa et nyt forlag der af sees icke at kunde præjudicere nogen.

5. Af Terpagrii Latinske version over Ritualet[3] ere i førstningen ickun faa Exemplarier blefne trøckte, hvor fore den bog snart icke er at bekomme, søges dog af fremmede, som ere begierlige efter at vide vores kirke-Cæremonier. Vi formeene det baade at vere til nytte og landets ære, at den bog paa ny blef oplagt.

6. Cancellie Raad Weghorstes Tydske version af den Danske loubog betales nu meget dyrt, da sielden den forekommer, af mangel af Exemplarier. Maatte der fore vere got, at den paa ny blef oplagt. Men translator meener, ufor-

---

[1] Eendeel af os derimod *Gr.* [2] Angaaende — befindende *overstreget Gr.*
[3] *Titlen er ikke fremhævet.*

gribeligen, sig at have den største ret der til, og at slig ny edition icke uden hans videnskab og minde burdte foretages.

7.—8. Om laugsartiklerne og De Kongelige Forordninger Politien vedkommende[1]. De selges nu med excessive høi priis, saa som de ere blefne rare, men søges af mange. Det kunde icke vel vere andet end got, om disse tvende stycker blef paa ny oplagde, helst om der til med fliid blef sanket, det som kunde høre til slige collectioner. [Vi vide icke grant, om Assessor Lauerentzen her paa skulde have privilegium eller icke[2].

9. Mag. Jonæ Gams Maalekonstens børnelærdom er allereede af Professor Ankersen bleven censureret, og befunden at vere trycken værd.

10. Thomæ Broderi Bircherodii Taurus Cimbricus eragtes ligeledes at vere værd til at komme for lyset.

11. Den Tydske Friderici IIdi chrønicke Manuscript, som i Secreterer Wielandts Suppliqve ommældes, vides icke egentligen, hvad slags[3] skulde være[4]. [Mand haver ellers en skreven Tydsk version af den Danske Arild Hvitfelds Friderici II. chrønicke, som Sal. Etats-Raad Resenius haver længe efter Hvitfelds død ladet trøcke in folio. Skulde denne Friderici IIdi chrønicke vere den samme version, da er den mange stæder icke accurat, vides og icke, om den er nogen stæds at faae uden defect[5].

12.—13. Belangende Pontani Historiæ Danicæ Tomum Secundum, som findes in Msto., samt Magni Matthiæ Seriem Regum Daniæ Manuscriptam, da sees icke noget, som kunde hindre, at disse bøger io maatte trøckes. Og i hvor vel vi Danske nu nogenledes kunde undvere dennem, saa vilde de dog, formodentligen, blive vel anseete af fremmede og i saa maade snarere bringe vores rempublicam literariam i reputation end den nogen skade tilføie.

14.—15. Peder Syvs Kiempeviiser eller tillæg der til, saa vel som Herr. Ivents historie paa Danske riim kunde vel icke siges at vere meget opbyggelige bøger, have dog sin nytte saa viit Philologiam Danicam angaar. Over alt er der intet ont udi, men diverterer dem, som have lyst til æventyr.

---

[1] er det og at sige, at *tilf. Gr.* [2] *Fra* [*overstr. Gr.* [3] hv. sl.: af hv. sl. eller hvad auctore den *Gr.* [4] og derfor ikke noget om den kand siges *tilf. Gr.* [5] *Fra* [*overstr. Gr.*

Sees saa icke, hvor fore de io maatte trøckes, og Kiempeviise bogen formeeres paa ny. [Der til skulde vel behøves privilegium, thi ellers vilde den første forlegger komme til skade, saasom slige ting gierne eftertrøckes, i sær støckviis til at lade dermed løbe om kring og sælge[1].

16. Bircherodii Cordatos Leones eller De insignibus Regni Daniæ holde vi for at vere en bog, som fornemmeligen hører under erfarne Ministers Censur, saasom dette slags skrifter ofte drage andre sviter efter sig, end mand i hast kunde see forud. Til med behøves til slige bøgers ferdiggiørelse en stor forraad af gamle authentiques documenter og derforuden icke ringe forsigtighed. Dette er dog icke af os sagt til nogens præjudice eller for at dømme anderledes end vel om andres flittighed, men allene til at[2] efterkomme Hans Majestets befaling[3].

168. 7. februar 1720. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Udbeder sig A. M.s betænkning ang. fornyelsen af den islandske handels-oktroj.

Trykt efter original i AM. 447, fol., med rentekamrets segl (rødt lak); også i rentekamrets kopibog.

Velædle Hr. Assessor og Secretaire!

Som det icke kand være ham u-bekiendt, at idsige Iislands forpachtning førstkommende nytaar til ende løber, ville vi herved indhendte Hr. Assessors gode betenckning, om hand, som landets og indbyggernis tilstand er bekient, kunde vide noget, hvorved samme handel, meere end nærværende octroyer, hvoraf her udi følger gienpart, var at forbedre, hand da ville behage at give os sin meening og betenckning inden 8te eller i det seeniste

---

[1] *Fra* [*overstr. Gr.* [2] allerunderd. *tilf. Gr.* [3] *Hertil har Gr. tilf.* Endeligen hvad sig belanger Assessor Lauerentzens samt Secreterer Wielandts begieringer i deres sidste allerunderdanigste Suppliquer til Eders Kongl. M. (Assessor Lauerentzens nemlig af 22. Feb. 1720 og Secr. Wielandts af 22. Jan.), hvilke begge iligemaade allernaadigst ere skikkede til vores allerunderdanigste Erklæring, da som deres Indhold aleniste hensigter til Kongl. allernaadigst privilegium paa Kirke-Psalmebogen at erholde, saa referere vi os, hvad den Post angaar, til voris derom forhen allerunderdanigst givne betænkende sub. no. 3. Hvilket altsammen henstilles til Eders Kongelige Majestets allernaadigste villie og velbehag, og vi forblive

Allernaadigste Arve Konge og Herre Eders Kongl. Majests.
allerunderdanigste troe tienere og arveundersaatte.

inden 14ten dage tilkiende, for der effter, før auctionen, sligt vedbørlig at i agt tage, der vi ellers stedse forbliver

Velædle Hr. Assessor og Secretairs
bereedvillige

C. Güldencrone. W. Helt. I. Schrader.

Rente-Cammeret
d. 7de februarii 1720.

Til Hr. Assessor Arnus Magnus, om at give sin betenckning, om hand kunde vide noget, hvor ved dend iislandske handel her effter, meere end nærværende tider, kand være at forbedre.

P. L. Smit.

Ædle og Velbiurdig Arne Magnussen
Professor Philosophiæ og Antiquitatum Danicarum ved Universitetet i den Kongl. Residentz stad Kiøbenhafn, saaog Archiv-Secretere.

169. 23. maj 1720. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Opfordring til kommissionspapirernes nedsendelse med admiral Raben.

Trykt efter rentekamrets Islands og Færøes kopibog 1718—23 (Lit. D, nr. 171).

Rc. D. 23de Maii 1720. Til Asssessor Ares(!) Magnus.

Siden at Hr. Assessor tilforn har undskyldt sig at have for kriigens skyld iche torde udsende de papiierer og documenter tilhørende den commission hannem og laugmand Widalin a⁰ 1702 allernaadigst blev paadragen, som befindes udi Iisland, saa haver vi nu tilskrevet Hr. admiral og stifftbefahlings mand Raben disse papierer at ville med sig udføre, hvilcket vi iche tvifler paa hand joe gierne til Kongl. Mayts. tienniste efterkommer. Om Hr. Assessor derfor ville stille ordre i landet, at de om bord paa fregatten maatte blifve leveret, paa det commissionen kunde bringes til een sluttning. Vi forbliver

C. Güldencrone. W. Helt. I. Schrader.

P. L. Smit.

170. 1. november 1720. København.

Reskript til stiftbefalingsmand admiral Raben, etatsråd Rostgård og professor Arne Magnusson om at eftersé endel af adm. R. fra Island hjembragte kister med breve og papirer.

Trykt i Lovsml. for Island I, s. 789. Undersøgelsen, som gjaldt A. M.s samlinger, skulde oplyse »fra hvad steder i Island de kan være kommen, hvem de kan tilhøre, så og om hvad materie de handler, og om de ere af nogen værdie eller raritet, og ellers hvorledes med dem kan være beskaffet«.

171. 12. november 1720. København.

Arne Magnusson til kongen. Supplik om udlevering af A. M.s af admiral Raben beslaglagte samlinger.

Trykt hos C. Bruun, Fr. Rostgaard og hans Samtid II, s. 116—21. Sml. efterfg. nr. 173.

172. 12. november 1720. København.

Arne Magnusson til konseillet. Andrager om, at dersom et gennemsyn af A. M.s på toldboden henstående breve og papirer skal foretages, admiral Raben da må blive licentieret fra en sådan undersøgelse og i hans sted gehejmerad Iv. Rosencrantz, baron Rantzou, etatsråd W. Helt eller en anden højtstående upartisk embedsmand i forening med etatsråd Rostgård dertil blive tilforordnet, samt at A. M. ligeledes må blive udelukket fra kommissionen, så at han kun på opfordring oplyser om dokumenternes indhold.

Trykt hos C. Bruun, Fr. Rostgaard og hans Samtid, II, s. 121—22.

173. 7. januar 1721. København.

Arne Magnusson til kongen. Gentager sin supplik af $^{12}/_{11}$ 20 om udlevering af de af admiral Raben beslaglagte dokumenter.

Trykt efter egenhændig underskreven original i Indlæg til Sjæll. Tegnelser nr. 49—51 ($^{14}/_{2}$ 1721), gennemdraget med snor, fæstet med A. M.s segl (rødt lak). De i den under nr. 171 anførte supplik af $^{12}/_{11}$ 1720 forekommende afvigelser gives som varianter efter teksten. På foden er påtegnet »Indkommen d. 29de nest efter och leverit i Conseillet«.

Stormægtigste allernaadigste arve konge!

Udi næstledne aars novembr. maaned indgaf jeg allerunderdanigst en suppliqve til Eders Kongl. Majestet angaaende den tvistighed som svæber imellem Hr. Admiral Raben og mig, paa

hvilken jeg iche endnu haver bekommet nogen resolution og i saa maade befrygter, at samme min suppliqve kunde vere forlagt eller paa anden maade kommen i glemme. Saa nødes jeg da til ved nerverende allerunderdanigste suppliqve at repetere den foriges indhold, som bestoed deri, at jeg haver allerunderdanigst læst Eders Kongl. Majestets allernaadigste befaling af dato 1. novembris 1720 til bemelte Hr. Admiral og stiftbefalingsmand Raben, Eders Majts. Etats-raad Friderich Rostgaard og mig, hvis indhold er, at eftersom bemelte Admiral Raben haver med sig hiembragt fra Iisland een deel kister med breve og papirer udi, saa befaler Eders Majestet os samtligen, at vi skulle tilsammentræde og alle i samme kister befindende breve og papirer nøie eftersee for at fornemme, fra hvad stæder i Iisland de kand vere kommen, hvem det kand tilhøre, hvad materier de handler om, om de ere af nogen værdie eller raritet og ellers hvorledes med dennem kand vere beskaffet, og siden herom Eders Kongl. Majestet vores allerunderdanigste relation tilstille. Af høiestbemte. Eders Kongl. Majestets befaling kand jeg slutte, hvor misligen dette maae vere bleven Eders Majestet forebragt, formodentligen af Hr. Admiral Raben self. Saa nødes jeg da til at andrage allerunderdanigst for Eders Kongl. Majestet den heele sags sammenhæng, hvilket som det icke kand skee med faae ord, saa er jeg tvungen til at bruge her den fornødne vitløftighed, som jeg allerunderdanigst ombeder, at Eders Kongl. Majestet icke i unaade optager. Anno 1702 og 1706 tog jeg med mig her fra byen til Iisland en temmelig deel bøger, trøckte og skrefne paa pergament og papir, for at have noget at bestille om vintertiderne der i landet, og paa det jeg icke aldeles skulde forgiette det, som jeg tilforne hafde ladet mig vere angelegen at vide. Ydermeere bragte jeg derhen en stor deel gamle munkebreve, hvoraf nogle ere mine egne, men de fleeste ere mig imod mine reverser blefne laante fra gode venner og velyndere udi Norge, og det i den henseende, at jeg langt beder kunde lade udi Iisland afcopiere de af disse breve, som kunde vere mig til nytte, saasom det gamle norske spraag og det nu verende iislandske ere fast eens. Paa mine reiser udi Iisland forekom mig, tid efter tid, nogle gamle bøger, item een deel ulæslige breve og andet sligt, hvilket jeg, hvor eiermændene icke skiøtte derom, haver tilhandlet mig for betaling, og det øfrige, som eiermændene icke kunde eller vilde miste, haver jeg ladet afcopiere, alleene

til den ende at slige sager kunde blive conserverede fra undergang, efterdi de fleeste i landet nu icke stort skiøtte om slige ting. Som jeg nu 1712 skulde hiem igien fra Iisland, torde jeg icke formedelst krigen tage med mig de til den mig allernaadigst anbefalede iislandske commission hørende protocoller og papirer, men lod dem blive tilbage i landet indpackede i 2de dertil indrettede kister. Jeg vilde og ligeledes icke hazardere mine egne sager, men lod dem indpacke i 53 smaa casser. Dette haver saa henstaaet indtil nestafvigte foraar, da befoel eders Majestets rente cammer mig at lade udi Iisland levere i Hr. Admiral Rabens fregatte forskrefne commissions papirer. Admiralen fick og ligeledes bref fra rente-cammeret angaaende at tage derimod. Ved denne leilighed bad jeg Admiralen at hand for sickerhedz skyld for capere vilde tilstæde forskrefne mine casser rom i fregatten tillige med de tvende foromrørte commissions kister, hvilket hand og lovede, stillende sig an, ligesom hand var min store ven og velynder. Men som hand nu i efterhøsten kom hiem med fregatten, da i stæden for at lade mig levere det som var mit (jeg kalder det og her mit, som jeg haver givet reverser eller beviiser paa, efter hvilke jeg bør at restituere det, som mig er bleven laant, og derved at indfrie mine udgifne beviiser) saa vilde hand i førstningen have ladet bringe alle disse casser i hans eget huus, jeg tør icke giette i hvad henseende. Men som jeg ved rente cammerets hielp og toldinspecteurernes droiture bragte det dertil, at alle disse casser bleve opsatte paa toldboden, saa vilde Admiralen have sat sit sigill for dennem, og som jeg derimod protesterede, belagde hand alle disse casser der paa toldboden med arrest, forbydende at extradere dennem til mig uden eders Kongl. Majts. ordre, og staae de saa endnu paa toldboden i forvaring. Allernaadigste arve konge, dette forskrefne er nu den rette sagens sammenhæng imellem Hr. Admiralen og mig, og vil jeg saa allerunderdanigst formode, at Eders Majestet klarligen seer, hvad uret mig herudinden er bleven tilføiet. Thi først haver Admiralen af egen tiltagne authoritet belagt mine hannem aldeles uvedkommende sager med arrest uden nogen anledning af lou eller ret og uden at give nogen raison for arresten, og nu endeligen vil hand bringe mig i inqvisition for mit eget og, det meere er, i sin egen inqvisition, og det uden at sigte mig for nogen ting, ligesom jeg var en notoire delinqvent eller i det ringeste med god føie mistænkt for et crimen. Saa

er jeg da nødtvungen til at implorere allerunderdanigst Eders Majts. vitberømte retfærdighed med allerunderdanigste bøn, at Eders Kongl. Majestet for Gudz og retfærdighedens skyld vil conservere mig ved landzlou og ret og icke tilstæde Hr. Admiral Raben at tribulere videre mig uskyldig ærlig mand og Eders Majts. gammel tiener eller paa saa selsom en maade at sette mig i mistanke hos folk, med mindre hand vil give mig nogen viss sag, hvorfore jeg burdte at komme i inqvisition, thi saa haver jeg noget at holde om, naar jeg befindes at vere uskyldig, og kand da efter landzlou og ret vente mig nogen satisfaction, eftersom affairen imellem Admiralen og mig paa den maade icke bliver om disse lidet nyttende bøger og charteqver, men venteligen om de ting, som os begge er meere angelegen. For det øfrige skulde det og smerte mig, om Hr. Admiral Raben fick herved leilighed til at acqvirere sig mit arbeide og benyttige sig af det, som haver kostet mig baade penge og søfnløse nætter, hvorved jeg og med det samme blef giort ubeqvem til at giøre reede for det, som Eders Majestet allernaadigst haver anbefalet mig angaaende den iislandske commission. Allernaadigste Herre, jeg beder derfore allerunderdanigst, at Eders Majestet vil vere mig saa naadig at separere bemelte Hr. Admiral Raben fra mine sager, som hannem er aldeles uvedkommende, hvorved jeg, mig til stor lettelse, kand blive befriet fra hans entrepriser og giøres langt beqvemmere (efter min ringhed) til Eders Majts. tieniste; dog vil jeg icke herved have forstaaet, hvis Hr. Admiralen enten for sig self eller andre kunde meene sig at have nogen paatale paa mig, thi i slig tilfælde svarer jeg hannem gierne, ligesom alle andre, hvad lou og ret medfører. Hr. Admiralen og jeg kunde paa den maade føieligen separeres fra hin anden, om det allernaadigst maatte behage Eders Kongl. Majestet at lade gaae allernaadigste ordres til cammer raadene paa toldboden, Eders Majts. told-inspecteurer, at de paa sedvanlig maade skulde visitere de casser, som ere mine, og siden lade dennem vere mig følgagtige, og at de 2 kister, hvori commissions papirene ligge, skulde urørte leveres paa Eders Majts. rente cammer til de Høie Herrer der, deris eftersiun og videre disposition. Skulde ellers Hr. Admiralen have bragt for Eders Kongl. Majestet (jeg maae herom giette i blinde og kunde læt giette feil. Eders Kongl. Majestet veed dette alleene), at i disse mine casser kunde vere noget, som billigen burde at giemmes udi Eders Majestets archiv,

saa er jeg allerunderdanigst redebon til at viise Eders Majts. Geheime Archivario, forbemelte Etats-raad Rostgaard, alle disse mine gamle breve, paa det hand dennem kand paaskiønne. Jeg er og self med allerunderdanigste troskabs eed forbunden til Eders Majts. tieniste, hvilken jeg aldrig skal forgiette, saa længe Gud forleener mig fornuft og ihukommelse. Alt det jeg nu paa 30 aars tid haver arbeidet og samlet paa slige documenter, det haver jeg giort og samlet alleene i henseende til Eders Kongl. Majts. tieniste og disse Eders Majts. rigers og lænders nytte og reputation. Tacker og Gud og Eders Kongl. Majestet, at jeg jæfnligen haver nydt for min ringe møie al anden belønning end den, som Admiral Raben synes at ville unde mig denne gang. For det øfrige tilbeder jeg mig allerunderdanigst Eders Majts. Kongl. Høi-mægtige retfærdighedz protection imod dennem, som uden billighed kunde vere ilde intentionerede imod mig, og forbliver saa til min død

Eders Kongl. Majestets min allernaadigste arve herres
Allerunderdanigste tro arvetiener
Arnas Magnussen.

Kiøbenhafn d. 7. januarii 1721.

S. 539—40.

L. 33—5. Udi — deri at] *udel.* 171.

S. 540.

- 6. læst] seet og l. 171.
- 7. 1720] sidstledne 171.
- 9. hvis] Høiestbemelte Kongl. befalings 171.
- 25—33. Anno — og det] Det er Eders Kongl. Majestet vel bekiendt, at jeg, efter Eders Majts. allernaadigste befaling, allerunderdanigst haver haft at forrette en commission udi mit fæderneland Iisland. Som jeg nu forud viste, at om vintertiderne der i landet icke kunde forrettes noget til Eders Majestets tieniste, da paa det jeg icke skulde vere aldeles ørkesløs, saa tog jeg herfra med mig til Iisland en stor deel bøger, saavel trøckte som skrefne; af de skrefne bøger vare en deel paa pergament, men de fleeste paa papir, tienende alleene til nogen opliusning i disse nordiske lænders gamle historier og antiqviteter, hvortil jeg nu i 30 aars tid haver med al muelig flid og icke liden omkostning sanket alle de ringe subsidier, som mig ere forekomne. Ydermeere bragte jeg derhen med mig en stor deel gamle munke breve, som mig imod mine reverser ere blefne laante fra gode venner og velyndere udi Throndhiem, Christiansand, Christiania og fra fleere stæder udi Norge, og dette 171.
- 37. tid efter tid] *udel.* 171.
- 37—38. og — hvilket] 2 à 300 aar gamle og nogle faae ældre. Dette 171.

S. 541.

L. 4. formedelst krigen] efterdi krigen da var i sin fulde vigueur 171.
- 4—5. den — iislandske] forbemelte 171.
- 9. saa] formedelst usicker mellemfart *tilf.* 171.
- - foraar] da Hr. Admiral og stiftbefalingsmand Raben skulde hen til Iisland *tilf.* 171.
- 10. udi Iisland] *udel.* 171.
- - Hr. — R.] hans 171.
- 16. stillende — ligesom] hvorved jeg den gang blef meget fornøiet, icke andet vidende, end at 171.
- 17. store] god 171.
- - Men] af det følgende sees, at jeg hafde giort langt bedre for mig self, om jeg samme mine sager hafde ladet indskibe i andre der fra landet gaaende skibe *tilf.* 171.
- - hand] Admiralen 171.
- 18. da] saa 171.
- 22. disse] kister og *tilf.* 171.
- 29. saa endnu] nu 171.
- 38. som] *udel.* 171.

S. 542.

- 6. selsom] ubillig 171.
- - hos] alle *tilf.* 171.
- 15. herved] *udel.* 171.
- 21. bem. — R.] Hr. Admiralen 171.
- 28. medfører] Hvad hand allerede (efter min formening) haver giort imod mig, lader jeg gierne blive derved, saasom jeg langt heller vil lide uret end ligge i trætte og urolighed, naar ickun uretten ei er for stor og utaalelig *tilf.* 171.

S. 543.

- 3. mine] *udel.* 171.
- 6. fornuft] forstand 171.
- 6—13. Alt — gang] Jeg mindes ellers icke uden et eniste document heribland, som skulde vere værdt at giemmes paa, og haver jeg samme document icke bekommet i Iisland, men fra Fyen. Skulde der findes fleere slige, saa haver jeg min allerunderdanigste pligt atter i frisk ihukommelse 171.

174. 15. februar 1721. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Meddelelse om kgl. resolution, hvorved A. M. får fri rådighed over sine fra Island hjemførte samlinger.

Trykt efter rigsarkivets isl. og fær. kopibog 1718—23 (Lit. D, nr. 261). Sml. det tilsvarende reskript til F. Rostgård af $^{14}/_{2}$, trykt i Lovsml. for Island II, s. 5—6, og hos C. Bruun, Fr. Rostgaard og hans Samtid, II, s. 122—23.

Rc. d. 15. Februarii 1721. Til Assessor Arnes Magnusen.

Efftersom hands Kongl. Maitt. udi een til os ergangnee allernaadigste befaling af 14de i denne maaned har bevilget, at de

breve og papiirer, som findis udi eendeel kister, hvilcke admiral Raben med sig fra Iisland har hiembragt, maa være Hr. Assessor følgagtig, naar de af cammer-raadene og told-inspecteurene paa sædvanlig maade først bliver effterseet, ligeledes skal og tvende andre kister, som og derhos findes, hvorudi commissions papiirene ligge, u-rørt herpaa cammeret til efftersiufn leveres. Saa have vi høist bemelte allernaadigste resolution herved til allerunderdanigst effterretning venligen villet bekient giøre, ligesom vi og understaaende dato giver cammer-raad Erlund og Clausen communication deraf, for samme dereffter at lade passere. Vi forbliver etc.

C. Guldencrone. I. Schrader.

175. 3. marts 1722. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Forespørgsel ang. afgifterne af Munketværå og Tingøre klostre.

Trykt efter rentekamrets islandske og færøske kopibog 1718—23 (Lit. D, nr. 391). Sml. den norske resol. prot. $^{16}/_{2}$ 1722, hvor de deputerede henvises til »med professor Arnas, som stæden kiender, at conferere«.

Rc. d. 3. Martii 1722. Til Assessor Arnus Magnusen.

Af Bendix Torstensen i Iisland er allerunderdanigst andraget, at hannem (!) Munche Tveraae closter, som forrige closterholder Svend Torvesen havde frasagt sig, haver forpachtet med dend condition, at hand og hands hustru maatte beholde det deres lifs tiid imod een kiendelse af 50 rd., og at hand tillige obligerer sig closteret at reparere, som stifftbefalings manden og amtmanden haver recommenderet. Men som Hands Kongl. Mait. ved allernaadigste resolution af 23. februarii nestleden eragter det for een slet forpachtning og allernaadigst forstaar under det nafn closter, at dett maatte vere saa meget som een ladegaard, hvorfor vi skulle conferere med Hr. Assessor, som kiender steden, herom, og om deraf ingen høyere forpachtning kunde gives.

Da som det er effterseet, at closteret staar for aarlig afgifft 183 rd. specie, og effter Bendix Torstensens supplique skal forberørte halftredsindztyfve rixdaler vere meent afgifften, effter som hand siiger, at ingen fæste kand svares formedelst de mange øde jorder det gifver. Saa ville Hr. Assessor sligt observere og os sin rette skønsomhed meddeele.

Iligemaade som afgangne laugmand Gottrops hustrue og arfvinger, der haver forpachtet Ting øre closter, som staar for 187 rd. 27 ß specie aarlig afgifft, allerunderdanigst haver suppli-

ceret om 20 rd. aarlig moderation i afgifften, i henseende til det sidst skeede fieldskreede, som Hands Kongl. Mait. ved foregaaende resolution allernaadigst haver tilstaaed, men belangende 2de leyer quiller, som skal vere drebt af fieldskreden og de søgte befrielse for, haver Hands Kongl. Mait. indtet resolveret. Og anlangende at enchen ville udløse een deel af closterets jorders kiør med 3 rd. for hver, som beskrives at være 79 quiller, de 100 inventarii kiør paa closterets hiemmer jorder maatte forringes til halfdeelen imod at betahle 3 rdr. for hver, som af stifftbefahlings manden og amtmanden for tienlig eragtes, haver Hands Kongl. Mait. allernaadigst resolverit, at mand dette med Hr. Assessor kunde overlegge, hvilchet der var Hans Kongl. Maits. interesse nytligst. Saa maatte os iligemaade Hands betenchning herom meddeeles. Hvornest vi forbliver etc.

C. Güldencrone. W. Helt. I. Schrader.

P. L. Smit.

P. S. Paa det Hr. Assessor desbedre om Sagerne kand vere underrettet, tilstilles Ham herhos alle de herom indkomne memorialer og ærklæringer, som cammer zeiglet er paatrøgt.

176. 11. april 1722. København.

Arne Magnusson til rentekamret. Betænkning i anledning af forespørgsel af 3. marts om islandske klosterafgifter.

Trykt efter egenh. underskrevet original blandt rigsarkivets kgl. resolutioner m. v. Island, Fær. og Grl. vedk. 1684—1768 (bilag til forestilling $^{5}/_{5}$ 22).

Ved kgl. resolution af 12. maj approberedes A.M.s betænkning.

Høiædle Velbaarne Herrer Deputerede for Hans Kongl. Majest. Financer!

Deres Excellence og de Høie Herrer samtligen vilde icke fortørnes over, at jeg icke længe siden haver indsendt mit underdanige svar paa Deres høibydende missive af dato 3. martii. Det er icke skeet af nogen efterladenhed i at fuldbyrde Deres ordres, men formedelst atskillige andre occupationer, som jeg lige saa lidet haver kundet eller toort forsømme.

1°. Med Munkethveraa closter haver det den selfsamme beskaffenhed som med andre clostere i Iisland, nemlig at closterholderen boor paa den gaard, hvor i de catholske tider haver staaet et closter, og lader hand samme gaard eller jord dyrke ved hans egne arbeidsfolk og holder samme gaards bygning ved lige af sine egne midler, uden at føre Hans Kongl. Majestet

noget af slig omkostning til regenskab. Af de jorder eller gaarde, som i de catholske tider laae til closteret, opbærger samme closterholdere landgilde og smørleie efter inventarii-qvæget, og for ald denne opbørsel svarer hand aarligen til Hans Kongl. Majestet en viss afgift, og der imod er pligtig at have opsigt med byggningerne paa det heele godset, item at holde inventarii-qvæget ved lige, at det aldrig forgaar, enten ved alder eller andre tilfælde, i hvad naun det kunde have (jeg vil undtage, om der kom almindelig pest i bland qvæget, thi det kunde closterholderen icke være ventende ved forpagtningens begyndelse). Restantzerne, som blive, eller kunde blive hos bønderne, bør closterholderen ligeledes at tage paa sig, uden at vente sig fra Hans Majestet nogen afkortning i afgiften. Nu ligge under Munkethveraa-closter nogle og 50 gaarde eller jorder, som ere (visseligen de fleste) besatte med bønder. Var det saa en øiensynlig ubillighed tillige med en stor dristighed at torde tilbyde Hans Kongl. Majestet 50 rixdlr. allene, i stæden for 183 rixdlers sedvanlige aarlige afgift, hvis Benedix Thorstensens suppliqve skulde være saaledes at forstaae. Men jeg kand icke ansee suppliqven paa den maade, men eragter, uforgribeligen, supplicantens meening at vere denne: Som de under closteret liggende jorder ere deels blefne øde (uden tvil siden 1707, da smaa kopperne borttoge saa mange mennisker i landet) og closterholderens indkomst i saamaade forringet, saa synes supplicanten icke at kunde, ved hans antrædelse til forpagtningen, give en ret fuldkommen fæste, som almindeligen pleier at ansettes ongefer saa høit som et aars afgift, men i stæden for 183 rixdlers fæste erbyder hand sig at betale 50 rixdler, som hand kalder en kiendelse og icke vil give det naun af fæste, saa som det er meget ringere. Siden vil hand aarligen betale den sædvanlige afgift, nemlig 183 rixdlr, og i saa maade søger allene afslag i fæsten, men icke i den aarlige afgift, saa vit jeg kand slutte af hans suppliqve, som for det øfrige er meget dunkel skreven. Dette er nu saa vït suppliqven i sig self angaar. Ellers tør jeg icke, ved denne leilighed, gaae forbi, at bemelte supplicant Benedix Thorstensen er vicelaugmand, og saa got som virkelig laugmand, norden paa landet, hvor dette Munkethveraa-closter ligger. Hand er derforuden sysselmand i Thingøer-syssel, hvor en stor deel af closterets jorder ere beliggende. Endeligen er hand, og bliver meere aar efter aar, en temmelig myndig mand, saa som hand

frem for de fleste andre der i landet er bemidlet. Skulde hand nu blive closterholdere paa Munkethveraa, og hænde, enten self eller ved fuldmægtig, at forurette bønderne (gemeene bønder i Iisland ere icke store dyr, og maae i saa maade ofte udstaae atskilligt), saa er det for mig vanskeligt at see, hvor bønderne skulde faa ret af hannem, som var deres hosbond og dommer tillige. Jeg indstiller dette udi underdanighed til Deres Excellences og de samtlige Høie Herrers videre overleggelse, skulde for det øfrige tænke, at naar Hans Majestet var saa naadig at vilde slaae af fæsten, saa fandtes der vel en i landet foruden Benedix Thorstensen, som tog i mod dette closters forpagtning, naar de først viste, at hand icke maatte vere en af competenterne. Men at byde med hannem paa closteret troer jeg vel at faae af dennem nord i landet skulde finde sin regning ved, besynderlig de som boe i Thingøer-syssel, hvor hand er sysselmand, thi det vilde vel mueligen i fremtiden gaae ud over dennem self.

2⁰. Hvad sig angaar de 2de leieqvielder, som paa den i grund ruinerede Thingøre-closters jord Biarnestad ere omkomne, da synes uforgribeligen, at deres betaling, eller betalings eftergivelse, allene beroer paa Hans Kongl. Majestets egen allernaadigste villie, saasom i denne casu ere ting baade for og imod supplicanterne. Hvis leieqvielderne allene vare blefne dræbte af fieldskrede, og gaarden for det øfrige ubeskadiget, saa kunde closterholderen med ingen føie forlange deres restitution af Hans Kongl. Majestet, saa som samme closterholdere udi alle slige tilfælde staar i Kongens stæd som før er mældet. Der i mod haver Hans Majestet været saa naadig at efter give aarligen 20 rixdlr. af Thingøre-closters afgift, i henseende til den uformodentlige store skade, som ved denne farlige field-skrede er paakommen closteretz gods, hvilken hverken closterholderen eller nogen anden forud kunde see at skulde skee. Saa skulde mand da sige, at lige saa lidet som closterholderen kunde vare sig for gaardens ødeleggelse, lige saa lidet kunde hand vente leieqvieldernes undergang, og i saa maade burdte for deres betaling fri at vere efter den gamle regel: Similium eadem est ratio. Betalingen for disse 2de leieqvielder kunde og icke beløbe sig høiere end ongefer 6 rixdler.

3⁰. Belangende det megel inventarii-qvæg paa Thingøre closter, som nu formodentligen vil endda blive større, ved det

at closterholderen maa lætte inventarii-qvæget paa de beskadigede jorder, da er jeg aldeles i den samme tanke som amtmanden, nemlig, at det er icke uden closterholderen til tynge og bringer Hans Kongl. Majestet aldeles intet ind, hvor hos og er at erindre, at de omliggende bønder ere dermed altid storligen blefne besværgede, i det de have maat føde det om vinteren og der imod slagte deres eget qvæg, dennem til største skade. Hvad betalingen angaar, da saavit dette overflødige inventarii-qvæg kunde bestaae i malkekiør, malkefaar eller heste, da seer jeg icke ligere, end at jo Hans Majestet kand være uden skade, naar der betales for hver koe 3 rixdler, disligeste for 6 malke faar, ligeledes for en hundreds-hest, som saaledes kaldes i landet, og almindeligen regnes i mod 1 qvielle. Men skulde noget af dette overflødige inventarii-qvæg bestaae i beeder, saa skulde Hans Majestet synes at blive forfaaet ved at tage 3 rixdler for 1 qvielles værdie der af. Thi closterholderen paa Thingøre kunde lade disse beeder drive til Skagestrands haun, og blive leverede til kiøbmanden, som kunde give hannem revers paa hvis hand annammede og siden betale summen her, og blef da samme regning saasom følger: 12 et aar gamle beeder giøre 1 qvielde, de samme gielde i kiøbmandsregning 5 rdlr. 2 mꝁ udi croner; 8 to aar gamle beeder giøre 1 qvielde, gielde ligeledes i kiøbmandsregning 5 rixdlr. 2 mꝁ udi croner; 6 tre aar gamle beeder giøre 1 qvielde, gielde i kiøbmandsregning 4 rixdlr. 4 mꝁ croner; 4 fire aar gamle beeder og 1 tre aar gammel beede giøre 1 qvielde, gielde i kiøbmandsregning 4 rixdlr. 1 mꝁ 6 ß. Saa skulde da min underdanige tancke være, at førend der kunde noget endeligen sluttes om disse 3 rixdler for 1 qvielle, saa skulde det være fornøden, at closterholderen paa Thingørekloster indgaf i aar til Hans Kongl. Majestets rente cammer et tydeligt register paa alt det inventarii qvæg, som nu i denne sommer fandtes ved Thingøre closters hiemmegaard, tillige med en specification paa det slags qvæg, som hand vilde være af med. Derpaa kunde Deres Excellence og de samtlige Høie Herrer siden resolvere sig angaaende betalingens taxa efter befundene beskaffenhed. Jeg indstiller alle disse mine ringe tancker til De Høie Herrers bedre skiønsomhed og nærmere overveielse, forblivende for det øfrige

Deres Excellences og Samtlige de Høiædle og
Velbaarne Herrers underdanige tiener
Arnas Magnussen.

Kiøbenhafn d. 11. april 1722.

177. 2. maj 1722. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Forespørgsel ang. det islandske klostergods' taksering og klostrenes inventarium, samt tilbagekaldelse af de islandske jordebøger.

Trykt efter rentekamrets isl. og fær. kopibog 1718—23 (Lit. D, nr. 415).

Rc. d. 2. Maii 1722. Til Assessor Arnes Magnus.

Som det er Hans Kongl. Majts. allernaadigste villie at ville have intraderne udi Island sadt paa saadan foed, at de rigtig kand indkomme, hvor [*om*?] vi den 4de junii forleden aar tilskrev baade amptmanden og landfogden, at lade de for dyre lagde clostere ved ærlige mænd taxere, hvad de kand taale at svare, herpaa haver da amtmanden under 4de og 5. september, og landfogden under 30te augustii og 2d. september forleden aar daterit, tilkiende givet deris tancher, nemlig de begge, at closterne efter deris goedhed kunde taxeris, dog formeener fogden, at iche afgifften derfor rigtig altiid kunde indkomme, men om de slette clostere bleve separerede til forleeninger og ombuds(!), og nogle goede og nogle slette jorder bleve sammenlagt, at afgifften kunde blive til mindre summer og de vedkommende desbedre formaae sig caution, samt om noget af det mengde inventarii qvæg maatte selges, saa formeener hand hans Mait. icke skulle lide saa store tab og indkomsterne blive des vissere, som hosfølgende copier nermere ud-viiser. Vi skulle altsaa begiere hans retsindige tancher herover, hvad hand til Kongl. Majts. tienniste og interesse for tienligst og nøttelig eragter, efftersom hand selv veed, at fornemmelig Reinestad, Kirchebay og Tylchebay(!) clostere altiid bliver i restantz og ingen, som dennem antager, kand conservere sig derved og svare afgifften. Ellers, som syssel manden Johan Christoph. Gottorph, der haver paataget sig Arnestappens ombud og Sneefieldsnes syssel efter laugmand Odder Zigvertsen, prætenderer efter hermed følgende copie til landfogden, datterit 2d. september, at vil have landfogden skal overlevere ham dette ombud, men (!) sine inventarii baader, goedz eller penge, hvorimod fogden prætenderer sin reise betahlt, af hvem det skal være, og vi iche veed, at noget saadant inventarium findes ved closterne med(!) vel qvæg, saa ville Hr. Assessor behage os herom tilfulde at underrette, paa det vi fornøden ordre fogden kunde bilegge.

Endelig som landfogden besverer sig iche at viide, hvad inventarium der skal findes ved hvert stæd, som hand iche skal

have erholdet effterretning om af hands formand og os det samme er u-bevist, formedelst Hr. Assessor haver de original jordebøger, saa ville hand os illigemaade herom underrette og, saa snart mueligt er, jordebøggerne med videre extradere. Vi ervarter forderligst hands gode svar og forbliver Hr. Assessors tienstvillige

C. Güldencrone. W. Helt. I. Schrader.
Borneman.

P. L. Smit.

178 a—b. 9. maj 1722. København.

Arne Magnusson, Udkast til en erklæring fra universitetsprofessorerne over 2 suppliker af kancelliråd Wielandt: 1, andragende om privilegium på trykningen af en historisk-genealogisk kalender, 2, ophævelse af universitetets tidligere indgåede kontrakt med et andet firma ang. almanakken, eller tilladelse til i sin kalender at optage månedsdage og fester.

Vedlagt er A.M.s udkast til votum ang. forbud mod indførsel af disputatser og små traktater ved andre end boghandlere.

Trykt efter egenhændig original i AM. 440, fol.

a. Allerunderdanigste Erklæring.

Eders Kongl. Majestet haver ladet komme til Rectoris og Professorum allerunderdanigste Erklæring tvende Cancellie-Raad Wielandts Suppliquer, hvor af den første, dateret 9. Januarii 1722, indeholder, at hannem maatte tillades at indrette og trycke udi Dansk, Tydsk og Frantzösk en Historisk, Genealogisk Stats-Calender, tilligemed tabelle om mønts-valeur, maal og vægt, distance i mellem byerne og vognskifterne for de reisende, færgeløn paa hvert stæd i landet, bref-porto etc., og at hand for sig og sine arvinger in lineâ descendente maatte paa disse Calendere bekomme Eders Kongelig Majestets perpetuum privilegium. Udi den anden Supplique, af dato 29. Martii 1722, søger Cancellie-Raad Wielandt at faae ophævet den Contract, som er bleven giort med Sal. Madame Bockenhoffer og hendes søn, og erbyder sig der hos at give til den, som paa Universitetets vegne giør Almanackerne, 50 Rixdler meer end nu gives. Men skulde dette icke kunde skee, saa begierer hand, at maae trycke forbemelte hans Calendere, med Dagenes naune og Fæsternes, og vil udelade de ordi-

naire Almanach-tegn og prognostica, som (efter hans formeening) ere det fornemste i en almanack. Vi tacke udi dybeste underdanighed Eders Kongl. Majestet for den naade, at disse begieringer, som ere saa prejudicerlige for Universitetet, [icke ere blefne bevilgede uden vores videnskab[1], og haabe der hos allerunderdanigst, at Eders Majestet icke skal tilstæde Cancellie-Raad Wielandt, at giøre saa merkeligt et indgreb udi Universitetets privilegium paa almanackerne, men lade dette allernaadigst forblive ved Lovens II. bog, XXI. Cap., Art. 5., pag. 370. Eders Kongl. Majestet vilde allernaadigst tage udi consideration, hvor liden nytte Universitetet skulde med tiden have af de Almanacker, som det lader forfærdige, hvis en anden maatte blive tilladt at forskaffe sig forud, hvert aar, et Calender eller almanack paa næstfølgende aar, og skrive der udaf festerne, ugedagene, Solens op- og ned-gang, formørkelser, ny maaner, og andet sligt, som egentligen hører til en Almanack, og completere saa dette med et eller andet, til at give saadanne sine Calendere credit. Ydermeere lader det sig ansee, at derved vilde studium Astronomiæ nesten forgaae her ved Universitetet, thi ved anledning af almanackers ferdiggiørelse obligeres mand til de observationes Astronomicas, som ellers velmueligen bleve borte, naar Universitetets almanackers debit var ude. Saa sees og icke, paa hvad fundament den med Bockenhoffer oprættede Contract kunde casseres, thi at Cancellie-Raad Wielandt erbyder sig at give 50 Rixdler meer til den af Universitetet, som giør almanackerne, item at indamnisere Bockenhoffer for den skade, som hand kunde have af at miste almanackerne, vil icke være tilstræckeligt til at ophæve det, som er bleven sluttet af dennem, som vare myndige, icke engang, om dette Cancellie-Raad Wielandts løfte var understøttet ved en sterk caution for pengene. Saa er da vores allerunderdanigste bøn, og tillid, at Eders Kongl. Majestet icke bevilger Cancellie-Raad Wielandt disse hans for Universitetet saa skadelige begieringer, men dennem allernaadigst afslaar, hvorved Universitetet paa en gang kunde blive befriet fra stædsevarende tvist og ueenigheder, som det uden al tvifl vilde komme udi, om Eders Majestet hannem tilstædede at debitere Calendere her i landet, det maatte snart vere med hvad restriction det vilde. Thi den, som icke er øm over at forlange det, som øiensynligen

[1] *Fra* [*rettet af Gram til* motte komme til vores allerunderdanigste Erklæring.

er til en andens skade, hand skal besverligen skye at giøre indgreb i en andens, hvor hand meener det kunde nogenledes forsvares. For det øfrige, hvis Cancellie-Raad Wielandt haver lyst til at informere andre om, paa hvad dag i aaret der er fød eller ved døden afgangen den eller den Konge, Printz, Første, Dronning, Princesse, Førstinne, eller andre slige høie stands personer, den eller den Freds Tractat sluttet, Det eller det merkeligt sig tildraget, da kand det føieligen skee, uden andres prejudice, paa den maade, at hand i disse sine, saa kaldede Historiske, genealogiske, Stats-Calendere allene setter dagenes tal i hver maaned og hæfter der til det af forskrefne materier, som hand eragter at være best beqvem, paa samme maade som Eberus og andre fleere have til forne indrettet slige Journaler eller Calendaria Historica, men derhos udelade aldeles ugedagenes rad, festerne, ny maaner og alt andet, som vedkommer en brugelig aars-Calender eller Almanack, item alt det, som i Danske almanacker, store eller smaa, pleier at staae. Saa kand Universitetet icke have noget der paa at sige med rette. Thi, om denne methode skulle vere den beqvemmeste til at lære historier og genealogier, eller og icke, angaar icke denne sag, men kommer allene paa auctorem. Vi forblive stædse

Eders Kongl. Majestets allerunderdanigste
tropligtskyldigste Arvetienere.

Kiøbenhafn d. 9. Maji 1722.

b. Jeg finder ingen billighed i at forbyde Disputations handleren Adler, eller andre, at indføre her hid Disputationer eller andre slige smaa tractater. Vores boghandlere føre sielden eller aldrig saadanne smaa pieces her hid til os. Deres handel er og, i bland, snart ligere aager end kiøbmandskab. Og lader det sig ansee, som det blef endnu verre, om de maatte have monopolium. Vi fick og, paa den maade, aldrig at see forbemelte smaae pieces, hvor i bland dog ofte er det, som mand vilde læse. At under sligt skin kunde indføres bøger, Boghandlerne til prejudice, kand vel være. Men det kunde, efter min uforgribelige tanke, forebygges paa den maade, at Adler og andre slige fremmede Disputatz- og smaa tractaters-handlere, blef forbuden at indføre tractater, som var over 16 a 20 ark.

Hvad Monsr. Hilmands petitum angaar, er ieg i samme meening som hans Høiærverdighed, Biskopen.

179. 10. juli 1722. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Kræver aflevering af de til A. M. udlånte islandske jordebøger.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med rentekamrets segl (rødt lak). Forekommer også i rentekamrets kopibog.

Velædle og Velbiurdige Hr. Assessor og Archiv Secretaire!

Som vi iche endnu efter vores skrivelse af 2den May nestafvigte haver erholdet de iislandsche jordebøger, som Hr. Assessor har haft udi Iisland, og igien er kommen tilbage, da dog at samme, baade at conferere afgangene landfoget Beyers regenschaber, som i andre maader, ere her udi rentecammeret høit fornødne.

Saa vilde Hr. Assessor behage uden lengere forhold at lade samme jordebøger, hvor efter skylden i landet beregnes og af landfogden schal tilsvares, i det nordensfieldsche conthoir oplefvere, paa det regenschaberne derved med den behørige rigtighed kunde afgiøres. Vi forsichrer os alt saa om, at det foerderligst vorder fyldestgiort; forblivende

Hands bereedvilligste

C. Güldencrone. W. Helt. I. Schrader.

Rente-Cammeret den 10. july 1722.

Til Assessor Magnus., erindres at ville til fornøden underretning extradere de iislandsche fra landet hiem komne jordebøger.

P. L. Smit.

Velædle og Velbiurdige Arnas Magnus Hans Kongl. Maits. Assessor i Consistorio og Archiv Secretaire.

På en indlagt seddel har A. M. noteret »Rente Cammerets bref af 2. Maji 1722 troer ieg, at mig er aldrig bleven leveret. Visseligen finder ieg det ingenstæds hos mig«.

Vedlagt er efterfølgende kvittering for afleveringen: Velædle og velbyrdig Hr. Assessor Arnes Magnusen haver undertegnede dato opleveret i det nordenfieldske cantoir efterfølgende den 29. mai 1702 imod hans qvitering til leverte jordebøger Iisland vedkommende, neml.

N. 1. Een general jordebog over Iisland forfattet af fogden Johan Klein og paa rente-cammeret leveret den 8. october 1681, staar i specificationen opført 1687.

2. Copie af een general jordebog over Iisland, underskreven af renteskriver Jacob Søfrensen dend 18. mai 1695.

3. Een general jordebog over Iisland, forfattet af amtmand Christian Møller og indleveret i rente-cammeret den 11. april 1698.

4. Een jordebog paa Kongl. Maits. eget jordegods udi Iisland 1660, underskreven af fogden Thomas Nicolaisen.

5. Een jordebog over Kongl. Maits eget jordegods udi Iisland, udcopieret effter een ældre jordebog af a⁰. 1639 og vidimeret af landfogden Johan Klein den 4de augusti 1683, samt 2de andre mænd den 29. juli 1685.

6. Een jordebog eller extract over Hans Kongl. Maits. jordegods i Iisland, forfattet af amtmand Christian Møller og indleveret i rente-cammeret den 11. april 1698.

7. Extract af dend iislandske jordebog over bispestolens indkomster udi Iisland, forfattet af amtmand Christian Müller 1699.

For hvilke forskrefne bøger, saaledes som de forklares, hermed qviteres.

Kongl. Maits. Rente-Cammer den 23. juli 1722.

P. L. Smit.

180. 26. februar 1723. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Til brug for stiftamtmand Raben kræves den af A. M. og P. Vidalin forfattede jordebog indsendt.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med rentekamrets segl (rødt lak), også i rentekamrets kopibog.

A. M.s påtegning »Blef mig leveret 1. Martii om Eftermiddagen«.

Ædle og Velbr. Hr. Assessor!

Med Hr. stifftbefahlings-mand Rabens skrivelse af 18. febri. nestl. er os indløben de hannem forhen tilsente 2de iislandske jordebøger, som in a⁰. 1698 er forfattet, men som hand derhos foredrager, at de icke er til nogen nøtte, og derfor begierer, at Hr. Assessor maatte indsende de af hannem og laugmand Widalin efter Kongl. allernaadigste anordning forfattede forretning og jordebog over bemte. Iisland, altsaa ere vi venlig begierende Hr. Assessor ville behage i anledning af vores skrivelse dat. 10. july 1722 omrørte jordebøger hertil Cammeret at indsende. Med forblivende

Hr. Assessors bereedvillige

C. Güldencrone. W. Helt. I. Schrader. P. Rasmussen.
C. Möinichen. P. I. Bornemann. C. Gahler. M. Basballe

Rente-Cammeret den 26. febr. 1723.

Til Assessor Arnes Magnussen at indsende de af hannem og Laugmand Widalin forfattede jordebøger.

P. L. Smit.

Ædle og Velbyrdig Arnas Magnussen,
Kongl. Maits. Concistorial Assessor.

181. 27. marts 1723. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Betænkning udbedes over amtmandens forslag til en instruktion for de islandske sysselmænd.

Trykt efter original i J. Sigurdssons sml. 98, fol. (Det isl. landsbibliotek). Foreligger også i rentekamrets kopibog.

Ædle og Welbiurdige hr. Assessor!

Fra Amtmand Fuurmand er os tilsent een copie instruction, hvoreffter sysselmendene i Iisland i deris bestillinger schulle vide at rette; thi schulle vi iche forbigaae hermed indslutted at tilstille hr. Assessor samme, med venlig begiering, om hand denne ville efftersee, og om hand derved noged maatte have at ærindre, da det os maatte vorde communiceret, for samme at vorde rettet. Med forblivende

Hands Bereedwillige

C. Guldencrone. W. Helt. I. Schrader.

Rentecammerit dend 27 marts 1723.

P. L. Smit.

Assessor Arnes Magnusen tillstillis een copie instruction hvoreffter sysselmendene paa Iisland sig schal vide at rette, for om hand derveed noged maatte have at ærindre.

Welædle og Welbiurdige Arnes Magnusen
kongl Maits. Welbestalter Consistorial Assessor.

182. 30. april 1723. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Betænkning udbedes over indgivne forslag ang. islandsk klostergods.

Trykt efter rentekamrets isl. og fær. kopibog 1718—23 (Lit. D, nr. 567). Åben plads for en underskrift.

Rc. d. 30. April 1723. Til Assessor Arnes Magnusen.

Over isluttede amtmandz Fuhrmands betenchning, dat. 22de augusti 1722, over landfogdens forslag til de tvende Tycke- og Kirckebay closters forandring ville hr. assessor behage at give sin goede meening tilkiende. I ligemaade ville hand melde os sine tancker om isluttede sysselmand Johan Gottorfs allerunderdanigste supplique, Tingøre closters inventarium betreffende, og samme maatte vi med første erholde forbl. etc.

C. Guldencrone. W. Helt. I. Schrader.

Mejer. . . . . . . (*sål.*). Gehler. Basballe.

P. L. Smit.

183. 5. maj 1723. København.

Arne Magnusson til kongen. Erklæring over, at gården Thorkøtlestader (Þorkötlustaðir) i Grindavik bør forblive under bispestolen Skalholt.

Trykt efter egenh. original i rigsarkivet (Norske missiver 1723, nr. 104).

Allerunderdanigste Erklæring.

Hvad Biskopen udi hans Suppliqe allerunderdanigst foredrager om den gaard Thorkøtlestader i Grindevig, er vist og u-imodsigeligt. Den kand icke vel undværes fra Bispestolen, saasom der fra gammel tid pleie at gaae til fiskerie Bispestolens baader, hvilken rettighed formodentligen blef Biskopen disputeret, om gaarden blef sat i fremmed disposition. Ydermeere betales afgiften af samme gaard udi fisk in naturâ, hvilket er umisteligt for Biskopen, saasom hand skal holde et stort huus, i sær formedelst Skolen. Og ere i bland Skole-disciplerne 24, som hand efter fundatzen er pligtig at holde fri paa Eders Kongl. Majestets kost og maae icke opbære noget derfore, hverken af disciplerne eller deres paarørende. Skulde nu denne beleilighed med fiskeriet betages Bispen, saa vilde alt dette blive en stor besværlighed, helst i de aaringer, naar fisken icke gaar rigeligen til. Den forige Biskops Enke lider og icke herved nogen afgang udi den hende allernaadigst tillagde pensions summa. Er og derforuden et fruentimmer af meget gode midler efter landets viis.

Her hos understaar ieg mig, allerunderdanigst at erindre, det ieg uforgribeligen skulde holde for billigt, og til deels nødvendigt, at bøgselrettigheden til disse gaarde, som Enkebispinden med forleenes, blef hos Biskopen, og icke hos hende, thi 1°. Ere en deel af de gaarde, som hende ere allernaadigst forundte, af de beste Bispestolens iorder og ringe satte for afgift, hvor af det følger, at naar de blive ledige, saa gaar der en god fæste af, som icke synes at komme egentligen pensionen ved. Saa kunde det og hende sig, at Biskopen vilde, om hand maatte, beneficere nogle af sine egne med saadanne gaarde, naar de bleve ledige, med forord, at de skulde betale den sædvanlige afgift til den, som Eders Kongl. Majestet den haver tillagt, nemlig til Enkebispinden. Og leed hun saa end da ingen skade. 2°. Kunde det give icke en ringe difficultet med den gaard Kaldadernæs i Flooe (som er en af de Bispe Enken tillagde gaarde), om bøgselrettigheden icke skulde blive hos Biskopen. Samme gaard er virkeligen Bispestolens eiendom, og betales der af aarligen land-

gilde og smørleie efter leieqvielderne (inventarii qvæget). Men der hos er det, at samme gaard Kaldadernæs er fra Arilds-tid bleven beboet af præsten til stædet, og staar der en kirke ved gaarden. Om nu præsten døde, og Enkebispinden (hvis hun hafde bøgselretten) satte en anden der til gaarden, eller og vilde self besidde den, saa blef da den efterkommende præst huus vild, og maatte, nødig, antage hvad ringe bolig hand kunde faae. For hvilket alt icke var at frøgte, naar Bispen beholdt bøgselretten, thi hand maatte endeligen giøre lige som hans formænd, nemlig at see til det sognepræsten kunde nogenledes blive ved magt, og i saa maade aldrig tænke paa at bøgsle gaarden til andre end stædets præst. Det samme bliver og at betænke om den gaard Kross i Landøer, som Biskopen nu vil unde Enkebispinden til afgift i stæden for Thorkøtlestader i Grindevig. Der staar ligeledes en kirke ved gaarden, og er gaarden fra gammel tid bleven beboet af Sognepræsten udi østere Landøer. Præsten kand og snart ingen anden stæds boe, visseligen icke saa beleilig.

Dette er saa, Allernaadigste Herre, hvis ieg, efter Eders Kongl. Majestets befaling, allerunderdanigst haver at erindre ved hosføiede Suppliqve. Indstiller alting til Eders Kongl. Majestets egen allernaadigste dispensation, forblivende stædse

Eders Kongelige Majestets Allerunderdanigste
tro tiener og undersaat
Arnas Magnussen.

Kiøbenhafn d. 5. Maji 1723.

184. 1. juni 1723. København.

Arne Magnusson til kongen. Begærer ordre til for gehejmekonseillet at fremstille de grunde, som han mener at være imod en kompagni-handel på Island, i anledning af den separate handels påtænkte forandring.

Trykt efter egenh. original i rigsarkivet (Dokumenter til prot. nr. 4—5 over adsk. kommissioner i rådstuen for Kbh. slot). Kopi i AM. 447, fol.

Stormægtigste Allernaadigste arve Konge og Herre!

Til Eders Kongl. Majestet skal for en kort tid siden vere bleven indgivet et Allerunderdanigste forslag, angaaende at forvandle den particuliere Iislands hauners forpagtning til en Compagnie-handel, med foregivende, at slig Compagnie handel skulde

vere landets indbyggere meer gaunlig, end at hver haun blef i sær bort forpagtet, saasom nu er. Jeg burdte, kandske, undsee mig ved, at befatte mig med de ting som maatte synes ickun lidet mig at vedkomme. Men, Allernaadigste Herre, naar ieg betænker den eed, som ieg allerunderdanigst haver giort, at afværge efter min ringe formue alt det, som kunde, nu eller i fremtiden, hensigte til Eders Kongelig Majestets skade, og derhos, at dette fattige land, hvor om forslaget er, er mit fæderne land, saa kand ieg icke giøre mig den tanke, at Eders Majestet herfore skulde vorde mig unaadig, helst efterdi der icke skal kunde optænkes nogen egen nytte, som ieg kunde herved have. Saa understaar ieg mig da, allerunderdanigst at forestille Eders Kongelig Majestet, at saasom forbemelte forslag vel kand være bleven giort udi en god intention, saa er det aldeles icke vel overlagt og rører af en temmeligen stor ukyndighed udi dette fattige lands væsen og leilighed. Det er (efter mine uforgribelige tanker) saa langt fra, at en Compagnie-handel skulde være bedre for landet end haunernes separat forpagtning, at ieg snart icke viste noget nærmere middel til at betrycke landzfolkene og sette dennem i elendig tilstand end som en Compagnie-handel. Foruden det, at slig Compagnie-handel skulde formodentligen icke lidet gravere denne Eders Majestets Residentz Stad. Hvilket alt lætteligen kand gotgiøres, en deel med kraftige argumenter, og een deel med gode raisons. Saa er da, Allernaadigste Herre, min Allerunderdanigste bøn, at Eders Kongl. Majestet vil beordre Eders Majestets Geheime Conseil til at befale mig, at ieg saa snart som mig kunde være mueligt, skal til Dennem skriftligen indgive de motiver, som ieg meener at være imod oftbemelte Compagnie-handel. Og beder ieg derhos allerunderdanigst, at Eders Majestet allernaadigst vil lade beroe med den endelige Kongelige decision udi denne materie, indtil Eders Majestet forhen haver fornummet samme Eders Majestets Geheime Conseils censur over det, som ieg i saa maade her om indgivendes vorder, hvis ieg dertil maae bekomme allernaadigste permission. Jeg lever og døer

Eders Kongl. Majestets Min allernaadigste Arve-Herres

Aller underdanigste tro arvetiener

Arnas Magnussen.

Kiøbenhaun d. 1. Junii 1723.

185. 9. juni 1723. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Begærer, i anledning af fornyet henvendelse fra admiral Raben, pány indsendelse af den islandske kommissions jordebog eller redegørelse for det afleverede materiale, om den måtte befindes deriblandt.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med rentekamrets segl (rødt lak). Også i rentekamrets kopibog.

Ædle og Velbiurdige Hr. Assessor!

Siden den 26. februari nestleden, at vi sidst erindrede ham efter Hr. admiral Rabens begiering at maatte erholde den af Hr. Assessor og laugmand Widalin i Iisland forfattede jordebog, haver vi stedse ventet derpaa, men som det icke er scheet, eller nogen svar erholdet, da dog cammeret i adschillige poster behøver at være underrettet om, hvorleedes closterne, ombudderne og jorderne af dennem er taxeret at svare efter, og hvad derved følger og bør at følge, velbemelte Hr. admiralen nu og ydermeere till Hans Kongl. Mait. haver indgivet sin allerunderdanigste suppliqve om det samme, at commissionen maatte komme till ende, og jordebogen fuldført, saa ville Hr. Assessor uden nogen videre ophold bringe det dertil, og hvis at sagerne findes i de her paa brev cammeret for nogen tiid opleverede kister, vill de forclares og commissionen afhandles, thi som vi efter Hr. admiralens sidste allerunderdanigste suppliqve maa giøre een allerunderdanigst relation om commissionens fremgang, vil det være fornøden, at Hr. Assessor straxsen indberetter os, hvad der udi dendz ophold er aarsag, og samme svar vill vi da uden nogen udsettelse forvente, paa det vi icke skal nødes till allerunderdanigst at referere, at vi icke nogen svar haver kundet erholde. Imidlertid forbliver vi

Edle og Velbyrdige Hr. Assessor og Arciv Secretairs
bereedvilligste
C. Güldencrone. W. Helt.

Rente-Cammeret d. 9. juni 1723.

Till Assessor og Arciv Secretair Arnus Magnusen,
Erindring om de iislandsche jordebøger.

P. L. Smit.

Ædle og Velbyrdig Arnas Magnussen, Consistorial Assessor, og Arciv Secretair.

186. 6. juli 1723. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Meddeler, at dersom ikke fornøden underretning om den islandske kommission indkommer, vil sagen blive refereret for kongen.

Trykt efter original i AM. 438, fol,, med rentekamrets segl (rødt lak). Også i rentekamrets kopibog. A. M.s påtegning »Annammet den 6. Julii«.

Ædle Hr. Assessor!

Vi hafver idelig forventet Hr. Assessors svar paa vores seeniste til ham aflatte skrivelse af 9de juny sidstl. angaaende den forlangte underretning om dend af Hr. Assessor og laugmand Widalin over Iisland forfattede jordebog og dends udfald; men vi have endnu indtet dertil fornummet; dersom vi da icke skal nødes til allerunderdanigst at referere Hans Maitt., hvad forgieves erindringer herom fra cammerit er giort, og at vi endnu er uden oplysning om commissionens udfald, ville hand behage at svare os og gifve os den fornødene underretning, saasom Cammerit icke vil drage skylden paa sig, at indtet for de af Hans Maitt. udgivene penge er efterkommet, forblivende

Hr. Assessors bereedvillige

C. Güldencrone. W. Helt. I. Schrader.

Rente-Cammeret den 6te. july 1723.

P. L. Smit.

Til Assessor Arnes Magnussen, at indsende til cammeret den af hannem og laugmand Widalin forfattede jordebog over Landet Iisland.

Velædle Arnæs Magnussen
Kongl. Maits. velbetroede Consistorial Assessor.

187. 17. juli 1723. København.

Arne Magnusson til rentekamret. Imødegår de modtagne påmindelser ang. den islandske kommissions afslutning, da jordebøgerne 1721 er afleverede, og redegør for disses indhold.

Trykt efter egenh. underskreven og gennemrettet original i rentekamret (isl. sager 1679—1728), sammenholdt med A. M.s egenh. udkast i AM. 438, fol., hvis retskrivning følges; sammesteds foreligger 2 kopier. Koncepten har A. M. påtegnet »Dette bref leverede ieg Renteskriver Smithes tiener i mit huus, den 19. eller 20. Julii«.

Høiædle og Velbaarne, Vel-Edle og Velbyrdige Herrer, Deputerede for Hans Kongl. Majestets Financer og udi Cammer Collegio!

Eders Excellences og Samtlige mine Høibydende Herrers skrivelse af dato 26. Februarii huius anni er mig bleven leveret den næstpaafølgende 1. Martii, af indhold: at, Som Hr. Stiftbefalingmand Raben hafde af Kongl. Majestets Rente-Cammer laant nogle Islandske Jordebøger øg ved deres restitution erindret, at samme Jordebøger var til ingen nøtte, og med det samme begiert, at ieg maatte beordres at indsende de af laugmand Widalin og mig forfattede forretning og Jordebog over Iisland. Saa befale Eders Excellence og de samtlige høibydende Herrer, at ieg, udi anledning af Deres til mig forhen ergangne skrivelse dat. 10. Julii 1722, skal omrørte Jordebøger til Cammeret indsende.

Jeg kand icke nægte, at det første ieg læste denne De høibydende Herrers skrivelse, saa syntes mig ligesom materiens forestilling maatte være henseet paa at giøre mig sort uden fornødenhed; thi 1⁰. handler De Høie Herrers bref af dato 10. Julii 1722 aldeles intet om laugmand Widalins og mine forretninger eller Den Jordebog, som os var befalt at indrette. Men bemelte bref tilsiger mig at levere tilbage i Hans Kongl. Majestets Rente-Cammer nogle gamle Jordebøger, som mig imod min revers vare blefne udleverede 1702, da ieg imod min villie blef henskicket til Iisland[1] i denne Jordebogs Commission. Hvilke iordebøger ieg og strax der efter indleverede og haver der paa Hr. Renteskriver Smithes egenhændig recepisse, af dato 23. Julii 1722. Men min paa samme Jordebøger udgifne revers var icke den gang ved haanden, da ieg dog, for dødsfalds skyld, gierne ønskede at have den igien. Og af disse af mig restituerede Jordebøger vare de, som Hr. Stiftamtmanden hafde laant og siden berettet icke at være til nogen nytte, hvilket paa viss maade er sandt, i hvor vel det kandske skulde blive den gode Herre vanskeligt at sige i hast, hvorudi disse Jordebøgers urigtighed bestaar, saasom hand den kundskab besværligen kand have af sig self, men uden tvil haver hørt andre saaledes raisonnere.

[1] blef saa got som tvungen til at reise til Iisland *opr. A.M.s udkast.*

Hvad nu for det 2et angaar den af laumand Widalin og mig sammendragne Jordebog over Iisland, da er den (bestaaende af mange smaae protocoller, hvorom siden videre skal berettes(tillige med andre papirer Commissionen vedkommende, item nogle smaae iordebøger og andet meere, som er mit eget, bleven in Februario 1721 indleveret i Rente-Cammeret indlagt i tvende smaae kister, hvilket ufeilbarligen er vitterligt, saavel for Hr. Renteskriver Smith, som for Hr. Renteskriver Niels Christensen, hvilken sidste samme tvende kister nu, formodentligen, haver udi forvaring.

Dette, som sagt er, bevegede mig, i hast, til at troe, det bemelte Hr. Renteskriver Smith skulde ved forestillingen haft nogen henseende til at recommendere mig ilde hos de Høibydende Herrer, efterdi ieg udi Deres missive krævedes for de ting, som icke fandtes udi min, men i Deres forvaring. Men da ieg betænkte, at ieg intet sligt hafde forskylt af oftbemelte Hr. Renteskriver, hand og, for det øfrige, stædse beviiser mig venskab og høflighed, saa lod ieg den tanke strax fare og persvaderede mig (som ieg og troer saaledes at være), at forskrevne De Høie Herrers missive maatte af hannem vere opsat udi hast og i bland mange andre forretninger. Tog mig saa for at tale med hannem og viiste hannem, hvorledes her udi var taget feil, med forestilling, at hand det ved leilighed mundtligen kunde redressere hos De høie Herrer. Min intention her udi var, at ieg ugierne vilde skrive noget til De Høie Herrer, hvorpaa oftbemelte Hr. Renteskriver siden kunde fortycke. Og kand ieg icke tænke, at det skulde mig tilregnes som en forseelse.

Hvorledes nu Hr. Renteskriver Smith siden haver tracteret denne affaire, er mig uvitterligt. Imidlertid seer ieg, at Eders Excellence og de samtlige høie Herrer Deputerede udi Deres bref, dateret sidstafvigte 9. Junii, Dennem referere paa forskrefne missive af dato 26. Februarii, hvilken ieg uforgribeligen meener nu at være besvaret ved det, som udi denne min underdanige skrivelse allerede er blevet indført.

Forskrefne De Høie Herrers bref (af dato 9. Junii) blef mig leveret, da ieg var begreben udi at skrive til Iisland med det sidste Buudeskib, som her fra gick den 20., 21. eller 22. Junii. Kunde ieg saa icke faae leilighed til at svare, før end samme skib var borte. Jeg kunde og icke forestille mig, at hermed giordes saa meget stor hast fornøden, før end ieg bekom Eders

Excellences og de samtlige Høie Herrers sidste bref af dato 6. Julii næstafvigte. Thi hvad Hr. Admiral Rabens empressement udi denne sag angaar, syntes mig, at ieg det kunde lade gaae mig forbi, saasom den gode Herre icke er min øfrighed, og mit væsen, i saa maade, hannem aldeles uvedkommende, saa vit ieg forstaar.

Siden Budeskib er bort gaaen (gaaet *ved rettelse* R. A.), haver ieg icke, før end nu, faaet tid til at besvare De Høie Herrers forbemelte bref af dato 9. Junii, i hvorgierne ieg det hafde giort, hvis icke andre forretninger mig derfra hafde hindret.

Er saa for det første det De Høie Herrer fra mig forlange at vide, hvad aarsag der er til denne Iislandske Commissions ophold. Derpaa kand ieg for denne gang intet andet svare end dette, at hverken min Med-Commissarius laumand Widalin eller ieg ere eller have været nogen aarsag til ophold udi denne Commission. Thi ieg vil icke formode, at det skulde kunde regnes for ophold, at ieg icke siden Commissions papirene anno 1721 kom i Hans Kongl. Majestets Rente-Cammer, haver offereret mig til at arbeide der udi videre omsonst, oven paa det, at Commissionen er i 3 aar fra 1709 til 1712 udi Iisland bleven forrettet allene paa min Med-Commissarii og min omkostning, saa som vi udi alle disse aaringer ingen remiser fick fra Rente-Cammeret, og i saa maade maatte giøre Credit i landet hvor vi kunde.

For det andet forlange De Høie Herrer en forklaring om den af laugmand Widalin og mig forfattede Jordebog. Hvilken ieg udi underdanighed hermed giør, som følger. Udi en af de Anno 1721 i Hans Kongl. Majestets Rente-Cammer indleverede kister (kandske og i begge) findes, som før er anrørt, mange smaa, giennemdragne protocoller, in folio, somme paa 10 a 12 ark, andre noget større, og nogle kandske endnu mindre, efter som paa hvert stæd behøvedes. Jeg skulde giette, at talet paa disse separerede protocoller maatte være ongefer 120 til 130, hvilket ieg dog icke kand sige til visse. Udi hver af disse protocoller ere indskrefne alle gaarde og hiaaleier (er ongefer det samme som huusmands huuse, undtagen at disse have qvæg og bruge græsning) udi det eller det tingsogn eller smaa herreder, runden omkring det heele landet: Begynder østen paa og gaar saa sønder-, vester- og norder-ad, udi en ret orden gaard fra gaard, men icke springes i flæng, som i de forige Jordebøger,

hvorudover mand i dennem icke kand opleede gaardene uden med stor umage. Ved hver gaard specificeres enten den hører Kongl. Majestet til, og da til hvad Closter eller ombud den ligger, eller og gaarden hører den eller den kirke til, eller og den eller den eiermand i landet. Ydermeere hvor dyr gaarden er, undtagen paa faae stæder, hvor ingen der om var vidende. Hvad landskyld der af gaar, hvor meget inventarii qvæg gaarden følger, hvad andre rettigheder af leilændingen pretenderes. Hvor meget qvæg der var in alles levende paa gaarden, da den blef opskreven, og hvor meget der kand underholdes i middelmaadige aaringer. Herforuden hvad mærkelige emolumenter der af naturen findes ved hver gaard, saasom fiskerie i søen, laxfiskerie, birkeskou til kulbrænderie etc., og tvert i mod hvad naturlig brek og fare gaarden er undergiven, af elver, som skølle landet bort, af sandflugt, som mange stæder ødelegger landet, af iefnlige fieldskreder etc., hvorudover slige gaarde aar fra aar forarges og stunde til ødeleggelse, med videre sligt som vi paa hvert stæd eragtede fornøden at optegne til oplysning for Hans Majestets Rente-Cammer nu og i fremtiden, hvilket alt ieg mig nu icke kand erindre, efterdi det er paa ellefte aar siden ieg ved en alvorlig missive fra Cammeret blef separeret fra Commissionen, efter at ieg, som forskrevet staar, udi 3 aar hafde tilsat i landet en considerable deel af mine egne penge.

Skulde nu dette angaaende protocollerne befindes saaledes, som ieg haver berettet (som det og ved eftersyn skal befindes), saa vil ieg uforgribeligen meene, at det, som staar allersidst i De høie Herrers missive af dato 6. Julii, nemlig: at intet for de af Hans Majestet udgifne penge er efterkommet, bliver icke af stor consequence.

Hvad ellers de foromrørte mange smaae protocoller videre angaar, da maae ieg her tilføie, det som til forn er bleven glemt, nemlig at de ere alle uden bind og kunde i saa maade lætteligen komme til skade og om sider forgaae, om de fremdeles blef uindbundne. Da paa det den umage, som min med-Commissarius og ieg have her paa anvendt, icke skulde med tiden blive aldelis unyttig, saa offererer ieg udi underdanighed min tieniste til samme protocollers conservation, paa den maade, at saa fremt de Høie Herrer ville dennem til mig lade extradere paa nogen tid, da skal ieg dennem accurat sortere og for mine egne penge i visse volumina lade indbinde, og det

udi mit eget huus for sickerheds skyld, at ingen der af kunde blive borte eller komme til skade. Jeg skulde meene, at disse volumina blef ongefer 10 eller 12. Naar det var giort, saa blef verket beqvemere til at handles med, og kunde ieg saa hos de Høie Herrer forhøre, hvad videre der ved kunde være at bestille. Jeg skal udi alt hvis mig er muligt, efterleve De høie Herrers ordre, og stædse efter pligt udvise, det ieg er og forbliver

Eders Excellences og samtlige De Høiædle og
Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrers
underdanige allerydmygste tiener
Arnas Magnussen.

Kiøbenhafn den 17. Julii 1723.

188. 17. avgust 1723. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Opfordring til møde i rentekamret, for at den islandske kommissions jordebøger kan efterses og ordnes.

Trykt efter original i AM. 438, fol. med rentekamrets segl (rødt lak). Også i rentekamrets kopibog.

A. M.s påtegning »Annammet det 18. Aug. tiilig om morgenen«.

Ædle og Velbyrdige Hr. Assessor!

Af Hr. Assessors ærede skrivelse, den 17de juli daterid, finder vi, at commissionen til den nye Islandsche jordebog, som her paa bref-cammeret er opsat, schal bestaa af 120 eller 130 smaa protocoller; da som de maa sorteres og indbindes, vil det være fornøden, at Hr. Assessor til kiende giver een dag, jo før joe heller hans leilighed kand tillade at komme herop, imens cassen aabnes og sagerne bliver efterseet, for videre udi rigtighed at befoerdre. Vi forbliver

Hands bereedvillige

C. Güldencrone. W. Helt. I. Schrader.

Rente-Cammerid den 17. augusti 1723.

Til Assessor Arnes Magnusen
angaaende de Islandsche jordebøger, som paa brev-cammerid er opsat, at ville behage at være tilstede, imedens samme efftersees.

P. L. Smit

Ædle og Velbyrdige Arnes Magnus
Hans Kongl. Maits. velbestalter Assessor og Archiv Secretaire.

189. 13. februar 1725. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Bringer i erindring opfordringen af $^{17}/_{8}$ 1723 til at møde i rentekamret for at redegøre for den islandske jordebog.

Trykt efter rentekamrets isl. kopibog 1723—30 (Lit. E, nr. 219).

D. 13. febr. 1725. Til Arnus Magnuss.

Ædle og Velb. Hr. Assessor!

Det er vel Hr. Assessor udi erindring, at vi d. 17. augusti 1723 begierte, at hand ville komme herop paa rente-cammeret, i mens commissionen til den Iislandske jordebog, som paa brefcammeret er opsat og skal bestaa af 120 eller 130 smaa protocoller, blef aabnet og sagerne efterseet. Og som vi gierne ønskede joe før jo heller, at disse sager blef leverit, saa ville Hr. Assessor behage at tilkiende give eendag, at hand ville komme her op, paa det at meerbem. sager kunde blive efterseet, og derefter at give os sit skriftelig forslag, hvorleedes de til vidre rigtighed og paa Dansk at vorde oversat kunde befordres, allerhelst de til oplysning for cammeret saavelsom betienterne i landet behøves. Vi forbliver

Hans bereedvillige

C. Güldencrone. C. Bartholin.

udi renteskr. Smits
lovlig absence
I. Wolder.

Under $^{1}/_{6}$ 1724 havde rentekamret svaret lagmand P. Vidalin på et andragende af $^{22}/_{8}$ 1722 om vederlag for sit arbejde i den islandske kommission med jordernes opskrivning på Island, for hvilket der var lovet ham 1 rdl. daglig, men hvorfor han siden 24. juni 1709 til værkets afslutning 8. juli 1714 kun havde opbåret 300 rdl. kr., »at endskiønt os icke er udbekiendt det her skal vere ankommne nogle casser med denne commission, men som den skal være skreven paa Islands, som vi icke forstaaer og assessor Magnus iche har villet ladet det oversette paa danske, saa kand vi, førinden at det skeer, icke fortrøste Hr. laugmand om nogen videre penge, men ifald os iche visses commissionen i den stand, at Hans Kongl. Mayt. kand have nogen nøtte deraf, reserverer vi os vores ret paa Hans Kongl. Mayts. vegne for de udgivene penge, som maatte tienne Ham till efterretning«.

190. 10. februar 1726. København.

Arne Magnusson til oversekretær [C. Möinichen]. Erklæring over det af sekretær A. Hoier foreslåede indkøb på Rostgårds bogavktion.

Trykt i Arne Magnussons . . håndskriftfortegnelser med tillæg, Kbh. 1909. s. XIV—XVI.

191. 23. februar 1726. København.

Arne Magnusson til oversekretær [C. Möinichen]. Beretning om det af ham for det kgl. bibliotek foretagne indkøb på Rostgårds bogavktion.

Trykt i Arne Magnussons . . håndskriftfortegnelser med tillæg, Kbh. 1909, s. XVI—XIX.

192. 14. november 1726. København.

Arne Magnusson, Beretning om kirkens tilstand på Island (tysk).

Trykt efter Ledreborgske mskr. sml. nr. 325, 4to, en samtidig afskrift uden meddelelse om original eller herkomst. Må være samme beretning, som citeres i Indlæg til Sjæll. åbne breve 29. april 1740, nr. 167, hvor i »Designation over de til Commissions Protocollen angaaende Danske Skolers Indretteslse i Danmark og Norge henhørende Documenter« som nr. 44 opføres »Sl. Professor Arnas Magnussens Beretning om Kirkens Tilstand paa Island d. d. Kiøbenhavn d. 14. November 1726 paa tydsk N°. 34 e« — men som her mangler.

Die Islandische Nation ist A° 1000 von der Heydnischen Abgötterey zum Christlichen Glauben bekehret worden.

A° 1056 ward der erste Isländische Bischoff ordiniret, und nahm seinen Sitz zu Schalholt in dem Süder-Theil des Landes. Nota! Islandt ist in 4 Haupt-Theile, nemlich das Ost, Süd, Vest und Norder-Theil, eingetheilet.

A° 1106 ward ein neuer Bischoff in Islandt eingesetzet, und bekam seinen Sitz auf Holum in dem Nordertheil des Landes, sein Gebieth erstreckte sich über das erwehnte Nordertheil. Der Bischoff von Schalholt aber, behielt die 3 übrige Theile des Landes, welche Eintheilung seit dem beygehalten ist, bis auf diese Stunde.

Anno 1520 ohngefehr, erschien einigen im Lande etwas von dem Lichte, so der gotseelige Lutherus in seinem Vaterlande angezündet hatte, kunte aber wegen des Wiederstandes und der Bischöffe wenig erhellen biß aufs Jahr 1540. Nach der Zeit nahm die reine Lutherische Lehre in dem Schalholtischen Bischoffthum mehr und mehr zu; die Einwohner aber des Schalholtischen[1] Bischoffthums blieben bey ihrer Väter Religion, bis ins Jahr 1550 oder 51, da das gantze Land Lutherisch ward, wobey es auch (Gott lob!) heutiges Tages noch verharret.

Kurtz nach A° 1570 ist eine Buchdruckerey auf Holum eingerichtet worden, so noch beybehalten. Auß dieselbige ist(!)

[1] Sål.! utvivlsomt fejlskrift for »Holischen«.

unterschiedliche Geistliche Bücher herfür gekommen, als die Lehre des Catechismi; . . . .[1] Gesang-Bücher, Gebet-Bücher und andere dergleichen gute und für den gemeinen Mann nützliche Schrifften, alle in Isländische(!) Sprache welche im Grunde Platteutsche, weichet aber von allen teutschen dialecten so weit ab, daß dieselbe einen(!) Teutschen gar unverständlich vorkommen solte.

Diese im Lande gedruckte geistliche Bücher sind so viel, daß wo sie an einem Orte zusammen wären, sie eine kleine Bibliotheque ausmachen könten. Die vornehmsten ihrer sind diese nachgeschriebene.

Die Sprüche Salamonis gedruckt 1580. in 8.

Die Weißheit Iesu Syrach 1580. 8.

Die gantze heilige Schrifft (Biblia). 1584. Folio. 1644 Folio.

Das neue Testament 1609. 8.

Der Psalter Davids 1674. 8.

weiter gehören hieher:

Hieronymi Savanorolæ Speculum peccatoris Islandice 1598. in 8.

Nic. Hemmingii via vitæ 1599. 8.

Martini Mölleri Manuale de praeparatione ad mortem, 1611. 8. und öffters.

Joh. Gerhardi Meditationes 1630. 8. und öffters.

Thomae de Kempis de imitatione Christi 1676. 8. und andere dergleichen mehr.

Ferner finden sich in der Isländischen Sprache 2 Postillen, über die Evangelia dominicalia, wovon die ersten(!) geschrieben hat Gislaus Thorlacius Bischoff zu Holum und in 2 Theile drucken laßen A⁰ 1667 und 1670 in 8. und darnach 1685 in 4to.

Der ander Auctor ist der ohnlängst verstorbene Schalholtische Bischoff Mag. Ionas Vidalinus, und wird diese letzte Postill wegen der Reinheit der Sprache und erbaulicher Einrichtung der Predigten, im Lande sehr hoch gehalten, ist in 2 Theile(!) gedruckt A-is 1718 und 1720 in 4to.

Der gegenwärtige Kirchen-Staat in Island bestehet von 2en Bischöffen wie vorerwehnt. In dem Bischoffthum Schalholt befinden sich 222 Kirchen, 130 Priester, in dem Holischen Bischoffthum sind 104 Kirchen, 62 Priester. Die Ursache, daß die Zahl

---

[1] Åben plads.

der Kirchen, die Zahl der Priester soweit übertrifft, rühret daher, daß ein Priester an vielen Örter(!), 2 à 3 Kirchen hat, worinnen er die Gottesdienst verrichtet. Von diesen 192 Priestern, sind 17 oder 18 so Pröbste genennet werden, dieselben sollen auf alles genau Achtung geben, sowohl was die Priester selbst anbetrifft, als wie die Einkünffte der Kirchen administriret werden. Was den gemeinen Mann im Lande anbelanget, so sind sie alle (wie vorerwehnt) nach ihrer Art gut Lutherisch und wißen für ihren Glauben, mehr Rede und Antwort zu geben, als gemeine Leute in vielen andern weit beßeren Ländern. Die Ursache deßen ist, daß die meisten ihrer das Lesen verstehen, und üben also sich selbst und ihre Iugend in durchlesung der gedruckten Isländischen Büchern.

Von Ketzereyen und Zertrennungen in Religions Sachen weiß man da zu Lande so zu sagen nichts, und solte etwas solches sich zutragen, so wird es durch der Bischöffe samt Pröbsten Glimpff und Auctorität gleich gedämpffet.

Wegen Unterhaltung der Armen und Nohtdürfftigen, sind in diesem sonst armseeligen Lande so gute Anstallten, als man in andern viel beßern und mit vernünfftigern Leuten versehene(!) Ländern, kaum finden sollte.

Copenhagen d. 14. Novbr. 1726.

Arnas Magnussen.

Notice

Paa eendeel Bøger som i det Islandske Sprog nu paa nogle Aar ere udkomne, eller paa nye igien oplagde.

Bibelen in Folio, trykt 1584, 1644, 1728.

Mart. Mülleri Manuale, sive præparatio ad mortem in 8.

Meditationes[1] Gerhardi in 8.

Sigurd Ioensens Psalmer derover in 8. et 12.

Alterbogen in 12. & 8vo.

Soliloquia animæ de passione 8.

Meße-sangbogen in 4.

Gisle Thorlachsøns Huuß-Postill in 8. & 4.

Halgrim Petersens Psalmer over Passionen in 8. & 12.

Lassenii Passions-Andagt in 8.

[1] »-is« afskriften!

Lassenii Bønne-Bog in 12.
Taare-Persen in 8.
Steen Ionsøns Psalmer over Opstandelsen in 8.
Catechismus Lutheri med Spørsmaal in 12.
Thorder Ionsøns Bonnebog in 12.
Becks Psalmer derover in 12.
Mag. Vidalins Huus-Postill in 4.
Ejusdem Underviißning om Christendommen, Spørsmaalsviis forfatted effter Catechismum. 1729 in 8.
. . . . . Passions Prædikener in 8.
. . . . . over de syv Christi Ord paa Kaarset. in 8.
Ioh. Arndts Sande Christendom 1731 in 8.
Mag. Ioen Arnesøns Spørsmaal over Catechismum 1733 in 12.
Huuß-Tavlen metrice 1734 in 12.

193. 28. maj 1727. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Meddelelse om, at lagmand P. Vidalin ikke kan få de resterende dagpenge for kommissionsarbejdet udbetalt, da A. M. ikke har redegjort for den indsendte jordebog, og fornyet opfordring til at møde i rentekamret til eftersyn af denne.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med rentekamrets segl (rødt lak). Også i rentekamrets kopibog.

Velædle Hr. Assessor og Archiv Secretaire!

Siden at laugmand Widalin saavel a⁰ 1724 som nu atter beklager sig over, at hannem forholdes de til goede kommende dage penge for den Iislandske commission, som blev begyndt a⁰ 1702, og Hr. Assessor ikke haver været at formaa til at ville komme her op for at aabne cassen, hvorudi commissionens protocoller, som skal bestaa af 120 til 130 stqr., befindes, at de kunde blive efterseet, og derefter meddeele os sin meening, hvorleedes de snarest mueligt til Danske kunde translateres, og sees, i hvad tilstand de befindes; saa haver vi ikke anderleedes kundet svare ham, end i sluttede copie formelder, hvilken vi herved venligen skulle communicere, om Hr. Assessor endnu uden længre ophold ville beqvemme sig til at føre denne gamle sag udi rigtighed eller hvis ikke, at hand da uden fortrydelse anseer, at vi fra

legger os opholden og bringer det til endelighed, saaleedes som sagen det udfoerdrer. Imidlertiid forbliver vi

Hr. Assessors bereedvilligste

C. Güldencrone. C. Bartholin. P. Rasmussen.
H. Mejer. P. I. Bornemann. H. Justsen. M. Basballe.
N. N. Braem. P. I. Michaëlsen.

Rente-Cammeret d. 28. may 1727.

P. L. Smit.

Til Assessor Arnus Magnusen ang. den Iislandske commission.

Velædle Arnus Magnusen
Kongl. Majts. bestalter Assessor udi Consistorial Collegio, Professor ved det Kl. Universitet udi Kiøbenhavn og Archiv Secretairer.

Den i (unøjagtig) kopi A. M. tilsendte rentekammerskrivelse til P. Vidalin (af $^{28}/_{5}$ 27) meddeler som svar på hans fornyede andragende af $^{9}/_{9}$ 26, hvori han beklager sig over, at de resterende dagpenge ikke er bleven ham tilståede, da dog kommissionsarbejdet er bleven nedsendt 1720 og det ikke har været ham bekendt, at det skulde skrives på dansk: at rentekamret må henholde sig til sin skrivelse af $^{1}/_{6}$ 24, da »assessor Magnus icke haver verit at formaa til at aabne casserne, hvorudi de udførte commissions bøgger befindes, som skal bestaae i 120 til 130 stqr., og ei heller haft nogen omsorrig for enten at samle commissionen eller dessen translation, saa i hvor megen møye det end kand have kostet, finder hr. laugmand dog selv, at det icke er de penge værd, som allereede dertil er udgivet, naar vi hverkken maa faae det at see, og mindre i dend stand, at vi kand læse og forstaae det, og altsaa om hr. laugmand derved skulle finde sig fornermed og betynged, er det deris egen skyld som commissarier, at de (det 438) icke haver foreviist, hvad [de udi (*fra* [*udel.* 438) commissionen haver udrettet, og derfor icke heller kand tilstaaes de penge dem allereede er betalt, førend det beviises, at commissionen vel er fuldført (udført 438), da dem ikke skal blive forkorted, hvad de med billighed kand tilkomme«.

194. 5. juli 1727. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Opfordring til A. M. om inden 8 dage at afgive sin betænkning om den islandske jordebogs ordning og oversættelse.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med rentekammets segl (rødt lak). Også i rentekamrets kopibog.

Velædle Hr. Assessor!

Endskiønt vi icke havde aarsag oftere at anmoede Hr. Assessor om den Iislandske commission, som nu over sex aar fra landet haver veret udført, at motte vorde sorteret og begynt paa at indrettes til Danske, for at fuldføres til Hans Kongl. Maits.

tienniste, saasom vi saa ofte tilforn haver erindret forgieves og vi udi vores sidste af 28. maii, som forhen, forestillede Hr. Assessor, at om det icke uden lengere ophold blef bragt i verk, vi da nødvendig motte fralegge os opholden ved vores allerunderdanigste forrestilling, men ligesaa forgieves, uden at nyde noget svar derpaa; saa skeer dog endnu til overflød, og for at vise, det vi icke intenderer noget til Hr. Assessors mishag, denne velmeente erindring, at motte formaa Hr. Assessor det hand inden 8te dage ville meddeele os sin betenkning, hvorledes denne commission snarest og best kand komme til reenskrivning og ved Hans goede forsorg til een fuldkommenhed. Vi forvarter Hans goede svar, inden den forbemte tiids forløb, og stedse forbliver

Velædle Hr. Assessors
bereedvillige

C. Güldencrone. C. Bartholin. P. Rasmussen.
H. Mejer. P. I. Bornemann. [Gæhler *Rigsark.*] M. Basballe.
N. N. Braem. P. I. Michaëlsen.

Rente-Cammeret dend 5te julii 1727.

Til Assessor Arnes Magnusen,
den Iislandske commission betreffende.

P. L. Smit.

Velædle Arnes Magnusen
Hans Kongl. Maits. bestalter Assessor og Professor ved det Kongel. Universitet udi Kb.hafn.

Allerede $^{25}/_{6}$ er dateret en P. R. (ɔ: kancelli-sekretær P. Ramshart) mærket koncept til en til rentekammer-herrerne rettet fremstilling, hvori foredrages, at da det ikke lader til at skulle komme til endelighed med den islandske kommission af 1702 for at beskrive landet og lade indrette en jordebog, som skal være fuldført 1714 eller 1715 og derpå nedsendt 1720 og opsat på brevkamret 1721, eftersom assessor Magnus ikke har villet indfinde sig for at sortere jordebogshæfterne og lade dem oversætte på dansk, og da det kan falde kamret til last, at kommissionen har kostet en del penge, uden at noget er kommet for lyset, så »hafver jeg ladet extrahere af copie-bøgerne de erindringer commissarierne herom hafver faaed siden a⁰ 1710, herhos følger Lit. A, og ladet mig meddeele i bogholder-contoiret efterretning om de til bemt. commissarier udbetalte diet- og omkostnings-penge, som her hos følger Lit. B, beløbende til 6805 rdl. Allerydmygst henstillende til Eders Excellence og Høye Herrers goede forsorg, hvad herved videre kand vere at foretage til verckets endelighed, siden det nock fornemmes, at assessor Magnus er misnøyed med de erindringer hand faar herom, eftersom hand icke svarer cammerit, eller ladet sig det noget vere angelegen« (Dokumenter ang. den isl. handel m. v., Komm. af 1702 etc.).

Efterfølgende aftrykkes de pågældende bilag A—B og ligeledes to af P. Ramshart underskrevne udkast til videre skridt mod A. M., som dog ikke ses at være komne til udførelse (Rigsark. Kgl. resolutioner, reskripter, rentekammer-ordrer m. m. Island, Fær., Grl. vedk. 1684—1768).

Lit. A. Extract

Angaaende den a⁰ 1702 in maio fra det Danske Cancelie allernaadigst anordnede commission udi Iisland ved assessor Arnes Magnusen og laugmand Widalin at opskrive alle jorderne til een nye jordebog.

For samme commission skal dem vere tillagt udi dage penge, nemlig assessor Magnusen 2 rdr. og laugmand Widalin 1 rdr., som continueredc saa hen, indtil at derom følgende blef erindret, nemlig[1]:

A⁰ 1710 den 12te junii til assessor Magnusen og laugmand Widalin = nr. 119.
- 1711 $^{25}/_{7}$ til A. M. og P. V. At som intet svar fra dennem paa det forrige $^{12}/_{7}$ (!). . er indløben etc. Svarer vistnok til nr. 129 ($^{10}/_{6}$ 11).
- 1712 $^{23}/_{7}$ til A. M. og P. V. = nr. 142 (d. v. s. den $^{23}/_{7}$ daterede kopi).
- 1713 $^{21}/_{11}$ til A. M. = nr. 147.
- 1714 $^{6}/_{1}$ (til A. M.) = nr. 149.
- » $^{29}/_{6}$ til A. M. = nr. 152.
- » $^{5}/_{7}$ til P. V. Heraf fick assessor Magnusen communication. Sml. nr. 154.
- 1715 $^{12}/_{6}$ til A. M. = nr. 157.
- 1716 $^{25}/_{6}$ til A. M. og P. V. = nr. 162.
- » $^{27}/_{6}$ til P. V. Se nr. 163.
- 1717 $^{18}/_{6}$ til A. M. = nr. 164.
- 1720 $^{23}/_{5}$ til A. M. = nr. 169.
- 1721 $^{15}/_{2}$ til A. M. = nr. 174.
- 1722 $^{2}/_{5}$ til A. M. = nr. 177.
- 1722 $^{10}/_{7}$ til A. M. = nr. 179.
- 1723 $^{26}/_{2}$ til A. M. = nr. 180.
- » $^{9}/_{6}$ til A. M. = nr. 185.
- » $^{6}/_{7}$ til A. M. = nr. 186.
- » $^{17}/_{8}$ til A. M. = nr. 188.
- 1724 $^{1}/_{6}$ til P. V. Se nr. 189.
- 1725 $^{13}/_{2}$ til A. M. = nr. 189.
- 1727 $^{28}/_{5}$ til P. V. (med kommunikation til A. M.). Se nr. 193.

Lit. B. Commissarierne udi dend iislandske commission er efter bekommene efterretning udi bogholder contoiret bleven assigneret til diet penge.

1. Efter afreigning dend 15de junii 1706 og i anledning af Kongl. befaling af 2. maii 1702, assignerit følgende som de forhen hafde bekommet.

Assessor Arnes Magnus til subsistence paa siøen fra dend 30de maii 1702, da hand efter hans indgivende skal være gaaen til siøes fra Elsingøer, og til

[1] De i extracten givne uddrag af de pågældende skrivelser forbigås her da samtlige aktstykker er behandlede i nærv. udgave.

den 24. junii nestefter, da hand skal være kommen udi Island, er $3^1/_2$ uge à 4 rd. . . . . 14 rd.

Dernest til subsistence, item skydsfær til lands og vands samt til skriver og skriv materialier og andre ved commissionen forfaldene omkostninger i Island, daglig 2 rd., bedrager fra dend 24. junii 1702 til 10de septbr. 1705, da hand qvitterede landet, og reiste derfra til Kiøbenhavn, udi 1173 dage, er . . . . 2346 »

2360 »

Vicelaugmand nu laugmand Poul Joensen Widalin, iligemaade til subsistence og videre som melt er fra bemte. 24. junii 1702 til 24. junii 1706, er 1461 dage à 1 rd. . . . . 1461 »

3821 rd.

Som dem saaledes er betalt

A⁰ 1702	dend 23 maii af zahl cammeret	500 rd.
- 1703	dend 15 maii udi Island	500 »
- 1704	dend 12 maii udi Island	500 »
- 1705	dend 19 maii pr. mare opsent	1000 »
	agio derpaa efter assignation af 20 dito	10 »
- 1706	dend 15 junii assignererit som af landfogden var betalt. . .	911 »
	Samme dag assignerit resten	400 »
	giør summen	3821 rd.

Anno 1709 dend 28de junii atter tillagt afreigning om efterfølgende saaledes:

Efter assignations skriver salig Hans Normands opsatte afreigning med commissarierne paa Island, tilkommer dennem, efter Kongl. allernaadigste resolution af 2 maii 1702 udi subsistence penge, siden dend dennem tillagde afreigning de dato 15de iunii 1706, som følger:

Archiv secretaire Arnes Magnusen til subsistence, skyds fær til lands og vands, samt til skrivere, skriv materialier og andre ved commissionen forefaldende omkostninger udi Island, daglig 2 rd., bedrager fra dend 28de julii . . . . . (*åben plads*) hand kom til Island, til 9de septembr. 1708 hand igien reiste derfra landet her til Kiøbenhafn, i 794 dage. . . . . 1588 rd.

Laugmand Poul Widalin iligemaade til subsistence og videre som melt er, fra 24. junii 1706 til 24 junii 1709 i trei aar eller 1096 dage, daglig 1 rd. . . . . 1096 »

2684 rd.

Som saaledes er betalt:

1707	d. 24. maii assignerit som ved landfogden er betalt .	v. 1000
1708	d. 19 maii ligesaa	v. 1000
	Cronlagie herpaa à 1 rd.	20
1709	dend 28 iunii resten af zahlcammerit	664
	giør summen	2684.

Videre sees icke at være dem betalt.

Undtagen de 300 rd. som laugmand Widalin har faaed af landfogden udi Island, efter ordre af 5 julii 1714, hvorfor hand skulle fuldføre commissionen.

Tilsammen efter foregaaende forklaring dend summa 6805 rd.

Stormægtigste Konge Allernaadigste Herre!

Udi aaret 1702 er udi Iisland ved assessor Arnes Magnusen og laugmanden sammesteds Poul Joensen Widalin andordnet een commission til at beskrive landet og derover een fuldkommen og effterretlig jordebog at forfatte; denne forretning skal og udi aaret 1714 eller 1715 af disse allernaadigst beskickede committerede være bleven fuldført, men formedelst krigs aaringerne imidlertiid continuerede, torde de committerede icke resolvére til at lade papiirene fra landet udføre, førend i aaret 1720, da samme med en fregatte, hvormed hr. admiral Raben til Iisland var afseiglet, her til staden blev udsendt; at cammeret da har giort mange og adskillige erindringer til commissarierne, inden det er bleven bragt saaviit, at forretningen blef sluttet, viiser hosfølgende extract (ɔ: *Lit. A*), men effter at sagerne vare udkommen og assessor Arnes Magnusen berettede os, at forretningen bestoed af 120 til 130 smaa bøger, som paa iislandsk vare skrefne og forfattede, haver cammeret, saaleedes som hosfølgende bilag allerunderdanigst kand udviise, skrevet mange og efftertrøckelige erindringer til meerbemelte assessor Arnes Magnusen, som formand i commissionen, at hand dog vilde indfinde sig i cammer archivet, hvor disse documenter, effter Eders Kongl. Maits. allernaadigste befaling, vare hensatte, for at udtage og sortere dem, paa det de siiden kunde blive translatteret, og een fuldstændig jordebog paa dansk derover forfattet, men vores erindringer haver derudi saa liidet frugtet, at assessor Arnes Magnusen hvercken haver villet besvare vores breve og endnu mindre indfundet sig for at fuldføre hvis hand var pligtig, endskiønt hoshefftede bilag Litr. B allerunderdanigst kand forklare, at baade hand og hans medcommitteret i de aaringer, da commissionen i Iisland blef behandlet, tiid effter anden er bleven avanceret de dennem allernaadigst tillagde diæt penge, beløbende in alles dend summa 6805 rdr. Endskiønt vi da nødig Eders Kongl. Mait. noget herom allerunderdanigst vilde forestille, men heller hafde ønsket sagen udi mindelighed afgiort, saa maa vi dog befrøgte, at vores erindringer til assessor Magnusen og hans med committeret effterdags vilde bringe liige saa liiden frugt og nøtte med sig, som forhen er befunden, fornemmelig da fast alle vores breve hos dennem u-besvaret er bleven henliggende, hvorfore, og siiden det tilkommer os at sørge for, hvad tieneste Eders Kongl. Mait. er skeet for denne udbetalte anseelige summa, og hvorom til denne tiid icke nogen rigtighed fra commissionen er fremkommen, vores allerunderdanigste tancker gaar derhen, at assessor Arnes Magnusen, som nu er her tilstæde, paa hans egne og medcommitteredes veigne, ved Eders Kongl. Maits. allernaadigste befaling vil tilholdes u-fortøvet at indfinde sig udi Cammer archivet, for at bringe denne hannem allernaadigst anbefalede forretning, som nu i saa mange aar har henhvilet, til een fuldkommen endelighed og sagerne i det danske sprog at oversette, saaleedes at det kand tiene eenhver til behørig opliusning, og hvis hand derudi skulle giøre nogen lengere ophold, da icke alleeneste de oppebaarne penge med dobbelt rente effter cammer ræts ordningen straxen at udbetale, mens endog for sin overhørighed at være general fiscalens tiltale undergiven. Saa fremt da disse vores allerunderdanigste tancker finder Eders Kongl. Maits. allernaadigste approbation, have vi en befaling herom til assessor Magnusen ladet opsette og herved til Eders Kongl. Maits. allernaadigste behagelige underskrivelse allerunderdanigst insinuere. Vi til vor død forblive

Eders Kongl. Maits. allerunderdanigste og troe pligtskyldigste tiennere

Rente-Cammeret den 7de julii 1727.

P. Ramshart.

Ang. een befalings underskrivelse til assessor Arnes Magnusen.

Friderich den Fierde, af Guds Naade Konge til Danmarck og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dytmersken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst.

Vor naade tilforn! Af vores rente-cammer have vi ladet os allerunderdanigst referere, hvorleedes du tilliige med vores laugmand udi Iisland Povel Joensen Widalin den 2den may 1702 allernaadigst er bleven befalet bemelte vores land Iisland at beskrive og derover een ordentlig jordebog at forfatte; men endskiønt denne forretning in anno 1714 er bleven fuldført og documenterne med een af vores fregatter a⁰ 1720 her til staden udført, skal du dog icke, u-agtet mange til dig fra vores rente-cammer giorde erindringer, have været at formaae til at indfinde dig udi cammer-archivet, hvor disse sager ere hensatte, for at oversette bøgerne af det iislandske i det danske sprog og derover een fuldstændig og ordentlig forretning at forfatte, da du og din med committeret dog for dette arbeyde tiid effter anden een summa af 6805 rdr. udi diæt-penge er bleven avanceret. Som vi nu saadan effterladenhed og u-tilbørlige adfærd med mishag anseer, allerhelst da dette verck i saa mange aar har henstaaet og dermed endnu icke kommen til nogen endelighed, er hermed vores allernaadigste villie og befaling, at du, siiden din med committeret er fraværendes, straxen, og uden nogen mindste ophold eller tiids udsettelse, indfinder dig udi cammer-archivet og med ald fliid seer derhen, at de paa iislandsk skrefne bøger, som skal angaae landets og jordenes beskrivelse og taxation, udi det danske sprog kand blive translaterede, hvoreffter du da en ordentlig og fuldstændig forretning herom haver at forfatte og til vores rente-cammer indlevere. Skulle du nu, imod forhaabning, herudi tage nogen viidere forsømmelse og vercket icke straxen angriibe, maa du sickerligen forvente, at icke alleene de af dig oppebaarne diæt penge med dobbelt rente effter cammer-ræts ordningen hos dig vorder udsøgt, men at du endog for saadan din overhørighed af General Fischalen bliver tiltalt. Dermed skeer vor villie, befalendes dig Gud. Skrevet

Under vor kongelig haand og zeigl.

P. Ramshart.

Befaling til Assessor Arnes Magnusen.

195. 28. juli 1727. København.

Arne Magnusson til rentekamret. Tilståelse for til ordning og indbinding at have modtaget de islandske jordebogs-hæfter.

Trykt efter egenhændig original i rigsarkivet (Dokumenter vedk. den $^{22}/_{10}$ 1701 anordnede islandske kommission).

Efter De Høiædle og Velbaarne, Velædle og Velbyrdige Herrer Deputerede for Hans Kongl. Majest. Financer og udi Cammer Collegio, Deres ordres, haver ieg underskrefne til mig taget en af de tvende smaae kister, som Anno 1721 bleve indleverede i Høiest bemelte Hans Majestets Rente Cammer fra den Iislandske Commission, og indeholdt bemelte Commissions papirer. Udi forskrefne kiste, som ieg til mig haver taget, laae de af Commissionen sammenskrefne Jordebøger over det heele landet, be-

staaende af mange smaa protocoller, alle paa Iislandsk og alle uden bind. Hvilke smaa protocoller af mig skulle sorteres udi deres rette orden, og paa min egen bekostning blive indbundne udi skickelige Volumina: et Syssel i hvert Volumen, hvor det kand føie sig, og to i hvert, hvor Sysselerne ere saa smaae, at det icke anderledes kand skicke sig for bindenes liighed skyld. Siden skal ieg alle disse indbundne Volumina igien indlevere i Rente Cammeret, tillige med underdanig forestilling, hvad der kunde fremdeles være at giøre ved denne Iislandske Jordebog.

Arnas Magnussen.

Kiøbenhafn den 28. Julii Anno 1727.

196. 3. maj 1728. København.

Arne Magnusson, Betænkning over Th. Thorlakssons (Thorlacius') kort over Grønland m. fl. nordiske lande.

Trykt efter afskrift i AM. 771 a, 4to med egenhændig titel og underskrift. Sammesteds er vedføjet en gengivelse af kortet, hvis original opbevares i søkortarkivet. Sml. Nord. Tidsskr. for Oldk. III 130.

De Mappâ Terrarum Septentrionalium, qvam possidet Potentissimus Daniæ Norvegiæ etc. Rex Fridericus Qvartus, et mihi monstrari curavit 1728.

Uforgribelige Tanker
over nærverende landkaart.

Author til kaartet er en mand fra Island, ved nafn Magister Thorder Thorlaksen, som var her i Kiøbenhafn 1668 og 1669 og udi en af disse aaringer eller begge, det haver forferdiget. Hand blef strax derpaa biskop paa Schalholt udi Island, og døde der 1696.

Om kaartets beskaffenhed falder dette efterskrefne at mælde:

Norge, Skotland, Hetland, Ferøe og Iisland ere ret, eller noget nær ret satte paa kaartet. Stædernes nafne i Norge accordere til deels hverken med de gamle eller nye norske nafne, men her om er vel icke fornøden at bruge nogen viitløftighed.

Friisland, som her staar paa kaartet under vester-længdens grad 356 og paa poli høyde 60, 61, 62, er aldrig til, eller har været. At samme Friisland er indkommet i land- eller søekaarter, foraarsages af en italiensk fabel, som findes trykt og mælder, at nogle Venetianer seiglede der hen, hen ved aar 1380. Relationen er vidløfftig, men (som sagt er) opdigtet, og derfore icke verd at tracteres her med vitløftighed.

Hvad da Grønland i sig selv angaar (hvortil landtaflen synes og fornemmeligen at hensigte), saa sees icke, at der er nogen synderlig reflexion at giøre paa den østerligste og den nord-oste kant der af, som i kaartet kaldes det u-bebygte Grønland, og stræcker sig i kaartet fra vester-længdens grad 352 til 22 ongefer, item, norden fra at regne, ongefer til 66. grad poli-høide, thi alt dette stycke land er uden al tvifl lagt efter bare gisning, og uden noget fundament, saa som det icke kand bevises, at nogen menniske nogensinde har været paa dette stæd; men der i mod er lett at giøre troligt, at bemelte heele district har over 900de aar været omringet med den umaadelig tycke grønlandske eller spitzbergiske (eller ved hvad nafn nefnes skal) flydende iis, som seer ud som smaa bierge og svømmer omkring i Nordhavet, undtagen de stycker, som holde sig fast ved landene.

Synder-stykket af Grønland, ongefer fra poli høides grad 66 til 60 synder at at regne, er langt rigtigere end det forrige. Østen paa landet boede den colonie, som flyttede der hen kort efter a⁰ 980, hvor af mand saa got som intet veed at sige siden a⁰ 1430 eller nogle faae aar tilforn, saa som navigationen der hen var da bleven ganske farlig formedelst ovenbemelte drif-iis. Mand har i iislandske bøger og antegnelser en hoben nafne paa fiorder, øer, kirker og platzer, som laae i dette bebygte Grønland. Men saa som ingen af vore folk siden 1430 (ere nu snart 300 aar) haver været der paa stæden, saa er det let at slutte, at de nafne, som i kaartet findes i denne landets østerdeel og saa vester at, fra poli høides grad 64 til 62, ere efter giettelse satte i kaartet, ligesom author har fundet for rimeligst. Bliver saa kaartet, saa viit denne landets østerdeel angaar, u-efterretligt.

Det lader sig og ansee, at denne deel af kaartet neppeligen skal kunde rettes efter dags, saa som der troværdeligen berettes, at denne Grønlands østre deel fra poli høides grad 60 ongefer øster og nord at, er nn ganske omgiven med en continuerlig iis-muur i søen, uden for det heele landet, hvilken iis foregives at være 4, 6, 8 miile bred i mellem søen og landet.

Hvad land-strekningen anbelanger paa vester-deelen af Grønland, da er den langt meer at forlade sig til end angaaende den østre kant. Udi de islandske documenter finder mand meget lidet om denne kant af landet, aarsagen er, at den i gamle dage ikke var nær saa bebygt som øster-deelen. Men author har her udi fuldt de hollandske søe-kaarte, som ere blefne forferdigede

tid efter tid, siden hvalfisk-fangsten begyndtes i Straat Davis. Det allerbeste kaart, som mig er bekiendt over denne vester kant af Grønland og over Straat Davis, er for nogle aar siden (kandske 8 à 10 aar) tryckt i Holland, jeg troer i Amsterdam paa stort patent, men siges at være strax bleven supprimeret, saa som en piece der kunde alt for meget oplyse fremmede. Kaartet haver jeg seet hos etats-raad Rostgaard, men om det var hans eget eller icke, er mig ubevist. Uanseet at dette kaart var (som siges) bleven supprimered udi Holland, saa skulde jeg dog u-forgribeligen meene, at etats-raad Griis, som i Kongl. Majestets affaires residerer i Holland, kunde finde en udvei til at faae oftbemelte kaart, om hand der til fick Kongl. Majest. ordres. Og i slig fald, paa det bemelte etats raad Griis icke skulde tage feil i kaartene, da staar i samme kaart langt ind i Straat-Davis, ongefer paa 70de grad poli høide, det eyland Disko, som, saa viit jeg mig erindrer, icke findes i de almindelige hollandske søe-kaarter.

Dette er alt det som jeg for denne gang haver eragtet nødvendigt at raisonnere over nærverende land-kaart.

Arnas Magnussen.

Kiøbenhafn den 3. maji 1728.

197. 19. juni 1728. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Påmindelse om efter løfte at besørge den islandske jordebog ordnet og oversat.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med rentekamrets segl (rødt lak).

Velædle Hr. Assessor!

Endskiønt vi saa ofte ved vores forrige skrivelser haver erindret Hr. Assessor om den Iislandsche commission, som nu over 7 aar fra landet haver veret udført, at maatte vorde sorterit og til dandsche indrettes, for at fuldføres til Hans Kongl. Maits. tienniste, som og Hr. Assessor mundtlig haver loved os, forleden aar, at dermed foerderligst schulle komme til den behørig rigtighed; saa maa vi dog u-gierne see det eene aar bortgaar effter det andet uden at erfahre denne commission til nogen fuldkommenhed; og derfor endnu eengang til overfløed, for at viise det vi iche intenderer noged til Hr. Assessors mishag, vil tilbede os og erindre ham, at hand ville meddeele os sin betenchning

schrifftlig, hvorviit dermed denne commissions reenschrivning og dends oversettelse paa dandsche er avancerit, og hvor snart samme ved hans goede forsorrig kand komme til fuldkommenhed, thi at lade det saaleedes lengere i u-fuldkommenhed henstaa, understaar vi os iche, og derfor schulle vere os u-kiert, om vi over dessen lengere ophold schulle nødes til for Hans Kongl. Mait. at fralegge os skylden. Vi forbliver

Hands bereedvillige

C. Güldencrone. C. Bartholin. P. Rasmussen.
H. Mejer. C. Gæhler. N. N. Braem.

Rente-Cammeret d. 19. juni 1728.

Til Assessor Magnusen,
erindring om den Islandsche Commission.

Udi Renteschriver
Smits lovlig forfald
J. Wolder.

Velædle Arnus Magnusen.
Kongel. Maits. bestalter assessor i Consistorial Retten og Professor.

198. 4. september 1728. København.

Arne Magnusson, Udkast til konsistorialvotum ang. kancelliråd Wielandts begæring om privilegium på trykning af en del vers og bøger.

Trykt efter egenhændig original i Gl. kgl. sml. 1071, fol., hvortil ændringer med Grams hånd.

Er tidligere trykt i Seidelins Læsendes Aarbog 1800, s. 106—12.

Som tillæg gives A. M.s udaterede, egenhændige votum over Peter Nørwigs supplik ang. salg af geistlige småskrifter. *Trykt efter koncept i AM. 454, fol.*

Belangende Cancellie-Raad Wielandts Supplique af dato 3. Augusti huius anni, hvorinde privilegium begieres paa en stor deel vers og bøger, er dette efterskrefne min uforgribelig tanke.

Hvad sig angaar de 40 Authorum vers, som i Suppliquen opregnes, da ere, saa viit ieg forstaar, der i bland nogle, som meget lidet ville contribuere til det Danske Sprogs opkomst, saasom og mange der af[1] meritere nafn af gode poëter. Af disse gode poëter ere der i gien nogle, hvis vers icke synes at være

[1] ikke *tilf. Gram.*

meget opbyggelige, ifald de skulde findes i Cancellie-Raad Wielandts collection: ex. gr. En piges længsel efter giftermaal, authore Jens Seested. Ejusdem (ut dicitur) Kiøbenhauns Fruentimmers Reise til Dyrhaugen, nock en Samtale i mellem en Forliebt og Belinde, som holdes for at være fra samme Author. Af lige beskaffenhed ere Jacob Worms de fleeste. Derudi er poësien gemeenlig god eller ustraffelig, men hvorledes materien er i bland, det er alle bekiendt. — Enten nu alle disse vers eragtes at være gode, onde eller middelmaadige, saa finder ieg icke billigt at raade til, det Cancellie-Raad Wielandt skulde faae Monopolium paa disse ting, og ingen anden maatte lade Danske vers trycke end hand, hvor ud paa mig synes tingen at ville gaae. Jeg seer og icke, at disse Collectioner af vers kunde aftryckes hos Cancellie-Raad Wielandt i mange aar, og vil da tingen heede, at disse vers skal blive u-tryckte baade hos den eene og den anden, indtil Cancellie-Raad Wielandts leilighed bliver at faae dennem ferdige. — Nogle af de i Suppliquen mentionerede Authores Carminum leve endnu, item nogles næste arvinger; og skulde det synes billigt, at de maatte raade for, hvor deres eller deres fædres Poëmata skulde tryckes[1]. Biskop Thuras Poëmata ere tryckte hos Schmedgen. Scandorphs vers haver Bogfører von Netten forlagt og bekostet. Sees saa icke, hvad føie Cancellie-Raad Wielandt kand have til at søge Kongelig Privilegium paa disse ting[2]. Ligeledes kand det forholde sig med fleere af disse, om endskiønt ieg det icke erindrer eller veed. Saa synes mig da, uforgribeligen, at i fald Cancellie-Raad Wielandt skulde meddeeles privilegium efter det første membro af hans Suppliqve, saa kunde det saaledes indrettes (om Hans Kongl. Majest. saa behagede), at ingen maatte eftertrycke de verse-fasciculos, som Cancellie-Raad Wielandt samlede og loed trycke. Dog at sligt privilegium icke skulde extenderes uden til de fasciculos, som fra Cancellie-Raad Wielandts Bogtryckerie udkom efter haanden. Imidlertid maatte det være een hver tilladt at samle og trycke vers, naar slig samling icke var bare Eftertryck af de Cancellie-Raad Wielandts Fasciculis, som da allereede vare blefne publiques. For det øfrige veed ieg icke, at det er nogenstæds brugeligt at

---

[1] *Hertil følgende overstregede blyantsmarginal med Grams hånd* Kingos Siunge Choer er uden tvil Bogfører Paallis forlag, ligeledes har det sig med Dorthe Engelbrechts d. bøger. [2] andre til stor skade og fornærmelse *tilf. Gram.*

søge[1] privilegium paa slige Sager, og synes som dette er at gaae andre[2] fornær. Det er[3] ellers almindeligen vedtaget, at ingen Bogfører, stor eller liden, indfalder gierne i den andens forlag, udi det land, hvor de ere begge bosatte.

Nu kommer ieg til det andet membrum, og seer ieg icke, at Cancellie-Raad Wielandt kand med føie benægtes privilegium paa:

Coldings Søe haun og Søe krans.

Kiøbenhafn historiske Beskrivelse.

Lyschanders Grønlandske Chronica.

Jens Munks Navigatio Septentrionalis.

Poul Juls gode Bonde.

Marcus Giøe om Elephant ordenen.

Nye Tidender om lærde og curieuse Sager,

saa som disse ere af hans eget forlag, og saa kunde der være fleere af de i Suppliquen mentionerede Bøger, om hvilke mine tanker ere de samme; alleene undtagen:

Peder Clausens Norges Riges Beskrivelse, som er en god bog, men af Cancellie-Raad Wieland vitiosè eftertryckt, hvorfore ieg icke seer at det io burdte tillades en kyndig Norsk mand, den at rette og forbedre, og med Annotationer lade trycke, hos hvem hand vilde, i fald nogen vilde legge haand der paa. Af de i Suppliquen indførdte Bøger vilde ieg gierne have udmønstret D. Fausti og Uglspeiels historier. Vel er det sandt, at disse to lumpne Bøger ere at faae paa Dansk og Tydsk. Men ieg holdt for, at det icke sømmede sig, det de bleve trykte med Kongl. privilegio.

Snorre Sturlesens Norske Kongers Chrønicke ønskede ieg og gierne at maatte udelades af dette Register. Aarsagen er, at den Danske Edition in 4to er mange stæder uret og ufuldkommen. Herforuden er det en vitløftig bog, til hvis forlag behøves mange penge. Hvis nu en, som var beqvem, tog sig for at completere bogen og rette vildelserne, saa stod privilegium den samme i veien, at hand icke kunde lade verket trycke, og var dog ingen viss forhaabning om, at nogen edition deraf skulde udkomme i mange aar.

Jeg interesserer mig og for den gode mands Sal. Assessor Thormod Toruesens Orcades. Det skulde giøre mig ont,

---

[1] anholde om *Gram.* [2] alt *tilf. Gram.* [3] og *tilf. Gram.*

om de ved en urigtig translation blef fordærvede, mænds og stæders nafne corromperede, med andet sligt, som neppeligen kunde undgaaes, om en ukyndig blef brugt til translationen.

Hvad Torfæi Gronlandiam og Vinlandiam angaar, da bliver vel ufornøden, at Cancellie-Raad Wielandt dennem lader translatere, saasom Borgemester Andreas Busseus i Helsingør haver til Trycken færdig en Grønlands Beskrivelse paa Dansk, hvilken er, saa at sige, ord fra ord tagen af Torfæi forskrefne Bøger.

Wolfs Encomium Regni Daniæ er igien en stor bog. Jeg kand icke vel see, at den saa hastig bliver tryckt hos Cancellie-Raad Wielandt, og synes derfore, at med privilegium paa den kunde opstaae, indtil hand declarerede, at hand om et halft aar vilde begynde paa verket.

Hvis Mag. Poulsen haver givet Cancellie-Raad Wielandt i hænder sin translation af Taylors bog, saa finder ieg billigt, at ingen bør at giøre hannem indpas der udi.

Hvad de øfrige bøger angaar, som staae i Registeret og privilegium paa begieres, da ere eendeel der af, som ieg icke seer at kunde giøre publico nogen skade, om end skiønt Cancellie-Raad Wielandt erholdt monopolium derpaa. I bland samme register ere og nogle, som ieg icke til nøie kiender. Angaaende disse conformerer ieg mig gierne efter mine Herrers og Collegarum Consistorialium gotbefindende.

Arnas Magnussen.

Kiøbenhafn den 4. Sept. 1728.

Naar Peter Nørwig giør det got, at de i hans Supplique mentionerede bøger vare allereede trøckte, før end andre derpaa fick et Special privilegium, og i det øfrige forholder sig med debiten af samme forhen trøckte Exemplarier efter de regler, som hand i Suppliquen self setter, saa seer ieg intet i hans begiering, uden største billighed. For det øfrige skulde det snart vere at ønske, at ingen fick privilegium paa slige smaae geistlige bøger, paa det derved kunde betages leilighed at udsue almuen med den ubillige taxt, som gierne settes paa slige begierlige bøger, naar en allene derpaa forundes monopolium. Exempla sunt notoria, licet odiosa.

199. 13. november 1728. [København.]

Arne Magnusson, Optegnelse om en kgl. gave af 200 rdl.

Trykt efter egenhændig seddel-notits i AM. 450, fol.

Gaven var foranlediget ved A. M.s store tab ved Københavns brand d. 20. oktober, hvor hans bibliotek af trykte bøger m. v. gik til grunde.

1728 den 13. Novembris en Løverdag bekom ieg i Justitz Raad Lauterups zahl-Cammer 200 Rxdler cour(an)t, som Hans Majest. var saa naadig at forære mig, og gaf ieg qvitering der paa.

200. 18. december 1728. København.

Arne Magnusson til kongen. Ansøgning om at et ældre gældsbevis fra borgemester Bussæus ang. en forholdsvis ringe sum må blive stemplet for at kunne validere i rettergang.

Trykt efter en af A. M. rettet afskrift i AM. 452, fol. Indlagt findes A.M.s egenh. udkast til en skrivelse af samme indhold, men stilet til de deputerede for finanserne og dat. $^{13}/_{12}$. Ikke funden i rigsarkivet.

Stormægtigste Allernaadigste Arve Herre og Konge!

Borgemester Andreas Busæus i Helsingør haver for 19 aar siden laant af mig 20 rxdler, som hosfølgende hans revers og egenhændige bref udvise; jeg haver ofter end en gang erindret hannem om denne ringe gield, men i stæden for betaling maat tage i mod tergiversationer. Da i hvor vel summen med paafaldene rente er ickun liden af importance, saa finder jeg mig dog icke forbunden til at nøyes med udflugter i stæden for penges betaling, enten summen var stor eller liden. Beder derfore allerunderdanigst, at Eders Kongl. Majestet allernaadigst vil tilstæde, at bemelte Borgemester Bussæi hosfølgende revers maatte stemples, paa det den i rettergang kunde validere, lige som den i førstningen kunde have været skreven paa den rette sort stemplet papir. Jeg forsickrer mig allerunderdanigst om, at jeg her ved icke skal falde i mistanke, at jeg vilde have defrauderet Eders Kongl. Mayestets interesse, som her ved var meget ringe. Thi sligt er aldrig faldet mig i tanke hverken i denne post eller nogen anden, men dette alt er skeet bonâ fide, paa min side, i mod Borgemester Bussæus, og uden at tænke paa efterkommende tider. Forventer derfore Eders Majestets allernaadigste bønhørelse og for det øfrige forbliver

Eders Kongl. Majestets
allerunderdanigste tro arve-tiener
Arnas Magnussen.

Kiøbenhafn den 18de decembr. 1728.

201. 4. marts 1729. København.

Kongen til Arne Magnusson. Tilkendegivelse af, at fhv. pagehofmester C. L. Harboe er bleven beskikket som A. M.s medhjælper og efterfølger i gehejmearkivet.

Trykt efter Rigsarkivets Sjællandske Tegnelser nr. 115, med følgende titel: »Assessor Arnas Magnussen, Notitz, anlangende at Christian Ludvig Harboe er beskikket til at komme ham til hielp i den ham anbetroede Archiv Secreterer tieniste og hannem omsider at succedere med viidere«. Hertil en gennemrettet koncept, som opr. har fulgt ordrens ordlyd nøjagtigere.

Blandt indlæggene i Sjæll. Registre nr. 83 findes nedenunder aftrykte ordre i sagen.

Ligeledes aftrykkes her en optegnelse af H. Gram om A. M.s embedsvirksomhed.

F.4. V. N. T. Vi give dig hermed allernaadigst tilkiende, at vi udi allernaadigst henseende til nogen lættelse ved dine tiltrædende aar og alderdom allernaadigst have fundet for got, under denne dags dato at beskikke og forordne vores forrige pagers hofmester os elskelig Christian Ludvig Harboe til at være dig udi den dig allernaadigst anbetroede Archiv Secreterers betiening adjungeret, og naar du enten ved døden afgaar eller embedet paa anden lovlig maade ledig vorder, da Archiv Secreteriatet virkelig efter dig at tiltræde, og giør vi os derfore allernaadigst forsikkret, at du giver fornævnte Christian Ludvig Harboe ald fornøden og tienlige oplysninger, og derudi som udi alt andet viiser din bekiendte droiture og uafladelige nidkierhed for vores tieneste. Derefter du dig allerunderdanigst kand viide at rette. Befalendes etc.

Hafniæ den 4. martii a⁰ 1729.

Effter hans Kongl. Maits. allernaadigste ordre skal for de Kongl. Pagers Hoff Mester Christian Ludewig Harboe een bestalling udferdiges som Archiv Secretaire, paa den maade at hand bliver Assessor Arnes Magnussen udi samme betiening adjungeret, og naar hand ved døden afgaar, eller embedet paa anden lovlig maade leedig vorder, da Archiv Secreteriatet virchelig effter Assessor Magnussen at tiltræde. Hans Kongl. Mait. haver og derhos allernaadigst befalet, at een ordre tilliige til Assessor Arnes Magnussen skal opsettes og fra det danske Cancellie udferdiges, hvorudi hannem maatte tilkiendegives, at hans Mait. i allernaadigst henseende til hans tiltrædende aar og derved følgende incommoditets, allernaadigst har funden for got at beskiche denne adjunctum, og at hans Mait. derfor giør sig allernaadigst forsickret, at Assessor Magnussen giver Mr. Harboe alle fornødene og tienlige oplysninger og derudi som udi alt andet viiser sin bekiendte droiture for hans Maits. tieneste.

Hvad lønnen for Mr. Harboe anbelanger, da er samme allereede ved Rente-Cammeret regleret.

Kiøbenhafns Slot d. 1ste Marti 1729.

P. Ramshart.

Til Ober Secretaire Møinichen.

Fra velbemte. Hr. Rostgaards Bortgang (1725) haver Assessor Consistorii Arnas Magnussen, som tillige var Professor Geographiæ, Historiarum & Antiqvitatum paa det Kongl. Universitæt, udi dette Geheime-Archiv alene forrettet Archivarii partes, med Titel af Archiv-Secreterer, hvilken hand lige fra høystsal. Kong Christiani V. Tider, an. 1696 (si rectè memini) bestandigen haver haft, exercerende Secretarii Archivorum charge under Rostgaard til 1725 og siden alene, uden nogen Superieur, excepto Magno Cancellario.

Anno 1729 . . . *(sål.)* behagede det Hans Kongl. Majt. høystsal. Kong Friderich den IVde at adjungere velbemte. Assess. Arnæ Magnæo til Collegam Mr. Christian Ludvig Harboe, forhen de Kongl. Pagers Hoffmester, med de Vilkaar, at Ass. Magnussen forblev primus Secretarius i dette Geheim-Archiv, beholdende sin gage, som var 500 rdr. aarlig, og velbemte. Mr. Harboe at være ogsaa Archiv-Seeretaire her sammestæds, med 400 rdrs pension, indtil Arnas Magnussen ved døden motte afgaae, da han skulde tiltræde hans plads og løn.

Anno 1730 den 7. Januarii døde sl. Ass. Arnas Magnussen, vir excellens, atque ut omnis ævi Historiarum, ità Antiqvitatum patriarum & rei diplomaticæ omnium peritissimus. Og haver saaledes Hr. Secretaire Christian Ludvig Harboe, efter hans død, alene continueret i denne fonction . . . . *(indtil nov. 1730).*

[Ovenstående er taget fra et lille kvart-hæfte, betegnet som Geheimearchivets Journal eller Archivets Memorial, som omfatter udlån fra arkivet 1664—1731 samt en historisk oversigt af H. Gram over arkivstyrelsen 1725 og ff. år, indtil G. blev gehejmearkivar 1731. — Blandt optegnelserne om udlån findes kun med A. M.s hånd »Anno 1715 d. 26. Novemb. haver Hr. Etats-Raad Rostgaard ladet udtage af Archiven 2 Folianter, som ere Amtmand Hans Lillienskiolds Beskrivelse over Findmarken«, hvortil Rostgård i marginen har antegnet, at de var tilbageleverede.]

Som minde om A. M.s arkivvirksomhed foreligger blandt Rigsarkivets embedspapirer følgende fortegnelse (1 bl. i 4to) over »Det som skal fløttes« (sandsynligvis ved gehejmearkivets flytning fra Rosenborg 1720): »36 (opr. skr. 24) skabe med breve i; 12 føder under de 24 skabe; 4 (opr. 16) tomme skabe; 8 føder der under; 2 kister med breve, behøves 4 karle til hver; 2 kufferter, kunde bæres magelig af 2 karle hver; [2 skuffer med koberplader, faar at tages ud af Capsâ 19, og kunde saa bæres af 2 karle eller lægges paa en arbeidsvogn *overstreget*]; 1 Jernbunden skrin, tomt eller næsten, kand beres af 1 karl; 1 koberpærse, faar at skilles ad og maatte da kunde bæres af 4 karle; bræder under persen, 1 karls byrde; 1 tyck støbt iernplade, 1 karl; 1 lumpet bord, eller bræt paa; 1 bord med stol under, 2 karls byrde; 3 stole«. Endvidere foreligger en designation (2 sammenhængende folio-blade) over 18 til gehejmearkivar Rostgaard fra tyske kancelli 1716 udleverede pergament-dokumenter, hvorunder A. M. egenhændig har skrevet: For- og ovenskrefne Documenter haver ieg underskrefne annammet af Hr. Etats-Raad von Hagen, til at blive transporterede til det Kongl. Geheime-Archiv.

Kiøbenhafn den 30. Julii 1721.

Arnas Magnussen.

202. 19. marts 1729. [København.]

Rentekamret til Arne Magnusson. Gentagen påmindelse om de islandske jordebøgers ordning og oversættelse.

Trykt efter original i AM. 438, fol., med rentekamrets segl (rødt lak). Også i rentekamrets kopibog.

I denne skrivelse er indlagt neden aftrykte svar fra arkivsekretær Lohman(n) på en forespørgsel fra A. M. ang. rentekamrets eventuelle krav på A M.s bo i anledning af jordebogs-sagen.

Som anmærkning er vedføjet en udsigt over sagens videre forløb m. m. De med * mærkede aktstykker foreligger i det Arnamagnæanske Legats arkiv, delvis, som fremhævet, i original.

Velædle Hr. Assessor!

Vi haver adskillige gange ved vores skrivelser erindret Hr. Assesssor om de Islandske jordebøger, hvilcke nu over 8te aar fra landet haver været udførte, med begiering, at samme maatte blive sorterede og udi dansken oversatte, for at fuldføres til Hans Kongel. Maits. tieniste og fornøden efterretning her udi Rentecammeret; men som vi ugierne maae fornemme, at det eene aar bortgaaer efter det andet, uden at erfahre denne commissions endelige udfald, saa maae vi endnu Hr. Assessor venligen have erindret, at os Hans gode betenkning maatte meddeeles, hvorvit der med denne commissions reenskrivning og dens oversettelse paa dansk er avanceret, og hvor snart samme ved hans gode forsorg kand komme til dend behøvende rigtighed. Vi forbliver

Hr. Assessors
bereedvillige

C. Güldencrone. C. Bartholin. C. Berregaard.
H. Mejer. P. I. Bornemann. M. Basballe. N. N. Braem.

Rentecammeret dend 19de martii 1729.

E. Holst.

Til Assessor Arnes Magnusen.

Velædle Arnes Magnusen
Hans Kongl. Maits. velbestalter Assessor.

Venerande Domine Collega!

Hvad Mr. Smit sagde, huser ieg ikke retter end saa var: Skulde herr Assessor døe før end hands Frue, da vilde det være for hende meget vanskeligt at svare Cammeret; der paa svarede herr Assessor: ja hvad skulde da skee? R.: ieg frøgter de vilde tiltaale hendes boe. Hvad derpaa bleef svart veed ieg ei at erindere mig. Forbliver med ald nidkiærhed og estime,

herr Ass(ess)ors og min store velynders,
ærbødigste Tiener
E. Lohman.

Anmærkning. Efter A. M.s død ($^7/_1$ 1730) tilskrev rentekamret * 9. jan. universitetet om i dødsboet at lade opsøge de islandske jordebøger, hvilken opfordring univ. * $^{16}/_1$ lod gå videre til eksekutorerne justr. Bartholin og prof. Gram. Disse meddelte $^{19}/_4$ 1731 rentekamret, at jordebøgerne ikke havde været at finde i dødsboet, men at for nylig i A. M.s kammer i gehejmearkivet er fundet en kiste med de ommældte jordebøger, som A. M. havde ladet flytte herhen

for at frelse dem under Kbh.s brand, da hans eget bibliotek gik til grunde, og udbeder sig ordre om, til hvem de skal leveres, samt oplysning om A. M.s mellemværende med rentekamret (Rentek. isl. sager 1728—40), hvorefter $^{29}/_{2}$ 1732 bogholderi-meddelelse om A.M.s diæt-penge afgaves (Rentek. isl. sager 1679 ff.). * $^{11}/_{8}$ 1742 (orig.) indgiver rentekamret til oversekretær Holstein en udsigt over de til A. M. for jordebogsarbejdet udbetalte beløb, som her opgøres til 4148 rdl. foruden 300 rdl. til værkets afslutning 1714, og fremhæver, at jordebogen fremdeles ikke er bragt i orden. * $^{18}/_{8}$ 42 (orig.) forvænter Holstein i brev til Gram sagen ordnet ved jordebogens oversættelse. * $^{22}/_{8}$ 42 lover Gram i brev til Holstein at lade det af den islandske jordebog i A. M.s dødsbo forefundne oversætte på boets bekostning, hvad han mener vil kunne ske på et halvt års tid. * $^{31}/_{8}$ 42 (orig.) falder kgl. resolution, hvorved alle krav frafaldes, når jordebogen på boets bekostning er oversat, renskreven, indbunden og indleveret i rentekamret. * $^{27}/_{4}$ 1748 anmoder rentekamret universitetet om i Grams dødsbo at efterse, hvorledes det forholder sig med de lovede islandske jordebøger i dansk oversættelse, som endnu ikke er indkomne, og det forefundne må derefter antages at være oversendt. * $^{8}/_{4}$ 1750 (orig.) opfordrer prof. M. Wøldike — i henhold til en rentekammerskrivelse af 6. april — skifteforvalteren i etatsråd Grams dødsbo til at lade eftersøge, om her skulde forefindes jordebog over Mule, Bardestrands og Skaftefields sysler, som mangler i det af A. M. og P. Vidalin forrettede værk. De originale jordebøger over de øvrige sysler må vel samtidig være afleverede til rentekamret, hvor de siden har befundet sig, tillige med renskrift af den danske oversættelse, som udarbejdedes under Grams ledelse 1742 og ff. år, hvoraf koncept i den Arnamagnæanske samling, hvor også materiale til beskrivelsen af Bardestrand syssel findes, hvorimod intet spor til en jordebog over Mule og Skaftafells sysler haves[1]. Ved kgl. fundats for det Arnamagnæanske legat af $^{18}/_{1}$ 1760 erklæres »at den Jordebogen over Iisland betreffende Post er giennem Vores Rente Cammer aldeeles bragt i Rigtighed«.

I rentekammerskrivelsen af $^{19}/_{8}$ 1729 er indlagt nogle egenhændige optegnelser af A. M. på løse blade, vedrørende jordebogs-arbejdet. Om den ham overgåede behandling skriver han »Cammeret hâr altid svart mig, at det eller det skulle bie til commissionens ende. Ingen reflexion giort paa mine memorialer, saasom om Sudurnesia iarda kaup, qvigillda controversiam, sem nu er temmelega vaxen. Neitad mier minna peninga. Sleiged alltid hendinne af mier og nu tandem heglad mig ut. Ecki leyfer mier ad svara«. I øvrigt er indholdet memorial-notitser om foreslåede reformer, uregelmæssig administration, jordebogssagens afvikling etc.

203. 7. april 1729. København.

Arne Magnusson til Landetatens general-kommissariat. Ansøger på fhv. sysselmand Are Torkelssons vegne om udbetaling af hans afdøde søns, ingeniørkaptajn Magnus Arasons, gage.

Trykt efter egenhændigt, uunderskrevet udkast i AM. 452, 4to.

---

[1] I rentekamrets nu i rigsarkivet opbevarede danske oversættelse er indlemmet en af landfoged Skúli Magnússon 1778 redigeret oversættelse af Bardastrand syssel efter det i den Arnamagnæanske samling opbevarede materiale. I Vejledende Arkiv-Registraturer II, s. 158 er denne jordebog (i alt 16 bind) fejlagtig henført til årene 1760—69.

Høiædle og velbaarne, velædle og velbyrdige Herrer, Deputerede udi Hans Kongl. Majestets Land-Etats General-Commissariat!

Forleden aar 1728 den 19. Januarii er udi Iisland ved døden afgangen Ingenieur-Capitain Magnus Aresen, som efter Kongl. Majestets allernaadigste ordre der hen var reist udi en viss forretning. Bemelte Ingenieur-Capitains fader, forige Sysselmand Are Thorkildsen (som er min Slægt og gode ven) haver mig forleden aar tilskrevet, at ieg paa hans vegne vilde sollicitere om samme hans afdøde søns til gode havende gage. Saa er da til Eders Excellence og samtlige de høie Herrer, paa forskrefne Are Thorkildsens vegne, min ydmygste begiering, at den gage og afregning, som forbemelte Ingenieur-Capitain Magnus Aresen kand til komme til hans døds dag, maatte mig, paa bemelte hans faders vegne, assigneres og blive betalt her i Byen. Jeg vil, ved pengenes leverance, udi den paa deres annammelse givende qvitering være caution for, at samme penge skulle udi Iisland gotgiøres oftskrefne Capitain-Ingenieurs fader Are Thorkildsen, og at med dennem i alle maader retteligen handles skal. Forventer herpaa ydmygst en god expedition, og for det øfrige forbliver

Eders Excellences og Samtlige De Høiædle og velbaarne, velædle og velbyrdige Herrers

Kiøbenhafn d. 7. Aprilis 1729.

På foden har A. M. tilføjet: Commissariat-Skriver Sontum. Fuldmægtigen heeder Lynge.

204. 14. april 1729. København.

Arne Magnusson til justitsråd Ramshart. Redegørelse for nøglerne til gehejme-arkivet.

Trykt efter egenhændig original i rigsarkivet (Gehejmearkivets embedspapirer 1676—1730) med A.M.s segl (rødt lak).

Høiædle og Velbyrdige Hr. Justitz Raad og Cabinet-Secreterer, Høiestærede ven og velynder!

Paa Deres høitærede Skrivelse af dato 13. huius, er dette efterskrefne mit tienstærbødigste Svar: At siden Archivet blef forfløttet fra Kielderen under Rosenborg til det Sted, hvor det nu staar, haver der aldrig været i Betienternes giemme uden en

Nøgel til hver af de tvende øverste Hvelvinger, hvor documenterne forvares. Hr. Etats Raad Rostgaard og ieg brugte altid de samme Nøgeler, hvilket i de tider ingen difficultet gaf, saasom hand ideligen var occuperet med andre forretninger tillige med Archivariatet, nemlig med Justitiarii Embedet i Høieste Ret og siden med ober-Secreterers chargen, saa at Nøglerne derover stædse bleve hos mig, undtagen naar hand dennem fordrede til sin egen brug, og dennem mig saa siden igien leverede. Bliver saa icke videre at spørge efter nogen Nøgeler til bemelte to Hvelvinger, enten hos forskrefne Hr. Etats Raad Rostgaard eller andenstæds, hvor om De, paa mine vegne, kunde allerunderdanigst forsickre Hans Kongl. Majestet. For det øfrige er ieg og stædse forbliver

Høiædle og Velbyrdige Hr. Justits Raads og
Cabinet-Secretererers(!) Tienstærbødigste tiener
Arnas Magnussen.

Kiøbenh. 1729 den 14. April.

A Monsieur, Monsieur Ramshart, Conseiller de la Justice, et Secretaire du Cabinet de sa Majesté, tres-humblement.

205. 6. januar 1730. København.

Arne Magnussons og hustrus testament. A. M.s bøger og papirer overdrages universitetet. De efterladte midler anvendes for en eller to islandske studenter, efter en af justitsråd Th. Bartholin og assessor Gram indrettet fundats.

Trykt efter kopi i rigsarkivet i Samling af Bestemmelser vedk. det Arnamagnæanske Legat, Kbh. 1892; også i Lovsml. for Island og Samling af de for Universitetets Legater gældende Bestemmelser. Fundats for Legatet stadfæstedes 18. jan. 1760.

---

206. 5. december 1716. København.

Universitetets consistorium tillader Arne Magnusson at hjemlåne en diplomsamling.

Trykt efter Acta Consistorii. Diplomerne udgør nu en del af den Arnamagnæanske samling.

Veledle Hr. Assessor Arnas Magnussen uedtoeg med Consistorii tilladelse een skuffe af det grønne skab neder ved døren

med 390 gamle breve (enten alle, eller de fleeste om St. Claræ Kloster) de fleeste deraf skrefne paa pergament, og nogle paa papiir; hvilke hand lovede alle uskadde, saasnart hand faaer dem igiennemseet, tillige med skuffen at restituere Consistorio.

207. 19. juli 1721. København.

Arne Magnusson overtager universitetets vicebibliotekariat.

Trykt efter Acta Consistorii. Sml. Nyerup, Univ. Ann. s. 258, og Nordisk Tidsskr. for Oldkh. III, s. 66, hvoraf fremgår, at etatsråd C. T. Bartholin var vicebibliotekar, hvorimod protobibliotekar den gang var prof. theol. Hans Bartholin.

At A. M. allerede tidligere havde været knyttet til universitetsbiblioteket, fremgår af nedenaftrykte tillæg fra Acta Consistorii 1698, men har ellers ikke efterladt sig spor.

Hr. Etatz-Raad Bartholin proponerede, at som Hr. Assessor Magnussen effter den imellem dennem giordte transaction paatager sig Bibliothecæ Academicæ administration, som Hr. Etatz-R. Bartholin formedelst andre forretninger ey længere, som hand ønskede, kand forestaae, det da maatte føres ad Acta, at Hr. Assessor Magnussen hereffter staaer for bøgerne, og svarer til alt hvis forsvar, som af Bibliotheckets administration dependerer, saasnart det hannem af Hr. Etatz-Raad Bartholin bliver overleveret.

Acta Consistorii d. 10. Septembr. 1698.

Saa som tilforn *(26. 10. 1695)* er blefven slutted, at der schulde forfærdiges Een Catalogus paa Universitets Bibliothecæ Msstis., paatoge sieg samme U-mage Magn. Rector [Dr. Wandalinus] og Profess. Joh. Mulenius, og bleef slutted, at Prof. Arnas Magneus, for det Iislandsche sprog schyld, schulde ombedes at sig ogsaa derhos vilde indfinde.

Uddrag af højesterets voteringsprotokol.

1. Brødretunge-sagen.

Mandagen d. 18. martii 1709.

Afg. Magnus Sivertsøns arvinger
contra
Biskop Mag. John Vidalin og professor Arnas Magnussøn.

Da stævningen var læst, begierede Schavenius paa professor Arnassis vegne, at denne sag ikke motte blive foretaget, førend Troels Smit legitimerede, hvem hans principaler vare, og hvad authorité hand hafde til at føre denne sag, siden at Magnus Sivertsøn var død og fuldmægtigen John Torvesøn ikke kunde have med sagen efter hans død at bestille, men alleene enken og børnene, samt deris formyndere, allerheldst da hand for nogen tid siden var bleven soldat, og derfra bortrømt og par conseqvence ikke nu kunde have nogen action i denne tilfælde, hvortil Smit svarede, at John Torvesøns endtvigelse var ikke skeet, førend efter at sagen her for høyeste rett var indstævnt, og producerede derhos afg. Magnus Sivertsøns original fuldmagt af 1707 til fornte. John Torvesøn, i fald hand selv skulle døe, sagen imod bispen, professor Arnas og dommerne tilbørligen at udføre, foruden at hand beraabte sig paa at være antagen til sagens udførelse for h: rett af amtmanden og stigtamtmanden over Iisland, hvorefter hand var overbødig at indstaae prof. Arnas for processens omkostning saavelsom for hvis videre afg. Magnus Sivertsøn, end allereede skeet var, kunde vorde paadømt.

Derefter høyeste ret fandt for rettest, at sagen burde foretagis og forhøris, da efter den erhvervede stævning befandtis, at John Torvesøn, efter fuldmagt af Magnus Sivertsøn, citerede en dom, som Sigvert Biørnsøn og Povel Johnsøn, begge laugmænd paa Iisland, d. 22. julii a⁰ 1705 imellem Magnus Sivertsøn og professor Arnas hafde afsagt, ved hvilken afg. Magnus Sivertsøn formeenis høyligen at være fornærmet, i det at de skal have bifaldet sysselmands Wigfus Hannesøns for dem i sagen indstævnte dom af 22. april 1704, som tilfinder ham mangfoldige bøder at udreede for adskillige ord udi et brev hand til Arnas Magnussøn hafde skrevet, hans hustrue Tordis Johnsdatter angaaende, og dertilmed skierpet dend samme ved at til dømme Magnus Sivertsøn at betale til prof. Arnas penge 300 rdlr.

og der foruden en summa penge til sysselmanden, samt andre store bøder, alleene fordi hand i enfoldig troehiertighed hafde tilskrevet Arnas Magnussøn een missive af 8. april 1704, hvor ved hand skal have funden sig toucheret, til hvilken skrivelse at fremsende Magnus Sigvertsøn er bleven anlediget der af, at bemte. Arnas Magnussøn tillige med biskopen i Schalholt, mag. John Vidalin, skal, efter at ermelte biskop ved 5 sine clienter og folk hafde ladet tage og bortføre hans hustrue oven bemte. Tordis fra ham, tillige med en deel sølv og andet goetz, paa bispegaarden i nogle aar have forholt ham, uagtet at hand hende baade mundtlig og skrifftlig med hosføyet afbedelse, for hvis hand imod hende kunde have pecceret, ofte til bage hafde begiert, hvilken dom citant allerund. vil formode aldelis at skal vorde underkiendt og ikke at komme Magnus Sivertss. eller hans efterladte arvinger endten til pengis udgifft eller til nogen præjudice i andre maader, saa og at Magnus Sivertsøn eller hans arvinger skal vorde tilfunden for saa haard medfart at nyde tilstrekkelig reparation, saa vel hos biskop Vidalin og prof. Arnas, som hos dommerne samt og vedbørlig refusion for denne processis foraarsagede store omkostninger.

Tiisdagen d. 19de dito blev sagen videre ageret, da ass. Scavenius remonstrerede paa biskop Vidalins vegne, at hand ikke hafde ladet Tordisse Johnsdatter fra hendis mand, Magnus Sivertsøn, afhendte, som foregivis, men, at hun selv endelig omsider (muligt efter foregaaende raadførelse med hendis syster, bispens hustrue, og hendis assistence) med alle var reyst fra manden til fornte. sin syster paa bispe gaarden, efter at hun tilforn i mange aar meget ilde med hug, slag og haardrag, ja med trusel af dragen kniv hafde været tracteret og medhandlet, som med mangfoldige vidner og attester var beviist, hvilke dog ikke for nogen anden rett og dom, førend nu for høyeste rett, vare blevne producerede, og ofte tilforn hafde gaaet fra ham, men dog igien kommet til ham, efter hans giorde favre løfter om fredelig forligelighed og christelig omgiængelse med hende som hendis ægte mand. Og som biskopen hafde holdt det alt for betænkeligt at negte hende huus hos sig, da det var at befrykte, at om hun hafde kommet hiem igien, hun da af hannem endten udi hitzighed eller udi drukkenskab aldelis skulle blevet myrdt og aflivet, saa for meentis, at hand eyheller i denne handel i nogen maade hafde mishandlet, hverken som svoger, i hvilken henseende hand formeente sig at være obligeret til at tage sig hendis nød an, ikke heller som biskop, da det var en sag, som ikke gik hans embede an, og derfor loed paastaae ikke alleene frifindelse for ald ansvar i denne sag, saa velsom for Smits giorde i rettesettelse paa mulct for tillagte voldsom tvang og rettens fornegtelse, men end og reparation for deslige nærgaaende i rettesettelse samt og processens foraarsagede omkostninger med videre.

Onsdagen d. 20. dito, da sagen videre blev ventileret, allegerede ass. Scavenius iligemaade til profess. Arnæ Magnussøns defension, at, siden at Magnus Sivertsøn en tid lang hafde haft Arnas mistænkt ham for sin hustrue, dog uden ringeste føye og adgang, og derefter ikke alleene hafde skrevet ham selv et meget nærgaaende brev til,

men end og hafde paa kirkestefne offentlig ladet oplæse et skrifft til Arnassis største præjudice, og der foruden saa vel udi breve til sin svigermoder som til biskop Vidalin hafde beskyldt Arnas for usømmelig conversation med sin hustrue, saa hafde hand uomgiængelig været foraarsaget, til sit gode nafns og ryktis samt sin reputations forsvar, at lade Magnus Sivertss. søge og tiltale for slig blame, som hand hannem hafde tillagt og for det hannem ved sine breve iførte lande-rye, og derefter ogsaa erholdet de ergangne domme, som nu her ere bleven indstævnte, hvilke hand allerund. paastoed at faae confirmerede, eller og at høyeste ret selv allernaad. ville tillegge ham saadan reparation baade for paaførte blame og forvoldede store omkostninger, som hand i denne sag allerund. formeente at kunde meritere med videre.

Torsdagen d. 21. dito blev udi sagen end ydermee[re] af samtlige parterne procederet, da og faldt

VOTA.

Christian Scavenius. Ligesom Magnus Sivertsøn alleene har været aarsag til, at konen har forlat ham, saa har hand og selv paaført sig denne proces, ti konen gik bort for hans haarde medfarts skyld, førend prof. Arnas kom der til landet, saa at hun vel var beføyet ey saa lettelig at troe hans gode løfter og paaberaabte fortrydelse, efterat hand nogle gange tilforn, na[a]r hun var kommet tilbage, hafde taget imod hende med hug og slag og snart verre end tilforn tracteret hende, saaat hendis sidste undvigelse i ingen maade kand tilregnis Arnas, som hverken har taget hende fra ham eller forholt ham hende; ang. denne proces, saa ligesom hand tilforn var jaloux over konen, før Arnas kom til landet, for en og anden hand hafde mistænkt for hende, saa har hand og siden continueret dermed i regard til Arnas, med indbildning, at, for hun ey ville komme hiem igien, motte Arnas være aarsag derudi og derudover ey allene med breve til sin kone, til hans sviger moder og biskopen ladet sig formerke, ligesom hans kone var en concubine paa Schalholt, men endog d. 14. oct. 1703 ladit dette offentlig læse paa kirkestævne, om skiønt Arnassis nafn der i ey er næfnt, saa kand det dog ey hentydis paa nogen anden, som sees af brevit til Arnas af 8. apr. 1704, som anledigede Arnas til denne proces, efterat hand længe tilforn haft taugt med de spargements, som gik om ham og konen. Hand anseer dette brev saavelsom de andre af dend beskaffenhed, at Arnas bør nyde nogen reparation derfor. De ergangne domme anseer hand dog ey følgelige, men af ham frafaldis. Manden er død og kand ey nu giøre afbigt og erklæring, og skulde her gives nogen mulct, saa kom det over de uskyldige, konen og børnene, hvorfor det er alleene tilbage, at Arnas bør nyde reparation ved denne h. rettis dom, neml. at Magnus Sivertsøns breve ey bør komme ham til nogen præjudice paa gode nafn og rykte i nogen maade, og saasom Arnas har været nød til denne proces for at forsvare sin reputation, saa bør hand i ringeste at nyde i proces omkostning 100 rdlr., som betalis ham af sterboets midler. Ang. biskop Vidalin saa seer hand ikke hand har forseet sig i noget, da Tordisse var hans konis syster, og ikke andet

38*

kunde end tage hende i protection, men meener haart, at hand her har maatt lidt saadan i rette settelse, da mand seer indtet hand har forseet sig udi i sit embede, og seer dog ikke, hvor hand kand faae nogen omkostninger, men i dommen kunde meldis, at hvis passeret er, skulle ey præjudicere ham.

N. Slange gav sit votum skrifftlig saaledis:

Denne arme mand Magnus Sivertsøn er bleven omgaaest meget uforsvarligen og uchristeligen baade af actore Arnes Magnusson, saa og af dommerne: Af actore i det hand bliver actioneret for et brev paa sin ære og forfuldt, ja forstødt fra sit gotz og sine midler, for ord hand har skrevet ham til, at bevæge hannem til at leve forsvarligere med hans ham fratagne hustrue, paa det hun ey skulle komme udi et ondt rygte, ham og hans børn til beskiæmmelse, saa at qvæstio bliver, om dette brev af april 1704 har kundet meritere saadan forfølgning og domme, og om Magnus Sivertsøn ey har haft største aarsag at skrive saadan et brev og klage derudi sin nød. At hand jo har haft aarsag at skrive det brev, seis af det gemeene rygte, der har været udi landet om Arnessis alt for fri omgiængelse med hans hannem fratagne kone, hvilket rygte beviisis af saa mange oplæste beviisligheder og breve, og Arnes Magnussen efter det beviis, som her er produceret om hans forhold udi Magnus Sivertsøns huus 1702 in octobri, da konen stoed op fra sin mand og gik op til ham paa kammeret om natten, efter at hand aftenen tilforn hafde drukket manden fuld, kand ikke undskyldis endten for usømmelig gierning, eller des mistanke. Ti anseer jeg denne hans forhold for eeniste aarsag til ald misforstand og paafuldte ueenighed imellem manden og kvinden, saasom manden der over er bleven jaloux og nidkier og maaskee falden ud til dend haardhed mod hende med hug og slag, af hvilke hun har taget aarsag til at komme fra manden og være siden desto nermere og udi huuse hos Arnes, hvor de og begge, efter vidnesbyrdene, har haft deris hemmelige samqvem sammen inden lukte dørre, som og er med vidner beviist. Den anden aarsag til dette brev at skrive har været Arnes Magnussøns truseler hand sendte hannem med drengen, som blev skikket til ham om de laante bøger, saa at manden af justo dolore har skrevet ham til udi de termes, som skeet er. Naar nu brevet efterseis, saa seis ey det ringeste ord derudi, som kand meritere saadan forfølgning, langt mindre saadan dom, ti hvad den første post angaar om banden, som hand har mott bøde for til hospitalet, da er det ey andet end imploratio af guds hielp mod hans modstanderis indbildede og selv tiltagne magt; den 2. post er ey uden klagemaal, at hand uforskyldt bliver hadet, og dog skal hand derfor bøde 4 ℔ og 2 ℔ til kongen og fuld ret til Arnes; den 3. post, som skal være det meeste, som Arnes formeener sig at angribis med, neml. at, dersom hand beryktede Arnes for sin kone, saa hafde hand ey taget det af sig selv, eller givet der til aarsag, men de, som det mest vedkommer, hvorfor hand dømmis udi fioldmælis bøder, 4 ℔ til kongen og Arnes Magnussøn sin fulde ret efter mandhelge balkens 27. capitel, som er en ære dom og ære bøder, hvilke ord ingenlunde meriterer saadan straf, ti hverken ere de sagte positive, og om de end vare sagte positive, saa er gierningen

og aarsagen til ryktet dog bleven Arnes overbeviist baade med hans forhold i Magn. Sivertsøns huus, saa og med kvindens omgiængelse med ham inden lukte dørre. Udi den 5te post bliver hand tildømt og at bøde, fordi hand skriver, at der maatte være noget skarn derunder, efterdi hun saaledis er bleven ham imod, hvilket, dog det var ondt, blev Arnes dog ey explicitè dermed beskyldt. Det vil falde for vitløftigt at gaa alle de poster igiennem i dommen, som ere saa urimelige, at jeg holder denne over Magnus Sivertsøn ergangne dom for uretfærdig og uchristelig og bør som udømt, død og magtisløs at være og ey komme den afdøde Magnus Sivertsøn udi sin grav, eller og hans børn efter hans død, til nogen forkleinelse paa deris ære og gode nafn, ey heller dennem til nogen bøders eller pengis udgifft udi nogen maader. Og som Arnes Magnussøn efter samme dom har søgt at faae hans gaarde og gotz, saa vel løst som fast, til indførsel og udlæg, saa bør de ergangne indførseler og seqvestrationer iligemaade at være ophævede og ugiorte i alle maader, og bør Arnes Magnussøn at restituere Magnus Sivertsøns børn og arvinger det med ald oppebørsel af afgift og landgielde, skadisløs i alle maader, efter gode mænds sigelse, heldst saasom af hans concept til den første arrest seis, at hand har været causa prima til den forfølgning, som imod den sl. mand er bleven begyndt, i hvor vel at bispens nafn brugis dertil som et skiermbret. Og som jeg considererer Arnes Magnussøn for aarsag ikke alleene til denne jalousie hos manden, men endog til denne sags forfølgelse imod ham, saa er det ey meer end billigt, at hand jo for denne uskyldige forfølgning bør betale til Magnus Sivertsøns arvinger til reparation for ibragte omkostninger og tilføyede spot og fortræd de samme 300 rdlr. som dommerne har tilfundet ham at nyde af Magn. Sivertsøn og det jure talionis. Og saasom hans forhold paa landet af denne proces seis at være meget uchristelig, saa burde det at indstillis til hs. Majestet, om saadan en mand burde nogen tid meere komme der til landet. Dommerne vilde jeg vel have undskyldt for deris domme, af den frykt Arnes har indjaget dem af dend myndighed hand har udgivet at have haft af hans Majestet, men ikke dismindre, som de burde at have dømt uden persons anseelse, saa bør de dog derfor at bøde noget til Schalholts hospital paa Iisland, neml. underdommeren med sine domsmænd 20 rdlr., og overdommerne 30 rdlr. Og som Arnes Magnussøn er nu udi Iisland en fremmet Mand og giest, saa skulle jeg formeene, at hand, for hvis hand bliver tildømt at betale, bør stille vederparten nøyagtig caution, eller og selv borgen blive.

Hafn. d. 21. mart. 1709.

N. Slange.

P. S. Bispen angaaende, da saasom ey er dømt paa ham til laugtinget, saa kand der ey heller dømmis paa ham her, efter kongens befaling, som siger, hvor vit der skal foretagis for høyeste ret. Dog burde hans conduite og forhold ey saaledis u-examineret forblive.

N. Slange.

S. Friis vil ey være vitløftig i sagen at remonstrere, som alt af Scavenio er skeet, men kortlig frafalder hand saa vel syssel-mandens dom af 28. april som og det interlocutorium af 14. jun. nest efter, som laugtings dommen in julio 1705, med formeening at de alle bør være uefterretlige, desligeste og de der paa fuldte ind-førseler at være uden ald kraft. Dommerne finder hand dog be-tænkeligt at dømme i mulct, saasom beviises at have fuldt den gl. praxin i landet i andre deslige sager; det eniste, som er got i laug-tings dommen, at brevet ey skulle komme Arnas til despect, men den clausula kand dog ey approberis for mandens skyld, som nu er død; dersom Mag. Sivertsøn hafde levet, saa skulle hand giort Arnas af-bedelse samt betalt nogen mulct og proces omkostning til Arnas. Paa Arnassis vegne hafde være[t] at ønske, at hand hafde været meere moderat i sin i rette settelse i Iisland, og hafde hand for-agtet dette tøy, hafde hand giort bedre. Anl. reparation da for Arnas nu, da kand indføris her i dommen, at de ubeviiste beskyldning[er], hvor med Arnas er bebyrdet af Mag. Sivertsøn saa vel ved hans breve, som ved hvis i protocoller findis indført, ikke bør komme Arnas til forkleinelse paa hans existimation i nogen maade, og synis hand, at biskopen, som indtet uanstendigt er overbeviist, bør nyde samme douceur, at hs. rettis stævning og i rettesettelsen her bør ey komme ham til præjudice, ey beller Tordisse og hendis børn; proces omkostninger ere vanskelige at udfinde, siden at Arnas prætenderer indtet af arvingerne og de ere og uskyldige i denne proces, hvorfore Arnas ingen omkostning kand nyde, men denne sag med alt hvis deraf dependerer tillige med proces omkostninger at være ophævet.

A. Jacobsøn: Saafremt M. Sivertsøn var i live, kunde hans adfær vel meriteret en afbigt, men som hand er død, seer hand ikke, at Arnas anden reparation her kand faae, end at de ergangne breve og skriffter, som er passeret i denne sag, særdelis af M. Siverts., ey bør komme Arnas til præjudice paa hans gode nafn og rygte i nogen maade, mens hvad de ergangne domme angaar, da bør de være uefterretlige og indførselen i Magnussis gotz at være gandske død og magtisløs. Anl. biskopen, da var ingen føye for Smit at sette saa hart i rette paa ham, hvorfor den ey heller bør komme ham til nogen præjudice. Seer ikke, hvor Arnas kand faae nogen omkost-ning, da arvingerne ere uskyldige, men formeener, at den kand op-hævis.

C. Bartholin. Naar hand forbigaar hvis som indtet hører til denne sag, saa bliver qvæstio efter den indstævnte dom, om det brev af 8. apr. 1704 til Arnas kand fortiene endten Arnassis giorte for-følgning eller de domme, som derpaa ere faldne. Det er ustridig, at Magnus har ey handlet vel med sin kone og hand jo har givit konen aarsag til at gaae fra sig ofte og omsider endelig at blive fra ham med alle, men saa kand mand og sige, at der har været justus dolor hos ham, og at hand har søgt paa alle maader at vinde hendis ven-skab og faae hende igien. Var vel ondt for Arnas at concoqvere, at rykket gik, at hand var aarsag i, at konen blev borte, indtil hand fik Magnussis eget brev, men saa har Arnas dog pousseret sagen alt for vit, og hand hafde giort bedre hand hafde tænkt, at manden var brut

med hovedet, allerheldst da hand afbedede og undskyldte sig for Arnas, og hand burde kun paastaaet en afbigt, og at brevene ikke skulle komme ham til præjudice. Hans indlæg for syssel manden er alt for haart, og da det, som sysselmanden gik forbi, kom for laugm., continuere[de] hand i alt for stor haarhed, ligeledis i executionerne; men for at komme til det, som nu skal paadømmis, saa formeener, at alle de ergangne domme i denne sag bør døde og magtisløse at være og hverken komme Magnus Sivertsøn eller hans efterlatte arvinger til nogen præjudice eller pengis udgifft i nogen maade, og er det saa, som Scavenius selv siger, at det er urimeligt, som de forrige dommere har dømt, saa kand de ey følgis, men brevene og hvis passeret er, bør ey at komme Arnas til præjudice i nogen maade, men omkostninger kand dog citant., enddog dommen gaar under, ey nyde, i henseende at endeel i stævningen er indført, saasom at Arnas har forholt konen, som ey er beviist i nogen maade. Sysselmanden kand ey straffis, saasom laugm. har approberet hans dom, og laugm. dom bliver kiendt magtisløs, det er nok straf for dem.

P. Hjort. Endskiønt hand ey eragter, at hverken sysselmand eller laugmænd har haft føye til deris domme efter det brev af 8. apr., hvilket hafde været langt bedre, at Arnas ey hafde reflecteret paa, saa synis dog vel, at Magnus ved sine breve til adskilllige, og særdelis ved det brev hand loed læse i kirken, hvor i hand beskylder hende for Arnassis concubin, hvilket Arnas var beføyet at legge fra sig, tilmed seis, at Magnus er selv primum(!) movens til denne, i det hand, længe før Arnas kom til landet, har levet saa ilde med sin kone, saa at biskopen har mot reprimanderet ham derfor haardeligen, saa at deraf nok sluttis kand, hvad karl Magnus har været, særlig imod konen, som seis af vidnerne, saa at hun har været nød at søge et stæd, hvor hun kunde være i sin frelse; derimod finder hand ikke, at konen har haft nogen skyld, men at hun har et got attestatum snart af det heele og har og soret for manden ey at have haft med nogen anden mand at bestille. Biskopen ang. da har hand ey forseet sig med at imod tage hende i sit huus, og enskiønt Magnus har begiert, at biskopen vilde forfølge sagen, saa kom det dog ham selv til. Enfin hand finder denne sag saaledis, at denne sag alldelis burde ophævis og ingen af parterne, ey heller bispen, paa endten af siderne komme til ringeste præjudice eller pengis udgifft, mend indførseler og seqvestrat paa gotzit hermed at være ophævit saavelsom proces omkostninger, og laugm. saavelsom sysselmands domme at være aldelis uefterretlige.

P. Vinding. Efterdi alle essentialia i denne sag endten pro eller contra er udi forrige votis udførlig forklaret, vil hand ikke opholde retten med unødig repetition, men refererer sig i sær til Scavenii votum undtagen proces omkostning, som hand seer, at Arnas hverken kand eller bør nyde i denne sag og fornemmelig af disse 2 aarsager, 1. at hand har været alt for vindicativ og søgt pengis reparation i en sag, hvor allene erklæring behøvedis til hans uskyldighed, og at hand virkelig har ved immission og arrester søgt at betiene sig af de ergangne domme, som i alle maader bør være

uefterretlige. 2. at som der [er?] ingen louge, der straffer en mand paa penge, som er jaloux, fordi hand straffer sig nok selv, saa kand mand ey heller paabyrde nogen pengis udgiffter for saadanne mistanker.

P. Eggers. Ihvor vel Arnas har haft billig føye at fralegge sig det onde rykte hand ved Magnussis skriffter og breve var bragt i, saa burde hand dog heller foragtet det, eller søgt satisfaction derfor paa en lemfeldigere maade, som vel kunde skeet ved en afbigt, hvilken hand burde nydt, om Magnus levede. Og som sagen reyser sig af en ubeviislig jalousie, saa conformerer hand sig med foregaaende, at denne sag, med alt hvis der af dependerer, bør ingen af parterne komme til præjudice og de ergangne domme at bør være som udømte. Biskopen har indtet meriteret den her giorte i rette settelse, og derfør bør ey heller komme ham til præjudice; proces omkostning ophævis paa alle sider. Laugmændene, som har dømt i en sag uden stævne maal, bør bøde 10 a 20 rdlr., men sysselmanden indtet. De ergangne domme samt indførseler bliver i saa maade uefterretlige.

Ghr. C. Schøller. Saasom hand tager sagen paa lige foed som estatsr. Bartholin har taget den, saa confirmerer hand sig med hans voto i alle maade, saa vel ang. sagen i sig selv som ang. proc. omkostninger.

Hvorefter saa dom blev afsagt.

Sml. nr. 35, 37, 45 ab, 46 ab, 49, 73, 82, 94, 96, 108. Ang. højesteretsdommen se nr. 96.

---

2. Kommissærerne mod fhv. lagmand Sigurður Björnsson, samt Jón Hreggviðsson mod landstingsskriver Sigurður Sigurðsson.

Tiisdagen den 9de maii 1713.

Prof. Arnas Magnussen og laugmand Povel Jonsen Vidalin
contra
Sigurd Biørnsen

Cit. vice-laugmand Joen Ejolfsen og Povel Bejer constitueret landfoged med 24 mænd deris dom afsagt udi altinget paa Island den 21. julii a⁰ 1710 ang. Sigurd Biørnsen, forrige laugmand, som de have tildømt at fragaa med eed en foreening eller accord med en delinqvent der paa landet ved navn Jon Regvidsen, at hand skulle leve skikkelig i landet, saafremt hand vilde nyde got af kongens naade og salvo conductu, hvoraf en urigtig extract i laugtingsbogen skal være indført, hvilken eed dommerne har imod forhen giorte protest og henskydelse til appellation imodtaget, hvorved dennem og deris forrettninger præjudiceris, og ingen satisfaction givet Arnas

Magnusen og laugmand Povel Jonsen Widalin for et meget nærgaaende brev, som laugmand Sigurd Biørnsen har ladet for retten oplæse den 14. julii 1710 og producere, hvorudi hand offentlig lyser P. Jonsen Vidalin for en løgnere og calumniant, indtil hand beviiser, at hand nogen foreening med Jon Regvidsen har indgaaet, hvorfor de her paastaar fuldkommen reparation og tilstrækkelig processis omkostning.

Jon Regvidsen
contra
Sigurd Sigurdsen landstingsskriver

Cit. forommælte Jon Ejolfsens og Povel Bejers med de 24 meddoms mænd deris kiendelse af 21 julio 1710, hvorved hand ustæfnt er tilfunden at gaa paa Bremmerholm og miste hans boeslod, formedelst hans mange skarnagtige gierninger, og at hand ey har efflerlevet de 2 udgivne kongl. salvos conductus med at lovlig udføre sin sag imod den over ham a⁰ 84 falden mordsdom, da bemte. dommere ei dertil har været authoriserede, ei heller nogen sagsøger været hannem *(sål.)*, meget mindre nogen sag været in qvæstione, hvorfor hand er dømt til Bremmerholms straf, og desforuden ei forskaffet ham nogen procurator, som hans forsvar kunde forebringe, i hvorvel hand sligt offentlig for retten har begært, hvorimod de udi sagen af H. K. Majtt. allernaadigst *(sål.)* commissarier har tilfunden citanten at tage opreisning paa den forrige udi denne mordsag a⁰ 1688 tagen høieste rettis stævning og sagen lovligen at udføre, hvilken dom denne indstævnte 24 mænds dom har tilside sat.

Herimod var af Sigurd Sigurdsen paa sin faders Sigurd Biørnsens vegne taget contrastævning til skiærpelse over den d. 21 julii 1710 afsagt dom, forsaavit den forbigaar at give hans fader reparation for commissariernis nærgaaende dom, som commissarierne har udstædt, hvorved hand paa embede, reputation og midler er dømt, hvortil hand formeener ingen anledning af loven har været, og derfor paastaar fornøielig erstattning af commissarierne.

Sagen blev effterfølgende dage af samtlige parters procuratorer vitløfftig ageret, og af canceli-raad Scavenio paa Jon Regvidsens og prof. Arnas Magnusens og Poul Jonsen Vidalins vegne i rette sat, saaledis at denne indstævnte over rets dom gandske vorder underkiendt, og indstiller derhos om Jon Regvidsen effter commissariernis dom skal udføre sagen. 2do. at Sig. Biørnsen og hans søn Sigurd Sigurdsen tillige med overdommerne betaler ham denne proc. omkostning tilstrækkelig. Anl. A. Magnusen og Pov. Jonsen Vidalin, at som Sigurd Biørnsen ved sit skrifft har ladet bemte. Vidalin lyse for en løgner og calumniant, hand da ikke befries for at bøde, og det haarde skrifft ikke kommer dem til præjudice, og at saadan dom bliver i laugtingsbogen hos skrifftet til efflerrettning for posteriteten indført, og saaledis sagen her for høieste ret uden nogen hiemviisning afgiort. Bertel Biørnsen derimod paa Sigurd Biørnsens vegne paastod, at Arnas Magnusens og Pov. Jonsens Vidalins haarde og ubeviislige angivelse, som de har giort til kongen, tillige med deris

haarde og ugrundede dom ikke bør komme Sig. Biørnsen til præjudice paa hans embede eller midler, men at de i anledning af lovens 6te bogs 21. cap., 2. art. samt 1. bogs sidste cap., 4. art. saavelsom manhelgebalekens 26. cap., 2. art. bør med mult ansees til Vor Frelseris kirke, og betale en tilstrækning (!) omkostning, og at de siden effter ikke bør dømme paa denne mand Sig. Biørnsens person, embede og gods.

Truels Smit paa dommernis vegne, Jon Ejolfsen og Bejer, paastod omkostning af A. Magnusen og Pov. Jonsen Vidalin, og at de betaler dennem for unødig stævnemaal.

Løverdagen den 13. maii 1713 faldt

VOTA.

H. W. Kaalund finder denne gode gamle laugmand Sig. Biørnsen som en meget uskyldig mand utilbørlig og uchristelig angivet og forfuldt af Ar. Magnusen og Pov. Vidalin, udi deris andragende af 4. sept. 1704, da hand tvert imod har saadanne ypperlige attestata, som ingen menniske kunde ønske sig bedre, ja berømis for en mand, som hielper den fattige til rette, og i særdelished for ædruelighed, thi at hand dømmer en dom a⁰ 84, at Regvidsen skulle lide som en mandraber, fordi hand hafde været med bødelen, som fandtis død, da har derudi Sig. Biørnsen haft syssel mandens dom for sig og saa sandemænds forrettning, hvilken dom og er afsagt af 2 laugmænd, denne og Gudmund Jonsen. Bel. transcripter af det kongl. salvo conductu, som vitieux skal være indført, da er det ei hans forretning, men laugtingskriveren, men naar det læses og forstaaes i sin rette meening, nemlig at hand bør være fri, mens sagen endnu stod, er der ingen forseelse, og de kunde ei tage det første transcript urettelig, naar de efftersaae det andet som er ret indført, disforuden har landfogden ladet dem læse og protocollere, og ham er det, som givet handstrækning, uden at ham kand tillegges at have giort nogen contract. At hand beskyldes for at have seet igiennem fingre med delinqventen, da tilkom det ei ham som laugmand, men sysselmanden, landfogden eller amtmanden, som ei burde tolereret ham i landet, hvorfor de committerede har urettelig og utilbørlig angivet Sig. Biørnsen, og siger at de troer det er sandt, som rygtet gaar, hvorpaa de har faaet commissorium, saa har de og urettelig dømt saa haard en dom over Sig. Biørnsen, og effter en stævning, hvor de selv giøre sig til actores, Oddur Sigurdsen har ei heller sat i rette paa laugmanden, men paa ombudsmanden, fogden og sysselmanden, thi bør deris dom ikke præjudicere ham paa hans ærlige navn og rygte samt laugmands titul. Ang. altingets dom, da er ikke Arn. og Vidalin derved præjudiceret, thi de finder, at Sig. Biørnsen burde giøre eed, at hand ikke hafde giort foreening, som hand giør, endskiønt hand der til ey var obligeret, og den dom stævner de paa, sub specie at deris angivelser skulle til intet giøres, og endskiønt det hafde været bedre, at den ei hafde været giort, saa kand dog altinge[t]s dom confirmeris. Men om Majora vil forbigaa dem, da kunde dommen være, at laugmand Sig. Biørnsen frikiendes for Oddur Sigurdsen

og commissariernis tiltale, og alt hvis passeret er ei at komme til præjudice eller penges udgifft. Ang. Jon Regvidsen, da som af alting sees, endog af dommen af a⁰ 93, hvormed hand har acqviesceret og udstaaet sin straf, at hand er et afskom, saa var det best at afstraffe ham paa saadan arbitraire straf, som alting for(!) giort, saasom hand lovede Sig. Jonsen at vilde møde for altinget, men confirm. sig, om Majora skulle falde, at hand skulle udføre sagen og alting legaliter at tilgaae. Anl. Sig. Biørnsens skrifft, som hand ex justo dolore har indgivet, da har hand giort hvis en ærlig mand burde, og som Arnas har taget sig dette an, da det dog Vidalin alleniste anrører, saa bør den sag hiemviises. Bel. angivelsen, da har de af deris utidige nidkiærhed giort og Povel Jonsen af gierighed for at faa desto snarere hans embedes intrader, da kand dem [ei?] her gives reparation, nemlig i omkostningen, da Ar. og Vidalin bør give til Sig. Biørnsen, som er necessiteret til at forsvare sit embede og ære for saadan haard angivelse og ugrundet dom, til nogen erstattning 300 rdlr. og begge for deris ugrundede angivelse til kongen at bøde 50 rdlr., henstillende om det ikke burde være effter i rette settelsen, at de ei meere dømmer paa denne mand. Ang. omkostningen for Jon Eiolfsen og Poul Bejer, da som de ei har forseet sig, bør de nyde af Arn. Magnusen og Pov. Jonsen Vidalin udi omk. 100 rdlr.

Meller. Prof. Ar. Magnusen og P. Vidalin beviiser ikke, at laugm. Sig. Biørnsen er skyldig i det, som de har angivet ham for i deris memorial, thi det, som hand anklages for i denne sag ang. Jon Regvidsens frihed, sees klarlig, at landfogden sal. Heidemand har antaget saadanne kongl. geleide breve, saa kand de ei faa bifald i deris angivelser, meget mindre i deris dom, thi de har ei været beføiet til at dømme bam fra embedet, hvorfor den dom bør være død og magtesløs. Ang. altingsdommen, som har dømt ham til eed, saa har de dertil allegveret loven, hvorfor den dom er rettelig afsagt; bel. Jon Regvidsen, som er dømt til Bremerholm, da bør hand angribes til at udføre sin sag, saasom hand er hengiven til mange laster og skarnvurenheder. Ang. omk. da bør Arn. og Vid. betale til Sig. Biørnsen med 200 rdlr. og til altingsdommerne 60 rdlr., det øvrige ang. skrifft og angivelsen bør ophæves ved denne høieste rettis dom.

C. Reitzer. Dersom de gode commissarier hafde saavel brugt moderation i deris dom over Sig. Biørnsen og saa lovligt paa behørige stæder søgt reparation for den formeente tort, som de hafde største føie til at angive Sig. Biørnsen, saa hafde de faaet her en ønskeligere dom, end som de maaskee faar. Laugmand Sig. Biørnsen var den, som hafde dømt Jon Regvidsen fra sit liv for mord, og tillige med landfogden indgik en underlig og imod det kongl. leidebrev foreeningen (!), og hvor kand det fragaaes, som findes i laugtingsbogen, da Sig. Biørnsen sat der selv; hand kunde ikke giøre anden forklaring og sige, saafremt hand vilde nyde den kongl. naade, saa skulle hand leve i fred, det kunde hverken give eller fratage ham meere end det kongens brev gav ham. Saaledis indgaar de en underlig stipulation, og setter saafremt hand vil forfølge sin sag, og det er præsumerligt, at den gale translationen er af Sigurd Biørnsen

og ved hans søn tilstillet commissarierne for at sette folkes øine i blaar. At her formaliseris over, at commiss. i deris angivelser *(sål.)*, at rygtet saa gik udi landet og ei beviises, ja der maatte vel gaa rygte, siden hand gik fri og sikker. Mand tør ei gaa til annales i denne sag, thi tingen taler for sig selv, de vare udi deris instrux beføiet til at angive saadan forargelig ting. Uden at forbigaa Chr. 1mi lange forordning og praxin i landet, og at laugmændene tit har paastaaet execution, saasom det ellers kom paa deris ansvar, saa er det nok, at Sig. Biørnsen, som hver dag saae denne delinqvent, burde angivet det for amtmanden og ikke ladet blodet ligge paa landet imod guds og menniskers love. Ellers sees ikke, at de skiønne attester kand udslette hans forseelse, og de ere for gode til, at hand har kundet fortiene dem, saasom hand er skyldig, at denne mand er bleven der i landet. Saa har commissarierne hafft større føie til deris angivelse; blodsag bliver aldrig for gamel, instruxen tilholder dem at angive de enormiteter, som passerte, hvorudi de og har efftterkommet deris pligt. Men som de hafde ret til at angive, og intet derudi er skeet uden kongl. instrux og befaling, saa er de derimod gaaet for viit med deris dom, thi da praxis ikke var at lide paa, burde de ikke strax kiendt laugmanden fra bestillingen, men refereret kongen sagen. Over alt var det lumpen giort, at effterat den anden hafde afstaaet bestillingen, vilde dømme ham fra den og siden paastaa, at de penge, som Sig. Biørnsen hafde stipuleret sig ved bestillingens aftrædelse, skulle ham betales. Men derimod, om commiss. har forseet sig at dømme for hart, saa har de 24 mænds ret ikke mindre forseet sig at antage og indføre sligt et nærgaaende indlæg fra Sig. Biørnsen uden dertil i det mindste at føie, at som hand blev antaget til eed, saa skulle dog anførte beskyldninger af løgner og calumniant ikke præjudicere commissarierne. Og naar denne eed ansees, da er den sat paa skruer og tillader reservationes mentales, men som denne sag om Sig. Biørnsens paastand ikke egentlig vedkommer høieste ret, saasom der paa ei tilforn er kiendt, saa formeener hand, at den af Sig. Biørnsen giorte eed, effterdi den dog er giort, bør saa vit staa ved magt, at hand beholder sin laugmands titul, men derimod commissarierne, hvis de for den dem tilføiede tort vil have reparation, søge den paa behørige stæder, og imidlertid de haarde beskyldninger imod P. Vidalin ikke komme dem til præjudice paa deris gode navn og rygte. Men hvad den anden post om Jon Regvidsen angaar, thi lad ham være saa skyldig og skarnuren som hand være kand, saa bør hand dog nyde lands lov, et stort pæjudicatum har hand dog af sin uskyldighed, siden hand trøstede sig ved at hidkomme og begære at udføre sin sag, ja mand seer, hvorledis de har gaaet til verks, uden at give ham stævning, uden forsvar dømt ham til Bremerholm, negtet ham appell, da siden de har taalt ham hos sig 27 aar, kunde de sagt taalt ham der i landet, ja de vilde skikket ham bort uden at give ham dommen beskreven, saaat Jon Eiolfsen og P. Bejer, som har handlet imod dommeres pligt, bør bøde til Voris Fr. kirke eller anden pios usus hver 50 rdlr. og betale Jon Regvidsen hver 50 rdlr. og paa egen bekostning lade sagen udføre imod ham til endelig dom. Endelig ang. procuratorerne

her for retten, heldst B. Biørnsen, som saaledis har satt i rette paa commiss. paa deris ære, og om en[d] dommerne dømmer ilde, da tilfalder høi. ret og kongen at kiende, og ei en procurator at anticipere kongens ret med sine irettesettelser, hvorfor B. Biørnsen for hans haarde i rettesettelser bør bøde til Vor Frelseris kirke 100 rdlr.

C. Scavenius kand ikke see hvorledis høieste ret kand paakiende denne relation, som er indgiven til kongen, saasom den aldrig er bleven paatalt og saaledis skulde paadømmis her in prima instantia, hvorfor den ikke her kand paakiendes, men Sig. Biørnsen faar at give memorial om at paatale denne relation, da alting at gaaes lovlig fra under retten af; ligesaalidet ang. hovedsagen imod Sig. Biørnsen, saasom der er ingen stævning der paa, men faar at blive ved altingsdommen. Men det, som her kand paakiendes, er Jon Revidsens sag. Nu ligger her en dom, at hand skulle miste sit liv, og siden salvus conductus; laugtingsdommen er usvækket, og effter H. Majts. brev skal hand udføre sin sag. Men commiss. har dømt ret, at sagen skulle udføres, hvis ikke, faar det H. Majt. refereris, hvisledis dermed skal forholdes. Ang. den anden post om indlegget, da naar Sig. Biørnsen ei kunde paatale relationen, saa har Sig. Biørnsen haft uret at give saadan skammelig skrifft ind, thi formeener hand, at de bør nyde reparation der for, saasom saadanne touchantes expressioner er noget, som passerer i retten, og derfor naar underdommerne glemmer det, pleier høieste ret altid ihukomme det. Thi kunde settis i høieste r. dom, at Sig. Biørnsen[s] haarde indlæg bør ei komme commissarierne til præjudice og nachdeel paa deris ære og lempe, og dette skrifft angaar lige saa Arnas som Pov. Vidalin, saasom hand har skrevet angivelsen og dommen under med. Ang. omk. da som mand seer nok, at Jon Regvidsen er et skarn, og mand ei heller veed, hvorledis det kand udfalde med mordsagen, saa ophæves, ligeledis i sagen imellem commiss. og Sig. Biørnsen, meget mindre kand altingsdommerne nyde omk., saasom de ei har givet ham forsvar; og da der paastaaes paa appell, exseqvere de dog deris dom, som er utilbørligt, ligesaavel at tage eed af Sig. Biørnsen. Ang. Bertel Biørnsen, da kand hand ei gaa straf uden, for hans grove i rettesettelse, og bør derfor bøde 20 à 30 rdlr. til Frels. kirke.

N. Slange følger stævningens maade i sin votering. Anl. d. 1. sag om Jon Regvidsen og Sig. Sigurdsen, hvilken effter commiss. dom har dømt at skal forfølge sin sag, da kand hand ei bifalde altingsdommen, som er ulovlig funderet og ugrundet, saasom hand for mordsagen var ind citerit, og her tager de fremmede sager ind og glemmer hovedsagen, og saadant som hand ei har været søgt for ved under retten, og de sager som hand har staaet sin execution ud; men som det er en blodsag, som endnu raaber hævn over landet, bør den forfølges, og som hand har misbrugt H. Majts. leide og fribrev, at da kongens amtmand effter Nordske [lov?] bør være rette efftermaalsmand, naar de andre ikke vil, hand da bør tage contrastævning imod Jon Regvidsen, som har ladet (!) allereede faaet høieste rettis stævning. Et er at erindre, hvad heller sagen skal indstævnis for altinget eller høieste ret. Kongen har ved sin rescript anordnet, at der skulle beskikkes et alting som en over ræt, denne

maade var nogen tid ophævet, altinget kand forbigaaes i denne sag, og sagen gaa lige her ind for høieste ret. Ang. proc. omkostning, da bør den ophæves, thi hverken kand laugmand Sig. Biørnsen betale den eller Sig. Sigurdsen, ikkeheller de 24 mænd. Belangende den 2den sag ang. laugmand Sig. Biørnsen, da er beskyldningen imod ham, at hand har fortiet eller foreenet denne sag, da vedkommer dette i ingen maade, thi 1° er her delinqventens egen forklaring, at hand ei har giort nogen forening med Sig. Biørnsen, det var ikkun med amtmanden og landfoged Heidemann, saaat ham ei det ringeste kand tillegges, ikke var hand persona competens, thi hand var domere, og endskiønt det har været coutume, saa vedkom ham ei at tage stævning her for høieste ret; 2do henrører denne foreening ikke denne mordsag, thi landfogden tog denne foreening for at hindre, at hand skulle misbruge kongl. leidebrev, og love eening med alle indbyggerne. Den 2. beskyldning er, at transcript er differeret imod leidebrevet, da er det først laugting skriverens forseelse, om der er forseelse, 2do er der ingen forseelse, saasom det andet leidebrev er ei forandret, saaat denne beskyldning ei kand gravere laugmand Sig. Biørnsen. Nu falder da qvæstio, om denne gamle uskyldige laugmand skal saaledis uden reparation tracteris, thi hafde hand været skyldig, burde hand mist sit embede, dernæst for den beskæmelse ham ved commiss. dom tilføies, thi de dømmer ham effter C. 1mi. lange forordning, Frid. 2di. og C. 5ti. forordning, hvoreffter slig forseelse skal straffis med Bremerholm, og dog dømmer ham fra embedet, effter at hand hafde afstaaet det, thi bør commissarierne give ham reparation, som i deris angivelse mælder i slutning, at det er skrevet med beraad hu, og at de vil beviise det. De ere og stævnte i Sig. Biørnsens contrastævning, disforuden forfølger de denne sag og giøre sig til actores, og loven siger, at de som angiver nogen paa ære og velfærd, skal beviise det, saaat den retorsion, som er giort paa alting, er med føie giort, saavelsom B. Biørnsens i rettesettelse, saaat ihvorvel altinget har dømt Regvidsen i Bremerholms jern, saa kunde dog settes her, at laugmand Sig. Biørnsen som en uskyldig mand bør for A. Magnusen og Pov. Vidalins ubeviislige angivelse i denne sag saavelsom og for deris haarde dom aldelis fri at være, og de ikke at komme ham paa ære, gode navn og rygte i hans bestilling, langt mindre til penges udgifft, og A. Magnusen og P. Vidalin at betale ham i proc. omkostning 300 rdlr.; saaog for deris formastelse i deris angivelse at bøde til Vor Frelseris kirke 100 rdlr., og saafremt de formeener sig at have nogen tiltale for hans skrifft af 14. julii 1710, da den at være dem forbeholden.

A. Jacobsen. Ang. Jon Regvidsen, da er hand dømt for det hand ey er beskylt for, saaat hand i den post er i Slanges meening. Ang. laugmand Sig. Biørnsen da er hand uskyldig angivet, thi hvad leidebrevet angaar, da kunde det ei vedkomme laugmanden. Over alt er det sidste rettelig oversat. Den foreening som hand beskyldes for, da er den ham ei bleven overbeviist, men det er en formaning ham er skeet af kongens foged; og ang. det skrifft imod commissarier Vidalin, da har hand nogenledis været beføyet dertil, saaat hand befrier ham for de angivelses poster, og hvad memorialet af 1710, da

bør commiss. have deris tiltale forbeholden. Og som commiss. har forvuldet laugmanden denne proc. omk., bør de betale ham den med 300 rdlr. og hand at være fri for deris beskyldninger, men de betale til Vor Frels. kirke 50 rdlr.

F. Rostgaard. Siden kongen har anordnet disse at være dommere, som have andraget forseelserne, er sagen vanskelig at dømme udi. Det er vist, at commissarierne effter instruxen vare beføiede til at andrage Asbiørn Jochumsen, og at andrage similes casus var ei heller ubilligt, og som alle 4 sagerne ere imod Sig. Biørnsen og den eniste nu alleeniste ventileris, saa kand ikke forud vides, om Sig. Biørnsen er saa engle reen, og om commiss. angivende ikke er sandfærdig. Men hvad denne sag in specie angaar med blod dommen imod Jon Regvidsen, saa er det alleniste en confirmation paa sysselmandens og sandemændenis dom, og skulle der være nogen forseelse med at tolerere denne criminel i landet, saa er det snare[re] den afg. Heidemans skyld. Stigtamt. og amtmandens bestandige fuldmægtige Jon Ejolfsen og P. Bejer har formastet sig til at dømme manden til Bremerholm, siden her ligger kongens befaling og leidebrev, hvorfor de bør paa egen bekostning at indstævne sagen for høieste ret. Anl. commiss. dom imod Sig. Biørnsen, da bør hand derfor være befriet og samme ei komme ham til præjudice paa embede, værdighed eller nogen penges udgifft. Sig. Biørnsen kand reserveris sin tiltale for angivelserne, som bør at skee for enhvers værneting, de haarde beskyldninger i Sig. Biørnsens indlæg bør ei præjudicere commiss. paa deris gode navn og rygte, men derimod B. Biørnsen for sin ubetænksomme og dristige i rettesettelse imod commiss. bør forsonis med bøder til Vor Frelseris kirke med 30 rdlr. Omkostningerne ophæves. Skulle de fleste vota gaa til 50 rdlr. med Biørnsens forseelse, conformerer hand sig dermed, og at ass. Arnas Magnusen høilig behøver at faa sit navn in specie indført i dommen, saasom hand her for retten saa høiligen er bleven læderet ved den citatur af den art. i loven om de 3 ℔ bøder, at hand ikke vel kand sidde paa sæde enten som professor eller som archiv-secreterer eller kongl. commissarius med andre smukke mænd, uden hand for saadan sensibel tort nyder ved h. rettis naadige og retfærdig dom en billig reparation.

C. Bartholin. Anl. Jon. Regvidsen da er over ham en bloddom, som ei endnu er exseqveret; samme formeener hand det ei kom laugmanden til at exseqvere, men sysselmanden, landfogden og amtmanden, og dersom commissarierne beskikket for at inqvirere om alting hafde hafft den rette nidkiærhed for justitien, da skulle de angivet det for landfogden, hvorfor saadan criminel gik saa impurè, og ei taget fat paa laugmanden, at hand hafde foreenet sig, som ei kand beviises. Vel sige de, at Jon Regvidsen er saa meget criminel, og dog dømme de, at hand af vanvittighed er forledet til det, som er giort, og hand skal nyde kongl. beskærmelse brev og forfølge sin sag nu effter saa lang tid, men hand kand ikke nyde got af disse kongebrev, siden hand har ligge stævning i sagen, og de dog dømmer, at hand skal tage høieste rettis stævning, som de ei veed, om hand kand faae. Hand har forsømt at bruge kongens

naade i saa mange aar, og hvorledis skulle de faa acterne effter 27 aars forløb, og imidlertid skulle hand gaa ledig og løs, det kunde ei heller være, at hand rettes hen effter den gamle dom. Hvorfor, som hand ikke burde giøre dette impurè, har de 24 mænd rettelig dømt, at hand burde gaa paa Bremerholm, som er den nærmeste straf, saaat Jon Regvidsen, som ei i saa lang tid har betient sig af den given appell i høieste ret, og acterne, hvor effter hand skulle dømmes, nu ikke effter saa lang tid er at bekome, saa bør hand strax at paagribes, og med første skib fra Island sendes udi jern til Kiøbenhavn til at arbeide i jern sin livs tid paa Bremerholm, kongens foged føder imidlertid delinqventen og forfølge sagen, som ei kommer dommeren ved; en procurator kunde ei svare for ham, saasom der vare ingen acter; saaledis har de 24 mænd ret dømt, endskiønt deris iudicatum er ikke ret funderet. Anl. Sig. Biørnsen, da er commissariernis dom og angivelse ugrundet, og derudi refererer sig til Slanges deduction herom, heldst da de angiver, at laugmanden hafde giort foreening, som dog refererer sig paa leidebrevene. Og som da laugmand Sig. Biørnsen er ubeviislig angivet, uskyldig dømt og uden grund, saa, ligesom commiss. vil have reparation for det indlæg hand har indgivet imod dem, saa bør laugmanden have reparation for det ubeviislige indlæg, og maa her scapha kaldes scapha, paa det ret og retfærdighed kand skee og loven effterleves, thi omendskiønt mand er persons ven, saa maa mand dog være denne sags fiende; commiss. kunde bedre effterkommet kongens befaling, men alting gaar derpaa ud, at laugmanden skal fra bestillingen. Thi bør altingsdommen ved magt stande og commiss. ubeviislige angivelse og haarde og ugrundede dom ikke komme Sig. Biørnsen paa hans ærlige navn og rygte eller penges udgifft til præjudice, men hand for de ham paakaste beskyldninger aldelis fri at være i denne sag, saasom mand ei veed udgangen paa de andre sager. Skal da angivelsen være ubeviislig og dommen ugrundet, saa følger, at Sig. Biørnsen bør have reparation til proc. omk. erstattning, saasom den sidste kongl. befaling er klar, dommerne hafde ei fornøden at stævne altings dommen her ned, vel er deris paaskud, at den tagne eed har præjudiceret dem, hvilket den dog ikke giør, thi hand sværger, at hand ei har giort nogen foreening, og at de derfor staar som løgnere, følger ikke, thi naar de beviiser det, saa staar hand som meenedere, saaat eeden ei kunde præjudicere dem; det andet paaskud er, for altinget ei har givet dem reparation for indlægget, da kand de ei søge det for høieste ret, men bør søge sligt for deris rette værneting. Hvorfor, som den gode gamle Sig. Biørnsen har de 4 cardinales dyder, som tilkommer en dommer, har ligget saa længe under beskyldninger, bør effter Kaalunds votum være indemnis og nyde 200 rdlr. Altings dommerne, som urettelig er her indstævnt, bør effter Mellers meening nyde 60 rdlr. Ang. indlægget da bør hand søge Sig. Biørnsen og commiss. derfor at have deris ret og tiltale forbeholden, thi saalenge angivelsen og dommen er ugrundet, saa kand de ikke nyde denne dom her, at det ei skal komme dem til præjudice, thi de bør intet angive, uden det som ret og vist er. Anl. B. Biørnsens i rettesettelse da har [hand] vel giort den effter

Sig. Sigurdsens begæring, som har justum dolorem, i det de har dømt ham fra embede, og derfor er det billigt, at de ikke meere kiender paa ham, saa at det ei er urimeligt, at hand sligt begærer af hans procurator, heldst da sagen og deris comportement er saa slet.

Grundt. I disse 2 sager ere store illegaliteter, thi ang. Jon Regvidsens sag, som herrører af en død funden bødel, da er der ingen forhør imod Regvidsen produceret, og ikke heller har bekiendt factum, men 12 mænd har ham det paasoren, og derpaa er laugtings dom gaaet, at hand var drabs mand; 2do er effter det kongl. rescript uforsvarlig omgaaet, som vel af den aarsag er skeet, at mand har skammet sig for saadan dom, og i særdelished Heidemann, som har vildet afgiøre dette per abolitionem; 3tio har og commissarierne ikke ret tracteret denne sag, saasom de den allene har foretaget, uden at see om Jon Regvidsen var skyldig eller ikke, og ikke skikket kongen deris dom enten til confirmation eller appellation; 4to har altings dommerne ei ret dømt og heel slet der i procederet, saasom de ei har givet Jon Regvidsen nogen procurator; 5to er det synderligt, at da Jon Regv. har til høieste ret appelleret, har dog ikke hafft andet forsvar, end hvad commissarier generaliter har protesteret, nemlig at de, nemlig alltinget, gik for vit med deris dom, saaat her i denne sag intet videre kand paadømmis, end at Jon Regvidsen bliver arresteret, og landfogden fra ny at examinere sagen og kongen den referere, om den skal appelleris eller af kongen decideris. Ang. Sig. Biørnsen, som commiss. har dømt fra sit embede, saa har de dertil ei hafft føye, idet delinqventen selv siger, at Heideman sig med ham hafde foreenet, hvorfor det og i laugtings protocol er saaledis indført. Som da commissariernis dom er for haard, saasom hand in speciem infamiæ er fra hans charge dømt formedelst transaction i en blod [sag] og handling imod h. k. Majts. befaling, saa kand Sig. Biørnsen ei fortænkes, at hand det per retorsionem har lagt fra sig; dog var det best, at per abolitionem disse ord og angivelser paa begge sider kunde ophæves, og at Sig. Sigurdsen kand være fornøiet, naar altingsdommen i denne post confirmeris. Proc. omk. bet. commiss. med 200 rdlr. Angaaende altings dommerne, da kand dem ei got giøres nogen omkostning, saasom de saa slet har dømt i Jon Regvidsens sag. Men som prof. Magnusen og hans med commissarius har i denne sag været forledet, som det ex actis sees, og Biørnsens irettesettelse ham meget graverer, som er alt for haard, saa bør Biørnsen bøde 30 rdlr.

P. Eggers. Ang. Jon Regvidsen som Bartholin, at hand straffes med Bremerholm effter altings dommen, saasom hand ei har taget stævning i saa mange aar, dog kand altingsdommen ei følges, saasom hand er dømt ustævnt og uden forsvar. Anl. den 2. post imellem commiss. og Sig. Biørnsen, da har de gaaet for vit med deris angivelser og med deris dom, men som samme sag dog reiser sig af angivelsen, som dog nogenledis er klar, thi hand har i saa mange aar siddet der i landet, saa er det dog formeget, at Sig. Biørnsen kalder Vidalin løgner og calumniant, endskiønt de for saavit hafde fornærmet ham, i det hand burde søgt landfogden og ei laugmanden,

thi bør commiss. betale i omk. 200 rdlr. og angivelsen og dommen ei komme laugmanden til præjudice, ligeledis at indlægget ei kommer commiss. til præjudice, hvormed alting kunde ophæves. Anl. Biørnsen, da bør hand bøde 20 à 30 rdlr. i fald Majora falder derhen falde *(sål.)*. I det øvrige bør Sig. Biørnsen være fri for commiss. angivelse i denne sag.

Ghr. C. Schøler. Dersom nogen sag har været for høieste ret, hvor passioner har regæret, da er denne den fornemste. Her bliver en commission oprettet i Island til landets fremtarv og til at hemme uret og føre landet i god stand, men hvorledis det er efftерkommet, giver udgangen tilkiende, og i sær ved denne sag, saasom commissarierne ey bør anderledis angive, end de vil vedstaa og forsvare; her indkomer fra dem en memorial fuld af angivelser, som H. Majt. urgerer beviis paa og de i deris relation forpligter sig at beviise; samme deris memorial faar den credit, at de skal dømme paa de sager, som de har angivet, saaat de ere angivere, sagsøgere, dommere og appellanter til høieste ret, som er extraordinaire og af dem meget misbrugt. Den første sag, som er denne blodsag, er vel den haardeste. Hvad beviiser de have, er noksom hørt, at de ere saa slette, som nogen være kand, saaat mand seer, at passioner meget har regæret, paa det de kunde faa denne ærlige mand fra hans embede og værdighed; her fører de an til beviis nogle annales og andet sligt som de udpikker, og for at angribe en mand, som det ei vedkom, har de gaaet amtmanden forbi, ja præsten selv, som hafde lige saa stor og større skyld at taale saadan criminel, som i det mindste skulle ladet ham staa skriffte, om hand end hafde tænkt, at hand var frigiven. Anl. da Jon Regvidsen, da kand denne sag nu ei paatalis effter saa lang tid, saasom acter og beviiser nu ei vel haves, hvorfor hand best nu kunde dømmes paa Bremerholm. Ang. laugm. Sig. Biørnsen da bør hand være fri effter altings dommens kiendelse, og de uskiællige og ubeviislige angivelser i deris memorial ei at kome ham til præjudice paa hans ærlige navn og rygte eller penges udgifft, og paa det denne ærlige mand, som har saa skiønne attestata, kand faa nogen reparation, saa bør de give ham i omkostning 200 à 300 rdlr. Commiss. dom at være ugrundet og ulovskikket. Ang. indlægget, da som her er justus dolor, ved det sligt er angivet for hans konge, saa har hand kaldet scapham scapham, dog har hand vildet draget prof. Arnas derfra. Hvad satisfaction de nu derfor kand faae, er at de søger deris ret og tiltale, som de best veed og kand, og som de formeener sig ret dertil at have. Ang. Bertel Biørnsen da er høieste rettes skiæbne, at mand saaledis maa høre sligt af sine egne assessorer, at en procurator er tilforn straffet i en retfærdig sag, Bertel har fult effter hans principals villie, men om hand skulle kiendes til mult, da var det mindste det beste, nemlig 10 rdlr.

Ang. Bertel Biørnsen tillagde Kaalund, at hand ikke hørte, at hand sat i rette, men vel allegverte artic., og bør derfor ihukomes med mult 20 rdlr., saasom hand allegverer denne art. om 3 ℔, da der ei søges ære. Ligeledis har Smit forseet sig med at allegvere dicta biblica.

Slange tillagde dette, at Biørnsen bliver uskyldig multeret, da hand forsvarer en retfærdig mand, hand allegverer artik. om 3 ℔ ikke for at paastaae dereffter, men om der skulde gaaes strictè dermed, saa kunde der allegveris denne artic., ikkeheller har hand giort det af en gayetè de coeur eller malice. Og om det skulle være, hvad skrek skulle jo procuratorerne indjages, som forsvarte en retfærdig sag, og uretviise dommere fik dermed medhold.

Majora faldt omsider derhen, at sagen angaaende Sig. Biørnsens haarde indlæg kunde her afgiøres, med det, at i høieste rettis dom blev indført, at dette usømmelig indlæg ei burde komme commissarierne til præjudice og forkleinelse paa deris ærlige navn og rygte. disforuden at Bertel Biørnsen bliver for bøder frikiendt, saasom hand ikkun occasionaliter allegverede d. 6. bogs 21. cap., 2. art. og ei ved i rettesettelsen paastod noget dereffter. Ligeledis blev pluralitas votorum, at commissarierne skulle betale i omkostning 300 rdlr. til nogenledis at indemnisere ham i denne sag.

Hvoreffter og dom blev afsagt d. 15. may 1713.

Sml. nr. 40, 60, 86, 89, 117, 120, 123, 124, 125, 127, 132 ab, 140, 143, 144, 145, 146. Ang højesteretsdommen se nr. 145. Domskonklusionen citeres ligeledes i et brev fra amtmand C. Müller til lagmand O. Sigurdsson ($^{19}/_{5}$ 1713, AM. 451, fol.), hvori en skarp bedømmelse af kommissærerne og biskop J. Vidalin.

AM. 443, fol. indeholder på 15 folio-blade et af Arne Magnusson med rødkridt optegnet referat af modparternes sagføreres — Bertel Bjørnsens og Truels Smits — forsvar for højesteret.

---

3. Votering over et af Arne Magnusson leveret indlæg.

[Mandag den 22. juni 1716.]

Andgaaende et indleg, som professor Arnæs Magnussen hafde ladet indlefvere i hoyeste-rett paa u-stemplet papir, blef siden saaledis voteret *efter at 9.—22. juni 1716 3 sager mellem lagmand Povl Jonsen Vidalin og henholdsvis 1) sysselmand Vigfus Hansen m. fl., 2) Brynolf Thordersen og fl., 3) landstingsskriver Sigurd Sigurdsen og lagmand Laurits Cottrup var foretagne.*

Kreyer. Att Arnæs Magnussen, som formastelig indvelter sig på h. rett med saadan skrifft paa u-stemplet papir, att bøde 20 rdr. till V. Frelseris kirke.

Foss. Saasom dett omtalte indlæg eller document ey for retten er oplæst, ey heller ringeste derimod moveret aff contraparten, hvorved de indgifvende kunde faact leilighed att svare, saa seer ikke, att sligt kand falde under høyeste-rettis mening eller bøder tilfindis.

P. Bentzon. Af samme mening.

Kaalund. Liigeledis, saa som hand ingenlunde andseer dett skrifft for et indleg mend allene som en memorial til Brostrops og till hans egen effterretning.

Reitzer. Synis att d. fremlagde extract er indkommen u-stefnt, og dog af procuratorerne imodtaget, for att beskylde en mand for dett som var sagen aldelis u-vedkommende, ey heller seer at kand dømme her paa effter instruxen, altsaa understaar sig att sige, att sligt ey allene er imod instruxen men og imod billighed self, og som tiltalen var saa var svaret, tiltalen var paa u-stemplet papir, saa var og Arnæs Magnussens svar og paa u-stemplet papir.

Krabbe. Som Foss og Kaalund.

Slange. Att rente cammerets skrifvelse har været paa u-stemplet papir kand hand intet dømme om, som hand dett ikke har seet, men dette document er paa u-stemplet papir indlagt som en protestation, skall saadant taalis i høyeste rett, hand formeener dett bør straffis og Arnæs Magnussen bøde 20 rdr. till V. Frelseris kirke, og att cancellie raad Albertin burde hafve en admonition.

Bartholin. Saa som cancellie-raad Smith allene lod indlefvere kammerets bref, og derpaa i høyeste rettis votis ikke er reflecteret, saa formeener att Arnæs Magnussens svar kand ey straffis med mult; hand formeener dett var nok om hand af justitiario blef admoneret.

Ghr. Schøller andseer dett for meget formasteligt, heldst dett blef indlagt till efftersyn, og derfore formeener, att Arnæs Magnussen bør bøde 20 rdr. til V. Frelseris kirke.

Sml. nr. 160.

FORTEGNELSE OVER DE AFTRYKTE DOKUMENTER.

TRYKFEJL.

S. 127 $_{14}$ S. M. *læs* M. S.

- 524 $_{10}$ $^{21}/_{3}$ — $^{20}/_{8}$

[illegible]

r og andre
28798

Magnusson, A. - Embedsskrivelser og
andre offenlige aktstykker.

PONTIFICAL INSTITUTE
OF MEDIAEVAL STUDIES
59 QUEEN'S PARK
TORONTO 5, CANADA

28798